Kraiński Krzyszt.

Katechizm (i Kancyonał)
z naukami i pieśniami
w Krakowie (Rakowie)
u Seb. Sternackiego
1609.

Eccleſiaſt: II. v: 7.

NIE gań nic/ áż pierwey doświádczyß: á pierwey do- znay/ toż potym gań.

HIERONYMUS Pręf: in Eſai:

NIechay pierwey czytáią/ á potym odrzucáią: áby ſię nie zdáli nie z rozſądku/ ále z nienawiśći rzeczy niewiadomne potępiáć. Tenże Præfat: in Pſal: Nie wątpię/ że będźie tákich wiele/ ktorzy ábo z zazdrośći/ ábo z nádętośći/ będą woleli wzgárdźić rzeczy zacne/ á niżeli ſię ich uczyć: y będą woleli z mętnego źrzodłá/ á niżeli z czyſtego zdroiu/ pić. Tenże Præfat: 1. in Iob: Niechayże ſłyßą obmowcy moi/ iż dla tegom w tey xięgze prácował/ nie ábym dawny iáki wykład zgánił; ále ábym te rzeczy/ ktore w niey ábo przy- trudnieyße/ ábo opußczone/ ábo niedbálſtwem piſárzow nápſowáne były/ przez náß wykład obiáśnione były. Ten- że in 2. Præf: Táki ieſt stárodawnośći zwyczay/ iż ludźiom od nichże uznáne błędy/ więcey ſię podobáią/ gdy bárźiey chcą mieć piękne/ niż poprawne xięgi. Tenże Præf: in lib: Paralip: Wydałem xięgi/ ktore będą ſię podobáć ludźiom dobrotliwym: iednák nic nie wątpię/ że ſię nie będą podo- báć zazdrośćiwym: ábowiem wiele tákowych ieſt/ (iáko mowi Plinius) ktorzy wolą rzeczy dobre wzgárdźić/ á ni- żeli ſię ich uczyć.

SOZOMENUS lib: 5. cap. 17.

GDy Doktorowie Krześćiáńſcy xięgi podáli Iulianowi Apoſtáćie/ ſpiſáne przećiwko náukom báłwochwálſkim/ ku przeczytániu y zbudowániu; powiedźiał ßydząc: Legi, in

tellexi, improbavi. to ieſt: Czytałem/ zrozumiałem/ y pogániłem. Doktorowie mu odpowiedźieli: Legiſti quidem, ſed non intellexiſti; nam ſi intellexiſſes, non improbaſſes. to ieſt: *Cześ czytał/ áleś nie zrozumiał;* bo/ byś zrozumiał/ nie pogániłbyś.

AUGUSTINUS Epiſt: 7.

IA zá tym wyznawam/ iż uśilnie ſtáram ſię/ iákobym był z liczby tych/ ktorzy w náuce poſtępek czyniąc piſzą/ á piſząc poſtępuią. Ztądże/ ieśliż co ábo nieoſtrożnie/ ábo nieuczenie odemnie położono ieſt/ coby ſłuſznie nie tylko od inych/ ktorzy to obaczyć mogą/ náganione być mogło/ áleteż odemnie ſámego/ ktory mam pátrzyć/ ieſliż wżdy iáki wpiſániu poſtępek czynię: tedyć áni ſię dźiwowáć/ áni tego żáłowáć; ále owſzem przebaczyć y rádowáć ſię potrzebá: nie dla tego/ iż ſię iáka omyłká zſtáłá/ ále iż obaczona y náganiona ieſt. Tenże lib: de Catech: rud: cap: 11. Gdyby tylko od prawdy ſámey rzeczy/ umyſł auditorownie obłąkał ſię/ ieſliż go tylko w ſłowiech Kátechizmu co obrázito/ zá tą occáſią łácno ſię może náuczyć/ iáko rzecz zrozumiawſzy Kátechizmu/ nie ma o to dbáć/ ieśliż co w ſłowiech niezupełnie/ ábo nie bárzo właśnie brzmieć mogło.

PRZEDMOWA SENIOROW

Kośćiołow reformowánych w máłey Polſzcze.

Do pobożnych mężow á Bráćiey miłey w Synu Bożym IEZUSIE KRYSTUSIE miniſtrow/ ktorych Duch święty nád Zborem Powſzechnym Apoſtolſkim/ słowem Bożym reformowánym/ Páſterzmi y Dozorcámi przełożył.

Łáſká wam y pokoy od Bogá Oycá náſzego/ y Páná náſzego Iezuſá Kryſtuſá/ wezwánym świętym/ ze wſzytkimi ktorzy wzywáią Imięnia Iezu Kryſtá ná wſzelkim mieyſcu/ ták ich iáko y náſzego Páná.

RACIA W SYNU BOZYM umiłowáni, ieſt to wam wiádomo, iáko w onym ſtárożytnym Kośćiele Krześćiáńſkim rożne y rozmáite były Pieśni y Modlitwy czáſu odpráwowánia Nabożeńſtwá Krześćiáńſkiego, co zeznawa Auguſtyn Doktor mowiąc: O tey rzeczy, (to ieſt o śpiewániu Pieśni y Pſálmow) ták potrzebney, do poruſzenia pobożnie umyſłu, y do zápalenia chući ku świetē czytaniu, rozmáity zwyczay ieſt. Toż mowi Sozomenus Hiſtoryk: Nie znaydźie ſie, áby wſzyſcy iednych y iednego

Rozne śpiewánie było w pierwſzym Kościele. Aug: ep: 119.

Sozom: l: 7. c: 19.

czáſu modlitw, pieśni, y czytánia vżywáli.
Durād9 l: 5. ca:2 Ratiōal: Durandus też mowi: W pierwſzym Kośćiele
rozni podług ſwego vpodobánia, rozne pie-
śni śpiewáli, by tylko to co śpiewáli, do chwa-
ły Bożey należáło. A tego wſzytkiego przyczy-
ną byli ſámiż duchowni, ktorzy według po-
trzeby y vpodobánia ſwego pieśni do Kośćio-
Socrat: l:5. c:21. łow ſwoich wnośili. Abowiē Socrates przy-
pomniawſzy, iáko w ſtárym Kośćiele były ro-
zne formy vſługi Sákrámentámi, ceremonie
śpiewánia y modlitwy; mowi, Biſkupi, ktorzy
rozmáitych czáſow byli nád Kośćiołem prze-
łożonemi, przyczyną y autorámi tey roznice
Cōcilia dawne tych modlitew kazániy wáć w Kośćiele ktore ſą ná ſynodźie vchwálone. byli. Czym, gdy ſię zá czáſem niektorzy ieli
gorſzyć y obrażáć; pobożni á wierni Páſterze
zábiegáiąc zgorſzeniu, á dogadzáiąc budo-
wániu, ná Synodách ſtánowili, áby w Kośćie-
lech krześćiáńſkich, Káznodźieie iednákich
pieśni, y modlitw, vżywáli z ſłucháczámi
ſwemi; á oſobliwie tych, ktore ſą od ludźi v-
czonych y wiernych ná Synodźie revidowá-
ne y ápprobowáne. Co ſię pokázuie z tych Cō-
Concil: Milevit Can:12. ciliy. CONCIL: Milevitáńſkie mowi: Zdá-
ło ſię też nam y to, áby, bądź modlitwy, bądź
przedmowy, bądź zálecenia, bądź rąk wkłá-
dánie, ktoreby były ná Synodźiech vchwalo-
ne, od wſzytkich były záchowáne. A żeby in-
ſzych zgołá nie mowiono we Zborze, iedno te

ktore mędrſzym w vżywániu były, á ná Syno-
dźie przyięte y vchwalone ſą: áby ſnadź co
przećiwko wierze, bądź przez niewiádo-
mość, bądź przez niepilność, nie było złożo-
no. Toż mowi Concilium Aphryk. A Concili- Concil: Aphric: Can:70.
um Carthag: iij. mowi: Iákiekolwiek ſobie
kto modlitwy ſpiſuie, niechay ich nie vżywa, Concil: Cartha: Can: 23.
áżby ie pierwey znioſł z ludźmi vczeńſzemi.
To dla tego o tych rzeczách ná Conciliách
ſtánowili, áby w modlitwách y w pieśniách
poſpolitych Kośćielnych nie było nic tákowe-
go, coby miáło ſzkodźić wierze Krześćiáń-
ſkiey: ábowiem odſczepieńcy ná on czás (iá-
ko y dźiś czynią bálwochwálcy) modlitwy y
pieśni wydawáli, z rozmáitego ćiernia vwi-
te, słowy pięknemi ocukrowáne, á bálwoch-
wálſtwá y bluźnierſtwá pełne, ktorych proſći
rozeznáć nie vmieli áni vmieią. Co widząc
Auguſtyn, mowi, przeſtrzegáiąc áby ſię ich Auguſt: l:6. c:25 de Bapt:
ludźie ſtrzegli y onych nie vżywáli: Wiele lu-
dźi nápada ná modlitwy, ktore ſą złożone nie
tylko od nieukow wielomownych, ále też y od
heretykow: á przez proſtotę nieumieiętnośći
nie mogąc ich rozeznáć, vżywáią ich, rozu-
mieiąc że ſą dobre: ktorych ſię trzebá ſtrzedz.
My też widząc w náſzych Kośćielech wiele
Kátechizmow roznych w słowiech y w wier-
ſzách, ſkąd w śpiewániu omyłká bywa, gdy ie-

den z tego Kátechizmu, á drugi záś z inße-
go śpiewa: z roſkazánia dwu Synodow Pro-
wincialnych, Ożarowſkiego y Włodźiſłáw-
ſkiego w Rádzánowie, w máietności Ie⁹ M.
P. Piotrá Gołuchowſkiego, wźiąwßy przed
ſię Kátechizm nowo wydány w roku 1599.
brátá miłego X. Krzyſztofá Kraińſkiego, y
on cōſeruiąc z Kátechizmem Krákowſkim,
Pieśni y modlitw poprawiliſmy: to ieſt, co by
ło przydłużßym, ſkróćiliſmy, á gdźie było po-
trzebá ſłow y wierßow, przydáliſmy, y one
związawßy iákoby w ſnopeczek, ná iáwią
wypuſzczamy, y do Kośćiołow wnośimy, in-
ßych Kátech. w tym dokłádáiąc ſię: podług o-

Greg: li 12. ca:3. in regi: & habetur apud Gratian dist: 12. Cā: Novit.

nego, co niekiedy mowił Gregorius Biſkup
Rzymſki, Auguſtinowi Biſkupowi Angiel-
ſkiemu: Z káżdego tedy zoſobná Kośćiołá, co
ieſt pobożnego, co nabożnego, co dobrego, to
wybierz: á to wßytko iákoby w ieden ſnope-
czek związawßy, v Angielczykow w zwy-
czay przywiedź. Nic ſię nie oglądáiąc ná o-

Hieron: Præf: in in Esdr:

we Momuſe, ktorzy, iáko mowi Hieronym
Doktor: Wßytko co piſzemy, rozumieią być
godno nágány. Ktorym wßytko do nas wádźi
ledáczym ſię do nas obrażáią, poprawą y nie
uſtáwicznośćią iákąś nas zárzucáią. Tego
niechcąc widźieć, iż my złáſki Bożey nowych
nieſłychánych, niezwyczáynych, y ſłowu Bo-

żemu ſprzećiwnych, pieśni y modlitw Ko-
śćiołowi Bożemu nie podawamy, odrzući-
wßy y zgániwßy ſtáre, z ſłowem Bożym zgo-
dne, ktorych vżywáli wierni Páſterze z po-
bożnemi ſłucháczámi w dobrym á ſpokoynym
ſumnieniu. Niechcemy być dá P. Bog z licz-

Nieſtáteczność

by owych, o ktorych mowi Thucidides, kto-
rzy záwße nowymi rzeczámi báwili ſię, y o-
nych prágneli, á dawne y zwyczáyne odrzu-
cáli y znieważáli: Tákowić byli dawni Ari-

Athā: in Medita: Syn: Nicœn: cōt hær: Ar.

áni, ktorzy, iáko piße Athanaſius, tákimi byli
nieſtátkámi, iż co wczorá chwalili, to dźiśia
gánili; á co dźiśia zálecáli, to názáiutrz od-
rzucáli. Tácyć ſą y dźiś, ktorzy co dźień wiá
ry ſwoiey popráwuią y one odmieniáią, no-
winki ſobie ſmákuiąc. A nie dźiw: ábowiem

Vincen: ad: hær:

Vincentius o Kácerzách nápiſał, Kácerze
záwße ſię w nowinkách kocháią. Ale my z
łáſki Bożey niechcemy być tákowymi nieſtát-

Hieron: Præf: in Prov: Sa

kámi, pámiętamy ná one ſłowá mądre Hiero-
nymowe: Nie ták nowe rzeczy ſtánowimy, ă-
byſmy ſtáre pſowáli. Ale to, co widźimy być
pożytecznego do budowánia y do záchowánia

Baſ: ep: 63 ad Ne. Chr: ap: Sozōen li: 8. c: 6. Ambro: epiſt: 32.

rządu y iednoty świętey w domu Bożym czy-
nimy, przykłádem Doktorow śś. iáko Báſili-
uſá, Chryſoſtomá y Ambrożego, ktorzy śpie-
wánia y modlitw Kośćielnych poprawowá-
li, y one w klubę ſwą wpráwowáli, o co im,

iáko y nam teraz, ludźie nieſpokoyni, Momu-
ſowie wichrowáći, zá złe mieli, onych źle
vdawáli, y iákąś nieuſtáwicznośćią zárzu-
cáli, pokázuie ſię z ich kśiąg. Iesli to ieſt nie
ſtáteczność, y nieuſtáwiczność, popráwić
Pieśni, w rzeczie ie ſwoie wpráwić: tedyć ſá-
mi w tey nieſtáteczności y nieuſtáwiczno-
śći muſzą ſię oſądźić, ábowiem y oni ſwych
Pieśni y Modlitw popráwuią y one odmie-
niáią, ánie raz to czynią. Grzegorz j. Bi-
ſkup Rzymſki śpiewánia Kośćielnego popra-
wił, ná iednym mieyſcu ſkroćiwſzy, ná dru-
gim przydawſzy, zeznawa y Bellármin Ie-
zuitá. Ná ktorey popráwie nie przeſtawſzy
Grzegorz vij. Biſkup Rzymſki, znowu wſzy-
tkiego popráwił, piſze Gratianus Mnich. Y
ná tey popráwie ieſzcze nie przeſtawſzy, Pius
v. Papież, wſzytko znowu odmienił, pierwſze
śpiewánia zgánił y onych koniecznie vży-
wáć zákazał, á ſwoie nowe, słowu Bożemu
zprzećiwne wtrąćił y onych pod winą vży-
wáć kazał, co ſię pokázuie z iego præfaciey
ná Mſzał, ná Agendy, ná Wiátyki, y ná Grá-
dały: czego dotyka y Bellarminus ná mieyſcu
náznáczonym. A przetoż namilſzy Bráćia
nie dbáiąc nic ná vrągánie y kſzykánie ná-
ſzych nieprzyiaćiół, áni iáko mowi Hieronim
Nie prágnąc chwały ludzkiey, áni ſię też

Rzymiánie Mſzałow y Antiphonarzow popráwuią.

Bellar: l.2.c:19. de Missa Gratia: disti: 5. de Consecr: Cā In die.

Hierō: præf: in Hester.

nágány nie ſtrácháiąc, ábowiem ſtáráiąc
ſię, iákobyſmy ſię Bogu podobáli, gróźb ludz-
kich zgoła ſię nie boymy. Ten Kátechizm z
Náukámi, z Pieśniámi, y z Modlitwámi w
Imię Páńſkie podawamy wſzytkim práwo-
wiernym Náuczyćielom, y ſłucháczom: kto-
rego Kátechizmu, prośimy vprzeymie, na-
przod was Bráćia mili Miniſtrowie, vżyway-
ćie, podług niego nabożeńſtwo odpráwuyćie,
zániechawſzy niezwyczáynych Pioſnek, y
Modlitw, dla omyłki w śpiewániu: dogadzay-
ćie budowániu, y zábiegayćie zgorſzeniu: boć
owo rzecz ieſt nie piękna, gdyby kto Pieśni
y Modlitw nie śpiewał, áni mowił, ktore ſą
opiſáne, revidowáne y ápprobowáne od ſtár-
ſzych, á ná inſze ſię zdobywał, y one po kártách
ſpiſował, y po formách rozdawał. Mamy z
łáſki Bożey iednę wiárę prawdźiwą; mamy
chwałá Bogu iednę formę vſługi Sákrámen-
támi, y innych obrzędow: ieſtechmy w ie-
dnym Króleſtwie obywátelmi, y pod iednym
naywyżſzym Biſkupem, y Páſterzem, owiecz-
kámi krwią drogą kupionymi, Iezuſem Kry-
ſtuſem: niechayże będźie y ieden Kátechizm
z Káncionałem. Pomnimy ná ono Concilium
Toletáńſkie iiij. ktore mowi: Zdáło ſię wſzyt-
kiey xiężey Kátolickiey wiáry, ábyſmy nic
coby było rożnego ábo niezgodnego w Kośćie

Concilia dawne kázdey Prowinciey roſkazáły używáć iednákiego śpiewánia y uſługi świątośćiámi.

Cō: Tolet: Cā:2

lnych Sákrámenćiech, nie czynili, áby tá ná-
ßá roznicá, v nieukow ábo ćieleſnych, nie
zdáłá ſię być przyczyną błedu odßczepień-
com dáną, y áby niezgodá Kośćiołow, nie by-
łá zgorßeniem wielom. Ieden tedy porządek
modlenia y śpiewánia po wßytkiey Hißpáni-
ey y Fránciey niechay będźie záchowány: ie-
den ſpoſob vſługi Wieczerzy Páńſkiey, ieden
wieczornego nabożeńſtwá, á niechay iuż dá-
ley miedzy námi Kośćielny zwyczay rozny
nie będźie: dla tego, iż y w iedney wierze, y
w iednym Kroleſtwie zámknieni ieſteſmy.
To bowiem y dawne Kanony poſtánowiły, áby
káżda provincia iednáki zwyczay śpiewá-
Concil: *nia y vſługowánia Swiątośćiámi miáłá. Toż*
Vener: *mowi Concilium Weneckie: Mamy to zá*
Can: 15. *rzecz ſłußną, áby w Provinciey náßey był ie-*
den zwyczay śpiewánia: ábowiem, iáko ie-
dnę wiárę z wyznániem Troyce świętey
trzymamy, ábyſmy też y iedne regułe odprá-
wowánia nabożeńſtwá trzymáli, ábyroznym
obchodem nabożeńſtwá, obchod náß w czym
Concil: *nie zdał ſię rożnić. Anoż y Concilium Tole-*
Tolet: *táńſkie xj. mowi: Biſkupi y rządźićiele Ko-*
Can: 3. *śćielni ieden ſpoſob niechay máią śpiewánia*
w káżdey Provinciey. Prośimy y was wßyt-
kich ſłucháczow, ábyśćie ten Kátechizm no-
wo wydány ktory ieſt Summárius wiáry Krze

śćiáńſkiey w domu ſwym mieli, czytáli, one-
go ſię vczyli: bo z niego wielki pożytek dußny
odnieśiećie, y według niego, á nie inßego,
weſpołek z Páſterzem ſwym w Kośćiele ná-
bożeńſtwo odpráwowáli, wy Rodźicy, wy
Goſpodarze, dźiatki wáße, czeladkę wáße,
tego Kátechizmu vczćie, y od nich ſię wy-
wiáduyćie iesli go vmieią, przynamniey
raz w tydźień, áby ták poſpołu z láty mnoży-
łá ſię w nich znáiomość y boiaźń Boża, ſkąd
wßytko dobre przychodźi. A nie tylko wzgro
mádzeniu świętym, o pobożne ſerce Krze-
śćiáńſkie vżyway go, ále y w domu goſpodá- Hier: Epiſt: ad
ruiąc, ná wárſtáćie prácuiąc, ná polu robiąc Marcel:
w drogę iádąc, tymi, á tákowymi zabáwká- Chriſ: Homil:
mi świętymi zábáwiay ſię, rádząc Doktoro- 21. ad An
wie Krześćiáńſcy. Nie ſłowy prożnymi, nie tio: &
żártámi nieuczćiwymi, áni myślámi y vczy Hom: 9.
nkámi nieprzyſtoynymi, bo z tych pewnie Epiſtol: Col:
przychodźi wieczne potępienie, iáko świád- Baſil: &
czy Pan Kryſtus Mat: 12. 36. Czego y Páweł Auguſt: præf: in
święty zákázuie. Epheſ: 5. 4. W tym ćię też Pſal:
przeſtrzegamy, ábyś ſię ſtrzegł Kátechi- Synod
zmow y Modlitw báłwochwálſkich, Aryiáń- Toruń:
ſkich, y tych w ktorych nie máß tego ſłowká Can: 7.
zacnego, świętego, práwowiernym Krze-
śćiánom zwyczáynego TROYCA: bo ſą *Hárfá*
niepewne. Hárfie ſię też Papieſkiey nie prze- *prze dmow.*

ćiwiay, ktora bedac źle nástroiona, powieda,
iákoby nász Kátechizm miał być vwity z ro-
zmáitego ćiernia, iáko y táki wianek: gdyż
nász Kátechizm, widźi Bog, świádczy y do-
bre sumnienie, znákiem ábo dowodem iest, y
sámo Pismo ś. iest vwity z źioł woniáiacych,
to iest, z słowá Bożego. A ich Hortuluse,
Wian-ki. Dźienniki, Hársy, &c. sa vwite, vplećione,
z ćiernia ludzkich wymysłow, y zabobonow
z soba niezgodnych. Azaż to nie iest ćiernie
y zabobon, co Hársá ná końcu położyłá? Pá-
nu Bogu wszechmogacemu w Troycy ie-
dynemu/ przenadostoynieyszey mátce Bo-
żey Pánnie Máryey/ y wszytkim świetym
niech bedźie wiekuista cześć y chwalá/ y
owszem ćiernie, y bálwochwálstwo, ábo-
Esa: 42. 8. wiem sam Pan Bog mowi: Ia Pan, to iest i-
mie moie, chwały mey drugiemu nie dam, á-
ni czći moiey obrázom. Azaż to zgodá sá-
mey teyże Hársy? w Przedmowie mowi: Pá-
ná Bogá twego/ y świete iego/ rowna ta
posługa twoia vczćisz: A fol: 155. záś iná-
czey mowi: Grzech to iest przećiwko pier-
wszemu Przykazániu/ świete z Bogiem
rownáć/ A fol: 448. My nigdy świetych z
Pánem Bogiem nie rownamy. Opuszczá-
my y insze ćiernia, zabobony, y bálwochwál-
stwá, ktorych nánieśli záwiedźieni Krze-

śćiánie do Kośćiołá Bożego, ták wiele, iżby
potrzebá wożnemu záwołáć, iáko nápisano
w kśiegách Moyzeszowych, Exod: 36. 6. áby
ich wiecey nie przynoszono, á przynićione
zdawná, ogniem słowá Bożego spalono. Nie-
chayże Pan Bog nas y was wszytkich, w tym
wszytkim rátuie, wspomaga y pośila, co iest
z chwała iego, z zbudowániem Kośćiołá
iego, y z zbáwieniem nászym wiecznym
Amen. z Rádzánowá, 28. Iánuáryj,
roku 1602.

Jáśnie Wielmożnemu,

IE^o MSCI PANU, P.

ANDRZEIOWI FIRLEIOWI

z DĄBROWICE, KASZTELLANOWI RADOMSKIEMU, STAROSCIE KOWELSKIEMU,

Pánu y Dobrodźieiowi Mćiwemu,

KRZYSZTOF KRAINSKI,

Káznodźieiá Zboru Bożego, Ktory Zbor, wiárę Powßechną o Bogu w Troycy iedynym, wyznawa,

Láski Bożey, błogosláwienstwá niebieskiego, pokoiu świętego, poćiech wßelákich, zdrowia dobrego z uprzeymego sercá życzy.

KTO się iedno przypátrzy Miłośćiwy Pánie, wßytkim rzeczom ktore są pod słońcem, obaczy y zeznáć to muśi, iż niemáß nic zacnieyßego, droższego, kosztownieyßego nád człowieká: ktorego zacność, godność, y ktoż może wypowiedźieć? Ktora ták wielka iest, iż práwie áż do niebios rozćiąga się. Co się ztąd pokázuie. Zacność człowiecza

Naprzod: Człowieká sámego Pan Bog stworzyć racżył ná obraz swoy święty, ná wyobráżenie swoie święte. O czym świádczy Moyżeß mowiąc, Bog stworzył człowieká ná wyobráżenie swoie. Gen. 1. v. 27.

Druga: Dla człowieká zesłáć racżył ná ten świát Pan Bog Syná swego iednorodzonego, iedynego, własnego, y-

miłowánego: ktorego przed wßytkimi wieki z istnośći swoieyvrodźić racsył. O csym sam Bog świádcsy mowiąc, Z żywotá Prsed Iutrzenką vrodźiłem ćiebie. Czego potwierdza y Ian ś. mowiąc: Zaden nigdy Bogá nie widźiał, lecs on iednorodzony syn, ktory iest w łonie Oycowskim, ten nam opowiedźiał. A posłał go nie dla czego inßego, iedno dla zbáwienia: nie Anielskiego, ktorego nie potrzebowáli: nie ßátáńskiego, ktorego ná wieki wiekow mieć nie będą: ále narodu ludzkiego, áby go wybáwił od grzechow y potępienia. O csym świádczy sam syn Boży, mowiąc: Ták Bog vmiłował świát, iż syná swego iednorodzonego dał, áby wßelki kto wierzy weń nie zginął, lecz áby miał żywot wieczny. Gdyż nie posłał Bog syná swego ná świát, áby miał potępiáć świát, ále iżby świát wybáwion był przezeń. Ktoryć wierzy weń, nie będźie potępion, á kto záśię nie wierzy, iuż potępionym iest, ábowiem nie vwierzył w imię iednorodzonego syná Bożego.

Psal. 110 ℣ 3.
Ioh. 1. ℣ 18.
Ioh. 3. ℣ 16.

Trzećia: Człowieká ma w opiece swoiey świętey, ktorego obiecał bronić od rozmáitych niebeśpieczeństw czásu wßelkiego. O czym sam Pan Bog mowi: Nie boy śię, ábowiem ć ię odkupił, á imieniem włásnym miánowałem ćię. Tyś iest moy: kiedy przechodźić bedźieß wody, będę z tobą, á rzeki nie zátopią ćię. Gdy poydźieß przez ogien nie spárzyß śię, á płomień nie vpali ćię. Abowiem iestem Pan Bog twoy święty Izráelski, zbáwićiel twoy.

Esa. 43 ℣ 1.

Czwarta: Człowiekowi dał rozum, dowćip, baczenie, mowę: czego inßemu nie dał stworzeniu. O czym świádczy Syrách mowiąc: Obdárzył ie vmieiętnośćią y rozumem, y okazał im społu złe y dobre. Vdał oko sn e ná

Eccles. 17. ℣ 6, 7, 8.

sercá ich, áby ie náucsył możnośći spraw swoich. Dał śię im wiecznie chłubić cudámi swymi, áby rostropnie opowiedáli spráwy iego, áby społu chwalili święte imię iego. A to á zaś máta godność, iż człowiek iest roznym od źwierzęćiá, rozumem, mową, dowćipem, czym y Aristoteles człowieká nád inße źwierzętá przekłádał, zowiąc go Nobilissimum animal. A Cicero zwał go Animal plenum rationis, consilii, dokłádáiąc y tego: Zadnego nie máß tákowe° źwierzęćiá oprocz człowieká, ktoreby miáło mieć znáiomość nieiáką Bożą.

Lib: 1. de Anim:
Lib: 1. de Legi:

Piąta: Człowiekowi dał pod moc, pod rząd, wßytkie rzeczy ktore iedno są ná świećie: nád tymi vczynił go Pánem: tych wßytkich kazał mu vżywáć vczćiwie, skromnie, ták iákoby śię nie zdał być vtrátnikiem, márnotrawcą dobr, sobie od Bogá do czásu powierzonych. O czym świádczy Dawid, mowiąc: Coż iest człowiek, iż ták nań pámiętaß? ábo syn człowieczy iż go náwiedzaß? Abowiem máło mnieyßymeś go vczynił od Aniołow, y ochędożyłeś go chwałą y vczćiwośćią. Dałeś mu opánowáć wßytkie spráwy rąk twoich, á wßytkoś poddał pod nogi iego, owce y woły wßytkie, nád to y źwierzętá polne, ptaki powietrzne, ryby morskie, ktore śię przechadzáią po śćieżkách morskich.

Psal: 8. ℣ 5.

Náostátek: Pan Bog człowieká vczćił, vmiłował, y ták vraczył, że też dla niego niebo vbudował, áby po pracách, frásunkách, boleśćiách, ktore tu ná świećie odnośi, w nim wiecznymi czásy odpoczywał ráduiąc śię, weseląc śię, śpiewał z Aniołámi, Swięty, Swięty, Swięty Bog zastępow. O wielka dobroći! O niewysłowiona miłośći Bogá náßego! ktory z ßczerey łáski swoiey, z wielkiego miłośierdźia swego, bez vczynkow, krom zasług

Isa: 6. ℣ 3.

ludzkich dał, zgotował, odpoczynek rádosny w krolestwie niebieskim, dla zasługi, męki, śmierći, y przelania krwie syná swego miłego Iezusá Krystusá, nędznemu człowiekowi. O ktorey łásce mowi Páweł ś. Gdy się okazáłá zbáwićielá nászego dobroć y miłość, nie z vczynkow spráwiedliwych ktorebyśmy czynili, ále z miłośierdźia swego zbáwił nas. A tego zbáwienia y krolestwá niebieskiego, człowiek dostępuie wiárą: Ian ś. mowi, Te rzeczy są nápisáne, ábyśćie wierzyli, że Iezus iest Krystus on syn Boży, á iżbyśćie wierząc, żywot mieli przez imię iego.

Tit:3. ℣ 4.

Ioh:20. ℣ 31.

Tu słyszysz Miłośćiwy Pánie, iákiey zacnośći człowiek iest przed Pánem Bogiem: nie dla vczynkow iego, nie dla zasług iego, ktorych w nim niemász, dla zepsowáney, krewkiey y skáżoney nátury iego. Co się pokázuie z słow Páwłá ś. ktory będąc odrodzony, mowi: Wiem że nie mieszka we mnie, to iest w ćiele moim, nic dobrego. A Prorok Izáiasz mowi: Wszyscy iesteśmy iáko plugástwá, á wszytkie násze spráwiedliwośći, iáko száty naplugáwszę: Ale z szczyrey łáski Bożey, ktory go ták vmiłowáć raczył w synu swoim miłym, ktory może rzec z Páwłem świętym: z łáski Bożey iestem tym, czymem iest.

Rom: 7. ℣ 18.

Isa: 64. ℣ 6.

1 Cor. 15 ℣ 10.

Poniewaz tedy Pan Bog wszechmogący człowieká ták vmiłowáć y vczćić raczył: czegoż wźdy zá táką vczynność po nas chce? Niechce śrebrá, złotá, kleynotow doczesnych, ofiar stározakonnych, kurzaw, służby ręczney, áni chwały od ludźi wynáleźioney. Co się pokázuie z Psálmu, gdźie Pan Bog mowi: Słuchayże ludu moy coć powiem, zrozumieyże Izráelu, gdy się przećiw tobie oświadczáć będę: ábowiemem ia iest Bog, á Bog twoy. Nie będę ćię karał z ofiar twoich, áni z ofiar palonych,

Zá dobrodźieystwá Bog czego chce. Psal: 50. ℣ 7.

iż ich przedemną záwżdy nie spráwowano. Nie będę brał z domu twego ćielcá, áni z obory twey kozłá. Co wiedząc Dawid, iż tych rzeczy niechce Pan Bog zá dobrodźieystwá, mowi: Abowiem nie żądasz ofiar, ktorebych ia tobie dał, áni się kochasz w palonych ofiárách. Tego chce, ábyśmy tey łáski y vczynnośći wdźięczni byli, zá nie mu dźiękowáli: onego sámego chwalili, miłowáli, wzywáli, wolą iego czynili: tę łáskę w sobie Sákrámentámi pieczętowáli, y vczynkámi dobrymi wyświadczáli. A iż tego chce, pismo ś. świádczy. Mowi Moyzesz: Terazże tedy Izráel, coż chce Pan Bog twoy mieć po tobie? Iedno ábyś się bał Paná Bogá twego, á chodźił we wszytkich drogách iego: ábyś go miłował, y służył mu sercem vprzeymym, y ze wszytkiey duszę twoiey, iáko Pánu Bogu swemu: strzegąc roskazánia Páńskiego, y vstaw iego ktore ia dźiś roskazałem tobie, ku twemu lepszemu. A w Psálmie mowi Pan Bog, Ofiáruy Bogu chwałę, odday naywyższemu śluby twoie: wzyway mię czásu vtrapienia twego, á wyrwę ćię, y ták mię vczćisz. A pomniąc ludźie święći iż Pan Bog wszechmogący chwały chce, zá dobrodźieystwá święte oddawáli mu chwałę wewnętrzną. Co się pokázuie z słow Dawidowych gdy mowi: A coż wźdy mam oddáć Pánu zá wszytkie dobrodźieystwá iego przećiwko mnie? wezmę kubek zbáwienia, y będę wzywał imienia Páńskiego. A Micheasz mowi: Czymże się postáwię przed Pánem, á nákłonię się przed Bogiem naywyższym? Izali do niego poydę z ofiárámi, y z ćielcy roczny mi? Izali Pan potrzebowáć będźie tyśiącow báránow, abo dźieśiąći tyśiecy potokow oliwy? Izali dam pierworodnego mego zá grzech moy, owoc żywotá mego zá grzech duszę swo-

Psal: 51. ℣ 18.

Deu: 10. ℣ 12.

Psal: 50. ℣ 14.

Psal: 116 ℣ 12.

Mich: 6. ℣ 6.

iey? O człowiecze, oznaymiłem ia tobie co iest dobrego: á co Bog od ciebie potrzebuie: to iest, ábyś czynił ſąd, á rozmiłował ſię miłośierdźia, á iżbyś z pokorą chodźił przed Bogiem twoim.

A wiedząc Miniſtrowie ſłowá Bożego z piſmá świętego, iż śpiewánie Pſálmow, y inſzych Pioſneczek duchownych, iest cząſtką chwały Bożey: dla tegoż Kośćiołowi Bożemu, iákoby w ſnopeczek związawſzy Pioſneczki krotkie z piſmá świętego wyięte podáli, áby ſię ich káżdy naproſtſzy náuczyć mogł, y onymi áby Páná Bogá chwalił. Y iest to M. P. nadobny obyczay, piękny porządek, święty zwyczay, ſanctam antiquitatem redolens, gdźie Pioſneczki duchowne, z piſmá ś. wźięte, w zgromádzeniu powſzechnym Apoſtolſkim bywáią śpiewáne. O ktorym zborowym śpiewániu, dwie rzeczy mamy vważyć.

Rozdźiał náuk. Naprzod: Ieſliże śpiewánie ma być záchowáne w Kośćiele Bożym. Druga: Iáki ſpoſob y porządek śpiewánia ma być w Kośćiele Bożym: y czego do śpiewánia potrzebá.

Mniemánia o śpiewániu. Co ſię tknie pierwſzey rzeczy. Znáydowáli ſię tákowi ludźie niebácżni M. P. ktorzy śpiewánia duchowne, z ſłowem Bożym zgodne, z Kośćiołá wyrzucáli. Tákić był Hilarius Tribunitius, o ktorym piſze Doktor Augu-

Lib: 2. Retra: cap: 11. ſtin, mowiąc: Miedzy tymi rzeczámi, Hilarius niektory mąż, ktory bywał woyſkim poſpolſtwá, Kátholik świecki, niewiem ſkąd przećiwko ſługom Bożym, iáko to zwykło bywáć, záiątrzony, obyczay ktory był począł być w Kárthaginie, iż Pieśni przy Ołtarzu śpiewano z kśiąg Pſálmow, bądź przed ofiárowániem, bądź przy rozdawániu ludowi co było ofiárowano, złorzecząca ohydą zewſząd niſzczył, twierdząc że tego nie potrzebá czynić.

Tákić był Paulus Samoſatenus Biſkup Antyocheńſki, człowiek niezbożny y pyſzny, iádem Cerynthowym y Ebionowym záráżony: ten ácz przyimował śpiewánie, ktore ſam ſkłádał ku czći ſobie, według błędu ſwego: ále śpiewánie o Bogu w Troycy iedynym, z piſmem ś. zgodne, z Kośćiołá Antyocheńſkiego wyrzućił, zgánił, onego śpiewáć zákazał. O czym piſze Euſebius tymi ſłowy: Ale coż wam mamy ná pámięć przywodźić, iáko Pſálmy y śpiewánia, ktore ſię ku czći á ku chwale Pánu náſzemu Iezuſowi Kryſtuſowi zwykły śpiewáć, iákoby nowe y od mężow świeżey pámięći wydáne wyśmiał, y odrzućił: y iáko w poyśrzod Kośćiołá w dźień zacny Wielkonocny, niewiáſty áby prożne Pieśni (ktore gdyby kto vſłyſzał, zdumiałby ſię) ku iego chwale śpiewáły, náprawił, &c. Támże: Lecz ktorzy Pieśni o tym niezbożnym Páwle Miſtrzu ſwym śpiewáli, y iáwnie go przed ludem wielce chwaląc wynośili, powiedáli go być Anyołem z niebá zeſłánym. Czego czynić nie zábronił, ále ieſzcze, gdy to o nim niewſtydliwie mowiono, wſzetecznie á mierźienie pychą nádęty, przy tym był. Toż czynili dawni Aryiani, Pieśni ſwoie doſyć bluźnierſkie śpiewáli: á te ktore ſą o Troycy świętey gánili, y tych ktorzy ie śpiewáli, mordowáli, chwalcom Bożym vrągáiąc. O czym piſze Socrates tymi ſłowy: Aryiani zá miáſtem, iákoſmy powiedźieli, zchadzki czynili. A ták gdy ſię świętá káżdego tegodniá tráfiáły, to iest, dźień Soboty y Niedźielny, w ktore dni zgromádzenia w Kośćielech zwykły bywáć, oni w branách mieyſkich około gankow zgromádźiwſzy ſię, Pieśni ſkłádnie z Aryánſkim mniemániem zgadzáiące ſię, ktore ſámi złożyli, ná przemiány śpiewáią: á to przez więtſzą część nocy czynią. O świ-

Lib: 7. cap: 24. Hiſt:

Socra: Lib: 6. cap: 8.

tániu tákie Pieśni ná przemiány śpiewáiąc, z bran wychodzą, y do mieyſc gdźie zchadzki miewáią śpieſzą ſię. A przećiwko obrońcom wiáry o ſpołiſtnośći, słow vſzczypliwych ktorymiby vmyſły draźnili, mowić nie przeſtawáią, ná nie tę Pieśn częſto śpiewáiąc, Gdźież ſą ći ktorzy powiedáią, trzech być iedne możność? Támże: A ták bez żadney odwłoki, nocy niektorey rozruch vczynili. Briſo Ceſárzowey trzebieniec, ktory trzymał ſtronę śpiewáiących Pieśni ku záleceniu wiáry o ſpołiſtnośći, kámieniem w czoło vderzon: zginęli też z obu ſtron niektorzy z ludu. Czym będąc Ceſarz wielce obruſzony, zákazał Aryianom, áby Pieśni iáwnie nie śpiewáli. Tákić były on Iulianus Apoſtata, ktory w Kośćiele Krześćiáńſkim bronił śpiewánia. Abowiem gdy Publia ſzláchetna niewiáſtá z pánienkámi Bogu ku czći y chwale, á ku pohánbieniu báłwánow Pogáńſkich, śpiewáłá on Pſalm 114. Báłwáni ich ſą śrebro y złoto, y robotá rąk ludzkich, &c. Tedy on niemogąc tego zćierpieć, iáko báłwochwálcá, zákazał śpiewánia, kazał im milczeć. Ná co ony nic niedbáiąc, tym więcey śpiewáły on Pſalm 68. Niechayże powſtánie Bog, á rozproſzeni będą nieprzyiaćiele iego, y z vćiekáią przed nim ći, ktorzy go máią w nienawiśći, &c. Czego dowiedźiawſzy ſię Iulianus, kazawſzy Publią do śiebie przywieść, kazał ią bić. Ale oná przećię wroćiwſzy ſię do domu ſwego, iáko zwykłá, przegarźáłá go Pioſneczkámi Duchownymi. O czym Theodoretus przypomina. Ale co przypomináją kácerze? Gdyż w Rzymſkim Kośćiele długo śpiewánia nie vżywano: Co ſię pokázuie z słow Dámáſá Biſkupá Rzymſkiego, ktore te ſą w liśćie do Hieronymá: Ták wielkiey proſtoty v nas wyobráženie ieſt, że tylko w dźień Niedźielny Apoſtolſki liſt

Lib: 3. cap: 17. & 19.

Dam: Epiſt. ad Hier: & hab:

bywa czytány ieden, á Ewánieliey ieden rozdźiał bywa przepowiedźian, Pſálmow śpiewánia obyczáiu niemáſz, áni też Hymn żadnych nie śpiewáią. Aryiani Siedmigrodzcy, niechcąc ſię wyrodźić od przodkow ſwoich, śpiewánia do ceremoniy zakonnych przyrownywáią, y one gánią, Antykryſtowi ie przypiſuiąc. Polſcy záś Aryiani vżywáią śpiewánia. Ale coż po tym? Tákich vżywáią Pieśni, iákich vżywáli Sámoſáteni, Aryiani. A ieſli ktorą Pieśń włożyli z Kátechizmu Krákowſkiego, tedy to, co było im nie k myśli odmienili, wyrzućili, to co było przećiwnego ich nauce odćięli y odrzućili. To iuż obaczywſzy: ſześćią dowodow godźi ſię okazáć, iż śpiewánie w Kośćiele Bożym ſłuſznie ma być záchowáne.

Tom: I. Concil. Rzymie Mſzey nie bywáło. Lib: 2. cap: I.

Naprzod: Mamy Mándat Boży, ktory nas do śpiewánia pobudza. Sam Pan Bog mowi przez Dawidá: Spiewayćie chwałę imieniowi Páńſkiemu, á czyńćiemu cześć chwalebną. Tenże mowi, Chwalćież Páná, ábowiemći ieſt dobry Pan: śpiewayćież imieniowi iego, boć ieſt wdźięczne. Toż mowi Pſal: 33. 68. 149. A Páweł ś: mowi: Bądźćie nápełnieni Duchá, mowiąc między ſobą, przez Pſálmy y Pieśni, y śpiewánia Duchowne, śpiewáiąc y gráiąc w ſercu ſwoim Pánu, dźięki czyniąc záwſze zá wſzytko Bogu Oycu, w imię Páná náſzego Iezu Kryſtá.

Mándat. Pſal. 66. ℣ 2. Pſal: 135. ℣ 3. Epheſ: 5. ℣ 19. Col: 3. ℣ 16.

Druga: Mamy przykłády ludźi świętych. Dawid Krol ſam, ku czći á ku chwale Bożey Pieśni ſkłádał: y Kośćiołowi podał, śpiewaki poſtánowił, żywność im náznáczywſzy: á to wſzytko vczynił, áby chwałá Boża kwitnęłá. A nie tylko śpiewaki poſtánowił, ále y ſam śpiewał, będąc Krolem tego ſię nie wſtydał: w Kośćiele nie śiedźiał iáko málowány. Co ſię pokázuie z iego słow, gdy mowi, Wyznawáć ćię Pánie będę między narody, á będę śpiewał

Przykłády. 1 Paral: 15.

2 Reg: 22. ℣ 50.

Psal:27. imieniowi twemu. Tenże mowi: Będę w Kościele iego
℣ 6. ſpráwował ofiáry,á będę śpiewáły wykrzykał Pánu. A
nie tylko ſam śpiewał:ále wßytko poſpolſtwo do śpiewá-
1 Paral: nia wiodł,mowiąc,Záśpiewayćie Pánu obywátele wßey
16.℣ 23. ziemie,powiedáiąc ná káżdy dzień zbáwienie iego.Y So-
2 Par: 5. ℣ 12. lomon ſyn iego wiele Pieśni náſkłádał, śpiewaki cho-
3 Reg:4 ℣ 32. wał, ſtánowił, áby Páná Bogá Pioſneczkámi w zgromá-
dzeniu chwalili. Czytamy też Exod.15. kiedy Pan Bog
wybáwił lud Izráelſki z niewoley, tedy mężowie Pánu
Exod.15 Bogu ku czći śpiewáli, dziękuiąc mu zá wybáwienie. O
℣ 1. czym mowi Duch ś.Moyżeß z Izráelity śpiewał tę Pieśń
Pánu tymi ſłowy:Spiewáć będę Pánu, ktory zacnie wy-
wyżßon ieſt,á konie z ieżdzcem ich wmiotał do morzá. A
℣ 21. nie tylko męzczyzny śpiewáli, ále y białegłowy, ktorym
śioſtrá Aaronowá Márya zácżynáłá,mowiąc:Spieway-
Iſa:5.℣ ćie Pánu, &c. Izáiaß Prorok y ten śpiewał Pánu Bogu
1. ku chwale,mowiąc:Teraz záśpiewam namilßemu mo-
iemu Pioſnkę iego, o winnicy iego.Y inßych do śpiewá-
Iſa: 42. nia wiodł,mowiąc: Záśpiewayćie Pánu Pioſnkę nową:
℣ 10. Chwałá iego niech będźie od końcá źiemie, od tych kto-
rzy wſtępuią ná morze.

Podźmyß do nowego Teſtámentu. Czytamy v Mátheu-
ßá świętego kiedy Pan Kryſtus iechał ná Oślicy do Ie-
ruzálem,tedy vczniowie iego z inßą tłußczą wołáli wiel
Mat. 21. kim głoſem, Hozánná ſynowi Dawidowemu: Błogoſłá-
℣ 9. wiony ktory przyßedł w imię Páńſkie, Hozánná ná wy-
ſokości. Nuż y dziatki máłe, w Kościele wielkim głoſem
℣ 15. mowiły, Hozánná ſynowi Dawidowemu: czego im Pan
nie zgánił, y owßem Fáryzeuße zgromił, gdy zá złe
mieli dźiatkom, że głoſem wielkim Páná wyznawáły.
Tákże czytamy v Ewánieliſtow świętych,kiedy pan Kry-

ſtus odpráwił onę wieczerzą świętą, ná ktorey zácżął
ſpráwę nową,tedy śpiewáli,bo ták mowią Ewánieliſto-
wie:Et Hymno dicto, Záśpiewawßy Pioſnkę,wyßli Mat. 26.
ná gorę Oliwną. A Hymn nic inßego nie ieſt,iedno śpie- ℣ 30.
wánie: ktory Hymn ieſliby nie był śpiewány, Hymnem
nie mogłby być názwány. A iż przez Hymn rozumie ſię
śpiewánie, pokázuie ſię z ſłow Páwłá ś. ktory mowi: Ephe:5.
Loquentes vobis ipſis per Pſalmos & Hymnos, ℣ 19.
&c. A Doktor Auguſtin mowi:Hymny ſą Pieśni zámy- In Pſál.
káiące w ſobie chwały Boſkie. Gdyby byłá chwałá, á nie 72.
byłáby Boża,nie ieſt Hymnem:choćby też byłá chwałá, y
chwałá Boża,á nie byłáby śpiewána, nie ieſt Hymnem.
Apoſtołowie święći Pioſneczkámi Páná Bogá chwalili,
mowi Lukaß ś. O pułnocy modlili ſię Páweł y Sylás, Act:16.
chwaląc Páná, y ſłucháli ich ći ktorzy też w więźieniu ℣ 25.
byli. A iż było ich ſłycháć, znáć że tám było śpiewánie.
Ktore mieyſce ták explicuie Eraſmus: Y chwalili Bogá, In Ann:
to ieſt śpiewáli y Pieśniámi chwalili. A nie tylko ſámi Novi
śpiewáli Apoſtołowie,ále y ſłuchácze do śpiewánia wie- Teſt:
dli,mowiąc: Gdy ſię zchodźićie,káżdy z was ma Pſalm.

Trzeći dowod. Nie tylko Kośćioł boiuiący,ále y tryum 1 Cor.
fuiący Páná Bogá chwali Pioſneczkámi: Mowi Ian ś. 14.℣26.
Słyßałem głos wielki zgromádzenia wielkiego [illegible]wią- Apoc:19
cego w niebie, Alleluia,zbáwienie, y cześć, y chwałá,y ℣ 1.
moc Pánu Bogu náßemu,&c. W ey, iáko y w niebie lu-
dźie święći Alleluią Pieśń wdźięczną pánu Bogu śpiewá
ią vſtáwicznie. A niebáczny Papież Alexánder 2. iáko pi-
ße Nauclerus, Alleluia pewnych czáſow zákazał śpie- Naucle
wáć,to ieſt, pośćie. A przed tym też w Rzymie,iáko piße in vita
Sozomenus, Alleluia raz w rok śpiewano w dźień Wiel Alex: 2.
konocny. O czym byłá niezgodá w ſtárym Kośćiele, iáko Sozom: Lib: 7. cap. 17.

[Auguſt. Epiſt: 119.] zeznawa y Auguſtinus.

Czwarty dowod. Aniołowie święći, y ći Pioſnecżkámi chwalą páná Bogá: [Luc:2. ℣ 14.] kiedy ſię pan Kryſtus národźił, Aniołowie weſeląc ſię śpiewáli, á śpiewáiąc mowili: Chwałá Bogu ná wyſokośći. [Iſa: 6. ℣ 3.] Y teraz vſtáwicznie przed Pánem ſtoiąc śpiewáią, głoſem mowiąc: Swięty, Swięty, Swięty Bog záſtępow. [Dan:7. ℣ 10.] O czym ſzeroko piſze Ezáiaſz, y Dániel. To śpiewánie Anielſkie przypomina Socrates mowiąc, [Lib:6. cap:8.] Ignatiꝰ widźiał widzenie Aniołow, Troycę świętą chwalących, śpiewáiąc Pieśni ná przemiány.

Piąty dowod. Kośćioł Krześćiáńſki po Apoſtolech będący Pioſnecżkámi páná Bogá chwalił. [Iuſt: Apol: 2.] Iuſtinus mowi: A lud Amen przyśpiewuie. [Dionyſius de Eccl: Hierar: cap:12.] Tákże Dyoniſius y Chriſoſtomus Kośćielne śpiewánie wſpomináią. A nie tylko wſpomina Chryzoſtom, ále ſam śpiewánie Kośćielne ozdobił, y przyczynił go, [Chryſo: in Mat: Hom: 56] Abowiem kiedy Aryiani lud proſty śpiewániem zwodźili, tedy śpiewánie między poſpolitym człowiekiem, áby ich ták przy nabożeńſtwie zátrzymał, poſtánowił. [Ad Antioc. Homil. 59.] Socrates mowi: Chryzoſtom obawiáiąc ſię, áby kto z ludźi proſtych tákowym śpiewániem od Kośćiołá odwiedźion nie był, [Socra: Lib. 6. cap. 8.] niektorych z ludu ſwego przećiw nim náprawił, ktorzyby tákież śpiewánie P[illegible]i nocnych odpráwowáli, áby Aryiáńſką w tey rzeczy [illegible]ność tym ſpoſobem zwątlili, á náoſtátek áby ſwych w ich wierze wielce vtwierdźili. Ale choć to Chryzoſtomowe poſtánowienie bárzo ſię pożyteczne zdáło, wſzákże iego koniecznie był bez rozruchu y niebeśpieczeńſtwá: To Socrates. Ten obyczay z teyże przyczyny wprowádźił był Ambroży do Kośćiołow w Europie, co przypomináiąc Auguſtyn mowi: Nie dawno począł był Kośćioł Medyoláńſki ten ſpoſob poćiechy y nápominánia obchodźić, z

wielką chęćią Bráciey śpiewáiących głoſámi y ſercy: [Auguſt: lib:9. cap. 7.] Zwłaſzczá rok był, ábo máło więcey, gdy Iuſtyná Wálentyniáná Ceſárzá dziećięćiá mátká, człowieká twego Ambrożego prześládowáłá, dla ſwego odſzczepieńſtwá, do ktorego byłá od Aryianow zwiedźiona: Czuł pobożny lud w Kośćiele, gotow będąc vmrzeć z Biſkupem ſwoim, ſługą twym. Támże mátká moiá, ſłużebnicá twa, przednieyſza będąc w fráſunku y w czuyności, ná modlitwách trwáłá. Myſmy ieſzcze oźiębłymi byli, nie będąc zápaleni Duchem twoim: wſzákże nieiáko byliſmy pobudzeni, widząc miáſto zdumiáłe y zátrwożone: Tedy poſtánowiono, áby Pieśni y Pſálmy według obyczáiu kráin Wſchodowych były śpiewáne, áby lud prze teſkliwość fráſunku nie ſtruchlał. Od onego czáſu áż do dźiśieyſzego, ten obyczay zátrzymano: gdyż go wiele, á niemal wſzytko zgromádzenie twoie, y po wſzytkich inſzych częśćiách źiemie náſládowáli. Tenże Auguſtyn mowi: A nawięcey to ma być czyniono: [Epi:119. cap.18.] co ſię też z piſmá obronić może, iáko z ſtrony śpiewánia Pieśni y Pſálmow: gdyż ſámego Páná y Apoſtolſkie mamy przykłády, náuki, y roſkazánia ſtrony tey rzeczy ták potrzebney, do poruſzenia pobożnie vmyſłu, y ku zápaleniu chući do świętego czytánia, &c. Concilium [Can.12.] Tholetanum 4. mowi: O śpiewániu iáwnie w Kośćiele Pieśni y Pſálmow, y zbáwićielowe y Apoſtolſkie [Mat.26. Epheſ. 5] przykłády mamy.

Szoſty dowod. Spiewánie Kośćielne ieſt pożyteczne człowiekowi káżdemu, ták ludźiom duchownym iáko y świeckim: z ktorego człowiek poſpolity więcey ſię może náuczyć y zbudowáć: niżeli pátrząc ná tyśiąc obrázow rytych, málowánych, tkánych, &c. [Pożytki śpiewánia.]

[I.] Pierwſzy pożytek. Spiewánie Duchowne ieſt chwałą

Bożą: Bo kto śpiewa z ſercá, ten páná Bogá chwali, y ieſt
Pſa. 147 ℣ 1. *to wdzięczna rzecz pánu Bogu. Dawid mowi, Chwalćie ż*
wiecznego, ábowiemći ieſt dobrze śpiewáć pánu Bogu
náſzemu: á wdzięczna to ieſt y ochędożna chwałá; Y dla
tegoż ono mowią, Qui canit, bis orat.

II. *Drugi pożytek. Spiewánie duchowne człowieká po-*
budza do chwalenia páná Bogá: bo gdy człowiek vſłyſzy
śpiewánie, poruſzy ſię ná vmyśle ku chwaleniu imienia
Bożego. Czytamy Exod:15. *kiedy poczęłá śpiewáć Má-*
rya, tedy y inſze białegłowy z nią śpiewáły P. Bogá chwa
Naziã: InOrat. Funeb. Baſilii. *ląc. Czytamy v Náziánzená o Ceſárzu Válenśie Aryia-*
nie, ten gdy vſłyſzał śpiewánie, do Kośćiołá wſzedſzy, w
ktorym Baſilius *vczył, śpiewániem iákoby gromem ná*
vmyśle będąc przeráżony, zdumiáły y zátrwożony olśnął
y práwie oſzálał. A przećię Bogá w Troycy iedynego po-
Auguſt: Lib. 9. Cõfeſſ. cap. 6. *znáć niechćiał. O tym pożytku mowi y Auguſtyn tymi*
ſłowy: O iákożem ia płákał w Pieśniách, y w śpiewániu
twoim, wdzięcznie śpiewáiącego Kośćiołá twego gło-
ſem będąc wzruſzony: Głoſy one wćiekáły w vſzy moie, á
roztapiáłá ſię prawdá twoiá w ſerce moie, á z niey pa-
łáłá chuć pobożnośći, y łzy biegły, á dobrze mi z nimi
Lib. 10. Confeſſ cap. 33. *było, &c. Tenże mowi: Gdy rozpominam łzy moie, kto-*
rem wylał przy śpiewániu Kośćiołá twego, ná początku
doſtąpioney wiáry mey, vznawam być wielki pożytek te-
go poſtánowienia: A teraz nie ſámym śpiewániem by-
wam wzruſzon, ále rzeczámi ktore wdzięcznym y zgo-
dnym głoſem śpiewane bywáią.

III. *Trzeći pożytek. Spiewánie Duchowne człowieká w*
Iac: 5. ℣ 13. *krzyżu vweſela, ćieſzy, zmacnia. Iákub ś. mowi: Bywa kto*
Lib. 6. cap: 21. *dobrey myśli, niechay śpiewa. A* Lactantius: *Ieſlić ro-*
ſkoſz ſłucháć śpiewánia y Pieśni, niechayżeć będźie miło

o chwale Bożey śpiewáć y ſłucháć. Táć ieſt roſkoſz praw-
dźiwa ktora ieſt towárzyſzką cnoty. Táć ieſt nie mdła y
nie krotka, iáko one roſkoſzy, ktorych pożądáią ći, ktorzy
ćiáłu, iáko nieme bydło, ſłużą: ále vſtáwiczna, y bez ża-
dnego przeſtánku roſkoſzuiąca, &c. Y ſłuſznie ono ieden
powiedźiał: Muſica animos hominum mira ſua-
vitate demulcet: curas eximit: &, ut Poeta ait,
Miſcet utile dulci.

Czwarty pożytek. Spiewánie Duchowne vkázuie to, IV.
iż ſię nie wſtydamy iáwnie wyznawáć wiáry ſwoiey śpie
wániem, nie boimy ſię ludźi niewiernych głośno chwa-
lić Páná Bogá. Y dla tegoż do Zborow nie zchodźimy ſię
w nocy pokątnie, ále iáwnie: áby káżdemu było wiádo-
me náſze nabożeńſtwo. Mamy tego przykłádow wiele w
ludźiách Krześćiáńſkich, ktorzy Pieśniámi wiárę ſwoię
wyznawáli, choć z nich ſzydźili Heretycy Aryiáńſcy, Sá-
moſáteńſcy, Donátyſtowie, tákże y Pogánie. Piſze Theo- Lib. 3.
doretus, *táko Publia Páni świętą z inſzemi pánienká-* cap. 17
mi śpiewániem wyznawáłá wiárę ſwoię, y on Pſalm o Pſal. 114
báłwániech śpiewáłá, ku záwſtydzeniu báłwánow: O
co ſię bárzo gniewał Iulianus *Ceſarz. Piſze też* Ruffi- Lib. 1.
nus, *kiedy Krześćiánie prowádźili ćiáło Bábiláſowe* cap. 35. 36.
głośno śpiewáli, okázuiąc ſię być Krześćiány.

Piąty pożytek. Spiewánie Duchowne vkázuie to iá- V.
śnie, iż wiárá Krześćiáńſka, zakon Boży, ſłowo Boże, nie
ieſt nam zá pomocą Bożą ćięſzkie y przykre: ále miłe y
wdźięczne: y dla tegoż w nim ſię kocháiąc, śpiewamy ie
ſobie: według onego co mowił Dawid, Spiewałem ſobie o Pſal. 119
vſtáwách twoich w domu kiedy ieſtem Gośćiem. Te wſzy- ℣ 54.
tkie pożytki przypomina Iuſtin: Reſpõ: ad Quæſt: 117
Poniewáż tedy o śpiewániu Kośćielnym, M. P. mamy

roſkazánie Boże, náukę Apoſtolſką, przykłády ſtárego Kośćiołá, pożytki vćießne: ponieważ ieſzcze nie mamy vſt záwiązánych, ſercá ſpętánego od Antykryſtá, godźi ſię ábyſmy śpiewániem Duchownym, ſerdecznym páná Bogá chwalili, wzywáli, onemu zá dobrodźieyſtwá dźiękowáli. Bo ieſli Pogáni, Turcy, Tátárzy, Zydźi, Aryiani w Bożnicách ſwoich śpiewáią: Ieſli Rzymiánie, Grecy, Ormiánie w ſwoich Kośćiołách śpiewáią Pieśni Bogu y ſłowu iego przećiwne, cześć y chwałę oddawáiąc śpiewániem ſtworzeniu: nam też záiſte we Zborze Apoſtolſkim godźi ſię ſercem ochotnym śpiewáćku cżći ſamemu Pánu Bogu.

Spoſob śpiewánia iáki ma być.

Drugą rzecz M.P. godźi ſię obacżyć: to ieſt, iáki ſpoſob, y porządek śpiewánia ma być w Kośćiele Bożym záchowány, y czego do śpiewánia potrzebá.

Naprzod: W Kośćiele máią być śpiewáne Pieśni, ktore ſię zgadzáią z Piſmem świętym: według onego co mowi Dawid, Spiewałem ſobie o vſtáwách twoich w domu gdźie ieſtem Gośćiem. (Pſal. 119 ℣ 54.) W Kośćiele Izráelſkim coż śpiewano iedno Pſalmy? iáko to Duch ś. ná wielu mieyſcách przypomina, o czym ſię wyżßey námieniło. W Kośćiele Krześćiáńſkim tákże nic inßego nie śpiewano, iedno Pſálmy y Hymny z piſmem świętym zgodne, iáko mowi Apoſtoł: ktore Hymny Aryiani y Samoſáteni odrzucáli, co ſię wyżßey ßeroko przypomniáło. Tertullian śpiewánie Pſálmow przypomina. Ktorego świętego przykłádu, y my dźiśia we Zborzech vżywamy. Abowiem te Pieśni śpiewamy we Zborze, ktore máią fundáment w piśmie świętym, ktore ſię mogą podeprzeć ſłowem Bożym piſánym: nie te, ktore ludźie według mozgu ſwego wynáyduią, iáko czynili Donátyſtowie, o ktorych piſze Auguſtinus Epiſt: 119. cap: 18. Nie te ktore ſą przećiwne iáſnemu ſłowu Bożemu, iákowych wiele ieſt v Rzymian, báłwochwálſtwá pełnych, iáko Salve Regina, &c. Bądź pozdrowiona Krolewno, mátko miłośierdźia, &c. Márya mátko łáſki, mátko miłośierdźia, ty nas od nieprzyiaćielá obroń, á godźiny śmierći przyimi, &c. Twoią krwią Wincenty [a] Męczenniku winy náße omyi, á day nā niebieſkie weſele, &c. [b] Anno święta zbaw nas, &c. [c] O Szczepanie Chorąży Krolá naywyżßego dobry, wyſłuchay nas: Modlitwá naświętßa twoiá, nas záwße niechay poiedna z Bogię náßym, &c. Weyzrzy ná nas Bárbáro, ábyſmy przez ćię z piekłá byli wybáwieni, &c. [e] Zbaw nas Doroto Pánno, pierśiámi gorąiącymi pałaß, &c. [f] O Floryánie ś. przez ćię Bog chore vzdrawia, y dáie vpádłym odpuſzczenie grzechow: Obralichmy ćię ſobie Pátronem, przed Bożym Tronem: Gniew vbłagay, ktorychmy záſłużyli: ſtoy zá námi, &c. [g] O Gwiazdo Polſka Męczenniku wielebny Stániſłáwie, ćiebie lud twoy Polſki prośi, ábyś ſię weſpoł z Synem Bożym nád nim zmiłował, &c. [h] O Małgorzáto święta, przez ćię ſą zbáwione y weſelą ſię tyśiące grzeßnych, &c. [i] Prośimy ćię Bártłomieiu, ábyś tu omył náße grzechy, &c. [k] O Błogoſłáwiony Rochu, iáko wielkie ſą zaſługi twoie v Bogá, przez ktore my wierzymy iż od powietrza wybáwieni będźiemy. Támże: Tobie pobożnemu ś: Rochowi, cześć y chwałá niechay będźie, &c. [l] Swięty Woyćieße bądź náßym rzecznikiem w niebie. Do tegoż: [m] O Woyćieße Pátronie po wßytkim świećie rządź trzodę Kryſtuſowę. Do tegoż: Przez zaſługi ś. Woyćiechá Kryſte wyſłuchay nas, &c. [n] Day Pánie ábyſmy zaſługámi Apolloniey y prośbámi od boleśći zębow, y od wßelákie-

Side notes (left page): Pieśni z piſmē S. zgodne. — 1. Cor. 14. ℣ 26. — Epheſ: 5 ℣ 19. — Tertul. Lib. 2. ad Vxo. Lib. de virg. Lib. Apol: c: 2.

Side notes (right page): cap. 2. — NOTA Mßał Kráko: Biſkupá Tomic: — a Fo. 203 — b 248. — c 13. — e 210. — f 223. — g 225. — h 243. — i 260. — k 287. — l 378. — m 219. — n 210.

***

go niebeśpieczeństwá ćielesnego y duszego, zásłużyli
o 198. być obronieni y wybáwieni,&c. ° Swięta Otylia,bole-
śći oczu odeymi, zgładź grzechy, &c. Swięta á zacna
Iádwigo,záchoway nas od vpadku,&c.Marćinie świę-
Ray duszny fol 501. ty Biskupie,bądź nędznym wspomożeniem,&c. W stań-
ćie święći z mieszkánia swego, mieyscá poświącayćie,
ludźiom błogosławćie,á nas w pokoiu strzeżćie, &c. In-
sze opuszczam błędy y báłwochwálstwá, kto chce niech
czyta Mszały, Antyphonarze, Kursy, &c.O błędźie ludz-
ki z tákimi Pieśniámi! O nabożnikowie grubi, nie v-
ważáiący słow Bożych, y náuki Doktorow Krześćiáń-
skich! Do was ći pan Bog mowi, do was, przez Proroká
Ierem. 2. Ieremiaszá: Y coż zá nieprawość Oycowie wászy znále-
℣ 5. źli we mnie? iż odstąpili odemnie, prożnośći náślado-
℣ 13. wáli, y prożnymi się stáli. A niżey mowi: Lud moy dwo-
iáką złość popełnił, Opuśćił mię, ktorym iest studnicą
wod żywych, á wykopał sobie studnie, á studnie dźiurá-
we,co w sobie wod zádźierżeć nie mogą. W asći Dokto-
rowie odwodzą od stworzenia,á prowádzą do stworzy-
Apolo. cap. 30. ćielá. Słowá są Tertullianowe: O wy nabożni ktorzy zbá-
wienia szukaćie gdźie go niemász, prośićie tych ktorzy
dáć nie mogą, opuśćiwszy y minąwszy tego, w ktorego
mocy wszytko iest,&c. A więc to świętych wzywaćie iá-
ko przyczyńcow? y owszem iáko dawcow: to im przywła-
szczaćie, o to ich prośićie, co sámemu Bogu należy, co
sam pan Bog w mocy ma, o co oni sámi zá żywotá Bogá
prośili,czego oni nikomu vżyczyć nie mogą, áni dáć: ze-
Cyril. Lib. 4. Tesau: znawa Cyrillus. Kto o tákowych Pieśniách słowu Bo-
żemu przećiwnych w stárym Kośćiele słychał? Ktoż ie
śpiewał? Nikt. Dopiero ich nowi Náuczyćiele Mniszy
Bellar: náskłádáli, á osobliwie, Salve Regina, &c. y Alma

redemptoris, &c. Hermanus Contractus złożył, Lib. 1. cap. 15. de bonis operib.
iáko pisze Bellarminus. Nie pomnią iáko Doktorowie
dawni te Pieśni śpiewáć kazali, ktore są z pismá ś. brá-
ne, pismu ś: nie przećiwne. Dionysius mowi, Hymn Dyoni: Lib. de Eccles. Hierar. cap: 4.
niektory, ktory w piśmiech Boskich znáyduie się, Biskup
ze wszytkim Duchowieństwem śpiewa. Origenes Do-
ktor nápisał znácznie: Człowiek vsność ma ku Bogu, Origen: Tract. 25 in Mat.
nie dla słow Modlitwy ábo Pieśni, choć się zdádzą być do
brze złożone, y z pismá wybráne; ale iż ołtarz sercá swe- August: Epi: 109
go dobrze zbudował. Augustin mowi: Nie śpiewayćie ie-
dno co czytaćie że ma bydź śpiewano, á co nie ták nápi-
sano áby śpiewano, to nie ma być śpiewano. Toż mowi
Gregorius Magnus. Subdiakonowie niech śpiewáią Grego: Dist: 92. Can: In Sancta.
w kośćiele Psálmy.

Druga. Spiewánie ma być w kośćiele zrozumiánym
ięzykiem. Pod stárym Zakonem ięzykiem własnym, przy- Ięzykiē rozumnym.
rodzonym Żydowie w Kośćiele Solomonowym Páná Bo-
gá chwalili: o czym mieyscá wyższey miánowane świád-
czą. Do czego służą y one słowá Duchá ś. Niechayże wszel- Psal: 150 ℣ 6.
ka duszá chwali Páná. W Kośćiele Krześćiáńskim zá Apo
stołow ięzykiem rozumnym, własnym, káżdemu narodo-
wi zwyczáynym, wyrozumiáłym, Páná Bogá chwalono:
Páweł ś. mowi, Będę się modlił Duchem, będę się modlił
y wyrozumieniem: będę śpiewał Duchem, będę też y wy- 1 Cor: 14. ℣ 15.
rozumieniem. A gdy niektorzy zá Apostołow wnośili do
Kośćiołá śpiewánie, czytánie Pismá ś. modlitwy obcym
ięzykiem, gánił to Páweł ś. mowiąc: Ktory mowi obcy- 1 Cor: 14. ℣ 2.
mi ięzyki, nie ludźiom mowi, ále Bogu: bo go żaden nie
słyszy. Támże: ktory ięzykiem obcym mowi, sámego śiebie
buduie, &c. A iż w tym Kápitulum Páweł ś: mowi, że
we Zborze śpiewánia, modlitwy, czytánia Pismá, vsłu-

gi Sakrámentámi, máią być ięzykiem wyrozumiáłym, właſnym, przyrodzonym, ktoremukolwiek narodowi odpráwowáne, świádczą o tym Doktorowie święći, ná to caput piſząc: iáko Chryſoſtomus, Theophilact⁹, Ambroſius, Haymo, Lyra, Cartuſianus, Anſelmus, Eraſmus, ktorych ſententie niżey położą ſię. Ták to mieyſce wykłádał Baſilius Doktor, mowiąc: To o tych rzeczono, ktorzy przy ſłucháiących, ięzykiem obcym nierozumnym, modlitwy odpráwuią. Tak to mieyſce rozumiáł y Iuſtinian⁹ Ceſarz, y táki Dekret vczynił: Roſkázuiemy, áby wßyſcy Biſkupi, rownie y Preſbyterowie, nie poßeptem, ále głoſem, ktoryby mogł być od wiernego ludu ſłyßány, świętą ofiárę, y modlitwy zwyczáyne przy Krzćie świętym odpráwowáli, áby ſtąd do więtßey gorliwośći w chwaleniu Bogá ſłucháiących vmyſły pobudzone były. Abowiem tak y Páweł ś. vczy w liśćie pierwßym do Koryntczykow. Nie trzebá Doktorow y Ceſárzow przywodźić, ſámi to przećiwnicy znáią. Mowi Bellarminus: Abowiem w tych ſłowiech zda ſię, że rzecz ieſt nie o nápominániu, ále o Modlitwách y Pieśniách. Támże: o Pioſnkách Duchownych, ktore Krześciánie ſkłádáli ku chwaleniu Bogá, y ku dźiękow czynieniu iemu, mowi, &c. Krotko mowiąc, wiele tám mowi o tym Bellarminus, y Doktory te námienione, ktorzy po nas ſą, przywodźi: y zámyka, Apoſtoł mowi o Modlitwie, ábo o chwale Bożey, y o dźiękczynieniu, ktore pod czás obcym ięzykiem niektorzy przy ſpolnych rozmowách onych śpiewáli, &c. Tákże w onym Kośćiele Krześćiáńſkim rychło po Apoſtolech, ięzykow obcych nie znano, ále káżdy narod ięzykiem ſwoim páná Bogá chwalił: Łáćinnicy po Łáćinie, Grekowie po Grecku, Słowacy po

Baſil. in Definit. ſeu Regulis. Quæſt: 278.

Iuſtin. In Nouel Cōſt 123.

Bellar: Lib. 2. cap: 16. deverbo Dei.

Słowieńſku, Syrowie po Syryiſku, Ægyptczyánie po Ægyptſku, Arábowie po Arábſku: krotko mowiąc, káżdy narod ięzykiem ſwoim páná Bogá chwalił. Origenes mowi: Grekowie po Grecku á po Łáćinie Rzymiánie, y wßyſcy zoſobná przyrodzonym y właſnym ięzykiem Bogu ſię modlą, y káżdy go według śiebie wychwala. A on iż ieſt wßytkich ięzykow Pánem wyſłuchawa modlące ſię káżdym ięzykiem: á to nie ináczey iedno iákoby ieden głos przyimował z rozmáitych ięzykow wyćiśniony. Bo Bog gdyż pánuie wßytkiey máchinie, nie ieſt iáko ten, ktoryby ięzyká, bądź Greckiego, bądź inßego grubego wyuczywßy ſię, inßych nieumiał. Hieronimus piſząc ad Marcellam, mowi: Głośći w prawdźie niezgodny, ále iedno nabożeńſtwo. Tyle niemal śpiewáiących Chorow, ile narodow rożnośći. Y wſpomina tám, Fráncuzy, Brytany, Ormiány, Indy, Perſy, Ægyptczyány, Murzyny, Mezopotány, ktorzy wßyſcy ſwoim ięzykiem nabożeńſtwo odpráwowáli y śpiewáli, &c. Tenże mowi o pogrzebie Paulæ. Wßytek gmin ludu miaſt Paleſtińſkich, ná iey pogrzeb zßedł ſię, Zydowſkim, Greckim, Łáćińſkim, tákże Syryiſkim ięzykiem, Pſálmy porządnie ſłyßáne były. Baſilius mowi: Dla tych rzeczy, ieſli ſię nas chronićie, będźiećie ſię chronić Ægiptczykow, y obudwu Libiyczykow, y Thebáńczykow, y Paleſtinow, y Arábczykow, y Phæniyczykow, y Syriyczykow, y tych ktorzy przy Eufraćie mießkáią, y wßytkich wobec, ktorzy w wielkiey vczćiwośći máią Wigilie, Modlitwy, y ſpolne Pieśni, &c. Toż ſię pokázuie z Ambrożego, Chryzoſtomá, Grzegorzá, Theodoretá. A gdy do Kośćiołá Bożego ná on czás wnoßono nabożeńſtwo ięzykiem obcym, gdy ludźie máło báczni ná ſwymi ięzykunieprzeſtawáiąc, oblecta

Origen: Lib: 8. cōt: Celſum.

Vel Paula nomine Hieronimi.

In Epitha: Paulæ.

Baſilius Epiſt: ad Næoce. Ambro: & Chri: In 1. Cor 14. Gregor: præfat: in Ezech Theod: lib. 4. c. 27.

Ambro: In 1. Cor 14.

ti ſono verborum, *iáko mowi* Ambroſius, *ięli do kościołá Bożego wnośić ięzyki obce: Zydowie Grecki, Syryiſki, Grekowie Zydowſki, Láćinnicy Grecki: nie podobáło ſię to ludźiom zacnym, ganili to,* incommoda *vkázuiąc, iáko Ambrożemu, Chryzoſtomowi, Lyranowi, Iuſtinianowi, &c. o czym vſłyſzymy.*

Balæus in vita Vitalia. Durand lib. 5. cap: 2. Ration: Gre. VII lib. 7. Epiſtol.

Y gdy ſię ten błąd miedzy ludźmi záwźiął, mocno go Rzymſcy Biſkupi bronili, Vitalianus, Adrianus, Gregori9 7. *y* Agatho: *zá tego Biſkup Portueńſki w Konſtántynopolu napierwey śpiewał Mßą ięzykiem Láćinſkim.*

Plat: & Sigeb. in vit Agat.

A nie tylko tego błędu mocno bronili, ále gwałtem roſkázowáli pod vtrácenιem Duchowieńſtwá, áby wßyſcy ięzykiem Láćińſkim nabożeńſtwo odpráwowáli: á vczynili to przykłádem ſwoich Anteceſſorow. Abowiem dawni Rzymiánie, kiedy mocą doſtáli iákiey Provinciey, tedy onym obywátelom koniecznie kazáli ięzyká ſwego zápomnieć, á Rzymſkiego Láćińſkiego ſię vczyć, y mowić: co ſię zdáło zá rzecz nie ſłuſzną y trudną niektorym, y dla tegoż Krol Hetruſcorum Tyrrhenus, *iáko czytamy* in Originibus Catonis, *podawáiąc im ſwoie Kroleſtwo, to ſobie wymowił, áby ięzykiem Oyczyſtym, á nie Rzymſkim, mowił. Ciż Rzymiánie w onychże Provincyách, Sądy kazáli odpráwowáć y Dekretá piſáć ięzykiem Láćińſkim. Co ſię z tych ſłow pokázuie:* Decreta à Prætoribus Latina debent interponi.

De re iudicata &c. Decreta.

Iednák Papieżow w tym nie ſłucháli Grekowie, Ormiánie, Syrowie, Ægyptczyſtánie, Murzynowie, Moſkwá, Bulgárowie, Indowie, Zydźi, świádczy Durandus, *y* Eccius, *ktorzy ięzykiem ſwym nabożenſtwo odpráwowáli, oprocz Láćinnikow: ále y ći potym widząc niepożytek tego śpiewánia, prośili Papieżá, áby im było wolno po ſtáremu ięzykiem włáſnym w Kośćiele*

Durand lib: 4. cap: 1. Ecci. in Locis cōmun:

páná Bogá chwalić. Czytamy w Hiſtoryey Czeſkiey, ktorą piſał Æneas Sylvius: *Prośił* Cyrillus *Biſkupá Rzymſkiego, áby Moráwiánom y Slężakom dopuśćił ięzykiem ſwym chwałę Bożą odpráwowáć: czego gdy zbrániał Papież, głos z niebá był ſłyſzány: wſzelki Duch niech chwali Páná.*

Cap: 13.

O toż prośił poſławſzy poſły ná Conciliũ *Trydentſkie Ceſarz Máximilian, iáko piſze* Natalis: *ktorego tá byłá petitia miedzy inſzymi, Aby niekiedy ná niektorym mieyſcu z Láćińſkimi Pieśniámi, niektore modlitwy, ná Oyczyſty ięzyk przełożone, godźiło ſię mieſzáć.*

Lib: 14. Petit: 12

O toż prośił Krol Fráncuſki Carolus 9. *tenże Hiſtoryk świádczy.*

Petit: 17

O dałby to pan Bog M. P. áby ſię obyczáie Apoſtolſkie do Kośćiołá wroćiły, áby káżdy narod ięzykiem ſwym Bogá w Troycy iedynego chwalił, wzywał, wyznawał śpiewáiąc, z ięzyká ſię ſwego przyrodzonego ćieſząc.

Pożytek ięzyká zrozumiałego.

I.

Co gdyby było, ludźie w nabożeńſtwie záwiedzionym obaczyliby ſię. Co wiedząc Xięża, bronią tego. Y ſłuſznie ono mowi Chryzoſtom, Heretyccy Xięża zámykáią drzwi prawdy: Abowiem wiedzą, gdyby byłá obiáwiona prawdá, że Kośćioł ich muśiałby być opuſzczony, á oni z doſtoieńſtwá ſwego będąc złożeni, byliby z proſtym ludem porownani.

In opere Imper: Hom 44

II.

Nádto, byłoby budowánie w ludźiách niewiernych. Páweł ś. mowi: Ktory Prorokuie, Zbor buduie. Tenże: W zgromádzeniu wolę pięć ſłow moim wyrozumieniem powiedźieć, ábych też y drugich náuczył, niżeli dźieśięć tyśięcy ſłow ięzykiem obcym.

1 Cor: 14 V 4. 19.

Ná te ſłowá piſząc Cajetanus *mowi: Z tey náuki Páwłowey pokázuie ſię, iż lepiey dla zbudowánia Kośćielnego, modlitwy iáwne, ktore przy poſpolſtwie bywáią mowione, ięzykiem Duchowieńſtwu y poſpolſtwu poſpolitym, mowić, niżeli po Láćinie.* Chryſoſtomus *mowi: Dla cze-*

Caietanus in 1. Cor: 14. Chriſo: in 1 Cor 14.

Chryſ:

in cap:4 Galat. goż to mowiß Páwle? Abym też powiáda y inßych náu-
cżył, to bowiem tylko okazáłość ma, á to wielki pożytek.
Tenże ießcze mowi: Słowá Boże, ktore znáiome ſą wier-
nym, te przy krzćie przez Xiędzá wyrzeczone, iákoby w
żywoćie nie iákim tworzą, y odradzáią tego, ktory bywa
okrzcon. Mamy tego przykład w onym heretyku, o kto-
Euſeb. lib. 7. cap. 8. rym piße Euſebius, ktory ſłyßąc modlitwy w zgromá-
dzeniu przy krzćie, zbudował ſię y z inßymi, ná nie mo-
wił Amen. Toć tám językiem rozumnym odpráwowano
krzeſt, poniewaź ná modlitwy Amen mowiono, czegoby
byli nie czynili ludzie prośći, gdyby byli nie rozumieli
Aug: de Eccleſ. dogmat: cap:52. śpiewánia y modlitw przy krzćie. Auguſtinus mowi:
Ieſli ſą dziatki nie vmieiętne, ktore náuki nie rozumie-
ią, niechayże, zá nie odpowiedáią, ktorzy ie przynieśli
według zwyczáiu krztu, &c. Ieſliże zá dziatki odpowie-
dano, toć językiem zrozumiáłym Krzeſt odpráwowano.
III. Do tego. Miałby P. Bog chwałę y ſłużbę z ſług ſwoich
gorętßą: co ſię pokazáło wyżßey z Auguſtyná y z Iuſtini-
IV. aná. Nákoniec. Ieſt to ozdobna rzecz, gdy narod ię-
zykiem ſwym páná Bogá chwali. Y widzimy to, iż w Pa-
pieſtwie Xięża nie mogą lepiey ozdobić ſwoich wymy-
ſłow, iedno czáſem Pioſneczkámi Polſkimi. Abowiem
Niepożytki języká obcego. nabożeńſtwo wßelákie ktore bywa odpráwowáne ięzy-
kiem obcym nie zrozumiáłym, nie przyrodzonym, żadne-
go pożytku y budowánia nie przynosi: y owßem zá ſobą
ćiągnie te niepożytki.
I. Naprzod: z tákowego nabożeńſtwá ludzie ſię gorßą.
1 Cor: 14. ℣ 23. Páweł ś. mowi: Gdyby ſię tedy wßytko zgromádzenie
weſpołzeßło, y wßyſcy języki mowili, á weßliby nienáu-
czeni ábo niewierni, izali nie rzeką że ßáleiecie? Toż
In 1 Cor 14. mowi Ambroży: Ieſli ſię zchadzaćie ku budowániu Ko-

śćiołá Bożego, te rzeczy máią być mowione, ktoreby zro-
zumieli ſłucháiący. Abowiem coż ieſt to pożyteczno, áby
kto językiem mowił, ktory tylko ſam rozumie? Aby ten
ktory ſłucha, nic ſię nie pomnożył? Dla tego ma milczeć
w Kośćiele, áby ći mowili, ktorzyby byli pożyteczni ſłu-
cháiącym. Do czego może przywieść y one ſłowá Cicero- In Tuſc: Quæſti: lib: 5.
nowe, ktory mowi: W językoch, ktorych nie rozumiemy,
ktore ſą nie pámiętne, głuchámi záiſte ieſteſmy.
Drugi niepożytek: Z modlitw, z śpiewánia, z czytá- II.
nia, z nabożeńſtwá nierozumnego, żaden ſię człowiek nie
buduie, żadnego pożytku duchownego nie bierze, gdy ię-
zykiem nie zrozumiáłym, nie przyrodzonym, bywa odprá
wowána chwałá Boża. Páweł ś. mowi: Ktory mowi ięzy- 1 Cor: 14. ℣ 2.
ki obcymi, nie ludźiom mowi, ále Bogu: bo go żaden nie
ſłyßy, á on Duchem mowi táiemnice. A ktory Prorokuie, ℣ 3.
opowieda ludźiom zbudowánie, y nápominánie y poćie-
ßenie. Ktory językiem obcym mowi, ſamego śiebie bu- 4.
duie: á ktory Prorokuie, Zbor buduie. A teraz Bráćia, 6.
gdybych przyßedł do was języki mowiąc, coż wam pomo-
gę, ieſliż wam nie będę mowił, ábo przez Obiáwienie, á-
bo przez wiádomość, ábo przez Proroctwo, ábo przez ná-
ukę? Y wy językiem ieſlibyśćie nie dáli mowy znáczney, 9.
iákoż będźie rozumiano co ſię powieda? bo będźiećie ná
wiátr mowić. Ieſlibych ſię modlił językiem, modlić ſię 14.
Duch moy, ále wyrozumienie moie nie ieſt pożyteczne.
Támże tego ießcze dokłáda: A gdyby wßyſcy Prorokowá- 24.
li, á wßedł kto niewierny ábo nienáuczony, bywáć od w-
ßytkich ſtroſowan, y od wßytkich bywa rozſądzon, ták,
że ſkrytośći ſercá iego bywáią obiáwione: A ták vpadßy
ná oblicze da chwałę Bogu, opowiedáiąc, że Bog w was
ieſt prawdźiwie. Toż mowią wßyſcy Doktorowie. Ori-

Origen: In Levi: cap: 7. Chriſo: In 1 Cor Epiſt: Hom: 35

genes *mowi: Co gdyby ináczey było, nie byłáby rzecz potrzebna czytáć to w Kośćiele, gdyby z tego iákie budowánie ſłucháczom ſię nie podawáło.* Chryzoſtom: *Co Páweł ś. mowi, rozumie ſię tym ſpoſobem: Ieſlibych nie rzekł, coby od was łatwie y iáśnie poięto być mogło, álebym ſię tylko okázowáł być obdárzonym dárem ięzykow, wierzę że odeydźiećie, żadnego pożytku z tych rzeczy ktorych nie rozumiećie nie czyniąc, Abowiem coż zá pożytek może być głoſu niewyrozumiánego? Apoſtoł nieukiem zowie człowieká poſpolitego; A Bárbárzynem ktory mowi ięzykiem nierozumnym, obcym. Támże śpiewáć niekiedy, tákito był dar, iáko y vczyć: áwſzytkie rzeczy do tego ſię iednego śćiągáły, áby ſię bliźni zlepſzył.* Auguſtin: *Gdyby mi mowił Moyżeſz, Hebreyſkim ięzykiem, dáremnoby mowił, áni by ztąd myſli mey namniey nie tknął. Tenże Doktor Auguſtin będąc Biſkupem w Africe, gdźie Láćińſkim ięzykiem poſpolity człowiek mowił. Nabożeńſtwo onym ięzykiem odpráwowáł: y wiele słow, áccommodui ąc ſię poſpolſtwu, przećiwnych Grámmátice mowił: á to wſzytko dla tego czynił, áby człowiek poſpolity modlitwy y śpiewánia rozumiał, y ná nie Amen mowił. Słowá iego ſą: Częſto vżywam słow niewłáśnie Láćińſkich, ábyśćie ie rozumieli. A indźiey mowi:* Ego dicam oſſum, ſic enim potius loquamur. Melius eſt ut nos reprehendant Grammatici, quàm non intelligant populi. *Tenże:* Multi fratres imperitiores latinitatis loquuntur ſic, ut dicant dolus illum torquet, pro eo quod eſt dolor. *Tenże: Coż ieſt zá pożytek doſkonáłey mowy, zá ktorą nie idźie wyrozumienie ſłucháiącego? gdyż iuż nie potrzebá mowić, ieſliż ći, dla ktorych mowimy, tego nie rozumieią co mo-*

Idem. Homilia. 36. Aug: lib confeſſ. 11 cap. 3.

In Pſal. 123. In Pſal. 36.

Tract. 7. in Ioh.

Lib: 4. cap: 10. de Doct: Chriſt:

wimy. Tenże Doktor Auguſtyn onemu poſpolſtwu, ná ich ięzyk Láćińſki ktorego vżywáli, Pſálmy przełożył. Słowá iego ſą: A chcąc żeby ſpráwá Donatyſtow przyſzłá do wiádomośći napodleyſzego gminu, á zgołá do naproſtſzego człowieká, y áby ſię, ile być może, w ich pámięć wpiłá zá náſzym ſtárániem, Pſalm, ktoryby im był śpiewány po Láćinie, przełożyłem. A gdy niektorzy przy nabożeńſtwie vżywáli słow grubych niezgodnych z Grámmátiką, y owſzem przećiwnych: tedy vczonych nápominał, áby ſię tym nie gorſzyli, áni z tego ſzydźili. A wſzákoż nápominał Miniſtry, áby modlitwy, śpiewánia, wyráźnie, rozumnie y rozdźielnie odpráwowáli, dawáiąc tego przyczynę, ut popul⁹ ad id, quod planè intelligit, dicat Amen. *Słowá iego ſą: Nie iżeby ſię tego nie godźiło popráwić, áby lud ná to, co práwie rozumie, mowił Amen. Zámknę Belletem, ktory mowi, W ſtárym Kośćiele zákazano było, áby żaden ięzyki nie mowił, wyiąwſzy, żeby był, ktoryby tłumáczył. Bo cożby zá pożytek tego był mowić, ieſliż nie będźie zrozumiano? Záprawdę żaden. Ztądże pochwały godny vroſł obyczay w niektorych Kośćielech, iż przeczytawſzy według litery Ewánielią, potym poſpolſtwu bywa wykłádána. Coż teráźnieyſzych czáſow náſzych czynić, gdźie żaden, ábo záledwo ktory znáyduie ſię, ktoryby czytáiąc, ábo ſłucháiąc rozumiał. Zda mi ſię tedy, iż lepiey ieſt milczeć niż śpiewáć, poniewaź ná tákie czáſy nieſzczęśliwe przyſzlichmy. Toż rádźi* Theodoretus *co y Ian Beleth.*

Lib. 1. Retract: cap. 20.

De Catechi: Rud. capit. 9.

Belot: in Rational. divinor. officiorũ in prọ̀emio. Thod. in 1 Cor. 14

III. *Trzeći niepożytek śpiewánia nie rozumnego płynie. Człowiek proſty ná nabożeńſtwo Krześćiáńſkie, ná śpiewánie, ná modlitwy, nie może rzec Amen. Páweł ś. mowi: Bo ieſlibyś błogoſłáwił Duchem, ten ktory ieſt z po-*

1 Cor. 14. ℣ 16.

ſpolſtwá,iákoż rzecze Amen ná twoie dżiękowánie, gdyż nie wie co ty mowiſz? Toż mowią Doktorowie święći.

In 1 Cor 14.

Ambroſius mowi: Nieuk ſłyſząc czego nie rozumie, nie wie końcá Modlitwy, y nie odpowieda Amen: to ieſt, niech to prawdá będzie, áby ſię vtwierdziło błogoſłáwieńſtwo. Abowiē przez tych bywa wypełnione vtwierdzenie modlitwy, ktorzy odpowiedáią Amen: áby wſzytkie powieśći, świádectwem rzeczy prawdżiwey w vmyślech ſłucháiących potwierdzone były.

In 1 Cor 14. ỳ16.

Lyranus: Gdyby poſpolity człowiek rozumiał modlitwę, ktorą Xiądz mowi, ſnádnieyby ſię ściągáłá ku Bogu, y nabożnieyby odpowiedał lud Amen. Dla tegoż mowi Páweł ś: Gdybyś ty Xiężę błogoſłáwił Duchem, á poſpolityby człowiek nie rozumiał, czegoż ſtąd doſtępuie lud proſty y nierozumiejący? Przetoż w ſtárożytnym Kośćiele błogoſłáwieńſtwá y wſzytkie inſze ſpráwy poſpolitym ięzykiem dżiały ſię, &c. Długo ten trwał obyczay święty w Kośćiele, iż wſzyſcy, ták vczeni, iáko y prośći, ná modlitwy y śpiewánia Zborowe, one ápprobuiąc mowili Amen: czegoby byli nie czynili, gdyby było odpráwowáne nabożeńſtwo ięzykiem nierozumnym.

Iuſtinus Apol. 2.

Iuſtinus mowi: Tedy Przełożony, ile może, modlitwy ofiáruie y dżiękczynienia, á lud Amē przyśpiewuie.

Hiero: Præf. in Epi. ad Galat.

Hieronim: W Kośćielech miáſtá Rzymu, iákoby niebieſki grom ſłyſzałem lud poſpolity odśpiewuiący Amen.

Aug. ad Oroſiū quæſt. 49.

Lib. de iis qui initiantur ca: 9.

Auguſtinus, Dionyſius, Epiphanius, Chryſoſtomus, Baſilius, &c. w ſwoiey Liturgiey wſpomináią Amen, ktore mowił poſpolity człowiek ná śpiewánia y ná modlitwy Zborowe. A nie tylko ná śpiewánia, ále też y ná modlitwy te, ktore Miniſter przy vſługowániu Sákrámentámi mowił, Amen odpowiedáli, O modlitwách przy Krzćie czytay ná kárćie 12. O modlitwách przy Wieczerzy Páńſkiey czytay ná kárćie 10. O śpiewániu rozumnym przy pogrzebie czytay ná kárćie 11.

Et lib. 4 cap 5. de Sacra:

Leo Ser. 6. de Ieiunio 7. menſis.

Clem. li 8 Cōſtitut. Apoſt. cap: 20.

Cipri: Serm. de Ora Dominic.

Auguſt. de Bon. perſeu. cap. 31.

Nie trzebá wiele mowić, piſze Auguſtinus, Ambroſius, Leo, Clemens, gdy Miniſter w ſtárym Kośćiele dawał chleb poświęcony ludżiom, mowił: To ieſt ćiáło Kryſtuſowe; A oni mowili, Amen. Tákże gdy Miniſter z słowá Bożego mowił do ludu, Surſum corda, wzgorę ſercá: Lud odpowiedał, piſze Cyprianus y Auguſtinus: Habemus ad Dominū, Mamy ku Pánu.

Grego: Lib. 7. Epi: 63.

Grzegorz dokłáda, Modlitwá Páńſka v Grekow od wſzytkiego ludu bywa mowiona przy poświęceniu Sákrámentu. Skąd ſię pokázuie, iż w ſtárym Kośćiele ięzykiem włáſnym nabożeńſtwo odpráwowano: co gdybyináczey było, ludżieby prośći ná modlitwy y ná śpiewánia Amen nie odpowiedáli.

Bellar: Lib: 2. cap. 16. de verbo Dei.

Co zeznawa y ſam Bellármin, mowiąc: Apoſtoł w liśćie Ephezyány y Kolloſſeńczyki nápomina, áby przez Pſálmy, Hymny, y Pieśni Duchowne nápomináli ſámych śiebie: Ktore mieyſce Háymo rozumie o Pieśniách ktore ſámi ſkłádáli. Ponieważ tedy te Pieśni dżieią ſię ku pоćieſze poſpolitego ludu, chce Apoſtoł, áby ſię dżiały ięzykiem, ktoryby mogł być wyrozumiány, áby proſtacy, ktorzy nieumieią podobnych tym ſkłádáć, tylko mogli one potwierdżić, mowiąc Amen, &c.

IV.

Czwarty niepożytek z śpiewánia y z modlitw nierozumnych ten ieſt. Nie tylko áby ſię kto miał zbudowáć z nich, ále owſzem ieſt tákich wiele w Papieſtwie Xiężey nieumieiętney, ktorzy ięzyká Láćińſkiego y Greckiego nie rozumieiąc, ledá co mowią, słowá wywrácáią gdy śpiewáią, bądź ſię modlą, bądź krzczą, bądź mſzą. A ieſliże Xiężá nie rozumieią co mowią, coż proſty człowiek ma rozumieć?

Gratia: de Cōſe: Diſt: 4. C. Retu

Czytamy v Grátianá, v Lombárdá, czego nie

lerunt. Lomba: lib: 4. Dist.6. Bellar: lib 1.ca. 21.deSa. cram. in genere.

przy Bellármin, Był ieden Xiądz zá Biskupá Zácháryaszá, ktory nieumieiąc ięzyká Láćińskiego krzćił mowiąc: Ego te Baptizo, in nomine Patria, & Filia, & Spiritua Sancta. *Skąd byłá vrosłá quæstia ná on czás miedzy Biskupy, Dobrzeli krzćił on Bean dzieći, czyli nie? Y byli niektorzy Biskupi, ktorzy tę Formę gániąc, chćieli áby znowu one dziatki były krzczone: co potym Papież Zácháryasz zágáśił, powiedáiąc, że to vczynił z nieumieiętnośći, nie z herezyey. A czemuż tákie nieuki świećićie? Autor xiąg, ktore zową* Liber ceremoniarum Romanæ Ecclesiæ lib: 3. cap: 7. *przypomina, iáko w Rzymie, gdy Papież ma Mszą, ábo gdy go koronuią, tedy Ewánielią y Epistołę po Grecku Mniszy niektorzy czytáią dosyć źle,* barbarizando, solecizando. *Y dokłáda tego: Co słysząc niektorzy vczeni, szydzą z nászego nabożeństwá. Lepiey tákowego nabożeństwá zániecháć, á niżeli do niego nieuki przypuszczáć, &c. A co dziwnieyszego, we Włoszech chłopom, niewiástom po Láćinie każą się modlić. Y dawa tego rátią Bellármin dosyć głupią, (ále nie dziw, bo Iezuitá) mowiąc: Nie potrzebá áby lud rozumiał, żeby mu byłá pożyteczna modlitwá, ále dosyć ná tym gdy Bog rozumie. Vważsze tu M.P. co tám iest zá nabożeństwo: są właśnie by Pápugi, Krucy, Káwki, ábo insze ptástwá nierozumne. Bo y te mowią, iáko mowi* Chrysostomus, *gdy ich náuczą, ále nie rozumieią. Pisze* Plinius *o iednym Kruku, ktory mowił,* Ave Cæsar Imperator. *A drugi mowił,* Salve victor Antoni. *Pisze też Celius o iednym Kárdynale Askániuszie, ktory miał mieć Pápugę co mowiłá Kredo, gdy iey kazał. Y v nas w Polszcze wiele iest Pánow ktorzy máią Pápugi, ktore mowią czego ich náuczą, nie rozu-*

Li.2.ca. 31.deEffect: Sac Et lib:2. cap. 16. de verbo Dei.

Chriso: Homil. 9. in Acta Apost: Cœl: li. 3.cap 32.

mieiąc. A ták iáko Xiężá prośći, ták y ludźie pospolići, tym Pápugom, Krukom, w swym nabożeństwie są podobni. Tym sposobem, iáko mowi Bellármin, mogliby ludźie vczeni Paćierz ledá iáko mowić, gdyż pan Bog wszytko rozumie. Ale boię się aby tym nabożnikom onego nie rzeczono: Nescitis quid petatis, *Niewiećie o co prośićie. Przećiwko tákiemu nabożeństwu Augustyn mowi: Bogu się vniżenie modlmy, áby nas od táiemnych grzechow oczyśćił, á od inszych áby przepuśćił sługom swoim. A coby to było, mamy rozumieć, ábyśmy ludzkim sposobem, nie iáko ptászym głosem śpiewáli, ábowiem, y Drozdowie, y Pápugi, y Krucy, y Sroki, y insze tákie ptástwá, często od ludźi bywáią wyuczone śpiewánia, ktorego nie rozumieią. Lecz vmieiętnie śpiewáć, ludzkiemu przyrodzeniu z woli Bożey pozwolono iest. Támże do pospolstwá czyni rzecz: A ták namileyszy, cośmy zgodnym głosem śpiewáli, to też wesołym sercem rozumieć, y widźieć mamy.* Támże: *Z wyrozumieniem śpiewaymy, á śpiewáiąc modlmy się. Tenże mowi, czemu Minister głośno ma śpiewáć y modlić się: Nie potrzebá wielomowności, to iest wrzasku, gdy się modlimy: chybá iáko Xiężá czynią dla oznáymienia myśli swoiey, nie áby Bog, ále żeby ludźie słyszeli, y zezwoleniem nieiákim przez przypomnienie záwiśneli ku Bogu. Tenże: Iákoż ten powinnie może śpiewáć Bogu, ktory niewie co śpiewa?*

Mat.20. ℣ 22. August. In Psal. 18.

Lib.de Magist. cap. I.

Præfa- in Psal.

Piąty niepożytek. Narod ktory nie chwali Páná Bogá ięzykiem swoim, zá Grubianá iest poczytány. Páweł święty mowi: Będę v tego co mowi grubem człowiekiem, á ten co mowi będźie też v mnie zá grubego. Ná co pátrząc Bedá, mowi: Gruby ten iest iezyk, ktory Bogá chwalić nie może. A Chrisostom mowi: Ten v mnie iest

V. 1Cor.14 ℣ II. Beda Chriso: Hieron. in 1 Cor 14.

zá grubego, á ia v niego, (gdy ſię nie rozumiewa) nie
dla przyrodzenia głoſu; ále dla nieumieiętności. Hiero-
nim vczy: káżda mowá ktorey nie rozumieią, zá grubą
Ovid. lib. 5. Eleg. 11. Triſtiū. *bywa oſądzona.* Ovidius *y ten toż twierdzi ták piſząc o*
ſobie: będąc w Pończie. Iam tu ieſt grubym człowiekiem,
ábowiem mię nie rozumie żaden.

Náoſtátek. Ieſt to Kaźń Boża, gdy Bog z ludem ſwym
obcym ięzykiem mowi. Iáko czytamy v Ezáiaſzá: Ięzy-
kiem obcym z ludem tym vmawiáć ſię będę. Coż rozu-
miemy, ieſli to nie ieſt wielkie ſkaránie Boże, ktore przy
chodzi dla niedowiárſtwá y nieposłuſzeńſtwá ſłowá Bo-
żego, gdy ludźie máią związány ięzyk od Antykryſtá,
áby páná Bogá nie chwalili, ceremoniy od niego roſka-
1 Cor. 14. ℣ 22 *zánych nie odpráwowáli ięzykiem przyrodzonym? Pá-*
weł ś. mowi: Ięzyki ſą ná znák, nie tym ktorzy wierzą,
ále tym ktorzy nie wierzą, &c. Tu iuż doſtátecznie po-
kazáło ſię M.P. iż śpiewánie ma być w Kośćiele Bożym
ięzykiem wyrozumiáłym: y ták było w ſtárym Kośćiele,
z ktorego ſię wyrodźili dźiśia ludźie nabożeńſtwá záwie-
dźionego Rzymſkiego. O ktorym mowi Lyranus, *y*
In 1 Cor 14. Thomas de Aquino: *W ſtárym Kośćiele nabożeńſtwo*
poſpolitym ięzykiem odpráwowano.

Trzećia. W Kośćiele Bożym wſzytek lud powinien
Wſzyſcy máią śpiewáć. *śpiewáć, nie tylko Duchowni, ále y świetcy: iáko Páno-*
wie Krześćiáńſcy ták y vbodzy, ſtárzy y młodźi, męż czy-
zny y białegłowy, Pánie, Pánienki, młodźieńcy, dźiatki:
bo to ieſt powinność wſzytkich, Duch ś. to roſkázuie, nie
Pſal. 148 ℣ 12. *Kálwin. Mowi Dawid: Młodźieńcy też Pánienki ſtár-*
ſzy y z młodſzymi chwalćie imię Páńſkie. Tenże: Niechay
Pſal. 150 ℣ 6. *wſzelka duſzá chwali Páná. Páweł ś. mowi: Gdy ſię zcho*
1 Cor: 14 *dźićie, káżdy z was ma Pſalm. O tym poſpolitym śpiewá-*

niu mowią Doktorowie święći: Chryzoſtom mowi, Spo- ℣ 26.
łeczne modlitwy, y od ludu poſpolitego, y od Xiędzá dźie- In 2. Corint. Homil. 18.
ią ſię, y wſzyſcy mowią iedne modlitwę. Támże: Dobrze
winſzuie Xiądz ludowi, dobrze też winſzuie lud Xiędzo-
wi: Abowiem, y z Duchem twoim, nic inſzego nie ieſt,
iedno to, że te rzeczy, ktore ſą Eucháriſtyey, (to ieſt Wie-
czerzy Páńſkiey) ſpołeczne ſą wſzytkim. Abowiem nie
ſam tylko Xiądz dźięki czyni, ále wſzytek lud. A coż ſię dźi
wuieſz, ieſliż z Xiędzem lud mowi, &c. Iſidorus: *Po-* Iſidorus De Offic cap. 10.
trzebá áby gdy ſię śpiewa, od wſzytkich było śpiewano: y
kiedy ſię modli, áby ſię wſzyſcy modlili: tákże gdy ſię le-
kcya czyta, vczyniwſzy pomilczenie, áby od wſzytkich ie-
dnáko ſłuchána byłá. A Márek Biſkup Rzymſki, iáko pi-
ſze Plátiná, kazał śpiewáć głoſem w dni vroczyſte, záraz Platina In vita illius.
po Ewánieliey, Kredo, Duchowieńſtwu y ludowi poſpo-
litemu. Mamy tego wiele przykłádow świętych, iáko ká
żdy człowiek w Kośćiele świętym, w iákimkolwiek po-
wołániu będąc, śpiewániem páná Bogá chwalił. Dawid
będąc Krolem, nie wſtydał ſię śpiewániem Páná Bogá
chwalić. Moyżeſz y z ludem poſpolitym śpiewániem pá-
ná Bogá chwalił. Márya śioſtrá Aaronowá y z inſzymi
białymi głowámi śpiewániem Bogu chwałę oddawá-
łá, á nie vkázowano im do kądźiele: o czym wyżſzey miey
ſcá náznáczone ſą. Podźmyſz do nowego Teſtámentu.
Czytamy iáko dźiatki máluczeńkie, y inſzy lud poſpolity, Mat. 21. ℣ 15. 9.
śpiewániem Syná Bożego chwalili. Márya Pánná chwa Luc. 1.
ląc Bogá śpiewáłá. Tenże obyczay záchowywáli ludźie ℣ 42.
Krześćiáńſcy zá Apoſtołow, piſze Páweł ś. o czym wyżſzey 1 Cor.
było. Podźmyſz y do onego Kośćiołá, w ktorym byli Dokto- 14. Col. 3.
rowie Krześćiáńſcy, tám obaczymy, iáko lud poſpolity od
śpiewánia nie był oddalony, ále poſpołu z Duchownymi

Plinius Epi: ad Traian.

wßyſcy śpiewáli, świádczy o tym Plinius: o czym wyżßey było. Swiádczą o tym Doktorowie. Mowi Baſilius:

Baſilius Epiſt: 36. ad Neocleria:

W nocy v nas wſtáie lud przededniem, y do domu modlitwy śpießy ſię, y Bogu ſię w pracey, w vtrapieniu, y w vſtáwicznych łzách ſpowiedáiąc: ná koniec powſtawa od modlitw, y śpiewánie ſtánowi, á w ten czás ná dwie częśći rozdźieliwßy ſię, ná przemiány ſobie weſpoł śpiewa. Y ten zwyczay wßytkim inßym Kośćiołom przyſtoyny był.

Hexam. Hom: 4.

Tenże mowi: Mężow, białychgłow, y dźiatek do Bogá modlitwy wylewáiących, trzaſk, iákoby náwáłnośći w brzegi biiące, ſłyßány był?

Epi: ad Neocæſar.

Tenże: Iákoby z iednych vſt, y z iednego ſercá wyznánia Pſalm Bogu ofiáruią. &c. Z tych ſłow pokázuie ſię, że zá Báſiliuſá wßytek lud śpiewał, y co śpiewał rozumiał.

Hilari9 In Pſal. 65.

Hilarius mowi: Niech ſłucha głoſu modlącego ſię ludu, ten ktory ieſt przed Kośćiołem: niech pátrzy ná zacne głoſy Hymnow.

Hieron: In Epiſt. Galat.

Hieronymus: W Kośćielech miáſtá Rzymu, iákoby grom niebieſki ſłyßałem lud odśpiewuiący Amen.

Tertul. Lib. 2. ad vxor

Tertullianus: Coż iey małżonek, ábo co oná małżonkowi śpiewáłá?

Athanas De virginit.

Athanaſius mowi: Mieyże Pſałterz, á Pſálmow ſię náucz.

Ambr: Lib. 9. cap. 7. Cõfeſſ.

Ambroży do Kośćiołow occidentálnych śpiewánie poſpolitego człowieká wprowádźił był: o czym piße Auguſtyn. Tákże Chrizoſtom vczynił zá Aryianow w Kośćielech Orientálnych, ktorych ſententie wyżßey ſą położone.

Theod: Lib. 3. cap. 17.

Czytamy v Theodoretá, iáko Publia Páni święta z inßymi Pánienkámi Pſalm Dawidow 68. y 113 ku záwſtydzeniu Pogánow, y ku pohańbieniu báłwánow śpiewáłá: choć im tego bronił Apoſtátá Iulianus, choć ich kazał bić, ony ná to nic niedbáły, przećię śpiewáły.

Ruffinus Lib. 1. cap. 35. Hiſt.

A Ruffinus mowi: Wßytek Kośćioł zßedßy ſię, Mężowie niewiáſty y Pánny, tákże młodźieńcy podpaſáni ćiągnęli wielkim tłumem trunnę męczenniká Bábile, śpiewáiąc wielkim głoſem, á z rádośćią mowiąc: Niech będą pohańbieni wßyſcy, ktorzy chwalą obrázy, y ktorzy vfáią w báłwániech ſwoich. To w vßách niezbożnego Xiążęćiá przez ßeść tyśięcy Krokow, z ták wielkim weſelem wßytek lud śpiewał, że pod niebioſy głos był ſłyßány.

Cap. 36.

Tenże Pſalm śpiewał Theodorus będąc w mękách, tenże Ruffinus piße.

Bellar. Lib. 2. cap 16. de verb. Dei. Et lib. 1. cap. 16. de Bon. operib.

Nie trzebá wiele dowodow o tym przywodźić, gdyż y Bellármin to przyznawa. Swiádkiem tego ieſt y śpiewánie owych Rybałtow, kiedy dom od domu chodząc śpiewáią ná ś. Marćin, ná ś. Kátárzynę, ná ś. Mikołay, ná Nowe Láto: ktore śpiewánie to w ſobie ma, coby ludźie wßyſcy mieli śpiewáć, to żakom płácą áby zá nich śpiewáli.

Lib. 6. cap. 6.

Co przypomináiąc Polydorus mowi: Skąd do tego przyßło że wßytek niemal ſpoſob chwały Bożey v ludu poſpolitego zda ſię być poległy ná śpiewakách: ktorych áby wielka część ludu ſłyßeć mogłá, do domu świętego, iákoby do iákiego Theatrum, zbiega ſię, y onych zapłátą náymuie, opátruie, y náoſtatek rozumie ie być ſámych ozdobą domu Bożego, &c. A przetoż M.P. z tych mieyſc przywiedźionych káżdy ſtan ma náukę. Máią náukę Pátronowie w Dawidźie, áby śpiewániem paná Bogá chwalili: áby przy Zborzech Szkoły mieli dla chwały Bożey, dla ozdoby Kośćielney, żeby Miniſter nie ſam śpiewał. Gniewáią ſię dźiśia niektorzy, iż w Kośćielech niemáß porządku w śpiewániu: á tego niewidzą, iż porządek z ſtrony śpiewánia nie może być, ieſli ßkoły młodźieńcow nie będźie. Nie żáłuią Pánowie ná śpiewaki domowe, ktorzy im, by morſkie Syreny vßy głaßczą, czaſem y wßeteczne Pieśni śpiewáiąc: á ná śpiewaki Ko-

ſćielne czemu máią żáłowáć koſztu? Máią też tu náukę Pánie Krześćiáńſkie, z tych Pań námienionych, áby śpiewániem nie wſtydáły ſię páná Bogá chwalić: máią niektore ten obyczay zły, gdy we Zborze śpiewáią, ony ſię modlą, czytáią, á drugie ſpią, ábo ßepcą. Nie pomnią ná on wierßyk: Kto śpiewa dwá rázy ſię modli. Máią też tu náukę nie tylko młodźieniaßkowie, ále y pánienki, áby y te we Zborze gdy śpiewáią śpiewały, Papieſkich obyczáiow nie náſláduiąc. bo tám pánny śiedzą iáko cyfry, ábo ßepcą, ábo wárgámi y Paćierzmi kołácą, á drugie oczymá po śćiánách málowánych, żywych, rzucáią, czáſem też wzorki z ludźi wybieráiąc, &c.

Bellar: Lib: 1. cap:19. de Bon: Oper:

Tego ſię też tu nie godźi opuśćić: Powieda Bellármin, iż w Kośćiele nie lud poſpolity, ále Xiężá máią śpiewáć. Ale to ieſt przećiw świádectwom wyżßey przywiedźionym: y owßem w ſtárym Kośćiele vrząd był śpiewánia, nie Xiężey, ále poſpolitego człeká: co ſię pokázuie z tych świádectw. Piße Hieronymus: Lecz od vrzędu śpiewánia náyduią ſię Dyakonowie wyięći, áby vcząc ſię śpiewáć, nie zániedbáli táiemnic ołtarzá. Gregorius mowi: W świętym Kośćiele Rzymſkim, dawno ſię wßczął zwyczay wielce nágány godny, że niektorzy ná vſługę ołtarzá ś: poſtánowieni, zá śpiewaki bywáią obieráni, y ktorzy ſą w porządku Dyakońſtwá, śpiewánia pilnuią, ktorzy áby byli wolni ku vrzędowi przepowiedánia, y pilnowánia iáłmużn godźiło ſię. Skąd ſię dźieie, że gdy w ſłużbie świętey łágodny głos bywa ßukány, żywot przyſtoyny bywa zániedbány. Y śpiewak Miniſter Bogá obyczáymi obraża, gdy lud głoſem ſwym vćießa y zábáwia. O ktorey rzeczy ninieyßym dekretem poſtánawiam, że przy tey ſtolicy ſłudzy ołtarzá ś. śpiewáć nie máią.

Hier. apud Gratianum diſt.9.2. Can. Cătantes.

Gregor. Ibid. Can. in Sancta.

Sercem trzebá śpiewáć.

Czwarta. Ludźie Krześćiáńſcy, nie tylko vſty, ále więcey ſercem máią śpiewáć: Abowiem pan Bog pátrzy nie ná vſtá, ále ná ſerce. Y dla tegoż Kryſtus pan mowi: Gdy ſię modliß, wnidź do pokoiu ſwego, á záwárßy drzwi ſwoie, proś Oycá twego, ktory ieſt w ſkrytośći: á Oćiec twoy ktory obacza w ſkrytośći, odda tobie iáwnie. Ktore ſłowá vważáiąc Gregorius, mowi: Abowiem prawdźiwa modlitwá, nie należy w ſłowiech vſt, ále w myślách ſerdecznych. Bo ważnieyßych głoſow v świętych vßu Boſkich, nie czynią ſłowá náße, ále żądośći. Z tądże w Ewánieliey mowi Pan: Wnidź do pokoiu ſwego. Do tákowego ſerdecznego śpiewánia wiodą nas Apoſtołowie święći. Páweł ś: mowi: Mowćie miedzy ſobą przez Pſálmy y Pieśni, y śpiewánia Duchowne, śpiewáiąc y gráiąc w ſercu ſwoim Pánu. Ná ktore ſłowá pißąc Hieronim Doktor, mowi: Spiewáiąc y gráiąc w ſercách wáßych Pánu, niech tego ſłucháią młodźieniaßkowie, niechay ſłucháią ći ktorzy máią vrząd w Kośćiele śpiewánia, iż Pánu Bogu nie głoſem ále ſercem powinni śpiewáć: áni ná kßtałt Tráiedyey gárdło y vſtá wdźięcznym śpiewániē nie máią być proſtowáne y głáſkáne, áby w Kośćiele śpiewánia y Pieśni ſkłádne, iákie zwykły bywáć przy dźiwowiſkách, były ſłucháne: Ale w boiáźni, w vczynku, y w vmieiętnośći Piſm. Y ſam Páweł ś. ſercem śpiewał więcey: ſłowá iego ſą, Będę śpiewał Duchem, &c.

Mat: 6. ℣ 6.

Grego: In Moral: lib: 22. cap. 13.

Ephes: 5. ℣ 19. Coloſ. 3. ℣ 16.

Hiero: In Epiſt ad Eph: & hab. Diſt: 92. Can. Cantantes.

1 Cor: 14. ℣ 15.

Doktorowie dawni lud Krześćiáńſki nápomináią, áby nie tylko vſty y ięzykiem: ále ſercem, myślą, vmyſłem, y żądzą ſerdeczną śpiewáli: vkázuiąc to być rzeczą wdźięczną Bogu, y pożyteczną ludźiom. Chryſoſtomus ták mowi: Nie geſtámi ćiáłá, áni wołániem głoſu, ále vmyſłem dobrey woli, modlitw śluby oddawaymy. Baſilius:

Chriſo: Hom: 19 in Mat:

In Pſal: 29.32. Auguſt. Epiſt. 109. — Nie ten ktory vſty mowi słowá Pſálmu, śpiewa Pánu, ále
ktory z czyſtego ſercá wynośi Pioſnkę. Tenże: Słuchayćie
roſkazánia Bożego, Dobrze śpiewayćie, to ieſt, myślą nie
błąkaiącą y co czyniącą: ale ßczerym áffektem y pilnym
vmyſłem śpiewayćie. Auguſtinus: Gdy ſię modlićie Bo-
Hiero: Super. Epiſt. Epheſ. cap. 5. — gu Pſalmámi y Pieśniámi, to niechay będźie w ſercu
wáßym, co wynaßaćie głoſem ſwym. Hieronymus: Y
śpiewáć, y gráć, y chwalić Bogá, więcey vmyſłem, á niż
głoſem mamy. Támże: Ták niech śpiewa ſługá Kryſtu-
Concil. Cartha. Can. 10. Gloſſ. diſt. 92. in Can. Cantantes. — ſow, áby nie głos śpiewáiącego; ále słowá ktore czytáne
bywáią, podobáły ſię. Concilium Carthagineńſkie 4 mo-
wi: Co vſty śpiewaß, ſercem wierz: á co ſercem wierzyß,
vczynkámi wyświadczay. Glozá vczy: więcey ſerdecznym
nabożeńſtwem, á niż głoſu wykrzykániem, śpiewáć po-
trzeba: Y ztądże przed tym mowiono.

Non vox, ſed votum; non chordula muſica, ſed cor;
Non clamans, ſed amans, cantat in aure Dei.
Fallitur & fallit, qui non de pectore pſallit:

A ták my, M. P. śpiewáiąc Pſálmy, śpiewáć mamy
gorącym ſercem, poważnie, nabożnie, odłożywßy ná ſtro-
nę myśli. A to dla tego iż śpiewánie ieſt chwałą Bożą,
wzywániem imienia Bożego: iáko ſię wyżßey pokazáło.
Ktemu, ábychmy to ſnádniey y lepiey mogli vważáć co
In Pſal: 28. — śpiewamy: Baſilius mowi: Ięzyk niechay śpiewa, á myśl
ſię niechay báda zmyſłu tych rzeczy ktore mowiß, ábyś
śpiewał Duchem, ábyś też śpiewał y myślą. Do tego, Aby
ći ktorzy nieumieią śpiewáć, śpiewanie náße rozumie-
DeCatech: Rud: cap: 9. Concil. Aquiſgr. Can. 132 — iąc, ná nie Amen mowili. Auguſtyn mowi: Aby lud ná
to, co práwie rozumie, mowił Amen. Náoſtátek niechay
ſię zgadza ſerce z vſty. Concilium Aquigran: mowi:
Myśl śpiewáiących w Kośćiele Pánu, ma ſię zgadzáć z
głoſem, áby ſię one słowá ſpełniły Apoſtolſkie: Będę śpie-
wał Duchem, będę śpiewał y myślą. O záprawdę ieśli
kto vſty tylko śpiewa, tedy Rzymſkiego nabożeńſtwá lu-
dźie, Xięża, Mnißy, Rybałći, Zacy: tám nic inßego nie-
máß, iedno bez rzeczy á ſkutku, bez nabożeńſtwá y vwa-
żania tego co bywa śpiewano, głos gládki, dźwięk wyſtá-
wny, brzmięk, wrzaſk, krzyk, piſk, ryk, bek, mruczenie
Niedźwiedze, zębámi tylko kołácą: wyią by Báálitowie — 3 Reg: 18. ℣ 26.
oni: oczyma, ſercem, myślą, po śćiánách rzucáią, &c.
inße myślą, inße śpiewáią. Lud też proſty do Kośćiołá i-
dźie, nie iżeby ſię czego náuczyli, bo też niemáß czego, á-
le áby tylko oczy obraſkámi, vßy śpiewániem y gràniem
nápáſli. O tychći mowi Pan: Ten lud przyſtępuie ſię ku — Iſa: 29. ℣ 13.
mnie tylko vſty ſwoimi, y chwali mię iedno wárgámi
ſwymi, á ſerce ich dáleko ieſt odemnie, á boiaźń ich prze-
ćiwko mnie z roſkazánia ludzkiego: Tákowe śpiewánia — Ghriſo: Ex variis in Mat. locis Homil. 16.
gánia Doktorowie świecki y onego zákázuią. Chryſoſtom
mowi: Abowiem y oni záiſte co mowią nie wiedzą, wár
gi ſię tylko rucháią, á myśl bez pożytku ieſt, y vßy iego
głuche ſą. Ty nie ſłyßyß modlitwy ſwey, á chceß żeby Pan
ſłuchał prośb twoich? Vpadłem (mowi) ná koláná. Vpa-
dłeś w prawdźie ná koláná, ále twoiá myśl indźiey ſię
tuła: ćiáło twoie wewnątrz, ále myśl ná dworze, vſtáć w
prawdźie mowiły, ále myśl myśliła o lichwách, dochody
z dźierżaw ráchowáłá. Tenże: Ieſliby myśl, gdy ćiáło ná — Homil. 79. de Oratione.
źiemi leży, á vſtá po prożnicy báią, wßytek dom y rynek
obchodźiłá: Iákoż táki może rzec że ſię modlił przed obli-
cznośćią Bożą? Iſidorus: Modlitwá bez nabożnego vwa — Iſidorus Apud Diſcipulũ Dominica. Rog: Serm. 64 Auguſt.
żánia, ieſt iáko ryk wołu. Coż ieſt pożyteczny wrzaſk vſt,
gdźie ſerce ieſt nieme? Auguſtyn ten grzech przed Pá-
nem Bogiem wyznawał, iż więcey ſłuchał głoſu śpiewá-
nia, á niżeli rzeczy ſámę vważał. Słowá iego ſą: W ßákże

lib. 10. Confeſſ. cap. 33.

gdy mi ſię tráfia, że mię więcey śpiewánie, á niż rzecz ktora śpiewána bywa poruſza, wyznawam żem tym grze chem karánie záſłużył, á tedy wolałbym nie ſłyſzeć śpiewáiącego. A iżby nie rzekli przećiwnicy że to fałſz: tedy to nie tylko ſámá rzecz vkázuie, ále ſámiż ſcribentowie Rzymſcy to zeznawáią, iáko Hugo de S. victore, *ktorego ſłowá te przypomina Mnich w ſwoiey poſtylli* Carthuſianus Dionyſius: *Są niektorzy nabożnicy, ktorych myśl tuła ſię, obyczáie rozpuſtne, po śćiánách oczymá rzucáią, inſze śpiewáią, inſze myślą: ćiáłem ſą w pocżćie śpiewáiących, á myślą ná rynku: raz wewnątrz, drugi raz ná dworze biegáią; ſłowá Pioſnki mowią, lecz ich ſenſu nie rozumieią. Są y drudzy w głośie prożni, ktorzy ſię chełpią w śpiewániu głádkim głoſem, á inſzymi gárdzą: ktorzy wynioſłośćią nádęći, inſze śpiewáią, á niż co w xięgách ieſt: á iáka ieſt lekkość głoſu, ták ſnadź y nieſtátecżność myśli. śpiewáią ſnadź więcey áby ſię podobáli ludowi, á niż Bogu. A* Gregorius *dokłáda: Spiewak ſługá obyczáymi Bogá obraża, gdy lud głoſem ſwym vweſela y zábáwia.*

Hugo Domin. 10. poſt Trinit: Serm: 4. ad religioſos.

Grego: Apud Gratia Diſt. 92. Can. Cantantes.

Iednym głoſem śpiewáć trzebá.

Piąta. *Iednym głoſem w Kośćiele ma być odpráwowáne śpiewánie: nie figuruiąc, nie fráktuiąc, nie piſzcząc, nie łamiąc ięzykiem ſztuk: przebieránia nie potrzebá, ktore wymyślił ſzátan y do Kośćiołá wprowádźił, áby ludźi proſte ná śpiewániu pięknym záwieśił, á od tego co im ieſt pożytecżnieyſze odwiodł. Tákowe śpiewánie zoſtáwuiemy Syrenom morſkim, y ono dáruiemy Rzymiánom.*

2 Par: 5. ℣ 13.

W Kośćiele Izráelſkim iednym głoſem wſzyſcy páná Bogá chwalili. Mowi Duch ś: A gdy ták poſpołu trąbili, y głoſem śpiewáli, ták iż práwie iednáki głos wydawáli, chwaląc y ſławiąc Páná. Zá Apoſtołow iednym głoſem páná Bogá chwaląc śpiewano: o czym wyżſzey przypomniáło ſię. Nuż *w onym Kośćiele zá Doktorow świętych, iednym głoſem wſzyſcy śpiewáli. Mowi* Hieronymus: *W Kośćielech miáſtá Rzymu, iákoby niebieſki grom, ſłyſzałem lud odśpiewuiący Amen.* Baſilius: *Iákoby od iednych vſt, wyznánia Pſalm ofiáruią Pánu. Tenże: Iednym głoſem w iedney miłośći śpiewayćie.* Clemens Alexandrinus: *Ieden głos máią ſpolny wſzyſcy w modlitwách.* Chryſoſtomus: *Potrzebá w Kośćiele iednego głoſu, iáko iednego ćiáłá.* Liturg: Chryſoſtomi, Baſil: Clement: Epiph: &c. *świádczy, iáko w ſtárym Kośćiele iednym głoſem śpiewano; á śpiewano Korałem, nie fráktem. Ktore śpiewánie łamáne ludźiom pobożnym nigdy ſię nie podobáło. Gánił ie* Bernardus *mowiąc:* Nie *przekeſuiąc połowice ſłow, nie przeſkákuiąc zupełnych, nie łamánymi y ćichymi głoſy, iákoby niewiáſtá mamotliwa ſobie pod noſem becząc, ále męſkim, (iáko ſłuſza) y głoſem y áffektem, głoſy Duchá ś. wydawaymy, á zrzetelnie: ábyśćie nic inſzego śpiewáiąc, tylko co śpiewaćie, nie myślili.* Chryſoſtomus *śpiewánie fráktowe zwał śpiewániem wſzetecznic. A* Polydorus: *Ale dźiśia iáwna rzecz ieſt, iż ſtąd żadnego pożytku nie mamy, gdy náſzy śpiewacy w Kośćielech ták weſpoł brzmią, że nic oprocz głoſu nie ſłyſzeć: á ći ktorzy przy tym ſą, przeſtawſzy ná zgodnym śpiewániu tákich głoſow, ktorym ich vſzy páłáią, o ſkutek ſłow nic nie dbáią. Skąd do tego przyſzło, iż poſpolſtwu zda ſię, iż wſzytek niemal ſpoſob chwały Bożey ná tych śpiewakách záwiſł: Ktorych więtſza część ludu áby ſłucháłá, do domu świętego, iákoby do nieiákiego dźiwowiſká zbiegáią ſię, onych naymuie y opátruie, rozumieiąc, iż oni ſámi ſą ozdobą domu*

Præf: 2. in Epiſt: Galat. Baſil. Ad Neocæſar: & In Pſal. 32. Clem. Lib: 7. Strom: Chryſ: In 1 Cor 14 Hom 36.

Bernar: In Cantic Serm 47.

Hom: 2. in Mat. Polid. Lib. 6. cap: 2.

Bożego: w gládßym y pießczotliwßym śpiewánia ſpußczániu, á wgłoſách zmyślonych, więcey ſię poſpolſtwo kocha, á niż w pewnych y zupełnych: y wdźięcznieyßy mu głos, ktory z gárłá drżącego bywa wypußczány, á niżeli ten ktory z powagą bywa wydawány, &c. Navarrus piße, iż ći nie czynią doſyć powinnośći, ktorzy w śpiewániu ięzyki łamią. Gentianus Kánonik, ná to śpiewánie fraktowe nárzekáiąc, mowi: Ach nieſtetyß, tych czáſow zepſowánych, ták bárzo pánuią w kośćielech náßych śpiewánia fráktowe y zniewieśćiáłe, iż częſto człowieká pobudzáią rácżey do wßytkiego złego; á niżeli do chwały Bożey. My też M.P. nie wyradzáiąc ſię z ſtarego Kośćiołá, we Zborze Bożym iednym głoſem śpiewamy, á to dla lepßego zrozumienia, áby nas naproſtßy rozumiał, á zrozumiawßy, ná náße śpiewánie Amen mowił, y z niego ſię budował. Przy tey piątey náuce, zdáło mi ſię M.P. powiedźieć o śpiewániu Korałowym, ktore wßędźie niemal, miáło mieyſce w Kośćielech Krześćiáńſkich: y zwano ie Cantus Gregorianus, Muſica choralis. A tá ieſt. Quæ in ſuis notulis æqualem ſervat menſuram, abſque incremento vel decremento prolationis. Hæc plana, & Gregoriana, & vetus Muſica dicitur. Y Biſkupi Rzymſcy to Korałowe śpiewánie wßędy chćieli mieć, wyrzućiwßy fráktowe. Piße Iacobus de Voragine: Tegoż czáſu, iáko czytamy w żywoćie ś. Eugeniußá, gdy ießcze Ambrożego śpiewánie, więcey niż Grzegorzowo od Kośćiołow było záchowywáne. Rzymſki Biſkup, imieniem Adryan, Concilium zwołał, ná ktorym poſtánowiono, áby Grzegorzowe śpiewánie powßechnie záchowywáne było. Ktorey rzeczy Carolus Ceſarz będąc doględáczem, po

Navar. In Enchirid. cap. 25 Num: 98.

Gentiã. in lib. 2. Cap. 4. prædag. Clem. Alex.

Spiewánie Korałowe.

In Legẽda S. Gregori. y Duran. Lib. 3. Cap. 2. Ratio.

rozmáitych Prowincyách ieżdżąc, groźbámi y karániem wßytko duchowieńſtwo do tego przymußał, y xięgi śpiewánia Ambrożego wßędy palił, y wiele Duchownych odpornych wſadzał do więźienia, &c. Był też ießcze w ſtárym Kośćiele táki obyczay: gdy śpiewano, tedy ták śpiewano, iákoby właśnie mowiono poſpolitą mową, żeby káżdy rozumiał co śpiewano. Mowi Rabanus: Primitiva Eccleſia ita pſallebat, ut modico flexu vocis faceret reſonare pſallentem; ita, ut pronuntianti vicinior eſſet, quàm canenti. Tákowe śpiewánie poſtánowił był w Kośćiele Alexandryiſkim Athanaſius, co pochwala Auguſtyn, mowiąc: A niekiedy tey ſámey zdrády niezmiernie ſię ſtrzegąc, błądzę zbytnią oſtrośćią, ále bárzo pod czás, iż wolałbym áby wßytko wdźięczne śpiewánie miłych Pieśni, ktorymi ſię Pſałterz Dawidow powtarza, od vßu moich y od ſámego Kośćiołá odięte było. Y bespiecznieyßa mi ſię rzecz zda, ktorą mi częſtokroć powiedano o Athánázyußie Biſkupie Alexándryiſkim, ktory Czytelniká Pſálmu wpráwił w śpiewánie ták ſkłonionym głoſem, że on głos zdał ſię być rácżey mowiącego, niż śpiewáiącego. To śpiewánie wſpomina Polydorus, zálecáiąc ie tymi ſłowy: A przetoż bez wątpienia, byłoby to z pożytkiem nabożeńſtwá ták poſtánowić, áby śpiewáiący Hymny, rozdźielnie, obyczáiem niemal czytáiących wymawiáli tákim głoſem, iákim teraz v nas w Kanonie Prefátie y Páćierz śpiewáią. Co też nie kiedy vczynił ś. Athanaſius Alexándryiſki Biſkup w ſwoiey Diecezyey, iáko Auguſtyn w xięgách náznáczonych świádczy y to wielce pochwala. A Chor z głoſow wielu złożony ieſt, ták, że z wielu ieden ſię czyni, y ſtawa ſię z rożnych, iedno śpiewánie.

Raban9 Lib. Inſtit: Cleric: 2. cap: 48.

Auguſt. Lib: 10. Confeſ: cap: 33.

Polid. Lib: 6. cap: 2.

Pieśni kárczemne y kuglárſkie nie máią

byé ſpiewáne,
Epheſ. 5 ℣ 19.
Hiero: in cap. 5. Epheſ.
Can. 123
Polid. Lib: 6. cap: 2.
Ierem: 10. ℣ 2.
Rom: 10 ℣ 3.
Polid. Lib. 5. cap: 1.
Annot: in lib. Tertul: de Cor: Militis.
Lomb. Serm: de Purific:
Cabil: Can: 19.
Baſil. Seſſ: 21.
Mogun: Can: 48.
O godzinach.

Szóſta. Spiewánie Kośćielne ma być vczćiwe, poważne, nabożne, nie ßyderſkie: ktoreby człowieká pobudzáło, nie do śmiechow, nie do żártow, ále do chwalenia y wzywánia imienia Páńſkiego. Páweł ś. mowi, Mowćie miedzy ſobą przez Pſálmy. Hieronym Doktor mowi, ná te ſłowá piſząc: Bogu nie głoſem, ále ſercem trzebá śpiewáć, &c. Concilium Aquigranenſe *o tym táki dekret vczyniło: Aby budowánia, nie pochlebſtwá ludźie ßukáli, gdy święte lekcye y Pſálmy, tákże Hymny, ſkłádnymi, gládkimi głoſy śpiewáią.* Polydorus *mowi: Z początku v náßych był táki obyczay, śpiewáć o rzeczách świętych. Ná to dźiś nie pomnią Rzymiánie: ábowiem do ſwego nabożeńſtwá nánieśli Pieśni ßkárádnych, Rotuł brzydkich, not kárczemnych, ceremoniy Pogáńſkich y Zydowſkich: trzebá ſię bać, áby nabożeńſtwá Pogáńſkiego nie wprowádźili: iákoż iuż z ich Kośćiołow śmierdźi Pogáńſtwo y Zydowſtwo. Idź tám Pogáninie, naydźieß ſwoie báłwány, świętá, &c. Idź ty Zydźie, obaczyß tám ſwoie ceremonie, vbiory, świece, kádzenia, wody, mázánia, &c. Y ſłußnie ono mowi* Polydorus: *Wiele od Zydow, á nie máło od Rzymian y inßych Pogan, do nas rzeczy poſtánowionych poßło, &c. Toż mowi* Beatus Rhenanus, *y* Lombardica Hiſtoria. *Pieśni ßkárádych świeckich* Concilium *Kábiloneńſkie w Kośćiele śpiewáć zákazáło: á ktorzyby ie śpiewáli, karáć y excommunicowáć dopußcza. Toż czynić roſkázuie* Concilium Baſilienſe *y* Moguntinum.

Siodma. Ná godźiny nie mamy pátrzyć: primy, tertiey, ſexty, nony, nie mamy czekáć: ále ná káżdy czás mamy ſię Pánu Bogu modlić, iemu ku czći śpiewáć, robiąc, iádąc, w domu śiedząc. Syn Boży, Apoſtołowie święći,

Luc. 18. ℣ 1.
1 Theſ. 5. ℣ 17.
Theoph in cap. 6 Epheſ.
Caſſia Lib. 3. cap. 6. de Canē
Pol. lib.
Marti: Polonus in vita Damaſi.
Volater in vita Pelagi.
De Eccl. offic. ca. 25.
Can Eleucherius.
Diſt: 5. de Conſ Can. In die.
Diſtin. 91 can. præſbiter.
Lib. 8.

godźin nam nie præſcribowáli, ále záwße kazáli páná Bogá chwalić, ná káżdy czás, ná káżdą godźinę. Słowá ſą Syná Bożego: Potrzebá ſię záwße modlić, á nie vſtawáć. Słowá Apoſtolſkie ſą: Bez przeſtánku ſię modlćie. Theophilactus *też nápiſał: Nie pewnych áni náznáczonych godźin. ále ná káżdy czás w duchu mamy ſię modlić. Mamy tego wiele przykłádow w piſmie świętym, iáko ludźie święći vſtáwicznie ſię Pánu Bogu modlili, śpiewáli, nie przywiezuiąc ſię ták dálece do godźin, ktore godźiny, poſtánowione ſą od ludźi, świádczy* Caſſianus. *Od ktorychże? Iedni mowią, że ie poſtánowił Doktor Hieronim. Słowá ſą Polydorowe: Godźiny Hieronim pierwßy poſtánowił ktore Oycowie potym przyięli. Drudzy, że* Fabinianus *Papież: piße Plátiná w żywoćie iego. Trzeći, że* Damaſus. *Czwarći, że* Pelagius. *Piąći, że* Clemens. *Szośći, że* Cyprianus *Doktor. Siodmi, że* Concilium Agathenſe: *O czym czytamy* Decret: lib: 3. Tit: 40. *Niemáß nic pewnego, kto ieſt authorem tych godźin: átoli pewna iż nie Kryſtus, áni Apoſtołowie.* Valafridus *Opát dokłáda, iż nierychło po Apoſtolech wnieśione ſą do Kośćiołá te godźiny. A choć te godźiny ludźie byli poſtánowili, iednák były wolne, nie wßyſcy ich przeſtrzegáli, do nich nikogo nie przymußano: dopiero Xiężą do godźin iął przymußáć* Pelagius Papa, *y* Eleuterius, *iáko czytamy* Diſt: 91. *tákże* Gregorius 7. *y* Concilium *Náneteńſkie. A dla kogoż te godźiny poſtánowiono było? Dla zakonnikow, dla puſtelnikow, ktorzy ná on czás niczym ſię nie báwili, będąc w prześládowániu, iedno nabożeńſtwem, co ſię pokázuie z Doktorow tych: z Atháńázyuſá* lib. de Virginit: *z Hieronymá* ad Euſtochium: *z Bázyliuſá* in Aſcet Quæſt: 37. *z*

Auguſtyná z Reguły iego. z Chryzoſtomá Homil: 59. ad Antioch: *O ktorych godźinách nie zgadżáią ſie ſámiż Doktorowie.* Clemens *godźin pięć wſpomina: iutrznią, tertię, ſextę, nonę, Nieſpor. Auguſtyn cztery godźiny: Iutrznią, primę, tertię, ſextę, wſpomina. Drudzy śiedm. Trzeći ieſzcze więcey: iáko* Hieronymus Epiſt: ad Euſtoch. Thomas Valden. Tom. 3. de Sacram. cap. 24. *Ieſt ten obyczay wnabożeńſtwie Rzymſkim, iż Biſkup Rzymſki obowięzuie pod ſumnieniem w Bułách ſwych Mnichy do tych godźin: obowięzuie y Xięża świecką, obowięzuią ich y prebendy y dochody. Z ktorych cztery rzeczy vroſły.*

Conſtit Apoſt. cap. 34. August. Serm. 55 de Tẽpo *O czym czytay.* Can. 9. Concil. Laterã. y Diſt. 5. de Cõſecr. Cã In omnibus.

I. *Superſtitia, zabobon: bo ći ktorzy ie odpráwuią, rozumieią że dla tego doſtąpią zbáwienia: á nie pátrzą ná to, iż zá to biorą zápłátę ná źiemi, to iuż w niebie nie będą im zá to płáćić: bo iedney roboty dwá rázy nie płácą. Kryſtus Pan mowi: Wźięli zápłátę ſwoię.*

Diſcip: Dom: 14 Poſt Trinit. Mat. 6. ℣ 5.

II. *Z tych godźin vroſłá ośiebłość y lekkość: bo ći ktorzy ie odpráwuią, nie pátrzą ná chwałę Bożą, ále áby tylko doſyć vczynili obowiązániu ſwemu.*

Illic trepidaverunt timore ubi non erat timor.

III. *Nie odpráwuią ich z chęći, ále zmuſu: boiąc ſie Papieſkiey klątwy, ktorą ſą obowięzáni. Nie pomnią co mowi Dawid: Dobrowolne ſluby vſt moich przyimi proſzę zá wdźięczne Pánie,* Pſal. 119. v. 108.

Pſal. 13. Timuerunt me mandato & doctrinis hominũ

IV. *Odpráwuią godźiny nie ſercem, ále mruczeniem, gadániem ledá iáko, á máło nie záwſze podpiwſzy ſobie, nie z nabożeńſtwá, ále boiąc ſie vtráćić dochodow. Bo* Concilium *Láteráneńſkie, każe odiąć tym dochody, ktorzy godźin nie odpráwuią,* Can: 9 *y* Carthaginenſe 4. Can: 49. *Nie pomnią co mowi świety Páweł:* Rationabile ſit obſequium veſtrum.

Rom. 12 ℣ 1.

Nárzekáią dźiś Rzymiánie ná Miniſtry, y vrągáią im, iákoby nie mieli być nabożnymi, iż godźin nie odpráwuią: powiedáiąc iż to włożono zdawná ná te, ktorzy ſą Duchownymi; y przywodzą ono piſmo, O pułnocy wſtawałem ku wyznawániu tobie, y ono, Siedmkroć przez dźień opowiedałem tobie chwałę. Tákże przywodzą Pſal: 56. Dan: 6. &c. *y te Piſmá przywodzą, w ktorych ieſt wzmiánká prymy, tertiey, ſexty, nony. Ná co im ták odpowiedamy:*

Pſal. 119 ℣ 62. ℣ 164.

I. *Ieſli idźie o dawność, czemuż dawnośći ſámi nie przeſtrzegáią? bo przedtym trzy kroć przez noc wſtawano ná nabożeńſtwo: co* Hieronymus *przypominàiąc mowi, W nocy y dwá kroć, y trzy kroć powſtáć potrzebá, &c. A drudzy ná káżdą godźinę wſtawáli: o czym* Thomas Valden: *piſze. A iż v nich teraz tego nieprzeſtrzegáią, ſtąd ſie pokázuie, iż nie wſzytko ma być záchowano, co zdawná vſtáwiono.*

Hiero: Epiſt: ad Euſtochium: Tomas Tom. 3. de Sacrã cap. 24.

II. *Duch ś. nie tylko oſoby Duchowne, ále y ludźi świeckie do vſtáwicznego nabożeńſtwá wiedźie, ná káždego człowieká tę powinność kłádąc, áby imię Boże chwalił we dnie y w nocy, y ták czynili ludźie święći, iáko czytamy* Pſal: 5. v. 7. 55 v. 18. 119. v. 62. 2. Ezdr: 9. v. 3. Dan: 6. v. 10. *A mieli to z roſkazania Bożego, iáko czytamy* Tren: 2. v. 19. *Do tey powinnośći, nie tylko Piſmo ś. ále y Doktorowie ś. káżdego człowieká wiodą. Cypryan mowi, Bráćia namileyſzy, y poránu trzebá ſie modlić, áby zmartwychwſtánie Páńſkie poránna modlitwa było ſławione: tákże gdy ſłońce záchodźi, á dźień vſtawa, modlić ſie zá ſie potrzebá, &c. Y tego ſie nie godźi opuśćić M. P. Ieſli te Piſmá od nich przywiedźione należą do godźin dźiśieyſzych, tedyć do nich máią być o-*

Cipria: Serm. de Orat.

bowiązáni, (według nich mowię) nie Duchowni, ále świetcy: bo ći ktorzy to nabożeństwo odpráwowáli, byli świeckimi. Co widząc Bellarminus, *ſamże mowi: Abowiem ono piſmo świádectwo ma w ſobie nie roſkazánie, ále przykład, á przykład Krolá, nie Kápłaná. Zá tym gdyby ważyło ku podpárćiu godźin Kánonicznych, Kroleby obowiezywáło, nie Xiężą, &c. To Bellármin w brew ſwoim Sektarzom.*

Bellar. Lib. 1. cap. 19. de Bonis operib.

Co ſię też tycże tych mieyſc, w ktorych ieſt wzmiánká primy, tertiey, ſexty, nony: coż ná tym? izali iuż koniecznie z nabożeńſtwem do tych godźin mamy ſię przywiezowáć? W ſpominác też Duch ś. cále trzy godźiny, w ktore ſię Panu Bogu modlili wſzyſcy domownicy Tobiaſzowi. Tákże kśięgá Iudit wſpomina wiele godźin w ktore do páná Bogá wołáli iednym głoſem Izráelitowie. Godźinę obiednią, Dan: 13. v. 13. *Wieczorną,* Luc. 14. v. 17. *Godźinę oſtátnią,* Ioan: 2. v. 18. *W ſpomina náoſtátek godźinę śiodmą,* Ioan: 4. v. 52. *dźieśiątą,* Ioan: 1. v. 39. *iedennaſtą,* Mat: 20. v. 9. *Dwánaſtą,* Ioan: 11. v. 9. *Nie dla tego iednák ábychmy ſię do tych godźin przywiezowáli z nabożeńſtwem, te wſzytki godźiny wſpomina, ále dla tego, dawáiąc znáć, y przypomináiąc co ſię dźiało w one godźiny. Słuſzna tedy rzecz ieſt, żebyſmy godźiny nád godźinę nie przekłádáiąc, ná káżdą godźinę Pánu Bogu ſię modlili, do niego wzdycháli, o nim rozmyśláli, iáko czyniłá oná ſtrapiona białagłowá ktora v Ezdraſzá mowi: Przez lat trzydźieśći Naywyżſzemum ſię modliłá we dnie y w nocy.*

Tob. 12. ℣ 22. Iudit: 7. ℣ 18.

4. Ezd. 9. ℣ 44.

III. *Vrągáią Miniſtrom, iż godźin nie odpráwuią: á Papieżom, Kárdynałom, Pátryárchom, Arcybiſkupom, Biſkupom, Opátom, Archipresbyterom, Archidyakonom, Officiałom, Dźiekanom, Generałom, Prouincialom, Suffrágánom, Kánonikom, Proboſzczom, Plebanō tłuſtym, Iezuitom bogátym, Kántorom, Kuſtoſom, Scholáſtykom ſłownym, &c. (á ktoby wyliczył te názwiſká y tytuły ktore od Pogan wźięli, świádczy* Lombardus) *co rzeką ktorzy o tych godźinách nie myślą, onych nie śpiewáią, nie mowią: á ieśli mowią, tedy poſzeptem, w zobki, przeplátuiąc ieden z drugim co wſkok, ábo przez ſubſtitutá one odpráwuią, czáſem przez ledá chłopcá. Nie pomnią, co mowi* Concilium *Konſtántynopolſkie* VIII. *Ieſliby kto odpráwował vrząd ſwoy przez kogo inſzego, nie przez ſię, niech będźie karan, y z vrzędu złożon. Nie vważáią onego, áni ſię boią co nápiſał ich Doktor* Damianus *o Biſkupie Kolonieńſkim Sewerynie, ktory iż godźin tych nie odpráwował, w iedney rzece męki Czyśćowe ćierpiał, y ogniem pałał ſrogim. Dźiwna rzecz, w rzece ćierpiał męki ogniowe: mogłći ſię wodą chłodźić, ogień zágáśić! A k temu, toć według tey bayki, tám ieſt Czyśćiec, y tám ſię duſzá czyśći gdźie zgrzeſzy. Ná czym ſię bárzo kręći Bellármin, przywodząc fábułę o tym to Sewerynie.*

Lib. 4. Diſt. 24.

Concil. Cōſtan. VIII. Canone 24.

Dami. Epiſt. ad Deſid.

Bellar. lib. 2. cap: 6. de purga.

IV. *Iákoż oni wiedzą, że Miniſtrowie nie nabożni? Ktoż im to powiedał? z śiebie chcą ludźi dobrych ſzácowáć: ále ieſt wielka rożnicá z łáſki Bożey miedzy námi. Miniſtrowie náſzy ná nabożeńſtwo prywatne nie trąbią y nie dzwonią: ale w Duchu ćichym według náuki Bożey Páná Bogá chwalą, zá Kośćioł, zá dobrodźieie imienia Bożego wzywáią, pánu Bogu ſię modlą zá nieprzyiaćioły Kośćiołá Krześćiáńſkiego. A gdy nabożeńſtwo poſpolite odpráwuią, z ludem poſpolitym páná Bogá chwalą, idąc trybem Kośćiołá dawnego Krześćiáńſkiego, ktory*

Mat. 6. ℣ 6.

Auguſt. Epi.119.

ták czynił. O czym mowi Auguſtyn: A kiedyż nie maß czáſu, gdy ſię do Kośćiołá Bráćia zgromadzáią, świętych rzeczy śpiewáć, iedno gdy bywa czytano, ábo dyſputowáno, ábo gdy ſię ſtárßy głoſem modlą, ábo gdy poſpolita modlitwá przez Dyakoná zápowieda ſię? Nie obroćili Miniſtrowie słowá Bożego ná śpiewánie, ná Pioſneczki, ále ná przepowiedánie ku náuczániu: ſkąd odnośi lud poſpolity pożytki zbáwienne. A oni Pſálmy, Proroki, Apoſtoły, obroćili ná śpiewánie ięzykiem nierozumnym: ſkąd y oni ſámi, y lud poſpolity pożytku nie odnoßą. Ná te śpiewaki nárzeka pan Bog przez Proroká Ezechielá, mowiąc: Mowią ták ieden ku drugiemu, y káżdy bliźniemu ſwemu: Zeydźćie ſię teraz, á ſłuchayćie ktore to wżdy ieſt słowo, co wyßło od Páná. Przychodząc do ćiebie, iáko gdy lud hurmem wchodźi, á lud moy śiedźi przed tobą y ſłucha słow twoich: á coż potym, gdy im doſyć nie czynią? Abowiẽ ná Pioſneczki vſtne obroćili ie, á ſerce ich idźie zá łákomſtwem ich. A oto tyś im ieſt, iáko Pieśń błazeńſka, cudnego głoſu, y wdźięcznie brzmiąca: ábowiem ácz twoich słow ſłucháią wßákże im doſyć nie czynią, &c.

Ezech: 33. ℣ 30.

śpiewá nie krotkie.

Osma. Spiewániem długim, á máło nabożnym, nie ma być lud Boży zábawian. Bo lepiey záśpiewáć trzy Pioſneczki nabożnym ſercem, á niżeli wiele Pſálmow, y Pieśni, z teſkliwośćią ſercá, y ſmutkiem. Vczy nas tego Kryſtus Pan, mowiąc: Modląc ſię nie bądźćie wielomowni, iáko Pogáni: ábowiemci oni mniemáią, iż będą wysłucháni dla oney ſwey wielomowności. Vczą nas tego Doktorowie Krześćiáńſcy. Mowi Chryſoſtom: Niektorzy wßedßy do Kośćiołá, ná tyśiąc wierßow wyćiągáią modlitwę ſwoię, iákoby v Páná wiela słow potrzebá było, by v tego, ktory nie wie czego prośiß, ktory, nim pomyśliß,

Mat. 6. ℣ 7

Chriſ. exvariis locis in Matth. Hom. 16 Idem. Hom. 79 de Orat.

wie. Abowiem, onić záiſte co mowią, nie wiedzą, vſtá ſię tylko rucháią, á myśl bez pożytku ieſt: Tenże: Krotkie á częſte modlitwy roſkazáli czynić Kriſtus y Páweł święty. Auguſtyn mowi: Niechay nie będźie przy modlitwie wielomowność: ále niech nie vſtawa długa modlitwá, ieſliż gorąca trwa chuć y vmyſł. Abowiem nie toć ieſt modlić ſię w wielomowności gdyby ſię długo modliło, iáko niektorzy rozumieią: inßać ieſt długa modlitwá, á inßa długo trwáiąca chuć. Powiedáią że Bráćia w Ægypćie częſto w prawdźie miewáią modlitwy, ále bárzo krotkie, y ná prętce nieiákim ſpoſobem mowione, áby ſnadź oná czuyna chęć y pilność, ktora modlącemu ieſt bárzo potrzebna, przez dłużße zabáwy y odwłoki, nie znißczáłá, y nie ztępiáłá. Toż mowi Hieronym: Czyli wielką liczbą słow, Bog ſkłoniony iáko człowiek, może być? Abowiẽ nie tylko słowy, ále ſercem Pánu Bogu ſię trzebá modlić: przetoż lepße ieſt piąći Pſalmow prześpiewánie z ſerdeczną czyſtośćią, z powagą, y z Duchownym weſelem, á niż cáłego Pſatterza śpiewánie z teſkliwośćią ſercá y ſmętkiem. Y dokłáda: Bog ieſt ſłucháczem, nie słow, ále ſercá. Toż mowi y Thomas de Aquino: Y ták niektorzy nabożeńſtwo odpráwowáli, miáſto wiela Pſálmow, y godźin, tylko trzy Pſálmy śpiewáli, co przypomina Gregorius. A Bernardus nápiſał: Nie potrzebá, áni to ieſt rzecz pożyteczna wielą Pſálmow, rozumienie zátłumiáć, y duchá gáśić odpráwuiąc nabożeńſtwo. Nie pomnią ná to, dźiś Mnißy Rzymſcy, Zołnierze Antikryſtowi, nowa Száráńczá, ktorzy nabożeńſtwo ſwe położyli, tylko w śpiewániu nierozumnym, w mruczeniu niedźwiedźim, w ryku bydlęcym. Do tego nabożeńſtwo ich przyßło v ludźi, y v onych ſámych, iż ná Godźinách, ná Iutrzni, ná Nießpo-

Auguſt. Epiſt. 121. ad Probam

Hiero: Diſt. 5. Cã. Nõ mediocriter.

In cap. 6. Mat. Thom. Quæſt. 83. Grego. Diſt. 5. Can. In die.

Bern. ad fratres de monte Dei.

rách, ledwo dwie Babie bedą: ściánom, murom, obrázom rytym, malowánym, tkánym, ſowom, wroblom, nietoperzom śpiewáią. Nie dziw: wſák y ich Fráńciſzek Mnich Iáſkołkom kazał. O czym ſámiſz piſzą tymi ſłowy: Iáſkołki śieſtrzyczki moie, iuż czás ieſt ábych y ia mowił, gdyżeśćie wy áż do tąd doſyć mowiły: ſłuchayćie ſłowá trzymáiąc pomilczenie, áż ſię wypełni mowá Páńſka. Y nátych miáſt vmilknęły, á nie ruſzyły ſię z mieyſcá, áż ſię ſkonczyło przepowiedánie. Iákowi byli ſłucháćze, táki y Káznodźieiá. On to był podobno Orpheus, ktory kiedy grał, gory, drzewa táncowáły. O plotki nád plotkámi! Ale nie dziw, bo Mniſze.

Lib. Cō formit: fol. 112.

To opuśćiwſzy my, M. P. we Zborze wolimy záśpiewáć trzy Pieśni Duchowne nabożnie, ſerdecznie, z vważeniem tego co śpiewamy, á niżeli wiele Pſálmow vſty, bez nabożenſtwá ſerdecznego: ábowiem nas tego vczy Duch ś. y Doktorowie Krześćiáńſcy. Nákoniec, wielom ludźi pobożnych to wielomowne nabożenſtwo, długie śpiewánie, nie podobáło ſię. Piſze Comes Natalis, iáko Maximilian Ceſarz z tą petitią poſłał ná Concilium Trydentſkie, áby przykre Pſálmow y modlitw rozwleczenie iákim vczćiwym ſpoſobem ſkrocone było. A vprośiłże co Ceſarz? Nie vprośił: y owſzem do Mſzałow, Dyurnałow, Antiphonarzow, Grádałow, Agend, nákłádźiono wiele śpiewánia, y co Papież, przyczyniáią go.

Lib. 14. Hiſt:

Dźiewiąta, Co ſię tknie śpiewánia alternatim, gdy owo śpiewáią ná przemiány po rázu, ieden po drugim, pierwey ieden Chor, potym drugi: iedni śpiewáią ieden wierſz, á drudzy drugi: tedy tákowego śpiewánia dobrym vżywániem nie gánimy, y może być záchowáne gdźie ieſt Szkołá: ále gdźie Szkoły niemáſz, lepiey áby wſzyſcy ſpołem iednym głoſem śpiewáli: A k temu, choć ieſt gdźie ſzkołá, á tego nie było ſpoſobu przedtym śpiewánia nie trzebá go wnośić. Tákowy ſpoſob śpiewánia mieli Grekowie, á wźięli go byli od Ignátiuſá Doktorá, iáko piſze Socrates. A gdy był zá czáſem on obyczay vſtał, znowu go reſtaurowáli, Flavianus y Diodorus. Tákowy ſpoſob śpiewánia mieli, y Łáćinnikowie. á ktoby go v Láćinnikow poſtánowił, rozmáićie piſzą. Iedni mowią że Cæleſtinus Papa, iáko piſze Bellármin: drudzy że Damaſus: trzeći że Ambroſius, iáko Iſidorus piſze. Tákowy ſpoſob śpiewánia záchowywáli y dawni Aryiani, iáko wſpomina Sozomenus. Krotko mowiąc, tákowy ſpoſob śpiewánia wźięty ieſt z podánia ludzkiego, ktory y dźiś Mniſzy záchowuią, á to dla vlżenia: ále od początku nie było ták.

Spie-wánie ná przemiány Choru rozdwo-ionego.

Basilius Epiſ: ad Neocæ: Socrat: Lib: 6. cap: 8. Theodoret⁹ lib: 2. cap: 24. Bellar: Lib: 1: cap: 14. de Bonis ope: Iſidor: Lib: 1. de Offic: divinis cap: 7. Sozom: Lib: 8. cap: 8.

Dźieśiąta, A iż vżywamy we Zborze Pſálmow, Pieśni wierſzem Polſkim y rytmem: tedy to czynimy dla ſpoſobnieyſzego y ſnádnieyſzego, y wdźięczniyyſzego śpiewánia. Co może być potwierdzono Piſmem świętym y Doktorámi. Dawid Pſálmy, Ieremiaſz Threny wierſzem piſáli: tákże y Iob. O ktorym piſze Hieronym: Iob exemplar patientiæ, quæ non myſteria ſuo ſermone complectitur? proſa incipit, verſu labitur, pedeſtri ſermone finitur. Apolinarius, iáko piſze Sozomenus, wierſzem przełożył Pſálmy, ktorych ſię dźiatki vczyły w Szkole, y one meżowie robiąc, á niewiáſty płotno tkáiąc śpiewáły. Baſilius dawa rátią, dla czego Duch ś. chćiał áby wierſzem piſáli Prorocy chwały Boſkie: Zeby bez teſkliwośći, y owſzem też z roſkoſzą y z vćiechą vczone y powtarzáne były.

Rytmy

Hierō: Epiſ: ad Paulinū Et Præf: in Iobū. Sozom: Lib: 6. cap: 25. Baſil: Præf: in Pſal:

Spiewánie wedle czásu.

Iedennasta, Pieśni máią być śpiewáne wedle czásu: poránu, poránne: w wieczor, wieczorne: ná Wielką noc, Wielkonocne: ná Boże narodzenie, o Bożym narodzeniu: ná Swiatki, o Duchu świętym: w Post, o Pokucie: w Quádrágesime, o męce Krystusowey: ná dzień Troyce świętey, o Troycy świętey: przy vżywániu świątości, o świątościách: w Adwent, o przyśćiu Páńskim, &c. Boby to iuż było nie k rzeczy, poránu śpiewáć, Iuż się zmierzka nádchodzi noc: áno dopiero świta. W wieczor, przed Południem, Ráno wstawszy ze snu swego: áno Południe, ábo wieczor. Ná wielki Piątek, Krystus Pan zmartwychwstał. Ná Wielką noc, Iezus Krystus Bog człowiek. Ná Boże wstąpienie, Chwalmyż wszyscy z weselem Páná Bogá z tego. Ná Swiatki, Krystus zmartwychwstał iest, &c. Opákby to było wszytko, á nie według porządku: o ktorym mowi Duch ś. Wszytkie

Eccl: 3. 1. 4. rzeczy máią zámierzony czás swoy: czás płáczu, y czás wesela. Tákić był nieiáki Cynesias, ktory wszytko opák czynił: kiedy Athenienses obchodzili świętá wesołe, tedy on smutne: á kiedy oni smutne, to on wesołe.

Chem: In Exá: de dieb. festis. Pisze też Kemnitius o iednym Káznodziei, ktory w wielki Piątek wykładał Ewánielią o weselu ktore było w Kanie Gálileyskiey: w dzien zmartwychwstania, wykládał Historyą o narodzeniu Páńskim: w dzień w niebo wstąpienia, o męce Krystusowey náukę dawał, &c. Nie iżeby to był grzech w te czásy te rzeczy przypominác, nie iżeby się też y nie godziło, iáko to y Hieronym Doktor zeznawa, że się godzi: ále iż w Kośćiele ma

Hierō: In cap: 4. Gal: być porządek dla zbudowánia ludźi prostych. K temu, niech czásom náuki, śpiewánia, modlitwy respondują,

1 Cor: 14 vlt. Páweł ś. mowi: Wszytkie rzeczy niechay będą vczćiwie y porządnie sprawowáne. Y słusznie ono mowi Karánzá Mnich: Zadna rzecz więcey kárnośći obyczáiow od Kośćiołá nie odegnáłá, iáko nieporządna rożność nabożeństwá. Piękna to iest rzecz iáko ieden nápisał, y porządkowi dobremu służąca, gdy ná czásy pewne Pieśni będą rozłożone czásowi służące: k temu, gdy do náuk słowá Bożego, śpiewánie będzie się stosowáło: áby śpiewánie mogło być ku zbudowániu, ku pozyskániu tych, ktorzy ieszcze są nie z námi, y ku zátkániu vst tych, ktorzy więc zwykli zárzucáć Zbor niezgodnym śpiewániem, modleniem, nie w rzeczy, ále w porządku.

Carran: In summa Cōcil: fol: 185.

Damianus Epi: ad Desi:

Obrażáią się też niektorzy M. P. z nászych Pátronow (ále muśi być ći, ktorym Ewánielia śmierdźi, á báłwochwálstwo pachnie) iż się to czásem przytráfi, że w iednym Zborze śpiewáią, Wieczny Boże, &c. á w drugim Stworzyćielu wszechmogący, &c. á w trzećim, Krzyczym k tobie wieczny miły Pánie, &c. To nie ma nikogo obrażáć: Bo iáko Wieczny Boże, iest słowo Boże, ták y Stworzyćielu wszechmogący. W onym dawnym Kośćiele było rożne śpiewánie: w iednym Zborze tę Pieśń śpiewano, á w drugim tę: á wżdy to nikogo nie obrażáło, nikomu nie wádziło. O czym Augustyn mowi: O tey rzeczy, (to iest, o śpiewániu Pieśni y Psálmow) ták potrzebney do poruszenia pobożnie vmysłu, y do zápalenia chući ku świętemu czytániu, rozmáity zwyczay iest. To rożne śpiewánie wspomina Sozomenus, mowiąc: Nie naydzie się to, áby wszyscy iednych, y iednego czásu modlitw, Pieśni, y czytánia vżywáli. Toż wspomina Socrates, mowiąc: Ná krotce, miedzy wszytkimi Formámi nabożeństw, nigdziey y dwu nie naydzieß, ktoreby się w obyczáiu modlenia miedzy

2 Cor: 2. 16.

Augus: Episť: 119.

Sozom: Lib: 7. cap: 19.

Socrat: Lib: 5. cap: 21.

ſobą zgadzáły. Ieſli w ktorym nabożeńſtwie ieſt rozne ſpiewánie y modlenie, tedy v Rzymiánow: á wżdy tego ludźie ślepi, ták ich ßátan zmamił, iż v nas máłe rzeczy widzą, á tám nic nie widzą. Inße máią śpiewánia, modlitwy, noty, ceremonie, Mnißy ßárzy, inße biali, inße czarni, inße Iezuitowie, inße Xięża świetcy, inße Mnißki Brygidżine, inße Klarzyne, &c. Choćby tego záprzeć chćieli, ſámá rzecz świádczy. Zeznawa to y Bellarminus *mowiąc: Nabożeńſtwo, iákie w ſobie ieſt, w ten czás bywa záchowywáne, gdy Xięża ſwoich Kośćiołow, á Mnißy ſwoich Reguł, Form náśláduią. Abowiem iáwna rzecz ieſt, że inßa ieſt Formá Rzymſkiego Brewiarzá, inßa Leodieńſkiego, inßa Sálisburgeńſkiego, inßa Medyoláńſkiego, inßa inßych niektorych miaſt: y záś inßa Mnichow ś. Benedyktá, inßa Dominikanow, &c. Niechayże nam nie vrągáią przećiwnicy niezgodą, ſámi iey nie máiąc. Niechayże ſię y náßy roznym śpiewániem nie gorßą. bo we Zborách Krześćiáńſkich śpiewánie iednákie, iuż z łáſki Bożey po wielkiey częśći ieſt: czego Miniſtrowie przeſtrzegáią, według onego co mowi* Concilium *Toletáńſkie 2. Dozorcy y ſprawcy Kośćiołow, ieden w śpiewániu nie chay záchowáią ſpoſob. Toż roſkázuie* Concilium Toletanum 4. *mowiąc: Wßytkiemu Duchowieńſtwu podobáło ſię, áby ieden ſpoſob modlenia ſię y śpiewánia od nas po wßytkiey Hißpániey y Fráncyey był záchowány. Támże: Niech rozny więcey miedzy námi nie bedźie zwyczay: poniewaź iedney wiáry y w iednym Kroleſtwie ieſteſmy.*

Bellar: Lib: 1. cap: 18. de bonis operib.

Zgodá Papieſka.

Conc: Tolet: 2. Can: 3.

Concil: Tol: 4. Can: 2.

Ceremonia — *Dwánaſta. Są też Pſálmy M. P. y Pieśni w tym Kátechiżmie: Iedne, ktore ſą właſne modlitwy: Drugie,*

mowi: Zydom było roſkazano wßelakim dźwiękiem Inſtrumentálnym chwalić Páná: ták my wßytkim ćiáłem chwalić śpießmy ſię: oczymá, ięzykiem, rekomá, vßyma to mamy wykonywáć. Dla tegoż y Páweł ś: mowił, Stawćie ćiáłá waße, &c.

in Pſal. 150.

I V. *Kápłáńſtwo Aaronowe vſtáło y z ceremoniámi ſwymi, á Melchiſedekowe náſtąpiło, y z ceremoniámi Duchownymi. Páweł ś: mowi: Gdy ſię odmienia Kápłáńſtwo, muśi ſię też ſſtáć y odmiáná Zakonu. Skąd káżdy widźi, iż do Kápłáńſtwá nowego Zakonu, nie należą ceremonie zakonne: bochmy nie pod Kápłáńſtwem Aaronowym, ále Melchiſedekowym. A ták prożno nam máią wtrącáć przećiwnicy dudy ſwe, ktorych też y Pogáni vżywáli przed przyśćiem Páńſkim przy ſwoim báłwochwálſtwie, iáko czytamy* Dan: 3. Apulei. lib: 11. de Aſino.

Heb. 7. y 12.

V. *Gdyby muzyká zakonna należáłá do nowego Przymierza, vżywáliby iey byli Apoſtołowie. Y onego wieku złotego: wprowádźiłby ią był* Conſtantinus *Ceſarz do Kośćiołá: bo iuż na on czás nie trzebá ſię było bać Pogánow: zálecáliby ią byli Doktorowie Krześćiáńſcy. Ale owßem nie było iey zá Apoſtołow, zá Conſtántiná: á co więtßa, Doktorowie gánili ią, przećiwko niey piſáli, powiedáiąc że nie należy do nabożeńſtwá Krześćiáńſkiego.* Auguſtinus *mowi: Zaden niech nie obráca ſerca do Organ. Tenże: Máią orgány Mießczánie Hieroſolimſcy Piſmá świętego, Tenże ießcze: Pſalm o dźieśiąći ſtronách, znáczy dźieśięćioro przykazánia Zakonnego, ná ktorym potrzebá śpiewáć, nie ono nośić.* Iuſtinus *męczennik powiedźiawßy iż muzyká inſtrumentálna wprowádzona byłá do Kośćiołá Solomonowego dla proſtoty y*

Auguſt. In Pſal: 32. In Pſal. 136. In Pſal. 91. & 143

Iuſtinus Quæſt: 107.

niedoſkonáłośći Zydowſkiey,dokłáda: A ták w Kośćiele Krześćiáńſkim wyrzucone ieſt z Pieśni vżywánie tákowych inſtrumentow, y innych rzeczy dźiećiom należących: y zoſtáwiony ieſt obyczay po proſtu śpiewáć. Abowiem śpiewánie vmyſł do wßytkiego dobrego y do nabożeńſtwá pobudza,á wßytkie złe rzeczy vśmierza, &c. Clemens też Alexandrinus przećiwko muzyce Kośćielney ták mowi: Pißczałká niechay będźie oddáná páſtuchom, á kornet zabobonnikom,ktorzy do chwalenia báłwánow vbiegáią ſię. Ciáło náße ieſt orgánami,zęby ſtronámi,vſtá cytharą, ięzyk cymbałem, á człowiek Inſtrumentem. Potrzebá nam to wßytko odiąć,co w oczu, y w vßu nieiáką lubość á zniewieśćiáłość przynośić zwykło,roſkoßy ſię przeſtrzegáiąc: iákowe ſą śpiewánia łamáne,y rozmáite ſpoſoby muzyk:bo niepomierną y nieſłußną muzyką obyczáie bywáią pſowáne. Muzyká ku chćiwośći zápala: ku nierzadowi pobudza: vmyſł ku gniewu podußcza.My iednego inſtrumentu vżywamy,á zwłaßczá słowá ſpokoynego,ktorym Bogá czćimy,á iuż więcey trąb, bębnow, pißczałek, nie vżywamy, &c. Chryſoſtom⁹ mowi: Te rzeczy ktore bywáią gráne ná pißczałkách, y ná muzykách inſtrumentálnych, nic inßego nie ſą,iedno Dyabelſkie Pieśni.Y po dźiśieyßy dźień nie vżywáią muzyki tey w Kośćielech ſwych Grekowie,Ormiánie,Bulgárowie,Słowacy,Moſkwá,Ruś, &c. Co ſię pokázuie nie tylko z rzeczy oczywiſtey, ále też y z Kroniki Bielſkiego. Ktory pißе,iáko Helená corká Kniáźiá Moſkiewſkiego Iwáná, á żoná Alexándrá Krolá Polſkiego, vćiekáłá przed Orgány z Kośćiołá, zowąc ie dudámi. Skądże to miáłá? z Confeßyey Greckiey: bo Grekowie muzyki inſtrumentálney nie vżywáią, przeſtawáią ná

Lib. 2. cap. 4. Pædag.

Chriſo. In cap: 1 Coloſ. Hom. 1.

Fol. 285.

ktorymi wyznawamy dobrodźieyſtwo Boże tylko: Trzećie, w ktorych ſię zámyká náuká y nápominánie Krześćiáńſkie. Te Pſálmy, Pieśni, ktore ſą właſną modlitwą, gdy śpiewamy, klęczymy ábo ſtoimy: ták iáko nas vczy Pan Kryſtus, Gdy ſtániećie modląc ſię, &c. Vczą nas y przykłady. Mowi Lukaß ś, Páweł kląknął ná koláná ſwe, y modlił ſię. A gdy záś śpiewamy te Pieśni, ktore nie ſą modlitwą, śiedźimy: tylko wſtawamy ná końcu Pieśni, ktora ſię zamyka prośbą, gdźie náznáczono gwiazdeczką táką. *

Wſpiewániu

Mar. 11. ℣ 25. Act: 20. ℣ 36.

Náoſtátek. Y tego tu godźi ſię dołożyć: Gránia ná rozmáitych Inſtrumentách, táko ná Orgániech, Regalech, Lutniách, Cytárách, Arfách, Skrzypicách, Száłámáiách, Kornetách, Bębniech, Surmách, Dudách, nie potrzebá w nabożeńſtwie Krześćiáńſkim: doſyć nam przeſtawáć ná Muzyce ſerdeczney, to ieſt,ná śpiewániu. Tákowa Muzyká Pánu Bogu ſię podoba: w tákowey ſię on kocha: tá mu ieſt wdźięczna iuż w nowym Zakonie. O teyći Muzyce mowi Dawid: Ofiáry Boże ſą duch ſkrußony, á ſercá vniżonego y pokornego nie wzgárdźiß o Boże. Tákoweyći po nas Muzyki chce Bog. Mowi Syn Boży: Przyidźie czás, y teraz ieſt gdy prawdźiwi chwalcy będą chwalić Oycá Duchem á prawdą: bo y Oćiec tákowych ßuka, ktorzyby go chwalili. Bog ieſtći Duch: á ták ći ktorzy go chwalą, potrzebá áby go chwalili w Duchu y w prawdźie.To nie ná Orgánách. Teyći nas Muzyki náucza Apoſtoł Páweł święty,mowiąc: Mowćie między ſobą przez Pſálmy, y Pieśni, y śpiewánia Duchowne, śpiewáiąc y gráiąc w ſercu ſwoim Pánu, &c. A iż przećiwnicy dowodzą Muzyki Inſtrumentálney z Zakonu ſtárego: Prawdáć to ieſt,że w ſtárym Ko-

O muzyce Kośćielney

Pſal: 51. ℣ 19.

Ioh. 4. ℣ 23.

Epheſ. 5 ℣ 19. Coloſ. 3. ℣ 16.

śćiele Izráelſkim grano ná rozmáitych Inſtrumentách, á tę Muzykę poſtánowił był Dawid Krol: iáko czytamy 2.Reg.6. 1.Paral:15. y onże gráć kazał, Pſal:150. ále oná Muzyká do nas Krześćian namniey nie należy, Co iż ták, okáżę krotko.

I. Oná Muzyká należáłá do zakonnych Ceremoniy, y do Ofiar: y ták długo trwáłá poki y zakon. Vſtał zakon, zniesione ſą y ofiáry, vſtáłá y muzyká. A ktoby chćiał vżywáć Muzyki zakonney, potrzebá áby wßytkiego zakonu, przeſtrzegał. Páweł święty mowi: winien ieſt wypełnienia cáłego zakonu. A Theophilactus nápiſał: Ieſliże obrzędy Zydowſkie záchowuiemy, potrzebá ábyſmy y zakonu przeſtrzegáli.

Gal.5. ℣ 2. Theoph in cap.2 Col.5.

II. Ceremonie zakonne, ofiáry, kurzáwy, świętá, &c. Pánu Bogu ſię nie podobáły, gárdził nimi Pan Bog: bo ták mowił. Nie ofiáruyćie iuż dáley ofiáry prożney, kádzenie ieſt v mnie obrzydzeniem, &c. Aiż też gránie ieſt cząſtką ceremoniy Zakonnych, tedyć iuż gránie mu ſię nie podoba, gárdzi nim. Y wyráźnie mowi o gróniu przez Proroká Amoſá: Odeymi odemnie wrzaſk Pieśni twoich, gdyż ia śpiewánia Organ twoich ſłucháć nie będę. Támże: Ktorzy miſternie gráćie ná Orgániech, mniemaćie iż ták iáko Dawid vmiećie gráć ná Inſtrumenćiech muzyki.

Eſa.1. ℣ 13. Ier.6. ℣ 20. Amos.5. ℣ 23. Cap. 6. ℣ 5.

III. Muzyká oná rzeczna Zakonna, figurą byłá, znákiem, ćieniem muzyki Krześćiáńſkiey ſerdeczney: á ták vſtáły figury, náſtąpiłá rzecz. Co przedtym ná rozmáitych Inſtrumentách grano, to teraz rozmáitymi głoſy, po Polſku Polacy, po Niemiecku Niemcy, po Angelſku Angelczycy, po Szotſku Szotowie, &c. ná ſercu gráią Pánu Bogu, wßytkimi członkámi chwaląc Páná. Chryzoſtom

Chriſo.

śpiewániu vſtnym. Ale co przypominam Doktory y zwyczáie Greckie? gdyż niektorym Rzymſkim Doktorom y pochlebcom Papieſkim muzyká inſtrumentálna, z śpiewániem fráktowym nie podobáłá ſię. O ktorey ták mowi Cornelius Agryppa: Ale dziśia tákie dozwolenie muzyki, ieſt w Kośćielech, że też weſpoł z Kanonem ſámey Mßey, ſproſne wßelákie Pioſnki zá tym zá rowno gráne bywáią: y ſámo nabożeńſtwo tákże święte modlitwy, náiąwßy zá wielkie pieniądze łágodne muzyki, nie do wyrozumienia ſłucháiących: nie ku wywyżßeniu Duchá, ále ku pobudzeniu do nierządu: nie ludzkim głoſem, ále beſtyálſkim rykiem, śpiewáne bywáią: gdy chłopię tá rżżą Dißkánt, drudzy beczą Tenor, trzeći ßczekáią Wágánt, czwarći wyią Alt, piąci ryczą Báß. Y do tego przychodzi, że wiele głoſow ſłyßeć, ále ſłow y modlitwy nic nie rozumieć, &c.

Agrip. Lib. de Vanit. ſcientiarum cap. 17.

VI. Tę muzykę inſtrumentálną nierychło do Kośćiołá wprowádził Papież Vitalianus Signino, iáko świádczy Platina. Tákże y Mantuanus, mowiąc:

> Signinus adiunxit molli conflata metallo
> Organa, quæ feſtis reſonant ad ſacra diebus, &c.

Drudzy piſzą, iáko Aimoinus, iż muzykę wnieśiono do Kośćiołá roku D.CCC.XX. zá Ludowiká Piuſá. Do tych Authorow zna ſię y Bellarminus. A ták ſtąd ſię pokázuie, iż muzyká inſtrumentálna nie należy do nowego zakonu, gdyż o niey długo ſtáry Kośćioł niewiedział. Dawáią rátie Rzymiánie, dla czego oni muzyk inſtrumentálnych vżywáią. Piße Bellarminus: Iż do tákich ceremoniy należą inſtrumentá muzyczne: ſtąd może być wyrozumiano, że Zydowie nie vżywáli tákich inſtrumentow ku przenáznáczeniu tákiey táiemnice, ále

Plat. in vita Vit. Mantu. Lib. 4. Faſt. Aimoi. Lib. 4. cap. 14. de Geſtis Frãco. Bellar. Lib. 1. cap. 17. de bonis operib. Lib. 1. cap. 16. de Bon. operib.

ku pobudzániu vmyſłow mdłych ku chwale Bożey, y ku
odiećiu teſkliwośći, ktora zwykłá bywáć z przedłużenia
Pſálmow y Pieśni. Ktora rátia ma też mieyſce w Koście
le nowego Teſtámentu: ábowiem tákże w Kośćiele do-
Ibid. ſyć ieſt mdłych y nieukow, ktorzy tákimi plaſtrámi má-
Lib. 1. ią być leczeni, y przywabieni ku ſłuchániu chwały Bożey,
cap. 17. Tenże: Orgány, iáko dla mdłych w Kośćielech máią być,
NOTA. ták też inße muzyki nie máią być wprowádzone. Słußna-
li to rátia, rozſądź w. m. M.P. Ieſli dla tego w Kośćiele
ma być muzyká: á czemuż iey nie było zá Apoſtołow, gdźie
Rom. 5. było wiele mdłych, nieukow, proſtych? co ſię pokázuie z
℣ 19. liſtow Páwłá świętego, áwżdy ś. Páweł dla nich nie ka-
8. ℣ 26. 14. ℣ 1- zał vżywáć inſtrumentow tylko pieśni. Czemuż P. Bog
1 Cor. 3. onych czáſow zániedbywał táką muzyką teſkliwośći o-
℣ 2. Col. 3. deymowáć? ktemu, czemuż iey nie máß ná wielu miey-
℣ 16. ſcách? Toć tám pewnie według nich Bogá nie chwalą,
y ludźie ſą bárzo w nabożeńſtwie teſkliwi, oźiębli: y nie-
dbáli. Do tego. Nie tylko áby muzyká miáłá kogo pobu-
dźić do nabożeńſtwá, do pobożnośći, ále ráczey iáko mo-
wi Clemens, y Cornelius Agryppa, pobudza do mi-
łośći świátá, do tańcá y do nierządu, myśl pobożną rozry-
wa: bo gdy zágráią ſkoczno, pomyśli tám nie ieden, nie
iedná o tańcu, poyźrzą po ſobie. Nie ledá nabożeńſtwo.
Nád to: Iáko ma Orgániſtá, Muzyk, kogo do nabożeńſtwá
przywieść g譲 grániem, gdyż czáſem y taniec wczoráyßy zá-
gra? Kogoż nie nabożny do nabożeńſtwá pobudźi? Anti-
NOTA. ſthenes ſłyßąc iż Izmenias Muzyká ſwego zálecał, od-
powiedźiał: Zły człowiek ieſt, ábowiem gdyby był dobrym,
nie byłby Muzykiem, gdyż tá náuká nie ieſt męża trze-
źwego y cnotliwego, ále prożnuiącego y ßyderzá. Náoſtá
tek: Máią Duchowni z łáſki Bożey, czym y ludźi do nabo-

żeńſtwá pobudzáć, máią ſię czym y z ludźmi zábawiáć
w Kośćiele: máią im czym teſkliwość wybiiáć. A czymże?
Pioſneczkámi Duchownymi, przepowiedániem ſłowá
Bożego, modlitwámi nabożnymi, vſługowániem świąto-
śći. Tęć nam muzykę, te zabáwki Pan niebieſki zoſtá-
wił: nie orgány, ſátámaie, pißczałki, ſkrzypki, trąby, bę-
bny, dudy, ſurmy, &c. Ktorymi rzeczámi w kárczmie
ludźi zábawiáią. Co mi zá nabożeńſtwo, gránie, piſká-
nie, kołátánie, dudánie? Ieſt to omamienie ßátáńſkie.
Coby mieli xięża ludźi zábawiáć przepowiedániem ſło-
wá Bożego, &c. iáko czynił dawny Kośćioł Apoſtolſki,
ſkądby brał lud proſty, mdły, poćiechę y náukę, ſkądby ſię
y budował: to oni ludźi zábawiáią ſłuchániem muzyki.
To dla tego, częśćią áby ſobie folgę vczynili w śpiewániu: NOTA.
częśćią áby ludźi dla ofiar do śiebie przyłudźili. Y czynią
to chytrze, przykłádem Kárczmarzá, ktory gdy ma złe
piwo, á nie może go wydáć, wyſtáwi wiechę nową, vmái
dom, gráć każe, áby ták rychley ludźi przywiodł do śie-
bie: tákże y oni czynią, iż máią nabożeńſtwo fałßywe, á iż-
by ie mogli vdáć, zdobią ie rozmáićie, to ceremoniámi,
to świecámi, to grániem, á ießcze iákim grániem? kár-
czemnym. Bo gdy chodzą ná dźień, iáko zową Bożego
ćiáłá z Monſtráncią, tedy wyganiáią gracze w miáſte-
czkách Oprawcy y Siepácze z kárczmy z dudámi, z mul-
tánkámi, z ſurmámi, z pißczałkámi, z ſkrzypkámi, z gę-
ślámi, &c. ná proceßyą: y ták przygrawáiąc onemu Bo-
gu ſwemu, właśnie by oni Pogáni báłwánowi Nábucho
donozorowemu, śpiewáią: Nie ieſt to chleb, ále Bog.

O ſanctas gentes quibus hæc naſcuntur in agris
Numina! mowi Iuvenalis. Iuven. Satyr. 15

A Cicero: Sed ecquem tam amentem putas, Cicer.

Lib. 3. de natur Deorũ. Ambr. Epiſt. 31 Et Sermone. 90.

qui illud, quo veſcatur, Deum credat eſſe? *Ktorym odpowiedáiąc* Ambroſius *mowi, Wy chwalićie robotę rąk wáſzych, á my mamy to ſobie zá krzywdę, áby to miáło być rozumiano zá Bogá, co może być rękámi vrobiono. Nie chce Bog ábychmy go w kámieniach chwalili: bo Boſtwo nie mieſzka w kámieniách ále w niebie. Tum iuż doſtátecznie pokazał M. P. iż śpiewánie, ma bydź w Kośćiele Bożym ſłuſznie záchowáne. Ktemu. Vkazałem ſpoſob śpiewánia, a to wſzytko z Piſma ś., y z Doktorow Krześćiáńſkich: Nápiſałem y Kátechizm, ktory ieſt* ſummarius *wiáry Apoſtolſkiey krotko, dla dziatek Krześćiáńſkich, ktorą pracą ácz máłą ále pożyteczną, w. m. ſwemu M. Pánu y Pátronowi ofiáruię y przypiſuię.*

Do czego mię przywiodły trzy rzeczy. Iedná. Przykłády. Obyczay ten bywał, y teraz ieſt, iż robotnicy winnice Páńſkiey, ſcriptá ſwoie zacnym oſobom, á miłośnikom chwały Bożey dedykowáli y przypiſowáli. Lukaſz ś. Ewánielią Syná Bożego przypiſał mężowi zacnemu, pobożnemu, vczonemu y wiernemu, Theophilowi. Lactantius *Doktor, Konſtántinowi Ceſárzowi świętemu, y pomnożyćielowi chwały Bożey, y obrońcy wiáry Krześćiáńſkiey, xięgi ſwoie przypiſał. Inſze przykłády opuſzczam. A czynili to ku więtſzemu záleceniu onych xiąg, ku pobudce gorętſzey, ku pomnożeniu chwały Bożey, y dla obrony. Tożem y ia vczynił, pracą ſwoię w. m. przypiſałem, wiedząc o pobożnośći y miłośći ku Bogu, y Kośćiołowi iego świętemu w. m. iż w. m. Pan Bog dał nie poślednim Pátronē Kośćiołowi ſwoiemu, ktory nie żałuieſz pracey y nákłádow, dla pomnożenia chwały Bożey. Ktory ſię záſtáwiaſz, gdźie tego ieſt potrzebá, o chwałę Bożą, nie dogadzáiąc nikomu, tylko Bogu á ſumnieniu ſwemu. Druga. Wiodą mię do tego języki ludzkie. Wiē to pewnie M. P. iż ná tę moię pracą niektorzy rzucą ſię ſłowy, á ile ći ktorzy ſámi niechcąc prácowáć, inſzym pracey zayrzą. O ktorych ono mowił Hieronym: Strzeżćie ſię tych pychy y nádętośći, ktorzy tylko ſądzić o inſzych vmieią, á ſámi nic czynić niechcą áni mogą. Czemu ſię ták dálece dziwowáć nie potrzebá: niemáſz nic nowego pod ſłońcem mowi piſmo. Kiedy* Baſilius *Doktor Grecki wydał ſpoſob śpiewánia w Kośćiele Bożym: tedy mu niektorzy to zádawáli iákoby on miał odmienić śpiewánie dawne, á ſwoie wtráćić, co ſam wſpomina, á on tylko Pieśni ná niektorych mieyſcách popráwił, y iákoby w ſnopeczek rożnie położone związawſzy, Kośćiołowi podał. Toż potkáło Chryzoſtomá od ludzi zazdrośćiwych, ktorzy go winowáli iákoby on miał być authorem nowych rzeczy w Kośćiele, y iákoby on miał zwyczáie y poſtánowienia ſtárodawne odmienić. A on tylko rzeczy ſkáżone náprawił, w klubę ſwą wpráwił, á to co należało do budowánia Kośćiołá Bożego poſtánowił y przydał. Toż zádawáli dawni Aryani Ambrożemu Doktorowi, iákoby on miał nowych Pieśni ſłowu Bożemu przećiwnych náſkłádáć: z czego on purguiąc ſię, onych Pioſneczek o Troycy ś. ktorych vżywał Kośćioł, ſłowem Bożym dowodził: co ſię pokázuie z iego xiąg. Tákże gdy Hieronym Doktor, wydał Biblią językiem Láćińſkim, byli tákowi ktorzy mu zá złe mieli, pracą iego źle vdawáli, y ſzczypáli. O co ſię w káżdey Prefátiey vſkarżał, mowiąc: Do tego przychodzą ſtáránia ludzi zazdrośćiwych, ktorzy wſzytko co piſzemy rozumieią być godno nágany. Toż y mnie wiem potka, y iuż potyka: o co ia máło dbam,*

Margin notes (left page): Luc. 1. V 3. Act. 1. V 1. Præfat. ad Conſtant.

Margin notes (right page): Hiero: Præf. in Ezdr. — Eccle. 1. V 9. — Baſilius Epiſt: 63 ad Neocæſar. — Sozomenus *o tym piſze.* Lib: 8. cap: 6. — Ambr. Lib. 5. Epiſtolar. Epiſt. 32. — Præf. in Eſdr.

ponieważ Bráćia Seniorowie tę pracą moię rewidowáli, ápprobowáli, á gdźie było potrzebá popráwili, y przydáli: gdźie też czego było nie potrzebá, dla długośći y zwyczaiu, odćięli: Czym przećiwko religiey prawdźiwey nie wystąpili: bo toż czynili Doktorowie miánowáni: y sam kośćioł Rzymski często swego śpiewánia popráwiał y popráwuie, co zeznawa Bellármin. Mowię tedy z Hieronymem: A ták choćia żmiiá kszyka, choćiaż się też zwyćiężcá y zdraycá Synon zápaleniem miast chełpi, iednák zá wspomożeniem Krystá Páná vstá me nigdy w chwale iego nie vstáną: nawet y nárznioný ięzyk będźie iemu blekotał. Niech czytáią, ktorzy chcą, ktorzy niechcą, niech odrzucą. Niech iáko chcą wártuią y potwarzáią moie pismá, więcey mię wáßá chęć do pilnośći w pisániu pobudźi, niż ich obmowiska y nienawiść od niey odstráßą. Trzećia. Miłość, życzliwość, y dobrodźieystwo niewypowiedźiáne w. m. ktore przećiwko mnie osobie lichey, podłey, y nieznáczney pokázowáć raczyß vstáwicznie moy Miłośćiwy Pánie, to ná mnie wyćiąga, ábym tę pracą moię w. m. memu M. P. przypisał, nie máiąc nic zacnieyßego, dla tępego dowćipu mego, czym bym mogł wdźięczność mą zá dobrodźieystwá niezliczone w. m. oświádczyć. Te tedy przyczyny do tego mię przywiodły, ábym tę pracą pod imieniem w. m. dla obrony iey wydał. Acz sam Pan Bog iest obrońcą rzeczy świętych, wßákoż to, raczy spráwowáć przez śrzodki. A przetoż tę pracą moię M. P. zá wdźięczne proßę przymi. A Pan Bog wßechmogący w nabożeństwie prawdźiwym, w cnotách Krześćiáńskich, w pomnażániu chwały swey, niechay w. m. vtwierdza, zmacnia, pomnaża, y do onego żywotá wiecznego, ktory zá-

Bellar: li:2.c:19 de Miss. Hieron: Præfat: in Ezdr:

służył wiernym Krześćiánom Pan Iezus Krystus wylaniem swoiey krwie, po wieku niemáłym, w dobrym zdrowiu, y w błogosłáwieństwie iego, á w poćiechách wßelákich, przeżytym, niechay ćię ze wßytkimi wiernymi doprowádźi, Amen. Dan z Łaßczowá.

W. M. wßego dobrá życźliwy, y sługá w Krystuśie.

KATECHIZM:

To ieſt /

Náuká krotka Wiáry Krześćiáńskiey.

Ioh: 5. v: 24.

ZAprawdę/záprawdę wam powiedam: Kto ſłowá mego ſłucha/ á wierzy onemu ktory mię poſłał / ma żywot wieczny/áni przyidźie w potępienie; owßem z śmierći przeßedł do żywotá wiecznego.

Rom: 1. 16.

Nie wſtydam ſię Ewánieliey Kryſtuſowey : gdyż ieſt mocą Bożą ku zbáwieniu káżdemu wierzącemu.

AUGUS: apud Pomer: Ser: 2. poſt Trin: 20. Dom.

Niewiem iáko ſię ten śmie zwáć Krześćiáninem/ ktory trochy ſłow w wyznániu Wiáry / w Modlitwie Páńſkiey/ y w Dźieśięćiorgu przykazániu Bożym niechce ſię náuczyć.

CHRYSOS: ad popul: Antioch: Homil: 21. & LOMBAR: lib: 4. Diſt: 6.

Kátechizm ieſt ćwiczenie.

Laſki w Formie/ fol: 90. 98.

Dwá Kátechizmy w náßym Kośćiele mamy / Ieden máły/ drugi wielki/ etc.

PIUS II. PAPA Epiſt: ad Morbiſ: Turc: Principem.

Wiemy że żaden zbáwienia nie doſtąpi/ktory krom Ewánieliey żywie/y od Kryſtuſá Páná ieſt odłączony / á ná brzegu położono Extra Chriſtum & Evangeliū, non eſt ſalus. Oprocz Kryſtuſá y Ewánieliey nie máß zbáwienia.

BELLARM: lib: 4. cap: 18. de Rom: Pontifice.

Człowiek Krześćiáńſki może być zbáwion/choćby tylko vmiał máły Kátechizm.

Kátechizm mnieyſzy.

BOGU OYCU, y SYNOWI, y DUCHU S., Bogu w TROYCY iedynemu, niechay będźie wieczna cześć y chwałá, Amen

PYTANIE.

GDyż / wßytká náßá mądrość
Krześćiáńſka w tym należy/ ábyſmy Eccl: 1.
Páná Bogá ználi/ y ſámi śiebie: 16.
Przetoż ćię pytam/ Coś ty ieſt?

ODPOVVIEDZ.

Jeſtem człowiek/ſtworzenie Boże rozumne/od Gen: 9.
Bogá ná iego wyobráżenie ſtworzony. 6.

PYTANIE.

Przecz ćię Pan Bog człowiekiem ſtworzył?

ODPOVVIEDZ.

Przeto ábym go znał / chwalił / miłował/ á w Deu: 10.
miłośći iego ná wieki z nim żył. 12.

PYTANIE.

Skądże ſię mamy vczyć znáć Páná Bogá?

ODPOVVIEDZ.

Z Piſm świętych Prorockich y Apoſtolſkich. Ioh: 5. 39.

PYTANIE.

Wießże ty co o Pánu Bogu z Piſm świętych Prorockich y Apoſtolſkich?

ODPOVVIEDZ.

Wiem iż ieſt ieden Bog/Oćiec Syn y Duch ś. Mat: 28.
PYT: Znaßże ty Páná Bogá? 19.
ODP: Znam.
PYT: Jákoż go znaß? 1. Cor: 13 12, 13.
ODP: Przez wiárę. Heb: 11. 6.

PYT: A wiárá ſkąd?

Rom.10 ODP: Z ſłuchánia słowá Bożego.

17. PYT: Ktoreiceś ty wiáry Człowiek?

ODP: Ieſtē człowiek wiáry ś. Krześćiáńſkiey.

PYT: Dla ktorej przyczyny ieſteś człowiekiem wiáry świętey Krześćiáńſkiey?

Act: 11. ODP: Iż wierzę w páná Iezuſá Kryſtuſá/ y ie-
26. ſtem okrzczon w imię iego.

PYT: Co ieſt pan Kryſtus?

Mat:16. ODP: Ieſt ſyn Bogá żywego/ ktorj będąc Bo-
16. giem záwſze/ przyſzedł ná świát od Oycá/ y ſtał
Ioh:1. 1. się człowiekiem: A ták pan Kryſtus ieſt prawdzi-
y 16. 28. wy Bog y człowiek.

PYT: Dla czegoż się ſtał człowiekiem; gdyż záwſze był Bogiem błogosłáwionym?

ODP: Dla człowieká grzeſznego/ á od Bogá oddalonego; ábyſmy mieli Bogá z ſobą mieſzkáiącego wybáwienie/ y żywot wieczny.

PYT: Powiedzże mi ſkąd to wieſz?

Es:7.14. ODP: Prorocy o tym piſáli/ gdy Meſyaſzá E-
Ier: 23. mánuelem / Iehową / to ieſt/ Bogiem prawdzi-
6. wym/oznaymiáli; ále y ſam Pan Kryſtus/ słowy
Ioh:5.36 y rzeczą ſámą/ świátu o tym doſyć oznaymiác ra-
Rō. 9.5. czył: tákże y Apoſtołowie ś. o tym nas vpewniáią.
1 Ioh: 5.
20.

PYT: Ná Krześćiáńſkiego człowieká co nale-
ży vmieć.

Exo:20. ODP: Cztery rzeczy. 1. Przykazánie Boże. 2.
Gal: 6. Wyznánie wiáry ś. Krześćiáńſkiey. 3. Modlitwę
16. Páńſką. 4. O świątośćiách: to ieſt/ o krzćie świę-
Mat: 6. tym/ y o świętey wieczerzy Páńſkiey.
Mat:26.
28. PYT: Mow Przykazánie Boże.

ODP: Mowił Pan Bog wſzytkie te słowá: Exo:20.
Iam ieſt Pan Bog twoy / ktorym wywiodł ćiebie z ziemie Egiptſkiey / z domu niewoley.

I. Nie miey Bogow cudzych przedemną.

II. Nie czyń ſobie obrázu / áni wſzelkiego podobieńſtwá/ ktore ieſt ná niebie wzgorę/ y ktore ná ziemi niſko/ áni tych/ ktore ſą w wodzie pod ziemią. Nie będzieſz się im kłániał/ áni ich chwalił. Iam ieſt Pan Bog twoy mocny/ záwiſny w miłośći/ mſzczący się niepráwośći Oycowſkiey w ſyniech/ w trzećim y w czwartym pokoleniu/ tych ktorzy mnie nienawidzą. A czynię miłośierdzie nád tyśiącmi/ tych ktorzy mnie miłuią/ y ſtrzegą przykazánia mego.

III. Nie bierz imienia Páná Bogá twego ná dáremno: bo się mśćić Pan będzie nád tym ktory imię iego ná dáremno bierze.

IIII. Pámiętay ábyś dzieńniedzielny święćił. Przez ſześć dni będzieſz robił / y wykonaſz roboty twoie; ále śiodmego dniá dzień święty Páná Bogá twego: nie czyń vczynku żadnego weń / ty/ y ſyn twoy / y corká twoiá / ſługá twoy / y służebnicá twoiá / bydło twoie/ y gość/ ktory ieſt w domu twoim. Abowiem w ſześći dniách ſtworzył pan Bog niebo y ziemię/ morze/ y co w nich ieſt/ y odpoczynął dniá śiodmego: przetoż błogosłáwił dzień święty Pan/ y pośwęćił go.

V. Czći Oycá twego/ y mátkę twoię: ábyś długo żyw był ná ziemi / ktorą Pan Bog twoy (da tobie.

VI. Nie będzieſz zábiiał.

VII. Nie będźieſz cudzołożył.
IIX. Nie będźieſz kradł.
IX. Nie mow przećiw bliźniemu twemu fałſzy-
wego świádectwá.
X. Nie pożądáy domu bliźniego twego/áni po-
żądáy żony iego/ áni ſługi/ áni dźiewki/ áni
wołu/áni osłá/ áni wſzytkich rzeczy ktore ſą
iego. Mowił Pan Bog wſzytkie te słowá.

Pyt: To przykazánie Boże iáko ſię dźieli?

Mat:22. Odp: Ná dwie częśći. Ná pierwſzey tablicy/
37. ſą czworo/ktore należą ku ſámemu Pánu Bogu;á
P. Kryſtus ie w tych słowiech zámknął: Będźieſz
miłował P. Bogá twe°/ze wſzytkiego ſercá twe-
go/ze wſzytkiey duſze twoiey/ze wſzytkiego zmysłu
twego/y ze wſzytkich sił twoich. Ná drugiey tabli
cy ſą ſześćioro/ktore należą ku bliźnie° náſzemu;á
P. Kriſtus one w tych słowiech zámknął: Będźieſz
miłował bliźniego twego/ iáko śiebie ſámego.

Pyt: Możeſzli ty to przykazánie Boże wypeł-
nić/y przez nie zbáwion być?

Odp: Nie mogę.

Ioh:7.19 Pyt: Dla czegoſz potrzebá wiedźieć o Zakonie
Rom: 7. Bożym: gdyż áni go wypełnić/ áni prze zeń zbá-
15. wion być nie możeſz?

Galat: 3 Odp: Abych vznał ſkáżę nátury ſwoiey/y ſkłon
24. ność ku złemu: á ták odpuſzczenia grzechow/y v-
ſpráwiedliwienia ſzukał w Pánu náſzym Iezuśie
Kryſtuśie: á potym wźiąwſzy Duchá świętego/w
nowośći żywotá/y w posłuſzeńſtwie zakonu w ſer
ce moie nápiſánego/żył Pánu Bogu.

Ioh:3.16 Pyt: Iákoſz tedy maſz być zbáwion?
Rō:3.25, Odp: Przez wiárę.
28.

Pyt: Wyznayże tę wiárę.

Odp: Wierzę w iednego Bogá Oycá wſzech- I.
mogącego/ſtworzyćielá niebá y ziemie.
Wierzę w Iezuſá Kryſtuſá Syná iego iedyne- II.
go/Páná náſzego.
Ktory ſię począł Duchem świętym/ národźił III.
ſię z Máryey dźiewice.
Vmęczon pod Pontſkim Piłatem/vkrzyżowan IV.
vmárł/y pogrzebion: Sſtąpił do piekłow.
Trzećiego dniá z martwych wſtał. V.
Wſtąpił ná niebioſá: śiedźi ná práwicy v Bo- VI.
gá Oycá wſzechmogącego.
Ztámtąd przydźie ſądźić żywe y zmárłe. VII.
Wierzę w Duchá świętego. IIX.
Swięty Kośćioł Krześćiáńſki/świętych obco- IX.
Grzechow odpuſzczenie. (wánie. X.
Ciáłá zmartwychwſtánie. XI.
Żywot wieczny/ Amen. XII.

Pyt: To wyznánie wiáry iáko ſię dźieli?

Odp: Ná cztery częśći. Pierwſza część należy
ku Bogu oycu/á vczy o ſtworzeniu;á tá ieſt: Wie-
rzę w Bogá Oycá wſzechmogącego/ſtworzyćielá
niebá y ziemie. Druga należy ku Synowi Boże°/
á vczy o odkupieniu y vſpráwiedliwieniu náſzym:
á tá ieſt: Wierzę w Iezu Kryſtá/Syná iego iedy-
nego/páná náſze°: ktory ſię począł Duchem świę-
tym/národźił ſię z Máriey dźiewice. Vmęczon pod
Pontſkim Piłatem/vkrzyżowan/vmárł y pogrze-
bion: ſtąpił do piekłow. Trzećiego dniá z mar-
twych wſtał. Wſtąpił ná niebioſá: śiedźi ná prá-
wicy Bogá oycá wſzechmogącego. Ztámtąd przy-
dźie ſądźić żywe y zmárłe. Trzećia część należy

ku Duchowi świętemu: á tá ieſt: Wierzę w Du-
chá świętego. Czwarta vczy o Kośćiele świę-
tym/y o dobrodźieyſtwách/ktoremi pan Bog Ko
śćioł ſwoy obdárzyć y ochędożyć raczył: á tá ieſt:
Wierzę święty Kośćioł Krześćiáńſki : świętych
obcowánie : grzechow odpuſzczenie : ćiáłá z mar-
twych wſtánie: y żywot wieczny/Amen.

Pyt: Czuieſzli ty w ſercu ſwoim iż maſz doſko-
Luc:17. Odp: Czuię iż nie mam. (nálą wiárę:
5. Pyt: Jákoż tedy k niey przyść maſz/á iey po-
mnożenie mieć?

Rom:10 Odp: Przez ſłuchánie ſłowá Bożego/przez mo-
17. dlitwę ku pánu Bogu / y przez vżywánie świątoś-
Luc:17. ści od páná Kryſtuſá vſtáwionych.
5.
1 Cor:11 Pyt: Jákoż ſię modliſz pánu Bogu?
26. Odp: Ták iáko nas pan Kryſtus náuczył: Oy-
Mat:6. cze náſz ktoryś ieſt w niebieśiech.
9.
Luc. 11. Swięć ſię imię twoie.
2. Przydź kroleſtwo twoie.
Bądź wola twoiá/iáko w niebie ták y ná ziemi
Chlebá náſzego powſzedniego day nam dźiśia.
Y odpuść nam náſze winy/iáko y my odpuſzcza
my náſzym winowáycom.
Y nie wwodź nas ná pokuſzenie: Ale nas zbaw
ode złego. Abowiem twoie ieſt kroleſtwo/y moc/y
chwałá/ná wieki wiekow/Amen. (dźieli?

Pyt: Tá Modlitwá páńſka ná wiele ſię część
Odp: Ná dwie części: Abowiem ſześć proſb
w ſobie zámyka. Pierwſze trzy włáśnie należą ku
chwale Bożey ; á ty ſą : Swięć ſię imię twoie :
przydź kroleſtwo twoie: Bądź wola twoiá/iáko
w niebie/ták y ná ziemi. A drugie trzy należą ku

pożytkom Kośćiołá Bożego ; á ty ſą: Chlebá náſze-
go powſzedniego day nam dźiśia: Y odpuść nam
náſze winy/ iáko y my odpuſzczamy náſzym wino-
wáycom: Y nie wwodź nas ná pokuſzenie/ále nas
zbaw ode złego: Abowiem twoie ieſt kroleſtwo/y
moc/y chwałá/ná wieki wiekom/Amen.

Pyt: Czemu Bogá Oycem zowieſz?
Odp: Iż nas wźiął zá dźiatki ſwe w P. náſzym Rom: 8.
Jezuſie Kryſtuśie/dawſzy nam Duchá ſpoſobienia 15. Gal: 4.
Pyt: Ktore ſą te świątośći/ przez ktorych v- 5.
żywánie wiárę náſzę potwierdzamy?
Odp: Krzeſt ś./y świętá Wieczerza Páńſka. Mat:26.
Pyt: Co ieſt Krzeſt? 28.
Odp: Jeſt omyćie odrodzenia y odnowienia Tit: 3. 5.
we krwi Syná Bożego/przyięćie od Bogá Oycá 1 Cor:1.
w ſpołeczność Syná iego miłego ; á to przez Du- 9.
chá świętego : czego ieſt znákiem/ świádectwem 1 Ioh: 1.
y pieczęćią/ wodá krztowa. 3.

Pyt: Kto ieſt vſtáwcą Krztu świętego?
Odp: Pan náſz Jezus Kryſtus / iáko o tym Mat. 28.
świádczy Máttheuſz święty w oſtátniey kápitu- 19. 20.
le rzekąc ; Mowił Jezus zwolennikom ſwoim:
Dáná mi ieſt moc wſzytká ná niebie y ná ziemi :
Idąc tedy / vczćie wſzytkie narody/ krzcząc ie/ w
imię Oycá/ y Syná/ y Duchá świętego : vcząc ie
ſtrzedz wſzytkiego/com wam przykazał.

Pyt: Dźiatki/ludźi Krześćiáńſkich/máiąli być
krzczone ; gdyż z opowiedánia Ewánieliey wiáry
nie máią?
Odp: Máią być krzczone. Bo nie tylko nas v- Gen:17.
rosłe/ ále y dźiatki máłe przyiął P. Bog do Krole 7.
ſtwá ſwego/według oney obietnice: Będę Bogiem

twoim/ y plemieniowi twoiemu. Ná tę obietnicę
dźiatki ludźi Krześćiáńſkich máią być krzczone.

PYT: Co też ieſt Wieczerza Páńſka?

1Cor:10 ODP: Jeſt ſpołeczne vżywánie ćiáłá y krwie
16. páná náſzego Jezuſá Kryſtuſá duchownie przez
1Cor:10 3. wiárę: czego ieſt znákiem chleb y wino.

Ioh: 6.35 PYT: Ktoż ieſt vſtawcą Wieczerzy páńſkiey?

Mat: 26. ODP: Pan náſz Jezus Kryſtus/ iáko o tym
26. świádczą Ewánieliſtowie święći/ y Páweł świę-
Mar:14. ty/ mowiąc: Iż pan Jezus Kryſtus/ tey nocy kto-
22. rey był wydan/ wźiął chleb/ y czynił dźięki Bogu
Luc:22. Oycu/ y łamał/ y dawał zwolenikom ſwoim/ mo-
19. wiąc: Bierzćie/ iedzćie; to ieſt ćiáło moie/ ktore zá
1 Cor:11 was będźie wydáne: to czyńćie ná pámiątkę moię.
24. Tymże obyczáiem gdy było po wieczerzy/ wźiął też
y kubek/ y czynił dźięki/ y dawał zwolenikō ſwym/
mowiąc: Piyćie z tego wſzyſcy; Ten Kubek ieſt
nowy Teſtáment w moiey krwi/ ktora zá was/ y
zá wiele innych będźie wylana/ ná odpuſzczenie
grzechow. To czyńćie/ ilekroć będźiećie pić/ ná
pámiątkę moię.

PYT: Ktory ieſt pożytek Wieczerzy Páńſkiey?

ODP: Ten/ iż ná krzćie w Kryſtuſá wſzczepie-
ni y w nim znowu zrodzeni będąc/ vżywániem tey
Wieczerzy Páńſkiey/ ſpołeczność tę Kryſtuſowę
wznawiamy/ y ztwierdzamy/ wyznawáiąc y dźię-
kuiąc mu zá te dobrá Teſtámentu nowego/ iż nas
odkupione śmierćią ſwoią/ żywotem wiecznym
ożywia w ćiele ſwoim zá nas wydánym/ y we
krwi ſwoiey zá nas wylaney/

AMEN.

Kátechizm więtſzy.

Jmię BOGA OYCA, y SYNA, y DVCHA świętego, niechay będźie ze wſzytkimi námi, Amen.

PYTANIE.

POniewaz Pan Bog człowie-
ká ſtworzył ná obraz ſwoy/ áby go Pytá-
znał/ chwalił/ iemu ſámemu ſłużył/ nico na
według onych ſłow/ ktore powie- bożen-
dźiał Pan Bog przez Proroká Ezá- ſtwo.
iaſzá mowiąc: Stworzyłem ten lud ſam dla śie- Iſai: 43. 21.
bie/ áby oznaymił chwałę moię. Przetoż ćię py- 44. 21.
tam: Jákiegoś ty nabożeńſtwá człowiek?

ODPOWIEDZ.

Jeſtem człowiek nabożeńſtwá Krześćiáńſkie-
go; ábowiem wierzę/ iáko w Kredźie Apoſtolſkim
wyznawam/ w Bogá w Troycy iedynego/ Oycá/
Syná/ y Duchá świętego: ktorą wiárę pieczętu-
ię w ſobie Sákrámentámi świętymi/ od ſámego
Kryſtuſá vſtáwionymi: zá czym ieſtem pewien ży-
wotá wiecznego/ ktory prawdźiwym Krześćiá-
nom záſłużył y kupił drogą krwią ſwoią Jezus
Kryſtus.

PYT: Wyznayże tę wiárę ktorą máſz w Bogá
w Troycy iedynego.

ODP: I. Wierzę w iednego Bogá Oycá wſze- CRE-
chmogącego/ ſtworzyćielá niebá y ziemie. DO.
II. Wierzę w Jezuſá Kryſtuſá/ Syná iego iedy- Ioh: 14. 1.
nego/ Páná náſzego. Ioh:1.18

III. Ktory się począł Duchem świętym/ národźił się z Máryey dźiewice. — 1 Cor: 3. 16.

IIII. Vmęczon pod Pontskim Piłatem / vkrzyżowan/ vmárł/ y pogrzebion. Zstąpił do piekłow. — Luc: 1. 31, 35. Mat: 27. 26.

V. Trzećiego dniá z martwych wstał. — 1 Cor: 15 4.

VI. Wstąpił ná niebiosá: śiedźi ná práwicy Bogá Oycá wszechmogącego. — Mar: 16. 19.

VII. Z támtąd przyidźie sądźić żywe y zmárłe. — Mat: 25. 31.

VIII. Wierzę w Duchá świętego. — Mat: 28. 19.

IX. Swięty Kośćioł Krześćiáński: Swiętych obcowánie. — 1 Cor: 3. 16.

X. Grzechow odpuszczenie. — Ephes: 1 7.

XI. Ciáłá z martwych wstánie. — Ioh: 5. 28

XII. Y żywot wieczny/ Amen. — Ro: 6. 22

Pytánie o Bogu Oycu

PYT: Co iest BOG Oćiec?

ODP: Jest stworzyćiel niebá y źiemie: Bog wszechmogący/ Pan miłośierny/ łáskáwy/ ćierpliwy: Oćiec Páná nászego Jezusá Krystusá/ y nas wszytkich/ etc. *(Insze własnośći y tytuły opuszczáią się, bo o tym niemász sporu.)*

Stworzyćiel.

PYT: Gdźie Bogá Oycá Pismo zowie stworzyćielem niebá y źiemie?

ODP: Máláchiasz Prorok mowi: Izali nie ieden iest Oćiec nam wszytkim? izali nas nie ieden Bog stworzył? Apostoł Páweł ś. mowi: My iednego Bogá mamy/ Oycá onego od ktorego wszytkie rzeczy są/ á my w nim. — Mal: 2. 10. 1 Cor: 8. 6.

Wszechmogący

PYT: Gdźie Bogá Oycá Pismo zowie Bogiem wszechmogącym?

ODP: Sam Pan Bog mowi Abráhámowi: — Gé: 17. 1.

Jam iest Bog wszechmogący. Moyzesz mowi: Bog iest sam waleczny/ imię ie° iest wszechmogący — Exo: 15. 3.

Miłośierny.

PYT: Gdźie Pismo zowie Bogá Oycá/ Bogiem miłośiernym/ ćierpliwym y łáskáwym?

ODP: Joel Prorok mowi: Náwroććie się do Páná Bogá wászego: ábowiem łáskáwy y miłośierny iest: nierychły ku gniewu/ á hoyny w miłośći: ktory iest záłośćiw z káżdego vtrapienia/ etc. A miłośierdźie swoie w tym nam okazał/ co nas miał karáć dla grzechow/ y ná wieczne potępienie dáć: tu on zesłał ná świát Syná swego dla zbáwienia nászego / ktore ináczey nie mogło być náprawione iedno przez zeń: y wydał go ná okrutną mękę/ dogadzáiąc swoiey spráwiedliwośći/ áby ni w czym nie byłá náruszona: o czym sam Syn Boży świádczy v Janá świętego: Bog ták vmiłował świát/ iż Syná swego iednorodzonego dał/ áby wszelki ktory wierzy weń/ nie zginął/ lecz áby miał żywot wieczny. Gdyż nie posłał Bog Syná swego ná świát/ áby miał potępiáć świát: ále iżby świát wybáwion był przez zeń. Toż mowi Páweł ś. do Rzymiánow pisząc: Bog własnemu Synowi nie zfolgował/ ále go zá wszytkich wydał ná śmierć. — Ioel 2. 13. Ioh: 3. 16 Rō: 8. 32

Oćiec Páná Krystusow.

PYT: Gdźie Bogá Oycá Pismo zowie Oycem Páná Krystusowym?

ODP: Sam Syn Boży o tym mowi v Janá ś. Wstępuię do Oycá moiego / y do Oycá wászego. Tenże mowi v Janá ś. Oćiec moy iest ten/ ktorego wy powiedaćie być Bogiem wászym. A dla tego Krystus Pan iest Synem Bogá Oycá / iż się z istnośći Boskiey iego vrodźił przed wszytkimi — Ioh: 20. 17. Ioh: 8. 54. Psal: 2. 7

Pſal:110 3. wieki. o czym świádczy ſam Bog Oćiec/ mowiąc
przez Dawidá: Synes ty moy/ iam ćiebie dźiś v-
Ioh: 16. 28. rodźił. A ná inßym mieyſcu mowi: Iam ćiebie
dźiś vrodźił przed Iutrzenką z żywotá. Toż mo-
wi y Syn Boży v Janá ś. Wyßedłem od Oycá/
y przyßedłem ná świát. Tu vrodzenie ono wiecz-
Ioh:3.16 ne názywa Syn Boży Wyśćiem. Tenże mowi v
Janá ś. Bog ták vmiłował świát/ iż Syná swe-
go iednorodzonego dał. Synem iednorodzonym
zowie się ſam/ nie dla tego tylko/ iż się Duchem ś.
począł: ále y dla tego/ iż ſię z iſtnośći Oycowſkiey
Ioh:1.18 vrodźił: ták iáko mowi Krzćićiel v Janá ś. Za-
Heb: 1. 2, 3. denći nigdy Bogá nie widźiał: Syn ktory ieſt w
łonie Oycowſkim/ ten nam opowiedźiał. A Pá-
weł ś. mowi do Zydow. Bog przez Syná świát
ſtworzył/ ktory ieſt iáſnośćią chwały/ y wyrázo-
nym obrázem iſtnośći iego.

Oćiec náß. Pyt: Gdźie Bogá Oycá zowie Piſmo Oycem
náßym.

Iſa: 63. 16. Odp: Izáiaß Prorok mowi: Ty Pánie ieſteś
Mat: 6. 9. Oćiec náß/ to ieſt imię twoie od wieku. A v Má-
theußá zowiemy go Oycem/ mowiąc: Oycze náß/
ktoryś ieſt w niebieśiech. A dla tego ieſt Oycem
náßym/ á my ſynámi iego/ iż nas grzeßne y ſyny
gniewu/ zá ſyny ſobie ſpoſobił y przyiął w Kry-
Eph:1.5. ſtuśie. Páweł ś. mowi piſząc do Efezow: Bog
Oćiec przeznáczył nas/ áby nas ſpoſobił zá ſyny
przez Jezuſá Kryſtuſá w ſobie/ wedle dobrowol-
nego vpodobánia woley ſwey. A temu: Dla tego
Iac.1.18 ieſt Oycem náßym/ á my ſynámi iego/ iż nas ſo-
bie vrodźił przez ſłowo ſwoie. Jákub ś. mowi/
Bog Oćiec porodźił nas ſłowem prawdy/ áby-

ſmy byli iáko niektore pierworodztwá ſtworze-
nia iego. A kto chce być ſynem Bożym/ niechay
vwierzy w Syná iego. Jan ś. mowi: Dał im tę Ioh: 1. 12.
godność/ áby ſię ſtáli Synámi Bożymi/ tym
ktorzyby wierzyli w imię iego.

PYTANIE.

Co ieſt IEZUS KRYSTUS?

Pytánie o Kryſtuśie.

ODPOVVIEDZ.

Jeſt Synem Bożym włáſnym/ iednorodzo-
nym/ iedynym/ vmiłowánym: Bogiem Izráel-
ſkim/ Bogiem záſtępow/ Bogiem wielkim/ Bo-
giem błogosłáwionym/ Bogiem prawdźiwym/
Bogiem mocnym: Stworzyćielem niebá y źiemie:
Przedwiecznym: Pánem y dźiedźicem niebá y źie-
mie: Bogiem y człowiekiem: według nátury Bo-
ſkiey ieſt rowny w Boſtwie Bogu Oycu/ według
nátury człowieczey ieſt mnieyßy od Bogá Oycá.
Tenże według Boſtwá ieſt záwżdy z námi/ á we-
dług człowieczeńſtwá w niebie ieſt/ niemáß go
tu ćieleśnie. Jeſt wßechmogącym/ wßytko wie-
dzącym/ grzechy odpußczáiącym/ Aniołem nie
ſtworzonym/ Obrázem Bożym/ Doktorem/ Kro-
lem/ Páſterzem/ Hetmánem/ Głową/ fundámen-
tem/ Biſkupem naywyżßym Kośćiołá Krześćiáń-
ſkiego/ Zbáwićielem y odkupićielem prawdźi-
wym: Kápłanem wiecznym/ ktory nie potrzebuie
namieſtniká: Ofiárą doſkonáłą/ iedyną/ vbłagál-
ną: Dosyć vczynieniem/ y vbłagániem zá grzechy
náße. Vſpráwiedliwieniem: Słowem Bożym:
Poyśrzednikiem iedynym/ ták odkupienia iáko y
przyczyniánia: y Sędzią ſpráwiedliwym. W kto-
rego mamy wierzyć/ y onego chwalić y wzywáć

iáko y Bogá Oycá.

SynBoży. Pyt: Gdźie Piſmo zowie Jezuſá Kryſtuſá Synem Bożym?

Mat:16.16. Odp: Kryſtus Pan rzekł do vczniow ſwoich v Mátthеuſzá ś. Wy kim mię być powiedaćie? Y
August: De verbis domini Serm: 13 rzekł Piotr imieniem wſzytkich (*iáko mowi Augustyn* Doktor) Tyś ieſt Kryſtus/ on Syn Bogá żywiącego.

Własny. Pyt: Gdźie Piſmo zowie Jezuſá Kryſtuſá Synem Bożym własnym?

Rom: 8.32. Odp: Páwel ś. piſząc do Rzymian/ mowi/ Bog własnemu Synowi nie zfolgował/ ále go zá wſzytkich wydał ná śmierć.

Iednorodzony. Pyt: Gdźie Piſmo zowie Jezuſá Kryſtuſá Synem Bożym iednorodzonym?

Odp: Jan ś. mowi w liśćie ſwoim. W tym ſię
1 Ioh: 4.9. okazáłá miłość Boża w nas/ iż Syná ſwego iednorodzonego zesłał Bog ná świát/ ábyſmy żyli
Ioh: 3.18 przez zeń. A ſam Syn Boży mowi v Janá ś. Ten ieſt potępion/ ktory nie vwierzył w imię iednorodzonego Syná Bożego.

Iedyny. Pyt: Gdźie Piſmo zowie Jezuſá Kryſtuſá Synem Bożym iedynym?

Vmiłowány. Odp: W Kredźie Apoſtolſkim mowimy: Wierzę w Jezu Kryſtá Syná iego iedynego.

Mat: 3.17. 17.5. Pyt: Gdźie Piſmo zowie Jezuſá Kryſtuſá Synem Bożym vmiłowánym?

Odp: Bog Oćiec mowi v Mátthеuſzá ś. Ten ieſt Syn moy vmiłowány/ ná ktorym ia przeſtawam/ tego ſłuchayćie. Z tych tytułow/ ktore Piſmo Synowi Bożemu ſámemu przywłaſzcza/ to ſię iáśnie pokázuie/ Iż Pan Jezus Kryſtus ieſt vrodzony

iſtotnie z iſtności Oycowſkiey: bo záprawdę nie mogłby być Synem iednorodzonym/ iedynym/ własnym/ ále przyſpoſobionym/ gdyby ſię z iſtności Oycowſkiey nie vrodźił.

Pyt: Gdźie Piſmo zowie Jezuſá Kryſtuſá Bogiem Izráelſkim? *Bog Izraelſki.*

Odp: Dawid mowi w Pſálmie/ Stolicá twoiá Boże ná wieki wiekow: ſceptrum ſpráwiedliwośći/ ſceptrum Kroleſtwá twego. Vmiłowałeś ſpráwiedliwość/ á nienawidźiałeś nieprawośći: dla tegoż pomázał ćię Boże/ Bog twoy/ oleykiem rádośći/ nád towárzyſze twoie. To mieyſce wykłáda Páwel ś. piſząc do Żydow/ o Synu Bożym mowiąc: Ale ku Synowi rzekł/ Stolicá twoiá Boże/ etc. Jeremiaſz Prorok mowi: A to ieſt imię iego/ ktorym będźie zwan/ Bog ſpráwiedliwość náſzá. Báruch Prorok mowi/ Tenći ieſt Bog náſz/ ktoremu żaden inny przyrownan być nie może: Onći ieſt ktory wynálazł wſzytkę drogę vmieiętnośći/ y podał ią Jákobowi ſłudze ſwemu/ y Izráelowi namileyſzemu ſwemu: ktory ſię potym okazał ná źiemi/ y mieſzkał miedzy ludźmi. To mieyſce wykłáda ś. Páwel o Kryſtuśie/ piſząc do Tymoteuſzá w liśćie pierwſzym: A bez wątpienia wielka ieſt táiemnicá pobożnośći/ iż BOG ſtał ſię widomym w ćiele/ vſpráwiedliwiony w duchu/ widźian ieſt od Aniołow/ przepowiedźian ieſt Pogánom/ vwierzono mu ná świećie/ y ieſt wzgorę wźięt do chwały. Anioł Boży v Łukaſzá ś. do Zácháryaſzá o Janie mowi: Náwroći wiele ſynow Izráelſkich ku Pánu Bogu ich: bo on poydźie wprzod przed oblicznośćią ie-

Marginal references: Pſal: 45.7. — Heb: 1.8 — Ier: 23.6 — Bar: 3.35 — 1 Ti: 3.16 — Lu: 1.12. — Mal: 3.1.

go. A komuż Jan ś. drogę gotował? przed kimże
szedł? do kogoż lud náwrácał? Do Syná Boże-
go. Toć Syn Boży iest Bogiem Izráelskim.

Bog zá- Pyt: Gdźie pismo zowie Syná Bożego Bo-
stępow giem zastępow?

Isai. 8. Odp: Izáiász mowi káp: 8. Páná zastępow sá-
13. mego poświęććie. Onći iest stráchem wászym/ on
boiáźnią wászą; y będźie wam ku poświęceniu: á
kámieniem obráżenia y opoką zgorszenia dwiemá
domom Izráelskim/ etc. To proroctwo Izáiászowe
w nowym Testámenćie o Krystusie pánu Duch ś.
Luc. 2. wykłáda. Symeon mowi v Lukászá świętego
34. piástuiąc ná łokćiách Páná Jezusá: Oto ten poło-
żon iest ná vpad y ná powstánie wiela ich w Izrá-
Rom. 9. elu/ y ná znák ktoremu się sprzećiwiáć będą. A Pá-
32. weł święty mowi w liśćie do Rzymian: Nápisá-
no iest: Oto pokłádam ná Syonie kámień obrá-
żenia: á wszelki ktory weń wierzy / záwstydzon nie
1 Petr. 2 będźie. Toż mowi ś. Piotr w liśćie pierwszym.
6. Tedyć Syn Boży iest Bogiem zastępow.

Bog Pyt: Gdźie pismo zowie Syná Bożego Bo-
Wielki. giem wielkim?

Tit. 2. Odp: Páweł ś. mowi pisząc do Tytusá Ocze-
13. kawamy oney nádźieie błogosłáwioney/ y zacnego
przyszćia chwały wielkiego Bogá y zbáwićielá ná-
szego Jezusá Krystusá.

Bog bło- Pyt: Gdźie pismo zowie Syná Bożego Bo-
gosłá- giem błogosłáwionym?
wiony.
Rom. 9. Odp: Páweł święty mowi do Rzymian pisząc
5. Krystus poszedł z oycow według ćiáłá / ktory iest
nád wszytkimi/ Bog/ błogosłáwiony ná wieki/ A.

Bog prá- Pyt: Gdźie pismo zowie Syná Bożego Bo-
wdźi-

giem prawdźiwym? *wy.*

Odp: Jan ś. mowi w liśćie swoim: Jesteśmy 1 Ioh. 5.
w onym prawdźiwym/ to iest / w Synie iego Je- 20.
zusie Krystusie / tenći iest prawdźiwy Bog / y ży-
wot wieczny/ etc.

Pyt: Gdźie pismo zowie Syná Bożego Bo- *Bog mo-*
giem mocnym? *cny.*

Odp: Izáiász Prorok mowi: Dźiećię się nam Isai. 9.
národźiło/ á syn iest nam dány / á pánowánie w 5.
rámieniu ie°: á będźie názwáne imię iego/ dźiwny/
rádny/ Bog mocny/ Oćiec przyszłego wieku/ kiążę
pokoiu. Z tych świádectw pokázuie się/ iż Syn Bo-
ży nie iest Bogiem vczynionym/ stworzonym/ zbo-
żonym/ dánym: ále owym o ktorym pisze Moyzesz
w kięgách swoich: Słuchayże Izráelu/ Pan Bog Devt. 6. 4.
nász/ sam iest Bog iedyny. Czemu zábiegáiąc pan Isai. 43.
Bog mowił v Izáiászá Proroká: Przedemną nie 10.
był Bog vczyniony/ y po mnie nie będźie. Ktory
iesliby nie miał być Bogiem własnym / nie godźi-
łoby się go chwalić / w nim vfáć / áni mu służyć.
Páweł ś. mowi pisząc do Gálátow/ gániąc ie / iż Galat. 4
służyli Bogom vczynionym: Gdyśćie Bogá nie ꝟ 8.
ználi/ służyliśćie tym / ktorzy z przyrodzenia nie są
Bogowie. A Jeremiasz Prorok mowi: Przeklęty Ierem.
ktory vfa w stworzeniu. 17. 5.

Pyt: Gdźie pismo zowie Syná Bożego stwo-
rzyćielem niebá y źiemie? *Stwo-*
rzyćiel.
Odp: Jan ś. mowi w Ewánieliey: Ná począ- Ioh. 1.
tku było Słowo / á Słowo ono było v Bogá / á ꝟ 1.
było ono Słowo Bog. To Słowo było ná począ-
tku v Bogá. wszytkoć się przez to Słowo sstáło/
á oprocz niego nic się nie sstáło cokolwiek było v-

ỹ 10. czyniono. Támże mowi Jan ś: Ná świećie był/ y
Coloſ. 1. przez zeń świát vczynion ieſt: A Páweł ś. mowi pi⸗
15. 16. ſząc do Koloſſenczykow. Syn Boży ieſt wyobrá⸗
żeniem Bogá niewidomego/pierworodnym przed
wſzytkim ſtworzeniem: ábowiem przez zeń ſą wſzyt
kie rzeczy ſtworzone/ná niebie y ná ziemi/ widome
y niewidome: choć máieſtaty/choć páńſtwá/choć
przełożeńſtwá/choć zwierzchnośći/wſzytkie rzeczy
przez zeń/ y względem iego ſą ſtworzone/ á on ieſt
przed wſzytkimi rzeczámi/á wſzytkie rzeczy przez zeń
Hebr. 1. ſtoią. Tenże mowi ś. Páweł do Żydow: Bog O⸗
1. ćiec mowił nam przez Syná / ktorego poſtánowił
dźiedźicem wſzytkich rzeczy/przez ktore° też świát
Pſal. 102 ſtworzył. Y támże záraz Pſalm 102. o Synu Bo⸗
10. żym wykłáda/mowiąc: Y/Tyś Pánie ná począt⸗
ku vgruntował ziemię / á niebioſá ſą ſpráwy rąk
1 Cor. 8. twoich. Tenże mowi piſząc w liśćie do Koryntow:
6. Jeden ieſt pan Kryſtus / przez ktorego wſzytkie
rzeczy/ á my przezeń. Nie tylko tedy ieſt ſtworzy⸗
2 Petr. 3. ćielem nowych rzeczy / ktore ſię ieſzcze nie ſtáły/
13. ktorych czekamy/ále y ſtárych: bo mowi Ewánie⸗
liſtá/Wſzytko/ⅇ.

Przed- Pyt: Gdźie piſmo zowie Syná Bożego przed⸗
wie- wiecznym y od wieku będącym?

czny. Odp: Bog oćiec mowi przez Proroká Miche⸗
Mich. 5. ſzá: Bethleem z ćiebie mi wynidźie / ktory będźie
2. pánem w Izráelu / á wyśćie iego od początku y
1 Cor. 1. od dni wiecznych. A ſam Syn Boży mowi / Mą⸗
24. drość Boża w Przypowieśćiách Sálomonowych:
Prou: 8. Pan miał mię z ſobą ná początku drog ſwoich / á
22. ieſzcze od wieká nim co ſpráwił; od wieku byłám
poſtánowiona / y od początku niżli byłá ziemiá:
gdy ieſzcze nie były przepáśći/ á iam iuż národzo⸗

na byłá. támże: Z nimem byłá wſzytko ſpráwuiąc.
Táż mądrość mowi v Syrácha káp. 24. Jam z vſt ỹ 30.
nawyżſzego wyſzłá pierworodna przed wſzytkim Eccleſ.
ſtworzeniem. Tenże Syn boży mowi / v Janá ś. 24. 3.
Pierwey niżeli Abráhám był/ ia ieſtem. Y tegoż Ioh. 8. 58.
Janá świętego mowi: Vwielb mię ty Oycze v Ioh. 17.
ſiebie ſámego tą chwałą / ktoram v ćiebie miał/ 5.
pierwey niż ten świát był. Tenże mowi w Obiá⸗ Apoc. 1.
wieniu Janowym: Jam ieſt Alphá y Omegá; to 5.
ieſt/początek y koniec/mowi Pan/ktory ieſt/y kto⸗
ry był/y ktory przyidźie/to ieſt on wſzechmogący.
Támże: Jam ieſt pierwſzy y oſtátni/y ktory żywę/ ỹ 17.
choćiam był vmárł/á oto żywę ná wieki wiekow.
Jan ś. Ewánieliſtá mowi: Ná początku było Ioh. 1.
Słowo/á Słowo ono było v Bogá. Páweł świę 1.
ty mowi piſząc do Koloſſenſow: Syn boży ieſt wy⸗ Coloſ. 1
obráżeniem Bogá niewidźiánego/pierworodnym 15.
przed wſzytkim ſtworzeniem. Tenże mowi piſząc Hebr. 7.
do Żydow: Melchiſedek bez oycá/ bez mátki/ bez 3.
rodu; áni początku dniow/áni końcá żywotá má⸗
iąc/ále przypodobány Synowi bożemu. W tymże Hebr. 13.
liśćie mowi: Jezus Kryſtus wczorá y dźiś / tenże 8.
też ieſt ná wieki. Tego Syná bożego Prorocy wi⸗
dźieli/ gdy go Aniołowie w niebie chwalili. Wi⸗
dźiał go Ezáiaſz/świádczy Jan święty mowiąc: Ioh. 12.
Toć powiedał Ezáiaſz gdy widźiał chwałę Kry⸗ 41.
ſtuſowę/ y mowił o nim. Widźiał go Dániel: bo Dan. 7.
ták ſam mowi: Widźiałem w widzeniu nocnym/á 13.
oto iáko Syn człowieczy przychodźił ná obłokách
niebieſkich/á przyſzedł áż do Stárodawnego. Wi⸗
dźiał go y Ezdraſz: bo ták ſam mowi w kięgách
ſwoich: Ja Ezdraſz widźiałem ná Gorze nieſkoń⸗ 4 Eſdr: 2
czony tłum ludźi/ktorzy wſzyſcy śpiewáiąc/chwa⸗ 41, 42.

lili Páná/á w pośrzodku ich był młodźieniec/wyż-
ßy wzroſtem nád wßytki inne/co kładł korony ná
głowę káżdemu/ꝛc. Tedym pytał Anioła mowiąc:
Ten młodźieniec co zacz ieſt/ktory ná nie wkłáda
4 Eſdr. korony/y dawa im pálmy w ręce? Tedy mi on od-
13. 26. powiedźiał: Ten ieſt Syn boży/ ꝛc. Dokłáda dá-
ley: Tenći ieſt/ ktorego nawyżßy chowa od wiela
czáſow / á ktory ſam przez ſię wybáwi ſtworzenie
Geneſ. ſwoie. Tenći Syn boży Sodomę zátrácił: bo ták
19. 24. mowi Moyżeß: Pan ſpuścił z niebá ná Sodomę
y Gomorę śiárkę y ogień od Páná. Tego Syná
1 Cor.10 bożego ná pußczy kuśili żydowie. Páweł ś. mowi
9. do Koryntow: Nie kuśmy Kryſtuſá/iáko niekto-
rzy z nich kuśili. Tego Syná bożego Duchem pro-
1 Petr.1. rokowáli Prorocy / świádczy Piotr święty. W
10. tym Synu Bożym nas / przedtym niż był założon
świát/Bog wybrał do żywotá wiecznego: zezna-
Epheſ.1. wa Páweł ś. w liśćie do Efezow. Ten Syn boży
4. z Oycá wyßedł/ z niebá ná świát ſtąpił / przy-
Ioh.6.41 ßedł/ wprowádzon ieſt. Sam Syn boży mowi v
Ioh.16. 28. Janá świętego: Jam ieſt on chleb żywy/ ktorym
z niebá ſtąpił. V tegoż Ewánieliſty mowi: Wy-
ßedłem od Oycá/ á przyßedłem ná świát: y powto-
Ioh.3.31 re opußczam świát / á idę do Oycá. Jan Krzći-
Epheſ.4 ćiel mowi v Janá Ewánieliſty: Ktory z niebá
9. przyßedł/ieſtći náde wßytkie. Páweł ś. mowi do
Hebr.1. Efezow: A to co wſtąpił/coż ieſt iedno iż pierwey
6. ſtąpił do nanizßych ſtron ziemie? Tenże Apoſtoł
mowi w liśćie do Żydow: A záſię gdy wwodźi
pierworodnego ná świát/powieda: Niech ſię mu
1 Cor.15 kłániáią wßyſcy Aniołowie Boży. A do Koryn-
47. tow w liśćie pierwßym dokłádnie mowi: Pierw-
ßy człowiek z ziemie ziemſki / wtory człowiek ſam

Pan z niebá ieſt. Z tych piſm pokázuie ſię / iż Syn
boży był w niebie z Oycem rzeczą ſámą / według
boſtwá/nim ſię z pánny Máryey národźił według
człowieczeńſtwá. Bo iákoby był miał być od Pro-
rokow widźiány/chwalony/od żydow kußony: Já-
koby był Sodomę miał zátráćić / przez Proroki
mowić/ z Oycá wyniść/ z niebá ná świát ſtąpić/
gdyby był iſtotnie z Oycem w niebie od wiekow
początku nie máiących nie miał być; y owßem z
tych y z tákowych świádectw / to ſię pokázuie / że
Syn boży przedtym był w niebie v Oycá / á niżli
ſię ná ziemi świátu pokazał. Do ktorych świá-
dectw y one Páná Kryſtuſowe słowá ießcze mogą
być przywiedzione/ktore mowi v Łukaßá święte- Luc. 10.
go: Widźiałem gdy ßátan iáko błyſkáwicá z nie- 18.
bá ſpádał. A kiedyż z niebá ſpádał ßátan/ iedno Teoph. in hunc
przed ſtworzeniem człowieká? Tedyć Pan Kry- locum.
ſtus był nim ſię z Pánny Máryey národźił / po-
niewáß widźiał ßátáná z niebá ſpadáiącego.

PYT: Gdźie piſmo zowie Syná bożego Pánem *Dziedzic y pan niebá y ziemie.*
y dźiedźicem niebá y ziemie?

ODP: Sam Syn boży mowi v Mátthеußá ś.
o ſobie. Ale robotnicy vyźrzawßy Syná/rzekli ſá- Matth.
mi w ſobie: Tenći ieſt dźiedźic/ podźćie/ zábiymy 21.38.
go / y pośiądźmy dźiedźictwo iego. A v Janá ś. Ioh.13.
mowi: Wy mnie názywaćie Miſtrzem y Pánem/á 13.
dobrze mowićie/bom nim ieſt. Páweł święty pi- Hebr. 1.
ßąc do Żydow / mowi / Bog w te dni oſtáteczne 2.
mowił nam przez Syná/ktorego poſtánowił dźie-
dźicem wßytkich rzeczy / przez ktorego też świát
ſtworzył. Tenże Apoſtoł mowi w liśćie do Ko-
ryntow pierwßym kap:8. My iednegoż Bogá ma- 1 Cor. 8.
my/ Oycá onego/ od ktorego wßytkie rzeczy ſą/ á 6.

my w nim: y iednego Páná Jezu Krystá / przez
ktorego wßytkie rzeczy ſą/á my przezeń. Tu ś. Pá-
weł złącza w iedno / Bostwo z pánowániem / á
między nimi żadney rożnośći nie czyni: bo to pe-
wna ieſt/że áni Bostwo bez pánowánia / áni pá-
nowánie bez Bostwá/żadną miárą być nie może;
właśnie iáko słońce bez promieniá / promień bez
słońcá / nigdy nie ieſt: według onych słow / Słu-
chay Jzráelu pan Bog twoy / Bog ieden ieſt. Y
gdyby tu Apostoł/dawáiąc ten tytuł Oycu/Jeden
Bog/wydzielał Syná od iedynego bostwá; tedy-
by też zowąc Syná Jedynym Pánem / wydzielał
Oycá od iedynego pánowánia: zá czym toby ßło/
iż iákoby był Syn bez bostwá/ták by Oćiec był bez
pánowánia. Ale te tytuły nic ſobie nie deroguią:
Ioh. 10. 30. bo Oćiec z Synem ſą iedynym Pánem Bogiem/
według onych słow; Ja y Oćiec iedno ieſteſmy.

Bog y człowiek. Pyt: Gdźie piſmo zowie Syná Bożego Bo-
giem y człowiekiem?

Odp: Jzáiaß Prorok mowi: Oto niektora
Isai. 7. 14. pánná będźie brzemienna/y porodźi syná/y názo-
Matt. 1. 23. wieß imię iego Emmánuel/ co ieſlibyś wykładał/
znáczy Bog z námi. Jan ś. mowi w Ewánieliiy
Ioh. 1. 14. swoiey. A słowo ćiáłem ſię sſtáło/ y przemießki-
wáło między námi: y widźielichmy chwałę iego/
chwałę iáko iednorodzonego od Oycá. Páweł ś.
Rom. 9. 5. mowi pißąc do Rzymian: Krystus poßedł z Oy-
cow według ćiáłá / ktory ieſt nád wßytkimi Bog
błogosłáwiony ná wieki. Tenże mowi Apostoł
I Tim. 3. 16. Páweł ś. pißąc do Tymoteußá: Bog sſtał ſię wi-
Act. 8. 37. domym w ćiele. A w Dźieiách Apostolſkich mowi
Etyopczyk: Wierzę iż syn Boży ieſt Jezus Kry-
Luc. 2. 10. stus. Anioł też Páſterzom v Łukaßá ś. dwie ná-

turze w Synu bożym vkázuie/mowiąc: Nie boyćie
ſię: ábowiem oto oznáymuię wam weſele wielkie/
ktore będźie wßytkiemu ludowi: to ieſt / národźił
ſię wam dźiś Zbáwićiel / ktory ieſt Krystus Pan
w mieśćie Dawidowym. A ták ponieważ ieſt Bo-
giem y człowiekiem ſyn Boży / toć w nim ſą dwie
náturze/Boſka y człowiecza: A zátym ieſt Bogiem
y człowiekiem.

Pyt: Gdźie piſmo zowie ſyná Bożego rownym *Rowny*
Bogu Oycu w máieſtaćie Boſkim? *Bogu Oycu.*

Odp: Syn Boży mowi v Janá ś. Oćiec moy Ioh. 5. 17
ießcze áż do tąd prácuie y ia prácuię. Jan ś. dokłá-
da: Y dla tegoż tym więcey Zydowie ßukáli go zá-
mordowáć/iż nie tylko gwałćił Szábát/ ále też y
Bogá powiedał być Oycem ſwym/czyniąc ſię ro-
wnym Bogu. Tenże Pan mowi v Janá ś. Ja y Ioh. 10.
Oćiec iedno ieſteſmy. A ná inßym mieyſcu mowi/ 30.
Wßytkie rzeczy ktore ma Oćiec/moie ſą. V tegoż Ioh. 16.
Ewánieliſty mowi: Wßytko moie ieſt twoie / á 15.
twoie moie ieſt. A Páweł ś. mowi pißąc do Fili- Ioh. 17. 10.
penſow: Niech tá chuć będźie w was/ktora byłá y Philip. 2
w Krystuſie Jezuſie: ktory będąc w kßtałćie Bo- 5.
żym/ nie miał ſobie tego zá drapieſtwo/ rownym
być Bogu/ále wyniſzczył ſámego śiebie/wźiąwßy
kßtałt służebniczy/sſtawßy ſię podobny ludziom/
y oſobą náleziony iáko człowiek.

Pyt: Gdźie piſmo zowie ſyná Bożego mniey- *Mnieyßy od*
ßym od Bogá Oycá według nátury człowieczey? *Oycá Wzglę-*

Odp: Sam ſyn Boży mowi v Janá ś. Jdę do *dem człowieczenſtwá.*
Oycá/boć Oćiec więtßy niżli ia ieſt. Tenże mowi Ioh. 14.
v Janá ś. Oćiec podał ſynowi zwierzchność czy- 28.
nić ſąd/ILE ieſt ſynem człowieczym. Ioh. 5. 27.

VVedług BoſtVVá iest VVſzędzie.

Pyt: Gdźie piſmo święte vkázuie / iż ſyn Boży
według boſtwá ieſt wſzędźie/w niebie y ná ziemi?

Odp: Sam ſyn Boży mowi v Máttheuſzá ś.
A oto ia ieſtem z wámi po wſzytkie dni áż do ſkoń-
czenia świátá. Mat.28.20.

VVedle człoVVieczenſtVVá tylko VV niebie ieſt.

Pyt: Gdźie piſmo święte vkázuie / iż ſyn Boży
według człowieczeńſtwá ieſt w niebie / á iż go tu
niemáſz ná ziemi?

Odp: Sam ſyn Boży mowi v Máttheuſzá ś.
Vbogie záwſze z ſobą mieć będźiećie / mnie nie zá-
wſze. A v Janá ś. mowi: Opuſzczam świát/á idę
do Oycá. V tegoż Ewánieliſty mowi: Już nie ie-
Mat.26.11. ſtem ná świećie. Márek ś. mowi: Pan wźięt ieſt
Ioh.16.28. do niebá wzgorę/y śiadł ná práwicy Bożey. Lu-
káſz ś. dokłáda mowiąc: Rozſtał ſię Kryſtus z
Ioh.17.11. Apoſtołámi/ y był nieśion wzgorę do niebá. Pá-
Marc.16.19. weł świety mowi piſząc do Koryntczykow w li-
śćie wtorym: Zadnego nie znamy według ćiáłá/
Luc:24.51. choćteż vználichmy Kryſtuſá według ćiáłá/ wſzák
2 Cor.5.16. że teraz więcey nie znamy. Tenże mowi w liśćie
pierwſzym do Koryntow: Smierć Páńſką opo-
1 Cor.11.26. wiedáć będźiećie/ áż przyidźie. Piotr ś. mowi w
Act.3.21. Dźieiách Apoſtolſkich: Jezuſowi Kryſtuſowi po-
trzebá być w niebie / áż do czáſow náprawienia
wſzech rzeczy. A w Kredźie Apoſtolſkim mowimy:
Wſtąpił ná niebioſá / śiedźi ná práwicy v Bogá
Oycá / z támtąd przyidźie sądźić żywe y vmárłe.
A iż ták ieſt / toć owym náuczyćielom nie mamy
wierzyć / ktorzy go nam tu ćieleśnie vkázuią. W
czym nas y ſam ſyn Boży przeſtrzega / mowiąc v
Matth.24.24. Máttheuſzá ś. Abowiem powſtáną fałſzywi Kry-
ſtuſowie / y fałſzywi Prorocy / y czynić będą zná-

miona wielkie y cudá/ták iżby zwiedli/(by mogło
być) y ſáme wybráne. Otomći wam powiedźiał.
Jeſliby tedy wam rzekli: Oto ná puſzczy ieſt: Nie
wychodźćie. Oto w mieyſcách ſkrytych ieſt: Nie
wierzćie.

Pyt: Gdźie piſmo zowie ſyná Bożego wſze- *VVſzechmogący*
chmogącym?

Odp: Izáiaſz mowi: Dźiećię ſię nam národźiło/ Iſai:9.5.
á ſyn ieſt nam dány/ktorego pánowánie będźie w
rámieniu iego / y będźie názwáne imię iego Bog
mocny. Tenże mowi: Oto pan Bog przyidźie w Iſa.40.10.
mocy/y rámię iego pánowáć będźie. Oto zapłátá
iego z nim / á nagrodá iego przed nim: Páść bę-
dźie trzodę/iáko páſterz/pozbiera baránki rámie-
niem ſwoim. Syn Boży mowi v Janá ś. Oćiec Ioh.5.17
moy ieſzczeć áż do tąd prácuie/y ia prácuię. Tám-
że: Cokolwiek Oćiec czyni/ to też tákże y Syn czy- ℣ 19.
ni. Támże: Jáko Oćiec wzbudza vmárłe y oży- ℣ 21.
wia/ták y ſyn ktore chce ożywia. A ná inſzym miey-
ſcu/mowi: Mam moc położyć żywot/ y mam moc Ioh.10.18.
záśię wźiąć go. W Obiáw. też v Janá ś. mowi: Apoc.1.8.
Jam ieſt Alpfá y Omegá/toieſt/początek y koniec/
mowi Pan / ktory ieſt / y ktory był / y ktory przyi-
dźie/to ieſt/on wſzechmogący. A v Máttheuſzá ś. Matth.28.18.
mowi káp.28. Dáná mi ieſt wſzytká zwierzchność
ná niebie y ná ziemi. Támże: Oto ia ieſtem z wámi ℣ 20.
po wſzytki dni/áż do ſkończenia świátá/ Páweł ś. 2 Cor.13.4.
w liśćie do Koryntow/ y Piotr ś. w liśćie ſwoim/ 1 Petr.3.18.
mowią: Kryſtus vmartwiony ćiáłem / álećoży-
wiony Duchem.

Pyt: Gdźie piſmo święte świádczy/że ſyn Bo- *VVſzytko VVie.*
ży wſzytko wie y widźi?

Matth:9 ODP: Máttheuß ś. y Márek święty/ mowią:
4. A poznawßy wnet Jezus Duchem swym/ iż ták v
Marc.2. śiebie myślili/ rzekł do nich: Y czemuż to rozmyśla
8. ćie w sercách wáßych? V tegoż Máttheußá Duch
25. święty mowi: A Jezus widząc myśli ich. Jan ś.
Ioh. 2. mowi: Ale sam Jezus nie zwierzał się im/ dla tego
24. iż znał wßytkie: A nie było mu potrzebá/ áby był
kto miał dáć świádectwo iemu o człowieku. Apo-
Ioh. 16. stołowie v Janá ś. mowią: Teraz poználiśmy/ że
30. wßytko wieß. Páweł ś. w liśćie do Kolossensow/
Colos.2 mowi: W Krystusie skryte są wßytki skárby mą-
3. drośći y vmiejętnośći. Tenże mowi Apostoł w li-
I Cor. 1. śćie do Koryntow: Krystus iest moc Boża/ y mą-
24. drość Boża. A sam syn Boży mowi v Janá świę-
Ioh. 1. tego Nátánáelowi: Tenći iest záprawdę Izráeli-
47. tá/ w ktorym niemáß zdrády. Y rzekł mu Náthá-
náel: skądże mię znaß? A Jezus odpowiedziawßy
rzekł mu: Jeßcze pierwey niż ćię tu Filip wezwał/
gdyś pod Figowym drzewem był/ widziałem ćię.
Apoc.2. A w Obiáwieniu v Janá ś. mowi: Ja iestem ten/
23. ktory się bádam nerek y serc. Co się dotycze onych
Marc.13 słow Páńskich: O dniu/ y o godźinie sądu żaden
32. niewie/ áni Anieli ktorzy są w niebie/ áni syn/ tylko
sam Oćiec: tedy to mowi syn Boży nie względem
bostwá: boć on iáko Bog wßytko wie; co się po-
Ioh.14. kázuie nie tylko z tych mieysc/ ále y z tąd/ że on iest
10. w Oycu á Oćiec w nim: Ale częśćią względem
człowieczeństwá/ częśćią względem nas/ nie śie-
bie/ ábyśmy się o tym nie pytáli/ niechcąc ábyśmy
Act.1.7. o tym wiedźieli. Y dla tegoż ono mowi w Dźieiách
Apostolskich káp.1. Nie wáßáć rzecz znáć czásy y
chwile/ ktore Oćiec w swey własney mocy położył.

PYT: Gdźie o tym nápisano/ iż Syn Boży grze-

chy odpußcza?

ODP: Sam syn Boży mowi w Obiáwieniu: Apoc.3.
To mowi święty y prawdźiwy on/ ktory ma klucz 7.
Dawidow: ktory otwiera/ á żaden nie zámyka: zá-
myka/ á żaden nie otwiera. Ten Pan odpuśćił
grzechy Mágdálenie mowiąc/ iáko nápisał Łu- Luc.7.
kaß święty: Odpußczone tobie są grzechy. A po- 48.
wietrzem ruszonemu rzekł/ iáko czytamy v Mát- Mat.9.
theußá ś. Odpußczone są grzechy twoie. Co sły- 2.
ßąc Fáryzeußowie/ rzekli sámi w sobie: Ten blu-
źni. Y ktoż grzechy odpuśćić może iedno sam Bog?
A widząc myśli ich Pan Jezus/ rzekł do nich: Aby-
śćie wiedźieli że moc ma syn człowieczy ná źiemi
odpußczáć grzechy. Páweł ś. mowi w liśćie do
Kolossensow: Jáko Krystus odpuśćił wam/ ták Colos.3.
też y wy odpußczayćie. Piotr ś. mowi w Dźieiách 13. Act. 10.
Apostolskich káp. 10. Wßyscy Prorocy świádec- 43.
two przynaßáią/ iż káżdy weźmie grzechow od-
pußczenie przez imię Krystusowe/ ktożkolwiek
weń vwierzy. Jan Krzćićiel mowi/ Oto Báránek Ioh. 1.
Boży/ ktory gładźi grzechy świátá. 29.

PYT: Gdźie pismo zowie syná Bożego Aniołem *Anioł*
niestworzonym? *nie stworzony.*

ODP: Izáiaß mowi: Dźiećiątko się národźiło/ Isa:9. 5.
syn iest dány nam/ y wzową imię iego Anioł porá- Isa.63.9.
dy. Tenże Ezáiaß mowi: Anioł oblicza Bożego
zbáwił ie/ on że sam odkupił ie v miłowániem y mi-
łośierdźiem swoim/ á nośił ie y piástował iákoż
od wieku. Máláchiaß mowi: Rychło wnidźie do Malach
Kośćiołá swego Pan/ ktorego wy ßukaćie/ y An- 3. 1.
ioł Przymierza ktorego wy żądaćie. Z tymći Anio- Gen. 32. 30.
łem niestworzonym Jákub Pátryárchá pásował Gen.45.
się/ y názywał go Bogiem. Tego Aniołá Jákob 16.

Ioſu. 5. pátryárchá wzywał. Tego Anioła Iozue chwa-
14. lił. Z tymći Aniołem Moyzeß rozmawiał: tenći
Exod. 3. Anioł z ziemie Eiptſkiey lud Izráelſki prowádził:
2. ták iáko Doktorowie Krześćiáńſcy zeznawáią/
23. 23. przez onego Anioła ſyná Bożego rozumieiąc/iáko
Tertul. adu. Pra xeam. Tertullianus, Athanaſ: Euſeb: Auguſt: y Iuſtinus.

Athãaſ. Serm. 4. PYT: Gdźie piſmo zowie Syná bożego obrá-
Cont. zem Bożym?

Arrian. ODP: Páwel ś. mowi pißąc do Koloſsenſow:
Euſeb. li. I. ca. 2 Syn boży ieſt wyobráżeniem Bogá niewidźiáne-
Aug. Q3 go. A dla tego ſię zowie Kryſtus Pan obrázem
inExod. Bogá Oycá/iż my znáiąc ſyná/ znamy Oycá/ wi-
Iu ſtinus dząc ſyná/ widźimy Oycá: według onych słow
Dialog. cumTri. Kryſtuſá Páná/ ktore mowił do Filipá v Janá
phone. świętego: Kto mnie widźiał/ widźiał Oycá/iż ia
Coloſ. I. 15. w Oycu/ á Oćiec we mnie.

Ioh. 14. 9. PYT: Gdźie piſmo zowie ſyná Bożego Dokto-
Doktor rem?

ODP: Sam Syn boży mowi v Lukaßá świe-
Luc. 4. tego: Duch páńſki nádemną/ dla tego iż mię po-
18. mázał/ábym opowiedał Ewánielią vbogim:po-
słał mię ábym vzdrowił ſkrußone ná ſercu/ábych
powiedźiał więźniow wyzwolenie/ á ślepym ná-
práwienie wzroku/ á żebych złamáne wypuśćił
ná wolność. Abych opowiedźiał rok páńſki wdźię-
Ioh. 13. czny. A v Janá ś. mowi: Wy mnie názywáćie Mi-
13. ſtrzem y pánem/ á dobrze mowićie/ bom nim ieſt.
Tego Doktorá z potrzeby zbáwienney mamy słu-
cháć/y wolą tego czynić/ták iáko nam to roſkázuie
Bog Oćiec/ſam ſyn Boży/Moyzeß/Márya pán-
ná/ Piotr Apoſtoł; iáko o tym w piſmie świętym
Matth. 17. 5. czytamy. Bog Oćiec mowi v Mátthewßá święte-

go: Tenći ieſt Syn moy miły ná ktorym ia prze-
ſtawam/tego słuchayćie. Syn boży mowi v Janá
świętego: Owce moie głoſu mego słucháią. Moy- Ioh. 10.
zeß mowi w kięgách ſwych: Kto nie będźie słuchał 27.
Proroká tego/będźie wykorzenion z ludu. Márya Devt. 18 19.
pánná mowi v Janá ś. Cokolwiek wam rzecze Ioh. 2. 5.
ſyn moy/czyńćie. Piotr ś. mowi z inßemi Apoſto- Act. 5.
ły: Więcey nam potrzebá być posłußnemi Bogu/ 29.
niż ludźiom.

PYT: Gdźie piſmo zowie Syná bożego Krolē? Krol.

ODP: Záchariaß mowi: Weſel ſię corko Sy- Zach. 9.
ońſka/ oto Krol twoy idźie do ćiebie ſpráwiedli- 9.
wy/zbáwićiel/ćichy/śiedząc ná oślicy. Jan świę-
ty mowi w Obiáwieniu: Báránek zwyćięży nie- Apoc. 17
przyiaćioły ſwe: przeto iż ieſt Pánem pánow/y 14.
Krolem krolow. A ſam o ſobie w Pſálmie wto- Pſal. 2.
rym mowi: Jam ieſt poſtánowiony Krolem nád 6.
Syonem; To nie Papież.

PYT: Gdźie piſmo zowie ſyná Bożego Páſte- Páſterz
rzem?

ODP: Dawid mowi w Pſálmie: Pan ieſt Pá- Pſal. 23.
ſterzem moim/ á żadnego niedoſtátku nie vznam. 1.
A ſam ſyn Boży mowi v Janá ś. Jam ieſt on do- Ioh. 10.
bry Páſterz. Jeremiaß y Ezechiel/ ſyná Bożego 11.
Páſterzem názywáią. Iere. 23.

Ezech. 34.
PYT: Gdźie piſmo zowie ſyná Bożego Hetmá-
nem/y ſprawcą y autorem/ ábo powodem wiáry? Hetmā.

ODP: Páwel ś. mowi pißąc do Zydow: Oglą- Hebr. 12
dayćieß ſię ná Jezuſá Hetmáná y skończyćielá wiá- 2.
ry: ktory miáſto weſela iemu vſtáwionego/podiął
krzyż/ wzgárdźiwßy ſromotę/y vśiadłná práwicy
ſtolice Bożey. A Piotr święty mowi w Dźieiách Act. 3. 15.

Apoſtolſkich Zydom: Zámordowáliście ſprawcę
Act.31. żywotá. Tenże: Bog wywyżſzył práwicą ſwą Kry-
81. ſtuſá/ áby był Kśiążęćiem y zbáwićielem.

Głowá PYT: Gdźie piſmo zowie Syná Bożego Gło-
wą Kośćiołá?

Ephes. 1 ODP: Páweł święty mowi piſząc do Epheſow
22. y do Koloſenſow: Bog Oćiec poſtánowił Kry-
Coloſ.1. ſtuſá głową nád wſzytkie rzeczy Kośćiołowi. To
18. nie Papieżá. Ten tytuł/ należy ſámemu Synowi
Matth. Bożemu: y dla tegoż ſam ſyn Boży mowi v Mát-
23.8. theuſzá świętego: Nie daycie ſię zwáć Miſtrzá-
mi/ ábowiem/ ieden ieſt Miſtrz wáſz/ to ieſt/ Kry-
1 Cor. 4 ſtus/ á wy wſzyſcy ieſteśćie Bráćią. Y święći A-
1. poſtołowie/ áni Piotr/ nie zwáli ſię Głowámi/ ále
ſługámi tey głowy/ mowiąc: Niech człowiek ták
o nas rozumie/ iáko o ſługách Kryſtuſowych/ y ſzá-
fárzách táiemnic Bożych.

Fundáment. PYT: Gdźie piſmo zowie Syná Bożego fun-
dámentem Kośćiołá?

Iſai. 28. ODP: Sam pan mowi v Izáiaſzá: Oto zkło-
16. żę w Syonie kámień mocny węgielny/ á koſzto-
wny/ zá gruntowny fundáment: ten ktory vwierzy
1 Cor. 3. weń/ nie będźie záwſtydzon. Páweł święty mo-
11. wi piſząc do Koryntow w liśćie pierwſzym: Grun-
tu innego nie może nikt záłożyć/ oprocz tego co ieſt
záłożon/ ktory ieſt Jezus Kryſtus.

Biſkup nawyżſzy. PYT: Gdźie piſmo zowie ſyná Bożego nawyż-
ſzym Biſkupem?

ODP: Piotr święty mowi w liśćie pierwſzym:
1 Petr:2. 25. Byliśćie iáko owce błąkáiące ſię; ále teraz ieſte-
1 Petr.5. 4. śćie náwroceni do Biſkupá y do Páſterzá duſz wá-
ſzych. Tenże mowi: Gdy ſię okaże ono Xiążę pá-

ſterzow/ odnieśiećie onę koronę chwały/ ktora nie
więdnieie. A Páweł ś. mowi w liśćie do Zydow: Hebr.4.
Mamy Biſkupá wielkiego/ ktory przeniknął nie- 14.
bioſá/ Jezuſá ſyná Bożego: trzymaymyż to wy- Hebr.3.
znánie. Tenże: Obaczćie nawyżſzego Biſkupá wy- 1.
znánia náſzego Jezuſá Kryſtuſá.

PYT: Gdźie piſmo zowie ſyná Bożego Zbáwi- *Zbáwićiel.*
ćielem?

ODP: Sam ſyn Boży mowi v Izáiaſzá proro- Iſai. 43.
ká: Ja ſam Pan ieſtem/ á oprocz mnie żadnego 11.
zbáwićielá niemáſz. Anioł mowi Jozefowi v
Máttheuſzá ś. Jozefie Synu Dawidow/ nie boy Matth.1
ſię przyiąć Máryey zá małżonkę twą: ábowiem 20.
co ſię w niey poczęło/ ieſt z Duchá świętego. A o-
ná porodźi ſyná/ ktorego názowieſz Jezus: ábo-
wiem on wybáwi lud ſwoy od grzechow ich. Pá-
weł ś. mowi piſząc do Timoteuſzá w liśćie pier- 1 Tim.1.
wſzym: Kryſtus Jezus przyſzedł ná świát/ áby 15.
grzeſzniki zbáwił. Jan też święty vczy: Myśmy 1 Ioh.4.
widźieli y świádczymy/ iż Oćiec poſłał Syná áby 14.
był zbáwićielem świátá. Ná tym iednym zbáwi-
ćielu kázdy powinien przeſtáć/ zbáwienia w ſtwo-
rzeniu/ w vczynkách/ y w wymyſłách ludzkich/ nie
ſzukáiąc: bo go tám niemáſz. Piotr ś. mowi w
Dźieiách Apoſtolſkich: Niemáſz w żadnym innym Act. 4.
zbáwienia/ áni ieſt żadne imię pod niebem/ ktore- 12.
by było podáne międzi ludźi/ w ktorym potrzebá
ábyſmy byli zbáwieni/ tylko to imię Jezus.

PYT: Gdźie piſmo zowie ſyná Bożego Odku- *Odkupićiel.*
pićielem?

ODP: Sam ſyn Boży mowi v Máttheuſzá ś. Matth.
Syn człowieczy nie przyſzedł áby mu ſłużono/ ále 20. 28.

áby ſłużył y dał żywot ſwoy ná okup zá wiele ich.
1 Petr. 1. 18. Piotr ś. mowi w liśćie ſwoim: Wiedząc iż nie ſká-
żonemi rzeczámi / śrebrem ábo złotem / ieſteśćie
wybáwieni od prożnego obcowánia wáſzego/ kto-
reśćie podáne wźięli od Oycow: ále drogą krwią/
iáko Báránká niepomázánego y niepokalánego/
to ieſt/ Kryſtuſá. Páwel święty mowi w liśćie do
Ephes. 1. 7. Efezow: W Kryſtuſie mamy odkupienie przez
Coloſ. 1. 14. krew iego/ y odpuſzczenie grzechow z obfitey łáſki
iego. Toż mowi do Koloſſenſow piſząc.

Kápłă. Pyt: Gdźie piſmo zowie ſyná Bożego Kápła-
nem wiecznym?

Psal. 110 4. Odp: Bog Oćiec mowi w Pſálmie: Ty ieſteś
Kápłan ná wieki według porządku Melchiſede-
Hebr 7. 24. chowego. Páwel ś. mowi do Zydow. Kryſtus iż
ná wieki trwa/ wieczne ma kápłáńſtwo. A dla te-
go ieſt Kápłanem / iż ſam ofiárował ćiáło ſwoie
Bogu Oycu zá grzechy náſze / ták iáko mowi Pá-
Ephes. 5 2. weł ś. w liśćie do Efezow: Kryſtus vmiłował
nas/ y wydał ſámego śiebie zá nas/ ná ofiárę y ná
zábićie Bogu/ ku wonnośći dobrey wonney.

Ofiárá Pyt: Gdźie piſmo zowie Jezuſá Kryſtuſá o-
fiárą iedyną/ doſkonáłą/ vbłagálną?

Odp: Páwel ś. mowi piſząc do Koryntow w
1 Cor. 5. 7. liśćie ſwoim: Ofiárá náſzá Wielkonocna ieſt zá
Hebr. 9. 28. nas ofiárowána/ to ieſt/ Kryſtus. Do Zydow mo-
wi káp. 9. Kryſtus raz ieſt ofiárowan / áby zgłá-
Hebr. 10 10. dźił grzechy wiela ludźi. Tenże mowi w tymże li-
śćie: Jeſteśmy poświęceni przez ofiárę ćiáłá Je-
Hebr. 10 18. zuſá Kryſtuſá raz vczynioną. Tenże Apoſtoł mo-
wi támże: Gdźie ieſt odpuſzczenie grzechow/ nie-
máſz ofiáry zá grzech. A iż mamy odpuſzczenie

grzechow w záſłudze y śmierći Kryſtuſowey; te-
dyć Mſza wymyſł ludzki / nie ieſt ofiárą vbłagál-
ną zá grzechy ludzkie.

Pyt: Gdźie piſmo zowie ſyná Bożego vbłagá- Doſyć
niem/ y doſyć vczynieniem zá grzechy náſze/ y poie- uczynie
dnániem z Bogiem? nie.

Odp: Páwel ś. mowi piſząc do Rzymiánow: Rom. 5.
Będąc vſpráwiedliwieni krwią Kryſtuſową/ dá- 9.
leko teraz więcey będźiemy przezeń od gniewu zá-
chowáni: bo ieſli będąc nieprzyiaćielmi/ ieſteſmy
ziednáni z Bogiem przez śmierć Syná iego; dá-
leko więcey będąc ziednáni/ będźiemy przez żywot
iego zbáwieni. W tymże liśćie mowi: Jezuſá Kry- Rom. 3.
ſtuſá poſtánowił Bog/ áby był vbłagániem przez 25.
wiárę / wylawſzy krew ſwoię / ku okázániu ſprá-
wiedliwośći ſwoiey dla odpuſzczenia grzechow
przeſzłych. Tenże mowi w liśćie do Koryntow: 1 Cor. 1.
Kryſtus od Bogá ſstał śię nam mądrośćią/ ſprá- 30.
wiedliwośćią/ poświęceniem y odkupieniem. Ten-
że mowi w liśćie do Koloſſenſow: Przez Kryſtu- Coloſ. 1.
ſá Oćiec poiednał ſobie wſzytkie rzeczy / vſpokoi- 20.
wſzy przez krew krzyżá iego. Jan ś. mowi w li- 1 Ioh. 1.
śćie ſwoim: Krew Jezuſá Kryſtuſá ſyná Bożego 7.
oczyśćia nas od wſzelkiego grzechu. Tenże mowi 1 Ioh. 4.
w tymże liśćie: Bog vmiłował nas/ y poſłał Sy- 10.
ná ſwego / áby był vbłagániem zá grzechy náſze.
Jan Krzćićiel v Janá Ewánieliſty mowi: Oto Ioh. 1.
Báránek Boży / ktory głádźi grzechy świátá te- 29.
go. Izáiaſz Prorok w kięgách ſwoich tákże też o Iſai. 53.
Kryſtuśie mowi: Zránіony ieſt dla złośći náſzych/ 5.
á vbit dla grzechow náſzych: karan ieſt dla pokoiu
náſzego / á z śiniálemi rázy iego vzdrowieniſmy

2 Cor. 5. ſą. Páwel ś. mowi ießcze/w liśćie do Koryntow:
21. Ten ktory grzechu nie vczynił / ſſtał ſię grzechem
zá nas/ábyſmy ſię ſſtáli ſpráwiedliwośćią Bożą
1 Tim. 2. w nim. Tenże mowi w liśćie do Tymoteußá: Kry-
6. ſtus ſámego ſiebie wydał zapłátą odkupienia zá
Mar. 10. wßytkie. Toż mowi ſamże Kryſtus pan v Márká
45. świętego. Tenże Apoſtoł pißąc do Zydow mowi:
Hebr. 7. Przymierza ſſtał ſię rękoymią Jezus. Tenże mo-
22. wi w liśćie do Koloſſenſow: Oćiec przez Kryſtuſá
Coloſ. 1. ſobie poiednał wßytkie rzeczy / vſpokoiwßy przez
20. krew krzyżá iego. W tymże liśćie mowi: Kryſtus
Coloſ. 2. wymázał cyrográf vſtaw / ktory był przećiwko
14. nam / y był nam przećiwny / á on go precz odiął z
pośrzodku / przybiwßy ku krzyżowi. Tenże mowi
Galat. 3. w liśćie do Gálátow: Kryſtus nas odkupił od
13. przeklęctwá zakonu/gdyż zá nas ſſtał ſię przeklę-
Galat. 4 ctwem. W tymże liśćie mowi: Kryſtus wykupił
5. tych/ktorzy byli pod zakonem/ żebyſmy otrzymáli
Hebr. 2. ſpoſobienie ſynow. A w liśćie do Zydow mowi:
9. Kryſtus z łáſki Bożey zá wßytkie śmierći ſkoßto-
wał/ȝc. Co wßytko dla tego ſyn Boży vczynił/ ná-
gradzáiąc/ doſyć czyniąc/ záſtępuiąc / płácąc zá
grzechy ludzkie ſpráwiedliwośći Bożey: ſſtawßy
ſię zá narod ludzki poſłußnym Bogu / poddánym
zakonowi / grzechem/ przeklęctwem / śmiertelno-
śćią/ȝc. Z tych mieyſc iáśnie ſię to pokázuie: Po-
niewaz Syn boży ieſt poiednániem náßym z Bo-
giem Oycem/vbłagániem gniewu iego/vſpráwie-
dliwieniem/odkupieniem/ oczyśćieniem / zgłádze-
niem grzechow / zránieniem / vbićiem / karániem
dla grzechow náßych: Atemu / Poniewaz ieſt ie-
ßcze nagrodą y zapłátą zá grzechy náße Bogu
Oycu / zaſtępcą ábo rękoymią przed ſądem Bo-

żym/vſpokoieniem/zmázániem cyrográfu/znieſie-
niem przeklęctwá/ wybáwieniem od Zakonu/ſko-
ßtowániem śmierći zá przeſtępſtwo; Tedyć ieſt
doſyć vczynieniem zá grzechy náße ſpráwiedliwe-
mu ſądowi Bożemu : bo te rzeczy ſpołem z ſobą
chodzą. A też to ieſt rzecz pewna: Kto kogo odku-
puie/vſpráwiedliwia/ záſtępuie/winę nágradza:
ȝc. Ten zá tego doſyć czyni ſądowi. A iż to wßytko
vczynić raczył pan Jezus Kryſtus / iáko te piſmá
świádczą: Tedyć ieſt on doſkonáłym y ſkutecznym
doſyć vczynieniem zá grzechy náße przed Trybu-
nałem Bożym. Ktore doſyć vczynienie / ſtároza-
konne ofiáry krwáwe/ y oná Arká vbłagálna / fi- Heb. 7,
gurowáły: świádczy Páwel święty pißąc do Zy- 8, 9, 10.
dow ßyroko.

Pyt: Gdźie piſmo zowie Syná bożego vſprá- *Vſprá-*
wiedliwieniem náßym? *Wiedli*
Odp: Páwel ś. mowi pißąc do Rzymian: Kry- *Wienie* Rom. 4.
ſtus vmárł dla grzechow náßych / á wſtał z mar- 25.
twych dla vſpráwiedliwienia. Tenże mowi Apo-
ſtoł do Koryntow w liśćie ſwoim: Kryſtus ktory 2 Cor. 5.
nie vznał grzechu/ſſtał ſię grzechem zá nas / áby- 21.
ſmy ſię ſſtáli ſpráwiedliwośćią Bożą w nim. A
tey ſpráwiedliwośći ſſtawamy ſię vczeſtnikámi
wiárą. Páwel ś. mowi pißąc do Rzymian: Bę- Rom. 5.
dąc tedy vſpráwiedliwieni przez wiárę / pokoy v 1.
Bogá mamy przez Páná náßego Jezuſá Kryſtu-
ſá: przez ktoregoſmy też wiárą otrzymáli przyſtęp
ku tey łáſce.

Pyt: Gdźie piſmo zowie ſyná Bożego Słowem *Słowo*
Bożym? *Boże.*
Odp: Bog Oćiec mowi v proroká Aggeuſá: Agge 2.
6.

Ioh.1.1. Ja z wámi ieſtem/Słowo moie/y Duch moy. Jan
ś. mowi w Ewánieliey: Ná początku było Sło-
wo/á Słowo ono było v Bogá/á było ono Sło-
wo Bog: wßytkoć ſię przez to Słowo ſtáło. A
Apoc.19 Słowoć ono ciáłem ſię ſtáło. A w Obiáwieniu
13. nápiſano: A imię iego rzeczone ieſt Słowo Boże.
A dla tego ieſt ſyn Boży názwány słowem Bo-
żym: Częścią/iż z Bogá Oycá wyßedł przed wie-
Eccle: ki; iáko o ſobie mowi v Syráchá tá mądrość Bo-
24.3. za: Jam z vſt nawyżßego wyßłá / pierworodna
przed wßytkim ſtworzeniem. Częścią/ iż przez to
Słowo wßytko ſię ſtáło: Dawid mowi w Pſál-
Pſal.33. mie/Słowem páńſkim niebioſá vgruntowáne ſą.
6. Częścią też/iż ieſt tłumáczem Bożym do nas: Pá-
Hebr.1. wel ś. mowi do Zydow/ W te dni oſtáteczne mo-
2. wił nam przez Syná.

Przy-czynca. Pyt: Gdźie piſmo zowie ſyná Bożego Przy-
czyńcą iedynym / ták odkupienia iáko y przyczy-
niánia?

Ioh.14. Odp: Sam ſyn Boży mowi v Jána ś. Jam
6. ieſt drogá/prawdá/żywot: żaden nie przyidźie do
Ioh.16. Oycá iedno przez mię. Tenże mowi v Jána świę-
23. tego: O cokolwiek prośić będźiećie Oycá w imię
1 Tim.2. moie/dać wam. Páweł ś. mowi pißąc do Tymo-
5. teußá w liśćie ſwoim. Jeden ieſt Bog/ieden tez
Pośrzednik Bogá y ludźi / człowiek Jezus Kry-
ſtus/ ktory ſámego ſiebie dał zapłátą odkupienia
Hebr.7. zá wßytki. Tenże Páweł ś. mowi pißąc do Zydow:
25. Jezus może doſtátecznie tych záchowáć / ktorzy
przezeń przyſtępuią do Bogá/ záwße żywąc/áby
Hebr.9. ſię przyczyniał zá nimi. W tymże liśćie mowi: Kry-
24. ſtus wßedł do ſámego niebá/áby ſię teraz okázo-

wał przed oblicznośćią Bożą zá námi. Tenże do
Rzymian pißąc mowi káp. 8. Kryſtus ktory ieſt
ná práwicy Bożey/ktory też prośi zá námi. A Jan 1 Ioh. 2.
ś. mowi w liśćie ſwoim: Jeſliby kto zgrzeßył/ 1.
przyczyńcę mamy v Oycá Jezuſá Kryſtuſá ſprá-
wiedliwego: A on ieſt vbłagániem zá grzechy ná-
ße/á nie tylko zá grzechy náße/ále też zá wßytkie-
go świátá. Stąd ſię pokázuie/że nie Swięći we-
dle ćiáłá zmárli / ſą przyczyńcámi náßymi w nie-
bie: ále ſam Jezus Kryſtus. Dla tegoż ono mowił Ioh.3.28
Jan Krzćićiel : Nie ieſtem ia Kryſtuſem/ to ieſt
Kápłanem / Przyczyńcą nie ieſtem ia. Y vkázo- Ioh.1.36
wał ná Kryſtuſá mowiąc: Oto Báránek Boży.

Pyt: Gdźie piſmo zowie ſyná Bożego Sędźią *Sędźia.*
ſpráwiedliwym?

Odp: Sam ſyn Boży mowi v Máttheußá ś. Matth.
Gdy przyidźie ſyn człowieczy w chwale ſwoiey / y 25.31.
wßyſcy święći Aniołowie z nim / tedy śiędźie ná
ſtolicy chwały ſwey : Y będą zgromádzone prze-
deń wßytkie narody / y odłączy iedne od drugich/
iáko Páſterz odłącza owce od kozłow; á poſtáwi
owce po práwey ręce ſwoiey / á kozły po lewey.
Tedy rzecze Krol tym / ktorzy będą po práwicy
iego: Podźćie błogoſłáwieni Oycá me°/Pośiądź-
ćie dźiedźicznie kroleſtwo wam zgotowáne od zá-
łożenia świátá. A tym ktorzy po lewicy będą/rze-
cze: Idźćie odemnie przeklęći w agień wieczny/kto-
ry zgotowány ieſt Dyabłu y Aniołom iego. A Pá- 2 Cor.5.
weł ś. mowi pißąc do Koryntow w liśćie ſwoim: 10.
Mamy ſtánąć iáwnie wßyſcy przed ſtolicą Kry-
ſtuſową/ áby kázdy odnioſł / coby ná ćiele wźiął
ſłuſznie wedle tego/ co vczynił ábo dobrego / ábo

złego. A w Kredźie Apostolskim mowimy: Z tám-
tąd przydźie sądźić żywe y zmárłe. Dawid mowi
Psal. 96. 13. w Psálmie: Pan będźie sądźił okrąg świátá w
spráwiedliwośći.

VViárá VV syná Bożego.

PYT: Gdźie w słowie Bożym nápisano / w syná
Bożego wierzyć?

Ioh. 6. 35. ODP: Sam syn Boży mowi v Janá ś. Ja ie-
stem chleb żywotá / ktory przyidźie do mnie / nie bę-
dźie łáknął / á ktory w mię wierzy nie będźie prá-
ỹ 40. gnął. Támże: Tá iest wola Oycá moie⁹ / ktory mię
posłał / áby wszelki ktory widźi syná y wierzy weń /
Ioh. 3. 36 miał żywot wieczny. Jan Krzćiciel v Janá Ewán-
ielisty mowi: Kto wierzy w syná Bożego / ma ży-
wot wieczny / á kto nie wierzy w syná / nie vyźrzy ży-
wotá / ále gniew Boży trwa ná nim. Páweł ś. mo-
Act. 16. wi strożowi / w Dźieiách Apostolskich: Wierz w
31. Páná Jezusá / á będźiesz zbáwion / ty y dom twoy.
Isai. 8. 14 Sam też Bog Oćiec mowi v Proroká Jzáiaszá:
Isai. 28. 16. Oto kłádę ná Syonie kámień obráżenia / y skály
zgorszenia / kámień doświádczony / kosztowny / dro-
gi / zá fundáment: wszelki ktory weń wierzy nie bę-
Ephes. 4 dźie záwstydzon. A tę wiárę / y ták mamy wierzyć
5. w Páná Krystusá / ktorą wierzymy / y iáko wierzy-
my w Bogá Oycá: á tá iest iedná według Páwłá
Ioh. 14. świętego. Syn Boży mowi v Janá ś. Wierzyćie
1. w Bogá / y w mię wierzćie. V tegoż Ewánielisty
Ioh. 12. mowi. Kto w mię wierzy / nie w mię wierzy: ále w
44. onego / ktory mię posłał. Ktorymi słowy dawa
znáć syn Boży / iż ma z Bogiem Oycem spolny Má-
iestat / chwałę / bostwo / wieczność: bo iáko wierzy-
my / iż Oćiec iest Bogiem / stworzyćielem / wiecz-
nym: ták też syn Boży iest Bogiem / stworzyćielem /

wiecznym / etc. O czym wyższey było.

Syn boży ma być chwalon.

PYT: Gdźie w słowie Bożym nápisano / iż ma
być chwalon Jezus Krystus.

ODP: Syn Boży mowi v Janá świętego: O- Ioh. 5. 23
ćiec nikogo nie sądźi / lecz wszytek sąd dał synowi /
áby wszyscy cześć dawáli synowi / iáko cześć dá-
wáią Oycu. Kto nie czći syná / nie czći Oycá / ktory
go posłał. Páweł ś. mowi w liśćie do Filipensow: Phil. 2.
Aby w imię Jezusowe wszelkie koláno skłoniło 10.
się / niebieskich / źiemskich / y tych ktore są pod źiemią.
Tenże Apostoł mowi w liśćie do Koryntow: Gdy 1 Cor. 2.
by byli poználi ludźie / nie vkrzyżowáliby byli Pá- 8.
ná chwały. Tegoć syná Bożego Apostołowie /
gdy w niebo wstępował chwalili. Tego chwalił Luc. 24.
Setnik / Krolik / Sámárytan / y inszy. Tegoć y teraz Matth. 8
Kośćioł tryumfuiący chwali / mowiąc / iáko czyta- Ioh. 4.
my w Obiáwieniu Janá świętego: Godźien iest Luc. 17.
Báránek on zábity wźiąć moc / bogáctwá / y mą- Apoc. 5
drość / y siłę / y cześć / y chwałę / y błogosłáwień- 12.
stwo. Tego chwalą y Aniołowie wszyscy. Páweł
ś. mowi / Gdy wwodźi pierworodnego ná świát /
powieda: Niech mu się kłániáią wszyscy Anioło- Heb. 1.
wie Boży. Jan ś. widzenie Jzáiaszowe o Krystu- 6.
sie wykłáda mowiąc: Toć powiedał Jzáiasz / gdy Ioh. 12.
widźiał chwałę Krystusowę / y mowił o nim. Kto- 41.
rego y my nie rozdźieláiąc z odszczepieńcámi / chwa-
limy bez przestánku / mowiąc: Swięty / Swięty / Apoc. 1.
Swięty / Bog zástępow / ktory nas vczynił krol- 5.
mi y kápłany Bogu Oycu / temu niech będźie chwa-
łá wieczna. Amen.

Syn Boży ma być VVzywan.

PYT: Gdźie w słowie Bożym nápisano / iż syn
Boży ma być wzywány?

Luc. 17. ODP: Apostołowie święći/iáko czytamy v Lu-
5. kaßá ś. Syná Bożego wzywáli/ mowiąc: Pánie
przymnoż nam wiáry. Szczepan ś. syná Bożego
Acto.7. wzywał/ mowiąc: Pánie Jezusie przyimi duchá
59. me°. Jan ś. wzywał páná Jezusá mowiąc: Przydź
Apoc.22 Pánie Jezu. Páweł ś. syná Bożego społem z Oy-
20. Rom. 1. cem w listách swoich wzywał/ mowiąc: Láská y
7. pokoy niech wam będźie od Bogá Oycá náßego/
2 Cor.1. y od páná Jezusá Krystusá. Anániaß w Dźieiách
2. Galat.1. Apostolskich mowi: Pánie/ słyßałem od wiela lu-
3. dźi o Saulu/iáko wiele złe° czynił świętym twym
2 Tim.1. w Jeruzálem/ y ma moc też ná tym mieyscu od
2. 1 Cor.1. Xiążąt Kápłáńskich/wiąząc wßytkie ktorzy wzy-
3. wáią imienia twego. Páweł ś. pißąc do Koryn-
Act. 9. tow w liśćie swoim mowi: Kośćiołowi bożemu/
14. 1 Cor.1. ktory iest w Korynćie/ poświęconym w Jezusie
2. Krystusie/ wezwánym świętym/ ze wßytkimi/
ktorzy wzywáią imienia páná náßego Jezusá
Krystusá ná wßelkim mieyscu. A sam syn Boży
Ioh.14. mowi v Jáná ś. O cokolwiek będźiećie prośić w
13. Isai.11. imię moie/to vczynię. Jzáiaß Prorok o Mesyaßu
10. mowi: Y będą go wzywáć Pogáni. A ták y my go
wzywaymy iáko Bogá: przezeń się záś Bogu mo
dlimy/ iáko przez przyczyńcę y Poyśrzedniká iedy-
nego: bo iest Bog y człowiek/iáko pismá świád-
czą. W imię iego modlimy się: to iest/ w nádźieię
męki/śmierći/y zasługi iego.

PYTANIE.

CO iest DUCH święty?

ODPOVVIEDZ.

pytánie o Duchu ś. Duch ś. iest osobą istotną/rozeznáną od Oycá y
od Syná/przez się będącą/trwáiącą/vczącą/ czy-
niącą/rozsądek y wolą máiącą/ żywiącą/ rządzą-
cą/posyłáiącą náuczyćiele do Kośćiołá Bożego:
Jest Bogiem prawdźiwym/ Stworzyćielem nie-
bá y źiemie/ Pochodźi od Oycá y od Syná. Jest
wßechmogącym/Wßytkowiedzącym/Wiecznym/
grzechy odpußczáiącym: iest Poćießyćielem/ Ná-
uczyćielem/Poświęcenieḿ/Ożywieniem/Pomá-
zániem/ Wodą/ Ogniem/ Mocą y Pálcem Bo-
żym/Pieczęćią y zadátkiem náßego zbáwienia. W
ktorego mamy wierzyć/onego chwalić/y wzywáć/
iáko tego ktory iest wßytko mocen dáć/ według
woli swoiey.

PYT: Gdźie pismo zowie Duchá świętego oso- Duch ś.
bą istotną/ rozeznáną od Oycá y od Syná/ przez iest oso-
się będącą/trwáiącą/żywiącą/vczącą/czyniącą/ bá.
rządzącą/posyłáiącą/rozsądek y wolą máiącą?

ODP: Moyżeß mowi w xięgách swoich: Duch Genes.1.
Páński vnaßał się nád wodámi: iż się vnaßał/toć 2.
iest osobą przez się będącą y żywiącą. Syn Boży
mowi v Jáná ś. Będęć ia prośił Oycá/ á inßego Ioh.14.
Poćießyćielá da wam/ áby z wámi mießkał ná 16.
wieki. Támże mowi: Poćießyćiel on Duch świę- y 36.
ty/ktorego pośle Oćiec w imię moie/ náuczy was
wßytkie°. A ná inßym mieyscu/mowi: Gdy przyi- Ioh.15.
dźie Poćießyćiel/ ktorego ia wam przyślę od Oy- 26.
cá. Łukaß ś. w Ewánieliey swey mowi: Jezus był Luc.3.
okrzczon/y modlił się: tedy się niebo otworzyło á 21.
zstąpił nań Duch ś. w osobie ćielesney/ iáko gołę-
bicá. Tenże Łukaß ś. w Dźieiách Apostolskich Act. 2.
mowi: Stał się z prętká z niebá ßum/iákoby przy- 2.
padáiącego gwałtownego wiátru/ ktory nápeł-
nił wßytek dom/ kędy śiedźieli/ y vkazáły się im

rozdzielone ięzyki ná kßtałt ogniá / ktory ſtánął
nád káżdym z nich. A ták nápełnieni ſą wßyſcy
Duchem ś. á poczęli mowić obcymi ięzykámi/ iá-
ko im Duch on dawał wymawiáć. Tenże Lukaß
Act. 13. ś. mowi w Dźieiách Apoſt: Gdy tedy ſłużyli Pá-
2. nu/ y pośćili/rzekł Duch ś. Wyłączćie mi Bárná-
báßá y Saulá ku tey ſpráwie/ do ktoreiem wezwał
4. ich. Támże tego dokłáda: Oni tedy odeſłáni od
Act. 20. Duchá ś. Páwel ś. w Dźieiách Apoſtolſkich mo-
28. wi ták: Mieyćie ſię ſámi ná pilney pieczy/ y trzo-
dę nád ktorą was Duch ś. poſtánowił Biſkupy/
ábyśćie páśli Kośćioł Boży/ktorego on nábył ſo-
bie oną krwią ſwoią. Tenże Apoſtoł w liśćie do
1 Cor. 12 Koryntow mowi/wyliczywßy dáry Duchá świę-
11. tego/ ktorymi ßáfuie: Ale te wßytkie rzeczy ſprá-
wuie ieden y tenże Duch / vdźieláiąc ich zoſobna
káżdemu iáko chce. Z tych mieyſc iáśnie ſię poká-
zuie/iż Duch ś. ieſt oſobą iſtotną / rozeznáną od o-
ſoby Oycowſkiey y Synowſkiey: ktory gdyby nie
był oſobą żywiącą/ przez ſię trwáiącą / tych y tá-
kowych rzeczy nie mogłby czynić / ániby go roze-
znawał ſyn Boży od śiebie y od Oycá.

Duch ś. Bog. PYT: Gdźie piſmo zowie Duchá świętego Bo-
giem?

Stoſowánie piſmá. ODP: Mowi Moyżeß w kięgách ſwych: Wſpo-
mnićie/á nie zápámiętywayćie / iżeśćie wy ná pu-
Devt. 9. ßczy gniewáli Páná Bogá wáßego. To mieyſce
7. Izáiaß wykłáda o Duchu świętym mowiąc: Zy-
Iſa. 63. 10 dowie odporni byli/ y wzrußáli ku gniewu Duchá
Iſa. 6. 1. ś. iego. Izáiaß mowi: Widźiałem Páná śiedzą-
cego ná ſtolicy wyſokiey / y rzekł do mnie: Idź á
mow ludowi temu/Słuchayćie á nie rozumieyćie.

To mieyſce wykłáda ś. Páwel w Dźieiách Apo- Act. 28.
ſtolſkich o Duchu ś. mowiąc: Záiſteć dobrze Duch 25.
ś. powiedźiał przez Proroká Ezáiaßá do Oycow *VVyráźne pi-*
náßych/mowiąc: Idź do ludu tego/á powiedz: V- *ſmo.*
ßyma vſłyßyćie á nie zrozumiećie. Dawid mowi: 2 Reg. 23
Duch święty mowił przez mię / ktorego Duchá w 2.
tymże wierßu zowie Bogiem/mowiąc: Bog Izrá-
elſki mowił mi/źć. Podobne ſłowá mowi Ezechiel Ezech. 2
w kięgách ſwoich. Syn Boży mowi v Máttheußá 2. 11. 5. Matth.
ś. Krzćićie w imię Oycá/Syná/y Duchá ś. Tu ſię 28. 19.
pokázuie iáśnie boſtwo Duchá ś. bo żaden ſię nie
krzći w imię ſtworzenia/ále w imię Boże. Páwel
ś. mowi w liśćie do Koryntow: Izali w imię Pá- 1 Cor 1.
włowe pokrzczeni ieſteśćie? A iż ſię krzćimy w 13.
imię Duchá ś. tedyć Duch ieſt Bogiem. Piotr ś.
mowi w Dźieiách Apoſtolſkich: Ananiaßu/przecz- Act. 5.
że ßátan nápełnił ſerce twe / iżeś ſkłamał Ducho- 3.
wi ś°? Nie ludźimiś ſkłamał/ále Bogiem. Piotr ś.
tymi ſłowy Duchá ś. zowie Bogiem: Abowiem po-
wiedźiawßy Ananiaßowi iż ſkłamał Duchowi ś.
onego Duchá ś. zowie Bogiem. Páwel ś. w liśćie
do Koryntow mowi: Niewiećie iż ieſteśćie Ko- 1 Cor. 3.
śćiołem Bożym / á Duch ś. mießka w was? A w 16.
kápitule ßoſtey mowi: Ciáło wáße ieſtći Przybyt- 1 Cor. 6.
kiem Duchá ś. ktory w was ieſt. A powiedźiá- 19.
wßy/iż Duch ś. w ćiele wiernych mießka/tymi ſło-
wy zámyka/Duchá ś. zowąc Bogiem: Chwalćież
tedy Bogá w ćielech wáßych. Tenże Apoſtoł mo-
wi pißąc do Theſſálonicenſow. Pan niechay ſprá- 2 Theſ. 3
wuie ſercá wáße/ ku miłośći Bogá Oycá/ y ku o- 5. 3.
czekawániu Jezuſá Kryſtuſá. Tu wſpomina miá-
nowićie Oycá y Syná: przez Páná rozumie Du-
chá ś. Co ſię pokázuie z tegoż Apoſtołá / ktory pi-

1 Cor.12 szącdo Koryntow/mowi: Aczći są rożnośći dá-
4. row/ále Duch tenże:y są rożnośći posług/ále Pan
tenże:tákże rożnośći spraw/ále Bog tenże. A wy-
liczywszy dáry Duchá ś. mowi:Ale te wszytkie rze-
czy spráwuie/ ieden y tenże Duch / vdźieláiąc ich z
Sprá- osobná káżdemu iáko chce. Spráwy y własnośći
wy y Boskie/ ktore pismo ś. Duchowi ś. przywłaszcza/
Własno świádczą iż iest Bogiem Izráelskim Duch ś. Iá-
śći Bo- ko/ Być Niezmierzonym/ Stworzyćielem/ wszyt-
skie. ko wiedzącym/ Dobrym/ Vspráwiedliwiáiącym/
Cudá czynić mocą swą / wiárę dawáć / wszytko
spráwowáć / Kośćioł z ludźi mieć / y onym rzą-
dźić/ &c. O czym świádectwá pismá ś. są położone
ná swych mieyscách.

DVCH *ś. Stwo-* PYT: Gdźie Duchá ś. pismo zowie stworzy-
rzyćiel. ćielem?

Iob.26. ODP: Job mowi: Duch ś. ochędożył niebá. A
13. przyiaćiel Jobow Elihu mowi : Duch Páński
Iob.33. stworzył mię. Dawid mowi : Słowem Páńskim
4. niebiosá vmocnione są/á Duchem vst iego wszyt-
Psal. 33. ká moc ich sstálá się. Tenże mowi: Wypuśćiß Du-
6. chá twego / á będą stworzone. Tenże mowi Da-
Psal.104 wid: Podźmy/ chwalmy/y vpádnimy/y płáczmy
30. przed Bogiem/ktory nas stworzył. Tego Bogá/
psal. 95. ktorego tu stworzyćielem zowie Dawid / Páweł
6. ś. Duchá ś. być pokázuie w liśćie do Zydow mo-
Hebr. 3. wiąc. Duch ś. mowi / Dźiśia ieśli głosu iego słu-
7. cháć będźiećie/&c. A v Máttheuszá ś. mowił An-
Matth.1 ioł Jozefowi: To co się w Máryey poczęło iest z
20. Duchá ś. Iż Duch ś. iest stworzyćielem nátury
człowieczey/ ktorą ná się wźiął syn Boży : á ktoż
będźie śmiał mowić/iż inszych rzeczy nie stworzył?

Gdyby Duch ś. niemiał być stworzyćielem/byłby
Bogiem przeklętym y zginionym : Abowiem Je- Ierem.
remiasz Prorok mowi/Bogowie/ktorzy nie stwo- 10.11.
rzyli niebá y źiemie / niech zginą z źiemie pod nie-
bem. Ktemu/byłby stworzeniem/z Bogá Oycáby Heb. 9.
nie pochodźił/nie byłby wiecznym / proznośćiam 14.
byłby poddány/ niemiałby z nas Kośćiołá. Co o Rom. 8.
Duchu ś. nie może być rzeczono / gdyż ináczey pi- 20.
smo zeznawa.

PYT: Gdźie nápisano / iż Duch ś. istotnie po- *Pocho-*
chodźi od Oycá y od Syná? *dzenie*
Duchá
ODP: Sam syn Boży mowi v Janá ś. Jesli o- *ś.*
deydę/poślę do was Duchá ś. Iż posyła Duchá ś. Ioh.16.7
synBoży/toć y z niego pochodźi. Tenże mowi syn v. 14.
Boży w teyże kápitule:Onći mię vwielbi;bowiem
z mego weźmie co wam opowiedáć będźie. A coż
miał wźiąć? iedno/iáko Doktorowie wykłádáią/ In Com-
Augustyny Chryzostom/vmiejętność. Bo też tám- ment.
że wyższey mowi:Nie sam od śiebie mowić będźie: v. 13.
ále co vsłyszy to powie. Ktorey vmieiętnośći nie
mogłby wźiąć od syná Bożego/gdyby z niego isto
tnie nie pochodźił. Jan ś. mowi: A to powiedźiá- Ioh. 20.
wszy Krystus/tchnął ná nie/ y rzekł im: Weźmićie 22.
Duchá święte°. Temi słowy dał znáć syn Boży/iá-
ko świádczy *Augustinus* y *Cyrillus*, iż Duch ś. iáko In cap.
od Oycá/ták y od niego pochodźi. Y dla tegoż A- 20. Ioh.
postołowie zową Duchá ś. Duchem Krystuso-
wym. Páweł ś. piszącdo Rzymian/ mowi: Jesli Rom. 8.
kto Duchá Krystusowego nie ma/ten nie iest iego: 9.
ktorego Duchá ś. iáko syn Boży posyła od Oycá/ Philip.
ták go też zás posyła Oćiec od syná : ábowiem od 19.
obudwu pochodźi. O czym ták mowi ś. Páweł w I Pet.1.
11.

Galat.4 liśćie do Gálátow: Iż wy ieſteśćie ſynowie Bozy/
6. poſłał Bog Duchá Syná ſwego w ſercá wáße/
wołáiącego Abbá/ to ieſt/ Oycze. Gdyby Duch ś.
nie pochodźił od Syná / tylko od Oycá / byłby i-
ſtnośći inßey / nie tey ktorey ſyn Boży: nie byłby
rowny w boſtwie ſynowi Bożemu / rozrywáłáby
ſię iſtność y iedność boſtwá trzech perſon. A ieſli
ſkąd ſnádniey pokázuie ſię iedność boſtwá trzech
perſon/ iáko z tąd gdy wierzymy/ iż Duch ś. pocho-
dźi od Oycá y od Syná.

VVßech mogący PYT: Gdźie piſmo zowie Duchá ś. wßechmo-
gącym?

Iſai.11.2 ODP: Izáiaß mowi: Y odpocznie nád nim
Duch Páńſki/ duch mądrośći y rozumienia / duch
rády y mocy/ duch vmieiętnośći y mocy Páńſkiey.
Mich.3.8 Micheaß mowi: Ale ia nápełniony ieſtem mocą
Sapien. duchá Páńſkiego. Solomon mowi w kśięgách Mą-
1.7. drośći: Duch Páńſki nápełnia okrąg źiemie. Ten-
Sapien. 7.23. że mowi: Duch páńſki ieſt wßechmogący/ y wßyt-
Rom.15. ko przepátruiący. Páwel ś. piſząc do Rzymian/
19. mowi: Mocą Duchá Bożego/ ták iż do Ieruzá-
lem/ y około przyległych kráin/ áż do Słowakow/
iam wypełnił vrząd przepowiedánia Ewánieli-
1 Cor.12 cy. Tenże mowi Apoſtoł w liśćie do Koryntow.
8. Iáko Duch ś. dawa obiáwienie/ mowę/ mądrość/
vmieiętność/ wiárę/ dáry vzdrowienia/ moc cu-
dow czynienia/ proroctwá/ rozeznánia duchow/ ro-
zmáitośći ięzykow. Y tym zámyka: Te wßytkie
rzeczy ſpráwuie ieden y tenże Duch/ vdźieláiąc ich
z oſobná káżdemu iáko chce.

VVßytko Wiedzący. PYT: Gdźie piſmo zowie Duchá świętego wßyt-
ko wiedzącym?

ODP: Syn Boży mowi v Jana ś. Lecz Poćie- Ioh. 14.
ßyćiel on Duch ś. ktorego pośle Oćiec w imię mo- 26.
ie/ onći was náuczy wßytkiego/ y przywiedźie wam
ku pámięći wßytko/ co wam powiedźiał. Páwel
ś. mowi w liśćie do Efezow. Oćiec on chwalebny Epheſ.1.
dał wam Duchá mądrośći y obiáwienia. Tenże 17.
mowi w liśćie do Koryntow: Duch ś. wßytkich 1 Cor.2.
ſię rzeczy wywiáduie / też y głębokośći Bożych. 10.
Támże: Rzeczy Bożych nikt niewie iedno Duch
Boży.

PYT: Gdźie piſmo zowie Duchá świętego Wie- VViecżny.
cznym?

ODP: Moyżeß mowi w kśięgách ſwoich. Duch Geneſ.
Páńſki vnaßał ſię nád wodámi; Toć był przed 1. 2.
ſtworzeniem? Páweł ś. mowi w liśćie do Żydow: Hebr.9.
Kryſtus przez Duchá wiecznego ſámego ſiebie o- 14.
fiárował Bogu nienágánionym.

PYT: Gdźie piſmo ś. świádczy/ iż Duch święty Grzechy odpußcza.
grzechy odpußcza?

ODP: Sam ſyn Boży mowi v Jana ś. Gdy Po- Ioh.16.
ćießyćiel przyidźie / będźie karał świát z grzechu/ z 8.
ſpráwiedliwośći/ z ſądu. Jeſli karze świát z grze-
chu Duch ś. á iákoż nie ma mocy grzechow odpuß-
czáć? Páweł ś. mowi w liśćie do Koryntow: Je-
ſteśćie omyći/ ieſteśćie poświęceni/ ieſteśćie vſprá- 1 Cor.6.
wiedliwieni w imię Páná Jezuſowo/ y przez Du- 11.
chá Bogá náßego.

PYT: Gdźie piſmo zowie Duchá ś. Poćießyćie- Poćießyćiel.
lem?

ODP: Syn Boży mowi v Jana ś. Gdy przy- Ioh.15.
dźie Poćießyćiel/ ktorego ia wam pośle od Oycá/ 26.
duch on prawdy/ ktory od Oycá pochodźi / on o

Ioh.14. 16. Ioh.16. 7.

mnie da świádectwo. Tenże mowi: Będę ia prośił Oycá/ á innego Poćieszyćielá da wam / áby z wámi mieszkał ná wieki. Tenże mowi: Jeslibych nie odszedł/ Poćieszyćiel on nie przydźie do was.

Náuczyćiel.

Pyt: Gdźie pismo zowie Duchá ś. Náuczyćielem?

Ioh.14. 26. Ioh.16. 13.

Odp: Syn Boży mowi v Janá ś. Poćieszyćiel náuczy was wszytkiego/ y przywiedźie wam ná pámięć wszytko com wam powiedźiał. Tenże mowi: Gdy przydźie on duch prawdy / tedyć was wprowádźi we wszelką prawdę: bo nie sam od siebie mowić będźie/ ále co vsłyszy/ to powie: co będźie przyść miáło obiáwi wam. Piotr ś. mowi w liśćie swoim: Swięći ludźie boży/ pobudzeni od Duchá ś. mowili. Jan ś. mowi w liśćie swoim: Pámázánie vczy was o wszytkich rzeczách.

2 Petr.1. 21. 1 Ioh.2. 27.

Poświęcenie náſze.

Pyt: Gdźie pismo zowie Duchá ś. poświęceniem náſzym?

1 Cor.6. 11. Rom. 1. 4.

Odp: Páweł ś. mowi w liśćie do Koryntow: Poświęceni iesteśćie przez Duchá Bogá náſzego. Tenże mowi w liśćie do Rzymian: Krystus iest okazan Synem Bożym mocnie wedle Duchá poświęcenia.

Obżywienie

Pyt: Gdźie pismo zowie Duchá ś. obżywieniem náſzym?

Rom.8. 11.

Odp: Páweł ś. mowi piſząc do Rzymian: A ieśli Duch onego / ktory Krystusá wzbudźił z martwych/ w was mieszka/ ten ktory wzbudźił Krystusá z martwych / ożywi y ćiáłá wáſze śmiertelne przez Duchá swoiego ktory w was mieszka.

Pomázánie.

Pyt: Gdźie pismo zowie Duchá świętego pomázániem?

Act.10.

Odp: Piotr ś. mowi w Dźieiách Apostolskich.

Jezusá Názáráńskiego pomázał Bog Duchem ś. y mocą. Jan ś. mowi w liśćie swoim: Pomázánie ktoreśćie wźięli od niego trwa w was.

1 Ioh. 2. 27.

VVodá.

Pyt: Gdźie pismo zowie Duchá ś. Wodą?

Isai. 44. 3. Ezech. 36.25. Ioel. 2. 28. Zach.12 10. Ioh. 7. 37.

Odp: Bog mowi v Proroká Izáiaszá/ y v Proroká Ezechielá/ y v Proroká Joelá/ y v Proroká Zácháriaszá: Wyleię wody ná prágnące/ wyleię Duchá mego ná naśienie twoie. A Krystus pan mowi v Janá świętego: Jeśli kto prágnie/ niechay ku mnie przydźie á pije: Kto wierzy w mię/ iáko powieda pismo / rzeki wody żywey popopłyną z żywotá iego. Dokłáda Jan ś. A toć mowił o Duchu/ ktorego mieli wźiąć wierzący weń.

Ogien.

Pyt: Gdźie pismo zowie Duchá świętego Ogniem?

Matth.3. 11. Luc. 3. 16. Act. 2. 3.

Odp: Jan Krzćićiel mowi v Máttheuszá ś. y v Lukaszá ś. o Krystusie: Tenći was krzći Duchem świętym y ogniem. Lukasz ś. mowi w Dźieiách Apostolskich: Vkazáły się Apostołom rozdźielone ięzyki/ ná ksztalt ogniá / ktory stánął nád káżdym z nich: á ták nápełnieni są wszyscy Duchem ś. Páweł ś. mowi w liśćie do żydow: Bog náſz iest ogniem trawiącym.

Hebr.12 29.

Pálec.

Pyt: Gdźie pismo zowie Duchá ś. mocą y pálcem Bożym?

Luc.24. 49.

Odp: Syn Boży mowi v Lukaszá ś. Oto ia pośle obietnicę Oycá mego ná was/ mieszkayćie wy tedy w Jeruzálem / áż będźiećie obleczeni mocą z wysokośći. A w Dźieiách Apostolskich mowi: Weźmiećie moc Duchá święte°/ gdy przydźie ná was. Tenże mowi v Lukaszá ś. Ja pálcem Bożym wyrzucam dyabelstwá. A czárownicy Fáráonowi

Act. 1.8 Luc. 11. 20.

Exod. 8. 19. Matth. 12. 28.

widząc cudá ktore czynił Moyzeſz/ mowili: w rzegách Moyzeſzowych/ Pálec Boży to ieſt. Ten Pálec ſyn Boży vkázuie być Duchá ś. v Mátthewſzá ś. mowiąc: Ia Duchem Bożym wymiátam dyabelſtwá.

Pieczęć zbáwienia.

Pyt: Gdźie piſmo zowie Duchá świętego pieczęćią y zádátkiem náſzego zbáwienia?

2 Cor. 1. 22. 2 Cor. 5. 5. Ephes. 1. 13. Ephes. 4. 30.

Odp: Páweł ś. mowi w liśćie do Koryntow: Bog zápieczętowáł nas/ y dał zádátek Duchá w ſercách náſzych. Tenże Apoſtoł w liśćie do Efezow mowi: Vwierzywſzy ieſteśćie zápieczętowáni Duchem świętym obietnice/ ktory ieſt zádátkiem dźiedźictwá náſzego. Tenże mowi: Nie záſmucayćie duchá onego ś°. Bożego / przez ktorego ieſteśćie zápieczętowáni ná dzień odkupienia.

Nazwiſká Duchá ś.

Tenże Duch ś. zowie ſię duchem modlitw y łáſki / Zách. 12. ẘ 10. Duchem dobrym/ 2 Ezdr. 9. ẘ 20. Pſál. 142. ẘ 10. Duchem przednim / Pſál. 51. ẘ 14. Duchem prawdy/ Ian. 16. ẘ 13. Duchem Bożym/ 1 Kor. 6. ẘ 11. Duchem Oycowſkim/ Mát. 10. ẘ 20. Duchem Kryſtuſowym/ Rom. 8. ẘ 9. Duchem Synowſkim/ Gál. 4. ẘ 6. Swiádkiem Kryſtuſowym/ Ian. 15. ẘ 26. Mieſzkániem w wiernych/ 1 Kor. 3. ẘ 16. Wodzem y rządźićielem/ Rom. 8. ẘ 14. Swiádkiem w ſumnieniách náſzych/ Rom. 8. ẘ 16. Duchem miłośći y zdrowego rozumu/ 2. Tim. 1. ẘ 7. Duchem odnowienia y odrodzenia/ Tit. 3. ẘ 5. Pobudką do modlitw/ y podpárćiem krewkośći náſzych / Rom. 8. ẘ 26.

Grzech przećiwko Duchowi ś.

Mar. 3. 28

Przećiwko ktoremu Duchowi świętemu ktoby zgrzeſzył / nie będźie mu ná wieki grzech odpuſzczony / y owſzem będźie potępion. O czym ták mowi Syn Boży v Márká ś. Powiedamći wam

záprawdę/ że wſzytki grzechy będą odpuſzczone ſynom ludzkim y bluźnierſtwá ktoremiby kolwiek bluźnili: Ale ktoby bluźnił przećiwko Duchowi ś. nie ma odpuſzczenia ná wieki/ owſzem ieſt winien potępienia wiecznego.

O tym grzechu ácz rożnie mowią Doktorowie

Origenes, Auguſtinꝰ, *tákże* Lombardꝰ, Thomas.

Ale to ieſt napewnieyſzy wykład przy ktorym ſtoią Hieronymus, Hilariꝰ, Chryſoſtomus, Baſiliꝰ, &c.

A ten grzeſzy przećiwko Duchowi ś°/ ktory od prawdy vznáney y iáwney / vpornie / dobrowolnie / k woli świátu / przećiwko ſumnieniu/ odſtępuie do báłwochwálſtwá/ do zabobonow/ do wymyſłow/ y do bluźnierſtw; iákowi ſą wſzyſcy Apoſtátowie/ Abnegántowie. Tákowi ludźie opłákáni/ chorują ná wrzod nieuleczony/ ktory zową Apoſtema. A iż to ieſt grzech przećiwko duchowi świętemu/ Páweł ś. zeznawa/ mowiąc/ w liśćie do Zydow: Abowiem być nie może/ áby ći / ktorzyby raz byli oświeceni/ y ſkoſztowáli dáru niebieſkiego/ y vczeſtnikámi ſię ſtáli Duchá ś°/ y ſkoſztowáli dobrego słowá Bożego / y mocy przyſzłego wieku/ ieſliby vpádli/ áby powtore byli odnowieni przez pokutę: przeto iż znowu krzyżuią ſámym ſobie ſyná Bożego / y iáwnie go ſromocą.

Hebr. 6. 4. Hebr. 10. 26.

Tenże mowi: Ieſlibyſmy dobrowolnie zgrzeſzyli po wźięćiu vznánia prawdy / iużći dáley nie zoſtawa ofiárá zá grzech/ ále ſtráſzliwe niejákie oczekawánie ſądu y zápalenia ogniá / ktory pożrze przećiwniki. Ktoby odrzućił zakon Moyzeſzow/ bez miłośierdźia ná świádectwo dwu ábo trzech vmiera: Iákoż mniemaćie/ iż dáleko ſrożſze karánie záſłuży ten/ ktoryby ſyná Bożego podeptał/ y krew przymierza/ przez ktorą był poświęcony/ pokaláną być rozumiał/ y duchá łáſki zelżył?

2 Pet. 2. 21.

Piotr ś. mowi w liśćie ſwoim: A lepiey im było nie vznáć drogi ſpráwiedliwośći/ niżli poznawſzy cofnąć ſię názad od świętey náuki im podáney. Ale ſię im

przydáło/co prawdziwą przypowieśćią pospoli-
ćie mawiáią: Pies wroćił się do zmiećiská swego/y
świniá vmyta do káłuże błotá. Zá tákowemi lu-
dźmi/ktorzy przećiwko sumnieniu grzeszą/ nie ma-
my się modlić: ábowiem zá tákowe nie ważna iest
1 Ioh. 5. modlitwá. Jan ś. mowi w liśćie swoim: Jesliby
16. kto widźiał brátá swego / á on grzeszy grzechem
ktory nie iest ná śmierć/prośić będźie/y da mu ży-
wot; grzeszącym (mowię) nie ná śmierć: iestći
grzech ná śmierć/nie mowię ábyś zań prośił. Toż
1 Reg. 2. mowi y Eli kápłan w xięgách Krolewskich. Jesli-
25. żeby zgrzeszył człowiek przećiw człowiekowi/ mo-
że mu Pan Bog odpuśćić: á iesliby człowiek zgrze-
szył przećiwko Bogu / ktoż się będźie zań modlił?
Mamy tego przykład w Jeremiaszu Proroku/
ktory gdy się modlił zá onemi Apostátámi/ktorzy
odstąpiwszy Bogá / y słowá tego prawdźiwego/
Ierem. 7. stworzeniu służyli; rzekł mu Pan Bog: Nie modl
16. się zá tym ludem/boć nie wysłucham: á zaż niewi-
Heb. 12. dźisz co czynią? Opuszczam Ezau/y Antyochá/kto-
2 Mach 9. rzy miłośierdźia y łáski ználeść nie mogli/ iáko ći/
ktorzy byli iuż od Bogá opuszczeni y zátwárdzeni.

VViárá w Duchá ś.

PYT: W Duchá ś°. godźili się wierzyć?

ODP: Godźi. Vczy nas tego sam syn Boży: á-
Matth. bowiem powiedźiawszy v Máttheuszá ś. Vczcie
28.19. wszytki narody/krzcząc ie w imię Oycá/y Syná/y
Mar. 16. Duchá ś°/ dokłáda v Márká świętego: Kto v-
16. wierzy á okrzći się / zbáwion będźie. Komuż y w
kogo vwierzyć? W tego/w ktorego się imię krzći-
my. A iż się krzćimy y w Duchá ś°/ iákoż weń nie
wierzyć? vczy nas tego y Kredo Apostolskie. Abo-
wiem w kredźie mowimy: Wierzę w Duchá ś. nie

Duchá, ále w Duchá. Acz nowokrzczeńcy mowią/iż Irren. Lib. 1. cap. 2.
tę praepositią In, W, to iest/w Duchá/ná Concilium
Niceńskim Doktorowie przydáli : á drudzy mo-
wią / że to po Concilium Niceńskim włożono: ná
czym się bárzo mylą. Iraeneus Doktor / ktory znał
Polykárpá vczniá Janá ś. w wyznániu wiáry po-
łożył/w Duchá/nie Duchá. Vczy nas tego y Máie-
stat wszechmocny Duchá ś°: ponieważ iest Bo-
giem/stworzyćielem/ y wiárę dawa/ iáko ś. Pá-
weł świádczy w liśćie do Koryntow / y dla tegoż 1 Cor. 12. 9.
tenże Apostoł zowie go Duchem wiáry. Godźi się 2 Cor. 4. 13.
weń wierzyć : ktoby nie wierzył w Duchá ś°/ nie
wierzyłby y w Oycá y w Syná: bo Duch ś. iest ie- vt supra.
dney istnośći z Oycem y z Synem; á zá tym byłby
potępion.

Chwálá Duchá ś.

PYT: Duch święty ieśli ma być chwalon?

ODP: Ma być chwalon. Izáiasz Prorok mo- Isai. 6. 1.
wi: Widźiałem Páná śiedzącego ná stolicy wyso-
kiey / y Seráfinowie wołáli / mowiąc/ Swięty/
Swięty/Swięty Bog zastępow: pełna iest wszyt-
ká źiemiá chwały iego. Y słyszałem głos Páná
mowiącego : Kogo poślę? kto poydźie nam? Y ꝟ 8.
rzekłem: Otom ia iest/pośli mię. Y rzekł: Jdź / y
będźiesz mowił temu ludowi/słuchaycie słucháiąc/
á nie rozumieyćie/ꝛc. To mieysce wykłáda Páweł Act. 28.
ś. w Dźieiách Apostolskich o Duchu ś. /mowiąc: 25.
Záiste dobrze Duch ś. powiedźiał przez Izáiaszá
Proroká do Oycow nászych/mowiąc : Jdź do lu- Psal. 95.
du tego/ꝛc. Dawid mowi w Psálmie: Podźmy/ 6.
chwalmy go / y vpádnimy / y płáczmy przed Pá-
nem. Ten Psalm wykłáda Páweł ś. o Duchu ś. Hebr. 3.
w liśćie do Zydow. Páweł ś. w liśćie do Koryn- 7.

tow mowi: Ciáło wáße iest przybytkiem Duchá
1 Cor. 6. 19. ś. ktory w was iest. A powiedziawßy iż Duch
świety w ciáłách wiernych mießka/dokłáda támże:
Chwalcieß tedy Bogá w ciele wáßym. Nie
trzebá wiele dowodow: Iż Duch świety iest Bogiem/
słußna iest rzecz áby go lud Krześćiáński
chwalił iáko Bogá: ktorego posługá iest chwale-
2 Cor. 3. 8. bna/ Páwel ś. świádczy.

VVzywanie Duchá ś.

PYT: Duch świety mali być wzywány?

ODP: Nowßem. Apostołowie święci Duchá
ś. wzywáli. Czytamy w Dźieiách Apostolskich/
Act. 13. 2. kiedy mieli Apostołowie postáć ná vrząd Mini-
strowski Páwłá y Bárnábáßá/ tedy w te czásy
pánu Bogu służyli/ modlili się/ pośćili. Rzekł
Duch ś. wyłączcie mi Bárnábáßá y Páwłá ku tey
spráwie/ku ktoreiem ich wezwał. Skąd się pokázuie/
iż Duchá ś. wzywáli: bo się im ozwał ná ten
czás gdy się modlili. Wzywał go Páwel ś. piząc
1 Thess. 3. 12. do Thessáloniceńsow: A Pan niechay was pomnozy/
y obfitymi vczyni społeczną miłośćią/ miedzy
wámi y przećiw wßytkim/ iáko y my przećiwko
wam: áby sercá wáße nienágánione vtwierdził w
świątobliwośći przed Bogiem y Oycem náßym/
ná przyśćie Páná náßego Jezusá Krystusá ze wßytkimi
ś. iego. Tenze Páwel ś. w liśćie do Koryntow/
wyliczywßy rozmáite dáry Duchá świetego/
1 Cor. 12. 11. mowi: Ale te wßytki rzeczy spráwuie ieden y
tenze Duch/ vdźieláiąc ich z osobná káżdemu iáko
chce. Ponieważ Duch ś. w mocy ma wßytkie rzeczy/
y onymi ßáfuie iáko chce/ á iákoż go nie wzywáć?
Tenze Páwel ś. mowi w liśćie do Rzymian:
Rom. 10. 14. Iákoż tedy będą wzywáli w ktorego nie vwierzy

li? A iż w Duchá ś. wierzymy/ y Bogiem go według
pismá ś. znamy/ w imię iego się krzćimy/ słusznie
go tedy mamy wzywáć. Jan ś. w Obiáwieniu
wzywał go mowiąc: Łáská y pokoy niech Apoc. 1. 4.
wam będzie od śiedmi Duchow. Przez śiedm Duchow/
rozumie Duchá ś. ktory iest dawcą śiedmi
dárow/ iáko Izáiaß wykłáda. To iest rozmáitych Isai. 11. 2.
dárow: iáko Páweł ś. dokłáda 1 Kor. 12.

PYT: Gdźie pismo święte trzy osoby rozeznáne/
w iednym á nierozdźielnym Bostwie wspomina? *Pytánie o trzy osoby rozeznáne.*

ODP: Bog Oćiec trzy osoby wspomina v Pro Agg. 2. 6.
roká Aggeußá mowiąc: Ja iestem z wámi/ mowi
Bog zastępow/ Słowo moie y Duch moy będźie
między wámi/ nie boyćieß się. Tu wspomina Bog
Oćiec/ śiebie sámego/ gdy mowi/ Bog zastępow:
Wspomina Duchá ś. wyráźnie/ y syná/ ktorego zowie
słowem swoim: według onego co mowi Jan
ś. w Obiáwieniu/ Imię iego rzeczone iest słowo Apoc. 19. 13.
Boże. Syn Boży trzy osoby rozeznáne wspomina Isai. 48. 16.
v Proroká Izáiaßá/ mowiąc: Duch Páński náde
mną: ábowiem pomázał mię Pan y posłał mię. A Isa. 61. 1.
v Janá ś. mowi: Będę ia prośił Oycá/ á innego Ioh. 14. 16.
Pociesßyćielá da wam. Tenze mowi: Gdy przydźie Ioh. 15. 26.
pociesßyćiel/ ktorego ia wam poślę od Oycá/ Duch
on prawdy/ ktory od Oycá pochodźi/ onći o mnie
da świádectwo. A v Mátthеußá ś. iáśnie trzy osoby Mat. 28. 16.
rozeznáne/ iednego bostwá będące/ wspomina/
mowiąc: Krzćićie w Imię Oycá/ Syná/ y Duchá
ś. Anioł trzy osoby wspomina v Łukaßá ś. Luc. 1. 31.
gdy mowi do Pánny Máryey: Duch ś. przyidźie
w ćię/ á moc nawyżßego záćmi ćię: á dla tegoż też/

co się z ćiebie národźi święte/ będźie názwáne syn
Boży. Páweł ś. trzy osoby wspomina w liśćie do
Galat. 4 Gáłátow: Iż wy iesteśćie Synowie/posłał Bog
6. Duchá syná swego w sercá wásze/wołáiącego Ab-
Ephes. 2 bá/to iest/Oćiec. Tenże mowi w liśćie do Ephe-
18. zow: Przez Krystusá mamy przystęp w iednym
Ephes. 3. Duchu do Oycá. Tenże mowi: Vklękam ná kolá-
14. ná moie/ ku Oycu Páná nászego Iezusá Krystu-
sá/ áby wam dał z obfitey łáski swoiey/ żebyśćie
1 Ioh. 4. byli mocnie vtwierdzeni przez Duchá iego. Ian ś.
13. trzy osoby wspomina w liśćie swoim: Z Duchá ś.
nam dał: á mysmy widźieli y świádczymy/iż Oćiec
1 Petr. 1. posłał Syná/áby był zbáwićielem świátá. Piotr
2. ś. trzy osoby wspomina w liśćie swym: Wybrá-
nym z przeyźrzenia Bogá Oycá/ku świątobliwo-
śći Duchá/przez posłuszeństwo y pokropienie krwie
Iezusá Krystusá: Łáská niech wam będźie/ y po-
koy rozmnożony. Z tych świádectw pismá ś. po-
kázuie się rozeznánie Person / w bostwie nie roz-
dźielnym : Abowiem miánowićie wspomina pi-
smo Oycá / Syná / y Duchá ś. vkázuiąc iż Oćiec
nie iest Synem / áni Duchem ś. Syn nie iest Oy-
cem / áni Duchem ś. Duch święty nie iest Oycem
áni Synem : ále káżdy z tych trzech iest sam w so-
bie istotnie będący / y osobą rozeznány : istny iest
Oćiec/istny Syn/istny Duch święty.

PYTAnie o 3. osobách W iednym Bostwie.

PYT: Ponieważ pismo ś. wspomina trzy osoby/
y zowie Oycá Bogiem y stworzyćielem : Syná
Bożego Bogiem y stworzyćielem: Duchá ś. Bo-
giem y stworzyćielem : To są trzey Bogowie / y
trzey Stworzyćielowie: A wszák mowią Moyżesz
y Prorocy/iż ieden iest Bog y ieden stworzyćiel:

ODP: Ieden iest Bog/ y ieden stworzyćiel : á Athana-
ten iest/Oćiec/Syn/y Duch ś. Acz są trzy persony sius in
rozeznáne / ále iedno bostwo nie rozdźielne / ieden Symbo-
máiestat/iednáchwałá/cześć/náturá/istność: iáki lo.
Oćiec/táki Syn/táki y Duch ś: Bog Oćiec / Bog
syn/Bog Duch ś: Stworzyćiel Oćiec / Stworzy-
ćiel Syn/ Stworzyćiel Duch ś. A przećię nie trzey
Bogowie/ále ieden Bog: nie trzey Stworzyćielo-
wie/ále ieden Stworzyćiel. Ten ieden Bog w no-
wym Zakonie / á osobliwie przy Krzćie Krystuso-
wym we trzech personách/zrzetelnie/iáwnie/wido-
mie/obiáwił się świátu wszytkiemu. Łukasz świę- Cap. 3.
ty/Márek/Ian/Mátthеusz świádczą/iáko v Ior 22. Cap. 1.
dánu głos Oycowski był słyszány / Krystus Pan 10.
krzczony / Duch ś. w osobie ćielesney iáko gołębi- Cap. 1.
cá iest widźiány. Słowá są Łukaszá ś. Iezus był 32. Cap. 3.
okrzczon/ y modlił się: tedy się niebo otworzyło/ y 16.
zstąpił náń Duch ś. w osobie ćielesney iáko gołę-
bicá/y sstał się głos z niebá mowiąc: Ty iesteś on
namileyszy Syn moy/w tobieć przestawam. W i-
mię tych trzech Person krzcimy się/ według roská-
zánia syná Bożego/ ktory mowi v Mátthеuszá ś. Matth.
Krzćićie w imię Oycá y Syná/y Duchá ś. A imię 28. 19.
tych trzech iest Bog/ podług onego co mowi v I-
záiaszá Pan Bog: Iam iest Pan/ to iest imię mo- Isai. 42.
ie. A Amos mowi : Pan Bog zastępow imię iego. 8. Amos 4.
W tych trzech wierzymy / iáko w Kredźie wyzna- 13. Psal. 68.
wamy mowiąc/Wierzę w iedne° Bogá/tu punkt: 5.
y vkázuiemy w ktorego Bogá wierzymy / w Oy-
cá/ w Syná / y w Duchá ś. Ci trzey są przyczyną 1 Cor. 6.
nászego zbáwienia. Páweł ś. mowi w liśćie do 11.
Koryntow: Iesteśćie omyći/ poświęceni/vsprá-
wiedliwieni w imię Páná Iezusowe/ y przez Du-

cha Bogá náßego. Tych trzech ſpołem wzywał Páweł ś. w liśćie do Koryntow. Abowiem powiedźiawßy / Bog miłośći y pokoiu będźie z wámi/dokłáda/ Łáſká páná Jezuſá Kryſtuſá y miłość Bogá/y ſpołeczność Duchá ś.niechay będźie z wámi wßytkimi. Jan też ś. w Objáwieniu tegoż Bogá we trzech perſonách będącego wzywał/ mowiąc : Łáſká y pokoy niech wam będźie od tego/ ktory ieſt/ y ktory był/ y ktory przyidźie / y od śiedmi Duchow/ktorzy ſą przed oblicznośćią ſtolice iego y od Jezuſá Kryſtuſá. Przez śiedm Duchow / rozumieią ſię śiedm dárow Duchá ś. iáko czytamy v Proroká Jzáiaßá. Ci trzey / Oćiec/ Syn/y Duch ś. názwáni ſą v Janá ś. iednym Bogiem:bo ták mowi Jan ś. w liśćie ſwoim: Trzey ſą/ ktorzy świádczą ná niebie / Oćiec / Słowo / y Duch ś. á ći trzey iedno ſą. Y dokłáda: Jeſliż świádectwo ludzkie przyimuiemy / świádectwo Boże więtße ieſt. Tu trzech świádectwo/Oycá/Syná/ y Duchá ś. názywa świádectwem Bożym : vkázuiąc / iż Oćiec / Syn / y Duch ś. ieſt iednym Bogiem. A iż nie rzekł Jan ś. *A ći trzey ieden ieſt*, ále/ iedno ſą: To dla tego vczynił/ zábiegáiąc odßczepieńſtwu Sábelliuſowemu/ ktory trzy oſoby rozeznáne/w iedne oſobę o trzech imionách mießał/ że trzech oſob iedne czyniąc : Nie pomniąc ná to / iż iedno ſą/nie oſobą/ ále boſtwem. Co też y *Naſianzenus* wyznawa.

PYT: Godźili ſię tych słow *Oſobá, Iſtność, Spoliſtny, Troycá*, vżywáć?

ODP: Tymi słowy brzydźili ſię dawni Kácerze/powiedáiąc iż ich w piśmie niemáß : á nie ták

2 Cor.13 11.
2 Cor.13 13.
Apoc.1. 4.
Iſai.11. 2.
1 Ioh.5. 7.
Te ſłowá ma dáwny Doktor Cyprianus lib. de unit. Eccl.& Codex Britanicus & Editio Cõplutenſis Auguſtinus & Epiphanius lib. de Hæreſ: Sabelli. Nazianzenus Orat.1.de pace.

dálece słowy ſię brzydźili / bo im nie o słowá ßło/ iáko ſámą rzeczą: áby ohydźiwßy słowá ludźiom/ y ſáme rzecz mogli zágubić : o ktorych Kácerzách ßyroko piße *Sozomenus* Hiſtoryk. Ktorych słow Doktorowie krześćiáńſcy często vżywáli/walcząc z Heretykámi/ y drugie wynáydowáli dla nowych odßczepieńſtw / áby byli rozeznáni práwowierni Krześćiánie od odßczepieńcow / świádczą o tym Doktorowie / *Auguſtinus, Hilarius, Nazianzenus*. Godźi ſię tych słow vżywáć. Bo ácz tymi słowy wyrázonymi w piſmie ś. nie ſą wypiſáne: ále rzecz ſámá/iſtotá pewna / ſens y známionowánie tych słow ieſt : z okolicznośći piſmá ś. wywiodą y pokażą ſię / iáko te/ktore máią fundáment w słowie Bożym/y ták to ieſt rzecz ważna/iákoby były włáśnie wyráźne w słowie Bożym : poniewaz w rzeczy táią ſię y zámykáią. *Auguſtinus, Epiphanius, Ambroſius, Athanaſius*, mowią : Choć nie nápiſano tego słowká Spoliſtny/iednák rzecz ſámá/ktora ſię w słowie tái/ prawdziwa ieſt. A iż nieprzyiaćiele vpornie ná práwowiernych Krześćiánách te słowá wyćiągáią / rozumieiąc że y słow y rzeczy niemáß w piſmie ś.niechayże weyzrzą w piſmo święte á znaydą ie. Sam Pan Bog mowi w kięgách Moyżeßowych: Ja ieſtem/ktory ieſtem. Syn Boży mowi v Janá ś. Nie słyßeliśćie nigdy głoſu Oycowego/ániśćie oſoby iego widźieli. Páweł ś. mowi w liśćie do Żydow : Syn boży ieſt iáſnośćią chwały y wyrázonym obrázem iſtnośći ie°. Piotr ś. mowi w liśćie ſwoim: Abyśćie ſię ſtáli vczeſtniki Boſkiego przyrodzenia. Co ſię tycze tego słowká zacnego/świętego/táiemnego/Troycá/w piſmie ś. ma rzecz y fundáment : z okolicznośći pi-

Sozom. Lib.4. cap. 16. 18.21.22.
Auguſt. Tract. 93 in Ioh. Hil.lib. ad Conſtant. Nazian. in laudẽ Athanaſ
Auguſt. Epiſt. 174.178. Epiph. hæreſ.73 Ambro. lib.3. de Fide. Cap.7. Athan. de Decret Synod:Nicæn cõtr Hæreſ. Arianor
Exod. 3. 14.
Ioh.5.37.
Hebr. 1. 3.
2Pet.1.4

śmá ś. pokaże się. Jan ś. mowi w liśćie: A ći trzey iedno są. Trzey iedno/ coż iest/ tylko trzech iedność: co gdy będziem chćieć názwáć iednym słowem/ będźie Troycá. A ták z tych słow czerpamy słowo Troycá/ to iest/ trzech iedność. Opuszczam Formę krztu ś°. z ktorey się iásnie wywodzi táiemnicá Troyce ś. Doktorowie Krześćiáńscy stárożytni/ bliscy czásow Apostolskich/ tego słowká vżywáli/ onym się nie brzydźili/ gránic miedzy Oycem á Synem y Duchem ś. nie sypáli: iáko Clemens vczeń Piotrá ś: *Iustinus, Tertullianus, Cyprianus, &c.* Tego słowká y my vżywamy iáko iákiey broniey/ cechy/ y hásłá przećiwko nowowiernikom/ ktore dawni Krześćiánie krwią oblali. Ktorego ktoby nie chćiał vżywáć/ mamy go zá podeyźrzánego/ y w wierze nie vgruntowánego/ według ś. Synodu Toruńskiego. O tákowych rozumiemy iáko vczy y *Calvinus* że táią w sobie iad skryty: y trzebá się im strzedz/ áby niedługoż y rzeczy sámey nie vtráćili: bo kto sobie da słowko zgánić/ wnet y rzecz vtráći y porzući. To słowko Troycá/ zćiąga się nie do nátury Istnośći Boskiey/ ále do person. Y iest to słowko/ liczby/ wźięte od Krześćian/ ktorym sobie znáczą tych trzech miánowánych/ Oycá/ Syná/ y Duchá ś. Nadobnie powiedźiał Doktor *Fulgentius*: Troycá do person zćiąga się/ iedność/ do nátury: toż mowi *Nazianzenus*, y inszy. Krotko mowiąc/ wiáry nászey pobożność/ nie w słowiech/ ále w rzeczách/ záwisłá: tenże *Nazianzenus* ná tymże mieyscu mowi.

PYT: Iużeś mi powiedźiał o Bogu Oycu/ Synu/ y Duchu ś. powiedzże mi też o Sákrámenćiech świętych ktorymi pieczętuiesz wiárę/ ktora iest w

1 Ioh. 5. 7.
Nazian. lib: 5. de Theolo.
Clemēs In itine. Iustin. in Expos. Fidei. Tertul. con. Praxeā. Cypr. in orat. Dominic.
Torun. Synod. Can. 7.
Calvinus li. 1. cap 13. Sect: 5. Instit:
Sozom: lib: 4. cap. 22. Hist:
Fulg. Lib: de fide cap: 1.
Orat. ad 150. Epi.
Isidorus li. 7. ca. 4. Ætymol.
Concil. Tolet: 2: Can. 1.
PYTAnie o Sákrámē-

Bogá w Troycy iedyne°. Co iest SAKRAMENT?

ODP: Sákráment iest rzecz widoma/ ćielesna/ źiemska/ od sámego Páná Bogá postánowiona y poświęcona/ ktora iest znákiem widomym/ niewidomey łáski Bożey/ znákiem rzeczy świętey/ vpominkiem rzeczy świętych przez rzeczy pozwierzchnie/ pieczęć wiáry y vspráwiedliwienia. Co się z onych słow pokázuie: Podawáiąc chleb y wino/ mowi Pan v Łukaszá ś. To czyńćie ná pámiątkę moię. Páwel ś. mowi w liśćie do Rzymian: Abrahám wźiął znák obrzezánia/ iáko pieczęć spráwiedliwośći y wiáry. Z pismem ś. zgadzáią się Doktorowie/ *Augustinus* mowi: Ofiárá widoma/ niewidomey ofiáry iest Sákráment/ to iest/ znák święty. Tenże mowi: Abowiem te Sákrámentá/ w ktorych nie coby było/ ále coby pokázowáły záwżdy vważáć potrzebá: gdyż są znákámi tákowemi/ ktore inszą rzeczą są/ á inszą znáczą. Tenże: Sákrámentá są pieczęći widome rzeczy Boskich. *Bernardus* mowi: Sákráment iest znák święty ábo święta táiemnicá. *Lombardus* mowi: Sákráment iest niewidomey łáski widomy znák.

PYT: Wiele iest Sákrámentow?

ODP: Dwá tylko: Krzest ś. y Wieczerza páńska. Te dwá Sákrámenty wyszły ná krzyżu z boku Páná Krystusowego. Jan ś. mowi w Ewánieliey swoiey: Niektory z żołnierzow oszczepem przebodł bok Krystusow/ y nátychmiast wyszłá krew y wodá. Przez krew Wieczerzą páńską/ przez wodę Krzest/ rozumieli Doktorowie Krześćiáńscy. Te dwá Sákrámenty krześćiáńskie/ znáczyły one Sákrámentá żydowskie/ zeznawa *Augustinus*. Te dwá

ćie.
Luc. 22. 19.
Rom. 4. 11.
August. Lib: 10 ca: 5. de Civit: Dei.
Lib. 3. cap: 22. cōt. Maximi:
Lib: de Catech: Rud. ca: 26.
Bernar. Serm: de Cœn.
Lom: li. 4. Dist: 1
Ioh. 19. 34.
August: Tract: 9. in Ioan:
Chriso: in cap: 19 Ioh.
August: Tract: 26 in Ioh:

Bellar. Lib. 1. cap. 2. de Confirm.

sákrámenty máią trzy rzeczy/ktore własnie należą sákrámentom / bez ktorych nie mogą być sákrámentá/co y Bellármin przyznawa. I. Máią mándat sákrámentálny/ od sámego Páná roskazány y postánowiony : o czym wnet mieć będziemy. II. Máią widomy sákrámentálny Element / od sámego Krystusá páná podány/to iest/ wodę/chleb/ y wino. III. Máią obietnicę sákrámentálną łáski y odpuszczenia grzechow we krwi Krystusowey:o czym ná swych mieyscách obaczym. A iż tych rzeczy nie ma/Pokutá/Małżeństwo/Duchowieństwo:tedyć choć są rzeczą dobrą/świętą/od Bogá postánowioną/ wszákoż nie są tákim sákrámentem/iákim iest Krzest y Wieczerza Páńska W stárożytnym kośćiele Doktorowie krześćiáńscy niewiedźieli iedno o tych dwu własnych sákrámentách. Augustyn mowi: Niewiele (to iest sákrámentow) zá wiele/ (to iest ceremoniy) ku czynieniu łátwich/ku wyrozumieniu wysokich/ku záchowániu świętych/sam Pan podał/y náuká Apostolska/iáko iest sákráment krztu/ y obchod ćiáłá y krwie páńskiey. Tenże mowi/ Jeden z żołnierzow bok pánu otworzył/ y nátychmiast wyszłá krew y wodá/ ktore są mátki Kośćiołá dwá sákrámenty. Beatus Rhenanus mowi: Krzest y Wieczerza páńska/ są dwá sákrámenty stárego Kośćiołá. Bessárion Kárdynał nie wstydał się tego wyznáć/iż te dwá sáme tylko sákrámentá w Ewánieliey są iáwnie podáne.

August. Li. 3. c. 9 de Doct. Christ. Lib. 119. Lib. de Cathac: cap: 4. Li: 2. c. 6 de Sym. Beat. In lib. Tertul. de Corō Milit: Bess. Lib: de Euchar.

Pytánie o krzćie.

PYTANIE.

CO iest KRZEST?

ODPOVVIEDZ.

Jest omyćie odrodzenia y odnowienia przez Duchá ś. od grzechow / przyobleczenie ná się Jezusá Krystusá / Przyięćie / wszczepienie y przyłączenie do społeczności kośćiołá Krystusowego zá syny y corki Boże. Ananiasz mowił do Páwłá ś. iáko czytamy w Dźieiách Apostolskich. Wstań/á okrzći się/y omyj grzechy twe wzywáiąc imienia páńskiego. Páwel ś. mowi piszą do Tytusá. Bog zbáwił nas/nie z vczynkow sprawiedliwych ktorebyśmy czynili / ále z miłośierdźia swego przez omyćie odrodzenia y odnowienia duchá ś. Tenże mowi w liśćie do Gálátow: Ktorzykolwiek iesteśćie okrzczeni w Krystuśie / oblekliśćie Krystusá. Tenże mowi w liśćie do Efezow. Krystus kośćioł swoy poświęćił / oczyśćiáiąc go omyciem wody przez słowo. A Lukasz ś. w Dźieiách Apostolskich mowi/Ktorzy wdźięcznie przyięli słowo Boże/okrzćili się: y przystáło dniá onego do społeczności około trzech tyśięcy osob. Z tąd się pokázuie/iż okrzćić się nic inszego nie iest / iedno być omytym od grzechow/odrodzonym / do Kośćiołá Bożego przyiętym/ Krystusem przyobleczonym; á to wszytko zá spráwą Duchá świętego: czego iest znákiem/świádectwem y pieczęćią/krzest ś. ktory w nas pozwierzchnie tę łáskę niewidźiáną pieczętuie / y práwie ią ná ćielech nászych/iáko piętnem widomie wyraża/ wyświádcza y cechuie.

Act. 22. 16. Tit. 3. 5. Gal. 3. 27 Eph. 5. 26. Act. 2. 41

PYT: Kto iest vstawcą Krztu świętego?

ODP: Sam Jezus Krystus / iáko o tym świádczy Mattheusz święty/mowiąc: Rzekł Jezus Apostołom/ Idąc vczćie wszytkie narody/krzcząc ie w imię Oycá/ y Syná/ y Duchá ś./ vcząc ich chowáć wszytkie rzeczy/com wam przykazał. A iż syn

Matth. 28 19. Luc. 7. 30 Matth. 15.

Przyczy

nypoſtá nowie-nia ś. krztu. Boży ieſt vſtáwcą Krztu ś.º/ dla tegoż ſamże ná-
zywa go v Ewánieliſtow Rádą y ſpráwiedliwo-
ścią Bożą/ áby nim nikt nie gárdźił.

Pyt: Syn Boży dla czego Krzeſt święty w ko-
śćiele poſtánowił?

Odp: Dla te°/áby był znákiem/świádectwem/
y pieczęćią wiáry/ ktora ieſt w Jezuſá Kryſtuſá;
tákże zbáwienia y odpuſzczenia grzechow/ ktore
nam ſpráwił zaſługą/śmierćią/krwią ſwą Jezus
Kryſtus:nákoniec przyięćia do przymierza Boże-
1 Petr.3. 21. go/y złączenia z Jezuſem Kryſtuſem. Piotr świę-
ty mowi w liśćie ſwym:Korabiowi krzeſt rowná-
iąc ſię/ záchowywa nas też/ nie zdeymuiąc z nas
plugáwośći ćiáłá/ ále ſpráwuiąc to / iż dobre ſu-
mnienie wzywa Bogá przez zmartwychwſtánie
1 Ioh.5. 8. Jezuſá Kryſtuſá. Jan ś. mowi w liśćie ſwoim:
Trzey ſą ktorzy świádczą ná ziemi/Duch/wodá y
Rom.4. 11. krew. Páwel ś. mowi w liśćie do Rzymian. Abrá-
hám wziął znák obrzezánia/iáko pieczęć ſpráwie-
dliwośći y wiáry. A iż krzeſt ś. ieſt ná mieyſcu o-
Coloſ.2. 11, 12. brzeſki/iáko vczy tenże Apoſtoł w liśćie do Koloſ-
ſenſow/tedyć też ieſt znákiem y pieczęćią ſpráwie-
Tertul: lib. de pœnit. dliwośći y wiáry. Y z tądże Tertullian y Chryzo-
Chriſo: Hom. 5. in Matt: Operib imp. ſtom mowią/Krzeſt ieſt zápieczętowánie wiáry.

Pyt: Dźiatki ludźi krześćiáńſkich máiąli być
krzczone?

Odp: Máią być krzczone. Vczą nas tego pro-
Pytánie eśli dźiatki máłe máią roctwá/ figury zakonne/ obrzeſká Abráhámowá/
Mándat Boży / przykłády Apoſtolſkie / zacność
dźiatek krześćiáńſkich/ktorą ich Pan Bog vczćił z
łáſki ſwey.

Pyt: Gdźie o tym proroctwo było / że dźiatki

ludźi krześćiáńſkich miáły być krzczone? *być krzczone.*

Odp: Mowi Jzáiaſz/Ták mowi Pan Bog:O- *Proroctwo.*
to podnioſę rękę moię ku pogánom / á podnioſę
chorągiew moię w narodźiech: á przynioſą ſyny Iſai. 49. 22.
twe ná łokćiách ſwoich / á dźiewki twe ná rámio-
nách ſwoich.To ináczey nie może ſię rozumieć ieno
o krzćie/do ktorego przynoſząc dźiatki máłe rodźi-
cy/ ofiáruią ie Pánu przezeń.

Pyt: Ktore były figury w zakonie o krzćie *Figury zakonne.*
dźiećińſkim?

Odp: Krzczenie w morzu wſzytkich Jzráeli-
tow idących z Eiptu. Páwel ś. mowi w liśćie do
Koryntow: Wſzyſcy byli okrzczeni w Moyzeſzu w 1 Cor.10. 2.
obłoku y w morzu. Tám były y dźiatki máłe: bo
ták mowił Moyzeſz do ludu Jzráelſkiego w kię-
gách ſwoich: Z dźiatkámi náſzemi y z ſtárſzemi / z Exod.10. 9.
ſynmi y z corkámi poydźiemy; Tedyć też tám y dźia
tki máłe z rodźicámi były krzczone. A ieſli ná on
czás dźiatki máłe były krzczone/ á teraz w nowym
przymierzu czemu im ma być broniony Krzeſt?

Pyt: Gdźię Abráámowi roſkazał Pan Bog *Obrzeſká.*
dźiatki máłe obrzezowáć?

Odp: Moyzeſz o tym nápiſał w kięgách ſwych/ Geneſ. 17.12.
gdźie ták Pan Bog mowił do Abráhámá : Nie-
mowiątko oſmego dniá miedzy wámi niechay bę-
dźie obrzezáne. Ná mieyſce obrzeſki náſtąpił
krzeſt/ iáko vczy Páwel ś. iáśnie w liśćie do Ko- Coloſ. 2.1.
loſſenſow/ mowiąc: Przez Kryſtuſá obrzezáni ie-
ſteście/obrzezániem nie ręką vczynionym/pogrze-
bieni z nim przez krzeſt. Jáko tedy w ſtárym zako-
nie/choć dla młodych lat/ nie mogły od ſiebie mo-
wić dźiatki / y wiáry nie mogły wyznáć/ áni táie-

mnice obrzeſki nie rozumiáły/ á wżdy ie Pan Bog kazał obrzezowáć w onę wiárę ktorą ich rodzicy wyznawáli / y w ktorey miáły być wychowáne: Tákże też y dźiatki krześćiáńſkie w nowym zakonie máią być krzczone/choć dla młodych lat nie mogą od ſiebie mowić/ wiáry wyznáć/ áni táiemnice krztu nie rozumieią: ále potym będą rozumieć dorosßy/y w niey ſię wychowawßy. Nie rozumiałći też y Piotr ś. oney táiemnice omyćia/á przedſię go pan vmywał/mowiąc mu/Co ia czynię/ty niewieß teraz/ále potym będźieß wiedźiał.

Ioh. 13. 7.

PYT: Gdźie ſyn Boży roſkazał dźiatki máłe krzćić?

Mándat Boży.

Matth. 28. 19.

ODP: V Mattheuszá ś. mowiąc: Vczćie wßytkie narody/ krzcząc ich w imię Oycá/y Syná/y Duchá ś°. Dźiatki máłe iż ſą narodem ludzkim/należy do nich krzeſt : roſkázuie ich tedy pan krzćić; co ſię pokázuie y z onych ſłow ktore mowił do vczniow/iáko czytamy v Mattheuszá ś. Zániechayćie dźiatek/ áni im zábraniayćie przychodźić do mnie: ábowiem tákowych ieſt kroleſtwo niebieſkie. A coż ieſt dźiatki do Kryſtuſá przynośić / iedno ie przez krzeſt Kryſtuſowi pánu ofiárowáć / y w kośćioł iego wßczepić?

Matth. 19. 14.

PYT: Gdźie nápiſano iż dźiatki máłe Apoſtołowie krzćili?

Act. 16. 15. 33.
1 Cor. 1. 16.
Gen. 46. 5.
6. 27.
Gen: 17. 23.

ODP: Lukaß ś. mowi w Dźieiách Apoſtolſkich: Lidya okrzćiłá ſię/y dom iey. Támże ießcze mowi Lukaß ś: Okrzćił ſię ſtroż / y wßyſcy domownicy iego záraz. Páweł ś. mowi w liśćie do Koryntow Okrzćiłem dom Stephánin. A iż dom złożony ieſt z dorosłych y z máłych dźiatek y z niemowiątek/ co

ſię z piſmá ś. pokázuie : Tedyć święći Apoſtołowie/ iáko dorosłe / ták y niemowiątká krzćili / y z tąd że Doktorowie dawni / Origenes y Auguſtinus, krzeſt dźiećińſki zową náuką Apoſtolſką.

Pſal: 115: 13.
Orig: in cap: 6. Roma:
Auguſt: li: 10: ca: 23. de Geneſ:

PYTANIE. Dźiatki máłe iákiey ſą zacnośći przed Bogiem z łáſki iego?

zacnośc dźiatek máłych

ODPOVVIEDZ. Dźiatki ludźi krześćiáńſkich w żywoćie máćierzyńſkim ſą poświęcone/ſą święte/máią duchá ś°/ znáią páná Bogá/ chwalą páná Bogá/ wzywáią páná Bogá/ y wyſłuchywa ie pan Bog/ máią łáſkę bożą/ należą do przymierza Bożego/ wierzą w Páná Bogá przez nátchnienie Duchá ś°/ ſą przeyzrzáne y obráne z ßczerey łáſki Bożey przed wieki do żywotá wiecznego: nákoniec zbáwienie pewne máią/choćby też przez krztu przed ſmierćią z świátá zeßły; ábowiem P. Bog ießcze w żywoćie/y od żywotá záraz/Bogiem ich ieſt

Zieſt Luke

PYT: Gdźie o tym mowi piſmo / iż dźiatki ludźi krześćiáńſkich ſą w żywoćie máćierzyńſkim poświęcone?

Poświę cone ſą.

ODP: Sam Pan Bog mowi do Jeremiaßá: Pierwey niżlim ćię w żywoćie ſtworzył/poznałem ćię: á pierwey niżliś wyßedł z żywotá poświęćiłem ćię. Co tu mowi Duch ś. o Jeremiaßu / to ſię y o dźiatkách wiernych ſłußnie ma rozumieć: Bo iáko Jákob y Ezau znáczyli dwá narody/ narod wierny y niewierny/obrány y odrzucony/ßczyry y obłudny; o czym Moyzeß nápiſał w kſięgách ſwoich: Ták też Jeremiaßowe poświęcenie znáć dawa/iż dźiatki wierne/bywáią poświęcone w żywoćie máćierzyńſkim.

Ierem. 1. 5.
Gen. 25 23.

PYT: Gdźie piſmo zowie dźiatki ludźi krześći-

Swięte ſą.

áńſkich świętemi?

[1 Cor.7. 14.] Odp: Páweł ś. mowi w liśćie do Koryntow: Poświęcon bywa mąż niewierny przez żonę wierną / y żoná niewierna bywa poświęcona przez wiernego mężá: bo ináczey byłyby dźieći wáſze nieczyſtemi / á teraz świętemi ſą.

[*Duchá ś. máią.*] Pyt: Gdźie piſmo mowi / iż dźiatki máłe máią Duchá świętego.

[Ioel.2. 28. Luc.1.11] Odp: Sam Pan Bog mowi v Ioelá Proroká: Wyleię Duchá mego ná wſzelkie ćiáło. O Janie Krzćićielu Anioł mowi v Lukaſzá ś. Będźie wielki przed Pánem / á nie będźie pił winá áni ſekáry; będźie nápełnion Duchem świętym ieſzcze z żywotá mátki ſwey.

[*Znáią P. Bogá.*] Pyt: Gdźie piſmo mowi / iż niemowiątká Páná Bogá znáią?

[1 Ioh. 2. 14. Luc.1. 40.] Odp: Jan ś. mowi w liśćie ſwoim: Piſzę wam niemowiątká / iż znaćie Oycá: piſzę wam Oycowie / iż znaćie tego ktory ieſt od początku: piſałem wam młodźieńcy / iż ieſteśćie mocni / á ſłowo Boże mieſzka w was. Mamy tego iáſny dowod w Janie Krzćićielu / ktory będąc ieſzcze w żywoćie mátczyńſkim / poznał Páná Kryſtuſá / ábowiem z weſelem ſkoczył w żywoćie iey / vſłyſzawſzy głos / gdy Pánná Márya witáłá Elżbietę.

[*ChWalą Páná Bogá.*] Pyt: Gdźie piſmo mowi / iż dźiatki máłe chwalą Páná Bogá?

[Pſal.8.3.] Odp: Dawid mowi w Pſálmie. Z vſt niemowiątek / y ieſzcze z ſsących dźiatek / wykonałeś chwałę.

[*WzyWáią P. Bogá*] Pyt: Gdźie o tym piſmo mowi / iż dźiatki máłe wzywáią Páná / y wyſłuchywa ie pan Bog?

Odp: Moyżeſz mowi w kięgách ſwych: Bog v-

ſłyſzał głos dźiecęcy / y záwołał Anioł Boży z niebá ná Agár: Coć ſię dźieie Agár? Nie boy ſię: vſłyſzałći Bog dźiećięćiá tego głos z mieyſcá ná ktorym ieſt. [Gen.21. 17.]

[*Máią łáſkę Bożą.*] Pyt: Gdźie piſmo mowi / iż dźiatki máłe máią łáſkę Bożą?

[Mar.10. 13.] Odp: Márek ś. mowi: Przywiedźiono do Jezuſá dźiateczki / áby ſię ich dotykał: ále zwolennicy fukáli ná onych ktorzy ie przywodźili. Co gdy obaczył Jezus / gniewał ſię / mowiąc do nich: Dopuśććie dźiateczkom iść do mnie / á nie zákázuyćie im / ábowiemći tákowych ieſt kroleſtwo Boże.

[*Należą do Przymierza*] Pyt: Gdźie piſmo mowi / iż dźiatki máłe należą do przymierza Bożego?

[Gen.17. 7.] Odp: Sam P. Bog mowi w kięgách Moyżeſzowych: Będę Bogiem twoim / y potomſtwá twego po tobie.

[*W Syná Bożego Wierzą*] Pyt: Gdźie piſmo mowi / iż dźiatki máłe wierzą w ſyná Bożego?

[Luc. 18. 15. Mar.10. 16. Matth. 18.5.] Odp: Lukaſz ś. mowi: Przynoſzono do Jezuſá dźiateczki / áby ſię ich dotykał. Márek ś. dokłáda: Biorąc ie ná ręce / á wkłádáiąc ná nie ręce błogoſłáwił im / y mowił / iáko piſze Mattheuſz święty / do vczniow o onych dźiatkách: Ktoby przyiął iedno dźiećiątko tákowe w imię moie / mnie przyimuie. Ktoby záś obráźił iedno z tych to máłych ktorzy w mię wierzą / lepieyby mu było / áby záwieſzono kámień młyńſki v ſzyie iego / y zátopiono go w głębokośći morſkiey. Anoż Páweł ś. mowi / piſząc do Żydow: Bez wiáry nie może być / áby ſię Bogu kto podobał. A iż dźiatki máłe podobáią ſię Pánu Bogu / iáko ſam Pan mowi: Tákowych ieſt krole- [Heb.11. 6. Mar.10. 14.]

ſtwo niebieſkie; Tedyć dźiatki máłe máią wiárę/
ktorey iednák wyznáć nie mogą dla młodych lat.
A máią wiárę nátchnioną przez Duchá ś°. ktorą
Przey- on w nich ſpráwuie.

źrzáne PYT: Gdźie piſmo mowi/ iż dźiatki wierne przed
ſą do wieki ießcze ſą przeyźrzáne/ obráne/ y náznáczone
zbáWie- do żywotá wiecznego?

nia. ODP: Páweł ś. w liśćie do Efezow/ y w liśćie
Epheſ.1. do Tymo. mowi: Bog wybrał nas w Kryſtuśie/
4. przed tym niż był záłożon świát / ábyſmy byli
2 Tim.1. świętymi y nienágánionymi przed nim/ przez mi-
5. łość: ktory przeyźrzał nas/ áby nas ſpoſobił zá ſy-
ny przez Jezuſá Kryſtuſá w ſobie/ wedle dobro-
wolnego vpodobánia woley ſwoiey. Tenże mowi
Rom. 9. piſząc do Rzymian: Gdy ſię były ießcze nie náro-
11. dźiły dźiatki/ áni co dobrego ábo złego vczyniły/
áby mocne zoſtáło náznáczenie Boże / ktore ieſt
według wybránia iego/ to ieſt nie z vczynkow/ ále
Mal:1.2. z tego ktory wzywa: iáko nápiſano / Jákobám v-
miłował/ á Ezawa nienáwidźiał.

Máią PYT: Gdźie piſmo mowi/ iż dźiatki máłe máią
żyWot żywot wieczny? y choćby też z świátá zeßły prze
Wie- prętką śmierć bez krztu/ nie ſą potępione?
czny.
Matth. ODP: Syn Boży mowi v Mátthewßá święte-
18.3. go/ do vczniow: Záprawdę powiedam wam/ ieśli
ſię nie náwroćićie/ y nie zſtániećie ſię iáko dźiatki/
nie wnidźiećie do kroleſtwá niebieſkiego. Támże
mowi: Nie ieſt wola Oycá wáßego/ ktory ieſt ná
Mar.10. niebie/ áby zginął ieden z tych máłych. A v Márká
14. świętego mowi o dźiatkách máłych/ Tákowych
ieſt kroleſtwo niebieſkie. Mamy tego przykład w
ſynu Dawidowym/ ktory przed obrzeſką dniá śio-

dmego po národzeniu choć vmárł / á przećię ieſt
zbáwion: o czym nápiſano w kięgách Krolewſkich 2Reg.12
y w onych dźiatkách / ktore ná puſzczy bez obrzeſki 18,23.
vmieráły/ o ktorych nápiſano w kięgách Jozuego. Ioſu.5.
Tákże y w onych ktore pomordował Herod/ mie- 6.
dzy ktorymi wiele było nie obrzezánych/ zeznawa y Matth.2
ſam Bellármin. Y w onych ktore nie doczekawßy 16.
dniá oſmego vmieráły: ktore ieſliby miáły być po- Bellar.
tępione / byłby im ſam Pan Bog przyczyną potę- Li.1.ca:
pienia/ bo ich nie kazał obrzezowáć/ áż dniá oſme- 6. de Ba.
go/ czego y pomyślić ſię nie godźi / bo Bog wßyt-
kich zbáwić chce: á ktemu nie dla ich grzechu potę- 1 Tim.2.
piałby ie/ ále dla grzechu rodźicow/ iż ich omießká- 4.
li y zániedbáli obrzezáć/ co ieſt przećiwko onemu
piſmu ś. co mowi Bog v Ezechielá : Syn nie po- Ezech.
nieśie złośći Oycowſkiey. A też Pan Bog nie ná 18.20.
dźiatki ſię gniewa gdy Sákrámentu nie przyimu-
ią/ ále ná rodźice: czego mamy przykład w Moy- Exod.4.
żeßu/ o czym ſam piße w kięgách ſwoich / ktorego 24.
zábić chćiał w drodze/ iż był ſyná nie obrzezał; nie Wuiek
ſyná nie obrzezánego. Co y ſámi ſprzećiwnicy ze- in cap:4
znawáią : A co ſię mowi o obrzeſce/ to ſię rozumie Exod.
y o krzćie; bo krzeſt ieſt ná mieyſcu obrzeſki/ świá- Coloſ.2
dczy Páweł ś. w liśćie do Koloſſenſow. 11.

PYT: Gdźie nápiſano/ iż Pan Bog dźiatkom *Bogdźia-*
máłym/ ießcze od żywotá/ ieſt Bogiem? *tek má-*

ODP: Sam Pan Bog mowi v proroká Izá- *łych Bo-*
iaßá. Jeßcze ſkoro od żywotá/ ieſtem twym wſpo- *giem.*
możyćielem Izráelu: Dawid też mowi ſam o ſo- Iſa. 44. 2.
bie w Pſálmie: Ty ieſteś Pánie/ ktoryś mię wy- Pſal.22.
wiodł z żywotá : nádźieią moią ieſteś ießcze z ży- 10,11,12.
wotá mátki moiey. Jeßcze od żywotá mátki mey/

Gal.1.15 ieſteś Bogiem moim. Toż mowi ś. Páweł o ſobie
piſząc do Gálátow: Bog mię był odłączył z żywo-
tá mátki mey/ y wezwał z łáſki ſwey/ obiáwić ſy-
ná ſwego we mnie. A iż tákiey zacności ſą dziatki
máłe/ z dáru Bożego/ godzi ſię te dáry niebieſkie
w nich krztem ś. zápieczętowáć: Bo ieſli im Pan
nie odmawia áni broni więtßey rzeczy/ to ieſt łáſki
ſwey: coż rozumiemy/ áby im mnieyßey rzeczy/ to
ieſt pieczęći krztu ś. znáku widomego niewidomey
łáſki ſwey/ miał zákázowáć?

PYTANIE.

Co ieſt VVieczerza P. **CO ieſt WIECZERZA PANSKA?**

ODPOVVIEDZ.

Jeſt ſpráwá święta/ ná ktorey nas Pan Kry-
ſtus prawdziwie/ á iſtotnie/ karmi ćiáłem ſwym/ y
nápawa krwią ſwoią: ná ktorey ſtawamy ſię vczę-
ſtnikámi wßytkich dobr/ ktore nam záſłużył Jezus
Kryſtus/ śmierćią y wylaniem krwie ſwoiey: á to
przez wiárę duchownie: czego ieſt pewnym wyś-
wiádczeniem chleb y wino żywioły Sákrámentál-
Math. 26. 26, 27, 28. 29 ne. O czym ták mowi Mattheuß święty: Wziął
Jezus chleb/ á podziękowawßy łamał y dał vczę-
niom/ y rzekł: Bierzćie/ iedzćie/ toć ieſt ćiáło moie.
A wziąwßy kielich/ podziękował/ y dał im/ rzekąc:
Pijćie z tego wßyſcy. Abowiem toć ieſt krew mo-
iá nowego Teſtámentu/ ktora dla wiela ich bywa
rozlana ná odpußczenie grzechow. A powiedam
wam/ iż nie będę pił od tąd z tego to owocu win-
nice/ áż w on dzień/ gdy go będę pił z wámi nowy
w kroleſtwie Oycá mego. Páweł ś. mowi w liśćie
1 Cor. 10 do Koryntow: Kubek błogosłáwienia ktory bło-
16, 17. gosłáwimy/ izali ſpołecznośćią krwie Kryſtuſo-

wey nie ieſt? A chleb ktory łamiemy/ izali nie ieſt
ſpołecznośćią ćiáłá Kryſtuſowego? Abowiem
wiele nas ieſt iednym chlebem/ y iednym ćiáłem:
gdyż wßyſcy iednegoż chlebá/ y iednegoż kielichá
ieſteſmy vczeſtniki. Tenże mowi w tymże liśćie. 1 Cor. 11 27, 28.
Ktoby iadł chleb ten/ ábo pił ten kubek Páńſki
niegodnie/ będźie winien ćiáłá y krwie Páńſkiey.
A káżdy niech ſię doświádczy/ á tákże niechay ie
on chleb/ y z kubká onego pije. Tu dwie rzeczy w-
ſpomina Duch ś. chleb y ćiáło/ wino y krew: Chleb Spoſob
ś. y wino ś. bierzemy od ßáfárzá widomego/ ręką pożyVVánia.
ćieleſną/ y pożywamy go vſty ćieleſnymi. A Ciáło
y krew bierzemy od ſyná Bożego/ ktory ieſt obe-
cny przy oney ſpráwie mocą boſtwá ſwego/ ręką
ſerdeczną/ to ieſt wiárą: á pożywamy go ducho- Mat. 28. 20.
wnie/ to ieſt/ táiemnie/ niewidomie/ zá ſpráwą Du-
chá ś. to ieſt/ inßą rzecz widząc/ á inßą wierząc. O
ktorym tákowym pożywániu ſam ſyn Boży mo-
wi v Janá ś. Jamći ieſt on chleb żywotá: ten kto- Ioh. 6. 35.
ry do mnie przychodźi żadnym ſpoſobem łáczen
nie będźie/ á kto wierzy w mię nigdy nie vprágnie.
Támże v tegoż Ewánieliſty powiedziawßy: Chleb ℣ 51.
ktory ia dam/ ieſtći moie ćiáło/ ktore ia dam zá ży-
wot świátá: dokłáda/ Duchći ieſt ktory ożywia/ ℣ 63.
ćiáłoć nic nie ieſt pożyteczne: słowá ktore ia wam
powiedam/ Duch ſą y żywot. Toż mowi ś. Páweł
w liśćie do Koryntow: Oycowie náßy wßyſcy te- 1 Cor. 10 3.
goż pokármu duchownego vżywáli/ y wßyſcy pili
tenże napoy duchowny: ábowiem pili z ſkáły du-
chowney ktora zá nimi ßłá/ á tá ſkáłá byłá Kry-
ſtus. Tákowy ſpoſob pożywánia y Doktorowie
krześćiáńſcy pokázuią y zálecáią/ iáko Auguſtyn/
Emiſſen. y inßy ktorych słowá położone ſą w Trán-

ſubſtántiáriey.

Vſtáwcá Wieczerzy Pán. 1 Cor. 11. 25.

Pyt: Kto ieſt vſtawcą Wieczerzy Páńſkiey? y ktorym ieſt ſpoſobem poſtánowiona?

Odp: Sam ſyn Boży: O czym ták mowi ś. Páwel w liśćie do Koryntow/ Jam wźiął od Páná/ com też wam podał/ iż Pan Jezus tey nocy/ ktorey był wydan/ wźiął chleb/ y podźiękowawſzy złamał/ y rzekł: Bierzćie/ iedzćie/ toć ieſt ćiáło moie/ ktore zá was bywa łamáne: To czyńćie ná pámiątkę moię. Tákże y kubek po wieczerzy/ mowiąc: Ten kubek ieſt nowy Teſtáment przez krew moię: To czyńćie ilekroć będźiećie pić ná pámiątkę moię.
Przećiwko temu poſtánowieniu Páńſkiemu grze-
I. ſzą: Naprzod/ ći ktorzy nie máiąc żadney ſłuſzney
przyczyny / gárdzą vżywániem Wieczerzy Páń-
ſkiey/ y sámi ſię od niey wyłączáiąc przez wzgárdę
y nieposłuſzeńſtwo roſkazánia Kryſtuſowego: bo
tu Pan iáśnie mowi do wſzytkich/ roſkázuiąc/ To
II. czyńćie ná pámiątkę moię. K temu/ grzeſzą y ći/
ktorzy tę vſtáwę świętą rozpołowiczyli/ rozdźie-
lili/ odiąwſzy iedną cząſtkę Sákrámentu święte-
go ludźiom świeckim/ nie vważáiąc tych słow/ kto-
re mowi Pan o kielichu z dokłádem: Piyćie z tego
III. wſzyſcy. Do tego/ grzeſzą y ći przećiwko tey vſtá-
wie Páńſkiey/ ktorzy ten Sákráment chwalą/ cho-
wáią/ noſzą/ przed nim klękáią/ vpadáią/ śpiewá-
iąc/ Nie ieſt to chleb/ ále Bog: bo pan Kryſtus v-
ſtáwuiąc Sákráment ś. nie kazał go chwalić/ no-
śić/ chowáć/ przed nim klękáć: ále kazał bráć/ ieść/
pić/ mowiąc: Bierzćie/ iedzćie/ toć ieſt ćiáło moie.
IV. Bierzćie/ piyćie/ toć ieſt krew moiá. Náoſtátek
grzeſzą y ći/ ktorzy z tego Sákrámentu ofiárę v-

błagálną zá żywe y vmárłe vczynili: czego nie dopuſzczáią słowá Páńſkie/ To czyńćie ná pámiątkę moię. Iż pámiątká ieſt ofiáry vbłagálney/ to nie sámą ofiárą/ bo inſza ieſt ofiárá/ inſza pámiątká ofiáry.

Przyczyny vſtáwy Wieczerzy P.

Pyt: Dla czego ſyn Boży poſtánowił Sákráment Wieczerzy ſwey świętey?

Odp: Dla tego/ 1. Aby był pámiątką śmierći tego/ z ktorey mamy odpuſzczenie grzechow/ y żywot wieczny. O czym ták mowi ſam ſyn Boży y Páweł w liśćie do Koryntow: Ilekroć będźiećie ieść ten chleb/ y ten kubek będźiećie pić/ śmierć Páńſką opowiedáć będźiećie áż przyidźie. 2. Aby był vpewnieniem y zápieczętowániem zbáwienia/ y odpuſzczenia grzechow/ wybránych Bożych: ábowiem gdy tego Sákrámentu vżywamy/ vpewniamy ſię o tym/ iż mamy w Kryſtuśie odpuſzczenie grzechow/ y zbáwienie wieczne/ podług tych słow/ ktore mowi Pan v Mátthcuſzá ś. To ieſt krew moiá nowego Teſtámentu/ ktora dla wielu ich bywa rozlana/ ná odpuſzczenie grzechow. 3. Aby był znákiem/ świádectwem/ y hásłem ludu Bożego/ ktorymby mogli być rozeznáni od ludu niewiernego. Iáko też y Zydźi bywáli rozeznáni vżywániem báránká od niewiernych Pogan. 4. Aby nas ten Sákráment święty vpominał do powinnośći náſzey Krześćiáńſkiey/ ktora ieſt opiſána w słowie Bożym: iáko do miłośći Bogá y bliźniego/ do pokoiu y zgody w iednym Duchu/ y do pobożnego żywotá. Y z tądże Doktor Auguſtyn tę świątość zowie Sákrámentem pobożnośći/ znákiem iednośći/ zwiąſką miłośći: á Chryſoſtom tá-

1 Cor. 11. 26.

Matth. 26. 28.

Auguſt. Tra. 26. in Ioh. Chryſ.

Hom. 51. in Matth

iemnicą pokoiu nazywa ią.

Ieśli ſię chleb w ćiáło, wino krew przemienia kłamą

PYT: Ná wieczerzy Páńſkiey/ ieſliże ſię chleb w ćiáło / wino w krew/ iſtotnie/ ćieleśnie/ włáśnie/ przemienia y przeiſtacza?

ODP: Nie przemienia. Nie dopuſzczáią tego słowá ſámego ſyná Bożego. Abowiem ſyn Boży názwawſzy wino krwią ſwoią / po błogosłáwieniu/ rozdawániu/ iedzeniu y pićiu/ názywa wino winem/ mowiąc v Mátthewſzá ś. Nie będę pił od tąd z tego owocu winnice. Tenże mowi v Ianá ś. Słowá/ ktore ia wam powiedam / Duch ſą y żywot. Nie dopuſzcza tego náuká Páwłá ś. ktory názywa po poświęceniu chleb chlebem / wino winem/ mowiąc w liśćie do Koryntow: Káżdy niech ſię doświádczy/ á tákże niechay ie on chleb/ y z kubká onego piie. Tenże mowi w tymże liśćie ſwoim: Chleb ktory łamiemy / izali nie ieſt ſpołecznośćią ćiáłá Kryſtuſowego? Mowi/ łamiemy: co o ćiele włáſnym nie może być rzeczono/ áby miáło być łamáne. Nie mowi: Ciáło łamiemy/ ále chleb łamiemy: k temu/ nie mowi/ ieſt ćiáłem Kryſtuſowym/ ále ieſt ſpołecznośćią ćiáłá Kryſtuſowego: to dla tego/ iż chleb y wino po poświęceniu nie vtraca włáſnośći/ y nátury ſwey/ ále ieſt chleb chlebem/ y wino winem ſákrámentálnym/ świętym/ poświęconym/ od chlebow/ win inſzych/ ná ſpráwę świętą wyłączonym/ ktory nam prawdźiwie wyświádcza ćiáło y krew páńſką. Nie dopuſzcza pámiątká/ odeſzćie y áż ná ſąd przyſzćie Páńſkie: o czym mowi święty Páweł w liśćie do Koryntow / przywodząc słowá Páńſkie / To czyńćie ná moię pámiątkę: gdźieć ieſt pámiątká / niemáſz ſámey rzeczy.

Mat. 26. 29.
Ioh. 6. 63.
1 Cor. 11 28.
1 Cor. 10 16.
1 Cor. 11 24.

Támże mowi: Smierć Páńſką będźiećie opowiedáć/ áż przyidźie: toć go tu niemáſz ćieleſnie / á zátym chleb w ćiáło nie odmienia ſię. Nie dopuſzcza tego Kredo Apoſtolſkie/ w ktorym wyznawamy/ iż tu ná ziemi niemáſz ćiáłá Kryſtuſowego/ ále tylko w niebie/ mowiąc: Wſtąpił ná niebioſá/ śiedzi ná práwicy v Bogá Oycá wſzechmogącego: Z támtąd przyidźie ſądźić żywych y zmárłych. Nie dopuſzczáią tego Doktorowie Krześćiáńſcy/ áby ſię miał chleb w ćiáło / wino w krew iſtotnie przemienić. Doktor Láćińſki Auguſtyn mowi: Nie wątpił Pan rzec / To ieſt ćiáło moie/ gdy dawał znák ćiáłá ſwego. Doktor Grecki *Theodoretus* toż mowi: Znáki widome/ ćiáłá y krwie ſwoiey nazwiſkiem vczćił: nie przemieniáiąc záiſte przyrodzenia/ ále przydawáiąc łáſkę przyrodzeniu. Támże Zbáwićiel náſz imioná odmienił / á ćiáłu imię znáku dał/ á znákowi też nazwiſko ćiáłá dał. Nie dopuſzcza tákowego przemienienia wzrok/ zapách/ ſmák chlebá y winá. Y z tądże ono mowi y Auguſtyn: To widźićie chlebći ieſt / co też y oczy wáſze zeznawáią. A iż mowi ſyn Boży/ To ieſt ćiáło moie/ To ieſt krew moiá; nie idźie zá tym/ áby ſię miał przemieniáć chleb w ćiáło/ wino w krew: bo też báránek wielkonocny zowie ſię Przeſzćiem páńſkim / obrzeſká przymierzem/ śiedm kłoſow śiedmią lat/ naśienie słowem Bożym / Kielich Teſtámentem/ Kryſtus Pan zowie ſię opoką/ chlebem/ świátłośćią/ drogą/ drzwiámi/ ꝛc. á przećię te rzeczy nie przemieniáią ſię w to: ále ſą znákiem / wyświádczeniem tych rzeczy y podobieńſtwem / ktorych ſobie nazwiſká biorą. dla tegoż Doktor Auguſtyn nazwiſká tákowych rzeczy vważáiąc/ mowi: Zwy-

Auguſt. Lib. cót. Adim: cap. 12.
Theod. Dialo. 1.
Auguſt. Serm: ad Infan: & hab: Di: 2. Can: Qui-
Exod. 12 11.
Gen. 17. 10, 16:
Gen. 41. 27.
Luc. 8. 12.
22. 20.
1 Co. 10. 4.
Ioh. 6. 35

14. 6. kłá rzecz/ ktora co znáczy/ oney rzeczy imieniem
ktorą znáczy/ názywáć ſię; y dowodźi tego temi
mieyſcámi położonemi. Y dokłáda: Ieſliby ſákrá-
mentá tákowego podobieńſtwá tych rzeczy/ kto-
August. rych ſą Sákrámentámi/nie miáły: nie byłyby ſá-
Epi:102. krámentámi: z tego tedy podobieńſtwá/ częſto też
Et in Levit Qu. biorą imioná ſámychże rzeczy. Iáko tedy niejákim
57. obyczáiem/ſákráment ćiáłá Páná Kryſtuſowego
Epiſt:23 (to ieſt chleb) ieſt ćiáłem Kryſtuſowym; Sákrá-
ment krwie Kryſtuſowey(to ieſt wino) ieſt krwią
Kryſtuſową: ták ſákráment wiáry/(to ieſt krzeſt)
ieſt wiárą.

Drogá do niebá. Pyt: Ponieważ ieſteś pewien żywotá wieczne-
go: á ktorąż drogą człowiek krześćiáńſki może
przyść do żywotá wiecznego?

Ioh.3.16 Odp: Przez wiárę/ktora ieſt w Iezuſá Kryſtu-
ſá. o czym mowi ſyn Boży v Iáná ś. Abowiem ći
Bog ták vmiłował świát/ iż Syná ſwego iedno-
rodzonego dał; áby wſzelki/ kto wierzy weń nie
zginął/lecz áby miał żywot wieczny. Tenże mowi
Act.26. ſyn Boży/ w Dźieiách Apoſtolſkich Páwłowi ś.:
17. Poſyłam ćię do Pogan/ábyś otworzył oczy ich/iż-
by ſię náwroćili z ćiemnośći do świátłośći/á z mo-
cy ſzátáńſkiey do Bogá: áby wźięli odpuſzczenie
grzechow y dźiał między świętemi/ przez wiárę
Act.16. ktora ieſt w mię. Piſze Łukaſz ś. w Dźieiách Apo-
31. ſtolſkich: Kiedy ſię ſtroż pytał Páwłá ś. coby miał
czynić/ żeby był zbáwion; Páweł ś. drogę do ży-
wotá wiecznego vkazał mu/mowiąc: Wierz w Pá-
ná Iezuſá Kryſtuſá/á będźieſz zbáwion z domem
Epheſ.2. twoim. Tenże mowi ś. Páweł w liśćie do Efezow:
8. Łáską Bożą ieſteśćie zbáwieni przez wiárę; y to

nie z was/dar to Boży ieſt: nie z vczynkow/áby ſię
nikt nie chłubił.

Pyt: Ktoraż to wiárá w Kryſtuſá/ ktorą by- *Co ieſt*
wamy zbáwieni: y co to ieſt Wierzyć w Kryſtuſá? *Wierzyć w*

Odp: Wiárá w Kryſtuſá tá ieſt/ y to ieſt wie- *Kryſtuſá.*
rzyć w Kryſtuſá. I. Znáć y wierzyć go być Bogiem
Izráelſkim/ Zbáwićielem doſkonáłym/ Kápłá-
nem wiecznym/Przyczyńcą iedynym/Głową Ko-
śćiołá Krześćiáńſkiego/ꝛc. O czym wyżſzey świá-
dectwá z piſmá ś. ſą położone. II. W nim ſámym
vfáć/ nádźieię zbáwienia pokłádáć/ krom męki/
záſługi iego/ indźiey zbáwienia nie ſzukáć/ onego
ze wſzytkie° ſercá miłowáć: co ſię z wyżſzych świá-
dectw piſmá ś. pokázuie. III. Náuce iego wierzyć/
według niey ſię rządźić/nád nię ſię więcey nie do-
myśláć/ná niey cále przeſtáwáć/opuśćiwſzy vſtá-
wy ludzkie/náuce iego ſprzećiwne. Syn Boży ſam
mowi v Iáná ś. Wy ieſteśćie przyiaćiele moi/ ie- Ioh.15.
ſliż czynić będźiećie/to cokolwiek ia wam roſkázu- 14.
ię. Tenże mowi v tegoż Ewánieliſty: Kto ſłowá Ioh. 5.
mego ſłucha/á wierzy onemu ktory mię poſłał/ma 24.
żywot wieczny. O tym wſzytkim mowi *Auguſtinus* Auguſt.
z piſmem ſię zgadzáiąc: Inſza rzecz ieſt wierzyć Ser. 181.
Iemu: Inſza wierzyć Go: Inſza wierzyć Weń. de Tem.
Wierzyć mu/ieſt wierzyć/ że te ſą rzeczy prawdźi-
we/ktore mowi: Wierzyć Go/ ieſt wierzyć iż ieſt
Bogiem: Wierzyć weń/ieſt miłowáć go. Pierwſze
dwie rzeczy mogą vczynić y Dyabli: ále wierzyć
weń/ Sámi tylko mogą ktorzy go miłuią. Tenże
teſzcze mowi: Ten wierzy w Kryſtuſá/ktory y ná-
dźieię pokłáda w Kryſtuśie y miłuie Kryſtuſá.
Abowiem ieſli kto wiárę ma bez nádźieie y bez mi- Serm. 61 de ver-

bis Domini Cypri: lib. de publici mar. Chris. Hom: 19 in Mat. opere imperfecto.

łości / Krystusá wierzy / nie w Krystusá wierzy. Kto tedy wierzy w Krystusá / wierząc w Krystusá przyidźie weń Krystus. Cyprian nápisał: Nie wierzy ten w Bogá / ktory w nim sámym nádźieie wszytkiego sczęśćia swego nie pokłáda. Chryzostom y ten ták vczy: Wierzyć Krystusowi coż iest/ iedno być posłusznym Krystusowi. A ktory ábo niewyznawa/ ábo nie żyie według słowá iego/ ten nie iest posłuszny Krystusá áni mu wierzy.

Vczynki dobre ludźie krześćiánscy máią czynić.

Pyt: Iż człowiek przychodźi do żywotá wiecznego / przez wiárę / to iuż nie potrzebá dobrych vczynkow?

Ephes. 2 10.

Odp: Potrzebá. Abowiem o tákowey wierze mowimy/ ktora z śiebie rodźi dobre vczynki/ ktore sam pan Bog roskazał / y są w słowie Bożym opisáne. Páwel ś. mowi do Efezow. Jesteśmy spráwą Bożą stworzeni w Krystuśie Jezuśie/ ku vczynkom dobrym / ktore przedtym Bog nágotował/

Tit. 3. 14

ábyśmy w nich chodźili. Tenże mowi do Tytusá: Niech się vczą y nászy dobrych vczynkow záchowáć/ ná pilne potrzeby/ iżby nie byli nieużytecznemi.

1 Pet. 2. 24.

Piotr ś. mowi w liśćie swoim. Krystus grzechy násze nośił w ćiele swoim ná drzewie/ ábyśmy będąc vmárłemi grzechowi/ spráwiedliwośći żyli.

Cel dobrych uczynkow.

Pyt: Dla czego człowiek Krześćiáński ma czynić vczynki dobre?

Odp: Nie dla tego / áby sobie vczynkámi dobremi mogł záslużyć grzechow odpuszczenie y żywot wieczny: bo to iest dar Boży/ iáko mowi święty

Rom. 6. 22.

Páwel do Rzymiánow: Dar Boży iestći żywot wieczny przez Krystusá Jezusá Páná nászego. Krotko mowiąc: Nie z vczynkow mamy zbáwienie/ ále z miłośierdźia Bożego/ ktore nam okazał w Synu swoim.

Tit. 3. 5, 6, 7.

Páweł święty mowi do Tytusá: Nie z vczynkow spráwiedliwych/ ktorebyśmy vczynili/ ále z miłośierdźia swego zbáwił nas Bog przez omyćie odrodzenia y odnowienia Duchá świetego/ ktorego wylał ná nas hoynie/ przez Jezusá Krystusá zbáwićielá nászego/ ábyśmy vspráwiedliwieni łáską iego/ zstáli się dźiedźicmi według nádźieie żywotá wiecznego. Nád to/ Syn Boży mowi v

Luc. 17. 10.

Łukászá ś. Gdy vczynićie wszytko co wam iest roskazano/ mowćie/ Słudzy nie vżyteczni iesteśmy: bo to cośmy byli winni/ vczyniliśmy. Do tego/ Jeślibyśmy vczynkámi dobremi zásługowáli sobie odpusczenie grzechow y zbáwienie wieczne / to Krystus Pan prozno vmárł: to nie z łáski iego bylibyśmy zbáwieni/ ále z vczynkow nászych. Páweł ś.

Gal. 2. 21.

mowi w liśćie do Gálátow: Nie obrácam ći w niwecz łáski Bożey : bo ieśli przez Zakon iest spráwiedliwość/ tedyć Krystus prozno vmárł. Tenże

Rom. 11. 6.

mowi w liśćie do Rzymian: A ieśli z łáski/ iużći nie z vczynkow: bo ináczey łáská/ iuż nie iest łáską. A ieśli z vczynkow/ iuż nie iest łáská: bo ináczey vczynek iuż nie iest vczynkiem. Náostátek/ vczynki násze nie są ták doskonáłe/ żebychmy sobie nimi mogli v Bogá co zásłużyć. Co wiedząc ludźie święći / choć ie czynili/ w nich nie vfáli / ále od nich do miłośierdźia Bożego áppellowáli. Dawid mowi w Psál-

Psal. 14 2.

mie: Pánie nie w chodź z sługą twoim w sąd : boć nie będźie vspráwiedliwione przed tobą wszelkie

Isai. 64. 6.

ćiáło. Izáiasz mowi: Zstáliśmy się wszyscy nieczystemi/ wszytki spráwiedliwośći násze/ są iáko szmátá plugáwey niewiásty. Dániel mowi: Nie w spráwiedliwośćiách nászych przed oblicznośćią twoią

Daniel. 18.

wylewamy modlitw / ále w miłosierdziu twoim
1 Cor.4. wielkim. Páweł ś. mowi w liście do Koryntow:
4. Nie czuię się ni w czym winnym/ á wzdy nie przez
to iestem vspráwiedliwion : ále pánci iest/ ktory
NOTA. mię rozsądza. Mamy tedy vczynki dobre czynić.
Częścią: ábyśmy wdzięczność nimi pánu Bogu o-
kazáli zá iego dobrodzieystwá. Páwel ś. mowi do
Rom.12. Rzymian: Proszę was tedy brácia/ przez litości
1. Boże/ ábyście stáwili ciáłá wásze/ná ofiárę żywą/
świętą/przyiemną Bogu. Częścią: Abyśmy bli-
źnie swoie vczynkámi dobremi pánu Bogu poży-
skawáli/y z nich áby Pan Bog chwałę miał y wiel
Matth.5 bion był. Sam syn Boży mowi v Máttheuszá ś.
16. Ták niechay świeci świátłość wászá przed lu-
dźmi/áby obaczyli wásze vczynki dobre/y chwalili
1 Petr.2. Oycá wászego/ktory iest ná niebie. Piotr też świę-
12. ty mowi w liście swoim: Niech będzie obcowánie
wásze poććiwe między pogány/ áby w tym co mo-
wią przećiwko wam/ iáko złoczyńcom/ z dobrych
vczynkow / ktoreby obaczyli / chwalili Bogá w
dzień náwiedzenia swego. Częścią: ábyśmy się o-
kazáli być drzewem dobrym / owoc dobry rodzą-
Matth.7 cym/á nie sprochniáłym. Syn Boży mowi v Mát-
17. theuszá ś. Wszelkie drzewo dobre / owoce dobre
rodzi: ále spruchniáłe drzewo owoce złe rodzi. Ná-
koniec: Dla tego vczynki dobre mamy czynić / á-
bychmy nimi wyświádczyli wiárę nászę. Piotr ś.
2 Pet.1. mowi w liście swym: Brácia stáraycie się/ ábyście
10. przez dobre vczynki mocne czynili wezwánie y wy-
bránie wásze: bo ieslibyście te rzeczy czynili/ nigdy
się nie powálićie. Anoż y Jákob święty mowi: o-
Iacob.2. káż mi wiárę z vczynkow twoich. Toż mowią y
18. Doktorowie Krześciáńscy. *Ambrosius*: Ktory śmie
Ambr.

vczyć / iż łáská Boża według vczynkow bywa da- Li. 2. de
wána: ten przećiwko wierze Kátolickiey vczy. *Au-* vocat.
gustinus záśię: Poniewaź vczynki twe są dáry Bo- gẽt. c. 8.
żemi/koronuie ie Bog/nie iáko zasługi twoie/ ále/ August.
iáko dáry swoie. *Bernardus* nápisał: Wiárę vczyn- De Gra.
ki wyświadczáią. *Chrysostomus* też powieda *Ho-* & lib. Ar
mil.5. ad Antioch: Jesliś iest Krześciáninem/ wierz bit: c.7.
Krystusowi: á iesli wierzysz Krystusowi / przez v- & Epist:
czynki pokaż mi wiárę. 105.
Bernar.
Ser.2. de
Resur.

PYTANIE. Powiedzże mi y to / ieslize dziesię- *Przyka-*
ćioro Bożego przykazánia/ należy do ludzi Krze- *zánie*
śćiáńskich? *Boże na-*
leży do
ODPOVVIEDZ. Nowszem należy. Abowiem *Krześci-*
ták mowi Krystus Pan v Máttheuszá ś. iednemu *an.*
młodzieńcowi : Jesli do żywotá chcesz wniść / zá-
chowaj przykazánia. V tegoż Ewánielisty / vcz- Mat. 19.
niom swoim rozkázuie pełnić y záchowywáć przy- 17.
kazánie Boże / nie tylko zwierzchownie / ále y ze- Mat. 5.
wnętrznie. Páwel też ś. pisząc do Rzymian / lu- 22.
dźi Krześćiáńskich vczy pełnić y záchowywáć to Rom. 13.
przykazánie Boże. 9.

PYT: Mowże przykazánie Boże?

ODP: Mowił P. Bog wszytkie te słowá: Jam *Bożego*
iest Pan Bog twoy/ktorym wywiodł ciebie z zie- *przyka-*
mie Eiptskiey/z domu niewoley etc. *Fol.3.* *zánia*
To przykazánie Boże Pan Krystus temi słowy *dziesię-*
zámknął v Máttheuszá ś°: Będziesz miłował *cioro w*
Páná Bogá twego / ze wszytkiego sercá twego/ y *liczbie.*
ze wszytkiey dusze twey/y ze wszytkiey myśli twey. Exo. 34.
Toć iest pierwsze roskazánie. A wtore podobne iest 28.
temu: Będziesz miłował bliźniego swego/ iáko sie-
bie sámego. Ná tym dwoygu roskazániu/ wszytek

Zakon y Prorocy záwiſnęli.

Zakonu żaden człowiek nie może wypełnić doſkonále.

PYT: Możeli człowiek Krześćiáńſki odrodzony przykázánie wypełnić doſkonále?

Rom. 7. 14. Gen. 8. 20. Iſai. 43. 26. Ioh. 7. 19. Pſal. 14. 4. Act. 15. 10. 1 Ioh. 1. 8. Gal. 3. 10

ODP: Nie może/dla ſkáżoney á krewkiey nátury ſwey. Bo iż zakon ieſt Duchowny / á człowiek ćieleſny ieſt/y záprzedány pod grzech/iáko świádczy Páweł ś. w liśćie do Rzymian; tedyć zakonu Bożego/ ktorego ieſt ſummá w Bożym przykázániu/nie może ſkutecznie/doſkonále/zewnętrznie wypełnić. Bog Oćiec mowi w kięgách Moyżeſzowych: Myśli ſercá ludzkie° przewrotne ſą od młodośći iego. A v Prorocká Izáiaſzá mowi: Przywiedź mi ná pámięć/ á rozſądźmy ſię weſpoł: powiedz ieſli co maſz w czymbyś był vſpráwiedliwion. Oćiec twoy pierwſzy zgrzeſzył/á náuczyciele twoi wyſtąpili przećiwko mnie. Syn Boży mowi v Jana ś. Izali wam Moyżeſz nie dał Zakonu: á wżdy żaden z was nie czyni doſyć Zakonowi? Dawid mowi w Pſálmie: Wſzyſcy odſtąpili/y ſpołu ſtáli ſię niepożytecznymi/niemáſz ktoby dobrze czynił/niemáſz áż do iednego. Piotr ś. mowi w Dzieiách Apoſtolſkich: Przeczże kuśićie Bogá/kłádąc iárzmo ná ſzyie zwolennikow/ ktorego áni Oycowie náſzy/áni my znośić ieſmy nie mogli? Ale przez łáſkę Páná náſzego Jezuſá Kryſtuſá/wierzymy iż będźiemy zbáwieni/iáko y oni. Jan ś. mowi w liśćie ſwoim: Jeſlibyſmy rzekli iż grzechu nie mamy/ſámi ſię oſzukiwamy/á prawdy w nas niemáſz. Páweł ś. mowi w liśćie do Gálátow: Jle ich ieſt z vczynkow Zakonu/pod przeklectwem ſą. Bo nápiſano ieſt/ Przeklęty káżdy ktoryby nie trwał we wſzytkich rzeczách/ktore nápiſáne ſą w kięgách Za-

Rom. 8. 7. Rom. 7. 15

konu/áby ie czynił. Tenże mowi Apoſtoł w liśćie do Rzymian: Ciáło nie bywa poddawáne Zakonowi Bożemu / gdyż też áni być może. Tenże mowi: Abowiem co czynię/nie chwalę: gdyż nie czynię te° co chcę/ále czego nienawidzę/ to czynię. A ieſli czego niechcę to czynię / przyzwalamći Zakonowi że dobry ieſt. Teraz tedy iuż nie ia to czynię / ále grzech ktory we mnie mieſzka. Gdyż wiem / iż nie mieſzka we mnie / to ieſt/ w ćiele moim/ nic dobrego: Abowiem mamći wolą / ále ábym to czynił co ieſt dobrego / nie náyduię: bo nie czynię dobrego/ ktorego chcę/ále czego niechcę złego/ to czynię. A ieſli to czynię/czego niechcę/iuż nie ia to czynię/ále grzech/ktory we mnie mieſzka.

Cel zakonu Bożego.

PYT: Dla czego ieſt dány zakon Boży / gdyż go człowiek żaden doſkonále wypełnić nie może?

Rom. 3. 21. & 7. 7.

ODP: Naprzod/Aby nam grzechy pokázował/ iż śiły náſze ſą grzechem zepſowáne : dla ktorych nie mogąc doſyć czynić Zakonowi Bożemu/y zſtawamy ſię przeſtępcámi Zakonu. Páweł ś. mowi w liśćie do Rzymian: Zadne ćiáło nie będźie vſpráwiedliwione przed oblicznośćią Bożą z vczynkow zakonnych: gdyż przez Zakon bywa poznánie grzechu. Tenże mowi: Owſzemem grzechu nie poznał/ iedno przez Zakon : bo bych też y pożądliwośći nie poznał/by był Zakon nie rzekł/ Nie będźieſz pożądał. Druga/Abyſmy ſię przed máieſtatem Bożym vniżáli/z vczynkow ſię nie wynoſząc/áni w nich vfáiąc/ widząc niepotężność śił y ſkáżę przyrodzenia z ktorey vpadamy. Páweł ś. mowi/ w liśćie do Rzymian: Cokolwiek Zakon mowi/tym/ktorzy w zakonie ſą/ mowi / áby wſzelkie vſtá były zátu-

Toż mowi Auguſtyn Lib. 3. contr. Pelag.

Rom. 3. 20.

lone / y áby był winien wßytek świát sądu Bożego. A w liśćie do Gálátow mowi / y w liśćie do Rzymian: Zámknął Bog wßytkich w nieposłußeństwo / áby śię nád wßytkimi zmiłował. Trzećia / Aby był wodzem do Krystusá / v ktorego żebyśmy tego wßytkiego ßukáli / y bráli / to iest / w zásłudze y w męce iego / czego nie możemy mieć z Zákonu / iáko v tego / ktory iest wypełnieniem Zákonu zá nas. Páwel ś. pißąc do Gálátow / mowi: Zákon náuczyćielem nášym był ku Krystusowi / ábyśmy byli z wiáry vspráwiedliwieni: Ale gdy przyßłá wiárá / iuż pod náuczyćielem nie iesteśmy: ábowiem wßyscy synmi Bożymi iesteśmy przez wiárę w Krystuśie Iezuśie. A w liśćie do Rzymian mowi: Mdłość zakonu / gdy nie mogłá nic w ćiele / Bog posławßy własnego syná swego w podobieństwie grzeßnego ćiáłá / á to dla grzechu / potępił grzech w ćiele / áby ono práwo zakonne było wypełnione w nas. Y dla tegoż w liśćie do Rzymian / názwány iest Krystus końcem zakonu. Náostátek / Abyśmy wiedźieli o co mamy prośić y modlić śię Pánu: to iest / o odpußczenie grzechow / y o żywot wieczny. Do czego służą one słowá Apostolskie nápisáne w liśćie do Rzymian: Wßyscy zgrzeßyli / y niedostawa im chwały Bożey: ále vspráwiedliwieni są dármo / to iest z łáski ie[o] / przez odkupienie spráwione przez Iezusá Krystusá / ktorego Bog postánowił / áby był vbłagániem przez wiárę / wylawßy krew swoię / ku okazániu spráwiedliwośći swoiey dla odpußczenia grzechow.

Gal. 3. 22
Rom. 11. 22. 32.
Toż mowi Bernard⁹ Serm. 50. in Cantic.
Gal. 3. 24.
Rom. 8. 3
Rom. 10. 4.
Toż mowi Theoph in Cap. 3 Galat.
Rom. 3. 24.
Toż mowi August: lib. de Gratia & liber. arbitr: ca. 16. & lib: de nat: & Grat: c: 43.

PYTANIE. A iákoż śię ty Pánu Bogu modliß / y onego wzywaß?

pytánie o Modlitwie P.

ODPOWIEDZ: Ták śię modlę / iáko nas náuczył Iezus Krystus v Máttheußá ś. mowiąc: Wy tedy ták śię modlćie:

Oycze nász / ktoryś iest w niebieśiech 2c. Fol. 6.

Matth. 6 9.

PYT: Pánnę Máryą w niebie będącą mamyli pozdrawiáć / iáko ią raz Anioł pozdrowił gdy byłá ná ziemi? [illegible] mamy pozdrawiáć.

Pytánie o pozdrowieniu pánny Már.

ODP: Nie mamy. I. Nie roskázuie nam tego słowo Boże. II. Nie náuczył nas tego Krystus Pan: Náuczył nas modlitwy / pozdrowienia tego nie wspominał. III. Nie pozdrawiáli iey święći Apostołowie / y nam pozdrawiáć nie roskazáli: czegoby byli nie zámilczeli / gdyby to pozdrowienie należáło do modlitwy. Złożyli Kredo / iáko świádczą Doktorowie: á o pozdrowieniu żadney wzmiánki nie vczynili. IV. Doktorowie dawni Krześćiáńscy / nie náuczáli ludu Bożego tego pozdrowienia / áni go vmieć nie roskázowáli. Co śię z tąd pokázuie. Doktor Augustyn powieda: Ten nie godźien śię zwáć Krześćiáninem / ktory nieumie Przykazánia Bożego / Modlitwy Páńskiey / y Wyznánia wiáry. Pozdrowienia zámilczał. Y owßem tych Heretykámi / Odßczepieńcámi osądzáli / ktorzy Pánnę Máryą chwalili / y oney ofiáry ofiárowáli. Co śię pokázuie z kśiąg Epiphániußowych. V. Vrząd to był Anielski / z roskazánia Bożego ná on czás potrzebny / áby Anioł Pánnę Máryą pozdrowił / oznáymuiąc iey poczęćie y porodzenie zbáwićielá świátá: w ktory vrząd nie trzebá śię nam wdźierać imo roskazánie Boże. Pozdrawiałći też Anioł Gedeoná / iáko pismo świádczy. Pozdrawiał Dániela / iáko czytamy / w kśięgách iego.

August. apud Pomerium Dom. 20 post Trini.

Iud. 6. 12.
Dan. 10. 19.

pozdrawiał Tobiaßá/ o czym czytamy w kięgách
Tobiaßowych. A wżdy Gedeoná/ Dánielá/ Tobia-
ßá nikt nie pozdrawiał po śmierći. VI. Jeſliby
kto chćiał náśládowáć przykłádu Anielſkiego/ że-
by pánnę Máryą pozdrawiał/ w niebie mießká-
iącą/ niechayże ták vczyni (co być nie może) iáko An-
ioł: nie pozdrawiał iey z niebá tu ná ziemi będą-
cey/ ále z niebá tu przyßedł/ y tu ią pozdrawiał:
tákże też y ći niechay iey z ziemie nie pozdrawiáią
w niebie/ ále niechay wſtąpią/ y tám ią niechay po-
zdrawiáią. Widząć to y ſámi Rzymiánie/ że to
pozdrowienie do Modlitwy áni do Kredá nie na-
leży. VII. Nie doſyć ná tym záwiedzionym Krze-
śćiánom/ że ſię w cudzy vrząd wdzieráią/ że odle-
głą pozdrawiáią/ ktora tego nie ſłyßy: Ale z tego
pozdrowienia modlitwę vczynili/ do Paćierzá ią
przyßyli/ zá Paćierz ią máiąc. Abowiem gdy dzwo-
nią ná Paćierze/ one pozdrawiáią/ nie Bogu ſię
ſámemu modlą. Słowá ſą Stápletonowe: To po-
zdrowienie ieſt nieiáką modlitwą; A przetoß mo-
dli ſię lud wierny/ y wzywa Pánny Máriey/ gdy to
pozdrowienie Anielſkie powtarza. Ná pokutę ią
obroćili: bo ią ná ſpowiedziách zá pokutę mowić
każą. Y gdy co máią záczynáć/ by naygorßego/ te-
dy ią mowią. Czego mamy przykłádow wiele w
Lombárdice y Diſcipulá; iáko Pánná Márya
broniłá Mnichow wßeteczny .)/ y nierządnic/ kto-
rych Dyabli chćieli bráć záſtawßy ich ná nierzą-
dzie/ dla tego iż ią pierwey pozdrawiáli niż ná nie-
rząd ßli. VIII. Anielſkie pozdrowienie z Helbieći-
nym zmießáli/ przydawßy ſwoie to báłwochwál-
ſkie: Swięta Márya mátko Boża/ modl ſię zá ná-
mi/ ꝛc. Nie pomnią iż pan Jezus ieſt w niebie ná-

Tob. 12. 17. Tob. 5. 11.

Stapl. in die Annunt. Beat. Mar.

Lombar dic. in Feſto Aſſump. Bea Vir. Mariæ. Diſcip. Miracul 47, 71. 73

1 Ioh. 2. 1

ßym przyczyną: nie vważáią y tego. Choć niekto-
rzy Doktorowie do tego pozdrowienia nieco przy-
dáli/ iednák nic nie przydáli przećiwnego vrzędo-
wi Páná Kryſtuſowemu: tylko to ná końcu poło-
żyli/ iáko *Chriſoſtomus*, Abowiemeś zbáwićielá po
rodziłá duß náßych. IX. To ſłowo Zdrowás/
Bądź pozdrowioná/ toż znáczy/ co y owo Pokoy
wam: ktore ściągáią ſię do winßowánia ßczęśćia/
błogoſłáwieńſtwá/ pokoiu/ weſela/ zdrowia/ łá-
ſki/ ꝛc. od Páná Bogá wßechmogącego: zá czym
pozdrowienie y winßowánie pokoiu/ nic inßego
nie ieſt/ iedno krotka modlitwá do páná Bogá zá
tym/ ktorego pozdrawiamy. Abo winßowánie te-
go wßytkiego od Páná Bogá temu/ ktorego po-
zdrawiamy. Czego mamy przykład w Kryſtuſie
Pánu/ ktory mowił onym niewiáſtom: Bądźćie
pozdrowione. A vczniom mowił: Pokoy wam. Y
gdy Pan ſłał vcznie ſwe z náuką/ mowił im/ iáko
piße Łukaß ś: Do ktorego domu wnidźiećie/ ná-
przod mowćie/ Pokoy temu domowi: A ieſliby tám
był ſyn pokoiu/ zoſtánie nád nim pokoy wáß/ ꝛc.
Gdy tedy Anioł do Pánny przyßedł/ rzekł iey:
Zdrowás z łáſki vmiłowána. Abo ráczey rzekł
iey/ iáko *Ianſenius* mowi/ Pokoy tobie/ według zwy-
czáiu Zydowſkiego: tedyć iey winßował y życzył
łáſki Bożey/ pokoiu/ weſela/ od páná Bogá: pro-
ßąc go/ áby ią obdárzył pokoiem/ zdrowiem/ y we-
ſelem: bo Pozdrowienie od winßowánia zdrowia
wźięło nazwiſko/ mowi Auguſtyn. A ták/ ktorzy ią
też y teraz chcą pozdrawiáć przykłádem Aniel-
ſkim/ dawáią znáć/ że ießcze nie doſtąpiłá onego
weſela y pokoiu niebieſkiego: zá nią páná Bogá
proßą/ według Stápletoná/ ktory to pozdrowie-

Heb. 9. 24.

Chriſo: in Litu. Aue, Pax vobis.

Mat. 28. 9. Ioh. 20. 19. Luc. 10. 5.

Cōmen. in Cōco. Euā. c. 3.

To ſłowo Zdrowás, nie podoba ſię Hárſie, fol: 17. zowie ie niegrzecznym, każe owemu przywykáć, Badź pozdro-

nie názywa modlitwą / od niego tego iey winszuiąc / áby iey dał zdrowie / pokoy / błogosłáwieństwo/wesele/etc. Choć iuż w weselu odpoczywa. Zá czym czynią krzywdę pánnie Máryey/y czći iey vwłaczáią: prożno iey y wzywáią / gdyż oná sámá ich potrzebuie przyczyny. Nie pomnią co mowi Augustyn: Jest to krzywdá modlić się zá Męczenniká. *Innocentius* Papież dokłáda: Krzywdę czyni męczennikowi/ktory się modli zá męczenniká. Glozá tąnże dokłáda: To iest/ po prożnicy się modli. A iż ták/tedyć więtszą czynią krzywdę y zelżywość pánnie Máryey/iuż według ćiáłá/(iáko oni vczą) do niebá wźiętey y vwielbioney/pozdrawiáiąc ią/ á niżeli ktoremu świętemu: ábowiem częśćiey się zá nią modlą/od Bogá iey winszuiąc pokoiu y wesela / niżeli zá ktorym inszym świętym. Zá święte się modlą tylko przy Mszey/ mowiąc / Pámiętay pánie ná sługi y służebnice twoie / ktorzy nas vprzedźili z znákiem wiáry / y śpią snem pokoiu: onym pánie/y wszytkim w Krystusie odpoczywáiącym/mieyscá ochłody/ świátłośći y pokoiu / ábyś vżyczył prosimy ćię / etc. A zá pánnę Máryą modlą się trzy rázy/ Ráno/ w południe/ y w wieczor/ gdy ná paćierze dzwonią ku czći iey: ktore dzwonienie Papieżowie wymyślili. Grzegorz 9 ráno kazał dzwonić ná pozdrowienie P. Máryey/przećiwko Cesárzowi Fryderykowi 2. ktory mu niechćiał być posłuszny/świádczy *Cranzius*, áby ták był zniszczony y wniwecz obrocony. Kálixty 3. w południe kazał dzwonić ná pozdrowienie pánny Máryey/przećiwko Turkom/áby ludźie oną modlitwą/tych/co są w niewoley Tureckiey/rátowáli/á Turká sámego ná głowę porázili/ zeznawa *Genebrardus*. Jan

Wiona: Co iest przećiwko nim więcey
August. Serm. 4. ex 17.
Sermõ: Parisiẽ.
Serm. 17. de verb: Apost.
Innocen Cã. cum Marthæ de Celeb Missæ.
In Canone Missæ.
Dzwonienie ná paćierze.
Cranz. lib. 8. cap. 10.
Genebrardus

22. w wieczor kazał dzwonić po trzykroć/ ná pozdrowienie pánny Máryey/roskázuiąc żeby káżdy/ dzwon vsłyszawszy/poklęknął/y trzy zdrowe Máryę mowił: nádawszy tákowym odpustu dwádźieśćiá dni/piszą o tym *Polydorus*, Hárfá y Discipulus: y ták z pozdrowienia modlitwę vczynił. A vczynił to przećiwko Cesárzowi/ Ludwikowi 4. iż go niechćiał być posłusznym; áby ták zá onym/pozdrowieniem y modlitwą wniwecz się obroćił. Tákći czczą zwierzchność od Páná Bogá im dáną/Pan Bog się zá nie modlić kazał/ á oni przećiwko iey modlić się kążą. A ták nie máią się czego domagáć chwalcy Boży / dzwonienia trzykrotnego ná paćierze/vpátruiąc przyczynę iego postánowienia/y modlenia się stworzeniu. X. Nie trzebá o tym wiele mowić/ gdyż Bellarminus Jezuitá nápisał te słowá: Ktorzy pánny Máriey nie pozdrawiáią/nie grzeszą.

Pyt: Godźili się świętych/ według ćiáłá zmárłych/wzywáć/y o przyczynę prośić?

Odp: Nie godźi. co się z tych przyczyn pokázuie. I. Sam pan Bog ma być wzywány/w imię y przez iedynego przyczyńcę Jezusá Krystusá: o czym ták mowi Bog Oćiec/ w Psálmie: Wzyway mię czásu vtrapienia/y wyrwę ćię/á ty mię tym vczćisz. Syn Boży mowi v Janá ś. Jam iest drogá/prawdá/ y żywot/ żaden nie przyidźie do Oycá / tylko przez mię. Tenże mowi / Oczkolwiek prośić będźiećie Oycá w imię moie/da wam. Páweł ś. mowi w liśćie do Rzymian: Pokoy mamy z Bogiem przez páná nászego Jezusá Krystusá/przez ktorego mamy y przystęp przez wiárę. II. Nie mamy

in Chronolog.
Pol. lib. 6. ca. 12.
Arpha fol. 31. 74
Discip. Serm. de Sanct. 25
1 Tim. 2.
O tym dzwonieniu czytay
Hospin. fol: 82. de Orig. Templ.
Bellar. Lib. 4. Cap. 18. de Rom. Pontifice.
Psal. 50. 15.
Ioh. 14. 6.
Ioh. 16. 23.
Rom. 5. 1

Exod.20. 3. rostazánia Bożego / ábyśmy mieli wzywáć świę-
tych według ciáłá zmárłych: co zeznawáią y prze-
Isai 42.8 ćiwnicy Ewánieliey Bożey. Nowßem iest zaká-
Ecci⁹ in Enchir. zánie. Sam pan Bog mowi w kięgách Moyzeßo-
VVuiek wych: Nie będźieß miał innych Bogow przede-
WPosty mną. A v proroká Ezáiaßá mowi: Chwały mey
lli f:458 nikomu nie dam. III. Nie mamy przykłádu w pi-
Censura ſmie ś. áby kto kiedy po śmierći wzywał duß lu-
Coloni. dźi świętych czáſu potrzeby y vtrapienia/ tylko ſá-
fol. 230. mego Páná Bogá. Co ſie pokázuie z onych słow
Bellar. lib:1.ca. Dawidowych/ gdy mowi w Psálmie: Wołáli ſprá-
20. de Be wiedliwi/ á pan ich wysłuchał/ y że wßytkie⁰ vtra-
at. Sáct. pienia ich wybáwił. IV. Nie mamy obietnice w
Psal. 34. pismie ś. áby ludźie zmárli mieli obiecáć tych kto-
18. rzyby ich wzywáli/ wysłucháć y rátowáć. V. Lu-
dźie święći zá żywotá ludźi wßytkich do iedynego
przyczyńce Jezuſá Krystuſá odsyłáli / y ſámi go/
kłádąc ſie wpoczet grzeßnikow/ zá iedynego przy-
1 Ioh. 2. czyńce ſwego vznawáli. co ſie pokázuie z Janá ś.
1. ktory mowi w liśćie ſwoim: Jesliby kto zgrzeßył/
przyczyńce mamy v Oycá/ Jezuſá Krystuſá ſprá-
wiedliwego. A onći iest vbłagániem zá grzechy
náße: á nie tylko zá náße / ále też zá grzechy wßyt-
kiego świátá. Y z Páwłá ś. ktory mowi w liśćie
Hebr. 7. do Zydow: Krystus záchowáć dostátecznie może
25. tych/ ktorzy przezeń przystępuią do Bogá/ záwße
Rom. 8. żywiąc/ áby ſie przyczyniał zá nimi. A do Rzymian
34. piſząc/ mowi: Krystus iest ná práwicy Bożey/ kto-
ry też prośi zá námi. VI. Ten ma być wzywány y
prośony/ ktory wßytko wie / widźi y słyßy. A iż
3 Reg: 8. 39. święći/ według ciáłá zmárli/ nie wiedzą/ nie słyßą
co ſie tu ná źiemi z ludźmi dźieie: á iákoż ich wzy-
Isa. 63. 16. wáć? Jzáiaß Prorok mowi: Abrahám o nas nie-

wie/ Jzráel nas nie zna: Tyś pánie iest Oćiec náß/
odkupićiel náß. Solomon mowi w kięgách/ ktore
zową Ecclesiastes: Zywi wiedzą że máią pomrzeć/ Eccles. 9
ále vmárli nic więcey niewiedzą. Sam Pan Bog 5.
mowi do Królá Jozyaßá/ w kięgách Krolewskich: 4 Reg. 22
Dla tego iżeś płákał przedemną/ przyłącze ćię do 20.
oycow twoich / y będźieß włożon do grobu twego
w pokoiu / áby nie widźiáły oczy twoie wßytkich
rzeczy złych / ktore ia wprowádzę ná to mieyſce.
Jan ś. mowi w Obiáwieniu: Słyßałem głos z Apoc. 14
niebá mowiąc mi/ nápiß: Błogosłáwieni ktorzy 13.
vmieráią w Pánu: od tych miast/ mowi Duch/ od-
poczywáią od prac ſwoich. Augustyn Doktor przy August. Lib. de
wiodßy te mieyſcá pismá ś. mowi: Gdyby ſie du- curapro
ße wdawáły w ſpráwy ludźi żywych / wżdyćby z mort. c.
námi przez ſen / gdy ie widamy/ rozmawiáły/ etc. 13.
Támże: Jesliż nas opuśćili rodźicy náßy/ iákoż ſie
w ſpráwy náße inßy wdawáć máią? iákoż to co
my czynimy y co nas dolega/ wiedźieć máią. Tám- Euche
że: Tám ſą duchowie ludźi zmárłych/ gdźie niewie- Lib: 4.
dzą co ſie tu dźieie y przypada w tym żywoćie czło- Cōment
wieczym. Te słowá powtarza *Eucherius* Lugduń- in Reg:
ski Biskup. Toż zeznawa *Gregorius Neocæsariensis*, Gregor.
Hieronymus, *Gratianus*. VII. Ten ma być wzywá- & Hiero
ny/ ktory iest záwße/ wßędźie/ ná káżdym mieyſcu. in cap.
A iż święći ſą ná iednym mieyſcu/ nie ſą wßędźie/ 9. Eccl.
niebá y źiemie nie nápełniáią: á iákoż ich wzywáć? Grat.
Ten ktoryby ich wzywał / muśi im wprzod przy- Cauſ. 13.
znáć wßechmocność Boską: co iest przećiwko one- quæ. 7.
mu pismu/ Ktorzyby zowąd chćieli/ przyść do was Can: Fa.
nie mogą. VIII. Ten ma być wzywány / w ktore- tēdum.
go wierzymy. A iż w święte nie wierzymy / iákoż Ier. 23. 24.
ich wzywáć? Páweł ś. mowi w liśćie do Rzymian: Luc. 16. 26. Ioh. 14. 1 Rō. 10. 14.

August. Lib: 22. de Civi. Dei c. 10 Tract. 1. in Ioh. Theod. in ca. 2. Epist ad Colos. Concil: Laodic: Can: 35.

Jákoż tedy będą wzywáli tego w ktorego nie vwierzyli? IX. Náostátek / Kośćioł dawny Krześćiáński / świętych zmárłych nie wzywał: y owszem tych / ktorzy ich wzywáli / one chwalili / zá heretyki osądzał: Co się z tych dwu Doktorow pokázuie. Augustyn Doktor mowi: Swięći ácz ná swym mieyscu od xiędzá bywáią miánowáni / wszákże nie bywáią wzywáni. Tenże Doktor powiedziawszy / iż syn Boży iest przyczyńcą / dokłáda / Kto ták wierzy / odszczepieństwá nie czyni. *Theodoretus* szyroko opisuie / iáko *Concilium* Láodyceńskie tych wszytkich potępiło / zá heretyki y zá bałwochwálce osądziło / ktorzy imo stworzyćielá / wzywáią y chwalą stworzenie.

Zá umárłe modlić się nie potrzebá.

Pyt: Potrzebnali iest rzecz modlić się zá vmárłe? Zresp. potrzebna

Levit. 4. Levit. 21 Num. 19

Odp: Nie potrzebna. Nie roskazał nam tego Pan Bog / áni w stárym áni w nowym zakonie. Nápisał Moyzesz w kięgách swoich / iáko P. Bog roskazał czynić ofiáry y modły zá rozmáite rzeczy / zá grzechy rozmáitych ludźi: zá vmárłe ofiar áni modlitw nie roskazał czynić. Tenże Moyzesz pisze w kięgách swoich / o vmárłych z roskazánia Bożego / iáko się mieli żywi záchowáć przy pogrzebiech: ofiar y modlitw niewspomina zá nie / czegoby był Pan Bog nie zámilczał / gdyby było potrzebá modlić się zá vmárłe. Bo ieśli mnieyszych rzeczy nie zápomniał / pogotowiu modlitw y ofiar zá vmárłe nie zápomniałby był roskazáć czynić. Páweł ś. w liśćie do Thessálonicensow pisze / vcząc iáko się máią záchowáć Krześćiánie po zmárłych / oznáymuiąc im y to / áby ich zbytnie nie płákáli / iáko tych

1 Thessal 4. 13.

Eccl. 38. 24.

ktorzy żyią z pánem; ofiar / modlitw zá nie spráwowáć nie roskazał: czegoby był nie zániechał / á ile czyniąc wzmiánkę o vmárłych / gdyby się było potrzebá modlić zá vmárłe. Ano y Syrách mowi: Gdy iuż odpoczywa vmárły / niechże też vstánie y pámiątká o nim: á w wyśćiu duchá tego ćieszże się nád nim. Nie każe się zań modlić. Y nie pokaże się z pismá ś^{o}. áby Prorocy y Apostołowie mieli się modlić zá vmárłe: co iest wielkim dowodem przećiwko modlitwom zá vmárłe.

Czemu się modlić zá umárłe nie potrzebá.

Pyt: Dla czego się Pan Bog nie roskazał modlić zá vmárłe / áni Prorocy / áni Apostołowie?

Sap. 3. 1. Gen. 49. 29. Tob. 4. 6. Act. 7. 59 Luc. 2. 29. 23. 42. Gen. 23. 35. 25. 50. Num. 20 Iosue 24

Odp: Dla tego Pan Bog nie kazał się modlić zá vmárłe. I. Iż sobie zostáwił stáránie o ludźiách zmárłych / nie nam go poruczył. Solomon mowi w kięgách mądrośći: Dusze spráwiedliwych są w rękách Bożych / y nie dotknie się ich vtrapienie śmierći. A wiedząc to ludźie / iż sobie Bog zostáwił stáránie o duszách ludźi zmárłych / vmieráiąc / ćiáłá ludźiom poruczáli / á duchá swego Bogu w ręce oddawáli. Szczepan święty iáko czytamy w Dźieiách Apostolskich mowił vmieráiąc: Pánie Iezu przyimi Duchá mego. Toż vczynił Dawid / Simeon / y on łotr ná krzyżu wiszący: o czym Pismo święte świádczy. II. Iż iest rzecz niepotrzebna. Dla tegoż ludźie święći w stárym y w nowym zakonie / grzebiąc vmárłych / zá nich się áni modlili / áni ofiar czynili / áni rocznic spráwowáli / tylko żáłuiąc płákáli. Pogrzebł Abráhám Sarę / Iákob Ráchel / Izáák Abráámá / Iozef Iákobá: pospolstwo Aaroná / Iozuego / Sámuelá: vczniowie Ianá: Martá Lázárzá: Apostołowie Szczepaná:

1 Reg:25 Mat: 14. Ioh.11. Act. 7. Euse. li. 4.ca: 14. Hist.

chwalcy Boży/Polykárpá ec. oczym świádczą pi-
śmá: Jednák zá nie się nie modlili / z odchłániy z
Czyścow zmyślonych onych nie wybawiáli/nie wy
kupowáli/áni wypraszáli/iż wiedzieli iż tego Bog
nie roskazał: pámiętáli iż sobie Bog zostáwił stá-
tánie o vmárłych/rozumieli/że to iest rzecz nie po-
trzebna/wierzyli iż byli zbáwieni łáską y śmierćią

Act.15. 11. Isai.53. *VVierni po śmierći do niebá idą.*

Páná Jezusá Krystusá / o czym świádczy święty
Piotr y Prorok Izáiasz. III. Iż tego wiárá w Je-
zusá Krystusá / y niedowiárstwo / niebo y piekło
nie dopuszcza. Abowiem ći/ktorzy wierzą w Jezu-
sá Krystusá/y podług Ewánieliey żywą/záraz po
śmierći idą do żywotá wiecznego: o czym ták mo-
wi pan Krystus v Janá ś. Záprawdę/záprawdę
wam powiedam/kto słowá mego słucha/á wierzy
onemu ktory mię posłał / ma żywot wieczny/ áni
przyidźie w potępienie/owszem przeszedł z śmierći
do żywotá. A głos Boży mowi w Obiáwieniu:

Apoc.14 13.

Błogosłáwieni vmárli/ktorzy vmieráią w Pánu/
od tych czásow/mowi Duch/odpoczywáią od prac
swoich. Mamy tego przykład w Lázárzu y w Lo-

Luc. 16. 23. *Nie-wierni po śmierći do piekłá idą.*

trze / ktorzy záraz po śmierći szli do odpoczynku
wiecznego. Ci zásię ktorzy są niewierni y Ewánie-
liey niepo słuszni/idą ná potępienie: Syn Boży mo
wi v Janá ś. Kto nie wierzy w syná Bożego/ iuż
potępiony iest: czego mamy przykład w Boga-
czu. Zá tymi tedy ktorzy są w żywoćie wiecznym/

Ioh.3.18.

nie potrzebá się modlić / bo iuż są w odpoczynku:
Zá tymi też ktorzy są potępieni prozna iest modli-
twá/ poniewaz iuż nie mogą być rátowáni. Syn

Ioh.9.4. Eccles. 11.3.

Boży mowi v Janá ś°. Przyidźie noc / gdy żaden
nie będźie mogł nic spráwowáć. Ecclesiastes do-
kłáda: Jesli drzewo vpádnie/ábo ku południowi/

ábo ku pułnocy/ná ktorą się stronę obáli/ tám zo-
stánie. Mamy tego przykład w Bogaczu/ y w o-

Luc: 16. Matth. 25.

nych Pánienkách pięći/y w inszych/ktorzy po śmier
ći ni odkogo nie mogli być rátowáni. Ktore przy-
kłády vważáiąc Doktorowie Krześćiáńscy / ták

Iustinus li. quæst quæstiō. 60.

mowią: Doktor *Iustinus* nápisał : Tá powieść o
Lázárzu y o Bogaczu/ iest iásne y źrzetelne świá-
dectwo/ku pokazániu tego/ iż po wyśćiu dusze lu-
dzkiey z tego ćiáłá / nie mogą ludźie/ żadną opá-
trznośćią áni stáránim dostąpić żadnego rátun-
ku. *Nilus* Arcibiskup Thessálonicenski *lib.* de *Purga-
torio*, wykłádáiąc tę przypowieść ták powieda:
Krystus przez łono Abráhámowo znáczy nawyż-
szy on stan w błogosłáwionym odpoczynku wier-
nych: á przez piekło męki y ostátnie potępienie y
karánie wieczne: żadnego międzi temi śrzedniego
mieyscá nie zostáwił w ktorymby miáło być kará-
nie doczesne. Toż mowi y *Chrisostom*: Gdy z tąd

Chriso. in Cap. 6.Gal.

wynidźiemy/ choćbyśmy też tysiąc kroć chćieli/ nic
nie spráwimy. Swiádkiem nam są tey rzeczy / y
Pánny one/ ktore choćiasz miáły gotową wolą; á
wszákosz iże były odeszły / nie máiąc z sobą obfitey
iáłmużny/wyrzucone są z łożnice Oblubieńcowey.
Swiádkiem iest y on Bogacz / ktory Lázárzem
gárdźił: Ktory iż nie miał tey pomocy/ á płácząc
y bárzo prosząc; áni od Pátriárchy áni od żadne-
go nie mogł miłośierdźia vprośić. IV. Iż tylko
są dwie mieyscá po śmierći/ Niebo y Piekło/ trze-
ćiego śrzedniego niemász. Co się pokázuie nie tyl-

Mat.7.13

ko z sámego Krystusá Páná/ktory mowi: Szero-
ka iest broná y przestrona drogá / ktora záwodźi
ná strácenie : A ćiasna iest braná y wąska drogá

Luc. 16.

ktora prowádźi do żywotá; Nie tylko z przykłádu

Lázárzowego / ktory choć nie był bez grzechu / á
przećię zárаз po śmierći ßedł do odpoczynku : y
Bogaczowe° / ktory też prosto po śmierći poßedł
do piekłá/iáko ſam Pan świádczy:Ale y z Dokto-
Iuſtin. in Collo quio cũ Triph.
row Krześćiáńſkich dawnych. *Iuſtinus* nápiſał: Po-
bożnych ludźi duße / ná mieyſcu niejákim dobrym
mießkáią: á nieſpráwiedliwych y złych/ná złym/
Cypriaⁿ lib.de Morta- lit. cap. 11.
gdźie czekáią czáſu ſądnego. *Cyprian*: Ná ochłodę
ſpráwiedliwi bywáią wezwáni / á ná męki nie-
ſpráwiedliwi bywáią porwáni. *Hieronymus*: Du-
Hier. in Cap. 9. Amos.
ßá / gdy będźie rozwiązána z ćiáłem / idźie kędy
chce/ábo gdźie iść muśi; ábo do piekłá będźie do-
prowádzona / ábo do niebá będźie podnieśiona.
Cyrill. lib. 12. Cap. 36. in Ioh.
Cyrillus:wierzyć mamy/gdy duße świętych od ćiał
odeydą/ iákoby w ręce łáſkáwego Oycá / dobroći
Boſkiey / bywáią zálecone / á nie błąkáią ſię tu
ná źiemi do tąd áż będą pogrzebione/iáko niewier-
ni wierząc;áni też ná mieyſce niezmiernych mąk/to
ieſt/do Piekłá/bywáią zánieśione/iáko duße grze-
Auguſt. lib. 5. Hypo- gnoſt. cont. Pe- lagian:
ßnych. *Auguſtinus* Doktor/y ten tylko dwoie miey-
ſce po śmierći vkázuie/ słowá iego ſą: Pierwße
mieyſce/ wiárá powßechnych Krześćian / z świá-
dectwá Bożego/wierzy być Króleſtwo niebieſkie:
Z kąd/iákom rzekł / nie krzczony / bywa wyrzuco-
ny: Drugie/piekło/gdźie wßelki odßczepieniec/ á-
bo od wiáry Kryſtuſowey dáleki / wieczne męki
vznawa. Trzećiego práwie nie wiemy / áni go w
Serm. 18. de ver- bis Apo- ſtol.
piſmie świętym náyduiemy. Tenże: Niechay / ie-
dno ſobie obierze/ ktory tákim ieſt / gdźieby żądał
mießkáć / poki czás ieſt / áby ſię mogł odmienić.
Boć iednák dwoie mießkánia ieſt: Jedno w ogniu
Lib. 13. ca. 8. de Civ. Dei
wiecznym/ Drugie w Króleſtwie Niebieſkim. Ten-
że : W odpoczynku ſą duße pobożnych od ćiał ro-

złączone/ á niepobożnych męki ćierpią; áż tych do
żywotá wiecznego/ á tych ná wieczną śmierć/kto-
Sermon. 232. de Tempo.
rą zową wtorą/ ćiáłá ożyią. Tenże: Zaden ſię nie-
chay nie ośukiwa/ boć dwie ſą mieyſcá/ á trzećie-
Li. 1. ca. 28. de Peccat. merit. & Remiſ- ſio:
go niemáß żadnego / kto z Kryſtuſem nie doſtąpi
Krolowáć/ ze Diabłem bez wßelákie° wątpienia
zginie. Tenże: Niemáß żadnego mieyſcá żadnemu
śrzedniego/ áby mogł być iedno ze Diabłem / kto
nie ieſt z Kryſtuſem. Tenże: Zadnenie ieſt zoſtáwio-
Serm. 14 de ver- bis Apo- ſtol.
ne śrzednie mieyſce. Jeſlli ieſt práwicá y lewicá /
tedyć żadnego śrzednie° mieyſcá w Ewánieliey nie
znamy. Tenże: Wiedźćie / gdy dußá z ćiáłá wyni-
Lib. de Vanit. Seculi cap. 1.
dźie / zárаз / ábo w Ráiu bywa poſádzona dla v-
czynkow dobrych/ábo záprawdę dla grzechow do
piekłá bywa ſtrącona: Obieraycieß ſobie co chce-
Ferus in Epiſt. ad Rom. pag. 172. cap. 6.
ćie. Należą tu y one słowá Feruſá / sławnego ká-
znodźieie Papieſkiego/ktory ták piße: Wßelki czło-
wiek ábo ſpráwiedliwośći/ábo grzechu sługą ieſt/
á nie máß żadnego śrzodku przećiw tym ktorzy
śrzodkuią: Bo/ábo z Zydámi/Noem/Lothem/ꝛc.
bywamy zbáwieni;ábo z Egipczykámi y Sodom-
czykámi giniemy. Abo czyńćie drzewo dobre/ ábo
Matth. 12. Luc. 11.
złe. Támże : Kto nie ieſt ze mną/ przećiwko mnie
Ierem. 24.
ieſt. Jáko Jeremiaß widźiał figę dobrą bárzo do-
brą/á złą bárzo złą. Záczym to idźie/że też vczynki
náße wßytkie ábo złe/ábo dobre ſą; á żadnych nie
máß śrzednich / ábo tákich owákich. Z kąd ſię iá-
śniey słońcá pokázuie / żeć prożne ſą modlitwy zá
vmárłe; bo wierni y dobrzy / iż w niebie ſą/ tedyć
nie potrzebuią ich: á niewierni y źli/ iż też w piekle
ſą/tedyć im nic nie pomogą. A iż niektorzy kłądą
trzy rodzáie ludźi z tego świátá ſchodzących/ Do-
brych/złych/y śrzednie złych / á zátym chcą wpro-

Innocẽt Decret. lib.3. de Celebr. Miſſæ cap.3.

wádźić trzy mieyſcá/Niebo/Piekło/Czyśćiec: Tedy tego y náuká Páná Kryſtuſowá nie dopuſzcza/ y przykład Lázárzow z Bogaczem/ y wyznánie Doktorow. Y niewiem co odpowiedzą Innocentiuſowi Papieżowi III. Ktory cztery rodzáie ludźi kłádźie/ mowiąc: Jedni ſą bárzo dobrzy/ drudzy bárzo źli/ trzeći śrzednie dobrzy/ czwarći śrzednie źli: Toć tedy muſzą być cztery mieyſcá po śmierći/ á nie trzy. Czytay ſobie náukę przećiwko Czyſcowi przed pieśniámi o śmiertelnośći. V. Iż to był obyczay Pogáńſki/ktorzy niewiedząc y wątpiąc o duſzách powinnych ſwoich kędy ſię obroćiły / co ſię z nimi działo/więc też/ieśliby były w iákim zátrzymániu/ w iákich mękách / zá nimi ſię modlili/ zá nie / rozmáite ofiáry ofiárowáli / nie tylko przy pogrzebie ćiał/ ále to ná káżdy rok powtarzáli: to dla teᵒ/ áby ſię im mąk vlżyło/y áby mogly przyść do weſela wiecznego. Plato, Virgilius, Homerus, Ovidius Pogáni/o tym ſzeroko piſzą: y o mękách ktore ćierpią w ogniu / w wodách czyśćiąc ſię: y one rádźili rátowáć modlitwámi y ofiárámi/ áby ták czyſtymi będąc/ mogły snádniey przyść ná one polá Eliziyſkie. Co też y Hiſtoria Lombárdiká przypomina/ten błąd pogáńſki zmyślony pochwaláiąc/ ktorym ſię Pan Bog brzydźił/ y onego vżywáć y náſládowáć zákazał w kięgách Moyzeſzowych piątych/y v Proroká Jeremiaſzá: Nie vczćie ſię drog Pogáńſkich: Nie náſláduyćie obrzydliwośći ich. A gdy Izráelitowie nie przeſtrzegáiąc roſkazánia Bożego / ieli ſię z Pogány mieſzáć / obyczáiow ich bálwochwálſkich náſládowáć/ofiáry zá vmárłe ſpráwowáne ieść/Pan Bog ich/rozgniewawſzy ſię ná nie o to / pokarał : o czym ták

O Plato niepiſze Euſeb. de Præpar. Evangel. lib.1.cap.ult. Virgil. Aenead. 6. Homer. odyſſ.11. 12. Ovid. 2. Faſtor. Lõbardica Serm. de Purifi Deut. 18 9. Ierem. 10. 2.

mowi Dawid/on obyczay Pogáńſki przypomináiąc w pſálmie: Przyſtáli potym do Báálfegor/y iedli ofiáry vmárłym ſpráwowáne/y wzruſzyli ku gniewu Bogá ſpráwámi ſwymi. Teć ſą przyczyny dla ktorych ſię Pan Bog modlić nie kazał zá vmárłe.

Pſal.106 28. Notate Sacrificuli.

PYTANIE. Náuczywſzy mię iuż/ iáko ſię mam modlić/ komu/y zá kogo / Ponieważ też do modlitwy poſt należy/według onego co powiedźiał Anioł Tobiaſzowi: Dobra ieſt modlitwá z poſtem/y z iáłmużną. Powiedzże mi/Co ieſt poſt?

Tob. 12. 7.

ODPOVVIEDZ. Powściągnienie y wſtrzymawánie ſię od wſzytkich pokármow y napoiow/wedle czáſu y potrzeby: áby ták człowiek / viąwſzy ćiáłu obroku / y ono Duchowi pod poſłuſzeńſtwo podbiwſzy/mogł być ſpoſobnieyſzy y chutliwſzy do nabożeńſtwá/ nic nie iedząc áni piiąc. Tákći pośćił Moyzeſz / iáko ſam mowi w kięgách ſwoich: Trwałem ná gorze czterdźieśći dni / y czterdźieśći nocy/nie iedząc chlebá/áni piiąc wody. Tákći pośćili Izráelczycy/o ktorych mowi kięgá Sędźiow: Synowie Izráelſcy / y wſzytek lud ſzli do domu Bożego/á płácząc trwáli przed Pánem/y pośćili dniá onego áż do wieczorá. Tákći pośćił Krol Saul z woyſkiem / nie iedząc chlebá áni piiąc wody áż do wieczorá. A gdy ſyn iego Jonátán ſkoſztował tylko miodu/ zgrzeſzył iż poſt zgwałćił : o czym czytamy w kięgách Krolewſkich. Ták Heſter ze wſzytkim poſpolſtwem / iáko świádczy kięgá Heſter pośćiłá. Ták Sará pośćiłá/o czym czytamy w kięgách Tobiaſzowych. Tákći też pośćił Dawid z ludem ſwoim/nic nie iedząc áni piiąc do wie-

Co ieſt Poſt. Tákowy poſt pochwala Hárſá Iezuitſka. fol. 167. Deut. 9. 9. Iud. 20. 26. 1Reg.14 Eſter.4. 16. Tob.3. 10.

czorá : o czym nápiſano w kięgách Krolewſkich:
2 Reg.1. 11. Dawid rozdárł ná ſobie odźienie ſwoie/ y wßyſcy
mężowie ktorzy z nim byli/ y żáłowáli/ y płákáli/ y
1 Eſd.8. 21,28. pośćili áż do wieczorá. Tákić poſt zápowiedźiał
Ezdraß ludowi/ iáko ſam mowi w kięgách ſwo-
ich: Zápowiedźiałem poſt v rzeki Aháwy/ ábyſmy
ſię trapili przed Pánem Bogiem náßym/ á ßuká-
li ſobie od niego drogi proſtey: y pośćiliſmy/ y pro-
śili oto páná Bogá náßego/ áby nam był miło-
Luc.4.2 ściw. Tákći pośćił ſyn Boży: o ktorym piße Lu-
káß ś. Jezus był przez czterdźieśći dni kußon od
dyabłá/ áni iadł nic przez one dni. Tákći pośćił
Act.9.9. Páweł ś: o ktorym mowi Lukáß ś. w Dźieiách
Apoſtolſkich/ Saul przez trzy dni áni iadł áni pił.
A nie tylko Páweł ś. ták pośćił/ nic nie iedząc áni
piiąc/ ále też y inßy Krześćiánie z nim w okręćie
ták pośćili/ nic nie iedząc áni piiąc: o czym piße
Act.27. 33. Lukáß ś. w Dźieiách Apoſtolſkich. Náoſtátek:
Kośćioł on dawny Krześćiáńſki/ rządzony słowem
Bożym/ inákßego poſtu nie znał/ iedno ten/ ktory
ma grunt/ y roſkazánie w słowie Bożym/ to ieſt/
nic nie ieść/ áni pić/ tylko ſię modlić pánu Bogu w
Amb. In Pſal. 118. Ser. 8. vniżonym ſercu. Ambroży Doktor mowi : Zápo-
wiedźiano poſt/ nie zániedbywayże go. A ieśli ćię
łáknienie do zwyczáynego iadłá ćiągnie/ áby nie-
pomierność poſt zgwałćiłá/ wżdy ſię więcey cho-
Baſil. Orat.1. de Ieiu. way ná gody niebieſkie: poczekay trochę/ nie dále-
ko ieſt wieczor. *Baſilius* mowi: Czekaß wieczorá
Chriſo: Hom. 6. inGene. ábyś iadł/ á dźień wßytek trawiß v ſądu y ná ryn-
ku/ ꝛc. *Chriſoſtomus* też o tákowym poście mowi:
Hom.in Mat. 36. Coż ieſt zá pożytek tákowego poſtu/ powiedz mi
proßę ćię: Przez cáły dźień nic nie ieß/ á graß/ kłá-
Auguſt. lib. de maß/ krzywo przyśięgaß/ bluźniß: Poſtu tákowe-

go ſpoſob ßeroko opiſuie Doktor *Auguſtinus* y *Hie-* Morib. Ecc.cap 33.
ronymus. Hier.Epiſt: ad Euſtochium.

Pyt: Ludźie Krześćiáńſcy kiedy ſię máią po-
śćić?

Odp: W ten czás ſię máią pośćić/ gdy tego wi-
dzą być potrzebę. Pan Bog w ſtárym Zakonie do *Czás poſtu.*
pewnych czáſow/ dni/ poſtu nie przywiązał/ oprocz
iednego dniá raz w rok: ktory dźień figurował dźień Lev. 23. 29.
śmierći Páná Kryſtuſowey: y owßem w te czáſy Zach.13. 1.
pośćić kazał/ gdyby ludźie widźieli iáką plagę nád
ſobą wiſzącą. O czym czytamy v Proroká Joe- Ioel.1. 14.
lá/ gdźie ták Pan Bog mowi do ludu vtrapione-
go : Poświęććie poſt/ zwołayćie zgromádzenie/
zbierzćie ſtárße/ y wßytki mießkáiące ná ziemi/ do
domu Páná Bogá wáßego/ á wołayćie do Pá-
ná/ ꝛc. Syn Boży poſtu do czáſu pewnego nie
przywiązał/ co ſię pokázuie z tych słow v Mátthe- Matth. 6.16.
ußá ś. nápiſánych: Gdy pośćićie/ nie bądźćie iáko
pokryći ludźie. Nie mowi/ w piątek/ przed wielką
nocą ꝛc. pośćić będźiećie: ále mowi/ Gdy ſię pośći-
ćie: czáſu pewnego poſtowi nie zámierza/ ále ſpo-
ſob prawdźiwy poſtu vkázuie. Apoſtołowie świę-
ći poſt wſpomináiąc/ iednák go ná pewne dni nie
rozłożyli/ ále to ná wolą káżdemu puśćili; do po-
trzeby poſt przywiązáli. O czym ták mowi *Augu-* August. Epi.86. ad Caſul
ſtinus Doktor : Ja w piſmie Ewánieliſtow świę-
tych y Apoſtołow/ y we wßytkim/ iáko zową/ no-
wym Teſtámenćie/ pilnie vważáiąc/ widzę iż ieſt
roſkazány poſt/ ále w ktoreby dni potrzebá pośćić/
á w ktore nie pośćić/ nigdźiey opiſánia nie náydu-
ię/ ꝛc. *Socrates* Hiſtoryk wſpomináiąc rożnice po- Socr. Lib.5.c. 21. Hiſt.
ſtu w ſtárym Kośćiele/ tym zámyka/ Iż żaden o

tym nic z pisma ś. pokazáć nie może: iáwna rzecz iest / że Apostołowie wolność w tey mierze káżdemu zostáwili / áby żaden nie będąc przymuszony áni boiáźnią áni przymuszeniem to czynił / coby widźiał być dobrego ꝛc. Ludźie oni święći/ postu do pewnego czásu nie przywięzowáli: ále w ten czás tylko pośćili / gdy iáko plagę miłego Bogá nád sobą záwieszoną widźieli: iáko Niniwitowie/ Iosáphát/ Hester/ y Iudit. Abo gdy iákim sprosnym grzechem páná Bogá obráźili/ tedy on grzech przed pánem Bogiem wyznawáiąc / on opłákuiąc / pokutuiąc / pośćili/ iáko [b] Izráelitowie y Acháb. Abo będąc żáłośni z iákiego nieszczęśliwego przypadku / iáko [c] ćiż Izráelitowie y Dawid: Abo chcąc co vprośić v Páná Bogá: iáko [d] Ezdrász/ Dániel/ Sará. Abo w ten czás pośćili gdy mieli co zacnego / wielkiego/ potrzebnego y świętego záczą́ć: iáko [e] Moyzesz/ Eliasz/ Iudyt/ Krystus Pan/ Apostołowie ś. A tákowe posty pospolite zápowiedáli. Abo zwierzchność/ iáko czytamy w kięgách Kroniki/ y w inszych. Abo Duchowni/ o czym czytamy v Ezdrászá y v inszych. Abo też káżdy z osobná z dobrey woli bez przymuszenia post sobie kiedy chćiał złożył: iáko czytamy o Dánielu/ o Sarze/ o Annie świętey/ o Iudyćie/ y o inszych. Náostátek stárożytny Kośćioł Krześćiáński / sumnieniem/ grzechem/ piekłem/ nikogoy do postow/ ná pewne czásy rozłożonych/ nie przymuszał: ále to ná wolą káżdemu puszczał/ post do potrzeby przywięzuiąc. co się pokázuie z onego Kośćiołá Kátolickiego / ktory mowił/ iáko zeznawa Tertullian/ Pośćić káżdemu potrzebá iáko y kiedy chce/ nie według vstáwy nowey Kárnośći / ále według czásu

a Ion. 3.
2 Paral. 20.
Hest. 4.
Iud. 4.
b 2. Esd. 9.
1 Reg. 7.
3 Reg. 21
c Iud. 20
2 Reg. 1. 3.
2 Reg. 12.
d 2. Esd. 1. & 8.
Dan. 9.
Tob. 3.
e Deut. 9.
3. Reg. 19.
Iud. 8.
Luc. 4.
Acto. 13. 14.
2 Par. 20
Ioh. 3.
Ester. 4.
1 Esdr. 8.
1 Reg. 7.
Act. 13.
Dan. 9. 10.
Tob. 8.

y przyczyn káżdego: tákći się w tey rzeczy y Apostołowie záchowáli/ nie wkłádáiąc żadnego iárzmá pewnych á wszytkim wobec Krześćiánom vstáwionych postow/ ꝛc. Słowá godne pámięći onego stárożytnego Kośćiołá: Y dla tegoż Doktorowie Krześćiáńscy Montaná/ ktory ná pewne czásy posty rozłożył/ y do nich ludźi przymuszał/ zá Heretyká osądźili/ y potępili: o czym pisze *Eusebius*, vcząc/ iż post do potrzeby przykłádem ludźi świętych ma być przywięzowány. Abowiem Cypryan Doktor mowi: Ilekolwiek mężow rozmáitych cnot poználiśmy / nie czytamy áby bez postu do czego wielkiego bráć się mieli: Ilekroć vsiłowáli co v Bogá otrzymáć / w pośćie y w płáczu trwáiąc ná modlitwách/ vniżenie dobrodzieystw żądáli/ ꝛc. Jan ś. z Duchowieństwem zápowiedźieli post / gdy miał pisáć Ewánielią przećiwko kácerzom: świádczy *Hieronymus*. *Mamertus* Biskup we Fráncyey widząc strászne ziemie trzęśienie / bićie piorunow/ niepogody/ mnostwo wilkow/ ktorzy w mieśćie Wiennie wielką szkodę w ludźiách czynili/ post zápowiedźiał: świádczy *Sidonius*, y Grzegorz Turoneński. *Tertullianus* mowi/ Biskupi wszytkiemu ludowi zwykli posty zápowiedáć z iákiey przyczyny stáránia Kośćielnego.

PYT: Powiedzże mi co rozumiesz/ o owym pośćie przed wielkonocnym / Srzednim / Piątkowym/ Sobotnim/ Suchedniowym/ Aduentowym/ o Vigiliách/ ꝛc. kto te posty postánowił?

ODP: Nie Krystus Pan/ áni Apostołowie święći: ále ludźie. Post przedwielkonocny ktoby miał postánowić nie mogą się Doktorowie zgodźić. Ie-

Luc. 2.
Iudit. 8.
1 Cor. 7.
Tertul. lib. cont Psychicos.
Euseb. Li. 5. ca. 17. Hist. Eccl.
Cipri. Ser. de Ieiu Domini.
Hiero: Præfat. in Mat.
Sido. Epist. 1. lib. 7.
Greg. Tur. li. 2 cap. 34.
Tertul. Lib. de ieiun.
Post przed-Wielkonocny.

dni mowią/iáko *Irenæus*, o czym piße *Eusebius*, że niektorzy ludźie będąc vwiedzieni prostotą. Drudzy mowią/iáko *Caßianus*, iż kieża/ widząc zániedbánie postow. Trzeći/iáko *Eusebius*, twierdzą/że Biskup Rzymski *Telesphorus*, ten post miał postánowić. Ten post przedwielkonocny/ácz ludźie byli postánowili/ iednák wolnie y rożnie go obchodźili: nie zgadzáli się w dniách y w pokármiech/á drudzy go nie pośćili: o czym świádczą/ Ireneus v Eusebiusá Historyká/Chrisostomus/ Augustinus/Socrates/Sozomenus/ⅇc. To dla tego/iż go áni Krystus roskazał/ áni Apostołowie postánowili/ iáko Augustinus/ Socrates y Chrisostomus zeznawáią. Post we Srzodę y w Piątek postánowili nie Apostołowie/zeznawa stárożytny Kośćioł v Tertulliáná/ ále niektorzy Oycowie/iáko o tym świádczy Polidorus.A dla tego ten post postánowiono było w te dni/ iż w te dni sákrámentu vżywano/świádczy Epiphánius: vstáło vżywánie/ vstał y post. A poßczono w te dni tylko do południá/ wspomina Tertulliánus/ ktory iednák post był wolny/ nikogoy do niego sumnieniem y grzechem nie przymußano; kto chćiał pośćił/ kto nie chćiał nie pośćił: iáko Augustinus Ambrosius/Isidorus świádczą. W te dni y teraz Papieżnicy nie poßczą/ we Srzodę mięso/ á w piątek iáycá/ ser/mleko/másło iedzą/iáko w Rzymie/w Hißpániey/y indźie. Czego nie gáni áni zákázuie *Innocentius* III. Papież/ábowiem ták mowi/ iáko czytamy *in Summa Angelica cap. Ieiunium fol.* 133. Dla niedostátku ryb vżywamy mleczną y winße posty/ oprocz postu przedwielkonocnego. Y dokláda *Summa Angelica* támże: Iest mniemánie pospoli-

Eufeb. Lib.5.ca 24. Caßi. Collat. 21.ca.30. Euseb. In Chronico. Euseb. lib.5. Cap.24. Chrys. Hom.11. inGene. & Hom. 47. in Matth. August. cont. Faustum lib.3.c.5 EtEpist. 86. Socr.li.5 Cap. 21. Sozom. lib. 1. Cap. 11. *Post Srzodo-wy y Piatko-wy.* ApudTertul.lib. cõ.Phychi.Pol lib. 6. cap. 4. Epiph. in compẽ.doct.

te/ iż iáycá y mleczno mogą ludźie ieść we wßytki Posty gdźie iest zwyczay/oprocz Postu przedwielkonocnego: ále gdźie n[ie] máß zwyczáiu/ nie godźi się. Ja iednák nie śmiem mowić/áby ten miał łamáć post/ ktory ie iáycá y mleczno/ oprocz Postu przedwielkonocnego/choć gdźie zwyczáiu nie máß. Post w Sobotę postánowił nie Krystus Pan/ále *Innocentius* Papież I. Potwierdźił tego Grzegorz VII.Ktory zákazał ieść mięsá w Sobotę;co vczynili przećiwko stárożytnemu Kośćiołowi/ktory w Sobotę nie pośćił/ y miał sobie tego zá mężoboycę Krystusowego/ktoryby był w Sobotę pośćił; świádczy *Ignatius* Doktor:A Canon Apostolski 65 y *Concilium* Constántinopolskie 6. *Can.*55. Kiędzá z vrzędu złożyć/ á świeckiego człowieká od społeczności Sákrámentu wyłączyć każe/ ktoryby w Sobotę pośćił.To dla tego/áby się práwowierni Krześćiánie nie zgadzáli z onemi Kácerzámi Márcionitámi/ktorzy w Sobotę záwße pośćili: piße o tym Epiphánius.A gdy się brákowánie pokármámi w sobotę/ ięło między ludźmi zámagáć/ tedy nie wßyscy Krześćiánie tego przestrzegáli; iedni iedli mięso w sobotę ktorzy chćieli/á drudzy nie iedli/káżdy ná swey wolnośći przestawał.Ambroży ś. iádał mięso w sobotę/zeznawa Augustinus. A Hieronimus Doktor ná wolność to káżdemu pußczał. Leo 4. y Apolonius/ wspomniawßy post piątkowy/ śrzodowy/ sobotniego zámilczeli/ piße Gratianus:skąd się pokázuie/że sobotá byłá wolna. w Hißpániey w sobotę nie iedzą mięsá/ále tylko wnętrznośći/podrobki mięsne.

Post suchodniowy wźięty iest od żydow/ zeznawa Bellárminus/ktory postánowili nie Apostołowie

Tertul. lib.con. Psychic. August. Epis. 86. Amb. in cap.14. Rom. Isidorus lib. de divin. offi.cap. 42. Innocen Dist. 3. de Consecr. Cã Sabbato Ib.Greg Dist. 5. Cã·quia Ignat. Epist. ad Philald. Epiph. Hæres: 42. August. Epist: 86 Hiero. Epist:ad Luciniũ Dist:3. de cõsec Can.De esu.Cã. ieiunia. *Suche-dnio-wy post*

święći/ále Biſkupi Rzymſcy/Cáliſtus y Vrbánus/ świádczy Grátiánus y Polydorus : w ktory poſt nic nie iedźiono/tylko go ná ſłuchániu ſłowá Bożego/y ná modlitwách trawiono: potym Concilium Moguntiacum dopuśćiło ieść wßytko w ſuche dni/oprocz ſámego mięſá.

Vigilie też z tąd vrosły. Ludźie niektorzy/ácz z nabożeńſtwá/ ále nie według vmieiętnośći/w vigilią ktorego świętá/cáły dźień y cáłą noc nic nie iedli áni pili / áni ſpáli / ále wßytek dźień y noc ná nabożeńſtwie trawili / dniową y nocną ſtraż trzymáiąc : o czym piße Auguſtinus Hieronimus y Báſilius/ ꝛc. A gdy ná onym nocnym nabożeńſtwie/iáko to więc bywa/niektorzy dopußczáli ſię wßeteczeńſtwá/ono nabożeńſtwo /one vigilie zniesiono / onych zákazano/świádczy Concilium Elibertinum: A ná mieyſce onych vigiliy poſty poſtánowiono tylko/zá czym vigilie w poſty obrocono. W iákież poſty? w brákowánie pokármámi/przećiwko náuce Apoſtolſkiey y właſności poſtu. O tym odmienieniu vigiliy w poſt / y przyczynie odmiány/piße Polydorus/ Mántuanus / y Bellárminus.

Poſt Aduentowy wynáleźli / nie Apoſtołowie/ ále / iáko mowi *Summa Angelica*, Kośćioł go poſtánowił. do ktorego nikogoy grzechem y ſumnieniem nie obowiezuie/ále ná wolą puſzcza: nie przy tego Bellárminus/y Hárfá *fol. 534*.

Poſt dni Krzyżowych nowy ieſt/ y ſtáremu Kośćiołowi nieſłychány: co ſię z tąd pokázuie. W ſtárym Kośćiele od Wielkiey nocy áż do Swiątek nie poßczono/świádczy Hieronymus/Ambroſius/Epiphanius. W te dni przedtym w Rzymie nie ia-

Li.2.cap 19. de Bõ.oper
Dist: 76. Can: cõstituimus Cã. Statuimus.
Li:6.c.3. Conc. Mag. Can.34.
VVigilie.
Rõ:10. 2
August. Serm.25. ad fratres in Eremo.
Hier.li. Cõ vigi
Basil.in Psal.114
Conc. Eli. Can 35.
Polyd. li.6.c.4.
Mant. lib.1. Fastor.
Bell.li.3 cap.17. de CultuSanct.
AdVVẽtovvy post.
Sũm.ca. Ieiuniũ.
Bellar. lib.2.

dano iedno z oliwą/piße Bellárminus/teraz iedzą z másłem/bá y mięſu ſię doſtánie.

A ták z tych świádectw pokázuie ſię/iż te poſty ná pewne dni rozłożone/ſą vſtáwą/ nie Bożą/ nie Apoſtolſką/ ále ludzką / á wßákoż iednák wolną/ nie przymußoną. Bo ći ktorzy te poſty poſtánowili/ wiedźieli że Bog nie kocha ſię w poniewolnym nabożeńſtwie/ále ſię kocha w tym / ktore pochodźi z chęći: y dla tegoż żadnego człowieká do poſtow tych pieklem nie przyćiągáli. A dla tego te poſty ſtánowili/iż widźieli że niektorzy nie rádzi pośćili/ poſtow zániedbywáli/o czym świádczy Hieronymus. W ktore poſty poſtánowione do Zboru ſię ſchadzáli/ pánu Bogu ſię modlili/ grzechy wyznawáli/ſłowá Bożego ſłucháli/śpiewáli/robotámi/ práwy / iázdámi/ przechadzkámi/ prożnowániem ſię nie báwili:o czym Hieronymus/Chriſoſtomus/ Báſilius zeznawáią. A w te dni poſtánowione poßcząc/pokármámi niebrákuiąc/nic nie iedli áni pili przez cáły dźień/áż w wieczor / pokázuie ſię z mieyſc wyżßey przywiedźionych. A poßczono/nie ku czći świętym/ále ku czći ſámemu Bogu; ſłowá ſą Chryſoſtomowe: Sámemu Bogu pośćimy. A Iuſtinowe: poſt prawdźiwy Bogu pośćić trzebá. pámiętáli ná one ſłowá Apoſtolſkie: Ktory nie ie/ Pánu nie ie/To nie świętym.

PYT: Ludźie Krześćiáńſcy dla czego ſię máią pośćić?

ODP: Nie dla tego/áby ſobie poſtem mogli záſłużyć zbáwienie/y zá grzechy doſyć vczynić: bo to tylko ſpráwuie/śmierć/zaſługá páná náßego Iezuſá Kryſtuſá; á my tego ſtawamy ſię vczeſtni-

Cap.20. deBonis operib.
Dni krzyżovve.
Hier.Epist. ad Luciniũ
Amb. Ser.61.
Epiph. in Compẽ. doct.
Bellar. lib.2. Cap. 21. de Bon. operib.
NOTA.
Hier. in Cap. 4. Galat.
Hier.ib.
Chrys. Hom. 10 in Genes
Basil. Hom.de Ieiunio.
Chryso. Hom. 9. ex variis locis in Matth.
Iustin. Dialog. cum Tryph.
Rõ.14.6
Cel postu pravvdzi-

kámi wiárę: iáko o tym piſmá ś. świádczę. Páweł ś. mowi w liśćie do Rzymian: Króleſtwo Boże nie ieſt pokarm áni napoy. Tenże mowi w liśćie do Koryntow: Pokarm nas nie záleca Bogu: bo choćbyſmy iedli/ nic nam nie przybywa; á choćbyſmy nieiedli/ nic nam nie vbywa. Mamy tego przykład w Izráelitách/ w Dawidźie/ w Dánielu: ktorzy choć pośćili/ iednák w pośćie nie vfáli/ grzechow odpuſzczenia/ zbáwienia wiecznego w nim nie ſzukáli/ áni pokłádáli/ y owſzem od niego do miłośierdźia Bożego áppellowáli: wiedzieli że poſt przed Bogiem tákiey wagi nie ieſt/ żeby miał człowiekowi v Bogá co záſłużyć/ ziednáć/ y zá grzechy doſyć vczynić. Mędrſzy był niżeli on Fáryzeuſz/ ktory między inſzemi vczynkámi wyliczonemi/ ktoremi ſobie chćiał Bogá dłużnikiem vczynić/ y nimi ſię przyſłużyć/ poſt wſpomina; zá czym był z modlitwę odrzucony. Máię tedy ludźie Krześćiáńſcy pośćić: Częśćię/ [a] áby ćiáłu ſwemu obroku vymowáli/ wędźidł záwśćięgáli/ ono trapili/ hámowáli/ vśkramiáli/ vmártwiáli od złych pożędliwośći/ áby nie wierzgáło/ áni bujáło/ podbiiáięc ie pod poſłuſzeńſtwo duchowi. Częśćię/ áby [b] mogli być chutliwſzy/ ſpoſobnieyſzy/ gorętſzy do Modlitw. Częśćię/ [c] áby pokory/ pokuty á vniżenia ſwego iáwny znák okazáli. Częśćię [d] też/ áby żal ſwoy/ ktory zá grzechy ſwe w ſercu máię/ przed Bogiem zewnętrznie/ á przed ludźmi powierzchnie wyświádczáli. Ktore przyczyny poſtu z piſmá świętego iáśnie á zrzetelnie pokázuię ſię/ y z Doktorow. Doktor Auguſtin mowi: Nie máſz ſpráwiedliwośći áni w iedzeniu áni w pośćie. Tenże ieſzcze mowi: Przez to rozumiem/ że poſt nie ieſt

Wego.
Ioh.3.16
Act.4.12
26.18.
Rom. 14
17.
1 Cor.8.
8.
ut ſup.
fol. 82.
Luc.18.
a Levit:
31.
1 Cor.9.
27.
1 Ezd.8.
21.
b 1 Cor:
5.
Pſal.35.
14.
Heſt: 4.
2.
d 3.Reg:
21-27.
Aug.lib
2.quæſt.
Evang.
Cap. 11.
Lib.de
Salut.
docum.

dány ku otrzymániu ſpráwiedliwośći/ ktorę otrzymawa wiárá; żále ku wyznáczeniu odpoczynienia wiecznego. Tenże mowi: Jáko wędźidłá ná koniá kłádę/ ták ćiáłá náſze poſtámi/ czuynośćiámi y modlitwámi máię być ochełznáne. A Chriſoſtomus mowi/ Wſtrzymawánie ſię od pokármow/ dla tego ieſt przyięte/ áby rozpuſtność ćiáłá powśćięgnęło.

Pyt: Brákowánie pokármámi czáſu poſtu/ bądź też w pewne dni/ należyli do ludźi Krześćiáńſkich?

Odp: Nie należy/ tylko pogánom/ żydom/ odſzczepieńcom/ báłwochwálcom/ y Apoſtátom. Zákazał tego ſyn Boży/ mowięc v Mátthewſzá świętego: Wſzelka rzecz ktora wchodźi w vſtá/ człowieká nie pokala. A v Lukaſzá ś. mowi: Cokolwiek przed was położę/ iedzćie. A do Piotrá ś. mowił/ iáko nápiſano w Dźieiách Apoſtolſkich: Co Bog oczyśćił/ tedy ty nie miey ſobie zá nieczyſte. Bronię tego brákowánia pokármámi Apoſtołowie/ názywáięc ie náukę dyabelſkę. Páweł ś. mowi w liśćie do Rzymian. Wiem y pewienem tego przez Páná Jezuſá/ iż niemáſz nic coby przez ſię było nieczyſtego/ iedno temu/ ktory mniema co być nieczyſtym/ to iemu nieczyſtym ieſt. Támże: Króleſtwo Boże nie ieſt pokarm áni napoy. Tenże Apoſtoł mowi w liśćie do Koryntow: Pokármy ſę dla brzuchá. Tenże mowi: Pokarm nas nie záleca Bogu: bo choćbyſmy iedli/ nic nam nie vbywa. Tenże mowi: Cokolwiek w iátce przedawáię/ iedzćie/ nic ſię nie pytáięc dla ſumnienia. Támże: Jeſli ktory z niewiernych was proſi/ á chcećie ieść/ cokolwiek

Cap. 35.
Epiſt. 86
Chryſo.
Hom.8.
in Gen.
Przećiwko
brákowániu
pokármámi.
Matth.
15.17.
Luc.10.
7.
Act.10.
15.
Rom. 14
14.
17.
1 Co..6.
13.
1 Cor.8.
8.
1 Cor.10
25.
27.

przed was położą/to iedźcie/nic nie pytáiąc dla su-
30. mnienia. Támże: Jesli z łáski pożywam / czemuż
dla tego bywam sądzon niepobożnym / zá co ia
dźiękuię? Tenże Apostoł mowi w liśćie do Kolos-
Colos. 2 16. sensow: Niechay was nikt nie osądza dla pokár-
mu ábo napoiu/ábo względem święta. A w liśćie
Tit. 1. 15. do Titusá mowi : Wszytkieć rzeczy czyste są czy-
stym : lecz y pokalánym y niewiernym nic nie iest
czystego / ále pokalány iest ich vmysł y sumnienie.
Heb. 13. 9. Do żydow też pisząc mowi: Náukom rozmáitym
y cudzym nie dayćie sie vwodźić: ábowiem dobra
rzecz iest / áby serce było vtwierdzone łáską / nie
pokármy/ktore nie pomogły tym/co sie imi báwi-
Heb. 9. 10. li. Tenże Apostoł w tymże liśćie vkázuie / iż ono
zakonne brákowánie pokármámi/do czásu Mesy-
aszowego tylko miáło trwáć: skąd sie pokázuie / iż
krześćiánom prawdźiwym nienależy brákowánie
1 Tim. 4. 1. pokármámi. A w liśćie do Tymoteuszá tenże Apo-
stoł przećiwko brákowániu pokármámi ták mo-
wi: A Duch iáwnie opowieda/ iż ostátecznych czá-
sow odstąpią niektorzy od wiáry / słucháiąc du-
chow zdrádliwych y náuk czártowskich/przez obłu-
dność kłamcow/ ktorych sumnienie gorącym zelá-
zem iest odćięte/ktorzy zákázuią małżeństwá/każą
sie powśćiągáć od pokármow / ktore Bog stwo-
rzył ku vżywániu wiernym z dźiękowániem/y tym
ktorzy prawdę poználi. Abowiem cokolwiek Bog
stworzył / dobre iest / á nic nie ma być odrzucono/
iesliby z dźiękowániem przyimowano było : gdyż
poświęcono bywa przez słowo Boże y modlitwę.
On też kośćioł stárożytny / o brákowániu pokár-
mámi nic niewiedźiał y owszem tych/ktorzy pokár-
mámi brákowáli y onych zákázowáli/ zá heretyki

osądzał y potępiał : co sie pokázuie z Doktorow y
z Conciliy. Jákowi byli Heretycy Montánisto-
wie/Mánicheuszowie/ Márcionitowie/ Táciáno-
wie/ Eustáchiuszowie/ Priscilliánistowie/ powie-
dáiąc/ że to nie iest post/ ále brák: nie ćiáłá vskro-
mienie/ ále przyczyńcá nowey y odmienney rosko-
szy: nie powśćiągliwość/ ále dwoiáki zbytek: nie
nabożeństwo/ ále zabobon : vkázuiąc y to / że po-
wśćiągnienie ćielesne/nie należy w iákośći pokár-
mow/to iest/iesli mięso/ábo ryby/śledźie/iárzyny/
żur/ rzodkiew ieśz : ále w mierze; to iest/ iesli mier-
nie / skromnie vżywasz iákichkolwiek pokármow/
ná vżywánie człowiekowi od Bogá dánych. Co iż
ták iest/słucháymyż dowodow. *Ignatius* vczeń Apo- Ignat. Epist. ad Heronē.
stolski ták vczy : Postámi y modlitwámi / zába-
wiay sie / ále miernie / nie psuy sie : od winá y od
mięsá zgołá nie wstrzymaway sie / boć koniecznie
nie są złe. Bog powiedźiał: Dobr ziemie będźiećie
pożywáć/mięsá y iárzyny będźiećie ieść. Ale y wi-
no vwesela serce człowiecze. *Clemens Alexandri-*
nus pisze : Nie mamy sie koniecznie wstrzymawáć Clemēs Alex. li. 2 Cap. 1. Pædag.
od rozmáitych pokármow/ iednák dla nich pracey
zbytniey nie mamy podeymowáć: ále ktore kłádą
przed nas/máią być bráne/iáko należy ná krześći-
ány. Y iesliby ich kto vżywał/ nie grzeszy/ byle ie-
dno ich miernie y skromnie vżywał: ábowiem Bog
ktory stworzył człowieká / powiedźiał : wszytkie
rzeczy będą wam ná pokarm. A przetoż vżywánie
pokármow iest wolne; ábowiem / nie to co wcho-
dźi w vstá / pokala człowieká; ále prożna nie po-
mierność. *Origenes* powieda : Wstrzymawáć sie Origen. Hom. 10 in Levit.
od pokármow ktore Bog stworzył/dla vżywánia
z dźiękowániem wiernym/y czynić rozstymi/ktorzy

Krystusá vkrzyżowáli: y nie może to być rzeczą Bogu przyiemną. Cyrillus vczy: Pogáni w tym pokłádáią być naprzednieyszą cnotę / y tego być rozumieią pobożnym/ ktory się od niektorych pokármow wstrzymawa: Ale my się żadnego pokármu iákoby nieczystego nie strzeżemy/y roskoszy ćielesne miernośćią vskramiamy / pámiętamy ná ono co Páwel nápisał: Pokarm nas nie záleca Bogu: kázdy pokarm iest dobry. Słuchaymy y Krystusá zakonu dawce/ktory mowi: Nie to co w vstá wchodźi/człowieká pokala; ále co z vst wychodźi to człowieká pokala.

Cyril. lib. 2. & 7. Con. Iulian.

Ambroży pisze: Vfność/czytánia nie wątpi/iż wszytkie rzeczy máią być iedzone/ktore są dáne ku vżywániu człowieczemu: Czyta bowiem/ iż wszytkie rzeczy dobre są/ ktore Bog stworzył/ y dla tegoż nie ma być nic odrzucono: ábowiem áni Enoch / ktory się napierwey Bogu podobał / áni Noe ktory czásu potopu sam spráwiedliwym ználezion iest/ áni Abrahám przyiaciel Boży/ ábo Izáák ábo Jakob spráwiedliwi y przyiaciele Boży/ między ktoremi był y Loth / ábo y inszy spráwiedliwi/nie czytamy áby się od nich mieli wstrzymawáć.

Amb. in cap. 14. Rom.

Hieronim powieda: Niektorzy prágnący żywotá wstydliwego w poł drogi vpadáią/gdy rozumieią / iż to tylko iest powśćiągliwośćią / powśćiągáć się od mięsá/ á iárzynámi obćiążáią żołądek / ktore mięsá skromnie y miernie bráne / nic nie szkodzą.

Hier. Epist ad Furiam.

Chrysostom vczy: Izali pokármu vżywáć zła rzecz iest? Boże tego nie day: Ale obżárstwo szkodliwe iest / więcey się nátkáć niż trzebá. Tenże: wszytkie rzeczy z rynku wolnie bez bráku godźi się ieść. Augustinus pisze: Wierzyć iż są pokármy złe: ábo vżywáiącym złorzeczyć/nie należy

Chrys. Hom. 10. in Genes. 1. Et in Cor. 10. Hom. 25. Aug. li.

to krześćiánom / ále własnie herétykom. Tenże: Nie dla słoniny/ ále dla iábłká pierwszy człowiek śmierć ználazł: y Esau/ pierworoctwo swoie/ nie dla kokoszy/ ále dla soczewice vtráćił. Tenże powieda: Pokármy roskoszne/ktore bez obetkánia iesli będą bráne/ nic nie szkodzą; á pokármy podłe/ iesli będą nád miárę vżywáne / powśćiągliwośći ná przekáźie są. Dawid onę wodę ktorey chćiwie prágnął/wylał/ á Eliasz mięsá vżywał. Y dokłáda ná inszym mieyscu: Nie w vżywániu rzeczy wszelákich / winá bywa znáydowána : ále w zbytku. Dokłáda ieszcze: A przetoż nie pytam ćię od ktorego się pokármu wstrzymawasz: ále w ktorym się kochasz.

de dogm. Eccl. ca: 67. In Ioh. Tract. 73 Apud Gratiã. dist. 41. Can De-litiæ. Et Can. Quisquis lib. de vtilitate Ieiunii.

Grzegorz Papież vczy: Nie w pokármie/ ále w pożądliwośći występek iest. Y ztądże częstokroć bez winy kosztownych pokármow vżywamy; á podłych/ nie bez obrázy sumnienia kosztuiemy.

Greg. li. 30. Cap. 13. Moral.

Eleutherius Papież pisze: Bráćia/pokármow nie odrzucayćie / wiećie iáko vczy zakonu dawcá/ mowiąc: Wszytkie rzeczy ktore Bog stworzył/były bárzo dobre. Y sámá prawdá przez się mowi: Nie to co wchodźi w vstá człowieká pokala / ále co wychodźi z vst. Zkąd się pokázuie / iż nie máią być pokármy poczytáne zá nieczyste / ktore Bog dał dla vżywánia wiernym.

Eleut. Epist. Et hab. Tom. 1. Con.

Marćin Papież powieda: Jesli kto nie dla powśćiągliwośći/ále brzydząc się pokármámi/od mięsá się powśćiąga/ podobáło się świętemu Synodowi/áby skosztował. Concilium Gángreńskie táki dekret vczyniło: Jesliby kto potępiał te° ktory mięso ie/z nabożeństwem y z wiárą/niechay będźie przeklęty. A Brákáreńskie Concilium mowi: Jesli kto rozumie że są pokármy mięsne nieczyste/ktore Bog dla vżywánia

Martin. apud Grat. dist. 30. Can. Si quis Cõcil. Gangren. Can. 2. Concil. Bracar. 1 Can. 14.

człowieczego dał/niechay będźie przeklęty.

O ſpo-wiedźi

Pyt: Komu ſię czáſu poſtu/y záwſze mamy ſpowiedáć grzechow náſzych?

Odp: Temu / ktorego obrażamy / gniewamy/ myślenim/ ſłowy y vczynkámi. A iż páná Bogá wſzechmogącego vſtáwicznie obrażamy y gniewamy myślenim/ſłowy y vczynkámi: Jemu ſię też tedy grzechow náſzych ſpowiedáć mamy. Jeſlibyſmy też przećiw Kośćiołowi iáwnie zgrzeſzyli/ iáwnie też przed nim on grzech mamy wyznáć. Gdybyſmy też bliźniego náſzego obráźili/przećiwko niemu wyſtąpili/powinnichmy on grzech przed nim wyznáć. Tákowa ſpowiedź troiáka/ma grunt w ſłowie Bożym/náucza nas iey Duch święty y onę podał nam w piſmie świętym.

Pytanie. Poniewaź mi powiedaſz o ſpowiedźi troiákiey Krześćiáńſkiey / proſzę ćię wywiedźże mi ią z piſmá świętego?

Boſka Spo-wiedź.
Pſal. 32. 5.
Pſal. 51. 6.
Dwoiaka Boſka ſpo-wiedź.
Poſpolita.

Odpowiedz. PIERWSZA Spowiedź ieſt Boſka; o ktorey ono mowi Dawid w Pſálmie: Grzech moy obiáwiłem tobie/á nieprawośći moiey nie zákryłem: rzekłem/ Spowiedáć ſię będę przećiw ſobie nieprawośći moiey Pánu. Tenże mowi w Pſálmie: Tobiem ſámemu Boże zgrzeſzył / y złośc przed tobą czyniłem. Tá Spowiedź Boſka ieſtći dwoiáka: Jedná poſpolita/druga oſobna. Poſpolita Spowiedź ieſt/ Gdy lud Boży widząc nád ſobą iáwną kaźń Bożą/zgromádźiwſzy ſię do Zboru ſpołecznie przed Pánem Bogiem/ w pokorze/ w pośćie/ iáwnie wyznawáią grzechy ſwoie/łáſki/miłośierdźia/y odpuſzczenia grzechow mocną wiárą v Páná Bogá proſząc. Tákową

Levit. 16. 21.

Spowiedź ſam P. Bog roſkazał/w księgách Moyżeſzowych. Tákowey Spowiedzi mamy przykład w Jzráelitách/ktorzy zgromádźiwſzy ſię ná mieyſce modlitwom náznáczone/ ſpołecznie / iáwnie przed Bogiem złośći ſwoie wyznawáli:o czym czytamy w księgách Ezdraſzowych/ w księgách Báruchowych. Tákową Spowiedź we Zborách Krześćiáńſkich/w Niedźielę miewamy/gdźie ſpołecznie y iáwnie przed pánem Bogiem grzechy wyznawamy / y onego ſámego o odpuſzczenie onych prośimy. Ktorą tákową Spowiedź w nabożeńſtwie Rzymſkim odmieniono : bo co przed tym ſámemu ſtworzyćielowi bywáłá/to teraz y ſtworzeniu. Nie pomnią iż w ſtárym Zakonie Ablowi/Noemu/ Abráhámowi/ Moyzeſzowi/ ludźiom zmárłym nie ſpowiedáli ſię Jzráelitowie/ y Dawid; ktorzy nic niewiedzą áni ſłyſzą co ſię tu ná źiemi dźieie / iáko piſmo zeznawa : ále ſámemu Pánu Bogu / ktory wſzytko wie y ſłyſzy. Oſobna Spowiedź ieſt/Gdy człowiek bądź we Zborze/bądź w domu/ bądź też w drodze / ſercem potáiemnie grzechy przed Pánem Bogiem wyznawa / opłákuie / odpuſzczenia dla zaſługi Kryſtuſowey mocno wierząc prośi. Tákową Spowiedź roſkázuie Pan Bog przez Solomoná/w Przypowieśćiách mowiąc:Obiaw Pánu ſprawy twoie. Tákowey Spowiedzi mamy przykład w Dánielu / w Dawidźie/ w Mágdálenie/w Jáwnogrzeſzniku/ Ci wſzyſcy ſercem/ potáiemnie/w oſobnośći/ przed Pánem Bogiem grzechy wyznawáli. Tę Spowiedź Bogu należącą/ gdy bywa z wiárą złączona/á ná miłośierdźiu Bożym polega/ zálecáią Prorocy : iáko Solomon w Przypowieśćiách mowiąc: Ktory tái złośći ſwo-

2 Eſd. 9.
Bar. 1. 2
Iſa. 63.
Eccl. 9.
4. Reg. 22.
Oſobna
Prov. 16. 3.
Dan. 9.
Pſal. 6.
Luc. 7.
Luc. 18.
Prov. 28. 13.

ich/ nie poszczęści mu się; á ktory ie wyzna/y opu-
ści ie/ dostąpi miłosierdzia. Zálecáią Apostoło-
1 Ioh. 1. 9. wie/iáko Jan ś. w liście swoim/ mowiąc: Jesli-
byśmy wyználi grzechy násze/ wierny iest y sprá-
wiedliwy/áby nam odpuścił grzechy násze/y oczy-
ścił nas od wszelákiey nieprawości. Zálecáią y
Dist. 1. Cã. Quidam de Pœnitentia. Doktorowie; Theodorus mowi: Spowiedź/ktora
bywa sámemu Bogu/ktora iest spráwiedliwych/
oczyścia grzechy. Tá Spowiedź Bogu należąca
nie ma być przywiązána do czásu/y do mieyscá/y
do postu/&c. bo iż záwsze grzeszymy/ záwsze też
grzechow pánu Bogu spowiedáć się mamy. Náu-
czył nas tego Krystus Pan w Modlitwie powsze-
chney mowić/Odpuść nam násze winy. Vczy nas
In Psal. 135. tego y Hilarius Doktor/ mowiąc/ Záwsze się ma-
In Psal. 125. my spowiedáć. Vczy nas Duch ś. gdy mowi przez
Proroká/ Spráwiedliwy sam się oskárżywa ná
początku mowy swoiey/&c. Y dokłáda indziey: A-
bowiem gdźie iest wyznánie grzechu/ tám iest y v-
spráwiedliwienie od Bogá.

WTORA Spowiedź iest Kościelna: á tá
Kościelna spowiedź. iest/kiedy kto iáwnie zgrzeszy/iáwnie Kościoł Bo-
ży zgorszy iákim znácznym występkiem/o ktorym
2 Cor. 2. 6. wszyscy wiedzą: potrzebá też áby on występek iá-
a Ios. 7. wny/wszytkim wiádomy przed wszytkimi był wy-
b 2. Reg 12. znány w zgromádzeniu. Tákowey iáwney Spo-
wiedźi Kościelney vczy nas Apostoł Páweł ś.
c Mat. 3. w liście do Koryntow. Tákowey Spowiedźi ma-
d Act. 19 my przykład w [a] Achánie/w [b] Dawidźie/w [c] Fáry-
e 1. Tim: 1. zeuszach/w [d] Efezánach/ w [e] Páwle świętym. [f] w
f Euseb: li: 6. ca. 27. Cesárzu Philipie y w [g] Theodosiuśie: [h] w Sydo-
niuśie/Máximie/Vrbanie/Celerynie/&c. Ci wszy-
g Theo: scy iáwny występek y vczynek/ ktorym Bogá o-

brázili/y Kościoł tego zgorszyli/iáwnie też wyzna- li:5.cap. 17.
wáli. Nie wstydáli się grzeszyć iáwnie/ nie wsty- h Euseb: li:6.cap 35.
dźili się też iáwnie pokutowáć. Tákowa Spo-
wiedź w Kościele Bożym słusznie ma być zácho-
wána/ dla tych przyczyn. 1. Dla pohámowánia
złości: Ten ktory zgrzeszył áby się przed Bogiem *Przyczyny spowiedźi Kościelney.*
y przed ludźmi wstydał/ á ná potym tego się nie
dopuszczał: á drudzy áby się bali. Páweł ś. mowi
w liście do Tymotheuszá: Tych ktorzy grzeszą
karz przed wszytkimi/ áby się y drudzy bali. 2. A- 1 Tim. 5. 20.
by się zá onego iáwnie pokutuiącego/wszyscy Pá-
nu Bogu modlili/ áby mu Pan Bog on grzech od-
puścił. Jákub ś. mowi w liście swym: Wyzna- Iacob. 5. 16.
waycie ieden drugiemu przestępstwá/ á modlćie
się ieden zá drugiego/ábyście byli zbáwieni: ábo-
wiem wiele waży skuteczna modlitwá spráwiedli-
wego. Mamy tego przykład w Janie ś. ktory się
pánu Bogu modlił zá iednym młodźieńcem grzech Euse: lib 3. ca: 17.
wyznawáiącym/ áby mu go Pan Bog odpuścił.
3. Aby się stáło dosyć: nie Bogu/ bo dosyć vczy-
nienie zá grzechy násze przed pánem Bogiem iest Esa: 53. 5.
zasługá y śmierć Páná Krystusowá/pismo świę- Scot. In lib: 4 Dist: 15.
te zeznawa/y Scotus: ále Kościołowi. Doktor Au-
gustyn mowi/Słusznie postánowione są czásy po- August. in Ench: cap: 65.
kuty od tych/ ktorzy są przełożonymi w Kościele/
áby się też dosyć stáło Kościołowi. A Dekretá In Can. Vtrum Dist. 1. de pœn.
dawne mowią: Grzesznik niechay dosyć vczyni Ko-
ściołowi/ktory obráźił/áby y on sam/y drudzy by-
li ostroźnieyszy: Ktore dosyć vczynienie zowią tám
że/znákiem skruchy serdeczney. Do tákowey iáwney
Spowiedźi/ Káznodźieie powinni iáwnie wystę-
pne/przykłádem Páwłá ś. y stáre[o] Kościołá/klą-
twą/ wyłączániem/przymuszáć y przywodźić.

Spo-wiedź Bráterſka.

TRZECIA Spowiedź ieſt Bráterſka/ ktora bywa bliźniemu obrážonemu. A tá ieſt: Gdy kto obráźi brátá/ bliźniego/ słowem / vczynkiem / powinien przed nim grzech ſwoy wyznáć / y onego o odpuſzczenie prośić. Tákową Spowiedź roſkázuie y oney náucza ſam ſyn Boży v Mátthеuſzá ś°. mowiąc: Gdy ofiáruieſz dar twoy do Ołtarzá/ ⁊c. dokłáda: Idź pierwey z brátem ſię twoim poiednay. A v Łukaſzá świętego mowi/ Ieſliby zgrzeſzył przećiwko tobie Brát twoy/ karz go słowy/ á ieſliby ſię vznał/ odpuść mu. Iákub ś. mowi: Wyznawayćie ieden drugiemu grzechy wáſze/ á modlćie ſię ieden zá drugiego. To mieyſce Iákubá ś°. *Auguſtinus, Scotus*, wykłádáią / nie o Spowiedźi zauſzney/ ktora bywa poſzeptem xiędzu ſámemu zá vchem / bo tego y ſam text nie dopuſzcza: ále o Spowiedźi ktora bywa bliźniemu obrážonemu. Tá Spowiedź pochodźi z miłośći ſerdeczney przećiwko bliźniemu vkrzywdzonemu: Ktora zginęłá/ Iáko w tych ktorzy niechcą do śiebie znáć wyſtępkow / ktorych ſię dopuſzczáią przećiw bliźniemu: á choć znáią/ ábo ie ochyláią / ábo ich wyznáć niechcą: zá czym wpadáią w gniew Boży nie będąc poſłuſzni iego roſkazániu. Nie pomnią co mowi Syrách: Niechay ćię nie będźie wſtyd wyznáć grzechow twoich. Ták też y w tych zginęłá tá Spowiedź bráterſka/ ktorzy ſię ſpowiedáią grzechow/ nie temu/ ktorego obráźili/ ktoremu co ſkorzyśćili: ále temu/ ktorego áni znáią/ áni przećiwko niemu słowem y vczynkiem nie wyſtąpili / áni go kiedy obráźili. A ſyn Boży mowi v Mátthеuſzá świętego: Wſpomniałbyś ſobie/ iż Brát twoy ma co przećiwko tobie/ poiednay ſię z nim pierwey/ ⁊c. Brát

Mat. 5. 23.
Luc. 17. 3.
Iacob. 5. 16.
Auguſt. Li. Hom Hom. 12.
Lib. 4. Diſt. 17. Quæſt. 1.
Eccleſ. 4 29.
Matth. Cap. 5.

twoy/ mowi/ to ieſt/ bądź Xiądz/ bądź towárzyſz/ bądź ſąśiad/ ⁊c. ieſt od ćiebie obrážony/ tego przeiednay/ temu ſię ſpowieday: nágrodź/ ieſliś mu co ſkorzyśćił/ przykłádem Sámuelá / y Zácheuſzá/ ktorzy gotowi byli bliźniego przeprośić y temu ſzkodę nágrodźić.

I Sam. 12. 3.
Luc. 9. 8.

PYT: O Spowiedźi Zauſzney/ ktora bywa ſámemu xiędzu zá vchem poſzeptem / z wyliczániem wſzytkich grzechow/ okolicznośći/ czáſu/ oſob/ mieyſc/ rázow/ vczynkow/ ⁊c. co rozumieſz?

O ſpo-Wiedźi zauſzney.
Ray Duſzny fol. 616.

ODP: To rozumiem. I. Nie ma gruntu w słowie Bożym piſánym: Niewiedźieli o niey Prorocy: Nie roſkazał iey Kryſtus: Nie vczyli o niey Apoſtołowie/ áni zá vchem iey ſłucháli poſzeptem/ á przećię grzechy odpuſzczáli. Co ſię z onych słow pokázuie Apoſtolſkich: Niechayże doświádczy ſámego śiebie człowiek. Ktorymi słowy dawa znáć/ iż doświádczenie y ſprobowánie przed vżywániem wieczerzy Páńſkiey/ należy/ nie w Spowiedźi zauſzney xiędzey / ále w doświádczeniu ſámego śiebie. *Gratianus* Dekretáliſtá/ przypátrzywſzy ſię piſmu świętemu y Doktorom piſze: Mowią niektorzy/ że tá ſpowiedź ieſt poſtánowiona w Ráiu : drudzy mowią że ieſt poſtánowiona pod Zakonem: trzeći/ iż ſię poczęłá w nowym Zakonie od Iákubá ś°. y dokłáda ſam/ co o tym rozumie. To ieſt rzecz prawdźiwſza / że tá ſpowiedź zauſzna poſtánowiona ieſt z podánia niektorego Kośćiołá powſzechnego/ ráczey ániżeli z powážnośći ſtárego ábo nowego Teſtámentu. Támże mowi: V nas Łáćinnikow ieſt potrzebna/ v Grekow nie potrzebna: ábowiem do nich tá vſtáwá nie przyſzłá. *Panormitanus* Kár-

I Cor. 11 28.
Diſtin: 5. de pœnit: in Can: in pœnitẽtia.
Panormitanus in cap.

Omnis Cō:Lat. Can. 21.

dynał świádczy / iż spowiedź zaußna iest vstáwą nie Boską/ále ludzką/ *Innocentius* onę postánowił ná *Concilium* Láteráneńskim.

August. Lib.10. Confess: cap.3.

II. Niechćieli o niey wiedźieć Doktorowie Krześćiáńscy/y owßem kiedy ią niektorzy chćieli wnieść do Kośćiołá/gánili ią y odrzućili. Doktor Augustin mowi / Coż ia mam zá spráwę z ludźmi / áby słucháli spowiedźi moich / iákoby oni vzdrowić mogli rány moie? Dworny to narod ku poznániu żywotá cudzego/á gnuśny ku popráwieniu swego. Coż odemnie wiedźieć chcą/ iákim iest/ ktorzy nie chcą słucháć Bogá iákowi oni są? A iáko poznáią/gdy mię słucháią/ ieśli ia prawdę mowię: gdyż nikt nie wie co iest w człowieku / iedno duch człowieczy ktory w nim iest?

Chryso. in Psal. 50.

Chryzostom mowi: Grzechy twoie wypowiedz ábyś ie zgłádzone miał; ieśli się ich wstydźiß komu powiedźieć/iżeś zgrzeßył/ powiedayże ie záwżdy w dußy twoiey. Nie roskázuię/ ábyś się ich spowiedał towárzyßowi twemu / ábyć ie ná oczy wyrzucał: powiedz ie Bogu ktory ie vlecza. Támże: Nie wstydałeś się grzeßyć/á spowiedáć się wstydaß? w tym żywoćie spowieday się / ábyś miał w onym żywoćie odpoczynek/á wyznaway ie wzdycháiąc y płácząc.

In Epist. ad Hebr. Hom.31.

Tenże mowi: Nie roskázuię/ ábyś wyßedł ná iáśnią iżbyś się przed inßemi oskarżał: ále chcę ábyś był posłußen Prorokowi mowiącemu: Obiaw Pánu spráwy twoie. A przetoż przed Bogiem wyznay grzechy twoie / przed prawdźiwym sędźią/á zmodlitwą / złośći twoie wypowieday; nie ięzykiem/ ále pámięćią sumnienia twego/ á potym spodźieway się że możeß dostąpić miłośierdźia.

Serm. de Pœnit.

Tenże ießcze mowi: Nie potrzebá przy obecnośći świádków spowiedáć się: myśleniem niechay będźie bádánie złośći/ bez świádká niechay będźie ten sąd/ sam pan Bog niechay ćię widźi spowiedáiącego się/Bog ktory nie wyrzuca ná oczy grzechow twoich / ále rozwięzuie grzechy.

& Conf.

Lomb. lib.4. dist.17. Rhenan in librū Tertul. de Pœnitent. Greg. in Psal.2. Pœnitential.

Te sententie Chryzostomowe/nie o spowiedźi iáwney / ále o spowiedźi zaußney/ rozumiał y wykłádał *Lombardus* y *Rhenanus*. Grzegorz wielki powieda: Kto prágnie áby grzechy iego były zákryte/niechayże ie pokaże Bogu przez spowiedź.

III. Nie iest potrzebna: Pan Bog bowiem przez niey odpußczał/y odpußcza grzechy/co y Dekretá dawne Rzymskie zeznawáią / *Canon. Convertimini* mowi: Zkąd się dáie znáć/iż pierwey/á niżli vstá Xięży otworzymy / to iest / grzechow się spowiedáć będźiemy/ od trądu grzechu oczyśćieni bywamy / vsty milcząc odpußczenia dostąpić możemy. Nie rozsądkiem xięzym / ále zá ßczodrobliwośćią łáski Bożey grzeßnik bywa oczyśćiony.

Apud Gratianum distin1. de Pœnit.

Drugi *Canon, Qui natus*, mowi: Jáśnie się pokázuie/iż sámą skruchą serdeczną/bez vstney spowiedźi/grzech bywa odpußczony. Trzeći *Canon, Omnis*, mowi: Ná spowiedźi nie bywa grzech odpußczony / ktory iuż iest odpußczon: á ták spowiedź ktora bywa Xiędzu/ku okazániu pokuty/nie ku dostąpieniu odpußczenia grzechu/ bywa. Czwarty *Canon, Facilius*, mowi: Ktoreykolwiek godźiny/ powieda Prorok/ náwroći się grzeßny/y westchnie/żyw będźie: Nie mowi/Gdy się wyspowieda/ ále tylko mowi/Gdy się náwroći y westchnie/żywotem żyć będźie/ á nie vmrze. O teyże spowiedźi mowią ießcze też Canony/á osobliwie/*Canon, Quis aliquando*: Grzechow táiemnych / nie potrzebá się xiędzu spowiedáć/ y

Ibid.

niepotrzebá/áby miáły być iego rozſądkiem zgłádzone: Abowiem bez wyznánia vſtnego/ mogą być grzechy zgłádzone. Canon też/Quidam, mowi: Niektorzy mowią iż ſámemu Bogu máią być wyznawáne grzechy/iáko Grecy: á drudzy mowią/że y xiężey. A Canon, Quamuis, o tey rożnicy mowi: A ktoregoby ſię rozumienia trzymáć/ záchowuie ſię to rozſądkowi Czytelnikowemu: ábowiem oboie rozumienie/ ma mądre fautory y nabożne męże.

Lomb. Lib. 4. diſtin. 17. cap. Iam.

Lombardus y ten toż przypomina/ gdy ták mowi: Niektorym zdáło ſię/iż doſyć ná tym/gdy ſámemu Bogu bywa ſpowiedź/bez xiężego rozſądku/y ſpowiedźi Kośćielney. Abowiem Dawid mowi: Rzekłem/wyznam Pánu/ nie mowi/ xiędzu: á przećię mowi/że mu ſą odpuſzczone grzechy. Gloſſator też nápiſał in Canonem, Petrus, Przed tym/nie było tákiey ſpowiedźi iáko teraz. Ktemu/o teyże ſpowiedźi/ mowią ieſzcze Canony/ iáko Canon, Qui vult.

Apud Grat. diſt 6. de Pœnit.

Kto chce ſpowiedáć ſię áby ználazł łáſkę/niechayże ſzuka xiędzá/ ktoryby vmiał záwiązowáć y rozwiązowáć. A ieſli nie máſz xiędzá/ więc ſię godźi bliźniemu ſpowiedáć. Toż mowi y Lombardus o teyże ieſzcze ſpowiedźi zauſzney niepotrzebney/powieda Beatus Rhenanus: Spowiedź táiemna vroſłá y początek wzięłá z oney iáwney.

Lombar lib. 4. diſt. 17. Cap. Nunc.

Rhen. in lib. Tertul. de Pœnit. Annot. I

Spowiedź zauſzna ieſt ſzkodliwa.

IV. Spowiedź zauſzna/ ieſt w Kośćiele Bożym ſzkodliwa/ mierząc áby miáłá być zbáwieniu potrzebna. Co ſię ztąd pokázuie. I. W nádźieię iey ludźie beſpiecznie y ſwowolnie grzeſzą; ábowiem/ iáko mowi Arnobius Doktor: Mnoży ſię wielkość grzeſzących/ gdy bywa dána nádźieiá odkupienia grzechu/ y łatwiey ſię do grzechow idźie gdźie ieſt przedáyne á odpuſzczenie. II. Máiętności ludźi pozbáwia

xiężą bogáći. Nie trzebá dowodow/ ſámá rzecz woła. Czymże xięża máiętności názbieráli/ iedno ſpowiedźią? Ktore máiętności ná rodźicách wyłudzone/każe wrácáć dźiatkom Concil: Cábiloneńſkie II. mowiąc: Máiętności ktore xięża łákomi wźięli/á ráczey wydárli/podſzedſzy ludźi do śiebie przywabione/ dźiedźicom niechay będą wrocone.

Arnob. lib. 7. con. Gentes.

Concil. Cabilon Can. 7.

III. Vſzy niewinne y pobożne obraża pytáiąc ſię o rzeczy nieprzyſtoyne/ Pánien/ Wdow y Mężátek/ o ktorych ony/ á ile cnotliwe y wſtydliwe/ áni myślą. Ktore pytánia wſzeteczne/ nie godne áni odpowiedźi/ ále ráczey plunąwſzy/ odeſzćia. Bo ták mowi Summa Angelica: Wyznánie grzechu/ieſli ma być czynione ná pytánie xiężę: Ieſliże nie ieſt vczynek wiádomy y złey ſławy nie ma o ſobie/tedy/nie powinien odpowiedáć/y nie mamy być w tym poſłuſznemi xiędzu/ bo to ieſt przećiwko miłośći/ ábowiem/ táiemne grzechy/ nie máią być wyiawiáne/ále ſámemu Bogu zoſtáwione.

Sum. Angel. de Caſib. Conſcientiæ. tit. 1. Confeſ.

IV. Táiemnice obiáwia. Ieſt bowiem wiele tákowey xiężey/ ktorzy w kárczmie opiwſzy ſię/ bá y w domku przedkimśi/ ábo też y rozgniewawſzy ſię/ powiedzą y wywołáią/co im kto powie. Y ſłuſznie mowi Chryſoſtom Doktor: Strzeż ſię żebyś człowiekowi grzechow nie powiedźiał/áby ćię nie záſromał/áni też ſpoł ſłużebnikowi ſpowieday ſię/áby ich nie wyiáwiał/ ále temu ktory ieſt Pánem/ temu ktory ſię o ćię ſtára/temu ktory ieſt łáſkáwy/temu/ktory ieſt lekárzem pokaż rány.

Chryſ. Concio. 4. de Lazaro.

V. Spráwiedliwośći przeſzkadza: bo temu ſię człowiek ſpowieda ktorego nie obráził/ y ktoremu nic nie ſkorzyśćił/ á ten ktory ieſt obrázony y vſzkodzony nagrody nie ma. A Doktor Auguſtyn nápiſał: Grzech odpuſzczon nie by-

Aug. Epiſt. 54.

wa/áż rzecz wzięta będzie wrocona. VI. Ludzi záwodzi y oszukiwa. Jest tákowych wiele/ktorzy ná tę miłą spowiedź ták bárzo káżą/że też rozumieią/ iż wszytkiego pozbędą gdy się iedno wyspowiedáią y od księdzá rozgrzeszeni będą; á Lombardus nápisał: Bog nie sądzie zá rozsądkiem kościelnym/ ktory zá nieumieiętnością czásem sądzi / á Bog wedle prawdy záwsze sądzi. Pámiętał Lombardus ná one słowá/ktore mowi Cyprian: Nie może się rozumieć o Máiestácie Boskim / áby nátychmiást miáło być pozwolono/ co było z ludzkiey obietnice obiecano: ábowiem y Moyżesz zá grzechy ludzkie prosił / iednák grzeszącym odpuszczenia nie vprosił. VII. Tyráństwo do Kościołá wnosi / ábowiem ten / ktory wie co ná kogo z wybádánia/ pánuie nád nim / lekce go sobie waży/ y nádeń się wynosi/á ow záwsze się przed nim vniża/boiąc się áby nań nie wywołał. Co widząc y Beatus Rhenanus mowi: Niechay się przez zaußną spowiedź tyráństwo y kátownia sumnienia nie wzmaga. VIII. W desperácią ludzi wpráwia / co się przytráfiło iednemu Mnichowi Kárthuzianowi/ktory o zbáwieniu zwątpił dla tey spowiedzi ktora mu się záwsze zdáłá być nie podobna do wybádánia y wypowiedzenia okoliczności grzechow/iáko o tym pisze Rhenanus. IX. Zdradza y zábiia. Doznał tego Krol Fráncuski Henrik III. Ktory vćiekł z Polski; tego Mnich Dominikan / pod zasłoną iey/ nożem/ by rzeźnik wołu / przekłoł/ powiedziawszy / że mu miał nie co powiedzieć táiemnego / ná mieyscu osobnym/ czego mu się miał zwierzyć ná spowiedzi ieden Pan zacny z więźniow iego. X. Pogáństwo ożywia. Kápłani Pogáńscy zá vchem poszeptem

Lombar lib. 4. dist. 18. Cap. Nō

Cypr. Serm. de lapsis Cap. 16.

Rhenan in lib. Tertul. de Pœn.

Rhena. Ibidem.

spowiedzi słuchywáli: A wszákoż niektorzy mądrzy Pogáni zbraniáli się iey. Piszą o Kśiążęciu Lácedemońskim ktorego zwano Antalcidas, Temu kiedy Kápłan roskazał/ áby się wszytkich rzeczy y nagorszych spowiedał/ktoreby iedno vczynił. On tego niechciał vczynić / powiedáiąc / Nie potrzebá tego; poniewaź wszytko Pan Bog wie / y nie iest mu nic skrytego. Toż vczynił y Lizánder/ktorego/ gdy też Kápłan Pogáński vpomniał/ áby się spowiedał/powiedział: Jesli z Bożego/czyli z twoiego pytánia mam to vczynić. Odpowiedział Kápłan; z Bożego. Rzekł Lizánder: Odeydźże ty precz/á ia Bogu powiem/ponieważ to iest wola y roskazánie iego. Náostátek pod zasłoną spowiedzi zaußney/wiele złego y wszetecznego dopuszczáią się księża. Czego nie przy y Clichtovæus Doktor Papieski/ ták pisząc: Kśięża ná spowiedzi / dopuszczáią się porubstwá/ cudzołostwá/y nieczystoty. Y dla tegoż Biskup Nectarius, gdy się byłá do Kościołá wśliznęłá / zátrácił ią był: á to dla tego/ iż iedná białagłowá/w osobie iáwnie pokutuiącey/ w kościele z iednym duchownym szkárádę porozumienie miewáłá/świádczy Sozomenus, y Nicephorus. Mądrze y słusznie vczynił ten święty Biskup/ że tę kátownią/sumnienia ludzkiego szpiegierkę/y iárzmo/ ktorego nie nośili Oycowie nászy / z Kościołá Bożego zniosł y wyrzucił.

Erasmus in Lingua.

Clicht. Ser. 3. in Synodo Parrisiensi. part. 3. Homil.

Sozom. lib. 7. Cap. 16. Niceph. lib. 12. Cap: 28.

PYT: To się nie godzi/y nie iest rzecz potrzebna/ idąc do stołu Bożego/Pásterzowi opowiedzieć/ z nim się rozmowić / náuki / pociechy / lekárstwá v niego szukáć/choć człowiek iest grzechámi związány/ w ktorych sobie sam nie może áni vmie rádzić?

Ráda.
Calvin9 Lib. 3. cap. 4. Sectio. 13. Insti.
Martyr. In Locis communis de pænitẽt cap. 8.
Láski. in Forma fol. 190 245.
Consensus polon. fol. 13.

Odp: Nowszem godźi się / czego y nászy Theologowie náuczáią / y iest rzecz potrzebna/ áby owieczki stáwiły się Pásterzowi swoiemu/przed vżywániem świętym. Z tąd bowiem mogą odnieść wielki pożytek : iáko poćiechę w sumnieniu/ rádę/ náukę/przestrogę y lekárstwo duszne z słowá Bożego/ od száfárzá vczonego y pobożnego. Záprawdę wszytkim tego potrzebá/á nawięcey tym/ktorzy sumnienie máiąc związáne grzechámi / ábo też iákimi wątpliwośćiámi/y pokusámi vmotáni będąc/á nie mogą rádźić sobie/ sumnienie ich gryźie/ y niewiedzą iákoby onego grzechu prożnemi być/ sumnienie vspokoić y vleczyć: áby osobną rozmowę z Pásterzem mieli/ á iemu sumnienie otworzywszy/ poćiechę / rádę / náukę / przestrogę z słowá Bożego gruntownie wziąć mogli. A są to rzeczy nie nowe / ále stárożytne/ y kośćiołowi Bożemu zwyczáyne: Bywał ten bowiem obyczay w kośćiele stárożytnym/wszákoż dobrowolny/nie przymuszony / Jesli kto w iáki grzech wpadł / á nie mogł sobie/ dla nie vmieiętnośći/z słowá Bożego rády/ poćiechy/ pomocy y lekárstwá dáć/ nieumiał onego molá / ktory go gryzł/pozbyć y vleczyć/ wolno mu było szukáć tákowego náuczyćielá/ przed ktorymby vpadek swoy wyznał / náuki/ poćiechy y lekárstwá sumnieniu vtrapionemu szukał/ ktoryby też vmiał sumnienie trwożliwe vspokoić / y słowem Bożym vleczyć : Y przetoż wysadzano dla ludźi tákowych / pásterzá vczonego / pobożnego/ státecznego/táiemnice chowáiącego/ z pośrzodku duchowieństwá iednego/ ktorego też zwano Pœnitentiarzem. Ktory obyczay opisuie Origenes mowiąc: Vpátrz z pilnośćią / komu się masz

Orig. In Psal. 37. Hom: 2.

spowiedáć grzechu twego / sprobuy pierwey lekárzá / ktoremubyś miał przyczynę choroby oznaymić / ktoryby vmiał chorowáć z choruiącym/ płákáć z płáczącym/ ktory wespołek boleć y żáłowáć vmie. Náostátek/iesliby co powiedźiał / ten ktory się wprzod y vczonym lekárzem pokazał y miłośiernym/iesliby co porádźił/czyń y náśláduy. A iesliby zrozumiał y widźiał tákową być chorobę twoię / ktoraby w zgromádzeniu wszytkiego Kośćiołá miáłá być oznaymiona y leczona / z ktoreyby się y drudzy mogli budowáć / y ty sam tym rychley vleczyć / zá wielkim to rozmyśleniem / y dobrze vmieiętną rádą lekárzá onego trzebá opátrzyć. Augustyn mowi : Ktory się chce spowiedáć grzechow/ áby ználazł łáskę/niechayże szuka tákiego kiędzá/ktoryby vmiał záwięzowáć y rozwięzowáć. Támże: A iesli grzech iest táiemny/dosyć iest oznaymić go kiędzu. *Bernardus* mowi: Wszytko/co iedno sumnienie gryźie/vniżenie wyznay/wiernie y szczyrze. *Sozomenus* mowi/przypomináiąc obyczay stárego Kośćiołá : Do tey rzeczy kiędzá dobrego żywotá/táiemnice záchowuiącego y vczonego męzá/wystáwiáli/ do ktorego przychodząc ći/ ktorzy zgrzeszyli/złośći własne wyznawáli: A on według káżdego występku/vkázował y winę/ ꝛc. Choć w mieśćie wielkim Konstántinopolu było wiele kięży / á przećię tylko iednego z nich ná to wysadzano/człowieká vczonego y státecznego. A dźiśia w Papiestwie ledá kto spowiedźi słucha / ktory y nie vmie nic/y wywoła co przed nim kto powie; ná co zdawná nárzekał *Beatus Rhenanus* Doktor Papieski/ták mowiąc : Dźiś ná ten vrząd przekłádáią nie sposobne y głupie / á pod czás złe y rospustne/

August. Lib. de vera & falsa pœnit. cap. 10. 11.
Bern. in Cant. Sermon. 16.
Sozom. Lib. 9. cap: 35. Hist. Tripart.
Beat. in Lib. Tert. de pœnitẽt

ktorzy wczorá / ábo dziś trzeći dzień z Szkoły wy-
leźli / ktorzy ießcze nie ſą wyćwiczeni w piſmie
świętym / y nie máią biegłośći w rzeczách. A ták
tákowego obyczáiu nie gánimy áni odrzucamy/
gdyż go widzimy być według náuki Apoſtolſkiey
Kośćiołowi Bożemu pożytecznym. Y owßem v-
czymy / ieſliby miedzy wiernymi táki był/ áby ſię
do náuczyćielá ſwego iść nie lenił/wrzodu ſię ſwe-
go odkryć nie wſtydził / á rády y náuki ßukał / y i-
mieniem Páná Jezuſowym / opowiedánia odpu-
ßczenia grzechow/ to ieſt/ rozgrzeßenia z vſt iego/
ſłuchał. A to my zowiemy nie ſpowiedzią zauſzną/
ále Rádą y náuką: ktorey według potrzeby vży-
wamy: Tyráńſtwo/zabobony/ niewolą / przymu-
ßánie y wyliczánie zewßytkiemi okolicznośćiámi/
poßeptem záuchem káżdego z oſobná do nàmniey-
ßego grzechu/odrzućiwßy. Abowiem to ſą rzeczy
nie podobne y niepotrzebne / więcey ſumnienie
trwożące / y o deſperátią przyprawuiące/ á niżeli
ćießące. Kto bowiem będąc ſercá nie wybádáne-
go y złego / nieprawośći ſwoie pámiętáć y wyli-
Pſal. 19. 13. czyć może? Dawid ſługá Boży mowi : Y ktoż ieſt
coby znał wyſtępki ſwe? A ták mię oczyść od mo-
Ier. 17. 9. ich táiemnych grzechow. A Jeremiaß dokłáda:
Serce ieſt zdrádne y niewybádáne : nád wßytkie
inne rzeczy/á kto ie poznáć może?

Ktogrzechy odpußcza. PYTANIE. Ponieważ zá ſpowiedzią náſtępu-
ie odpußczenie grzechow/powiedzże mi/kto odpu-
ßcza grzechy?

ODPOVVIEDZ. Nikt inßy / iedno ſam Pan
Bog wßechmogący / iáko Pan/ mocą ſwą nie zá-
mierzoną/komu iedno chce. O czym ácz ſię doſtá-

tecznie wywiodło wyżßey/iednák y tu kilká świá-
dectw przywiodę z piſmá ś°. y z Doktorow Krze-
śćiáńſkich. Sam pan Bog mowi v Proroká Izái- Iſai. 43. 25.
aßá: Ja ieſtem/ ia ieſtem ſam / ktory głádzę nie-
práwośći twoie dla mnie / á grzechow twoich nie
będę pámiętał. Tenże Pan Bog mowi v tegoż
Proroká: Zgłádziłem iáko obłok niepráwośći Iſa. 44. 22.
twoie. Dawid mowi w Pſálmie: Tyś odpuśćił
niepráwość grzechu moiego. Z piſmem świętym Pſal: 32. 5.
zgadzáią ſię Doktorowie święći mowią/*Cypria-* Cypri.
nus mowi: Zaden ſię niechay nie zdradza/áni oßu- Serm: de
kiwa / ſam Pan może ſię zmiłowáć; odpußczenie lapſis-
grzechow/ ktorych ſię przećiwko niemu dopußcza- cap. 14.
my/ſam może dáć/ktory grzechy náße nośił/ktory
zá grzechy ćierpiał/będąc od Oycá zá nie wydány. Bernar.
Człowiek nie może być więtßy nád Bogá: áni od- Ser. 16.
puśćić áni dárowáć mocą ſwą ſługá nie może/cze- In Can.
go ſię kto ćięßkim grzechem dopuśćił przećiw Pá-
nu. Toż mowi *Bernardus*: Sámemu Bogu należy August.
zmiłowáć ſię y przepuśćić záwße. Auguſtin: Za- Apud
den nie głádzi grzechow/iedno ſam Kryſtus/ktory Lomba.
ieſt Baránkiem głádzącym grzechy świátá. A Diſt: 18.
głádzi ie / y odpußczáiąc grzechy popełnione/ y lib: 4.
wſpomagáiąc áby nie były czynione/ y wprowa- cap.
dzáiąc do żywotá / gdzie iuż zgołá żadne być nie- Sed quęritur.
mogą. *Tertullianus*: Nikt nie może grzechu odpu- Tertul.
śćić/áni Duchá świętego dáć/iedno ſam Bog. *Cy-* Libro
rillus: Zápewne ſámemu prawdziwemu Bogu na- de Ba-
leży/ z grzechow ludzi rozwięzowáć: bo ktoż inßy ptiſ.
może przeſtępce zakonu od grzechu wybáwić / ie- Cyril.
dno dawcá zakonu? *Ambroſius*: Ten ſam odpußcza lib. 12.
grzechy/ ktory ſam zá grzechy náße vmárł. *Theo-* Cap. 16. in Ioh.
philactus: Grzechy odpußczáć/ſámemu Bogu na- Ambr. Apud

Lomba: Dist: 18. lib: 4. Theoph in cap: 8 Ioh. In cap. 1 Lucæ. Lomb. Lib: 4. Dist: 18. cap: Sed quæritur.

leży. Xięża/ponieważ y sámi są sługámi/ nie máią tey mocy inszym odpuszczáć grzechy. Tenże: Abowiem ináczey Krystus Bogiem nie byłby vznány/ iesliby grzechow nie odpuszczał ludziom: gdyż grzechy odpuszczáć Bogu należy. *Lombardus*: Drudzy mowią / że sam Bog / nie Xiądz / winę wieczney śmierći odpuszcza.

Pyt: A wszák Pan Krystus dał moc sługom swoim/káznodzieiom słowá swe°/grzechy ludziom odpuszczáć/mowiąc v Janá ś. Komu odpuśćićie/ będźie mu odpuszczono: To nie sam tylko Bog grzechy odpuszcza?

Káznodzieie grzechy odpuszczáią, iáko.

Odp: Prawdá: Dał Pan tę moc y zwierzchność sługom swoim / áby grzechy odpuszczáli y záwięzowáli w osobie iego: iednák nawyższą sobie w tym zwierzchność zostáwił: y ináczey odpuszcza Pan/á ináczey słudzy iego. On odpuszcza iáko Pan/ mocą swą włásną/ wolną y niezámierzoną/komu chce/ iáko chce/ y kiedy chce/grzech z sercá wypądzáiąc/á łáskę wlewáiąc. Káznodzieie zásię odpuszczáią obyczáiem swoim/iáko mowi *Lombardus*, To iest/iáko słudzy/ábo klucznicy/mocą y imieniem iego/komu on/ y iáko on roskázuie odpuszczáć: máią bowiem moc zámierzoną/ To iest/ludziom pokutuiącym y wierzącym słowom Bożym/ w zasłudze/w śmierći/we krwi nadroższey Krystusowey opowiedáią odpuszczenie grzechow/ludźi o grzechow odpuszczeniu vpewniáiąc y vtwierdzáiąc. A toć to iest odpuszczáć grzechy: co y sam pan Krystus wykłáda ná inszym mieyscu/ Abowiem powiedziawszy v Janá ś: Komu odpuśćićie grzechy/&c. to v Łukaszá ś. mowi: Ták było potrzebá

Lomb. Lib: 4. dist: 18. Can. Nec.

Luc. 24. 46, 47.

Krystusowi ćierpieć / y wstáć od vmárłych dniá trzećiego: áby w imię iego było opowiedáne vznánie y opuszczenie grzechow v wszytkich narodow. A ták odpuszczáć grzechy/nic inszego nie iest / ieno opowiedáć odpuszczenie grzechow. Tákći odpuszczáli grzechy Apostołowie ludziom wierzącym y pokutuiącym/ to iest/ opowiedáli im odpuszczenie grzechow. Piotr ś. mowi: Vznayćie się/á okrzći się káżdy z was w imię Jezusá Krystusá ná odpuszczenie grzechow. Páweł ś. mowi w tychże Dzieiách Apostolskich: Niech wam będźie iáwno Bráćia/iż przez Krystusá opowieda się wam odpuszczenie grzechow. Jan ś. mowi w liśćie swoim: Piszę wam dziatki/ iż grzechy wam są odpuszczone dla imienia Krystusowego. Grzechy zásię záwięzuią słudzy Boży / gdy niewiernym y nie pokutuiącym gniew Boży y potępienie opowiedáią / ze Zboru wyłączáiąc. Tákći záwięzowáli grzechy Apostołowie niewiernym y niepobożnym. Czego mamy przykład w Páwle ś. ktory onego w Koryntćie wszetecznika kazał z społeczności wyłączyć/y dyabłu oddáć. Anoż y Jan Krzćićiel záwięzuiąc grzechy niewiernym/mowi v Janá Ewánielisty: Kto nie iest posłuszny Synowi/nie oglądá żywotá/ále gniew Boży zostawa nád nim. Z temi pismy świętemi zgadzáią się Doktorowie Krześćiáńscy. *Ambrosius* mowi: Bywáią odpuszczone grzechy przez słowo Boże / ktorego kiądz iest tłumáczem y executorem; bywáią też odpuszczone przez vrząd Káznodźieyski/y przez święte posługowánie/y bywáią karáne przez ludźi iáko przez sędźie / ktorzy do czásu mocy vżywáią. Tenże: słowo Boże grzechy odpuszcza/Xiądz iest sędźią/ktory vrząd swoy sprá

Act. 2.38

1 Ioh. 2. 12.

Iáko zá wiązuią.

1 Cor. 5.

Ioh. 3. 36.

Amb. Li: 2. de Abel & Cain cap: 4.

Apud Gratia-

nū Diſt: 1.de Pœniten. Cano. Verbum Glos. Ibid.

Levi:13. 14.

Auguſt. In Levi: quæſt 44

Quæſt: 42.

Co ieſt Doktorom odpuſzczáć grzechy.

Hier. In cap. 16. Mat.

wnie;ále żadnego práwá zwierzchnośći nie wykonywa. A ieſt ſędzią/to ieſt/Miniſtrem/posługą/nie powagą. W ſtárym zakonie kápłani mieli moc/ nie tylko oględowáć y rozſądzáć trędowáte/ ále też nieczyſte czynić y oczyśćiáć: Co ſię pokáżnie z Piſmá świętego: á przećię ináczey Bog oczyśćiał/ ináczey oni. Bog ſplugáwione trądem czynił y oczyśćiał mocą ſwą Boſką:kápłani záś oczyśćiáli/ to ieſt czyſtemi ie być opowiedáli. Auguſtyn mowi: Oczyśći go kápłan/ znák to ieſt bowiem: to ieſt/oznaymi go być oczyśćionym/ꝛc. Nieczyſtemi záś czynili/to ieſt/nieczyſtemi ie być oſądzáli. Auguſtyn mowi: Rzeczono ieſt/Nieczyſtym go vczyni kápłan:to ieſt/oznaymi go być nieczyſtym. Jáko tedy w ſtárym zakonie oczyśćiáć/ nieczyſtym czynić/nic inßego nie było/iedno opowiedáć oczyśćienie y ſplugáwienie:ták w nowym zakonie odpußczáć grzechy y záwięzowáć/nic inßego nie ieſt/ iedno opowiedáć odpußczenie grzechow Imieniem Kryſtuſowym/ oznaymowáć záwięzowánie grzechow słowem Bożym/ według woli y roſkazánia Bożego/á nie vporu/dumy/y myśli ſwey. O czym ták mowi *Hieronymus*: Tego mieyſcá Biſkupi y Xięża nie rozumieiąc/ przywłáßczáią ſobie nieco nádętośćią Fárizáyſką/ábo niewinne potępiáiąc/ ábo rozumieiąc że mogą winne rozwiązáć:á v Bogá záſię nie zdánie xięży/ále ludźi winnych żywot waży. Czytamy w xięgách trzećich Moyzeßowych o trędowátych/gdźie im roſkazano/ áby ſię vkazáli kápłanom:á ieſliby trąd mieli/tedy od kápłaná niech ſię ſtáną nieczyſtemi: Nie iżeby kápłani trędowátemi czynili y nieczyſtemi: ále żeby mieli znáiomość trędowátego y nietrędowátego/ y mogli

rozeznáć kto ieſt czyſtym y nieczyſtym. Jáko tedy tám kápłan w zakonie czyſtego / ábo nieczyſtego czyni; ták y tu Biſkup ábo xiądz záwięzuie ábo rozwięzuie/ nie tych ktorzy ſą niewinnymi/ ábo winnemi/ále podług vrzędu ſwoiego / gdy vſłyßy rozność grzechow/wie kogo záwiązáć/y kogo też rozwiązáć. *Lombardus* Doktor Papieſki y ten ták vczył:To ſłußnie możemy mowić y rozumieć/iż ſam Bog grzechy odpußcza y zátrzymawa; á iednák dał moc kośćiołowi záwięzowánia y rozwięzowánia; ále ináczey on rozwięzuie ábo záwięzuie / á ináczey kośćioł. On bowiem ſam przez ſię tylko grzech odpußcza / ábowiem y duße oczyśćia od zmázy zewnętrzney / y od winy wieczney śmierći rozwięzuie. Tenże: Pan dał moc xięzey rozwięzowáć/y záwięzowáć/to ieſt/pokázowáć ludźi związáne y rozwiązáne. W rozwiązániu tedy grzechow y záwiązániu/ták czyni xiądz Ewánielicki y ſądźi/ iáko przed tym y zakonny. Też moc máią xięża Ewánieliccy/ ktorą mieli przed tym kápłani zakonni. A przetoż grzechy odpußczáią ábo zátrzymawáią / gdy odpußczone ábo zátrzymáne od Bogá oſądzáią y vkázuią. To też mowi y *Ægidius*: Jáko xiądz zakonny trądu nie oczyśćiał / ále między czyſtemi y nieczyſtemi rozeznawał; ták xiądz Ewánielicki grzechow nie odpußcza: ále / ieſli ſą odpußczone/ſądźi y vkázuie. Tenże: Gdy xiądz w rozſądku błądźi/tedy ten ktory bywa związány/v Bogá nie ieſt związány.

Lomb. lib. 4. diſt. 18. Cap. Nec. & cap. Non.

In lib: 4 Diſt: 18. Lomba:

Dla czego máia táka mocKá znodzieie.

PYT: Dla czegoż Pan Kryſtus táką mocą y zwierzchnośćią obdárzyć raczył ſługi ſwoie/iákiey nie dał Ceſárzom/Krolom/Xiążętom?

Odp: Nie dla tego / áby iuż sam tey mocy nie
miał / y grzechow więcey nie odpuszczał / y áby oni
wedle dumy y woli swey / co chćieli to czynili / iáko
chćieli / y komu chćieli odpuszczáli / nád ludźi się wy-
nosząc / y władzą swą według pychy swey rośćią-
gáiąc; bo oni máią kres zámierzony y moc ográ-
I. niczoną. Ale dla tego / áby vrząd ich zálećił / ktory
będąc tákową powáżnośćią oślácheiony / od ludźi
áby nie był lekce ważon y pokłádan / y áby káżdy
w ich osobie y w posługowániu Krystusá páná
widząc / y przez nie mowiącego y grzechy odpu-
szczáiącego słysząc / tym się więcey o łásce Bożey y
o grzechow swych odpuszczeniu vpewniáli / nie ináczey
iedno iákoby Krystusá Páná sámego do sie-
bie mowiącego słyszeli / Odpuszczone są grzechy
2 Cor.5. 19. twoie. Páweł ś. mowi w liśćie do Koryntow:
Bog położył w nas mowę ziednánia / á ták w imię
Krystusowe iestesmy posły / iákoby Bog was pro-
Cyril. In cap. 20. Ioh. śił przez nas / etc. Cyrillus mowi: Gdy słudzy Boży
grzechy odpuszczáią ábo zátrzymawáią / Duch ś.
ktory w nich mieszka / przez nie odpuszcza y zátrzy-
August. Causa 1. Quæ. 1. Can. Vt evid: & li.2.cat. II.cont. Parmen mawa. Toż mowi y Augustyn: Aby dowodnie po-
kazał Pan / iż przez Duchá ś. ktorego dárował
wiernym swoim / bywáią odpuszczone grzechy / nie
zasługámi ludzkimi / ná niektorym mieyscu ták mo-
wi: Weźmićie Duchá świętego: y záraz dokłáda /
Jesli komu odpuśćićie grzechy / będą odpuszczone
iemu / to iest / Duch święty odpuszcza / nie wy. Ten-
InEnch. Cap. 83. że mowi: Kto nie wierzy w kośćiele odpuszczenia
grzechow / pogárdza tákową szczodrobliwośćią
Boskiego dáru / y iesli w tym zátwárdzeniu vmy-
słu vmrze / winien iest onego grzechu nieodpuszczo-
nego przećiwko Duchowi świętemu / w ktorym

Krystus grzechy odpuszcza. Hysichius vczy: Kry- Hisyc. lib. 1. Cap. 4. Levit.
stusowym głosem xięża grzechy odpuszczáią / kto-
rym w osobie Apostolskiey rzekł: Komu odpuśći-
ćie etc. Zli záśię á niewierni áby się lekáli / á vpo-
minánia y groźb ich / áby sobie nie lekce pokłádá-
li. A ták koniec y cel tey zwierzchnośći y vrzędu
Káznodźieyskiego ten iest / chwałá miłego Bogá /
á poćiechá zbáwienia ludźi Krześćiáńskich wie-
rzących y pokutuiących / á przestrászenie niewier-
II. nych y niepokutuiących. Mamy tego iásny dowod
y przykład w onym Theodosiusie Cesárzu / ktory
sobie lekce nie poważał klątwy Ambrożego Bi-
skupá: ábowiem kiedy go záklął / wyszedł z kośćio-
łá płácząc / pomniąc ná ono: Cokolwiek záwiążesz
Theod. lib. 7. Cap. 17. ná ziemi etc. y nie wchodził do niego / áż go záśię ro-
zgrzeszył: pisze o tym szeroko Theodoretus Histo-
ryk.

Pyt: Odpuśćiwszy Pan Bog grzech / iesliże też
odpuszcza záraz y karánie ábo kaźń zań powiedz
mi?

Odpuśćiwszy P. Bog grzech, odpuszcza kaźn grzechē zásłużona:

Odp: Y owszem zápewne odpuszcza záraz tu
ná świećie winę y karánie grzechámi zásłużoną
z grzechem y z długiem. Bo gdyby nam tylko odpu-
szczał grzech / ábo winę / á karánia ábo kaźni nie /
tedyćby ich nie okrywał / oneby ná bácznośći miał
y widźiał / w tył by ich nie zárzućił / áni w przepá-
śćiách morskich nie vtopił. A pismo święte mowi /
iż Pan Bog odpuśćiwszy grzechy / onych zápámię-
tywa / w tył zárzuca / w morzu pogrąża / ná báczno-
śći nie ma / one okrywa / z nimi y karánie skończy-
wa: toć tedy odpuśćiwszy grzech / odpuszcza y ka-
Psal. 32. 1. ránie. Dawid mowi w Psálmie: Błogosłáwieni

ſą/ktorych nieprawośći ſą odpuſzczone/ á ktorych
zákryte ſą grzechy: Błogoſłáwiony ten ktoremu
Isa. 38. Pan Bog grzechow nie poczyta. Ezechiaß mowi:
17. Pánie zárzućiłeś w tył wßytkie grzechy moie. Sam
Ierem. 31 Pan Bog mowi v Jeremiaßá: Będę miłośćiw
34. nieprawośćiom ich/ á grzechow ich więcey pámię-
Colos. 3. táć nie będę. Micheaß Prorok mowi: Wrzući Pan
13. Ezech. w głębokość morſką wßytki grzechy náße. Pá-
18.30,22. weł święty mowi w liśćie do Koloſſenſow: Odpu
Oze. 14. ßczayćie ſobie/ ieſliby kto miał ſkárgę przećiw ko-
3. Ier. 50. mu: iáko też Kryſtus odpuśćił wam/ tákże y wy.
20. Inße piſmá święte opuſzczam. Mamy tego przy-
Isa. 1.18. kład w Mágdálenie/ w Pietrze/ w Jáwnogrze-
Psal. 103 ßniku/ w człowieku powietrzem ruſzonym/ y w o-
9. 12. Luc. 7. nym drugim/ tym wßytkim odpuśćiwßy Pan
Luc. 22. grzech/ odpuśćił y kaźń grzechem záſłużoną/ z grze-
Luc. 28. chem ſkończyło ſię záraz y karánie w nich/ ktore dla
Ioh. 5. Matt. 9. niego dopuſzczone było. Anoß mamy ießcze y w o-
Mat. 18. nym dłużniku/ świádectwo: co go ſłuśnie karáć y
Origenes. dług wyćiągáć miano/ to mu oboie odpuſzczono:
Augustin. A narod wßytek ludzki ieſt tym dłużnikiem páń-
Chriso: ſkim/ iáko świádczą Doktorowie. K temu: Gdyby
Hilarius pan Bog grzech tylko ábo winę odpuſzczał/ á ka-
in ca. 18 ránia nic/ y kaźńby ſobie y pomſtę grzechem záſłu-
Matth. żoną zoſtáwił: tedyby/ gdy mowimy w Paćierzu/
Odpuść nam náße winy/ iáko y my odpuſzczamy
náßym winowáycom/ znácbychmy dawáli/ że y my
bliźnim nie powinni odpuſzczáć pomſty zá ich prze
winienie/ ále tylko gniew á wyſtępek; co ieſt blu-
źnierſtwo. Do tego/ Cożby nam vczynił Kryſtus
Pan/ ponieważby ießcze zá grzechy karánie z nas
wyćiągáne było/ á wßák on karan ieſt dla poko-
Isa. 53. 5. iu náßego/ mowi Izáiaß. Náoſtátek Doktorowie

krześćiáńſcy świádczą/ iż Pan Bog odpuśćiwßy
grzech/ dług/ winę/ odpuſzcza karánie y kaźń záraz
grzechem záſłużoną: ktorych Sententie czytay w
wykłádzie Paćierzá przed pieśniámi o modli-
twie Páńſkiey.

Pyt: Dla czegoż Pan Bog karał niektorych y Dla czego Bog wierne w tym żywoćie karze, odpuśćiwßy im grzechy
karze czáſem odpuśćiwßy im grzechy: czyli zá
grzech karánie wyćiągáiąc y onym ſobie doſyć czy-
niąc?

Odp: Nie dla tego/ áby grzech raz odpuśći-
wßy miał zań człowieká karáć/ zá grzech karánie
wyćiągáć mßcząc ſię/ y onym ſobie przewinienie
nágradzáć y doſyć czynić ſwoiey ſpráwiedliwośći:
boćby to nie było odpuſzczenie áni zápámiętánie
grzechu. Ale czáſem karze/ nie z gniewu ku zátráce-
niu/ ále z miłośći ku naprawie/ dla grzechow/ nie
zá grzechy; to ieſt/ nie tylko dla doświádczenia y
ćwiczenia/ ále też dla nápráwienia żywotá/ á o-
brzydzenia ná potym grzechu/ y nápomnienia ku
przeſtrodze: Co ſię pokázuie nie tylko z piſm świę-
tych/ ále y z Doktorow. Dawid mowi w Pſálmie: Psal. 119.
Dobrze mnie to żeś mię vniżył/ ábym ſię vczył 71.
ſpráwiedliwośći twoich. Job ś. mowi: Pan wie Iob. 23.
drogę moię/ ſprobuie mię by złotá/ ktore przez o- 10.
gień przepłáwiáią. Solomon mowi w Przypo- Prov. 3.
wieśćiách: Kárnośći Páńſkiey ſynu moy nie od- 12.
miátay/ áni ſtyſkuy ſobie gdy od niego bywaß ka-
ran: bo wiedz/ żeć kogo miłuie Pan/ tego karze/ á
nie ináczey iáko Oćiec w ſynie kocha ſię. Ktore ſło-
wá Solomonowe przywiodßy Páweł ś. w liśćie
do Zydow/ dokłáda: Ofiáruieć ſię wam Bog/ iá- Heb. 12.
ko ſynom. Bo ktory ieſt ſyn/ ktoregoby nie karał 7.

oćiec? Jeſliż więc bez karánia ieſteśćie / ktorego ſię wßyſcy inni ſstáli vczeſtnikámi / tedyśćie ſię z cudzołoſtwá rodźili / á nie ieſteśćie práwi ſynowie. Tenże mowi w liśćie do Koryntow: Gdy bywamy ſądzeni/od Páná bywamy karáni/ ábyſmy z tym świátem nie byli potępieni. Jákub ś. mowi w liśćie ſwym: Błogoſłáwiony to mąż ktory ſkromnie znośi pokuſy: bo gdy będźie doświádczony/ weźmie koronę żywotá / ktorą obiecał Bog tym/ ktorzy go miłuią. A ſyn Boży w xięgách Objáwienia mowi: Ja te/ktore miłuię/karzę y ſtrofuię. Z tych mieyſc piſmá ś. iáśniey słońcá pokázuie ſię/iż Pan Bog/gdy karze w tym żywoćie wybráne ſwoie/ grzech im odpuśćiwßy/ nie nieśie ná ſobie oſoby ſędźiego ſurowego / zá grzechy ſpráwiedliwie pomſtę y kaźń dopußczáiącego / ále nieść raczy oſobę Oycá łáſkáwego / ktory miłuiąc wybráne iáko ſynaczki/ one w tym żywoćie karze/ćwiczy rozmáicie/grzech im w obrzydzenie przywodząc/áby z tym złym świátem nie zginęli. Ná ktorą ſentencyą/z piſmá świętego źrzodeł wyczerpnioną/ podpiſuią ſię Doktorowie celnieyßy kośćiołá Krześćiáńſkiego. *Chryſoſtomus* mowi: Bog / dla tego nas karze/ nie áby dopußczał kaźń zá grzechy; ále náprawuiąc nas ku przyßłym rzeczom. Tenże: Jeſliż Pan Bog dla tego ná nas karánie dopußcza/ áby we złośćiách trwáiące do pokuty przywodźił: tedyć pokazawßy pokutę / nie będźie nic po karániu. Tenże: A wßákże Pan Bog nie bywa rußon nigdy iáką chćiwośćią pomſty/ále ráczey/ karząc nas dawa znáć/ iáką przećiwko nam ma miłość y ſtáránie. Támże: Záś/ieſliżeś ſię nie polepßył/tedy ná ćię dopußcza karánie: á to czyni/nie iáko pom-

1 Cor. 11. 32.

Iacob. 1. 12.

Apoc. 3. 19.

Chriſo. Homil. de Pœn. & Cõfeſ.

Lib. 3. de provident.

Epiſt. ad Theodo.

śćićiel;ále/ áby przyßłe złe odćiął y oſtátek złośći powśćiągnął. Támże. Bywa bity ſyn/bywa też y ſługá: ále ten bywa karan iáko niewolnik/á on iáko wolny y ſyn potrzebuiący kárnośći. Synowi ſię kárność obráca ku doświádczeniu y popráwie: á ſłudze ku bićiu y kaźni. Támże; Nie ieſt Bog mśćićielem przeßłego złego vczynku/ále karze áby chorobę záhámował. Támże: Dla tego nam Bog grozi karániem / y pod czás ie przywodźi/nie áby ſię mśćił / ále áby nas do śiebie przyćiągnął. Tenże: Gdy nas Pan karze / to karánie ráczey ieſt vpomnienia/ niż potępienia / ráczey lekárſtwá/niż pomſty/ráczey popráwą/niż karánia. Tenże: To karánie ná nas Pan Bog dopuśćił dla vpomnienia: ábowiem gdyby wiedźiał / że my ſię gorßymi nie ſtawamy zgrzeßywßy/ á karánia nie odnioßßy/żadnym ſpoſobem dáleyby nie karał: ále áby náß poſtępek do rzeczy gorßych záhámował / y żeby odiął złość náßę dáley co raz poſtępuiącą / záchowuiąc ſwe miłośierdźie karze nas. Támże: Ten ieſt obyczay Páná náßego/iż ták nas karząc/ iáko nam też dobrze czyniąc / opátrzność ſwoię z ſtrony nas nam okázuie. *Cyprianus* mowi: Kogo Bog karze/ tego miłuie;á kiedy karze/dla tego karze/áby człowieká nápráwił/ á dla tego nápráwuie / áby zbáwił. *Auguſtinus* zacny Doktor ták piße: A ktorzy ták mowią / Jeſliże dla grzechow śmierć ćieleſna przyßłá/tedyćbychmy po odpußczeniu grzechow / ktore nam odkupićiel dawa nie vmieráli. Nie rozumieią / iáko tym rzeczom/ ktorych winę Bog rozwiązał/áby po tym żywoćie nie ßkodźiły/dopußcza im iednák trwáć/ dla ćwiczenia wiáry: áby przez te rzeczy byli ćwiczeni y v-

In 1. Cor 11. Hom. 28.

In Gen. Hom. 18.

Cypr. Epiſt. 8.

Auguſt. Li. 2. ca. 33 de pecc cat. merit. & remiſsio.

Cap. 34. Et hab. Dist. 1. de Pœn. Can. Si. cnt.

czeni/ ktorzy wielki postępek biorą ćwicząc się ná plácu spráwiedliwośći. Támże: Prorok gdy był posłány do Dawidá/ y iemu dla grzechu ktorego się był dopuśćił/ przyßłym karániem dla gniewu Bożego groźił/ wyznániem grzechu dostąpił odpußczenia/ iáko mu odpowiedźiał Prorok/ że mu on grzech odpußczony iest: iednák przećię przyßło nań czym mu Pan Bog groźił/áby się ták vniżył. Dla czego y tu się nie mowi: Jesliże Bog dla grzechu tym pogroźił Dawidowi/czemuż odpuśćiwßy iemu grzech/czym mu groźił/wypełnił? Ná to gdy by się ták powiedźiáło/ słußna by się odpowiedź dáłá: Ono grzechow odpußczenie sstáło się/ áby mu nie były ná przeßkodźie ku otrzymániu żywotá wiecznego: á záś skutek groźby oney dla tego nástąpił/ áby był ćwiczony y doświádczony w pobożnośći.

Grego: Dist. 1. de Pœn. Canon. Si peccatum.

Ták też y śmierć ćielesną dopuśćił Bog ná człowieká dla grzechu tego/ y po odpußczeniu grzechow/dla czynienia spráwiedliwośći nie odięł iey. Grzegorz Papież z tego przykłádu Dawidowego vkázuie/ iż ćieleśnie tu ná ziemi karánie zá grzechy odnośimy. Toć nie w czyśćcu po śmierći ná dußy.

Przećiwko dosyć uczynieniu ludzkiemu zá grzechy y karánie Bogu.

Pytanie. O dosyć vczynieniu Bogu zá grzechy co rozumieß: możeli też człowiek spráwiedliwośći Bożey vczynkámi swymi dosyć vczynić zá grzechy/y one wypłáćić/ áby go doczesnym y wiecznym karániem karáć nie raczył?

Odpowiedz. Nie może: áni to iest rzecz podobna/żeby zá namnieyßy wystepek swoy/y zá namnieyßą cząstkę gniewu Bożego spráwiedliwośći Bożey miał kto y naspráwiedliwßy wypłá-

ćić/y dosyć vczynić. Sztuká to iest ßátáńska/ pychá/ y nádętość Fáryzáyska/ y wymysł łákomych báłwochwálcow/ktorym miłośierdźie Boże y łáskę iego dáremną/á zasługę Krystusowę zbáwienną/záćimiáią/zniewazáią/y bluźnią: vczyć/iż człowiek zá doczesne karánie może Bogu vczynkámi swymi wypłáćić się y dosyć vczynić. Ktorey fałßywey náuki nie ćierpi słowo iásne y ßczyre miłego Bogá/y iednostáyny consens stárożytnych Doktorow Krześćiáńskich w náuce o dáremnym náßym w sámey zásłudze Krystusá Páná vspráwiedliwieniu. I. Sam syn Boży mowi v Mattheußá

Matth. 16.26.

świętego: Coż da człowiek czymby odkupił dußę swoię? A Piotr święty mowi w liśćie swym: Wiedząc iż nieskázonymi rzeczámi śrebrem ábo złotem

1 Pet. 1. 18.

Psal. 49. 8.

iesteśćie wykupieni/ ále drogą krwią Krystusową. Dawid też mowi: Zaden brátá nie okupi/ áni może dáć Bogu okupu zań: ábowiem iest drogi okup duße/á nigdy być nie może. Job mowi: Zgrzeßyłem o strożu ludzki/ y iákożći zá to dosyć vczynić mam? II. Dłużnik/ktory ná káżdy dźień/á práwie ná káżdą godźinę co raz to więcey długu przybiera/nie podobna rzecz/áby sam przez się/ieslíż go kto w tym nie zástąpi/wypráwić się z długu/y wypłáćić mogł: A iż káżdy człowiek y naspráwiedliwßy tákim iest dłużnikiem/ co dźień więcey przybiera/ piiąc grzech vstáwicznie iáko wodę; tedyć sam przez się spráwiedliwośći Bożey wypłáćić y dosyć vczynić nie może. Co się obiáśnia z słowá miłego Bogá. Ano mowi Krystus Pan v Mattheußá świętego/o onym dłużniku/ przez ktorego narod ludzki rozumie: Iż Kredytorowi swemu nie miał czym zápłáćić. Tenże mowi w Obiáwieniu:

Iob. 7. 20.

Iob. 15. 16.

Matth. 18. 25.

Apoc. 3. 13.

Nie wieß/iżeś nędzny/mizerny y vbogi/ślepy y ná-
NOTA. gi. Jeſliby ſię człowiek chcąc Bogu zá grzechy do-
ſyć vczynić oglądał ná vczynki ſwoie/ tedy ma ſię
też záraz w tym ná dwie rzeczy obeyźrzeć. Pier-
wßa/ iż czyniąc vczynki dobre ieſt iednák ſługą
niepożytecznym/ czyniącym co powinien/ nie zá
grzechy płácącym/ według onych ſłow Kryſtuſá
Luc. 17. 10. Páná v Lukaßá świętego: Gdy vczynićie wßyt-
ko co wam ieſt roſkazano/ mowćie ſłudzy nie vży-
teczni ieſteſmy: bochmy to cochmy byli winni/ vczy-
nilichmy. Druga/ ma vważyć/ czyiemi śiłámi co
dobrego czyni: nie ſwoimi właſnymi/ bo/ iáko mo-
2 Cor. 3. 5. wi ś. Páweł w liśćie do Koryntow: Z nas ſámych
nie możemy náwet myślić coby było dobrego/ ále/
Philip. 2. 13. iáko tenże w liśćie do Filipeńczykow mowi: Sam
Bog ſpráwuie w nas/ żebyſmy chćieli/ y żebyſmy
wykonywáli to co ieſt według vpodobánia iego.
Vczynki tedy káżdego człowieká wiernego/ ráczey
Bogu więtßym dłużnikiem czynią/ będąc dárem
Bożym/ nierzkąc áby miáły być zá grzechy doſyć
vczynieniem przed Bogiem. Vważáli to Doktoro-
wie Krześćiáńſcy. Auguſtyn mowi/ vważáiąc one
August. Serm. de Tēp. 151. ſłowá Dawidowe/ Coż oddam Pánu zá wßytko
co mi dáć raczył? mowi/ Myśliß Bogu oddáć/ ie-
ßcze bráć więcey chceß. A ieſliż przybieráć dárow
Bożych chceß/ dłużnikiem co raz więtßym ieſteś:
In Psal. 137. kiedyż będzieß płatnikiem? Tenże: Nie zálecam v-
czynkow rąk moich; boię ſię/ áby gdy ná nie poy-
źrzyß/ ználazłbyś więcey grzechow/ á niżeli vczyn-
kow. O to ćię tylko proßę/ o to mowię/ to vprośić
prágnę/ vczynkow rąk twoich nie wzgárdzay/ v-
czynek twoy we mnie widź/ á nie moy: ábowiem
moy ieſli obaczyß potępiaß/ á twoy gdy obaczyß/

koronuieß. Abowiem ktorekolwiek vczynki do-
bre mam/ od ćiebie ie o Boże mam/ y dla tegoż rá-
czey ſą twoie niż moie. *Bernardus* wyráźnie mowi: Bernar. Serm in Annunciat. B. Mariæ.
Nieſą tákowe ludzkie záſługi/ áby zá nie/ práwem
iákim/ winien Bog dawáć żywot wieczny/ ábo że-
by miał komu krzywdę czynić/ gdyby go nie dał.
Abowiem/ iż tego zámilczę/ że vczynki wßytkie ſą
dárem Bożym/ dla ktorych ráczey człowiek ieſt
dłużnikiem Bogu/ niż Bog człowiekowi/ coż ſą
wßytkie náße záſługi przećiwko ták wielkiey chwa-
le. III. Jeſliby ludźie po częśći zá grzechy mieli
doſyć czynić Bogu: tedyć Kryſtus Pan nie ieſt do-
ſtátecznym doſyć vczynieniem/ zá grzechy náße: nie
ieſt doſkonáłym przed Bogiem Oycem záſtępcą/
Zbáwićielem y Odkupićielem náßym. Bo z tych
dwu rzeczy muśi ſię iedná tylko oſtáć/ á druga v-
ſtąpić: Abo/ Kryſtus nie wßytkiego zá nas zápłá-
ćił/ nie we wßytkim nas záſtąpił/ nie zá wßytko
ſkutecznie doſyć vczynił/ y ták ſámi/ áby ſię zupeł-
nie doſyć ſtáło ſpráwiedliwośći Bożey/ oſtátká
dopłacáć muśimy: Abo to/ Jeſli Kryſtus zupeł-
nie wßytko zá nas zápłáćił/ y doſyć doſkonále v-
czynił; tedyć my Bogu doſyć czynić po częśći nie
mamy/ áni możemy/ y ná nas/ doſyć vczynienie tá-
kie Bogu/ nie ma być wyćiągáne. A iż wyżßey wy-
wiodło ſię to z piſmá świętego gruntownymi do-
wody/ iż Kryſtus Pan ieſt doſkonáłym doſyć v-
czynieniem zá grzechy náße przed Bogiem Oy-
cem: tedyć tá náuká o doſyć vczynieniu ludzkim/
Bogu zá grzechy/ iáko nißcząca doſkonále doſyć
vczynienie w záſłudze Kryſtuſá Páná/ oſtáć ſię
nie może. Cierpiećiey nie mogą ſłowá Apoſtolſkie
w liśćie do Gálátow one: Nie obrácam w niwecz Gal. 2. 21

łáski Krystusowey : bo iesliż przez zakon spráwie-
dliwość/tedyć Krystus Pan dármo vmárł. Nie
ćierpią tey náwet słowá Grzegorzá Papieżá/kto- [Greg.
ry mowi: Spráwiedliwy nász Orędownik Iezus [in Ezec.
Krystus zástąpi nas przed sądem Bożym. A ták [Hom: 7.
w nászym płáczu/ w nászych vczynkách nie vfay-
my/ále w przesłánym do Oycá nászym przyczyńcy.
IV. Iesliby ludźie zá grzechy po częśći iákiey mieli
Bogu dosyć czynić; tedyćby odpusczenie grze-
chow nie było dáremne z łáski sczyrey Bożey/ y
miałby się człowiek przed Bogiem czym pochlu-
bić: bo zá co dłużnik Kredytorowi dosyć czyni y
płáći/tego nie ma z łáski Kredytorá. Ale iż grze-
chow nászych odpusczenie iest dáremne z sczyre-
go miłośierdźia Bożego/ktorego się my sámą tyl-
ko wiárą vczestnikámi sstawamy/ według słow
[Ephes.2. 8.] Apostolskich w liśćie do Ephezow: Łáską iesteś-
śćie zbáwieni przez wiárę/ y tá nie z was/ dar ći to
Boży:nie z vczynkow/áby się kto nie chlubił. Te-
dyć my zá grzechy Bogu po częśći iákiey/ dosyć
czynić nie możemy/áni mamy. Co vważywszy Chri-
[Chriso. In cap:1 Epist ad Rō.Hō. 2. Serm.2.] zostom mowi: Nie twymi pracámi/ áni ćięszkim
potem możesz sobie spráwić spráwiedliwość/álec
potrzebá ábyś ią wźiął z dáru łáski Bożey/ktory z
wysoká iest/iednę tylko rzecz przynosząc/to iest/á-
byś wierzył. V. Iesliż Pan Bog przestawszy ná
dosyć vczynieniu syná swego ták nam odpuszcza
grzech/iż go zápámiętywa/on miłośierdźiem swym
okrywa/żadnego ná nas karánia/ áni dosyć vczy-
nienia/nie wyćiągáiąc: tedyć my Bogu zá grzechy
po częśći dosyć czynić nie mamy. A iż Bog ták
nam grzechy odpuszczáć raczy: tedyć tá náuká o
dosyc vczynieniu ludzkim Bogu zá grzechy / iáko

tá ktora nárusza doskonálego miłośierdźia y do-
skonáley spráwiedliwośći Bożey / ná plácu ostáć
się nie może. Bo iesliż Bog ná ludźiách wyćiąga
dosyć vczynienie / tedy ie wyćiąga ábo zá grzech
odpusczony/ábo zá nie odpusczony. Iesliż zá od-
pusczony/toć byby ł niespráwiedliwy:(co y z grze-
chem pomyslić) bo nie iest rzecz spráwiedliwa/zá
dług odpusczony wiecznie / zapłátę y dosyć vczy-
nienie wyćiągáć. Iesliżby też wyćiągał dosyć vczy-
nienie ná ludźiách zá grzech nie odpusczony : toć
nie przestawa ná Synaczku swym iednorodzo-
nym/áni w nim iest nam vbłagánym. Ale iż on był [2 Cor.5. 19.
w Synie swym świát sobie iednáiąc/y ná nim sá- [Mat. 33
mym przestawa/ y w nim nam iest vbłagány y v- [17.5.
spokoiony: tedyć on zá grzech ná ludźiách żadnego
dosyć vczynienia sobie nie wyćiąga. Y dla tegoż
nie czytámy w pismie ś. áby Pan Bog odpuśćiw-
szy komu grzech / miał iákie dosyć vczynienie wy-
ćiągáć;ále to tylko wyćiąga/ áby ten/ komu grze-
chy odpusczone są/do grzechu się nie wrácał/wię-
cey nie grzeszył/ále żywotá zlepszył/y pobożnie żył:
co nie iest dosyć vczynieniem zá grzechy przeszłe/
ále ráczey vstrzeżeniem się y wárowániem vtrá-
cenia łáski Bogá przeiednánego / y odpusczenia
grzechow raz z łáski dostąpionego. Mamy tego [Luc. 7.
przykład w Mágdálenie/ w Iáwnogrzesznik u/w [Luc.18.
Márnotrátnym synie/w Pietrze świętym/w Ko- [Luc.15. Ioh. 20.
rynt czyku: Tym odpuśćiwszy grzech/żadnego ka- [2 Cor.2.
ránia y dosyć vczynienia ná nich nie wyćiągał. Z
tądże *Ambrosius* o tym nadobnie ták nápisał/Piotr [Amb. In Lucā
żałował y płákał / iż błądził iáko człowiek : nie [lib. 10.
znáyduię co mowił/znáyduię że płákał:o łzách ie- [cap. 22. Et Serm.
go czytam/o dosyć vczynieniu nie czytam. Chryzo- [46.

Chryso. orat. de S. Philogo.

stom mowi: Nie rzekł Pan Piotrowi/ Porzuć pieniądze/ pość/ trap się pracámi: ále tylko/ Pás owce moie. Czytamy v Janá świętego/ gdy Pan Kristus vzdrowił onego człowieká páráliżem zárázoneº/ rzekł mu:

Ioh. 5. 14

Otożeś się zstał zdrowym/ nie grzesz więcey/ áby ćię potym co gorszego nie potkáło. Gdźie záraz widźimy dwie rzeczy: Jedná/ Odpuśćiwszy grzech/ záraz też odpuśćił y karánie zań. Druga: Nie mowi mu/ sus/ pielgrzymuy zá grzech zć. ále mu tylko mowi/ Nie grzesz więcey. Tákąż rádę dał oney niewieśćie cudzołożnicy/ mowiąc/ iáko Jan ś. pisze:

Ioh. 8. 11

Idźże/ á więcey nie grzesz. Nie mowi iey Pan: Idźże/ á vczyń dosyć zá karánie/ śiedm lat pokutuy/ ná Kośćioł day/ ná kolánkách około Kośćiołá chodź/ święte mieyscá o swey ábo cudzey stráwie náwiedzay: ále iey rzekł/ Idźże/ á więcey nie grzesz. To tedy tylko/ miásto iákiego z nászey strony dosyć vczynienia/ Bog/ grzechy nam odpuśćiwszy/ ná nas wyćiąga/ ábyśmy raz Bogá vbłagánego/ grzechámi zásię nie gniewáli; ále więcey nie grzeszyli/ żywotá zlepszyli: ábędąc wdźięczni zbáwienney łáski Bożey/ ná świećie trzeźwie/ spráwiedliwie y pobożnie żyli.

Tit. 2.

Co też Doktorowie krześćiáńscy (ácz nie właśnie/ wszákże znośniey) dosyć vczynieniem zwáli/ y do niego ludźi wiedli.

Chriso. Hō: 44. in Gen.

Chrizostom mowi: Jedney rzeczy chce/ mowi Pan Bog/ to iest/ áby ludźie wyznawáli grzechy/ y od nich się wstrzymawáli/ á ia dáley nie karzę ich zá grzech.

In 1. Cor 11. Hom. 28.

Tenże/ vważáiąc słowá Apostolskie/ Gdybyśmy się sámi rozsądzáli/ mowi Páweł święty: nie rzekł/ Gdy siebie sámi skarzemy/ nád sobą się pomśćimy: ále mowi/ Gdybyśmy się sámi rozsądzáli; to iest/ gdybyśmy tylko chćieli grzech vznáć.

Orat. de Philogō

Tenże: Odstąp od złego/ bądź cnotliwy/ przestań niepráwośći/ obiecuy że się tego ná potym nie dopuśćisz/ á dosyć ná tym będźie do wymowki. Ja świádczę y ręczę/ iesliby kto z nas ludźi/ grzechom podległych/ odstępuiąc od dawnych złych spraw/ szczyrze y prawdźiwie obiecował Bogu/ ná potym nigdy się do nich nie wrácáć/ tedyć Bog nic inszego niechce do dosyć vczynienia dálszego. Támże: Te rzeczy nie potrzebuią áni wiela dni/ áni lat/ ále tylko przedśięwźiętego vmysłu/ iednym dniem bywáią wypełnione.

Lib. de Dogmat Eccl: ca. 54.

Augustyn: Dosyć vczynienie pokuty iest/ przyczyny grzechow wykorzenić/ áni się ich więcey dopuszczáć. A iż Doktorowie czásem iáłmużnę/ płácz/ post zć. zwáli zá grzech dosyć vczynieniem: tedy to czynili/ nie dla tego/ áby mieli być tego mniemánia/ że temi rzeczámi ludźie Bogu mogą grzechy y karánie doczesne y wieczne nágrodźić/ zá nie dosyć vczynić/ onego vbłagáć/ y sobie odpuszczenie y żywot wieczny/ zásłużyć. Bo oni wiedźieli z náuki słowá Bożego/ iż sam Jezus Krystus iest dosyć vczynieniem zá grzechy y karánie ludzkie/ iáko się z nich pokázuie.

Hilariº In Psal. 142.

Hilarius mowi: Przystoyne to iest ludzkiego wstydu wyznánie/ áby swoie wprowádzenie przez Duchá świętego do źiemie dobrey (żywot wieczny przez dobrą źiemię rozumie) nie swoiey zasłudze hárdźie przypisował/ áni przez dosyć vczynienie pobożney posługi tego sobie żądał: ále tego wszytkiego czekał ku obiáśnieniu w sobie imienia Bożeº/ áby rozumiał/ iż dla czći imienia Bożego iest w źiemi dobrey.

Amb. De Iaco. & vita beata. li: 1. c. 5.

Ambrosius: Przyszedł pan Jezus/ ktory násze karánie do krzyżá przybił/ grzechy nam dárował. W ktorego śmierći vspráwiedliwieni iesteśmy/ áby

wßytek świát oczyśćion był iego krwią. Jesliże tedy w iego śmierći odpußczone nam są grzechy/ tedyć męki y karánie grzechow náßych w śmierći iego / vmárło / y gwozdźiámi krzyżá iego przybite iest. *Bernardus* mowi: Grzechy twoie wielkie są/ y názbyt wielkie / żadnym sposobem zá ták wiele grzechow/ y zá ták wielkie złośći/ choćbyś sie z skory obłupił/ dosyć nie vczyniß. Tenże: Dosyć vczynienie iednego (to iest Krystusá) wßytkim iest poczytáne/ iáko tego/ ktory sam ieden wßytkich grzechy nośił; á inßy nie iest ználeziony/ ktoryby dosyć vczynił. Abowiem głowá y ćiáło ieden iest Krystus: dosyć tedy vczyniłá głowá zá członki. Náwet y Scholástikowie / nie tylko Patres, ná to zezwaláią/ iż sam Jezus Krystus iest skutecznym dosyć vczynieniem zá grzechy náße. *Bonaventura* mowi: Poniewasz człowiek nie mogł zá ták wielką obrázę dosyć vczynić/ przetoß dał Bog zbáwićielá y pośrzedniká/ ktoryby dosyć vczynił zá obrázę: ząd że w sámey wierze męki Krystusowey bywa odpußczona wßelka winá/ á bez wiáry iego żaden nie bywa vspráwiedliwion. *Scotus*: Nie może sie dosyć sstáć zá grzech/ iedno w mocy męki Krystusowey. Ale dla tego iáłmużnę/ płácz/ post/ ꝛc. (ácz niewłasnie) zwáli dosyć vczynieniem: iż te rzeczy zwierzchowne/ iáko iáłmużná/ post/ wyłączenie od społeczności/ płácz/ iáwne pokutowánie/ były znákiem / wyświádczeniem wstydu y żalu serdecznego / ktory mieli iáwnie pokutuiący zá iáwne grzechy/ y poniekąd były dosyć vczynieniem Kośćiołowi. Abowiem stárzy Krześćiánie to byli postánowili/ świádczy *Eusebius*, *Sozomenus*, *Tertullianus*, *Origenes*, *Cyprianus*, *Augustinus*, y inßy: áby ći/

Bern. In Cant. Serm. 38.
Epist: 190.
Bonav. In lib: 4. Sēt: Dist 15. q. 1.
Scot. In lib. 4 Senten. Dist. 15. Et Hofmeister in cap. 24. Luc.
Euseb. lib. 5. c. 27. & lib 6. ca. 27. 35.
Sozom. lib. 7. cap. 16.

ktorzy iáwnie zgrzeßyli / iáwnie też y pokutowáli y karáni byli: y zwáli one pokute y wyłączánie Dosyć vczynieniem/ Dla tych przyczyn/ to postánowili wßy. I. Aby sie dowiedźieli / iesli ßczyrze y serdecznie zá grzechy żáłuią y pokutuią. II. Aby sie y drudzy bali/ nimi sie karáli/ grzechow sie strzegli. III. Aby to było iáwno niewiernym / że Kośćioł Krześćiáński nie vczy swey woley/ áni w grzechách złośnikom nie pobłaza. IV. Aby sie obrázonemu Kośćiołowi Bożemu dosyć sstáło. V. Aby zá iáwny grzech/ pokazáli też iáwny żal y wstyd: y dla tegoż powinni byli pokázowáć iáwne znáki pokuty względem grzechu / zá vznániem kośćielnym. VI. Aby wßytkim iáwno y wiádomo było o ich pokućie / ábo wyłączeniu. O czym wßytkim Doktorowie świádczą/ sámi sie wykłádáiąc. August: mowi: Kto pokutuie/ koniecznie niechay pokutuie/ á żáłość niechay łzámi pokázuie. Támże: Ktory wiele ich obráził/ grzeßąc: potrzebá áby ich też wiele vbłagał dosyć im czyniąc. Tenże: Jáko żáłość iest pokućie towárzyßką / ták łzy/ świádkámi są złośći. Glozá mowi: Pozwierzchne dosyć vczynienie / iest znákiem skruchy serdeczney. Táß Glozá mowi: Dla tego bywa záłozona pokutá zá grzech/ áby sie dosyć sstáło Kośćiołowi/ ktory iest zgorßon. Czego y sam Bellármin nie przy (ácz ná inßym mieyscu przećiwnym iest sobie) mowiąc: Izali płácz/ krzyk/ nie są iáwnemi znáki żáłośći: prawdźiwa pokutá/ znáki ma przydáne pozwierzchne. Co sie tycze onego mieyscá / gdźie mowi Dániel/ według przetłumáczenia z Vulgaty/ Nábuchodonozorowi: Rády moiey posłuchay Krolu/ á grzechy twoie iáłmużnámi odkupuy / y nieprawośći twe

Tertul. lib. de Pœnit.
Orig in Psal. 37.
Cypr. lib. 3. Epist. 16 & Ser. de Lapsis.
August. lib. 1. Cap. 6. de Symbol ad Catechum.
Aug. lib de vera & falsa. Pœnit. Cap. 10. & 11.
Lib. Homiliar. Hom. 50
Glosa. Dist. 1. de Pœnit. in Canon. Vtrum. Et Sicut
Bell. lib 1. cap. 8. 17. 20. de Pœnit.
Dani. 4. 24.

miłośierdźiem nád vbogimi/ á za snadź Bog przebaczy złośći twoich: tedy to mieysce po zabobonnikách/ wymyślne dosyć vczynienie ludzkie zá grzechy forytuiących/ nie iest/ z tych ráciy. I. Dániel

1 Pet. 1. 18.

máiąc tegoż Duchá ś° ktorego Piotr ś./ wiedźiał to/ że skáźitelnemi rzeczámi śrebrem ábo złotem odkupieni być nie możemy/ iedno krwią niepokalánego Báránká Jezusá Krystusá/ ktory iest vbłagániem y dosyć vczynieniem zá grzechy násze: o

Dan. 9. 24.

ktorym Mesyaszu sámże Dániel prorokował/ iáko miał grzechy zgłádźić/ y spráwiedliwość wieczną przywieść/ y dla tegoż sam nie tylko od złotá/ śrebrá/ ále też od postow/ iáłmuzn/ y wszelákich dobrych vczynkow/ áppellował do miłośierdźia Bo-

Dan. 9. 18.

żego/ iáko czytamy támże. Nie mogł tedy rádźić Krolowi/ áby v Bogá grzechy odkupował/ y zá nie iáłmuznámi y pieniądzmi dosyć czynił. II. Toż mieysce z gruntu wáli dosyć vczynienie ludzkie. Bo temi słowy Dániel Krolowi/ zá pokutę prawdźiwą/ ktorey znákiem pozwierzchnim miáłá być iáłmużná/ obiecuie z łáski y z miłośierdźia Bożego/ nie zá żadną zapłátę y okup/ grzechow odpuszczenie/ mowiąc/ A za snadź pan Bog przeyźrzy/ przebaczy/ ábo odpuśći/ złośći twoich. Co Bog miał Krolowi z łáski przeyźrzeć y odpuśćić/ zá to iemu Krol áni mogł áni miał pieniądzmi dosyć czynić: y/ co Krol mogł pieniądzmi odkupić/ w tym mu nie potrzebá było miłośierdźia y odpuszczenia Bożego. III. Jeśli Nábuchodonozor miał odkupowáć

Bellar. li. 4. ca. 3. 4. de pœnit.

grzechy tedy/ według Rzymiánow/ ábo miał odkupić winę/ ábo doczesne karánie. winy nie mogł odkupić: bo sámi wyznawáią Rzymiánie/ że winy nie może krom Krystusá nikt odkupić. Karánia

też doczesnego nie mogł odkupowáć: á to dla tego/ iż/ według náuki sámychże Rzymian/ ći tylko mogą odkupić doczesne karánie/ ktorym winá w Krystusie iest odpuszczona/ ktorzy z Bogiem poiednáni są: á iż tákim nie był Krol pogánin; tedyć nie mogł grzechow odkupowáć: á zá tym/ według nichże sámych/ nie mogł mu Dániel do tego rádźić. IV. Tłumácze Bibliey świętey/ z Żydowskiego ięzyká ná insze/ ináczey niż Vulgatá/ to mieysce przełożyli. Pagninus w Łáćińskiey versiey temi słowy: Grzechy twoie/ Krolu/ spráwiedliwośćią odkupuy/ á nieprawośći miłośierdźiem vbogich/ (*si forte sit prolongatio paci tuæ*) ieśli snadź będźie przedłużenie pokoiu twoiego. Według ktorey versiey Págninowey/ Dániel Krolowi zá czynieniem iáłmużn/ nie odpuszczenie grzechow/ ále przedłużenie pokoiu y krolowánia obiecuie. Inszy záśię tłumácze ták przekłádáią: Grzechy twoie/ o Krolu/ spráwiedliwośćią (*abrumpe*) oderwi/ á nieprawośći

Tremellius & Iunius.

twe łáską przećiwko vtrapionym/ ieśli snadź będźie iákie przedłużenie pokoiowi twemu. Przy ktoreykolwiek versiey zostániemy/ z okolicznośći textu ten być zmysł słow Dánielá Proroká obaczymy: Ponieważ Krolu przez to widzenie we śnie/ Bog zá twoie báłwochwálstwo y spráwy tyránskie á pychę pod niebo wynioslą/ grozi tobie rozerwániem krolestwá/ ćiebie stłumieniem z krolewskiego Máiestatu/ przetosz ia tobie rádzę/ chćiałlibyś tego vyść/ grzechy y nieprawośći twe od śiebie odetni/ odrzuć/ á sąd Boży strászny vprzedź prawdźiwą pokutą/ do spráwiedliwośći się vday/ czego znákiem będźie/ gdy ty z ludem Bożym y z inszemi poddánemi/ twoim tyráństwem strapionemi przez

ten czás / będźieß się łáskáwie obchodźił / gdy ná-
grodźiß/ oddaß/ wroćiß/ coś poddánym niespra-
wiedliwie wydárł/y ták względem ludźi ktoryches
Tertul. de Pœn.
też drapiestwem obráźił/grzechy odkupiß. Dokto-
rowie Krześćiáńscy/ rádę Dánielowę y pokutę Ná-
buchodonozorowę iáwną przypodobywáią / y
przyrownywáią / do oney pokuty iáwney / ktorą
czynili iáwnie grzeßący/czyniąc dosyć kośćiołowi:
znáć że tych słow nie rozumieli/ o nagrodźie y od-
kupieniu grzechow Bogu: ále o nagrodźie krzywd
ludźiom zubożonym y vkrzywdzonym. Gwałt te-
dy wielki czynią Pismu świętemu ktorzy tych słow
Dánielowych / przećiwko iego náuce/ ku podpár-
ćiu zmyślonego od ludźi dosyć vczynienia zá grze-
chy przed Bogiem/ náćiągáią. Lecz my tę náukę o
skutecznym á doskonáłym dosyć vczynieniu náßym
w zásłudze Krystusá Páná/ y o dáremnym z łáski
Bożey grzechow odpußczeniu/ Doktorem Ber-
nárdem zámknę/ ktorego słowá godne są pámięći/
Serm. 1. in Annun. B. Mariæ.
á rzec są: Swiádectwo / ktore świádczy Duch ś.
duchowi náßemu / wierzę iż w tych trzech rzeczách
należy: Naprzod bowiem to potrzebá wierzyć / iż
grzechow odpußczenia mieć nie możeß/ iedno przez
miłośierdźie Boże. Druga/ że nie możeß mieć zgo-
łá żadnego dobrego vczynku / ieslić y tego nie da
Pan Bog. Trzećia/ że żywotá wiecznego/ nie mo-
żeß żadnemi vczynkámi zásłużyć / ieslić z łáski nie
będźie dány.

O żegnániu. August. Apud Gratia distin. II Cã. Ecclesiast. Tertul. lib. de Corona militis. Basil. li. de Spi. Sancto Cap. 27. Gosa in Canon. Eccles. dist. 11. Bellar. lib. 2. Cap. 24. de Effect Sacram.

Pytanie. Jeslize żegnánie ręką wßytką/ ábo
iednym/ bądź też dwiemá pálcy/ bydłá/ ludźi/ czo-
łá/ pierśi/ rámion/ y inßych rzeczy/ ꝛc. należy vży-
wáć Krześćiánom / ná obronę przećiwko ßátá-
nom/ czárom/ błyskániom/ chmurow / trućiznom/

chorobom / nieprzyiaćielom / ꝛc. y zácżynáiąc co-
kolwiek/ bądź iedząc/ piiąc/ obłocząc się/ w drogę
iádąc/ przy świetle/ kłádąc się/ ꝛc. bądź też element
pospolity do spráwy Sákrámentney odłączáiąc/
y poświącáiąc?

Odpovviedz. Nie należy/ y nie iest to rzecz
potrzebna. Co się pokázuie z tych przyczyn. I. Że-
gnánie nie ma gruntu w słowie Bożym / áni do-
wodu z pismá ś°. *Augustinus*, *Tertullianus*, *Basilius*,
mowią : Ktorez pismo znákiem krzyżá zbáwienie
przynoßącego/ náuczyło wierne znáczyć się? Glo-
zá dokłáda: Pismo stárego y nowego Zakonu/ nie
vczy żegnánia znákiem krzyżá. Toż mowi *Bellar-
minus*: Wodá święcona/ znák krzyżá/ Exorcizmy/
y inße ceremonie krzest vprzedzáiące / w pismie
świętym nie znáyduią się. Poniewaz ták: tedyć ono
ná plácu zostáć się nie może/ co niektorzy żegnánie
Exod. 12. Greg. Hom. 22
wywodzą z Figur zakonnych : Bo oná krew Bá-
1 Cor. 5. 7.
ránkowá/ znáczyłá/ nie żegnánie/ ále krew Krystu-
sowę/ iáko wyznawa Grzegorz wielki. Ono TAV,
Ezech. 9 Hier. in Cap. 9. Ezech.
wykłáda się Zakon/ iáko piße Hieronim/ ktory iest
ná sercu wiernych wybity. II. Syn Boży/ ludźi/
Sákrámentow/ chlebow/ ꝛc. nie żegnał/ ále im bło-
Hiere. 31. 33.
gosłáwił. Czytamy v Mátthea: świętego/ y v Já-
Mat. 15. 36.
ná świętego/ iáko Pan chleb y ryby błogosłáwił/
nie żegnał. Tákżeż żegnániem z chlebá Sákrá-
Ioh. 6. 11.
mentu nie czynił / tylko on chleb błogosłáwił / to
iest / dźięki nád nim czynił / iáko pißą Ewánieli-
stowie. Wegá Jezuitá toż zeznawa mowiąc: Żá-
Vega Lib: de Euchar: fol: 10. Thes: 16.
den tego nie przy/ iż poświącáć nic inßego nie iest/
iedno błogosłáwić / gdyż ták Páwel ś. iáko y in-
ßy trzey Ewánielistowie pißą / iż błogosłáwień-
stwem Krystusá mowiącego / To iest ćiáło moie/

chleb był poświęcony. Abowiem nie iest to bło-
gosłáwić/znák vczynić/iáko głupi rozumieią. Co
gdyby ináczey było / tedy miał rzec Ewánielistá/
Znák vczynił mowiąc. Ale/ rzeczy iákieykolwiek
dobrze życzyć/ktorym sposobem Bog Abráhámo-
wi błogosłáwił/mowiąc: W naśieniu twoim bę-
dą vbłogosłáwione wszytkie narody. Czytamy v
Luc.24. Lukaszá świętego/kiedy Apostołom błogosłáwić
50. miał/ręce podniosł/słowá są iego: Podniozszy ręce
błogosłáwił im. Tenże: Syn Boży nie podał nam
broni ná szátáná/ná czáry/ná chmury/ná choroby/
ná trucizny/ ná błyskáwice/żegnánia: ále imię swe/
modlitwę do páná Bogá/post prawdźiwy: bo ták
Mar.16. mowi v Márká świętego/ Przez imię moie dyá-
17. belstwá wyrzucáć będą: á v Máttheuszá ś°. mo-
Mat.17. wi/Ten rodzay dyabelski nie wychodźi iedno przez
21. modlitwę y post. Zegnánia nie wspomina/ znáć że
to kreślánie szátáná nie odpędźi. III. Apostoło-
wie święći ludźi nie żegnáli/áni żegnáć vczyli/ zná-
ku krzyżá ná dyabły / ná choroby/ ná trucizny/&c.
nie vkázowáli: tylko modlitwy/słowo Boże/wiá-
rę/pobożność/ imię Krystusowe / w imię ktorego
wszytko záczynáli / y ktorym dyabły wyganiáli/
choroby vzdrawiáli/ &c. O czym czytamy w liśćie
1 Tim.4. do Tymotheuszá. Pokármy poświęcone bywáią
5. Colos.3. przez słowo Boże y modlitwę. A do Kolossensow
17. mowi tenże Apostoł: Cokolwiek vczynićie mową
ábo skutkiem/czyńćie w imię Jezusowo/dźiękuiąc
Phil.2. Bogu y Oycu przezeń. A do Filipensow mowi: W
10. imię Juzusowe wszelkie koláno vpada / niebieskie
y ziemskie. Tenże Apostoł / gdy wyganiał dyabłá
Act.16. z iedney Pánny/nie kropił iey/ áni żegnał/ ále tyl-
18. ko mowił/ iáko czytamy w Dźieiách Apostolskich:

Roskázuięć przez imię Páná Jezusá Krystusá / á- Act.28.8.
byś od niey wyszedł. Wkłádániem rąk chore vzdrá- Mar.16.
wiáli/podług roskazánia Páńskiego. Tenże Apo- 17.
stoł Páwel ś: broń ná szátáná/ ná czáry/&c. szero-
ko wypisuie w liśćie do Efezow/ tákże ś. Piotr w Eph.5.12
liśćie pierwszym/ y święty Jan w liśćie swoim: 1 Pet.5. 8.
żegnánia zámilczeli/czegoby nie czynili/gdyby by- 1 Ioh.5.
li rozumieli / że żegnániem może człowiek szátáná 5.
zwyćiężyć/y od śiebie odegnáć. Pámiętáli ná Kry-
stusá Páná/ktory nie żegnániem/ále pismem świę- Mat.4.
tym szátáná poráźił / ktore názywa *Chrisostomus* 10. Chriso.
zbroią przećiwko szátánowi. A iż niektorzy mo- Hom.2.
wią / żeby żegnánie miáło być vstáwą nie pisáną in Mat.
Apostolską: mylą się ná tym bárzo. Abowiem świę-
ći Apostołowie czego vstnie vczyli / to potym ná
piśmie świętym zostáwili: o czym świádczy świę-
ty Páweł/w liśćie do Koryntow/y Doktor *Iræne-* 2 Cor.1.
us. Zwálić też Apostolską vstáwą Doktorowie/ 13. 2 Cor.
iáko *Epiphanius*, tydźień przed wielką nocą pośćić/ 10.11.
tylko chleb iedząc á wodę piiąc. *Augustinus* dawá- Iren.li.3
nie Sákrámentu dźiatkom máłym názywał vstá- Cap.1.
wą Apostolską: á przećię przećiwnicy onych nie- Epiph.
przestrzegáią: bo nie máią gruntu w słowie Bo- in Compend.
żym. Niechayże nam też zá złe nie máią / że my też doctr.
tey vstáwy zmyśloney nie przestrzegamy. IV. Do- August.
ktorowie niektorzy po czásiech Apostolskich to że- lib.1.
gnánie postánowili tym vmysłem / áby było zná- de remiss peccat.
kiem Krześćiáństwá / rozeznániem Krześćian od Et Merit
Pogan/y áby tym znákiem dawáli znáć/ iż nie tyl- cap.24.
ko się nie wstydáli zá vkrzyżowánego Krystusá/
ále też w nim wszytkę nádźieię zbáwienia pokłá-
dáli. *Iustinus* mowi: Cechy y znáki/ ktore v nas są/ Iustin.
tey rzeczy (to iest męki/śmierći Krystá páná krzy- Apolog. 2.

żowey) moc pokázują. *Auguſtinus* mowi: Mędrko-
wie tego świátá (to ieſt Pogáni) ßydzą z nas dla
krzyżá Kryſtuſowego/ y mowią: Jákież ſerce ma-
ćie/ ktorzy Kryſtuſá vkrzyżowánego chwalćie? Já-
kie mamy/ y owßem nie wáße. Támże: Aby ſię czło-
wiek zá krzyż nie wſtydał/ ná czele go czyni/ gdźie
ieſt wſtydu mieyſce. Oney iednák ceremoniey tyl-
ko ná czele vżywáli: pokázuie ſię z Doktorow/ kto-
rzy mowili/ iáko Tertullian/ Cypryan/ y Auguſtyn/
Czoło znákiem krzyżá trzemy: á Rzymiánie ſko-
czyli od czołá do pásá. A wßákoż tá ceremonia
wolna byłá: co ſię pokázuie z onych słow dawnego
Kośćiołá/ ktory mowił v Minutiuſá: My krzyżow
nie chwalimy/ áni o nie dbamy. W niey nie vfano/
nádźieie/ mocy/ ſkutku nie pokłádano/ áni zámy-
kano: ále w ſámym Kryſtuśie vkrzyżowánym. R-
nie onemu znákowi odegnánie ßátáná/ czar/ vzdro-
wienie chorob przypiſowano: ále wierze w Kry-
ſtuſá vkrzyżowánego/ ono tylko zá cechę y znák
mocy máiąc. Co ſię pokázuie nie tylko z Juſtyná/
ále y z Konſtántiná Ceſárzá/ ktory choć kazał ná
chorągwiách málowáć krzyże: iednák w nich nie
vfał/ onym nic nie przypiſował/ ále ſámemu Kry-
ſtuſowi. y dla tegoż iáko pißę *Nicephorus*, nád
krzyżámi te słowá kazał piſáć/ Jezus Kryſtus zwy-
ćięża. A ieſliby niektorzy Doktorowie żegnániu
iáką moc przypiſowáli ná ßátány y ná czáry: tedy
to nie ma nikogo obchodźić. Abowiem też y dru-
dzy/ iáko *Auguſtinus*, co o nim zeznawa y *Bellarmi-
nus*, żegnánie Sákrámentem názywáli: Czemu nie
wierzą Rzymiánie/ boiąc ſię ośmi/ miáſto śiedmi
Sákrámentow. Też wolność y my mamy to przyi-
mowáć z Doktorow/ co ſię z piſmem świętym zga-

August. Serm: 8. de verb: Apoſt.

Lib. de coro: Milit: Lib: 4. Epiſt: 6. In Pſal: 141. Minutius in Octavio.

Niceph. Lib: 8. cap: 32. Hiſt. Auguſt. Serm. 19. de Sáctis Et in Pſal. 141 lib: 2. cap: 24. de Effec. Sacram.

dza. V. Jeſli ſię dźiały iákie cudá przy żegnániu/
tedy ſię to ſstáło nie żegnániem/ áni kreślániem/
nie chárákterámi/ áni ſyllábámi/ áni dźwiękiem
słow: ále słowem Bożym/ modlitwámi nabożny-
mi/ wiárą w Kryſtuſá vkrzyżowánego. Abowiem
ßátan/ czáry/ trućizny y chmury/ żegnánia ſię na-
mniey nie boią/ áni ich tym vſtráßy: (A ieſli ſię czá-
ſem rzekomo boi ßátan/ tedy to czyni chytrze/ ßtu-
cznie/ zmyśláiąc iákoby ſię znáku krzyżá bał/ áby
onym zmyślonym baniem ludźi w zabobońiech v-
twierdźił/ od rzeczy/ ſkutku y mocy/ odwiodßy/ kto-
ra ſię nam ziáwiłá w śmierći krzyżowey Kryſtuſá
Páná) mamy tego wiele przykłádow. Hiláryon
czáſu pokus w ſrogich wrzaſkách/ rykách/ y pi-
ſkách/ widząc á ono ßátáni nań náćieráli konno/
choć ſię żegnał/ nic mu to nie pomogło: áż kiedy iął
wzywáć Jezuſá Kryſtuſá/ vćichnęło dyabelſtwo/
świádczy *Hieronymus*: Coż pomogło Wiktorowi
III. Papieżowi żegnánie przy Mßey winá w kieli-
chu/ ktore oney trućizny nie odmieniło/ ktorą mu
nágotowáli iego nieprzyiaćiele: bo wypiwßy z kie-
lichá/ vmrzeć muśiał: pißę *Martinus Polonus* y *Nau-
clerus*. Toż ſię przydáło Ceſárzowi Henrykowi 7.
ktorego mnich otruł w Sákrámenćie żegnánym/
pißę *Nauclerus* y *Cromerus*. Izaż owych piorun nie
zábiia/ ktorzy żegnániem chcą rozpędźić chmury?
Izaż onych nie imie ſię kulá/ ſtrzałá/ ktorzy chá-
raktery y krzyżyki przy ſobie miewáią? Jeſli ſię ßá-
tan żegnánia boi/ á czemuż czárownice/ ktore ze
dyabły narabiáią/ namnieyßego czáru nie vczynią
bez żegnánia y wody święconey? VI. Iż w żegná-
niu pożytki/ nie tylko potoczne/ ále y duchowne po-
kázuią: á miedzy inßymi/ w żegnániu od czołá do

To ſam Auguſ: radźi. Epiſt. 48 111. 112. *Wiedząc że błądźili*

Hier. In vit. Hilar.

In vita Victo. 3.

Naucl. Volum. 2 Gener. 44. Crom. Lib. 11. Rer. polonic.

páſá / od páſá do rámion / wywodzą liczbę trzech
Boſkich oſob: tym dowodem więcey Aryany w błę-
dźie vtwierdzáią / niżeli ſámych śiebie w wierze
zmacniáią: bo gdyby śię godźiło tákowymi wywo-
dy nárabiáć/ rychleyby tym y tákowym żegnániem
pokazáło śię Aryiáńſtwo: Abowiem gdy rękę ná
czoło kłádą / mowią / w imię Oycá/ gdy rękę od
czołá do páſá zniżą/ mowią y Syná: gdy zás rękę
od páſá do rámion podnoßą/ mowią y Duchá ś°:
tedyć tym żegnániem vkázuią / iż Oćiec ieſt więt-
ßy/ Syn mnieyßy/ Duch święty śrzedni. A nie tyl-
koby śię Aryiáńſtwo pokazáło/ ále y Neſtoryáń-
ſtwo/ ktore miáſto trzech oſob wnośi cztery: co też
y to żegnánie w ſobie mieć muśi: Bo Oycá ná cze-
le znáczy/ Syná ná pierśiách: Duchá ná rámieniu
lewym: á ná práwym świętego: To cztery perſony
będą. A ieſli kłádźie nie rozdźieláiąc tych słow/
Duchá świętego ná rámieniu lewym / toć będźie
krzyż nie zupełny ále ná kßtałt litery t. opák wy-
wroconey. VII. Rzymiánie żegnániu pálcy przy-
piſuią y przywłaßczáią odegnánie ßátáná/ zepſo-
wánie czar/ odpędzenie chmur/ odbićie kul y ſtrzał/
vzdrowienie chorob / poświęcenie Sákrámentu/
iadłá/ ßat/ domow/ moc nád bydłę y wilki/ twier-
dząc y rozumieiąc że przez tego żegnánia nic śię
ſtáć nie może / Sákrámentá bez niego nie mogą
być/ pokármy bez niego ſą nieczyſte. Co śię poká-
zuie nie tylko z owych krzyżykow w modlitwách
náznáczonych: Nie tylko z świętego Fránćiſzká/
ktory wilki żegnał/ áby ludźiom ßkody nie czynili/
iáko czytamy *lib. Conformit. fol.* 112. ktore° y dźiś
mogliby kiężá náſládowáć/ á wilki przeżegnáć/ bo
Pōtific: ludźiom wielką ßkodę czynią: Ale y z Pontifikału/

w ktorym Biſkup święcąc kiężą/ ręce im máżąc/ y venet.
ná nich krzyże krzyżmem czyniąc/ mowi: Rácz po- impreſ.
święćić Pánie ty ręce przez to pomázánie y náße
pożegnánie/ áby cokolwiek będą żegnáć było prze-
żegnano / y cokolwiek będą poświącáć było po-
święcono. Y z Skárgi/ ktory śmiał nápiſáć: Zná- *Skár.*
kiem krzyżá bywa poświęcone ćiáło Páńſkie. To Artic. 8.
nie słowy onymi/ To ieſt ćiáło moie/ iáko twierdźi fol. 211.
Bellarminus. To on chleb / ktory Pan dawał vcz- Bellar.
niom/ zowąc go ćiáłem ſwym/ nie był Sákrámen- Lib: 4.
tem; bo go Pan nie żegnał/ tylko błogosłáwił / to cap. 13.
ieſt/ dźięki nád nim czynił. Toć one pokármy kto- de Euch.
rych Pan Kryſtus ná pußczy nie żegnał/ były nie-
czyſte. A zápomniawßy śię nápiſał w kázániu ná
Poniedźiałek Wielkonocny w częśći pierwßey: fol. 190.
Náße ludzkie błogosłáwieńſtwo/ gdy chleb żegna-
my/ ábo v ſtołu potráwy/ rzeczy śię żegnániem ná-
ßym nie mienią/ &c. VIII. Sámi ſprzećiwnicy/ á ile
bácznieyßy/ nie kázą vfáć w żegnániu/ áni mu mo-
cy iákiey przypiſowáć/ słowá ſą Hozinßowe: My Hoſ.
áni w Krzyżmie/ áni w znáku krzyżá nádźieie zbá- Lib. 3.
wienia nie pokłádamy; ále w ſámym Kryſtuśie v- de Tract
krzyżowánym/ ktorego temi znáki widomemi zná- Bellar.
czymy. Y dla tegoß też wierzymy/ że bez tych zná- lib. 1.
kow może człowiek zbáwienia wiecznego doſtą- cap. 20.
pić. *Bellarminus* mowi: My mocy áni w znákách/ de Sacr.
áni w dźwięku/ áni w liczbie ſyllab / nie pokłáda- in gene. re.
my. Tenże: Skutek dáleko więcey pochodźi z wiá- Lib. 2. cap. 30.
ry/ y z dufnośći/ y z nabożeńſtwá zewnętrznego/ á de imag.
niżeli z ſámego znáku krzyżá / &c. A przetoż my tę
ceremonią opußczamy/ iáko nie potrzebną/ dla ro-
zmáitych zabobonow/ przykłádem Krolá Ezechi- 4 Reg.
aßá: ktory onego węzá zepſował/ gdy go niektorzy 18. 4.

vżywáli ná báłwochwálſtwo: áby ták prawdá y moc Kryſtuſá Páná/ byłá zátrzymána/ w piśmie świętym/ á nie w krzyżách.

O świę- cenia rozmái- tych rze- czy.

Pytanie. Co też rozumieß/ o święceniu pokármow rozmáitych/ napoiow wßelákich/ wody/ bágná/ dzwonow/ ágnuſkow woſkowych/ ogniow/ popiołu/ &c. máiąli te rzeczy być święcone dla zgłádzenia grzechow y zbáwienia dußnego/ ábo dla przydánia iákiey świątobliwośći/ y mocy.

1 Tim. 4. 5. *Pokármy. Napoie.*

Odpovviedz. Páweł ś. w liśćie do Tymoteuſzá/ vczy poświącáć wßelákie pokármy y napoie słowem y modlitwą/ wßákoż nie żegnániem áni kropieniem: słowá iego ſą/ Nie ma być odrzucono ieſliby z dźiękowániem przyimowano było. Gdyż poświęcono bywa przez słowo Boże y modlitwę: Dla tego/ ábyſmy tym poświącániem Páná Bogá o nie prośili/ onemu zá nie dźiękowáli/ iemu śię modlili/ żeby nam były ku zdrowiu z łáſki iego. Nie każe ich też áni záklináć/ dyabelſtwá z nich wyganiáć/ áni ich każe dla obrony dußney/ dla zbáwienia wiecznego/ y odpußczenia grzechow/ święćić: wiedźiał bowiem/ że pokármy należą brzuchowi/ nie zbáwieniu/ iáko ſam zeznawa w liśćie do Koryntow mowiąc: Pokármy ſą dla brzuchá.

1 Cor. 6. 13. Rom. 14 17.

á w liśćie do Rzymian mowi: Króleſtwo Boże nie ieſt pokarm áni napoy. Nie każe ich też dla tego święćić/ áby miáły być złe y nieczyſte: bo támże záraz mowi: Cokolwiek Bog ſtworzył/ dobre ieſt. A w liśćie do Rzymian mowi: Niemáß nic coby przez śię było nieczyſtego. Źle tedy czynią záwiedźieni Krześćiánie/ ktorzy nie pomniąc ná iedynego zbáwićielá Jezuſá Kryſtuſá/ dla zbáwienia dußnego święcą żegnániem/ kropieniem/ kádzeniem/ rozmáite pokármy y napoie/ w nich Duchá ś. zámykáią/ one záklináią: ktoby temu wierzyć niechćiał/ niech czyta ſtáre y nowe Agendy y Mßały.

Rom. 14 14.

Y záż nie ſą táśne słowá: Záklinam ćię ſtworzenie ſoli/ ábyś byłá wßytkim ćiebie pożywáiącym/ zdrowiem dußnym y ćieleſnym. w Agendźie Gnieźnieńſkiey ieſt/ Aby to ſtworzenie ſoli/ zſtáło śię zbáwiennym Sákrámentem/ &c. Błogosław Pánie to ſtworzenie owſá/ áby był lekárſtwem zbáwiennym. Ktorzy bykolwiek z tey słoniny vkuśili/ niech wezmą zdrowie ćieleſne/ y dußną obronę/ &c. Błogosłáwię ćię ſtworzenie winá/ przez wßytkie mocy niebieſkie/ ábyś było błogosłáwionym wßytkim vżywáiącym ćię/ ku zbáwieniu ćieleſnemu y dußnemu. Pánie pośli Duchá świętego/ w to ſtworzenie iáiec &c.

Agend. Miſſal. Craco. Miſſal. Cracov. Die Stephani. Die Ioánis. Die Paſchat.

Co śię tknie inßych rzeczy święcenia/ święći Apoſtołowie tego nie czynili/ áni nam ná piśmie ś. podáli. Wody święcenia poſtánowił Alexander Papież/ y zwał ią Sákrámentem/ zeznawa y ſam Bellarm. Ktorą święcą dla omywánia grzechow/ y odgániánia ßátáná/ mowiąc: Záklinam ćię ſtworzenie wody/ &c. ábyś śię zſtáłá wodą poprzyśiężoną ku odegnániu wßelákiey mocy nieprzyiaćioł/ &c. Ktorą gdy śię kropią/ mowią: Wodą święconą niechay będą zgłádzone grzechy náße. Nie pomnią iż krew Páná Kryſtuſowá ſámá omywa grzechy náße: ktorego omyćia zſtawamy śię vczeſtnikámi wiárą/ czego ieſt znákiem Krzeſt. A to wody święcenie/ dla omyćia grzechow/ wźięte ieſt częśćią od Żydow/ ktorą nieczyſtośći zakonne omywáne/ nie grzechy/ wyznawa ś. Páweł/ y Bellármin ſam. A ono omyćie w

Dist. de Cõsecr. 3. Can. Aquam. Bellar. lib. 2. Cap. 24. de Sacra. eſſe.

1 Ioh. 1. 7. Act. 15. 9. 22. 16.

kięgách Moyzeßowych / znáczyło omyćie we krwi
Páná Krystuſowey náße / tenże Apostoł támże ze=
znawa. Częścią też wzięli ie od pogan: ábowiem
pogáni gdy do Kośćiołá wchodźili / kropili się ſá=
mi / świádczy *Iuſtinus* : ábo kápłani stali we
drzwiách Kośćielnych / y kropili wchodzące / świá=
dczy *Theodoretus*. Abowiem nie godźiło się wniść
do Kośćiołá nikomu / áż pierwey grzechy z śiebie
omył: rozumieiąc że ono kropienie grzechy zmywá=
ło: co się pokázuie z kiąg Hyppocrátesowych / Ci=
ceronowych / y Owidiuſowych / etc. Dla ktorego omy=
wánia stało naczynie przed Kośćiołem v pogan /
pełne wody / wspomina *Lactantius*: y kropidło oli=
wne / *Virgilius* wspomina. A nietylko się ſámi kro=
pili / ále domy / miástá / y pokármy / świádczy *Theo=
doretus*. Jednego czáſu wſzedł do Kośćiołá / ktory
zwano *Fortunæ*, *Iulianus* Cesarz Apostátá / y z nim
Valentinianus Woyski Krześćiánin dobry / w tym
według obyczáiu ią ich kropić kápłan: á widząc
Valent: ná ßáćie swey kropkę wody / rozgniewał
się / y vderzył onego kápłaná / mowiąc mu: Nie o=
myłeś mię / áleś mię pomázał. Skąd się pokázuią
dwie rzeczy: Jedná / iáko támże mowi *Theodore=
tus*, iż pogáni rozumieli / że onym kropieniem omy=
wáli grzechy: Druga / Jż ten obyczay kropienia nie
był záchowány v prawowiernych Krześćian: bo
gdyby był záchowány / nie obráziłby się nim był
Valentinianus, ániby go był przypomniał *Theodo=
retus*. A widząc Cesarz co vczynił iego kápłanowi
Valentinianus, kazał go wſádźić do więźienia. Czę=
ścią też wzięli święcenie wody y kropienie od He=
retikow: Abowiem *Ebionitæ*, iáko świádczy *Epi=
phanius*, y Sámárytani y *Hemorobaptiſtæ*, vmárłe

Heb. 9. 10.
Bell. lib 3. Cap. 2 de Cult. Sanct.
Num. 19
Iuſtin. Apolog. 2.
Theod. lib. 3. Cap. 15.
Lib. de Morbo.
Li: 1. de Legib.
Lib: 2. Faſt:
Lact: Lib 8.
Lib: 6. Æneid:
Theod. lib. 3. Cap. 14.
Lib. 3. cap. 15.
Hæreſi: 30. 9. 17.

y żywe kropili / nie dla omyćia ćiáłá / ále grzechow.
A ták niechay wie stroná przećiwna / z kąd ma ori=
ginał święcenie wody / y kropienie się nią: áto nie
od Krystuſá / áni od Apostołow iego; ále od Ży=
dow / pogan / y kácerzow. Ktore kropienie nic inße=
go nie iest / iedno zniewáżenie Krztu / odnowienie /
powtarzánie / y popráwowánie iego; ktore potrze=
buie znieśienia y oddalenia. Bo iesli Augustyn one=
go vmywánia nog z wielą drugich nie pochwalał /
y rádźił ie opuśćić / áby kto nie rozumiał / że należy
do krztu: dáleko więcey o tym kropieniu to rozu=
mieć mamy / ktore się wkrádło ze złego rozumie=
nia. O czym czytay Bellárminá / ktory mowi: Jż
niekiedy przy krzćie niektorzy byli vzdrowieni / dla
tegoż wiele ich vżywáć poczęło / oprocz krztu / kro=
pienia: Dokłáda iednák ná inßym mieyscu: Nie
grzeßą ći / ktorzy się nie kropią. A iż Arfá dowodźi
wody / y inßych rzeczy święcenia / przywodząc cudá
ktore się dźiały przy kropieniu / y Elizeußá / ktory
solą wodę zepsowáną náprawił: tedy ná to ła=
twa odpowiedź. Jesli się tákie cudá dźiały przy
kropieniu wodą / tedy się dźiały nie mocą wody
święconey / (bo y teraz choć vżywáią wody zákle=
tey ſámiß przećiwnicy / iednák przećię nic im nie
pomaga; á czárnokiężnicy y czárownice ze diabły
nárabiáiąc / bez niey nic nie mogą) ále wzywániem
imienia Páná Krystuſowego / z mocną wiárą. O
czym czytay Epiphániuſá / Euzebiuſá / y inße. Co
się tycze Elizeußowego cudu / tedy tám ten dowod
nie pomaga im nic / y owßem wádźi: bo on wody
złe solą náprawował / á oni dobre solą: on wody
nie záklinał / oni záklináią: on dla vżywánia ćiele=
snego one wody náprawował / á oni dla omyćia

August. Epi: 119.
Bellar. Li: 1. cap 6. de Extre. unctio.
Lib. 4. cap: 18. de Rom. Pontifi.
Epiph. Hæreſi. 30.
Lib. 6. cap. 8: Hiſt. Tripar: Hiſt: Lib. 9. cap: 34:
4. Reg. 2

grzechow y zbáwienia.

Bágno. Kwiećie. Missal. Cracov.

Bágná/ kwiećia / rozg rozmáitych záklinánie y znich dyabłá wyganiánie wźięto od Pogan; o czym pátrz przed Pieśniámi ná kwiáty.

Dzwony.

Dzwonow święcenie/ ráczey krzczenie / bo ie omywáią/ máżą/ imioná im dawáią / niepodobáło się ludźiom pobożnym. Czytay o tym *in Gravam.* Grav. 51.

Agnuski.

Agnuskow woskowych święcenie/ á ráczey krzczenie/ bo ich krzczą/ iáko *liber Ceræmoniar.* zeznawa/ wynálazł Papież Vrban/ ktorym tę moc przywłaszcza/ iż gromy rozganiáią/ brzemiennym dopomagáią / grzechy gládzą / włáśnie iáko krew Páná Krystusowá/ ogień gáßą/ tonącego rátuią: czytay o tym bluźnierstwie *librum Ceræmon.* Abowiem te Agnuski woskowe wymyśliwßy Vrban piąty/ posłał ich trzy Cesárzowi zá wielki vpominek/ z temi wierßámi:

Lib. 1. cap. 7. Sectio. 7 Cerem. Roma.

Balsamus & cera munda, cum Chrismatis unda
Conficiunt Agnum, quod munus do tibi magnum,
Fonte velut natum, per mystica sanctificatum;
Fulgura desursum depellit, omne malignum,
Peccatum frangit, ut Christi sanguis & angit:
Prægnans servatur, simul & partus liberatur:
Dona defert dignis, virtutem destruit ignis:
Portatus munde, de fluctibus eripit undæ.

Te Agnuski krzczą Papieżowie w niedźielę przewodną/ táż księgá zeznawa mowiąc: A okrzćiwßy wßytkie Agnuski Papież modli się nád nimi ⁊c.

Valaf: Lib. de Ritibus. eccl. ca. 19.

Valafridus Opát zowie tego Agnuská żydowską ceremonią/ y gáni ią.

Ogien. Cœlius lib. 8.

Ogniá święcenie vczynionego z ćiernia/ wźięte iest od Pogan/ nie przy tego *Cælius* y *Gyraldus*, przećiwko iásnemu zákazániu Bożemu / ktory mowi: Nie násláduy obrzydłośći pogáńskich.

Popiołu święcenie wymyślił Grzegorz 1. Papież/ o czym piße *Balæus*, ktory ták święcą: Záklinam ćię popiele/ ⁊c. ábyś nas od plugastw grzechow nászych oczyśćił.

Cap. 35. Gyral. de Diis Sintag. 4. Devt. 18. *Popiol.* Balæ. Cent. Missal. Cracov

Oley. Plat. in vit. Fab: Pius 2. in vit. Sylvestr Pontific Venet. impress.

Swięcenie Oleiu wynáleźli Biskupowie Rzymscy/ ná wielki czwartek/ *Fabianus* y *Sylvester*: ktory teraz ták święcą/ á ráczey czáruiąc záklináią/ Záklinam ćię Duchu nayniecżystßy / y wßytká náiázdo ßátáńska/ ⁊c. ábyśćie odeßli od tego oleiu/ ⁊c. A potym zápaliwßy sosnową ßczepkę/ w nim Duchá ś°. topią/ mowiąc: Weźmi Duchá ś: y przed nim klękáią y chwalą go/ mowiąc: Bądź pozdrowion święty oleiu.

Ziele. Discip. Serm. 32 de Sanct. Polyd. lib. 6. Cap. 14. de Invent. Missal. Cracov. Agend. Cracov. Dom. 12 post Trinit. fol. 187.

Swięcenia źiela vstáwił Papież *Eutychianus*, powieda *Discipulus*: á *Polydorus* powieda/ że owocow nie źiela. Ktore źiele ták święcą: Ktobykolwiek z tych źioł vżywał/ áby wźiął ták dußne iáko y ćielesne zdrowie. Nie przy tego Wuiek w Postylli ná dźień w niebowzięćia Pánny Máryey: Abowiem te słowá iego są / Ziele y kwiatki święćimy ku zdrowiu dußnemu y ćielesnemu. á zápomniawßy się/ mowi: Wrzodow dußnych/ áni źiele/ áni plaster / áni wßytkie Apteki vleczyć nie mogą/ iedno sam naywyżßy Doktor Pan Bog wßechmogący.

Opußczam Gromnice/ Kádźidło z Mirhą/ y inße nieznośne bluźnierstwá / mękę Syná Bożego znieważáiące.

Ostátnie pomázánie oleiem.

PYTANIE. Ostátnie pomázowánie oleiem/ iesli iest Sákrámentem od Páná Krystusá postánowionym?

ODPOWIEDZ. Nie iest. Co się z tąd pokázu-

Nie iest Sakrámenté.

ie. I. Pismá święte y Doktorowie Krześciáńscy/ dwá tylko Sákrámenty nowego zakonu vkázuią/ Krzest y Wieczerzą páńską: o czym czytay wyższey. II. Sákrámentá nowego zakonu máią być sstánowione nie od żadnego stworzenia/ ále od sámego stworzyćielá Jezusá Krystusá: ten też sam bowiem postánowił Krzest ś. y świętą Wieczerzą własne sákrámentá. Y z tąd że Ambrosius mowi: Vstáwcą sákrámentu ktoż iest/ iedno Pan Jezus: A Cyprianus mowi: Nawyższy Biskup Pan Krystus iest vstáwcą swego sákrámentu. A iż ostátniego pomázánia Krystus Pan nie postánowił/ ále sámi święci Apostołowie/ zeznawa Lombardus, y to/ nie áby było sákrámentem vstáwicznym/ ále áby służyło tylko do czásu vzdrowieniu ćielesne: tedyć ostátnie pomázowánie nie iest Sákrámentem. III. Pomázánie/ ácz ma element widomy oley/ iednák nie od Krystusá postánowiony/ co właśnie należy sámemu Krystusowi elementy sákrámentálne stánowić/ ále od Apostołow: Lecz nie ma sákrámentálney obietnice/ y znáku vspráwiedliwienia zbáwienia/ y odpuszczenia grzechow: Co właśnie służy sákrámentom/ ktorą krzest y wieczerza Páńska ma. Tedyć nie iest Sákrámentem. Bo co się tycze onych słow Jákubá świętego: Podnieśie go Pan; á ieśliby się grzechow dopuśćił/ będą mu odpuszczone: Tedy tám mowi Apostoł o vzdrowieniu ćielesnym/ o podnieśieniu z choroby. A odpuszczenie grzechow záś/ przywłaszcza nie pomázániu zwierzchownemu/ ále modlitwie y wierze. Bo ták tám/ w tymże wierszu mowi: A modlitwá wiáry záchowa niemocnego. IV. On oley/ ktorym pomázowáli Apostołowie chore ktory wspomina

Amb. Lib. 4. cap. 4. de Sacrã

Cypr. lib. de Ablut. pedum.

Lomb. Lib. 4. Dist. 23. Cap: Hoc.

Iacob. 5. 15.

Márek święty/ nie był Sákrámentem/ ále dárem cudownym vzdrowienia ćielesnego/ zeznawa [a] Ruardus, [b] Iansenius, [c] Bellarminus, [d] Dominicus à Soto. A iż oley ktorym ná on czás Jákub ś. kazał chore pomázowáć/ tenże iest á nie inszy o ktorym Márek ś. mowi: zeznawa Theophilactus, Beda, Occumenius, Concil. Trid. y Polydorus. Co się y z sámego pismá ś. wywieść snádnie może: ábowiem co Márek ś. mowi/ Pomázowáli wiele chorych oleiem/ á bywáli vzdrowieni/ to y Jákub ś. mowi/ Pomázuiąc go oleiem w imię páńskie/ y podnieśie go Pan; tedyć ostátnie pomázánie nie iest sákrámentem. V. Jesliże ono pomázowánie iest dla tego sákrámentem/ iż/ kogo iedno pomázano/ káżdy był zdrow: tedyć zá tym poydzie/ że y wąż miedziány/ wodá solona Elizeuszowá/ plastr figowy Ezáiaszow/ sadzáwká Jerozolimska/ śliny/ y błoto Páná Krystusowe/ wkłádánie rąk Apostolskie/ cień Piotrá ś°. y chustki Páwłá ś°. będą sákrámentem: ábowiem przez te rzeczy mocą Bożą ludźie bywáli vzdrowieni. Ale iáko te rzeczy nie były/ áni są/ sákrámentámi: ták áni ostátnie pomázowánie/ do czásu iáko y insze cudá trwáiące/ nie iest sákrámentem. VI. Apostołowie święći nie przywiezowáli się do pomázowánia ćielesnego oleiem vstáwicznie/ ábowiem rozmáićie vzdrawiáli/ czásem sámym słowem Bożym/ w imię Páná Krystusowo/ o czym czytamy Act. 3. Czásem wkłádániem rąk. Czásem pomázowániem oleiem. A dla tego dárowi vzdrowienia przydawáli zwierzchowne y widome pomázowánie oleiem: częścią/ áby się nie zdáli vzdrawiáć chárákterámi czárnoxięskimi: częścią/ iż w onych kráinách oliwá byłá osobliwym

Mar. 6. 13.

a Art. 12

b In ca. 6 Marci.

c Lib. de Extre. Vnct. cap. 2.

d Dist. 23. q. 1. art. 1.

Theoph in cap. 6 Marci.

In cap. 5 Iacob.

Concil. Trident. Can. 1.

Polyd. lib. 5. Cap. 3.

Num. 1.

4 Reg. 2.

4 Reg. 20.

Ioh. 5.

Ioh. 9.

Marc: 16

Act: 28.

Acto. 5.

Acto. 19.

1 Cor. 12

Act. 28. 8.

Mar. 6. 13.

Isai. 1. Ezech. 16. Luc. 10. Bellar. Lib. de Extre. Vncti. cap. 4. August. Ser. 215. de Tēp.

lekárstwem ná choroby: kto chce niech czyta kięgi Izáiászowe/ Ezechielowe/ y Ewánielią Łukaszá świętego. VII. Doktorowie Krześćiáńscy áni dawne Concilia, pomázowánia oleiem nie zową sákrámentem: co y sam Bellármin przyznawa. A choć ie niektorzy wspomináią/ y onego vżywáć kazáli/ poki ieszcze trwał ná on czás w Kośćiele dar vzdrowienia: iednák wykłádáli słowá Jákubá ś. o vzdrowieniu ćielesnym/ nie o dusznym. Augustyn przywiodszy słowá Jákubá ś°/ Odpuszczenie grzechow modlitwie z wiárą/ á vzdrowienie ćielesne pomázániu oleiem przywłaszcza. *Theophilactus*

Teoph. In cap:6 Marci.

mowi: Oley znáczy miłośierdźie Boże/ y łáskę Duchá ś. przez ktorą od choroby bywamy wybáwieni. Temi słowy dawa znáć/ że on oley był znákiem zwierzchownym dáru vzdrowienia ćielesnego. *Dominicus a Soto*: Effekt/ skutek/ ábo pożytek pomázywánia oleiem chorych/ vkázuie y twierdźi być vzdrowienie choroby ćielesney/ nie duszney: y słusznie: zgadza się z Márkiem/ y z Jákubem ś. ktorzy mázáć chore kazáli/ á ile Jákub ś. dla vzdrowienia ćielesnego/ nie dusznego. A ták ostátnie pomázánie nie iest sákrámentem; poniewaz tego pomázowánia iest obietnicá/ vzdrowienie ćielesne nie duszne/ ćiáłu służyło nie duszy: á sácrámentá máią obietnice vzdrowienia dusznego/ nie ćielesnego/ y duszy służą.

Domin. Dist. 23. q. 1. art. 2.

Mar: 6.

PYT: Máigli być w chorobie pomázowáni oleiem y teraz ludźie Krześćiáńscy?

Chorzy iuż teraz nie máia

ODP: Nie máią. Co się z tąd pokázuie. I. Oley/ o ktorym mowią Márek y Jákub ś. był dar cudowny do czásu trwáiący/ vzdrowienia ćielesne-

go/ ktory ná on czás trwał z pomázowániem/ iáko y insze cudá/ ktore wspomina Páweł ś. w liśćie do Koryntow/ dla vtwierdzenia y podpárćia wiáry choruiących/ iáko mowi Hieronim: Ktorym kogo iedno pomázano/ káżdy záraz był ná ćiele vzdrowiony. Co się pokázuie z Márká ś. ktory mowi: Pomázowáli Apostołowie wiele chorych oleiem/ á bywáli vzdrowieni. Y z Jákubá ś. ktory mowi: Pomázuiąc go oleiem w imię Páńskie/ y podnieśie go Pan: ktory dar cudowny vzdrowienia/ iż iuż vstał w Kośćiele Bożym: częśćią dla niewdźięczności ludzkiey: częśćią/ iż náuká Ewánieliey ś. ták iest vtwierdzona/ że więcey cudow nie potrzebuie/ iáko świádczy Chryzostom y Augustyn: Vstáło też y pomázowánie oleiem. Gdyby trwał dar vzdrowienia/ byłoby potrzebne y pomázowánie/ y trwáłoby y teraz: ále iż vstáło vzdrowienie/ vstáło y pomázowánie: Vstáłá rzecz/ vstał y znák: ták długo bowiem ono pomázowánie trwáło/ poki y vzdrowienie. Bo iáko/ poki on wąż miedziány/ chustki Páwłá ś. y wkłádánie rąk/ miáły moc vzdrowienia/ poty trwáły: á gdy moc z dáru Bożego onych rzeczy vstáłá/ nie vżywano ich: ták też poki ono pomázowánie miáło moc vzdrowienia/ iáko y insze cudá/ było w vżywániu: ktorey mocy iż teraz nie ma/ vstáło v Krześćian/ nie należy do nich więcey/ iáko y cudá insze według náuki Chrizostomowey: do czego służą one słowá Cypryanowe: Gdy vstáło naczynie Zydowskie/ vstáłá łáská/ y stánął oley. II. Jesliby kto chćiał náśládowáć tego co mowi Jákub ś. niechayże záraz vkaże effekt tey świątośći/ niechay chorego onym pomázániem vzdrowi od niemocy. Abowiem onego pomázowá-

być pomázowáni oleykiē.

1 Cor. 12 Hiero: In cap. 6 Marc. Cap: 6. 13. Cap. 5. 15.

Chriso: Hom. 6. in 1. Corint. Aug. lib 22. cap. 8 de Civit Dei.

1 Cor. 12 Mar. 16. Chriso: Hom. 49 in Mat. Cypr. li. de unct. Chrism.

Vt supra

nia skutek własny był / vzdrowienie ciáłá / iáko świádczy Márek y Iákub ś. y *Dominicus a Soto.* Niechayże y inße cudá czyni/ktore ná on czás trwáły/kwitnęły/y słynęły. Czego iż Rzymiánie vczynić nie mogą / mocy onych cudow czynienia nie máią: ślinámi / błotem/ chustkámi/ etc. chorob nie leczą: niechayże y pomázowánia zániecháią: bo to iest zábobon/ vżywáć znáku ábo ceremoniey/gdzie rzeczy nie máß/gdyż znáki nic nie ważą bez rzeczy. III. W stárym Kośćiele oleiem vmieráiących nie pomázowano: ábowiem iuż zá czásem vstáłá byłá łáská cudowna vzdrowienia ćiał. Oleiu ná lekárstwo y ná rátunek duszny / ná obronę przeciwko ßátánowi/y ná zgłádzenie ostátku grzechow nie vżywano áni miano: ále vmieráiącym tylko Sákrament wieczerzy Páńskiey dawano / słowem Bożym ich poćießywßy. O czym świádczy *Concilium Nicænum*: *Concilium* 4 *Carthaginense*. Ktore vżywánie Sákrámentu zwał *Ignatius* lekárstwem nieśmiertelnośći: á *Eusebius* potwierdzeniem wiáry. Skąd się pokázuie / że ná on czás pomázowánia nie vżywano: wiedział bowiem Kośćioł Krześćiáński/ iż iuż nie należáło więcey do Krześćian / ponieważ skutek iego vstał : ktoregoby był nie opußczał/ gdyby był wiedział/ iż roskazánie Iákubá ś°: záwße / choć y bez skutku/ ma być w vżywániu. IV. Gdy po Apostolech zá vstániem dáru vzdrowienia ono pomázowánie nie było w vżywániu/ *Innocentius* 1. Biskup Rzymski wznowił ie / roskázuiąc chore pomázowáć: świádczy list iego/y *Sigebertus*. O ktore pomázowánie gdy lud Krześćiáński máło dbał/Felix 4. Biskup Rzymski/ kazał go koniecznie vżywáć / świádczy *Polydorus* y *Bergomensis*.

Nicœn. Canon. 12. Carthag Can.76. 77. Ign. Epist. ad Ephes. Euseb. lib. 6. Cap.36. Histor.

Innocē. Epist:ad Decent: Sige.in Chroni. Polid. Lib.5.

A gdy przećię y ná vstáwę Felixową nic nie dbano / y sámi xięża o nię máło dbáli / *Carolus* Cesarz roskazał/áby xiądz chorego oleiem pomázał/ ßedßy do niego. Tu káżdy widźi/ iż gdy vstał dar vzdrowienia/vstáło było y pomázowánie/ktore nie rychło po Apostolech Biskupowie Rzymscy do Kośćiołá wnieśli/ále bez rzeczy y pożytku ábo skutku iego. V. Pomázowánie oleiem bez skutku vzdrowienia/iest rzecz y ceremonia Heretycka y kácerska. Abowiem Heretycy Wálentiniani/iáko piße *Irenæus*, y *Heracleonitæ*, iáko wspomina *Epiphanius*, śmiertelne/ vmieráiące/ z świátá zchodzące/ oleiem pomázowáli / omywáli / dziwnych słow y modlitw vżywáiąc: A czynili to/iáko ćiż Doktorowie zeznawáią / áby ie onym pomázowániem odkupowáli od potępienia / y ná przećiw ßátánom vzbroili. Toż/ y tymże vmysłem/ czynią Rzymscy náuczyćielowie. A ták niechay wiedzą/z iákiey ßkoły wyßli/y kto iest autorem ich tákowego pomázowánia. VII. Oley/ ktorego ná on czás zá Apostołow vżywano/ dla vzdrowienia ćielesnego / poki łáská y dar vzdrowienia trwał/nie zgodzi się z tym oleiem / ktorego dźiś Rzymiánie vżywáią/ pomázuiąc śmiertelne/ y nie iest onym oleiem/ ktory wspomina Márek y Iákub ś. Co się stąd pokázuie. I. Apostołowie chore pomázowáli oleiem prostym/ pospolitym : co od nich wziąwßy niektorzy ludźie pobożni/wßelákie choroby vzdrawiáli oleiem prostym/ ná on czás poki ten dar trwał / dla vtwierdzenia mdłych w Ewánieliey: zeznawáią Historye y sam Bellármin: czegoby byli nie czynili / gdyby Apostołowie oleiē święconym pomázowáli. Rzymiánie zás pomázuią oleiem nie prostym/ále/iáko

cap.3. de Invē. Berg: in Chron: l:1.c:156 de Legi. Franc.

Irren: Lib.1. cap.18. Epiph. Hæres. 16.

Nie zgodzi się oley Papieski z Apostolskim.

NOTA.

Histor: Trip. li. 8.cap.1. Bell. li.

de extre. Vnct. Cap.6.9 onimowią/święconym: ktory dziw nie święcą/ po-
zdrawiáią/ rozmáitych zabobonow vżywáiąc. A
święći go nie ledá xiądz/ále sam Biskup: nie ledá
kiedy/ále tylko w wielki Czwartek/tym sposobem:
Zákilnam ćię duchu nanieczystszy y wszytká náiá-
Pontifi- zdo szátáńska/y wszytkie fántázmy/ɛć. ábyś odszedł
cale. od tego oleiu/ɛć. áby był obroną duszną y ćielesną/
ku wyniszczeniu wszytkich boleśći y niemocy. Item:
Prosimy ćię Pánie/wypuść Duchá ś. Poćieszyćie-
lá z niebá/ná tę tłustość oleiu/ɛć. Potym śpiewá-
ią/ɛć. Bądź pozdrowiony święty olei. Y ták go
rozsyłáią po Kośćielech: potym co zostánie/ pálą
w wielki Czwartek/ á inszy znowu święcą. Ktoż
ich náuczył święcenia tákowego? skądże to wzię-
li/z oleiu Dyabłá wyganiáć/ oley pozdrawiáć/ w
nim Duchá świętego topić? Nie Apostołowie: bo
1 Tim.4 Páwel ś. mowi: Cokolwiek Bog stworzył dobre
4. iest. Nie Krystus Pan: bo on ludźi pozdrawiał/in-
Ioh. 20. dziom Duchá ś°. dawał/nie oleiom. Zacnieyszy iest
22. v nich oley/ niżeli insze Sákrámentá: Xiądz bo-
Mat. 28. wiem ktorykolwiek może y w prostey wodźie dźie-
9. ćię okrzćić/z chlebá Bogá przetworzyć: á oleiu po-
święćić nie może/tylko sam Biskup/iáko twierdźi
Lomb. *Lombardus* y *Bellarminus*. II. Apostołowie dla v-
Lib.4. zdrowienia ćielesnego/nie dusznego / chore oleiem
Dist. 23. pomázowáli/áby ozdrowieli ná ćiele/z choroby po-
Lib.de ext:unct wstáli/ do zdrowia przyszli / áby w oney chorobie
cap: 9. nie vmieráli. Co się pokázuie / iáko z Márká ś°.
Marc. 6. ták y z słow Iákubá ś. ktory mowi: Choruie kto
Iac.5. miedzy wámi / ɛć. y wznieśie go Pan/ ɛć. to iest/ z
choroby go podnieśie / zdrowie mu pierwsze przy-
wroći. Rzymiánie zás chorego pomázuią/ nie dla
zdrowia ćielesnego / bo tego ich oley spráwić nie

może / ábowiem z tyśiącá ledwo ieden námázány
może się wyleżeć: Ale dla zbáwienia dusznego/ bo
ták mowi Bellármin: Aby pomázány przez ten Sá- Lib:de
krámẽt zbáwion był ten/ktory zgołá ináczey mu- ext:unct
śiałby być potępiony/ ɛć. Y dla zgłádzenia grze- cap: 8.
chow pozostáłych po spowiedźi y po vżywániu Sá- Ibid.
krámentu wieczerzy Páńskiey / iáko mowi tenże Cap.8. Concil.
Bellármin / *Concilium Tridentinum* y *Lombardus*. Trid.
Co iest/Naprzod przećiw náuce Iákubá święte° Can.1.
ktory pomázowáć kazał chorego oleiem dla zdro- Lomb.
wia ćielesnego/nie dusznego. 2. Przećiw pismu ś. lib.4. dist.23.
ktore świádczy/że krew syná Bożego oczyśćia nas 1 Ioh.1.7
od káżdego grzechu/nie oley. 3. Apostołowie kogo
onym oleiem pomázáli / káżdy był zdrow záraz:
świádczy Márek święty/ y Iákub święty. Rzy- Mar. 6.
miánie kogo iedno pomázą swym oleiem / trudno Iacob. 5.
áby się miał od śmierći wroćić. Y słusznie ten swoy
oley zowie *Concilium Tridentinum*, Sákrámentem Cõ.Tri.
z świátá zchodzących/y ostátnim pomázániem: bo Can:1.
kto go zákuśi/káżdy vmrzeć muśi: zły to syrop/nie
vczeni bárwierze. Iákub ś. niechćiał nieć swego
oleiu zá ostátnie pomázánie ku śmierći/ále ku zdro
wiu ćielesnemu: bo ták mowi / Wznieśie go Pan.
Co nie o podnieśieniu dusze ma się rozumieć/ iáko Cap.5.
wykłáda Bellármin / ále o podnieśieniu chorego
z choroby: Co się y z textu sámego y z Márká ś°.
pokázuie. *Lombardus* też te słowá / Wznieśie go Lib. 4.
Pan: wykłáda o vzdrowieniu ćielesnym. Słowá Dist.23.
iego są: Sákráment ten postánowiony iest ku po-
dnieśieniu z choroby ćielesney / ɛć. IV. Apostoło-
wie mázáli oleiem chore wszelákiego stanu / ták
stáre iáko y młode/ ślepe/ chrome/ głuche/ owrze-
dziáłe/powietrzem ruszone/ɛć. bądź byli krzczeni/

Mar. cap: 6. Iaco. cap: 5. Lib:2. cap. 4. Hist: Sulpiti. In vita Mart.

bądź niekrzczeni. Co się pokázuie z Márká ś. ktory mowi/ Wiele chorych mázáli/ꝛc. y z Jákubá świętego ktory mowi: Choruie kto między wámi/ꝛc. Y dla tegoż *Antonius*, iáko świádczy *Rufinus*, iednego człowieká nogi vschłe oleiem pomázawszy/ vzdrowił. Y Márćin ś. iáko wspomina *Sulpitius*, pomázawszy oleiem iedną białągłowę powietrzē ruszoną/ vzdrowił ią. Wiedźieli bowiem że Apostołowie rozmáite chore mázáli/ y vzdrawiáli/ co y sam Bellármin zeznawa. Rzymiánie záś nie pomázuią nie krzczonych / roznych wierze swey/ ślepych/ chromych/ꝛc. exkommunikowánych/ choć pokutuiących/ dźieći máłych: ále tylko swoiego nábożeństwá dorosłe/ ná poły vmárłe/ o ktorych nie mász nádźieie zdrowia: zeznawa Bellármin/ y ták rozkázuie *Concilium Tridentinum*. V. Apostoł Jákub ś. vzdrowienie przywłaszczał nie oleiowi/ ktory był znákiem zwierzchownym vzdrowienia cielesnego z dáru Bożego: ále sámemu Bogu/ ktory dla modlitwy wiáry vzdrawiał chorego: słowá są Jákubá świętego. Choruie kto między wámi / niech wzowie stárszych Kośćielnych / á niech się modlą zá nim / pomázuiąc go oleiem w imię Páńskie / á Modlitwá wiáry vzdrowi niemocnego / y wznieśie go Pan: á iesliby się grzechow dopuśćił / będą mu odpuszczone/ꝛc. ktorymi słowy dawa znáć / iż sam Pan Bog vzdrawia / grzechy odpuszcza / dla Jezusá Krystusá/ gdy go ludźie wierni o to z wiárą proszą. Rzymiánie záś vzdrowienie duszne/ oleiowi przywłaszczáią: bo go ná to święcą/ y gdy nim pomázuią chorego/ mowią/ Przez to święte pomázánie/ niechayći Pan Bog odpuści/ czegoś się iedno dopuśćił przez widzenie/ꝛc. Nie pomnią ná

Bell. cap: 2. de Ext.

Bell. cap:9. de extr. Concil. Trident Can.1.

Iacob.5. 14.

Sap: 16. 12. Psal:106 20.

ono co mowi Solomon: Ani ziele/ áni plaster / vzdrowił ie/ ále twoie słowo Pánie/ ktore vzdrawia wszytkie rzeczy. Toż mowi y Dawid. VI. Apostołowie kiedy chore pomázowáli / żadnego stworzenia nie wzywáli / żadnego zmárłego o przyczynę zá chorym nie prośili: ięzykiem nie rozumnym nie mowili. Co się pokázuie z Páwłá ś. ktory zákázuie w zgromádzeniu mowić obcym nie rozumnym iezykiem: y z sámego Wuyká/ ktory mowi w kazániu wtorym ná dźień wszech świętych / iż zá Apostołow/ świętych nie wzywano. Rzymiánie záś pomázuiąc chorego / y świętych wzywáią/ mowiąc: S. Pietrze modl się zań/ꝛc. Y iezykiem obcym mowią: Co wźięli od Heretykow dawnych/ ktorzy pomázuiąc chorych/ iezykiem obcym/ nie rozumnym mowili/ świádczy *Irenæus*. VII. O tym ostátnim pomázániu nie zgadzáią się sámi Rzymiánie/ choć Ewánieliki iákąś niezgodą zámiátáią. Co iż ták iest/ okażę.

1 Cor.14

Irren- Lib:1. cap.18.

Naprzod: nie zgadzáią się o Oleiu/ ktory wspomina Márek święty/ zeznawa y sam Bellármin: Jedni mowią że był Sákrámentem/ iáko *Valdensis, Alphonsus*: Drudzy mowią/ iáko *Ruardus, Iansenius, a Soto*, że nie był. Co słusznie twierdzą ći trzey. Druga. Nie zgadzáią się co iest zá effekt tego pomázánia/ zeznawa Bellármin: Jedni mowią/ iáko *Dominicus a Soto*, że tylko ćiáło leczy: Drudzy mowią/ że grzechy gładźi: Jednák y w tym się nie zgadzáią co zá grzechy gładźi: Jedni mowią/ iáko Arfá/ y inszy/ co zeznawa Bellármin / iż powszednie grzechy: To nie święcona wodá. Drudzy rozumieią/ iż gładźi/ iáko támże przypomina Bellármin/ skłonność do złego. Trzeći rozumieią / iż ostátki

Niezgoda Papieska. Bellar. De extr: Vnct. cap:2.

Ibidem. cap. 6. Harfa fol: 824.

Bellar. Ibi.cap. 8.

grzechow iákichkolwiek / pomázowánie gládzi.
Słowá są Bellárminowe: Ostátki názwáne są
grzechy/ktore zostawáią po wszytkich inszych Sá-
kramenćiech / bądź śmiertelne / bądź powszednie.
Támże: Te są ostátki prawdziwe/ ktore tym Sá-
kramentem bywáią zgłádzone. ⁊c. A zápomnia-
wszy sie mowi káp 7. W tym Sákrámenćie iest
odpuszczenie grzechow z sámego miłośierdzia Bo-
żego. Dziwna rzecz/ powiedáią że gládzi wszytkie
grzechy pomázánie/ á przećie choć grzeszki y grze-
chy pozostáłe onym oleiem zmyli/stárli:iednák po
mázáne do czyśćcá odsyłáią/zań sie modlą/msze/
rocznice spráwuią: á ná coż chorego mázáli po-
prożnicy/poniewaz mu to nic nie pomogło: á ieśli
pomogło/to czyśćiec/msza/obchod w niwecz. Trze-

Ibid. cap. 10.

ćia. Nie zgadzáią sie/ ktore członki mázáć/ co ze-
znawa Bellármin: Jedni mowią/iż de essentia Sa-
cramenti máią byc mázáne śiedm częśći ćiáłá / o-
czy/vszy/nozdrze/vstá/ ręce/ nerki/ (wstyd biáło-
głowskie kędy) nogi/dziw że osmey częśći ćiáłá nie
mázą. Drudzy mowią / iż tylko pięć częśći máią

Ibid. cap. 10.

być mázáne/co pochwala Bellármin/nerek ochra-
niáiąc/ áby nie były mázáne. Trzeći twierdzą / iż
dosyć ktorekolwiek pomázáć mieyscá:co gáni Bel-
lármin. Czwarći vczą/iáko Agendá Krákowska/
sześć częśći ćiáłá pomázowáć. A Gregorius Turo-

Grego: Lib: 6. cap: 8. Hist: Agend.

nensis pisze/ iáko Hospitius chorym oley lał ná gło-
wę y w vstá/y ták ich vzdrawiał ná ćiele. A máząc
te członki/mowią: Pomázuię oczy twe oleiem/ ⁊c.
Przez to mázánie niechayći Pan Bog odpuśći cze-
goś sie dopuśćił przez widzenie/⁊c. Czwarta. Nie
zgadzáią sie kto ma pomázowáć. Innocentius 1. ká-
że pomázowáć y świetskim ludziom chorego / nie

Inno. Epist. ad Decent.

tylko księżey:co o Innocentiusie zeznawa Beda, Val-
densis, y Concilium Vormatiense: A Concilium Tri-
dentskie sámey tylko księżey pomázowánie przywła-
szcza. Piąta. Nie mogą sie zgodźić/ieśli może być to
pomázánie powtarzáne. Gratianus pisząc in Cano-
nem Arianos, y inszy/mowią/że nie ma być: á Conci-
lium Tridentskie káże powtarzáć pomázowánie/
ile rázow potrzebá. Náostátek. Jákub ś. iáko nie
opisał ktore mázáć członki/ták áni formy: á Rzy-
miánie opisuią formę / ktora nie może sie pokazáć
z pismá świętego. Co widząc Thomas, mowi: Formá
Krztu y Wieczerzy Páńskiey náyduie sie w pismie
ś. ále ostátniego pomázánia/y inszych świątośći/
nie znáyduie sie. A przećie śmiał nápisáć Bellarmi-
nus, Choć nie są wszytkie słowá formy de essentia,
iednák nie máią być/ áni też bez grzechu mogą być
opuszczone. A wyższey támże powiedział: W formie
nie máią być liczone syllaby ⁊c. A ták rzecz iáśniey
sza słońcá iest/iż oley dźiśieyszych Rzymiánow/z o-
nym Apostolskim / ktory był znákiem pozwierz-
chnym dáru vzdrowienia/ Kośćiołowi od Bogá
ná czás z inszymi cudámi pozwolonego/nic spolne-
go / y iemu nic podobnego nie ma : ktory iednák
Rzymiánie oleiem zbáwienia zowąc / więcey mu
niż Apostolskiemu / z vbliżeniem męki zbáwienney
Syná Bożego przypisuią y przywłaszczáią / zá co
czásu sądu/ nie vydą karánia wiecznego / ktore sie
iuż tu záczyna : ábowiem/ kogo tym oleiem pomá-
żą/ći mili Cyrulicy/z tysiącá ledwie ieden wstánie

Bed. in cap. 6. Marc. Val. li. 2. de Sacr. Vorm. Can. 72. Grat. Causa. 1 quæst. 1. Trident Can. 1.

In lib. 4 Sent. Dist. 23. quæ. 4. Bellar: cap. 7.

PYTANIE. Powiedźiałeś mi wyższey / iż sie
chleb w ćiáło / wino w krew istotnie nie przemie-
nia / powiedzże mi też / co wżdy rozumiesz o

TRANSUBSTANTIATIEY?

ODPOVVIEDZ. Przez to słowo TRANSUBSTANTIATIA Rzymiánie rozumieią przemienienie/ przewierzgnienie / przeistoczenie iedney rzeczy w drugą/chlebá w ciáło / winá w krew / obyczáiem przyrodzonym/ po przeżegnániu/ y po wyrzeczeniu tych słow/ TO IEST BOWIEM CIAŁO MOIE, TO IEST KREW MOIA. O tym słowku TRANSUBSTANTIATIA y o tákowey mowie / nie słycháć było przed tysiącem lat y dáley/ w Kościele Bożym/ oprocz Duchownego/Sákrámentálnego: ktore słowo y z wyrozumieniem swoim.

I. Concilium Lateranense wynálázło/wymyśliło/y do dwunaśći Artykułow wiáry Krześćiáńskiey zá trzynásty Artykuł przyczyniło/zá powodem Biskupá Rzymskie° Innocentiusá trzećiego: á to się działo roku 12 O czym czytamy Decret. Gregorii IX. lib. 1. Tit. 1. de summa Trinitate, Can: Firmiter. Co przypomina tenże Innocentius Decret: Gregor: lib. 3. Tit. 41. de Celebrat: Missæ, Can: Cum Marthæ, y Bellarminus lib. 3. cap: 23. de Eucharistia.

II. To słowo y z wyrozumieniem swym/ nie ma gruntu w słowie Bożym/ áni się z Pismá ś. może pokázáć: Swiádczy Scotus in lib: 4. Distinct: 11. q. 3. mowiąc: Zádne nas pismá święte / áni stárych Oycow sententia przymusza ku stánowieniu tego przemienienia chlebá y winá / ále iest wprowádzone z sámego Dekretu Kościołá Rzymskiego / bo ináczey gdyby powagá y dekret Kościołá Rzymskiego nie zákroczył/ słowá Krystusowe dáleko więcey / prośćiey / iáśniey y prawdziwiey rozumiáne mogłyby być / iáko też y sámi Oycowie one ináczey rozumieli y wykłádáli. Toż mowi Gá-

briel Biel, in Can: Missæ, lect: 40. 41. Caietanus Kárdynał mowi in 3. Partic. Thomæ quæst: 75. art: 14. Bytność (ćielesna) tá w Sákrámenćie/ktorą wierzy Kośćioł Rzymski/z tych słow Krystusowych/To iest ćiáło moie/nie może być pokazána/etc.

III. O tym słowie y z wyrozumieniem iego nie słychano / áni go vżywano przed Concilium Láteráneńskim: świádczy Scotus in 4. distinct: 11. Quæst: 3. y Cameracensis. Nowe tedy iest/ niesłycháne przodkom nászym/y grube.

IV. Tego słowká z wyrozumieniem iego/wolno było przed Innocentiusem 3. nie wyznawáć/áni mu wierzyć / ábowiem ieszcze o tym Kośćioł Rzymski nie postánowił był nic: pisze Tonstallus Paptista lib: de Eucharistia. Libr. 1.

V. To słowo z wyrozumieniem swym nie należy do wiáry/y do zbáwienia: świádczy Cameracensis, Scotus, ná tymże mieyscu náznáczonym / mowiąc: Artykuł o przemienieniu/nie iest ártykułem wiáry.

VI. To słowo z wyrozumieniem swoim iest trudne y niewywikłáne ku znieśieniu ábsurd / ktore z niego rosną / świádczy Kárdynał Petrus de Alliaco in 4. Sentent. Quæst: 6. słowá iego są: On prawdziwy obyczay (to iest vżywánia Sákrámentu) ktory zeznawa (po poświęceniu) zostawáć chleb chlebem/rozumowi áni iest przećiwny/ áni poważnośći Bibliey: y owszem iest łácnieyszy ku poięćiu / y rácyi zá sobą więcey máiący/ á niżli rozumienie o zostawániu osob bez istoty / ktore iest iedno z trudnych. żył roku 1410.

VII. Temu słowu/y z wyrozumieniem iego/sprzećiwiáli się Grekowie / áni go przyięli ná Concilium Florentskim: o czym czytamy in ultima Sess: Concil: Floren: y Łáćinnikow wiele vcząc/piszą/iż po poświącániu zo-

ſtawa chleb y wino: iáko Iohannes Scotus, ktory żył zá Kárlá wielkiego / o ktorym piſze Lantfrancus lib: de veritat: corporis: tákże Bertramus Mnich / ktory żył zá Kárlá Craſſa, lib. de corpor: & ſanguine Domini, ktorego kśięgi záleca Abbas Tritemius: tákże Rupertus Abbas Tuitienſis lib. de divinis offic: cap: 9. ktorego ſententię przypomina Dominicus à Soto, in 4. Diſt: 9. Quæſt: 2. Artic. 2. Tákże Iohannes Pariſienſis, o ktorym piſze Thomas Valdenſis tomo 2. de Sacram: cap: 65. Tákże Durandus in 4. Diſtinct: 11. Quæſt: 3. Tákże Valeramus lib: de Divinis Offic. Y innych bárzo wiele było / ktorzy vczyli y piſáli / iż chleb y wino po poświęceniu nie tráći nátury / iſtności ſwey / ále zoſtawa chleb chlebem / wino winem. Ktore rożnice wſpomina Scotus in Repor. diſt. 11. quæſt. 2. & 3. mowiąc: Pierwſza opinia byłá / że iſtotá chlebá zoſtawa / druga opinia / że nie zoſtawa iſtotá chlebá / ále ábo ſię wniwecz obráca / ábo ſię w pierwſzą máteryą rozchodźi / ⁊c. Tę opinię wſpomina Gratianus, in Can: In Sacramentorum, y in Can: Sicut. de Conſecrat: Diſt: 2. tymi słowy: O tym co mowią iż chleb przemienia ſię w ćiáło Kryſtuſowe / rozmáite ſą opinie. y mowi tám: Jedni mowią że ſię odmienia: Drudzy wierzą / iż iſtotá chlebá y winá zoſtawa. Innocentius 3. Papież lib. de Offic: Altar: mowi: Byli ktorzy vczyli / iż iáko po poświęceniu prawdźiwe oſoby chlebá zoſtawáią / ták y iſtoty prawdźiwe chlebá / ⁊c. Kto chce niech czyta Alexandrum Alenſem 4. Part: Quæſt: 53. membr: 1. Thomam part: 3. Quæſt: 75. Art: 6. Guitmundum lib: 1. y 3.

VIII. Ci ktorzy to słowko / y z wyrozumieniem iego przyięli / iednák przećię nie śmieli twierdźić / iáko ſię chleb ćiáłem / wino krwią ſtawa / ieſliże formaliter, czyli ſubſtantialiter vel alterius generis: y były o tym

Zgodá Papieſka.

I. Niezgodá Pa-

między nimi rozmáite opinie. Jedni rozumieli że ſię przemienia formaliter. Drudzy że ſubſtantialiter, o czym wſpomina Lombardus lib: 4. diſtin: 11. Trzeći zdánia ſwego nie śmieli powiedźieć: iáko ſam Lombardus ná tymże mieyſcu / słowá iego ſą: Jesliby pytano iákie to ieſt przemienienie / czyli zwierzchowney figury / czyli ſámey iſtoty / czyli czego inſzego / nie śmiem o tym nic pewnego twierdźić: Czwarći mowili / iáko Gabriel Biel, piſząc in Canonem Miſſæ, lect: 40. Pod oſobą chlebá iáko ieſt ćiáło Kryſtuſowe / czyli / przez przemienienie iedney rzeczy w drugą / ábo bez przemienienia poczyna być ćiáło Kryſtuſowe z chlebem / manentibus ſubſtantia & accidentibus panis, nie náyduiemy w Bibliey iáśnie. Piąći mowili / iż accidentia ſine ſubiecto nie mogą być / á ſłuſznie: Co zeznawa nie tylko Ariſtoteles lib. 5. Metaph: ze wſzytkimi Filozofámi / ále też y Auguſtyn Doktor / lib: 2. cap: 12. Soliloqu: y Epiſt: 57. o ktorych przypádłośćiách pozoſtáłych nie zgadzáli ſię / przyczym by miáły zoſtawáć / gdy chleb odmieni ſię w ćiáło. Gloſſator mowi / in Canon: Species. Diſt: 2. de Conſecr: Jedni mowią / iż po poświęceniu przeſtawa tám być chleb y y wino / ále ſię y w tym rożnią / ábowiem niektorzy mowią: iż te rzeczy odmieniáią ſię w ćiáło Kryſtuſowe / á drudzy mowią że ſię wniwecz / ábo w pierwſzą máteryą obrácáią / tym wſzytkim może zádáć kſztał zwierzchowny / to ieſt okrągłość / ſmák / y białość / y inſze przypadki / ktorey ſię ſubſtántiey trzymáią / iedni mowią / iż te przypadki funduią ſię ná powietrzu: drudzy twierdzą / iż ſą bez wſzelákiey ſubſtántiey cudownie / ⁊c. Tę rożnicę wſpomina Scotus in Report: diſt: 10. quæſt. 1. mowiąc: Fideles tenent corpus Chriſti ibi eſſe ſive accidentia ſint in pane tanquam in ſubiecto, ſive ſubiecto careant. Alii dicunt accidentia panis

pieſká o przemienieniu chlebá w ćiáło.

aere ut fundamento niti. Szośći mowili / że ſię chleb przemienia w ćiáło/ále ſię nie sſtawa ćiáłem / słowá ſą nápiſáne w Dekretách Grátianowych in *Cano. Quia corpus. de Conſ: diſt:* 2. Chleb przemienia ſię w ćiáło/áleſię nie sſtawa ćiáłem/ábowiem ieſliby chleb miał ſię sſtáć ćiáłem Krystuſowym / ná káżdy dźień nieco przydawáłoby mu ſię/ to co przedtym nie było/ y tákby záwſze rosło. A temu / iákożby ſię iednoczył z Bostwem ten chleb:nád to/ieſli chleb ieſt ćiáłem Krystuſowym/tedyć nieco/co ſię nie národźiło z Pánny/ y ták nieco bez duſznego / ieſt ćiáłem Krystuſowym/tedyć nie tylko z Pánny miáło początek / ꝛc. O słowá śmieſzne/ y bárzo treſne tych miłych Tránſubſtántiátiárzow. A śiodmi buduiąc tę Tránſubſtántiátią/nie zgadzáią ſię z ſobą. I. O słowie / † Hoc † *eſt corpus meum,* † To † ieſt ćiáło moie/do czego ſię śćiąga y co znáczy/zeznawa Gabriel Biel in *Can:lectio:*48. *Quid per Hoc demonſtretur, hic variæ opiniones Doctorum: Sunt qui dicunt, quod demonſtrat panem. Sed verbum Eſt, non capitur ſubſtantivè, ſed ut valet tantum, id eſt, ſignificat, ut ſit ſenſus, Hoc eſt corpus meum: id eſt, Panis ſignificat corpus meum. Alii dicunt, Signum eſt Panis, ſignatum eſt corpus Chriſti.* Gerſon contr: Floretum lib: 4. mowi: Potrzebá mowić / iż tym słowkiem / Hoc, To/ znáczy ſię iſtotá chlebá. *Turrianus, tract:*1. *cap:*22. *fol:*139. mowi o Tertulliánie/ Tertullian wykłádał to słowko/ Hoc, To/że iſtotę chlebá znáczyło. Bonaventura wſpomniawſzy rożne opinie Doktorow Rzymſkich / mowi *in Lib:*4. *Sent: diſtinct:*8. To słowo Hoc, To/vkázuie iſtotę chlebá *ſub accidentibus.* Z tych Scribentow pokázuie ſię/ iż chleb ieſt ćiáłem Páńſkim/ nie vtrácáiąc iſtoty ſwey chlebowey / á ſłuſznie : ábowiem słowo/ Hoc, To/nic inſzego nie vkázowáło iedno chleb/ ktory

Pan w rękách miał/łamał/y rozdawał. Drudzy mowili że to słowo Hoc, To/ śćiąga ſię do przypadkow chlebá/to ieſt/do białośći/okrągłośći/ ſmáku. Jeſli ták/toć przypadki/pod ktorymi ſię tái ćiáło/ſą ćiáłem włáſnym/ y krwią Páńſką: według Grátianá/ ktory mowi *in Canon: Hoc eſt, de Conſe: diſt:*2. *Species,* ábo oſobá chlebá/ pod ktorą ſię tái ćiáło Krystuſowe/ ieſt Sákrámentem ćiáłá Krystuſowego / *ſpecies,* ábo oſobá winá / pod ktorą ſię tái krew Krystuſowá / ieſt Sákrámentem krwie Krystuſowey. Trzeći mowili/ że/Hoc, To/należy y śćiąga ſię do ćiáłá. *Occamus in* 4. *diſt:*13. mowi/ to słowko/ Hoc, To/ śćiąga ſię do ćiáłá Krystuſowego. *Petrus de Alliaco in* 4. *diſt:* 13. to słowko Hoc, To/znáczy ćiáło Krystuſowe. Toż y inſzy rozumieli. Jeſli ták / to on chleb był iuż ćiáłem / nim Pan tych słow wymowił/To ieſt ćiáło moie: to nie te słowá z chlebá ćiáłá/z winá krwie/czynią áni poświącáią/ále coś inſzego przed wyrzeczeniem tych słow. To ten ſens tych słow muśi być : Ciáło Krystuſowe/ ieſt ćiáłem Krystuſowym/Ciáło moie/ieſt ćiáłem moim. á coż to będźie iedno záwikłánie iákieś? Czwarći mowili/ zábiegáiąc trudnośćiom / iáko Burgo de Forma *verborum cap:*4. *Hoc, ſub hac ſpecie præſens, vel de propinquo futurum, eſt corpus meum:* á to co ieſt/iedno/To ćiáło będźie ćiáłem moim : będąc czym / być záſię onym/ieſt to głupia rzecz mowić. A piąći vchodząc wſzytkiego/ mowią/ iż Hoc, To/nic nie waży áni znáczy. *Gabriel Biel lection:*48. *in Can:* pierwſzy ták rozumieli/ iż gdy te słowá Xiądz mowi/ przez to słowo Hoc, To/ nic ſię nie znáczy/ábowiem tych słow Xiądz nie mowi *ſignificativè, ſed recitativè,* iáko te ktore Krystus mowił. Nie ieſt tedy ten vmysł Xięży / áby przez to słowko Hoc, To/miał znáczyć rzecz/ ále tylko przypomi-

náć sprawy Krystusowe / ktore czynił / y ktore słowá mowił/gdy ćiáło poświącał. Támże: per hoc non demonstrat corpus Christi, nec aliquid aliud, Sed recitat Christum dixiße hanc propositionem cùm ipse consecravit ac discipulis suis dedit. Et secundum hæc præfata oratio non est consecrativa, & hæc videtur eße intentio Innocentii 3. & Gloßæ in Canon: Timorem. Toż piße y Durandus lib. 4. Cap. 41. Rational. Do tego wßytkiego należą y one słowá/ ktore Gloßator położył in Canon. Cùm omne: dist. 2. de Consecr. Dicunt quidam quòd non sit substantiatio, nisi in ultima syllaba totius formæ prolata. Alii verò dicunt, quòd cùm dicit, Hoc est corpus meum, quia transubstantiatiatur sub illa conditione, scilicet, si statim subiungat, hic est sangvis meus, aliter non. Alii dicunt incertum eße in rerum natura, utrum in continenti sit corpus Christi. Wey czemuć zábiegáią / boią się mieć ćiáłá bez krwie / obawáią się áby ludźie nie byli trupáchwalcámi/ y dla tegoż twierdzą/ że się chleb w ćiáło nie przemienia/ áż się wino w krew przemieni/ ábo áż się záraz z chlebá ćiáło y krew sstánie: co iest przećiwko Lombárdowi / ktory mowi lib. 4. dist: 11. Nie bywa przemienienie chlebá iedno w ćiáło / áni winá iedno w krew. Toż mowi Gratian: in Can: Comperimus. Toć ono nie prawdá co mowią / kędy ćiáło tám y krew/ gdyż Xiądz káżdą rzecz zosobná poświąca y czyni. II. Nie zgadzáią się/ Jesliże ćiáło Páńskie bywa bráne vsty ćielesnymi / y do żołądká kłádźione/ czyli duchownie przez wiárę bywa pożywáne: Jedni

II. Nie zgo- dá o po- ży- wá- niu

mowią że wiárą bywa bráne/ iáko Caietanus Tomo 2. Tract: 2. cap: 3. mowiąc: Fałßywa to iest rzecz áby ćiáło Krystusowe miáło być ćieleśnie pożywáne/ ábowiem mowią Theologowie/ iż bywa bráne w Sákrámenćie duchownie/ nie vsty ćielesnymi/ ále wierząc/ etc.

ktorzy to są Theologowie/ przywodźi ich wiele Gratianus Can: Quia corpus. Canon: Vt quid paras. Can: Credere in Iesum. distin: 2. de Consec: Drudzy mowią/ że vsty ćielesnymi bywa bráne/ ále do żołądká nie bywa kłádźione/ iáko Durandus lib: 4. cap. 41. Ciáło Krystusowe z vst przechodźi do sercá / á w ten czás vstawa bytność ćielesna/ á zostawa Duchowna. Gratianus in Canon: Tribus. dist: 2. de Consec: Species in stomachum non descendunt, per seceßum non emittuntur, nec incorporantur. Trzeći mowią iż bywa do żołądká kłádźione/ y ták tám długo iest/ iáko długo osoby/ ábo Species trwáią. Gratian: zápomniawßy się co wyżßey powiedział/ támże niżey mowi: Może mowić/ iż species ábo osoby dobrze zstępuią do żołądká / bo ináczey iákożby przez womit miáły być wyrzucone/ podług onego Kanonu/ Si quis per ebrietatem evomuerit, &c. Tenże/ in Can: Non iste: Species ábo Osoby dobrze idą w ćiáło: ále izali tám iest Sákráment? nie iest: ábowiem tám przestawa być ćiáło Krystusowe/ y ták tám długo iest Sákráment / poki iest ćiáło Krystusowe: ále iáko tám długo iest niewiem/ ále choć nie iest Sákrámentem/ gdy iest w ćiele/ iednák iesliby kto przez womit wyrzućił go/ ma być z vczćiwośćią zchowány/ ábowiem był Sákrámentem/ etc. A nie zgadzáiąc się sam z sobą/ tenże Gratianus mowi/ in Can: Tribus. Pewna rzecz iest/ że iáko skoro osoby zębámi bywáią tárte/ ták prędko ćiáło Krystusowe do niebá porwáne bywa. [illegible] nie iedzą? podobni są w iedzeniu onemu Tántálusowi/ ktory się nigdy nie mogł áni ná ieść áni nápić/ bo nie mogł ták prętko donieść / piszą Poetowie/ do vst wody/ iáko mu prętko wodá wybieżáłá. A ták iáko się nie mogł nigdy Tantalus nápić/ ták Rzymiánie nie mogą się nigdy stáć vczestnikámi ćiá-

NOTA.

łá Krystusowego / táko wiárę / co názywáią vżywániem Kálwińskim/ ták y vsty ćielesnymi/ bo im z gęby bywa wyrwáne: sámiż świádczą. Jeśli ták/ á iákoż się tu zostoi oná historia niepewna ktorą opisuie Discipulus In Excm. Exem. 124. o Vdonie Arcybiskupie/ ktorego w nocy wziąwszy z łożá od opáćichy / kazał Krystus śiąć w kośćiele Maurycego/ á nim go śćięto/ pierwey go zá szyię vderzono/ áżby z niego wszytkie hostye wypádły / ktore iedno msząc ziadł / podstáwiwszy kielich w ktory pádáły. Tym sposobem ćiáło nie bywa z vst wyrywáne/ y do niebá doniesione/ k temu przez wiele lat w człowieku trwáią osoby chlebá. Jesli w żołądku/ támby się nie zostáły: Jesli kędy zá skorą/ potemby wyszły/ od czego nie iest y *Gratianus* pisząc *in Cano: Tribus.* Tego się nie godźi opuśćić co nápisał Iohannes de Lapide *in* Resolutione Dubiorum. Cap: 7 *artic:* 3. Coż czynić iesliby kto przyiąwszy ćiáło Krystusowe záraz miał womit?: Niech będą vczćiwie zebráne osoby chlebá / iesliby mogły być rozeznáne / y niech będą położone w przybytku / ábo niech będą strawione od kogo/ by iedno kto był do iedzenia sposobny/ bez obrzydliwośći / á te rzeczy w ktorych były nálezione osoby / niech będą spalone/ á proch w przybytku niech będźie schowány/ ⁊c. Naydźiesz te słowá y we Mszale. Tenże: *Quid agendum, si quis post sumptionem Sacramenti ex infirmitate statim emittat, per secessum, quod sumpsit?* (o słowá brzydkie y grube) Recolligantur *species , & fiat sicut in casu præcedentis dubij.*

III. Nie zgodá. co iest

III. Nie zgadzáią się / iesli Sákráment iest stworzyćielem/ czyli stworzeniem. Jedni mowią że iest stworzyćielem; bo tám iest Bostwo/ duszá/ ćiáło/ krew/ ⁊c. iáko Concilium Tridentinum mowi Can: 1. de Eucharist. Jesliby kto mowił że w nayświętszym Sákrámenćie

Sákráment.

Wieczerzy Páńskiey niemász prawdźiwie/ istotnie/ sámą rzeczą ćiáłá y krwie/ wespołek z duszą y z Bostwem Páná nászego Jezusá Krystusá/ á zá tym cáłego Krystusá: Aleby mowił/ że tylko iest w nim/ iáko w znáku ábo figurze/ ábo w mocy/ niech będźie przeklętym. *Turrianus* Jezuitá mowi Tract. 1. *cap.* 17. *fol.* 97. Sákráment/ nie iest stworzenie; ále stworzyćiel Krystus. Tenże/ Tract. 2. *cap.* 8. *fol.* 205, y Tract. 1. *cap.* 13. *fol.* 70. Sákráment godzien iest dźiękczynienia y wzywánia. Opuszczam Lochmáirá / Discypułá / y Stelle / ktorzy mowią/ iż Xiądz iest stworzyćielem swego stworzyćielá/ ⁊c. y Antioniusá de Padva, v Bellármina *lib:* 3. *cap:* 8. de *Euch.* Ktory przed osłem Sákráment názywał stworzyćielem/ mowiąc: Jmięniem stworzyćielá twego/ ktorego w rękách choć niegodny prawdźiwie trzymam / tobie mowię y roskázuię ośle/ ábyś záraz przyszedł pokornie obyczáiem twym / y onemu vczćiwość ábyś wyrządźił/ áby z tąd poznáłá nieprawość heretycka / iż wszelkie stworzenie iest poddáne swemu stworzyćielowi/ ktorego zacność kápłáńska ná ołtarzu piástuie: Schyliwszy głowę y poklęknąwszy ośieł/ Páná chwalił. Mędrszy to był ośieł / niżeli one krowy co w Botorzu v Kraśniká świątość tę ziádły/ ktorą im dálá kleszyna/ kupiwszy v Kántorá zá kilka groszy: y z tądże śpiewáią, Człowiecze/ nie iest to chleb/ ále Bog/ wybáwićiel moy. *Algerus* nápisał *lib:* 2. Cap: 3. de Eu*charist:* Sákráment iáko Bogá chwalimy/ y iáko do rzeczy rozumney mowimy/ y prośimy/ Báránku Boży ktory gládźisz grzechy/ zmiłuy się nád námi. Skárgá zás ináczey *in art:* 9. *fol:* 265. mowi: Tá powieść bluźnierska/ Kápłan iest stworzyćiel swe-

Loch. Serm. 113. de Nova miss. Disci. Domi. 14. post Trinit. Stel. Cleri. B. 1.

go ſtworzyćielá/nie wyſzlá od Kátolikow/&c. A choć-
by nowi Scribentowie Rzymſcy wſzyſcy chćieli zwáć
Sákráment ſtworzyćielem/nie tylko od Piſmá/od ro-
zumu/ ále też y od Doktorow będą przekonáni/ kto-
rzy Sákráment ſtworzeniem názywáli. *Ambroſius*
lib:4.Cap:3.de Sacramen. mowi: Przyſzedłeś do oltá-
rzá/ y widźiałeś Sákrámentá położone ná Ołtarzu/
y dźiwowałeś ſię ſtworzeniu: A wſzákoż ſtworzenie
ieſt święte y zacne. *Irrenæus lib. 4. Cap. 34.* ofiáruie-
my Bogu z rzeczy ſtworzonych iego. Támże: Poświę-
cámy ſtworzenie. *Alcuinus lib. de divinis offic:* Xiądz
rzeczy ofiárowáne poświąca; áby/ktore były proſtym
ſtworzeniem/ ſtáły ſię świętym. *Liturgia Chryſo:* y
IV. *Baſil:* mowi: *Tua ex tuis tibi offerimus.* IV. Nie mogą
Nie ſię zgodźić/iáko Kryſtuſá z chlebá vczynionego w ho-
zgo- ſtiey pożywáią / czyli głową pierwey/ czyli nogámi/
dá. czyli go w puł połykáią. O czym kto chce niechay czy-
tá *Summam Angelicam, tit. de Euchariſtia Cap.1. quæſt.*
32. Do czego ſłuży tu oná trefna bayká Diſcipułowá/
ktorą nápiſał / *in Exemplis de Euchariſtia Excm. 22.*
Gdy ieden Xiądz celebrował / człowiek ieden co zá
nim ſtał/widźiał ná pátynie czáſu przyimowánia/nie
oſobę chlebá/ále dźiećiątká/zá chcąc Xiądz pożywáć/
ono dźiećiątko nie dáło mu ſię pożywáć/ ręce y nogi
rozſzerzywſzy: Rzekł Xiądz onemu człowiekowi co
zá nim klęczał: Ilekroć chcę wźiąć ćiáło Páńſkie w v-
ſtá/z trudnośćią mi to przychodźi. Rzekł mu on czło-
wiek: Rádzęć/ ábyś popráwił żywotá. á gdy ſię po-
práwił / gdy potym celebrował/ trudnośći nie mie-
wał/ábowiem dźiećiątko ręce y nogi ſkurczywſzy pręt-
ko w vſtá Xiężę weſzło. Táka to ieſt prawdá/iáko y
ono co nápiſáli Mniſzy/ *libro Conformitatum. fol. 78.*
Dźiećię/ktore ledwie mowić vmiáło/ widźiáło Brá-

tá Piotrá/ ktory pożywał Kryſtuſá w oſobie dźiećię-
ćiá máłego przy Sákrámenćie. Jeſli ták/tedyć onego
Sákrámentu nie mieli pożywáć; bo ták mowi *Summa*
Angelica de Caſibus Conſcientiæ, titulo Euchariſtia, Cap.
3. quæſtione 18. Jeſli ſię vkaże Kryſtus w oſobie dźie-
ćięćiá przy Sákrámenćie/ nie ma być pożywány. V.
Nie mogą ſię zgodźić co myſz ie/ieſli chleb czyli ćiáło: V.
iedni mowią że ćiáło ie/ *Alexander Alenſis part. 4.* Nie
quæſt.45.memb.1. piſze: Niektorzy mowią/gdźiebykol- zgo-
wiek były położone oſoby/ bądź ná czyſtym/ bądź nie dá,
ná czyſtym mieyſcu / bądź w żołądku myſzym / y tám co
ieſt ćiáło Kryſtuſowe: Y w tym nie ſię nie vwłacza my
ćiáłu Kryſtuſowemu / áni Sákrámentowi. Jeſliby ſzie
pies ábo wieprz ziadł hoſtyą poświęconą zupełną /
nie widzę dla czegoby ćiáło Páńſkie nie miáło przeyść
záraz w żołądek pſá ábo wieprzá. Toż mowi *Burgo*
de Euchariſt. Cuſtod Cap.10. y *Georſon lib.4. cont. Flo-*
retum, y *Durandus. lib. 4. Cap. 42.* A *Antoninus* Arcybi-
ſkup/*de defectib: Miſſæ, 3. part: Sum: 3.* mowi: Jeſliby
myſz/ ábo inſze źwierzę / dla niedbálſtwá oſoby Sá-
krámentu ziádło / ten przez ktorego niedbálſtwo ſię
to ſtánie/ma czterdźieśći dni pokutowáć/(podług v-
ſtáwy / *Concilium 3. Arelat: Can: 6.*) á myſz ieſli może
być/ma być vchwycona y ſpalona/ á popioł podle oł-
tarzá położony. Ale *Petrus de Palude* mowi: że myſz
ma być wywnętrzona(y myſz máią ſpalić/á popioł do
ſadzáwki wrzućić) á część hoſtyey / ieſliby człowiek
brzydźił ſię iey ſtráwić / ma być w przybytku z vczći-
wośćią położona/ y tám ták długo iey dáć pokoy / áż
ſię w niwecz ſámá obroći. Ale ſámá hoſtya/ żadnym
ſpoſobem nie ma być do ſadzáwki wrzucona / iáko
niektory Xiądz vczynił/nálazſzy muchę po poświęce-
niu w kielichu. A ieſliby człowiek był ták nabożny/że-

by się tym nie brzydził / áleby ią strawił / mógłby być zálecony/iesliby iednák pośćił. Tákći błogosłáwiony Hugo zálećił Goderáná / ktory cząstki hostyey ziadł/ ktore trędowáty z plugáwą śliną z śiebie wyrzućił / mowiąc: Znośnieyszy był roszt Wáwrzyńcá świętego. Ieslizе mysz/bydlę/&c. ćiáło Páńskie ie / toć w nich Krystus mieszka / y będą zbáwione: bo ći ktorzy ćiáłá Páńskiego vżywáią/ w nich Pan mieszka/á oni w nim/ták iáko sam Pan mowi: y Augustyn: Drudzy mowią / że mysz nie ie ćiáłá Páńskiego / ále chleb. Thomas mowi par: 3. quæst:79.art:3. Niektorzy mowili/iż iák skoro Sákráment bywa brány od myszy y od psá/tám przestáie być ćiáło y krew Krystusowá : ále to mniemánie vwłacza prawdźie temu Sákrámentowi/ &c. A ktorzysz to twierdźili? Innocentius Papież/ słowá iego są: lib: 4. Cap:11. de Sacramen: Altaris. Cudownie wráca się istotá chlebá/nie oná ktora przeszłá w ćiáło/ ále iż ná mieysce iey inszy chleb cudownie bywa stworzony/ktory bywa gryźiony y głodány / &c. Dwoie przemienienie/ ćiáłá z chlebá/ chlebá z wiátru: dziwny to iákiś Protheus. Bonaventura mowi in 4. Distin: 13. quæst: 1. Iák prędko mysz gryźie/ták też prędko Sákrámentem przestawa być. Tá opinia iest vczćiwsza y rozumnieysza/ Toż mowi y Durandus lib.4.cap.41. Gratian: in Can: Qui bene. Dist:2. de consecr. pisze: Ani mamy mowić żeby mysz miáłá ieść ćiáło Páńskie / ábowiem záraz przestáie być Sákrámentem skoro się go dotknie. Trzeći nie śmieli twierdźić co mysz ie/ iáko Lombardus, ktorego są te słowá: lib.4. Dist.13 To záprawdę może powiedźieć / że nieme źwierzętá/ćiáłá Krystusowego nie iedzą/choć się ták zdá-

Ioh. 6. 56. August. Tracta. 26. in Ioh.

Coż tedy bierze mysz? co ie? Bog to wie/ &c. VI. Nie zgadzáią się o wodźie ktorą z winem przy Mszey mieszáią/iesli się też w co przemienia. Innocentius 3. Can: Cum Marthæ: de celebrat: Missæ, zeznawa. Pytałeś też iesli się wodá z winem w krew przemienia/ o tym v Szkolástykow opinie rozmą się/&c. Iedni mowią że się w przod w wino/ á potym w krew z winem przemienia/iáko Thomas, ktorego są te słowá/ part: 3. quæst: 74. art: 8. Wodá przemienia się w wino/á wino w krew. Tegoż byli rozumienia y inszy / zeznawa támże Innocentius. Drudzy mowili/że się z winem wodá w krew záraz przemienia: pisze Gratianus in Canonem, In Sacramentorum, y/ Non oportet. mowiąc: Inszy mowią/ iż wino y wodá przemieniáią się w krew. Innocentius 3. z temi się zgadzáiąc/tákową opinią názywa podobnieyszą ku prawdźie. Trzeći mowili / że się wodá nie przemienia áni w krew áni w wino: ále w flegmę/ zeznawa Innocentius ibidem Can: In quadam: y Gratianus ná mieyscu náznáczonym. Czwarći mowili/ że się wodá obráca w niwecz/ to iest ginie/słowá są Grátianowe támże: Dźieie się przemienienie rzeczy/ według niektorych/ iż chleb przemienia się w ćiáło/wino w krew/wodá w niwecz. Ostátni mowili/że wodá y po poświęceniu/wodą zostawa. tego był rozumienia Bertramus, lib: de Corp: & Sang: Christi, y inszy zeznawáią/ Innocentius y Gratianus ná mieyscách náznáczonych: á Durandus lib:4.Cap:42. nie śmie o tym zdánia swego powiedźieć. Nie godźi się tu onego opuśćić / co mowi Honorius Papież III. Can: Perniciosus: Iż więcey trzebá lać winá w kielich á niżeli wody. dla czegoż ? mowi Glossator támże/ Wino rosko- Lib.3.

Tit.41. deceleb. Miss:

ßnieyße iest do pićia á niżeli wodá/y dla tegoż wię-
cey leią winá á niżeli wody. Abowiem iesliby wię-
cey lano wody/ nie piłoby się ták wdźięcznie/ á też
wodá zły żołądek czyni/&c. *Thomas* ná mieyscu ná-
znáczonym inßą rátią dawa mowiąc: Trzebá má-
ło wody láć/áby zá wielkośćią wody/wino w wo-
dzie odmieniło się. Plotki śmiechu godne. VII.

VII. Nie zgodá. o łámániu.

Nie zgadzáią się / ná co y dla czego xiądz ná trzy
częśći łamie hostyą: Jedne część iedząc/drugą w
kielichu topiąc / trzećią ná pátynie zostáwuiąc.
przez cząstkę pierwßą ziedzioną/ ćiáło Krystuso-
we ktore po ziemi chodziło; przez w kielich włożo-
ną/ćiáło ktore zmartwychwstáło; przez cząstkę ná

Czytay kto chce o tey niezgodzie. Durād: lib:4. cap:51.

pátynie zostáwioną / ćiáło ktore w grobie leżáło.
Sergius Papież rozumiał/pisze *Gratianus Can: Tri-
forme.* Iwo Biskup *lib: de Divin: Offic.* przez cząst-
kę ziedzioną / ćiáło Krystusowe ktore w grobie le-
żáło y zmartwychwstáło: przez w kielich włożoną/
kośćioł boiuiący : przez tę co ná pátynie iest / Ko-
śćioł tryumfuiący/rozumiał. *Honorius lib: de Gem-
ma Animæ, Cap:56.* mowi: Xiądz trzećią cząstkę dla
chorych do *Ciborium* chowa. *Thomas part:3. quæst:
83. art:5.* mowi: Cząstká w kielich pußczona/znáczy
Krystusá / y inße święte odpoczywáiące : cząstká
ktorą Xiądz ie/znáczy ludźi ná ziemi żywiące: czą-
stká ktora do końcá Mßey trwa (tego iuż teraz
niemáß) znáczy duße Czyśćowe. *Discipulus* mowi
Serm: de Sanc: Simone: cząstká w kielich włożona/
bywa poświecona zá żywe: druga zá święte: trze-
ćia zá te co są w Czyśću/&c. To troiákie łamánie/
1. burzy Tránsubstántiátią Rzymską : bo ćiáło
páńskie nie może być łamáne / ále znáki bywáią
łamáne/iáko ich y *Prosa* zeznawa/ to iest/chleb by-

wa łamány/iáko vczy *Lombardus lib. 4. dist. 12.*
2. Bluźni święte zá nie ofiáruiąc. 3. Xięzą vkázu-
ie być Judaßámi : ábowiem Pan Krystus czą-
stki oney omoczoney nie dał iedno Judaßowi/kto-
ra go być zdraycą vkázowáłá / słowá są Juliußá
Papieżá/*Can: Cum omne, dist:2. de conscer.* y Lom-
bárdowe/*lib: 4. distin: 11.* y Thomásowe/*part: 3.
quæst:83. art: 5.* Cząstká w kielich wpußczona / nie
ma być dawána ludowi dla zupełnośći kommu-
niey/ábowiem chlebá omoczonego/nie podał Kry-
stus iedno Judaßowi zdraycy/&c. Nietylko tą ho-

NOTA.

styą omoczoną vkázuie być Judaßámi xięzą / ále
y przedawánie Mßey / słowá są nápisáne *in Stella
Clericorum*: Xiądz ktory zá pieniądze celebruie/
mowi z Judaßem/co mi chcećie dáć/ á ia go wam
wydam/&c. VIII. Nie zgadzáią się o poświącá-

VIII. Niezgodá o poświącániu.

niu/ co poświąca Sákráment / zeznawa *Thomas
Op: 59. cap: 3. qu:78. art:1.* y *Bellarmin: lib:4. cap:12.
de Eucharistia.* Jedni mowią: Iż *Canon, Te igitur
clementißime*, Sákráment poświąca/przez ktore-
go / iesliby nie był mowiony / Sákráment być nie
może/iáko *Colonienses in Antididagmate*, y *Lynda-
nus in Panoplia lib: 4. cap. 41.* Jesli ták/ toć Kry-
stus/ Apostołowie/ y stáry Kośćioł/ nie mieli pra-
wdźiwego Sákrámentu / bo o tym Kanonie nie-
wiedźieli. Toć y Papież źle czyni / dopußczáiąc w
Rzymie/we Włoßech/Liturgiey Greckiey: w Me-
dyolanum/Ambrożego; w Hißpániey/w Tolećie/
Morárábskiey odpráwowáć / bez tego Kanonu/
co zeznawa *Bellarminus lib:2. cap:18. de Mißa.* Dru-
dzy sámym tylko tym słowom/ To iest ćiáło moie/
przywłaßczáią poświącánie Sákrámentu / iáko
Bellarmin: lib:4. cap:13. de Eucharist. á *Scotus* mowi

in 4. Sentent: distin: 8. qu. 2. 3. art: 2. Hæc Propositio, Hoc est corpus meum, non est consecrativa. Innocentius 3. Franciscus Maronis, Glossator in Can: Timorem, ktorych przypomina y przywodźi *Gabriel Biel, in Can: Miss: lect: 48.* twierdzą/ iż Krystus Pan/ temi słowy/ *Hoc est corpus meum,* nie poświęcał Sákrámentu/ ále mocą swą/ powiádáiąc/ iż te słowá/ nie poświęcáią/ ále iuż vkázuią być ćiáło Krystusowe. K temu twierdząc/ iż te słowá Pan mowił *significativè,* á ksiądz *recitativè,* ábowiem czyta co Krystus Pan czynił/ y co mowił/ poświęcáiąc y rozdawáiąc/ y dla tegoż w osobie swey á nie Krystusowey mowi: *Qui pridie quam pateretur, &c.* Trzeći rozumieią/ iż Pan poświęcał tym słowem *Benedixit,* Błogosłáwił/ o ktorych wspomina *Durandus lib. 4. cap: 42. Ration.* y *Biel lection. 36. in Can: Miss.* ktorego mniemánia był y *Scotus in loco citato,* y dawáli tego rátią: Iesliby ćiáło Krystusowe nie było w Sákrámenćie/ przed wymowieniem tych słow/ *Hoc est corpus meum,* nie słusznieby Pan mowił/ *Hoc est, &c.* Bo potrzebá było pierwey chleb poświęćić/ toż dopiero rzec/ To iest/ ꝛc. Czwarći rozumieli/ iż nie tylko te słowá/ *Hoc est corpus meum,* ále y te/ *Accipite & edite, hoc facite in mei, &c.* należą do poświęcánia. *Lombardus* mowi *lib. 4: distin: 8.* Poświęcánie ktoremi sie słowy dźieie/ słuchay ktore są słowá/ Bierzćie/ ꝛc. Toż mowi *Gratianus in Canon: Timorem. dist: 2. de consecr.* Opuszczam owych ktorzy vczą/ iáko intentia xiężá do Consecrowánia iest potrzebna/ bez ktorey nie może być Sákráment: tego mniemánia iest *Lombardus lib. 4. distin: 13.* y inszy. Iesli ták/ muszą wątpić o Sákrámenćie: bo co wiedźieć miałli ksiądz intentią/ nie myślilli w te czásy/ gdy mowił słowá Páńskie/ o czym inszym? Wszák y sam *Bellarmin: lib: 1. cap: 27. de Sacram. in genere,* zeznawa/ iż w ten czás gdy rzeczy święte odpráwuią sie/ myśl bywa roztárgniona/ ꝛc. zá czym w onę rzecz o

ktorey myślił/ chleb sie przemienić może/ zá wyrzeczeniem tych słow/ *Hoc est, &c.* Tenże Bellármin/ *lib: 4. cap: 12. de Eucharist.* mowi: Kátholicy niech vważáią/ iesli ksiądz iest święcony/ ábo iesli ma intentią/ ꝛc. A ktoż to może wiedźieć/ iedno sam Bog? *1 Cor: 2. v. 11.* Toć iesli nie ma intentiey/ z chlebá ćiáłá nie czyni/ á zá tym ludźi czyni chlebochwalcámi. Nie wspominam Skárgi/ *fol: 211. cont. Volanum,* ktory mowi: znákiem krzyżá bywa poświęcone ćiáło Páńskie/ ꝛc. Krystus nie żegnał/ zeznawa Wega Iesuitá/ *lib: de Euchar. fol: 1. thesi 16.* Toć chleb nie był on ćiáłem Páńskim. *Scotus in Repor: disti. 8. quæst: 2.* Widząc niezgodę swoiey drużyny/ mowi: Wolna iest nieumieiętność/ nie wiedźieć wiele słow do formy poświęcánia potrzebá/ y dla tegoż/ ktory wierzy że wie/ błądźi/ ꝛc. Nie pomnieli iż sam Pan Iezus Krystus mocą swą/ słowem naświętszym/ y vstáwą chwalebną Sákráment poświęca/ chleb y wino od vżywánia pospolitego do świętego/ od spráwy przyrodzoney/ do Sákrámentálney odłączáiąc. A czyni to przez vstá Ministrow/ ktorzy imieniem iego chleb y wino od pospolitego vżywánia wyłączywszy/ błogosłáwią według vstáwy iego/ czytániem wszytkiey vstáwy iego/ y modlitwámi/ ku vżywániu wierzącym. Co zeznawa *Chrysostom. Homil. de Prodition. Iudæ.* A oto y teraz tenże Krystus Pan przytomny iest/ ktory tám ten stoł przyozdobił/ tenże sam stoł ten poświęca. Abowiem nie człowiekći iest/ ktory położone rzeczy ná stole świętym/ krwią y ćiáłem Krystusowym czyni/ ále ten ktory zá nas vkrzyżowány iest PAN KRYSTVS; vsty Kápłáńskiemi słowá bywáią wymowione/ á mocą y łáską Bożą poświęcone. Toż mowi *Homil: 2. in 2 Timoth. 1.* y *Epist: ad Cæsar.* tákże *Augustinus lib. 3. in Levit. cap. 84.* A Skárgá *Dominic. 17.* po świątkách: Krystus tu ná źiemi niewidomie *Sam* poświęca. Toż mowi *Bellarmin. lib. 4. cap. 13.* de

Euchariſt. Toć ono nieprawdá co nápiſáli niektorzy / iż
kiedy ieſt ſtworzycielem ſwego ſtworzyćielá. Nie pomnie-
li iż Doktorowie krześćiáńſcy nie tylko ſámymi pięći ſło-
wom przywłaſzczáli poświęcenie Sákrámentu / ále w-
ſzytkiey vſtáwie Páńſkiey / y modlitwom. Auguſtin: lib. 3.
cap. 4. de Trinit. Ono my ćiáłem y krwią Kryſtuſową ná-
zywamy / co z owocow ziemie wziąwſzy / á modlitwą du-
chowną poświęćiwſzy / vczćiwie y przyſtoynie przyimuie-
my ku duſznemu zbáwieniu / ná pámiątkę męki Páńſkiey /
dla nas podiętey. Gregorius Cauſa 1. quæſt. 1. Can. Multi.
Modlitwą duchowną bywa poświęcona ofiárá ná pá-
miątkę śmierći Páńſkiey. Iuſtinus Apolog. 2. Przez ſłowo
modlitwy y dźiękczynienia / poświęconą od nie° żywność
bierzemy. Toż mowi Irrenæus lib. 4. cap. 34. Cyrillus Ca-
tech. 3. 4. Myſtagog. Hieronym. Epiſt. ad Evagrium. A Li-
turgia Chryſoſtomi, Iacobi, Clementis, Baſilij, mowi: Boże
ſam błogosław ofiárę tę / wzywamy y pokornie prośimy /
wypuść Duchá twego świętego ná nas y ná te dáry poło-
żone / á vczyń ten chleb drogim ćiáłem pomázáńcá twe-
go / ꝛc. Canon Miſsæ mowi : Ktorą ofiárę ty Boże rácz v-
czynić błogosłáwioną / ábyſię nam sſtáłá ćiáłem y krwią
Syná twego / ꝛc. Tegoż rozumienia byli wſzyſcy Dokto-
rowie Greccy / iż nie tylko ſłowy Páńſkiemi / ále y inſzemi
modlitwámi bywa poświęcony Sákráment / zeznawa
Beſſárion Kárdynał lib. de Sacram. Euchar. y Bellár-
min lib. 4. cap. 12. de Euchariſt. Nie pámiętáli náoſtátek
ná Grzegorzá wielkiego / lib. 7. Epiſt. 63. Ná Hieronymá /
lib. 3. cont. Pelagianos. Ná Durándá / lib. 4. Cap. 47. Ná
Wáláfridá / lib. de Reb. Eccleſ. cap. 23. ktorzy piſzą / iż Apo-
ſtołowie Sákráment poświącáli modlitwą Páńſką. To
pomijam kreślániem / chuchániem / ręk rozſzerzániem / ꝛc. Opu-
ſzczam inſze niezgody: kto chce niech czyta Bellármina /
ktory rozmáite niezgody ſwoich że Rzymian przywodźi /

lib. 3. cap. 11, 12, 13, 14, 15, 16. de Euchariſt. Otoż ká-
żdy widźi zgodę Papieſką / ktorą ſię czesto prze-
chwaláią / Ewánieliki niezgodą zámiátáiąc: áno-
by lepiey wprzod v śiebie zgodę vczynić; iáko nie-
kiedy Philippowi Krolowi Mácedońſkiemu po-
wiedźiał Demaratus, ktory chćiał Greki z Pelope-
nezyány zgodźić: Ty pierwey idź / á w domu ſwym
pokoy vczyń. IX. To ſłowo y z wyrozumieniem
ſwym / przećiwne ieſt Wniebowſtąpieniu Páńſkie-
mu według ćiáłá / Matth. 26. 11. Ioh. 16. 28. 17. 10.
Ewánieliſtom / Marc. 16. 19. Luc. 24. 51. Act. 1. 2,
9. Apoſtołom / Actor. 1. 22. 3. 21. 1 Pet. 3. 22. 1 Cor.
11. 26. 2 Cor. 5. 16. Col. 3. 1. Hebr. 1. 3. 4. 14. 10. 12.
Aniołom / Actor. 1. 11. Składowi Apoſtolſkiemu / w
ktorym mowimy / Wſtąpił ná niebioſá / ꝛc. X. To
ſłowo y z wyrozumieniem ſwoim / nieſłychane y
ſprzećiwne ieſt / dawnym Conciliom / ktore y po po-
święceniu twierdźiły y wierzyły / że chleb chlebem /
wino winem zoſtawa / ćieleſnie ſię w ćiáło y w
krew nie odmieniáiąc / ále tylko ſię Sákrámentem
ćiáłá y krwie Syná Bożego przez ſłowo Boże
sſtawáiąc / to ieſt / táiemnicą / znákiem / y wyświád-
czeniem ćiáłá y krwie Páńſkiey. Concilium Ancyra- Roku było 308.
num Can. 2. mowi : Diákonowie niech nie ofiáruią
áni chlebá áni kielichá. Concilium Neoceſarienſe
Can. 13. mowi : Preſbiterowie Páráphiey inſzey
przy Biſkupách ábo Presbyterách miáſtá / nie mo-
gą ofiárowáć / áni dáć chlebá poświęconego / áni
kielichá podáwáć. Concilium Nicænum act. 1. mo- Roku było 320.
wi : Ná ſtole Bożym nie mieymy względu pokor- To Con-
nie ná Chleb położony y Kielich / ále podniozſzy cilium z-
myśl / Wiárą rozumieymy położonego ná Onym rówána
Stole Báránká onego Bożego gładzącego grze- ło Papie

zá zinßemi Pátriárchámi przysądzkowßymu tylko Kośćioły przylegle Rzymowi, iáko w Wiádezy Canon 6. u Ruffiná Concil: Nic: Lib. 1. cap:6. Histo.

chy świátá. Toż mowi Concil. Can. 20. iáko ma Ruffinus: Niechay nie rozdawáią Diákonowie Eucháristiey przy Presbiterách. Concil: Laodicenum mowi Can 25. Nie godźi się áby miał Diákon chleb rozdáwáć y kielich błogosłáwić. Concilium Constantinopolitanum VII. mowi/ iáko czytamy w Synodźie 2. Niceńskim/ Act.6. Obraz ćiáłá Krystusowego iest chleb. Te Concilia iáśnie dawáią znáć/ że chleb y wino po poświęceniu istoty nátury swey nie vtracáią: ábowiem chleb y wino/ winem y chlebem świętym po poświęceniu názywáią: k temu/ Sákrámentu chwalić nie káżą/ ále vczą ábyśmy vmysł wzgorę ku niebu wyćiągáli y podnośili/ á tám wiárą ná Krystusá pátrzáli/ y onego pożywáli: czegoby byli nie mowili áni zákázowáli/ gdyby byli wierzyli/ że się chleb w ćiáło istotnie y ćieleśnie przemienia. Do tego/ dwie osobie Sákrámentu wspomináią / ktore rozdawáli ßáfárze táiemnic Bożych ludowi. A iż ofiárowánia wspomináią/ ále iednák przez ofiárowánie nie rozumieli ofiáry Mßárskiey / to iest/ ofiárowánia zá żywe y zá vmárłe; ále częśćią błogosłáwienie / co się pokázuie z Láodiceńskiego Concilium, częśćią Rozdawánie ludźiom/ według onego co mowi nie tylko pismo ś. ále y Cyprianus Serm. de Laps: A gdy się obchody święte dokończyły/ Diákon kielich począł obecnym ofiárowáć. Ale co przypominam one dawne Concilia: Conciliũ Tridentinum ácz Tránsubstántiátią zmacniáło y oney broniło / iednák przećię Sákrámentálne y Duchowne pożywánie zálecáło y wprowadzáło. Abowiem Can: 8. Seß. 3. de Eucharist. mowi: Jesliby kto rzekł/ iż Krystus w Sákrámenćie dány/ ma być tylko Duchownie

pożywány/ á nie Sákramentálnie też y sámą rzeczą/ niech będźie przeklęty. A Can: 8. Seß. 6. de Mißa mowi: Jesliby kto rzekł/ iż Mße w ktorych sam ksiądz Sákrámentálnie kommunikuie/ ꝛc. Te słowá sáme/ NOTA.
burzą Tránsubstántiátią: Bo coż iest Duchowne pożywánie/ iedno z Krystusem się ziednoczyć przez Wiárę/ Krystusá do sercá przypußczáć Wiárą: inßą rzecz widźieć/ á inßą wierzyć: widźieć chleb/ á wierzyć/ że nas pan w te czásy karmi ćiáłem swym/ y nápawa krwią swoią duchownie / zá sprawą Duchá świętego przez wiárę. Toć iest Duchowne pożywánie / według Krystusá Páná/ Ioh. 6. 35. y Augustyná/ ktory mowi Tract. 26. in Ioh. Wierzyć w Krystusá/ iest ieść chleb żywy/ kto wierzy weń/ pożywa go/ y niewidomie bywa násycony: Tenże Serm. ad Infan. Co widźićie chleb ći iest/ ꝛc. Coż záśię iest Sákrámentálne pożywánie/ iedno zwierzchowne pożywánie vsty ćielesnemi chlebá Sákrámentálnego / ktory nam wyświádcza ćiáło Páńskie w niebie będące/ y zwierzchownie w naspiecżętuie Duchowne pożywánie / ták iáko y sam Augustyn zeznawa/ mowiąc Tract. 26. in Ioh. Kto nie mießka w Krystuśie/ y w kim nie mießka Krystus/ bez wątpienia nie pożywa duchownie ćiáłá / áni pije krwie iego/ choćiaż ćieleśnie y widomie trze zębámi znáki ćiáłá y krwie Páńskiey. XI. Nie tylko Dan. 11.
Doktorowie krześćiáńscy/ o tym słowku grubym/ nowym/ ktore Bogá Maozim vczyniło/ niewiedźieli/ áni słycháli / áni go też vżywáli; co przyznawa y sam Bellármin lib: 3. cap: 23. de Eucharist: ále też przemienienia/ przewierzgánia/ przeistoczenia istotnego/ rzeczy iedney w drugą/ chlebá w ćiáło/ winá w krew/ nie vczyli/ y owßem rzecz przećiwną náu-

ce Rzymskiey o Sákrámencie świętym podawáli/ y ná piśmie zostáwili: To iest/ iż chleb będąc chlebem/ wino winem prostym/ sstawáią się Sákrámenty ciáłá y krwie Páńskiey/ w te czásy/ gdy od pospolitego pokármu y napoiu/ do Duchownego/ zá roskazániem y vstáwą Páńską/ słowem Bożym wyłączone y obrocone bywáią/ nie vtrácáiąc istoty y nátury swey. Dionysius, nie on Areopagita, vczeń Páwłá ś. co zeznawa Caietanus, Rotherodamus, Valla in cap: 17. Actor. y inszy: ále nieiáki Grecki Doktor/ co zeznawa Rhenanus in Tertul. de Corona militis, Ten pisząc de Eccles: Hier. cap: 3. mowi: Znáki położone są ná ołtarzu/ przez ktore Krystus y znáczy się/ y bywa bráný. Támże: Stoi Biskup przed naświętszemi znáki/ ktore położone są. Támże: Biskup chleb ktory był zákryty y cáły/ odkrywszy y ná wiele części połamawszy/ y ieden kielich między wszytkie podzieliwszy/ rozdawa. Ten Doktor nie myślił o Tránsubstántiátiey. Bo poniewaz po poświęceniu/ chleb iest nákryty; odkryty/ łamány/ co nie może być rozumiano o ciele Páńskim/ á k temu chleb y kielich názywa znákámi ciáłá y krwie Páńskiey: Tedyć chleb y wino zostawáią w swoiey istności/ oney nie vtrácáiąc. Ná ktore słowá pisząc Maximus Scholast: mowi: Znáki to są á nie sámá prawdá.

Ignatius Epist: ad Philadelphienses: Proszę was/ ábyście stali przy iedney wierze/ przy iednym przepowiedániu/ iedney Euchāristiey vżywáiąc: Jedno iest ciáło Páná Jezusowo/ y iedná krew/ ktora zá nas iest wylána/ ieden też chleb/ zá wszytkich połamány/ y ieden kielich wszytkiego Kościołá: w tercie Greckim iest/ Y ieden kielich wszytkim ro-

Ten Doktor zowie Hieroteussá iákiegoś náuczyćielem swoim nie Piotrá áni Páwłá świętego. li. de divin. nomin. cap 3. *Tenże* Ibid. cap. 5. *VVspomina clemensá Alexándryiskiego Ktory żył Roku 210. A táki nie Areopágita to był.*

zdawány. Tenże Epist: ad Ephes. Często przystępuyćie do Sákrámentu. Támże: Łamiemy chleb/ ktory iest lekárstwem nieśmiertelności. Ten Doktor rozdziela chleb od ciáłá/ wino od krwie. Czym dawa znáć/ iż w Sákrámencie zostawa chleb y wino/ ktory wyświádcza ciáło Páńskie/ ktore iest rzeczą Sákrámentu: co się y z tąd pokázuie/ gdy wspomina Łamánie chlebá; co nie może być rozumiano o ciele Páńskim/ ktore nie może być łamáne/ szárpáne/ kráiáne: świádczy Augustinus Tract. 27. in Ioh. y de Verb. Apostol: Serm: 2. Lombardus lib: 4. dist: 12. Gratianus in Canonem, Ego Berengarius. Ani o osobách cudzych: ále o istoćie chlebá włásnie. Ci dwá Doktorowie/ nie tylko o przemienieniu nic niewiedzieli/ iedney rzeczy w drugą/ chlebá w ciáło: ále też o rospołowiczeniu Sákrámentu nic nie myślili/ áni o ostrzygániu/ y owszem zá ich wieku zupełnego y łamánego vżywáli/ ták duchowni iáko y świeccy/ Sákrámentu.

Iustinus Apolog. 2. A gdy przełożony y wszytek lud dzięki czynić przestánie/ ktorych názywamy Diákony/ káżdemu z osobná będącemu/ dáią cząstkę chlebá/ y kubká rostworzonego/ nád ktoremi sstáło się dziękczynienie: y dopuszczáią też odnośić y tym ktorzyby ná ten czás we zborze nie byli. A tenci v nas pokarm zowie się Euchárystią. Tenże in Dial. cum Triph. Pszeniczna mąká/ ktorą według zwyczáiu/ zá oczyśćionego od trądu ofiárowano/ znáczyłá chleb Euchāristiey (to iest/ Sákrámentálny) ktory Jezus Krystus Pan nász ná pámiątkę męki swey oczyściáiącey od káżdego grzechu dusze ludzkie podał pozostáłym/ ábysmy dziękowáli Bogu/ iáko zá to/ iż świát ze wszytkiemi

Roku 60 żył. Ten Doktor kazał Biskupowi słucháć Páná Krystusá Nie Papieżá, y Krystusá Páná zwał Biskupem naświętszym y nawyższym. Epist. ad philad. *Roku 140 żył.* Ten Doktor *Páwłá S. zowie Oycē Oycow, autorē mistrzem prawdziwey religiey To nie Piotrá.*

rzeczámi / dla człowieká ſtworzył; ták też y zá odkupienie / ktorym wybáwieni ieſtechmy od grzechow. Támże: Kryſtus podał nam chleb ná pámiątkę przyiętego ćiáłá / y kielich ná pámiątkę krwie. Támże: Przy ſuchym y mokrym pokármie / przypominamy ſobie co vczynił Bog / y co zá nas ćierpiał Syn Boży. *Iuſtinus*: Nie tylko iż zupełne vżywánie Sákrámentu / to ieſt / dwu oſob / iáko poſpolićie mowią / wſpomina: ále też o przewierzgániu iſtotnym / chlebá w ćiáło / winá w krew / nic nie rozumiał. Abowiem po poświęceniu / chleb chlebem / wino winem / názywa / tákże pámiątką ćiáłá Páńſkiego. A co więtſza / Sákráment chlebem ſuchym názywa; nie wierzył concomitánciey. Czegoby był nie mowił / gdyby chleb y wino iſtotę ſwą vtrácáły. A iż wſpomina odmiánę chlebá y winá / tedy przećię nie táką / iáką rozumieią Rzymiánie; ále Sákrámentálną: to ieſt / Jáko Syn Boży słowo wćielił ſię nie odmieniáiąc Boſtwá w ćiáło; ták chleb ćiáłem Kryſtuſowym ſtawa ſię / nie odmieniáiąc ſubſtántiey chlebá w ćiáło / ále wźięćiem imieniá / áby ták chleb był Sákrámentem ćiáłá Páńſkiego.

Rokużył 180. Ten Doktor Páſterze Rzymſkie zwał presbyterámi. To nie Biſkupá minay-

Irrenæus li. 4. Cap:34. Chleb ktory z źiemie ieſt / przyiąwßy názwánie Boże / iuż nie ieſt poſpolitym chlebem / ále Sákrámentem dźiękczynienia / ze dwu rzeczy złożonym / z źiemſkiey y niebieſkiey. Tenże *lib. 5.* Chleb przyiąwßy słowo Boże / ſtawa ſię Euchäriſtią krwie y ćiáłá Kryſtuſowego. Tenże *lib: 4. cap: 32.* Ten chleb ktory ieſt z ſtworzenia / wziął y dźięki czynił / mowiąc: To ieſt ćiáło moie. Tákże y kielich / ktory ieſt z tegoż ſtworzenia / ktore ieſt według nas / ſwoią krwią wyznał być. Tenże

lib: 4. cap:57. Kryſtus wźiąwßy chleb / ſwoim ćiáłem wyznał go być / ⁊c. Ten Doktor názywa chleb ćiáłem Kryſtuſowym / wino krwią: k temu / nie czyni z chlebá y z ćiáłá Páńſkiego iedney iſtnośći / y owßem twierdźi być po poświęceniu dwie rzeczy / nie iedną. Nádto / nie mowi / áby chleb po poświęceniu przemieniał ſię iſtotnie w ćiáło / vtráćiwßy iſtotę ſwą / ále mowi / iż Sákráment ze dwu rzeczy złożony ieſt / z źiemſkiey y z niebieſkiey. Przez źiemſką rzecz rozumie chleb / przez niebieſką ćiáło y krew Páńſką. Zkąd ſię pokázuie / że ten Doktor niewiedźiał nic o przeiſtoczeniu Papieſkim / chlebá w ćiáło / winá w krew / ktore czyni ze dwu rzeczy iedną: to ieſt ćiáło Páńſkie z chlebá / krew z winá: bo tym ſpoſobem iużby nie były dwie rzeczy / ále iedná: á on dwie rzeczy vkázuie tu.

Wyżßemi pißę Euſebi⁹ Hiſt: Eccleſ. li: 5. cap: 24.

Roku 210. żył. Tē Doktor zwiadczy iż Zephirinus Biſkup Rzymſki był Montániſtą, li. cont. Prax ktory Montan⁹ był heretykiē, pißę Euſebi⁹ hiſt. Ec. li. 5. c. 17 Tęże li. 4. cap. 53 cō. Mar-

Tertullianus lib. 1. cont: Marcionem, cap: 9. Kryſtus chlebá nie odrzućił / ktorym ćiáło ſwoie repreſentuie. To słowo *Repræſentat*, rozumie ſię znáczy / wyświádcza / wyraża / okázuie: co ſię pokázuie nie tylko z Bellármminá ſámego / ktory mowi *lib: 4. cap: 19. de Euchar. Euchariſtia eſt ſignum & repræſentatio mortis Chriſti.* y z Lombárdá / ktory mowi *lib: 4. diſt: 12. Fractio, paßionis Chriſti & mortis eſt repræſentatio*, y z Fonſeki / ktory mowi *lib: 1. cap: 8. Inſtit: Dialect. Omne quod repræſentat, eſt ſignum eius, quod repræſentat*, ále też y z ſámego Tertulliáná / ktory nie tylko *lib. de Pœnitent.* ále też *lib. 4. cap 60. cont. Marcion.* ſam ſię wykłádáiąc / przez to słowo *Repræſentat*, nie rozumie rzeczy iſtotney / w ſámey rzeczy / ále rzecz znáczącą inßą rzecz / ktorey ieſt znákiē. Słowá iego ſą / Pan Kryſtus wźięty chleb y rozdźielony zwolennikom / ćiáłem go

swymvczynił/mowiąc/To iest ciáło moie: to iest/ figurá (ábo znák) ciáłá moiego. A figuráby nie byłá/gdyby ciáło prawdziwe nie było. Abowiem rzecz prozna/ iáko iest *Phantasma*, obłudá / figury nie może mieć : ábo ieśliże dla tego chleb ciáłem sobie zmyślił/ iż nie miał prawdziwego ciáłá / toć miał chleb wydáć zá nas : byłoby to nieiáką podporą prozności Márcyonowey: że chleb iest vkrzyżowány. Tenże mowi *lib. 3. cap: 12. cont: Marcion.* ktore ma słowá y *lib: adv. Iud. cap. 10.* Abowiem ták w Ewánieliey też wáżzey Bog obiáwił / názywáiąc chleb ciáłem swoim / ábyś y z tąd wyrozumiał że on dawał figurę ciáłá swego/ktore zás ciáło w chlebie Prorok figurował/ iáko sam Pan ten Sákráment potym wyłożyć miał. Ten Doktor stáry/ chleb poświęcony názywa ciáłem Krystusowym dla tego/ Iż wyświádcza ciáło Krystusowe; ktorego ciáłá Márcyon nie przyznawał Pánu Krystusowi. z ktorey figury Doktor Tertullian dowodził prawdziwego ciáłá Páná Krystusowego/ vkázuiąc to tym chlebem: Jeśli Pan Krystus miał obłudne á nie własne ciáło / á iákoż obłudy może być chleb figurą? Ale iż Pan Krystus dawał znák ciáłá swego vczniom / chleb; tedyć miał własne ciáło. Twárde to są słowá ná Rzymiány/nád ktoremi się kręci Bellármin : á *Hardingus* nie mogąc ich zgryść / ták się z nich wyśliznąć chce/ *Sect: 9. cont: Ivellum.* záprawdę nieco od prawdziwego wyrozumienia słow Krystusowych / vstępuie wykład Tertullianow/ etc. A on ie lepiey rozumie. A ták nie dopiero sam Kálwin te słowá (To iest ciáło moie) iął ták wykłádáć/To iest figurá ábo znák ciáłá mego : gdyż to nie Kálwinowe są wykłády/

cionem, *Kościoł Ierozolimski názywa mátka relligiey, studnica zbáwienia: Nie Kościoł Rzymski. Teże Krystusá zowie głowá Kościołá. To nie Piotrá* lib. cõt. Marci. 5. Cap. 37.

ále dawnego Doktorá Tertulliáná/y inszych; ktore nie cierpią przemienienia iedney istności w drugą: bo insza iest sámá rzecz / insza iest znák rzeczy. Rzecz nie może być znákiem/áni znák rzeczą; iáko o tym świádczą *Chrysostomus in dictum Apostoli: Patres nostri*, y *Augustinus lib. 2. cap. 1.* y *lib: 3. cap. 5. 7. 9. de doctr. Christ.* mowiąc: Pusczáć się zá literą/á znáki miásto rzeczy/ktore nimi znáczone bywáią przyimowáć / iest to znák niewolniczey słábości.

Origenes *in cap: 15. Matth.* Ten pokarm ktory bywa poświęcony przez słowo Boże y modlitwę/ wedle máteryey tey ktorą ma w sobie/idzie do żołądká y do wychodu bywa wyrzucon. Támże: Mowi się *de typico symbolicoq; corpore.* Mogłoby się wiele mowić y o sámym słowie / ktore się stáło ciáłem y prawdziwym pokármem / ktorego ktoby pożywał/ná wieki zgołá będzie żył/ktorego żaden zły nie może pożywáć. Tenże *Dialog. 3. de Christo:* Jeśliże Krystus Pan ciáłá y krwie nie miał: á ktoregoż ciáłá y iákiey wżdy krwie/ znáki y figury/ chleb y wino rozdawał / y kazał przez nie vczniom pámiątkę swoię odnawiáć? Tenże *lib. 8. cont. Celsum:* Mamy znák Boży/dziękczynienia/Chleb ktory się Euchárystią zowie. To iest Sákrámentem dziękczynienia. Tenże *in Cap. 26. Matth.* Chleb ten/ ktory Bog wyznawa być ciáłem swoim / iest słowo ożywiáiące dusze. Tenże *Homil. 16. in Numeri:* Pijemy krew Krystusowę/nie tylko obyczáiem Sákrámentow/ ále y gdy słowo iego przyimuiemy. Tenże *Homil: 7. in Levit.* Vznawayćież iż figury są/ ktore są nápisáne w księgách świętych : y dla tegoż iáko duchowne / á nie iáko cielesne/exáminuy-

Roku 220. żył. Ten Doktor káżdego Wiernego názywa opoką. To nie sámego Piotrá. i. Tractat: 1. in Matth.

ćie y rozumieyćie. Abowiem ieśli iáko ćielesni te rzeczy przyimuiećie/obrażáią was á nie żywią. Bo ieśli według litery poydźieß zá tym co powiedźiano: Jeśli nie będźiećie pożywáć ćiáłá mego / y pić krwie moiey/zábiia tá literá. Tenże In cap. 25. Mat. A ieśliby záwße miał być obecnym Krystus ze wßytkiemi swemi/á iákoż przypowieśći powiádáią że odßedł: według nátury swoiey Boskiey nie odßedł/ále według ćiáłá ktore wźiął odßedł. Te słowá tego Doktorá żadnym sposobem nie dopußczáią/áby wino y chleb istotę swą miáły vtráćić/ábo się w istotę ćiáłá y krwie przemienić po poświęceniu: y owßem słowá Páńskie duchownie nie ćielesnie/kßtałtownie nie istotnie wykłáda: ktore ieśliby ćielesnie miáły być rozumiáne / Ciáło Páńskie podpadáłoby niedostátkom / y skáźie rozmáitey; co o ćiele Páńskim nie może być rozumiano/Actor. 2. Tenże twierdźi / Jż tu z námi Krystus Pan nie iest ćielesnie. Chleb y wino názywa znákiem y figurą ćiáłá y krwie Páńskiey/ á Eucháristią názywa corpus typicum y Symbolum. Tenże powieda/że ćiáłá Páńskiego źli nie pożywáią. Czegoby był nie mowił/ gdyby był rozumiał y wierzył przemienienie chlebá w ćiáło.

Cyprianus Epist. ad Cæcilium: Nie może być widźiána krew Krystusowá/ktorą odkupieni y obżywieni iesteśmy/áby miáłá być w kielichu/gdy nie máß winá w kielichu / ktorym krew Krystusowá okázuie się. Támże: Náyduiemy iż wino było/ ktore Pan krwią swoią názwał. Tenże Epist. ad Magnum. Pan ćiáłem swoim chleb zowie z wielu ziarn zgromádzony: krwią swoią wino zowie/ z wiela iágod winnych wyćiśnione. Tenże lib. de Vnct.

Roku 245 żył. Tego Doktorá Papieże zwano, Epist. *3.17: 26 30. 31. listy te świád-*

Chrism. Dał Pan náß ná stole/v ktorego ostátnie wieczerzał z swoimi Apostoły/rękámi swemi chleb y wino/ á ná krzyżu rękom żołnierskim podał ćiáło ránić. Tenże Serm. de Cœna Domini: Ten Sákráment niekiedy Krystus ćiáłem y krwią / niekiedy chlebem názywa. Támże: Jlekroć vżywamy Wieczerzy Páńskiey / nie gotuiemy zębow ku iedzeniu/ ále wiárą ßczyrą chleb ś. łamiemy y dźielimy. Támże: Chleb Anielski pod Sákrámentem iemy ná źiemi. Tenże bez Sákrámentu iáwniey będźiemy ieść w niebie. Támże: Nie ták ćielesnym iáko duchownym prześćiem z Krystusem się iednoczymy. Tenże: Ci ktorzy słownie tylko á sercem suchym y vmysłem twárdym przy tych świątośćiách bywáią/ábo też tych dárow vżywáią/ liżą w prawdźie opokę/ ále z niey miodu nie wysysáią/ áni oliwy: Bo áni słodkośćią miłośći/áni buynośćią Duchá ś. obżywieni bywáią/gdyż áni się sámi doświádczáią/áni Sákrámentu rozsądzáią. Támże: Chleb ten ktory Pan vczniom podawał/nie kßtałtem(to iest nie istnośćią żeby táki miał być chleb/iákie iest ćiáło) ále przyrodzeniem przemieniony/(to iest/ od przyrodzoney spráwy swey/ktora karmi ćiáło/przemieniony iest do spráwy tey/ktorey niema z przyrodzenia/áby służył k pokármowi nie ćielesnẽ ále dußnẽ) wßechmocnym słowẽ(to iest/zá spráwą Duchá ś.)stał się ćiáłem. Támże: Osoby Krystusowey ćiáło/gdyby ná ßtuki było rozdźielone/niedostáłoby go wßytkiemu narodowi ludzkiemu. Ten Doktor niewiedźiał nic o przemienieniu istotnym/áni o pożywániu ćielesnym. Abowiem nie mowi żeby Krystus Pan dawał ćiáło swe włásne y krew włásną vczniom: ále chleb/ktory názwał ćiáłem/y wi-

cza, y Paulus Diacon⁹ l: de Pas: Cypria. *Tenże* Epist: 74 *Biskupá Rzymskiego Stephána názywa pysznym, błądzącym, y sprzeciwnym sobie. Tenże ś. Piotrá z inßemi Apostoły porownywa.* lib: de Vnit. Eccl

no/ktore názwał krwią dla wyświádczenia. A temu po poświęceniu powiáda / iż w kielichu zostawa wino / ktore vkázuie krew Páńską; ktorego gdyby nie było/krew Páńska nie mogłáby być widziána. Nádto twierdzi/ iż źli ácz vżywáią Sákrámentu/ ále rzeczy Sákrámentu nic/ tylko sámi dobrzy. Do tego vczy/ iż się z Krystusem iednoczemy przy tey spráwie świętey/ nie cielesnie/ále duchownie/onego wiárą pożywáiąc. A iż wspomina przemienienie chlebá / iednák nie cielesne ále Sákrámentálne/ ktore bywa od przyrodzenia własnego y zwyczáynego do przyrodzenia niezwyczáynego obrocone: sam się bowiem wykłádáiąc mowi támże/ Przed onemi słowy pokarm ten pospolity tylko ku posileniu ciáłá sposobny był / á tylko ku posileniu żywotá cielesnego służył. Ale iáko skoro od Páná iest powiedziano / To czyńcie ná pámiątkę moię/y/To iest ciáło moie/to iest krew moiá/chleb ten istotny y kielich błogosłáwieństwem poświęcony/ku żywotowi się á zbáwieniu zupełnego człowieká obrocił/y wespoł iest lekárstwem ku vleczeniu chorob/&c.

Roku 320 żył. Tego Doktorá Epiphanius názywa Papieżem, hæres. 63 72. Nazianz. názywa go okiem świátá y Archisacerdotē Sacerdotum. Orat. ad Heronē.

Athanasius pisząc ná one słowá/ Quicunque dixerit verbum in Filium Dei. &c. Jákiezby to ciáło było / ktoregoby ku pokármu wszytkiemu świátu dostawáło? ále dla tego Pan swoie wstąpienie do niebá wspomniał/áby vcznie swoie/od cielesnego myślenia odwiodł/ á iżeby rozumieli / iż ciáło/ ktore iest pokármem názwáne / iest niebieskie y duchowny pokarm/ktory on sam dáie/ ábowiem powiáda: Te słowá ktorem wam mowił/są duchem y żywotem: iákoby chciał rzec/Ciáło moie ktore się vkázuie/ y dáie zá świát / zá pokarm będzie dáne/

áby duchownie káżdemu było rozdawano. Temi słowy Athanasius, nie vczy cielesnego pożywánia/ ále duchownego: k temu vkázuie/ieśliby nie było pożywánie duchowne przez wiárę/ále cielesne/wszytkiemu świátu iednego ciáłá nie dosyćby było. Nád to powiáda/ iż pan dla tego przypomniał w niebo wstąpienie swoie / áby vcznie swe odwiodł od cielesnego rozumienia. Toć ten Doktor niewiedział nic o przewierzgániu chlebá w ciáło: ktore słowá są ták przećiwne Tránsubstántiátiey / że ią mocno burzą y wálą; ktorych sophistia Rzymska nigdy nie zwątli/áni vbiquitarstwo obáli.

Nicephorus lib. 7. cap. 40. Hist. y Eusebius lib. 10. cap. 3. Hist. Czásu poświącánia kościołá/było słowá Bożego przepowiádánie / y táiemne posługowánia/pobożnie/świątobliwie były odpráwowáne/y zbáwienne y niewypowiedziáne symbola & signa, znáki bráne y vżywáne. Tenże Eusebius mowi lib. 5. cap. 3. de Demonstrat. Evang. Chlebem y winem ciáłá y krwie Krystusowey táiemnice/znáczą się. Tenże lib: 1. cap. 10. mowi: Pámiątkę przenaświętszey ofiáry ná stole Páńskim ku odpráwowániu per symbola corporis, przez znáki ciáłá zbáwiennego y krwie Krystusowey według nowego Testámentu roskazánie wzięlismy/&c. Czytay támże więcey sentenciy tym podobnych / z ktorych się spráwisz y obaczysz / iáko ná on czás/kiedy żył ten Doktor/o przemienieniu istotnym cielesnym chlebá w ciáło nie słychano/áni wierzono: bo oto Eusebius Sákráment Wieczerzy Páńskiey zowie znákiem ciáłá Krystusowego/ y pámiątką ofiáry iego / nie sámą rzeczą/ále pámiątką: á dziśia tákowe rozumienie/Kálwinistwem názywáią.

A Arsenius Papieżem y przedniejszym Kościołá Powszechnego zowie go: czytamy in Apolog: 2. Athana: cap. 15. Tenże Doktor Athana: Liberiusza Papieżáná zowa Aryanē. Epist. ad Solit.

Roku 310 żył. Ten Euseb. pisze, iż Jákub ś. był Biskupē Biskupow li. 2. cap. 1 Hist. Vers. Ruffin.

To nie

Hilarius lib. 8. de Trinitate. Przyrodzenie ćiáłá
ſwego/ Pan ku przyrodzeniu wiecznośći pod Sá-
kámentem / nam ku vżywániu ćiáłá ſwego przy-
łączył. Támże : My prawdziwie pod táiemnicą
ćiáłá/ćiáło iego bierzemy. Támże: Chlebá ktory z
niebá zſtąpił/nie może bráć iedno ten ktory Páná
ma/y ieſt członkiem Kryſtuſowym. Według tego
Doktorá/ chleb w ćiáło/ wino w krew iſtotnie nie
przelewa ſię : ponieważ go źli nie vżywáią / tylko
dobrzy/ á k temu w táiemnicy ſtawamy ſię vcze-
ſtnikámi ćiáłá Kryſtuſowego/nie w rzeczy ſámey/
iáko dołożył Auguſtin: diſtinct: 2. Can. Hoc eſt. Po
tego/pod Sákrámentem/ktory ieſt znákiem rzeczy
świętey/iáko mowi Bernardus Serm. 1. de cœna Do-
mi. to ieſt/ćiáłá Kryſtuſowego : gdyż żadna rzecz
ſámá ſobie nie może być Sákrámentem/ále inßey
rzeczy; iáko ßeroko wywodźi Auguſtin. Epiſt. 23.
Nie ſłußnie tedy mowi Bellarminus , ábychmy nie
mieli mieć nic zá ſwoię ſententyę z Hiláryußá.
Mamy.

Ambroſius in 1 Cor. 11. Eucháriſtia ieſt lekárſtwo
duchowne : ábowiem ieſt pámiątką odkupienia
náßego. A iż śmierćią Páńską wybáwieni ieſteś-
śmy/ná to pámiętáiąc/w iedzeniu y w piciu/ ćiáło
y krew/ktore zá nas ofiárowáne ſą/znáczymy. Ten
że lib. 4. cap. 4. de Sacramentis: A ieſli táka moc Kry-
ſtuſowá ieſt/áby te rzeczy ſtáły ſię / ktore nie by-
ły: iáko dáleko więcey vczynić to może / áby te rze-
czy trwáły tym/czym przedtym były / á w inße ie-
dnák/áby ſię przemieniły. Támże: Jáko ná Krzćie
podobieńſtwo śmierći wźiąłeś/ ták też w Sákrá-
menćie/podobieńſtwo drogiey krwie piieß. Tám-
że/ cap: 5. Tá ofiárá ieſt figurá ćiáłá y krwie Pá-

Piotr ś. Roku 330 żył. Ten Doktor powieda, iż ná wyznániu Piotrowym zbudowány ieſt Kośćioł, l. 2 6. de Tri. To nie ná Pietrze.

Roku 360 żył. Ten Doktor był ták zacny, że niektorzy mężowie uczeni, po ſkazáney ſentencyey w Rzymie, áppellowáli do

ná náßego Jezuſá Kryſtuſá. Tenże/ de Myſteriis
iniciandis cap: 9. Wżdyć prawdziwe ćiáło Kryſtu-
ſowe ieſt/ktore vkrzyżowáne ieſt / ktore y pogrze-
bione ieſt / prawdziwie też onegoż ćiáłá Sákrá-
mentem ieſt: bo ſam Pan mowi/ To ieſt ćiáło mo-
ie. Przed błogosłáwieńſtwem / inßa oſobá bywa
mienowána: ále po poświęceniu/ ćiáło znáczy ſię.
On dał krew ſwoię; przed poświęceniem inßą ſię
rzeczą rozumie/po poświęceniu krwią ſię zowie/á
ty mowiß Amen / to ieſt prawdá: co vſtá mowią/
myśl niechay wyznawa. Tenże/lib. 4. cap. 3. Euchá-
rystyę zowie ſtworzeniem : mowiąc/Euchárystya
ieſt ſtworzeniem. Tenże/lib. 10. cap. 24. in Lucam.
Nie ná ziemi / áni według ćiáłá Kryſte mamy ćię
ßukáć/ieſli ćię chcemy náleść. Márya/ktora ßuká-
łá ná ziemi/nie mogłá ſię dotknąć : Szczepan ſię
dotknął/iż ná niebie ßukał. Tenże/Sermon: 57. Bło-
gosłáwiony ktory ták ßuka Kryſtuſá Páná / áby
wierzył że on ieſt y w Ráiu poſtánowiony/y w nie-
bie poſádzony/ábowiem temu ktory go w grobiech
ßuka: mowią/Czemu ßukaß żywego między vmár-
łymi ? To ieſt / co ßukaß tego w grobie ktory ſię
iuż ná wyſokość wroćił?

Doktor Ambroży/ácz wiele mowi o przemienie-
niu chlebá y winá/lib. de Myſter. iniciand: do czego
przywodźi y wiele przykłádow: lecz przećię nie mo-
wi o przemienieniu tákim / ktore bywa z iedney i-
ſtnośći w drugą / ktoreby tráćić miáło iſtność/
własność chlebá y winá/w ktorymby tylko miáłá
zoſtáć oſobá bez iſtoty/to ieſt/czczy łupieß/co być
nie może : (bo tákoweß przykłády przywodźi o
przemienieniu wody przy Krzćie / cap: 3. de iis, qui
init: Myſt: ktora iednák nátury iſtoty ſwey nie trá-

niego, nie przeſtawáiąc ná rozſądku Rzymſkim: o czym ſam piße Epi. 79. 83 Toć Biſkup Rzymſkinie ieſt áni był ſędźią ſporow. Téż piße, iż Kośćioł ieſt zbudowány, nie ná Pietrze, ále ná wyznániu Piotrowym In cap. 9 Luc. lib. de Incar nat. Domi. ca. 5. In 2. cap Ephel. Tenże wſpomina

ći.) ále o Sákrámentálnym / táiemnym / Sákrámentom zwyczáynym / ktore bywą od vżywánia pospolitego do świętego / od spráwy przyrodzoney tey y pospolitey/do spráwy tey ktorey nie máią z przyrodzenia/odłączone y obrocone; á to się dzieie przećiwnym obyczáiem:nowe przyrodzenie(pierwszego nie trácąc/to iest/istoty chlebá y winá) biorąc z błogosłáwieństwá Páńskiego/y z vstáwy iego świętey/zá spráwą wszechmocną Duchá świętego / ták iż iuż one rzeczy poświęcone / zwyczay swoy przyrodzony przemieniwszy/ nie ćiáłu ku pokármowi y pośileniu służą / ále przećiwnym obyczáiem/ku pośileniu y napoiowi dusznemu. Jásne to są słowá/ Aby te rzeczy trwáły tym/ czym przed tym były/ &c. ktorych sophistia Jezuitska nie wykręći/choć przywodzą Lántfránká iákiegoś/ ktory nie mogąc się wykręćić Berengáryusowi z tych słow/nápisał/iż ich niemász w niektorych exemplarzách Ambrożego. Nie ládá odpowiedź. Do tego w niebie vkázował Krystusá według ćiáłá/nie tu ná ziemi. Nád to/tenże Doktor chleb poświęcony názywa pámiątką/podobieństwem/ znákiem ćiáłá Krystusowego y ofiáry iego / stworzeniem / nie Bogiem. A ták niewiedział nic o przemienieniu Papieskim/áni o ofierze istotney Mszárskiey.

Basilius in Liturgia. Biskup podniózszy chleb mowi/Pánie Jezu Kryste Boże nász/weyzrzy ná nas z twego świętego mieszkánia/á przydź ku poświęceniu nas/ktory wzgorę w Oycu śiedziś/á tu známi niewidomie iesteś. Támże: Zdufnośćią przybliżamy się do twego świętego Ołtarzá/ kłádąc Antitypá znáki ś. ćiáłá y krwie Krystusá twoiego. Tenże / lib: de Baptism: cap: 3. Jedząc y piiąc zá-

Piotrowe przodkowánie wierzchnie w urzędzie. lib. de Incarnat. cap. 4.

Żył roku 330. Ten Doktor, acz Piotrá ś. zwał opoką od Krystusá názwána, ále przećię nie táka, iáka iest Krystus, mowiąc Sermo. de Pœnitēt. Jeśli Piotr opoka iest, iednak nie iest opoką iáko Kry-

wsze pámiętaymy ná tego / ktory zá nas vmárł y zmartwychwstał. Tenże/in Liturgia: Wszyscy z iednego chlebá y iednego kielichá iesteśmy vczestniki. Tymi słowy Basilius vżywánie Sákrámentu zowie / nie ofiárą zá żywe y zá vmárłe / ále pámiątką śmierći/ y zmartwychwstánia Páńskiego. A temu/zupełne vżywánie Sákrámentu wspominá. Nád to/iuż y po poświęceniu/iáko to zeznawa y sam Bellármin lib: 2. cap: 15. de Euchar: Chleb Euchárystyey názywa Antitypon/to iest/symbolū, signum, figurą/znákiem/kształtem/piątnem. Toć ten Doktor iáko o ofierze Mszárskiey ták y o tránsubstántiátiey Papieskiey/y o rozpołowiczeniu Sákrámentu/nic niewiedział.

Nazianzenus orat: in Gorg: Siostrá moiá Gorgonia chora / Antitypá / znáki ćiáłá y krwie Krystusowey wźiąwszy ręką/chowáłá. Z tym się zgádzáiąc Macharius Homil: 27. mowi: Chleb y wino Antitypá / znáki są ćiáłá y krwie Krystusowey / y ktorzy iedzą z chlebá widomego / duchownie ćiáło Páńskie iedzą/ &c. Coż może być potężnieyszego ku zburzeniu tránsubstántiátiey iáko te słowá: ktore chleb zowią znákiem ćiáłá Krystusowego / y duchowne nie ćielesne pożywánie ćiáłá Páńskiego wnoszą y vkázuią.

Epiphanius in Ancorato: Pan Krystus z łáski dał człowiekowi/ to co iest według figury: Widzimy bowiem co wźiął zbáwićiel w ręce swoie. A toć iest okrągłey formy & insensibile. Támże: Krystus w Niebo wstąpił w ćiele własnym/y śiedzi chwalebnie ná práwicy v Oycá / y przyidźie w onymże ćiele sądźić żywe y vmárłe. Tenże lib. Anacephal. Jestći w prawdźie chleb pokármem; ále moc w

stus: Krystus bowiem prawdźiwie opoka iest nienaruszona

Roku żył 340. Tē Doktor Kościoł Cesáriénski zwał mátką wszytkich kościołow Epist. ad Cesáriēses. To nie Rzym.

Roku żył 350. Tego Doktora názywał Papieżem Hieronym, Epist. ad Pámach advers. error.

nim ieſt ku ożywieniu przez wiárę/ y ſkutek/ y nádźieię/ y doſkonáłość táiemnic. Támże: Kryſtus wźięty ieſt do niebá w ćiele. Te słowá nie ćierpią áni znieść mogą przemienienia iſtotneo: bo iż Kryſtus do niebá wſtąpił w ćiele/ w ktorym nie przyidźie áż ná ſąd. Iż chleb ieſt figurą y formą ćiáłá Kryſtuſowego y rzeczą zmysłom niepoiętą/ tedyć ſię nie przemienia iſtotnie w ćiáło.

Chryſoſtomus in Matth. Homil. 83. Nie tylko ná te rzeczy pátrzmy ktore przed námi leżą/ ále ſię y słow tego trzymaymy: Abowiem słowy tego nie możem być oſzukáni. Iż Kryſtus Pan powiedźiał: To ieſt ćiáło moie/ wierzmy mocnie/ nic nie wątpiąc/ y oczymá vmysłu náſzego obaczaymy to. Bowiem nie dał nam nic Pan ſmysłom ćieleſnym náſzym podległego: ále przez rzeczy ſmysłom podległe/ dał rzeczy tákie/ ktore vmysłem y wyrozumieniem máią być poymowáne. Y dawa tego przykład/ mowiąc: Iáko ná krzćie świętym/ przez wodę/ ktora rzecz ieſt ſmysłom podległa/ podawa nam on dar: ále co ſię w niey sſtawa/ á zwłaſzczá odrodzenie y odnowienie/ ieſt rzecz/ ktora vmysłem tylko/ zrozumiána bywa. A iżby pokazał/ czemu to zwykł Pan czynić/ ták dáley w te słowá dokłáda: Gdybyś ty człowiecze był nie ćieleſnym/ zgołáćby á proſto dáry niebieſkie Pan twoy podał: ále iż z ćiáłem złączona ieſt duſzá twoiá; przeto w rzeczách ktore pod ſmyſł przypadáią/ te rzeczy/ ktore vmysłem máią być zrozumiáne/ bywáią podawáne. Támże: Ieſli Kryſtus nie vmárł/ á ktoreyże ofiáry to (rozumie wieczerzą Páńſką) piętno y znák ieſt? Támże: Sam też Pan pił z kielichá. Toż mowi *Auguſtinus lib. 2. cap. 3. de doctr. Chriſt:* Iż Pan

Ioh. Et in Epitaph. Paulæ. Et Apolog. adverſ. Ruffin.

Rokużył 380 Ten Doktor piſze, iż ná Wyznániu Piotrowym zbudowány ieſt Kośćioł.

Homil. 55. in Matth. Homil. 20. oper. Imperf. Sermo. de Petec

Tenże mowi, iż kto ná ziemi prágnie przełożenſtwá, naydźie wnie-

Kryſtus z Apoſtołámi Sákrámentu ćiáłá y krwie ſwoiey pierwſzy vkuśił. Pewnie dla tego/ iáko mowi támże Chryzoſtom/ áby ſię nie trwożyli słowy Páńſkiemi/ y áby ich przywiodł do pożywánia táiemnic w ſpokoynym vmyśle. Tenże *Hom.* 24. *in cap.* 10. *Cor.* Ku gorze potrzebá temu ſię mieć/ ktory do tego ćiáłá przyſtępuie/ á niechay tu ná źiemi z niczym ſpołku nie ma; áni ſię po niſkośćiách czołgáć/ ále wzgorę wylátywáć/ á ná Słońce ſpráwiedliwośći pátrzyć/ oko byſtre vmysłu máiąc. Bo orłow/ właſny to ieſt ſtoł/ nie ſoiek. Támże: Chleb coż znáczy? Ciáło Kryſtuſowe. Tenże *in Liturgia:* Xiądz podnoſząc chleb święty/ mowi: Swięte świętym. Tenże *Sermo* 3. *in Epheſ.* y *Hom.* 61. *ad Antioch.* Wſzyſcy ktorzy tego to ćiáłá vczeſtnikámi ſię sſtawamy/ y ktorzy krwie tego vkuſzamy/ pomyślaymy ſobie/ iż ćiáłá y krwie onego wzgorę w niebie ſiedzącego/ y od Aniołow wychwalonego/ pożywamy. Tenże *Hom.* 26. *in Matth.* Eucháriſtia zowie ſię dźiękczynieniem/ ieſt bowiem rozpámiętywániem bárzo wiela dobrodźieyſtw. Tenże *Hom.* 7. *in* 1. *Corint.* Sákráment zowie ſię táiemnicą/ iż inſzą rzecz widźimy/ inſzą wierzymy/ ábowiem tákowe ieſt náſzych táiemnic przyrodzenie. Tenże *in Pſal.* 22. Pan záwſze ná podobieńſtwo ćiáłá y krwie ſwey/ chleb y wino/ według porządku Melchiſedekowego nam w Sákrámenćie vkázuie. Tenże *Homil.* 17. *in Hebr.* To co czynimy/ dźieie ſię ná pámiątkę tego/ co ſię sſtáło. Tenże *Homil.* 85. *in Ioh.* Rzekł Pan Mágdálenie/ nie tykay ſię mnie/ wſtępuię do oycá mego/ áni iuż więcey z wámi weſpoł będę mieſzkał. Tenże w liśćie *ad Cæſarium,* ktory Liſt ieſt w Bibliotece Flo-

bie poſromocenie. Diſti. 40 Can. ult

rentskiey nie drukowány: Przedtym niż bywa poświęcony chleb/chlebem go zowiemy: á gdy go łáską Bożą poświęci przez kápłaná / iuż iest wyięty od tego názwiská/y ma imię ciáłá Páná Krystusowego / choćiaż przyrodzenie chlebá w nim zostáło. Tenże Homil:11.in Matth: Oper: imperf. Naczynia poświęcone / do pospolitego vżywánia obrácáć/iest rzecz niebespieczna/ choćiaż nie ciáło prawdziwe Krystusowe/ ále táiemnicę ciáłá iego máią w sobie/ etc. Ten Doktor iásnemi słowy dawa znáć/iż chleb y wino nie vtraca istoty swey/ ábowiem Eucháristię názywa pámiątką y znákiem męki Páná Krystusowey. Nád to / chleb zowie znákiem y podobieństwem ciáłá y krwie Páńskiey. Náostátek/do duchownego pożywánia przez wiárę ciáłá Páńskiego/ w niebie będącego / nie tu ná ziemi / ludzi wiedzie. Toć nic niewiedział o przewierzgániu Papieskim.

Hieronymus in cap:26. Mat. Krystus wziął chleb/ ktory posila serce człowiecze / y do prawdziwego Wielkanocy Sákrámentu postánowienia przechodzi: áby iáko w wyznámionowániu tey rzeczy Melchisedek nawyższego Bogá kápłan / chleb y wino wyniozszy / vczynił był; ták też sam prawdę ciáłá y krwie swoiey wyświádczył. Tenże *in Proverb: lib:1. cap:9.* W chlebie ciáłá Páńskiego / y w winie krwie iego táiemnicá pokázuie się. Tenże *in cap.3. Ecclesiast:* Pożywamy ciáłá Páńskiego y piiemy krew iego; nie tylko w táiemnicy/ ále też y w czytániu pism. Tenże/*præfat. in libr.* Regum. Nie szukaycie zbáwiciela w grobie/ bo iuż do Oycá wstąpił. Tenże *lib.2. advers.* Iovinian. W znáku krwie swoiey/nie wodę/ále wino dał. Tenże Epist.

Roku 306 żył. Ten Doktor Rzymskiego Biskupá rowna wzacności, w vrzędzie z inszemi Biskupy. Epist. ad Evagr. *Teże powiáda że nie tylko ná Pietrze ále ná wszyt-*

ad Hedibiam, quæst. 2. My słuchamy/ iż chleb ktory łamał Pan/ y dał zwolennikom/ iest ciáłem Zbáwiciela. Támże: Wstąpmy z Pánem ná Wieczernik wielki położony y ochędożony / y weźmimy od niego wzgorę kielich nowego Testámentu. Tenże *in 1. Corin:cap:11.* Dźięki czyniąc/to iest błogosłáwiąc/ gdy miał ćierpieć / ostátnią nam pámiątkę pozostáwił. Iáko gdyby kto w dálekie strony odieżdżáiąc/nieiáki vpominek temu/ktoregoby miłował/zostáwił; áby ilekroć nań weyźrzy / mogł iego dobrodźieystwá y miłość pámiętáć: ná ktory vpominek / ieśliże on vmiłował tego/ ktory go zostáwił/nie może bez wielkiey żądośći pátrzyć. Dla tegoć Zbáwićiel podał ten Sákráment / ábyśmy przezeń záwsze sobie przypominali/ iż on zá nas vmárł. Tenże *dist:2. de* Consec. Can: De hac. Z tey ofiáry ktora się ná pámiątkę Krystusowę dźiwnie dźieie/godźi się ieść: ále z oney zás / ktorą Krystus ná ołtarzu krzyżá ofiárował/według śiebie/żadnemu nie godźi się ieść. Doktor Hieronym niewiedźiał nic o przelewániu iedney istnośći w drugą: y dla tegoż powiáda/iż Pan/chleb/ktory názwał ciáłem swoim/dawał vczniom swoim/zowąc go y po poświęceniu chlebem: k temu chleb názywa wyświádczeniem / táiemnicą / znákiem / y pámiątką ciáłá Krystusowego. Nád to świádczy/ iż tu nie mász ciáłá Krystusowe°/ále w niebie, ktore° wierni tám vżywáć máią/á nie tu ná ziemi ćielesnie.

Augustinus de fide ad Petrum cap:19. W onych ofiárach ćielesnych było przeznáczenie ciáłá Krystusowego/ktore dla grzechow nászych/sam będąc bez zmázy/miał ofiárowáć/ y krwie ktorą on miał ná odpuszczenie grzechow wylać. A w tym zás o-

kich Apostolách iest zbudowány kośćioł: Nie tylko sam wźiął klucze, ále y inszy rowno. li.1. cap.27. cont. Iovinian. *Tenże pisze iż Piotr od opoki názwány iest Piotrem,* in cap.26. Matth.

Roku 410 żył. Ten Doktor zwał sie sługą sług Krystusowych Epist. 107. 121. y lib. 3.

fiárowániu ieſt dźiękczynienie y wſpominánie ćiá-
łá Kryſtuſowego / ktore iuż zá nas ofiárował / y
krwie ktorą iuż dla nas tenże Bog wylał. W onych
tedy ofiárách / co nam dárowáć miano / iákoby w
figurze naprzod przeznáczono / á w tey záś ofierze /
co iuż nam dárowano / oczywiśćie bywa pokazá-
no. W onych ofiárách przepowiedano że Syn Bo-
ży miał być zábity: á w tey záś opowiedáią / że iuż
był zá niepobożne zámordowány. Teſz słowá ſą y
lib: 20. cap: 18. 21. cont: Fauſtum. Tenże de Conſecr.
diſt: 2. Can: Qui manducat. Co widźićie / chleb ieſt y
kielich / co też y oczy zeznawáią: ále to w czym wiá-
rá potrzebuie náuki / chleb ieſt ćiáło Kryſtuſowe /
á kielich krew iego; á te rzeczy bywáią názwáne
Sákrámentem / iż w nich inſzą rzecz widźimy / á in-
ſzą rozumiemy. To co widźimy / oſobę ma ćieleſną;
á co rozumiemy / pożytek ma duchowny. Tenże
Serm: ad Infantes: Ktorego dniá chćiał do niebá
wſtąpić Pan / tám podnioſł ćiáło ſwoie / ſkąd ma
przyść / áby ſądźił żywe y vmárłe. Tám teraz ieſt
śiedząc ná práwicy Oycowſkiey: A iákoż chleb ieſt
ćiáłem iego? Te rzeczy bráćia dla tego bywáią
názwáne Sákrámenty / iż w nich inſzą rzecz widźi-
my / á inſzą rozumiemy; to co widźimy / oſobę ma
ćieleſną / á co rozumiemy / pożytek ma duchowny. A
ieſli chceſz rozumieć ćiáło Kryſtuſowe / ſłuchayże
Apoſtołá mowiącego wiernym: Wy ieſteśćie ćiá-
łem Kryſtuſowym y członki. Táiemnicá wáſzá ná
ſtole Páńſkim położona ieſt: táiemnicę Páńſką

cap: 1. de Remiſſion. peccatorum. *Ktorego zwano nawyżſzym Biſkupem y błogosłáwionym Papieżem* Epiſt. 11. 13. 183. 25. 221. *á on zwał inſzych ſynami:* Epiſt. 182. 185. *do ktorego wielu rzeczách ćiekáli ſię o rozſądek Doktorowie rozmáići: iáko* Hilarius: *o czym czytamy wxięgách Hiláriuſzowych ná koncu,* Hierō: Ianuarius, *y inſzy: o czym czytamy wliśćiech Auguſtyn. Tenże piſze, iż Kośćioł Boży zbudowány ieſt nie ná Pietrze, ále ná ſámym Kryſtuśie: y nie tylko ſam Piotr ś. wźiął klucze, ále y inſzy wſzyſcy Apoſtołowie.*

bierzećie. Támże: Wſtąpił ná niebioſá y vśiadł
ná práwicy v Bogá Oycá: Tu ſłuchay / á iuż go
trzymay. Ale odpowie kto: Iákoż go trzymáć mam
nieobecnego: ábo iáko rękę do niebá wpuſzczę / á-
bym tám śiedzącego trzymáć mogł? Wiárę poſli /
á vtrzymaſz go. Tę ſententią wſpomina Beda in
cap: 10. Cor. piſząc. Tenże in Pſal: 98. Duchownie
rozumieyćie com wam powiedźiał. Nie to ćiáło
ktore widźićie ieść będźiećie / y pić krew ktorą wy-
leią / ći co mię vkrzyżują. Sákráment nieiáki zále-
ćiłem wam; ktory ieſli duchownie będźiećie rozu-
mieć / ożywi was. Tenże de Conſecr. diſtinct: 2. Can:
Hoc eſt. Niebieſki chleb / ktory ieſt ćiáło Páná Kry-
ſtuſowe / obyczáiem ſwoim ieſt názwány ćiáłem /
choćiaż ieſt táiemnicą ćiáłá onego / ktore było wi-
dźiáne / dotykálne / śmiertelne / ná krzyżu położone.
Támże dokłáda: Nie w prawdźie rzeczy / ále w wy-
známionowániu táiemnice. Tenże lib: 3. cap: 22.
cont: Maximinum. Bo te rzeczy Sákrámenty ſą / w
ktorych nie to co ieſt / ále co ony pokázuią / záwżdy
ma być vpátrowano: ábowiem ſą znákámi rzeczy /
czym inſzym będąc / á co inſzego znácząc. Tenże /
Epiſt: 23. ad Bonifacium. Gdyby Sákrámentá nie
miáły iákiego podobieńſtwá / z rzeczámi temi / kto-
rych ſą Sákrámenty / ábo táiemnicámi y widome-
mi znáki / nie byłyby Sákrámenty. Z tego bowiem
podobieńſtwá / częſtokroć imioná ſámych rzeczy
biorą. Iáko tedy według nieiákiego ſpoſobu / Sá-
kráment ćiáłá Kryſtuſowego / ieſt ćiáłem Kryſtu-
ſowym / ſákráment krwie Kryſtuſowey ieſt krwią
Kryſtuſową: ták Sákráment wiáry (to ieſt krzeſt)
ieſt wiárą. Tenże in Levit. cap. 57. Zwykłá rzecz /
ktora znáczy / imieniem oney rzeczy ktorą znáczy /

Li. 1. ca. 21. Retr. Serm. 13. de verb. Dom. Tract. 124. 50. in Ioh. Evang. Tract. 10 in Ioh. Epiſtol. *Teże zowie Piotrá ś. w pośrzodku pierwſzym nie w zacności, ani w urzędzie.* Serm. 13. de verb. Dom. *Tenże nád Succeſſią, dáwność, wielkość, powagę kośćielną, cudá, &c. słowo Boże*

przekłada lib. cõt. Epi Mani. c.4.

zwáć się. Tenże mowi Epist. 102. Niech to nikogo nie obrusza/ iż pod czás rzecz/ ktora co známionuie/ bierze imię oney rzeczy/ ktorą známionuie. Y przywodźi tám wiele przykłádow ku podpárćiu mowy swey. Tenże/ de verbis Domini super Lucam Serm. 28. Przed słowy Krystusowemi to co bywa ofiárowano / chlebem bywa rzeczono: á skoro Krystusowe słowá będą wźięte/ iuż nie chlebem/ ále ćiáłem názywamy. Tenże lib. 3. cap. 16. de doctr. Christ. Pan Krystus mowi: Jesliże nie będźiećie pożywáć ćiáłá etc. Zda się rozkázowáć złą y brzydką rzecz. Figurá tedy iest/ ktora vczy że potrzebá nam męki Páńskiey zstáć się vczestnikami/ y wdźięcznie á z wielkim pożytkiem wbić to w pámięć/ że zá nas ćiáło iego vkrzyżowáne y zránione iest. Tenże in Psal. 33. Sam się nośił. Quodammodo, Niejákim sposobem/ gdy mowił: To iest ćiáło moie. Tenże de Consecr: distin: 2. Canon: Vtrum. Jáko we krzćie podobieństwo śmierći iego iuż bierzemy: ták też podobieństwo ćiáłá y krwie bierzmy. Tenże in Ioh. Tract: 26. Sákráment ćiáłá y krwie Krystusowey z stołu Páńskiego bierze się. Tenże distin: 2. de Consecr: Can: Semel. Pámiątká dźieie się káżdego roku/ ilekroć Wielkąnoc obchodźimy: Izáli tylekroć Krystus bywa zábit: Nie. Ale vroczyste przypominánie wyświádcza nam to/ co się dawno zstáło / y ták nas nápomina iákobysmy widźieli Páná ná krzyżu będącego. Tenże Serm: 60. de verbis Domini: Jesliby od nas Pan nie odszedł ćieleśnie / záwszebychmy ćiáło iego ćieleśnie widźieli/ á nigdybychmy go duchownie nie wierzyli. Tenże Tract: 80. in Ioh. Przystąpi słowo do Elementu/ zstánie się Sákrámentem. Tenże lib. 10. cap: 5. de Civit: Dei: Sákráment iest święty znák. Tenże contra Adimantum: cap: 12. Pan nie wątpił powiedźieć/ To iest ćiáło mo-

ie/ gdy dawał znák ćiáłá swego. Tenże in Psal. 3. Pan przyiął Judaszá ná vcztę / ná ktorey vczniom zálećił y podał figurę ćiáłá y krwie swoiey. Tenże Tract: 59. in Ioh. Zwolennicy pożywáli Páná chlebá: á Judasz chlebá Páńskiego. Tenże distin: 2. de Consecr. Can. Prima. Pierwsze odszczepieństwo zstáło się między vczniámi Krystusowemi / etc. Odszczepieństwem zowie ćieleśne pożywánie ćiáłá Páná Krystusowego. Tenże Tract: 26. in Ioh. Kto nie mieszka w Krystusie/ y w kim nie mieszka Krystus/ bez wątpienia nie pożywa duchownie ćiáłá/ áni pije krwie iego / choćiaż ćieleśnie y widomie trze zębámi/ znáki ćiáłá y krwie Páńskiey. Támże: Nie ten ćiáłá Páńskiego pożywa ktory pożywa z wierzchu/ ále ten ktory zewnętrznie: y nie ten ktory zębem trze/ ále ten ktory sercem pożywa. Támże: Insza rzecz iest Sákráment/ insza skutek Sákrámentu. Támże: Chlebá niebieskiego duchownie pożywayćie. Y vkázuie/ Can: Vtrum. distin: 2. de Consecr. Jáko to rzecz iest niepodobna zębámi gryść ćiáło Páńskie. Y dokłáda támże/ Canon. Vt quid. Co gotuiesz zęby y brzuch? Wierz/ á pożywałeś. Tenże Serm. 33. de verbis Domini: Nie to co widźimy/ ále co wierzymy tuczy. Tenże Serm. ad Neophit. & hab. apud Ivonem Epist. ad Haymer: To bierzćie w chlebie / co wiśiáło ná krzyżu; to bierzćie w kielichu / co wyszło z boku Krystusowego. To iest/ iáko się indźiey wykłáda; Obyczáiem Sákrámentálnym/ duchownie przez wiárę. Tenże lib. 1. quæst. 43. quæst. Evangel. Pan przez Sákráment winá / záleca krew swoię. Tenże lib. 3. Cap. 10. de Trinit. Chleb ná Ołtarzu położony / odpráwiwszy obchod pobożnośći / bywa strawiony: Ale ćiáło prawdźiwe Krystusowe nie może być strawione. A przetoż włásny iest chleb ktory bywa strawion/ gdy się bierze Sákráment. Gdyby dźiśia ná świećie był Augustyn/ názwáliby go Kálwinistą Rzymiánie: gdyż sententia Kálwinowá/ nie tylko iest zgodna z słowem

Bożym / ále we wszytkim y z Augustynem. Abowiem Augustyn/iásnemi słowy vkázuie: Naprzod; iż Eucháristia iest figurą/wyświádczeniem/podobieństwem/táiemnicą/ pámiątką ciáłá Krystusowego/ ktore iest w niebie / nie tu ná ziemi; y ofiáry nie powtarzáney/ raz ná krzyżu vczynioney. A temu/dwie rzeczy w Sákrámencie vkázuie / chleb y wino/ktore widzimy / y ktore nie są osobámi tylko czczemi / vtráciwszy istotę swoię: ále istotnie będąc/osobę máiąc cielesną: drugą záśię ktorą wiárą poymuiemy y rozumiemy duchownie przez wiárę pożywáiąc / nie zębámi gryząc/ ábo kąsáiąc; á tá iest ciáło y krew Páńska. Nád to/ odszczepieństwem názywa cielesne pożywánie. Potego / duchownego przez wiárę vczy pożywánia ciáłá Páńskiego: przytym twierdzi / iż niewierni nie pożywáią ciáłá Páńskiego / chociaż znák ciáłá Páńskiego gryzą. Náostátek: Słowá Páńskie nie cielesnie ále figuratè wykłáda: ktore słowá żadnym sposobē áni vczą/áni cierpią tránsubstántiátiey Papieskiey.

Cyrillus Alexandr. lib: 4. cap: 14. in Ioh. Wierzącym vczniom / odrobiny chlebá dał Pan mowiąc: Bierzćie/iedzćie/ to iest ciáło moie. Tenże mowi: lib. 6. Cap. 14. in Ioh. Choć Krystus bytność ciáłá swego z tąd odiął/ á wszákże Máiestatem bostwá záwsze iest. Tenże lib. 9. Cap. 21. Potrzebá áby wierzyli wierni / choćiaż z námi nie iest Krystus ciáłem / ále iednák nas y wszytkie rzeczy mocą swą rządzi. Tenże lib. 11. Cap. 32. in Ioh. Judasz/ chleb święty z inszymi vczniámi iadł. Nád te słowá coż može być iáśnieyszego? poniewaž chleb dawał vczniom/ miánuiąc go ciáłem swoim/ poniewaž go nie mász iuż teraz cielesnie / á byłby gdyby się chleb

Rokużył 430 Ten Cyrill° powiáda, li. 12 cap. 44. in Ioh. iż onemi słowy, Pás owce moie, Pan Piotrowi świętemu urząd ktory był utrácił záprzeniem, znowu przywrocił. To nie prso

w ciáło przemienił; Toć tedy chleb nie vtraca istoty swey po poświęceniu.

Euscbius Emisenus de Consecr: distin: 2. Can. Quia corpus. Gdy do ołtarzá przystępuiesz/ dla násycenia się pokármy duchownemi / ná święte Bogá twego ciáło/y ná krew/pátrz wiárą/ czći/ dziwuy się/vmysłem go śięgay/ręką serdeczną bierz: á nawięcey czerpániem zewnętrznego człowieká bierz. Też słowá ma Hieronym: Homil: de corpore & sanguine Christi. y Rabanus lib: 1. cap: 31.

Clemens lib. 1. Stromat. Zbáwićiel nász gdy chleb wziął/wprzod mowił/y dzięki czynił/á potym gdy chleb połamał / położył go / ábyśmy iedli. Tenże lib. 2. cap. 2. pædag. Táiemnym znákiem pismo názwáło świętey krwie wino. Támże: Sam też Pan winá vżywał. Támże: Allegoricè znáczy się słowo ktore mowił/ Bierzćie/ piyćie/ to iest krew moiá. Támże: A iż ono wino było/ ktore było błogosłáwione/pokázuie/powtore mowiąc Zwolennikom: Nie będę pił z tey máćice winney. Ten Doktor/ poniewaž słowá Páńskie allegoricè rozumiał / toć tedy/o tránsubstántiátiey nie myślił.

Cyrillus Hierosolymitanus Catech. Mystagog. 3. Jáko chleb Eucháristiey/po wzywániu Duchá ś. iuż więcey nie iest chlebem pospolitym/ ále ciáłem Krystusowym. Ták y to święte pomázánie / iuż więcey nie iest pomázániem gołym / ábo pospolitym/gdyż iuż iest poświęcone; ále Krzyżmem Krystusowym. A iáko oliwá z ktorey krzyżmo czynią/ nie przemienia się áni przetwarza w inszą rzecz/ choć iuż wedle tego Doktorá/nie iest oliwá prosta y pospolita: Ták y chleb poświęcony/choć go názywa ciáłem Krystusowym/nie iest istotnie ciáłem

dkowánie. Rokużył 320. Tē Doktor przez opokęnie Piotrá ále Krystusá wykłáda Hō. in Fest. Petri. Rokużył 201. Ten Clemēs powiáda iż Iákub ś. był Biskupem Apostolskim, To nie Piotr. lib, 2 cap. I. apud Euseb. Interpr. Ruffin. Rokużył 350. Piśe otym Cyrillus się Ruffinus, iż się czę-

Krystusowym / ále znákiem ciáłá iego. Bo ná inszym mieyscu mowi Mystag. 4. W znáku chlebá bywa dawáne ciáło Krystusowe/ á w znáku winá/ krew. Támże: Nie pátrz iákoby ná chleb prosty y ná wino proste/ nie sądź z smáku rzeczy: Jákoby chciał rzec / chlebći iest y wino co y smákuieß / á wßákoż nie proste/ ále Sákrámentálne. Támże: Poniewáż Krystus twierdźi / mowiąc o chlebie/ To iest ćiáło moie / A ktoß będźie śmiał wątpić? Ktoremi słowy názywa chleb máteriálny iuż y po poświęceniu / ćiáłem Krystusowym. Tenże Mystag. 5. Po vżywániu ćiáłá Krystusowego/ przystąp y do kielichá krwie iego/ mowiąc Amen; á potym poczekay modlitwy / podźiękuy Bogu ktory ćię godnym vczynił ták zacnych táiemnic vczestnikiem. A ták ten Doktor/ o przeistoczeniu istotnym ćielesnym/ chlebá w ćiáło/ winá w krew nic niewiedźiał/ ále tylko o Sákrámentálnym/ y pode dwiemá osobámi Sákrámentu káże vżywáć/ o concomitántiey nie myśląc.

sto W Wierze odmieniał lib 1. cap. 23 *Máła tedy iest powagá iego.*

Isidorus lib. 6. Etymolog: Ofiárá názwána iest/ iákoby święta spráwá/ bo modlitwą táiemną bywa poświęcona ná pámiątkę śmierći Páńskiey zá nas podiętey/ y zgodźe zá iego roskazániem / názywamy to ćiáłem y krwią Krystusową. Co iż iest z ziemie / bywa poświęcono / y sstawa się Sákrámentem/ zá spráwą niewidomie Duchá świętego/ ktory Sákráment chlebá y winá Grecy názywáią Eucháristią/ co się po łáćinie wykłáda/ Dźiękczynienie. Krzest y ćiáło y krew Krystusowá / dla tego się zową Sákrámentámi/ iż pod zasłoną rzeczy ćielesnych / moc Boża táiemne zbáwienie tychże Sákrámentow/ spráwuie. A ták y ten Doktor Sá-

Rokużył 630. Tę Doktor uczy, iż ná Wyznániu Piotrowym zbudowány iest Kośćioł. To nie ná sámey osobie. lib. 7. Etymolo.

kráment ćiáłá y krwie Páńskiey/ názywa y pámiątką/ ofiáry zá nas raz ná krzyżu vczynioney. To nie sámą własną ofiárą. Y znákiem ćielesnym rzeczy táiemnych: To nie sámą rzeczą.

Rokużył 1000. Tę Doktor przez Piotrá rozumie Wszytek Kośćioł,

Fulgentius in Cap. 26. Matth. Ten kielich iest nowy Testáment. To iest; Ten kielich ktory wam dawam/ nowy Testáment znáczy. Te słowá tego Doktorá przypomina Haymo in Cap. 26. Matth. y in 1. Cor. 10. Tenże lib. 2. cap. 5. ad Thrasymundũ: Krystus według ćielesney istnośći nie był w niebie gdy był ná ziemi/ á opuśćił ziemię/ gdy do niebá wstąpił.

li. de Remis. pec. 2 cap. 20 *Rokużył 500.*

Vigilius Episcopus Trident. cont. Eutychen. lib. 1. Cap. 3. Syn Boży według człowieczeństwá swego odszedł od nas. A toć było iść do Oycá/ y od nas odeyść; wźiąć z teo świátá náturę ktorą był wźiął z nas. Jest y z námi/ y niemász go z námi. Abowiem ktorych opuśćił/ y od ktorych odszedł człowieczeństwem swoim / nie opuśćił ich áni od nich odbiegł bostwem swoim. Tenże lib. 4. Cap. 4. Ciáło Krystusowe/ gdy ná ziemi było/ nie było go w niebie; y teraz iż iest w niebie/ niemász go ná ziemi. Y przywiodszy o tym pismá święte ná świádectwo, Ioh. 16. 7. 14. 28. Act. 1. 11. dokłáda/ To iest wiárá y wyznánie powszechne / ktore Apostołowie podáli/ Męczennicy vmocnili / á wierni áż do tego czásu strzegą go. Ci Doktorowie ná wszem przećiwni są/ nie tylko Papiestwu ktore vkázuie tu ná ziemi ćielesnego Krystusá z chlebá vczynionego kilką słow; ále też y vbiquitárstwu/ ktorzy twierdzą być wszędźie Krystusá według ćiáłá. Powiedáią bowiem/ iż Pan Krystus w ćiele do niebá odszedł / tu go więcey według ćiáłá niemász: Ktore odeśćie ćielesne iáko tránsubstántiátiey/ ták impánátiey (kto-

Nie zgodźi się Vigilius *Biskup dawny Tridentski z dźisieyszym Cõcilium Tridentskim o bytnośći ćielesney Páná Krystusowey tu ná ziemi: on ćiáło iego ukázuie w niebie á* Cõciliũ w Cim

rey ieſt z dawną Authorem Rupertus Tuitienſis lib: 2. de divin: offic. cap: 9. á potwierdźićielem Petrus de Alliaco Kárdynał/ in 4. Sent. quæſt: 6. art: 2. y Occamus in 4. Sent: quæſt: 5. á wznowićielem Brentius.) ieſt ſprzećiwne/ áni ſię z nią może zgodźić.

Hiſichius in cap: 2. Levit. Lib. 2. Gdyby nie był vkrzyżowány Kryſtus/ ofiáry ćiáłá iego nie pożywálibychmy/ ále teraz pożywamy pokármu/ biorąc pámiątkę męki iego. Tenże in Cap. 1. Gdyby ćiáło nie było włożone ná krzyż/ mybyſmy byli żadnym ſpoſobem nie vżywáli ćiáłá Kryſtuſowego táiemnie. Tenże in cap. 8. Dla tego mięſá z chlebámi ieść roſkazał/ ábyſmy my rozumieli/ że on tę táiemnicę powiáda/ iż weſpoł chleb y ćiáło ieſt. Tenże Doktor cap: 8. powiáda/ iż w kośćiele krześćiáńſkim zá iego wieku palano oſtátki ktore pozoſtáwáły od vżywánia Sákrámentu. Zkąd ſię pokázuie/ iż iáko zá wieku iego nie trzymano/ áby extra uſum miał być Sákráment: boby go było nie palono. Ták też y ſam o przewierzgániu iſtotnym chlebá w ćiáło nic nie myślił; ktory Sákráment názywa táiemnicą y pámiątką męki Páńſkiey: wſpomina y chleb ktory po poświęceniu zoſtawa.

Theodoretus Dialog. 1. Zbáwićiel náß zodmienił imioná/ y ćiáłu to imię/ ktore było znáku/ dał; á znákowi záś to/ ktore należáło ćiáłu. Znáki widome názwiſkiem ćiáłá y krwie ſwoiey vczćił/ nie przemieniáiąc záiſte ſámey nátury/ ále przydawáiąc łáſkę do nátury. Tenże Dialog 2. Znáki táiemne po poświęceniu nie odſtępuią od ſwey nátury: ábowiem trwáią w pierwßey ſwoiey iſtoćie/ y w figurze/ y w kßtałćie/ y mogą być widźiáne y doty-

borium. y W Monſtrańciey y ná ołtarzu pod chlebem. Can. 1. Rokużył 350 Ten Doktor uczy iż kto chce być zbáwion potrzebá áby náuki Apoſtolskiey náſládował. To nie papieſkiey In cap. 7 Levitic.

Rokużył 430. Te Doktor piße li. 1. cap. 7. Hiſt. Eccl. Iáko Conſtántin[9] Ceſarz piſmem ś. náuczał Biſkupy ſpory o Wiárę decidowáć: Toć nie znał

káne iáko y pierwey. Támże: Boſkie znáki/ ćiáło ktore ieſt prawdźiwe/ wyświádczáią. Támże: Znáki ſą znákámi ćiáłá y krwie Páńſkiey. Tenże in Pſal: 110. & in cap. 1. Malach. Kośćioł ofiáruie znáki ćiáłá y krwie. Nád te słowá coż może być iáśnieyßego? Ato ten Doktor zrzetelnie świádczy/ iż chleb po poświęceniu nie vtraca nátury/ iſtoty ſwey. A iż też ieſt znákiem ofiáry Páńſkiey/ toć nie ſámą rzeczą?

Bernhardus Sermo. 1. de Cœna Domini: Sákráment ieſt znák święty/ bądź święta táiemnicá. Tenże in Prolog. Serm. de Cœna Domi. Pokarm ten nie ieſt brzuchá/ ále vmysłu. Tenże in Feſto Martini: Onoß ćiáło Kryſtuſowe áż do dniá dźiśieyßego/ vkázuie ſię nam/ ále duchownie nie ćieleſnie. Bo mowi Apoſtoł: Ználiſmy ꝛc. 2 Cor. 5. 16. Tenże in Pſal. 91. Serm: 3. Iáko widźimy kßtałt chlebá w nas wchodzący/ ták wiedzmy iż P. Kryſtus wchodźi w nas ku mießkániu przez wiárę w ſercách náßych/ ꝛc. Choć Bernardus był ná on czás/ gdy iuż kośćioł Boży był zámierzwiony/ zápſowány/ oßkárádzony báłwochwálſtwy y zabobony; iáko ſam zeznawa Serm. 33. ſuper Cantic. y Epiſt: 237. y in Pſal: Quis habitabit. iednák przećię do tákowey ſkázy nie przyßedł był Sákráment zá iego wiekow/ iáki teraz widźimy w nabożeńſtwie Rzymſkim: z ktorego vczynił báłwáná po iego śmierći Honorius III. y Innocentius III. o czym czytamy lib. 3. Tit. 41. in Decr: Gregor: 9. de celebrat: Mißæ. y de cuſtodia Euchariſt. Abowiem oto Bernardus powieda/ że tu niemáß ćieleſnie Kryſtuſá. Do tego po poświęceniu chleb chlebem názywa. Nád to Sákráment názywa znákiem rzeczy/ nie rzeczą ſá-

Papieżá zá ſędziego náwyżßego. Rokużył 1130. Te Doktor piße, iż Papież námieyſce náſtąpił Wpyße Kóſtántynowe nie Piotrowe, lib. 4. Cóſider. Teże mowi, iż Papież ſobie, moc, doſtátek, zwierzchność przywłaßcza, nie práwe Apoſtolſkim, li. 2. Conſider. Teże mowi iż

mą: k temu powiáda być ten pokarm/ pokármem dußnym nie ćielesnym/ ktorego ludźie wierni duchownie przez wiárę vżywáią: co nie może być rozumiano o przewierzgániu ćielesnym/ ktoregoby y niewierni pożywáć muśieli. A on dokłáda ad Fratres de Monte: Sákráment iáko bierze ku żywotowi godny/ ták ná śmierć niegodny: ále rzeczy Sákrámentu żaden nie przyimuie iedno godny. Abowiem Sákráment bez rzeczy Sákrámentu/ przyimuiącemu śmierćią iest: lecz rzecz Sákrámentu/ oprocz Sákrámentu/ biorącemu iest żywotem wiecznym.

XII. Dawnym Cesárzom/ Krolom/ Papieżom/ Kárdynałom/ Biskupom/ Opátom/ Mnichom/ tránsubstántiátia dźiśieyßa iest sprzećiwna/ o niey nie wiedźieli/ nie słycháli/ y nie wierzyli áby się miał chleb przemieniáć ćielesnie w ćiáło/ y sstáć się Bogiem. *Carolus Magnus* Cesarz/ *Epist: ad Alcuinum*, ktora iest w kśięgách Alkuinowych *de divin: offic.* mowi: Wieczerzáiąc Pan z vczniámi swoimi/ chleb łamał/ y kielich wespołek dał im ná znák ćiáłá y krwie swoiey/ etc. *Carolus Calvus* Krol Fráncuski/ zá ktorego gdy ięto wnośić przewierzgánie chlebá w ćiáło/ roskazał Bertramowi Mnichowi vczonemu dáć o tym zdánie swoie; ábowiem oná nowa náuká o przemienieniu ćielesnym/ nie podobáłá mu się: ktory *Bertramus*, pismem świętym/ Doktorámi y rátiámi mądrze y vczenie dowiodł/ iż chleb y wino po poświęceniu nie vtrácáią istoty swoiey/ ále są figurą ćiáłá y krwie Páńskiey: ktore pisánie oddał Krolowi/ mowiąc: Oświecone kśiąże/ mądrość wáßá niechay obaczy/ iż przywiedźionemi świádectwy pism świętych / y słowy świę-

ná páłacu Papieskim chrześcijáństwá Iustiniánowe, nie Boże lib. 1. Cōsider
Ten Cesarz wielepisał przećiw Nicenskiemu Cōcil. 2. *Ktore ustáwiło y roskazáło obrázy chwalić: ánie tylko pisał, ale* Concilium *złożył Fráncofordienskie, ktore* Concilium *Nicenskie 2. odrzu*

tych Oycow/ iáśnie się pokazáło/ iż chleb ktory się ćiáłem Krystusowym/ y kielich ktory się krwią Krystusową zowie/ figurá iest.

Damasus Papież *apud Theodoretum lib: 5. cap: 11.* Jesliby kto przał żeby Krystus w ćiele/ ktore wziął/ śiedźieć nie miał ná práwicy Oycowskiey/ w ktorym przyidźie ná sąd/ przeklętym niech będźie. Toć są przeklętemi Rzymiánie/ vkázuiąc go tu ná źiemi w monstrántiey/ etc.

Gregorius Papież Hom: 21. Krystuſá niemáß tu przez bytność ćielesną. Tenże *in Registro*: Gdy bierzemy chleb/ ták przásny iáko y kwáßony/ iednym ćiáłem Páná zbáwićielá sstawamy się. Tenże *lib. 4. Dial. c.* Krew Krystusowá bywa wlewána/ nie w ręce niewiernych/ ále w vstá wiernych. Tenże mowił iedney niewieśćie/ ktora się rozśmiáłá gdy iey chleb poświęcony podawał/ zowiąc go ćiáłem Krystusowym/ piße o tym *Paulus in vita illius*, Pan chleb y wino w ćiáło y w krew przemienił/ *manente propria specie*: *Durandus* dokłáda *lib. 4. Cap. 41. Rational.* A widząc to Papież Grzegorz/ pytał niewiásty czemuby się rozśmiáłá/ powiedźiáłá/ iż ten chleb ktorym ia swemi rękomá piekłá (znáć iż ießeze nie było opłátkow) názywaß ćiáłem Páńskim: Tedy Grzegorz/ dla niedowiárstwá oney niewiásty/ modlił się poklęknąwßy; A powstawßy obaczył/ á ono cząstká onego chlebá sstáłá się ná kßtałt pálcá/ (w pálec się tylko Krystusow obroćił chleb/ nie w cálego Krystusá) y ták do wiáry náwroćił onę niewiástę. Y powtore się modlił/ y obaczył/ iż ono ćiáło w chleb się przemieniło/ y dał niewieśćie zieść. To ácz nigdy nie było/ ále iednák ku zniesieniu Tránsubstántiátiey należy. A ták y

ćiło y zgániło, czytay kto chce Vrsperg In Chro y Sabel. lib. 8. Enead. 8.
Rokużył 360 Ten Papież Damasus *przez miecz ná Papiestwo wszedł: pisze* Platina in vita illius
Rokużył 590 Ten Grzegorz nie chćiał się zwáć ániż kazał powszechnym Biskupē powiádáiac iż się ták żadē Biskup Rzymski

ten Papież nie vkázował tu Krystusá ćielesnie; á vkázowałby był gdyby tránsubstántiátię wierzył. Nie kazałby był Sákrámentu krwie w vstá wiernym lać/gdyby był o Concomitánciey myślił. Nie zwałby był po poświęceniu chlebá chlebem/ gdyby o przewierzgnieniu co trzymał. Coż tedy może być iáśnieyszego przećiwko tránsubstántiátiey y rozpołowiczeniu Sákrámentu? A iż osobę chlebá wspomina / ktora zostawa po poświęceniu: iednák nie rozumie przez osobę rzeczy gołey/ czczey/ ále istotę chlebá własną: bo y inszy Doktorowie tego słowká vzywáią/ktorym osobá chlebá y winá/nie iest rzecz czcza/goła/chlebá y winá/bez istnośći swey / ále własna istność chlebá y winá; co się pokázuie z Ambrożego / ktory mowi / *lib. de iis qui init. Myst. Cap. 9.* Przed poświęceniem/insza osobá bywa mianowána; ále po poświęceniu ćiáło / znáczy się. Támże: osobá żelázá iest ćięszka/á pływáć nie może. Toż mowi Augustyn wyższey/ ktoż nie mądry będźie rozumiał / żeby Ambroży miał przed poświęceniem rozumieć gołemi tylko á czczemi bez istoty swoiey osobámi/ chleb y wino/ tákże osobę czczą żelázá bez istoty? Owszem Doktorowie istotę rzeczy pospolićie názywáią osobámi. A iż ták/ tedyć y Grzegorz nie o czczey osobie/ ktoraby tylko po poświęceniu zostáć miáłá/ále o istotney mowi/z inszymi się zgadzáiąc. A też/ieslize się godźi wierzyć Durandowi / iákoż powinni mu wierzyć Rzymiánie/iáko swemu Biskupowi/tedyć o własney istoćie chlebá mowi/nie o czczym łupieżu/bo oto ono ćiáło/ktore się miáło przewierzgnąć z chlebá/dla niedowiárstwá oney niewiásty/ záśię się w chleb przemieniło ktory dał niewieśćie zieść.

nie zwał, Dist. 99. Can. Ecce. *nazywáiąc tego Antykryste, ktory sobie tę tytuł przywłaszcza*, li. 6 Epist. 30 cap. 94.

Roku żył 650 Ten Papież tym co wpewne dni niechcą ieść mięsa, kazał aby skosztowáć. bo drudzy pod zasłoną powśćiągliwości, pokłádáią w tym grzech, distin. 30

A ták istoty chlebá Sákrámentálnego wierni vżywáią/nie czczego bez istoty / to iest / nie przypadkow chlebá/ále sámego chlebá.

Martinus Papież v Grátianá *Can. Non oportet. dist. 2. de Consecr.* W Sákrámenćie bywa ofiárowány chleb y wino / ktore w znáku Krystusá bywáią błogosłáwione/&c. Nie mowi/ćiáło y krew bywa ofiárowáne/ ále chleb y wino / zgadza się z Augustynem/ktory mowi *lib: de Fide. cap. 19.* Ofiárę chlebá y winá w wierze y w miłośći święty kośćioł powszechny po wszytkim świećie ofiárowáć nie przestáie/ &c. Nie ná rękę dźisieyszemu ofiárowániu Rzymskiemu/ktore nie chleb/ále ćiáło ofiárowáć chce.

Innocentius I. *Epist. ad Arcadium, & hab. apud Glicam in Annal.* mowi: Do znákow Páńskich przystępuyćie. Chleb znákiem ćiáłá Páńskiego zowie/y wino znákiem krwie Páńskiey: to nie tylko Kálwin.

Clemens I. *lib. 6. cap. 23.* Przypominánie Krystusowey śmierći przez znáki ćiáłá y krwie iego obchodźimy. Tenże *lib: 7. cap: 26. y 27.* Dźiękuiemy tobie Oycze nász / zá nadroższą krew Krystusowę/ ktora iest wylana zá nas/ y zá nadroższe ćiáło/ *cuius hæc Antitypa conficimus*, wedlug iego vstáwy/ ábyśmy opowiedáli iego śmierć.

Hilarius Papież mowi *distin: 2. de Consecr. Can: Corpus.* Ciáło/ktore bierzemy z ołtarzá/figurą iest/ gdy chleb y wino z wierzchu widźimy/ á prawdą/ gdy ćiáłá y krwie Krystusowey w prawdźie ze-

u Gratianá. Can. ultimo.

Roku żył 400. Innocentius tego Chrysostom nazywał Brátem Epist. ad Innocēt. I. *yz. nie nawyższym Biskupem*

Roku 90 żył. Ten Clemēs Epist. I. ad Iacobum & hab. Tō. I. Cōcil. *Iákubá świętego nazywał Biskupem Biskupow y rządźicielē wszytkich kośćiołow. To nie Piotrá. Roku 460 żył. Ten Papież insze wszytkie Biskupy zwał bráćia y towárzyszámi, To nie Synámi, áni niewolnikámi.* Vide Epistolas Hila. Tomo I Concilor. *Roku 490 żył. Ten* Gelasius *używánie Sákrá-*

wnętrznie wiárą śięgamy. Tenu słowy tego nie przy Hilarius, iż po poświęceniu chleb y wino zostawáią w swoiey istoćie/ ktory nam wyświádcza ćiáło y krew Páńską: ktorego my się zstawamy vczestnikámi wiárą.

Gelasius pisząc contra Eutych. mowi: Sákrámentá ktore przyimuiemy/ćiáłá y krwie Páńskiey/ Boskie rzeczy są: á dla tego przez nie zstawamy się vczestnikámi Boskiey nátury. Wßákoż iednák nie przestawa być istność / ábo przyrodzenie chlebá y winá: y pewna rzecz iest/ iż znák y wyobráżenie ćiáłá y krwie Páńskiey / w sprawie tych táiemnic/iest obchodzone. A toć iest regułá Kátholickiey wiáry y stárożytney náuki. Czegoß więcey chcą nád te ſásne słowá Rzymiánie.

Petrus Cardinalis de Alliaco in 4. Sent. Quæst. 6. On prawdźiwy obyczay/ ꝛc. fol. 2.

Rabanus Archiepis: lib: 1. cap: 31. Institut: mowi: Iż chleb ćiáłá / serce pośila; dla tegoż słußnie zowie się ćiáłem Krystusowym. A iż wino spráwuie krew w ćiele/dla tegoß też do krwie Krystusowey ściąga się. Támże: Inßa rzecz iest Sákráment/ inßa moc Sákrámentu: Sákráment bowiem vsty bywa bráný / ále mocą Sákrámentu zewnętrzny człowiek bywa násycony. Támże odpowiedáiąc ná quæstią tę; Czemu Pan ćiáłá y krwie swoiey táiemnice w tych rzeczách podał / ktore mogą być ziedzione y strawione/mowi: Chćiał Pan/ćiáłá y krwie swoiey znáki/áby były bráne vsty wiernych/y áby były ku ich pokármowi obrocone/ áby przez widomy vczynek / niewidomy pożytek pokazał się ꝛc. Tenże lib. de Eucharist. Cap. 48. Ćiáło Páńskie ma być bráne duchownie / nie ćieleśnie.

mentu pod iedna osoba nászy wał świętokradztwem, piße Gratianus de Cõsecr: distin. 2. Can. Cõperimus. Rok użył 810. Ten Rabanus Krystusa Paná názywa gorayßym fundamentem Kośćiołá, ná ktorym iest zbudowány Kośćioł wiára lib. 5. 6. Caps. in Eccles. To nie Pioriest fundámentẽ.

Ten Biskup o przemienieniu istotnym chlebá w ćiáło nic nie wierzył: y dla tegoß Thomas Waldonus zá heretyká ták zacnego męża osądźił.

Durandus lib. 6. Cap. 26. Rational. Choćiaß Krystus iest z námi według Bostwá/ iednák według człowieczeństwá w niebie iest śiedząc ná práwicy Bogá Oycá. Tenże lib. 4. Cap. 41. Jesli kto ßuka bytnośći ćielesney Krystusowcy/ niechayże iey ßuka w niebie/ gdźie iest ná práwicy Bożey śiedząc. Nie mamy tu ßukáć bytnośći ćielesney/ále duchowney. Támże: Iáko wino bez chlebá/ták chleb bez winá nie bywa poświęcon. Tenże Cap. 42. Ani krwie pod osobą chlebá piią/ áni ćiáłá pod osobą winá iedzą. Tenże Cap. 54. Kto sámę hostią przyimuie / nie zupełny Sákráment bierze obyczáiem Sákrámentálnym: Bo choćiaß w hostiey poświęconey iest / krew Krystusowá / iednák iey tám nie máß obyczáiem Sákrámentálnym; dla tego / iż chleb/ćiáło/nie krew/y wino krew/ nie ćiáło/ znáczy. Ten Biskup/vżywánie Sákrámentu pod dwiemá osobámi záleca; chleb y wino/ znákiem ćiáłá y krwie názywa / y ćiáło Krystusowe ná niebie/ nie tu ná ziemi vkázuiez: á czym zgruntu wywráca/iáko Tránsubstántiátią ták y Concomitáncią/ á ná plácu zostáwuie Sákrámentálne vżywánie.

Lombardus Biskup lib. 4. dist. 1. Cap. Sacramentum. Sákráment/ iest widomy znák niewidomey łáski. Tenże lib. 4. dist. 9. Cap. Vt. A iáko są dwie rzeczy tego Sákrámentu / ták y dwá sposoby pożywánia: ieden Sákrámentálny/ktorym dobrzy y źli iedzą: drugi duchowny/ ktorym sámi dobrzy po

Rok użył 1270. Tẽ Durandus uczył iż tẽ ktory pokutuie, ma ieść rybki małe y piwo lekkie pić, li. 6 Ca. 7. A Hieronim Doktor rybki máłe miał sobie zá osobliwą roskoß. Epist. ad Paulin. Teże lib 6. Ca. 78. mowi: Wielki Piątek iedne potrawę iemy, bo też Krystus tego dnia iednego łotrá nawrocił. Nawrociło się ich bárzo wiele świadcza Ewánielistowie. Toby też trzebá wiele potraw w ten dźien u-

zywáć. *Rok użył 1140 Tē Lōbardus mowi: Czego po wagá pismá s. zamilczáłá, lepiey milczeć á niżeli to upornie twierdzić.* l.3.dist.5

żywáią. Támże Cap. Hæc. Nie wątpliwie mamy wierzyć/iż od dobrych bywa bráne ćiáło Páńskie/ nie tylko obyczáiem Sákrámentálnym / ále też y duchownym / á od złych záś tylko obyczáiem Sákrámentálnym. Tenże mowi lib.4.dist.12.Cap.Sed: Dzieie się łamánie nie ćiáłá/bo iest nieskáżone/ ále chlebá. Tenże lib.4.dist.11.Cap.Sed: Pomaga do záchowánia y obronienia ćiáłá y duße/to/ co bierzemy. Bo ćiáło Krystusowe ná zbáwienie ćiáłá/ á krew dla zbáwienia duße bywa ofiárowána/iáko przeznáczył Moyżeß/ mowiąc: Ciáło zá ćiáło náße bywa ofiárowáne / á krew zá duße / á ták pod obiemá osobámi bywa bràny / gdyż oboygu pomaga; á też pod obiemá osobámi bywa bràny cáły Krystus. Ale iesliby pod iedną osobą był bràny / tylkoby do iedney częśći człowieczey / to iest/ ćiáłá ábo duße/ á nie do oboygá zárowno záchowánia/znáczyłby/że iest pożyteczny. Támże: Choćiaż pod obiemá osobámi iest zupełny Krystus/iednák nie bywa przemienienie chlebá/iedno w ćiáło/ áni winá/ iedno w krew. Ten Lombardus, ácz sie sámi z sobą nie zgadzáią / bo czego ná iednym mieyscu przą/ to ná drugim mieyscu twierdzą/ iednák przećię tymi słowy iáśnie pokázuie / iż chleb istotnie ćielesnie/nie przemieniasię/w ćiáło/ále iest znákiem ćiáłá / ktorego ćiáłá niewierni nie pożywáią.

Ná co áby pámiętáli Rzymiá nie day to Boże.

Rok użył 880. Tē uczył, iż tylko są dwá sákrámēty, Krzest y Wieczerza Páńska

Paschasius Opát lib. de Corpore Domini Cap.12. Iż Krystusowi według ćiáłá potrzebá było niebiosá przeniknąć / zostáwił nam ten Sákráment/ widomą figurę y znák ćiáłá y krwie. Tenże Cap.36. Iż Sákráment táiemnicą iest/ nie możemy tego zá przeć/áby nie miał być figurą. Tenże Cap.15. Sam

Krystus iest/ktory ten chleb łamie/y przez ręce Ministrow rozdawa wierzącym/mowiąc: Bierzćie y piyćie z tego wßyscy/ták rzeſza iáko y inßy wierzący. Tenże Cap.43. y 57. Wiárą ćiáłá Krystusowego pożywamy. Ten Opát vczył / iż tu niemáß ná ziemi ćielesnie Krystusá. Do tego chleb/y wino figurą názywał ćiáłá y krwie Páńskiey. Nád to/słowá Páńskie/Piyćie z tego wßyscy/nie tylko duchownym/ále y świeckim przysądzał/twierdząc/iż należą do wßytkich. Z ktorym zgadzáiąc się Gerardus, Lorichius lib.de Miß. pub. mowi: Są fałßywi Kátholicy/ktorzy się nie boią odwłoczyć reformáciey Kośćiołá iákimkolwiek sposobem zći/áby nie byłá ludziom świeckim przywrocona druga osobá/żadnym bluźnierstwom nie przepußczáią: mowią bowiem/ iż Krystus sámym Apostołom rzekł: Piyćie/z tego wßyscy. Ale słowá Canonu máią: Bierzćie y pożywayćie z tego wßyscy. Tu proßę niech powiedzą/izali y to rzeczono do sámych Apostołow: Jesli ták/ tedyć świeccy ludźie/y od osoby chlebá máią się wstrzymawáć; co mowić/ iestći odßczepieństwo y bluźnierstwo záráźliwe y przeklęte. Zá tym tedy to idźie/iż oboie/ Jedzćie y Piyćie/ rzeczono do wßytkiego Kośćiołá.

lib. de Cœna Domini Cap.3.

Angelus General in Summa Angelica de Casib. Conscient. tit. Eucharistia, Cap.3.quæst.1. Troiákim sposobem bywa brána Euchárystia/niekiedy tylko duchownie / niekiedy tylko Sákrámentálnie/ niekiedy Sákrámentálnie y duchownie wespoł. Te trzy sposoby pożywánia / obaláią Tránsubstántiátią. Y z tądże vrosłá oná modlitwá in Litania totius vitæ & paßionis Christi, fol.98. Vczyń nas prosimy ćię Pánie Jezu Kryste vczestnikámi drogie-

go ćiáłá y krwie twoiey/ktore° po wßytkim świećie Sákrámentálnie y duchownie pożywáią y one piią/ ábyſmy iedli y pili ku czći y chwale Imienia twego.

Gratianus Mnich *in Canon. Hoc eſt, diſt. 2. de Conſecr.* Niebieſki chleb/to ieſt Sákráment/ktory wyświádcza ćiáło Páńſkie/názwány ieſt ćiáłem Páńſkim/ále nie właśnie; y dla tegoż rzeczone ieſt Páńſkie ćiáło być w Sákrámenćie/ ſwoim obyczáiem/ nie w ſámey prawdźie rzeczy/ále w wyznámionowániu táiemnice. Co ſię ták rozumie: Chleb ieſt ćiáłem Páńſkim / To ieſt/ známionuie ćiáło Páńſkie. Támże: Sákráment nie właśnie zowie ſię ćiáłem Kryſtuſowym; iáko y krzeſt / nie właśnie zowie ſię wiárą. Tenże *in Canon. Panis eſt.* Nie ieſt podobna rzecz/żeby chleb był ćiáłem Kryſtuſowym. Tenże/*in Canon. Comperimus*: Oſobá chlebá/tylko známionuie święte ćiáło; oſobá winá znáczy krew świętą. Támże: Wino nie przemienia ſię w ćiáło/ áni chleb/ przeiſtacza ſię w krew. *Innocentius* III. *lib. 4. Cap. 17. de Miß.* To ono nieprawdá co mowią / kędy ćiáło tám y krew. A to rządz w chlebie krwie/w winie ćiáłá nie poświąca/ále káżdą rzecz z oſobná poświąca/iáko Mßał świádczy/ á poświęćiwßy weſpołek mießa/ mowiąc : *Hæc commixtio &c.* Nie przemienia ſię tedy iſtotnie chleb w ćiáło: bo gdybyſię przemieniał/muśiałby ſię też záraz y w krew przemienić/ bo ináczey trupby był/ á nie ćiáło; ále iż to nie ieſt/to y owo. Burzą tedy ſámiß ſprzećiwnicy Tránſubſtántiátią y Concomitántią ſwoię.

Alexander Aleſius Scholáſtik. *Quæſt. 32. memb. 1. Cap. 2.* Przyiąwßy Sákráment godnie pod obie-

Roku żył 1150. Tę Gratiān° piße, iż Papież może błądźić in Canō A recta Cau 24. Quæ. 1. *Iż go może ládá kto ſtrofowáć.* In Can. Sicut. Diſt. 96. *Iż* Concilium *ważnieyße ieſt niż Papież.* Diſt. 15. in Can. Sicut. Et 19. in Cā. Anaſtaſius. *Roku żył 1240. A uczył iż ćiáło Kośćioła Bożego nigdy*

nią oſobámi / więtßy ieſt pożytek / á niżeli pod iedną. Tenże *Quæſt. 31.* Ten ktory przyimuie Sákráment pod oſobą chlebá / nie przyimuie doſkonále Sákrámentu/ co ſię dotycze vżywánia Sákrámentálnego. Tenże *in 4. part. Summ. Quæſt. 53.* Vżywánie ktore ieſt pod dwiemá oſobámi / ieſt więtßey záſługi/ y względem pomnożenia y względem wiáry y względem przyimowánia zupełnieyßego. Ten Doktor Papieſki / y vżywánie ćiáłá y krwie Páńſkiey názywa vżywániem Sákrámentálnym/ iáko y *Calvinus*, y vżywánie pod obiemá oſobámi/ przekłáda nád vżywánie pod iedną oſobą/ co ieſt w łeb y Tránſubſtántiátiey y Concomitántiey.

Drutmarus Mnich pißąc *in Cap. 26. Matth.* Pan Kryſtus dał vczniom ſwoim Sákráment ćiáłá ſwego ná odpußczenie grzechow/y ná záchowánie miłośći; áby pámiętáiąc ná iego vczynek/ záwße toż czynili w figurze / y tey miłośći áby nie zápámiętywáli/ mowiąc: To ieſt ćiáło moie / to ieſt/w Sákrámenćie. Wino vweſela y krwie przymnaża / y dla tegoß ſłußnie krew Kryſtuſowá przez wino znáczy ſię/ábowiem/ cokolwiek nam od niego przychodźi/vweſela nas y wzmnaża wßytko dobre náße: Iáko gdy kto w dáleką kráinę odieżdżáiąc / miłośnikom ſwoim nieiáką zwiąſkę miłośći zoſtáwuie/ dla tego/áby ná káżdy dźień to czynili/ żeby go nie zápominali : ták też Pan roſkazał czynić/przemieniáiąc duchownie chleb w ćiáło/á wino w krew, ábyſmy przez te dwie rzeczy / (to ieſt chleb y wino) pámiętáli / co dla nas Pan vczynił ćiáłem y krwią ſwoią; ábyſmy nie byli niewdźięcznemi ták wielkiey miłośći iego. Ten Mnich temi słowy poraża Tránſubſtántiátią Papieſką/

nie było bez głowy ále záwße głowę miáło Kryſtuſá według Boſkwá y według człowieczenſkwá. part. 4. Qu. 4. memb. 2 *To vie Papieża* *Tē Mnich żył Roku 830 zá Ludowiká Piuſá á był uczniē Bedy Doktorá*

chleb bowiem zowie y wino figurą y pámiątkę ćiáłá Páńskiego. A iż wspomina przemienienie/ ále duchowne nie ćielesnie.

Bertramus presbyter lib: de corpore & sanguine Domini, ad regem Galliæ Carolum Calvum. Respons. 1. Chleb on y wino figuratè ćiáłē y krwią Krystusową iest. Támże: Sákrámentá tych rzeczy imioná wźięły/ iże ie zową ćiáłem y krwią Krystusową/ á to dla podobieństwá rzeczy ktore okázuią/ etc. y dowodźi tego. 1. Słowy Páná Krystusowemi onemi Ioh: 6. 63. 2. Doktorámi/ iáko Augustynem/ słowy onemi ktore nápisał lib. 3. cap. 6. de doctr. Christ y Epistol. 23. y Isydorem/ ktorego słowá są in lib. 6. Etymolog. dokłádáiąc támże / Ktorzy mowią że się to dźieie w prawdźie (to iest ćiáło moie) á nie w figurze/ pismom ś. y Doktorow sprzećiwiáią się. 3. Rátiámi temi: mowiąc: Iesliże według niektorych nic się tu nie bierze figuratè, ále wszytko w prawdźie bywa widźiano / tedyć tu nic wiárá nie sprawuie. Támże: Widźimy/ dotknieniem/ białośćią/ ábo też y smákiem/ że się tu nic nie przemieniło. Támże: Skosztuy/ wino iest: powąchay/ wino iest: weyźrzy/ wino iest/ etc. Tenże Respons. 2. Nie iest to pokarm ćielesny/ ále duszny. Támże: Ten chleb iestći ćiáłem Krystusowym/ nie ćielesnym iednák/ ále duchownym. Támże: Ten chleb/ y kielich ktory się zowie ćiáłem y krwią Krystusową/ znáczy pámiątkę męki Páńskiey / iáko sam Pan w Ewánieliey rzekł/ To czyńcie/ etc. Co wykłádáiąc Páweł ś. mowi: Ilekroć będźiećie ieść. Támże: To co ná stole iest / iestći figurą. Y dowodźi tego 1. Pismem świętym/ ktore się teraz wspomniáło. 2. Doktorámi/ iáko Ambrożym/ Hieronymem/ Augustynem/ etc. 3. Mszałem / w ktorym te są słowá: Perficiant in nobis Domine quæsumus tua Sacramenta quod continent, ut quæ nunc specie gerimus, rerum veritate capiamus. 4. Rátiámi/ mowiąc: Gdybyś widźiał ćiáło/ rzekłbyś/ Widzę. Nie mowiłbyś wierzę być ćiáło y krew Krystusowę / etc.

Rokużył 790 Tego Bertramá xięgi Rzymiánie odrzućili, potępili, Widząc iáko potężnie uczenie y prawdźiwie pismem ś. Doktorámi, rátiámi, Wáli, znośi náukę ich o przeźwierzgániu chlebá w ćiáło czytay o tym Cathalog. lib. prohib. y Indicem expurg.

Thomas Aquinas Mnich in 3. Sum. quæst. 82. art. 2 Grzesznik bierze ćiáło Krystusowe Sákrámentálnie/ ále nie duchownie. Tenże in Prosa pro Fe. Corp. Pod roznemi osobámi / znáki tylko/ nie rzeczámi/ táią się rzeczy wielkie. Támże: Zadne się tám nie dźieie Rzeczy tárgánie / znáku tylko dźieie się łamánie. Támże: Co Krystus ná Wieczerzy czynił/ to czynić roskazał ná pámiątkę swą. Támże: Złamawszy Sákráment/ nie wątp/ ále pámiętay/ etc. Támże: Czego nie poymuiesz/ czego niewidźisz/ mężna wiárá stwierdza/ etc. Tá Prosa ná głowę poraża tránsubstántiátią / ktorą śpiewáiąc ustáwicznie/ nie mogą się obaczyć: Przez rozne osoby/ gdy mowi/ *Sub diversis speciebus*, nie rozumie rzeczy gołey/ czczey/ to iest białośći/ okrągłośći / ále istotę chlebá własną: bo záraz dokłáda/ znáki tylko/ nie rzeczámi/ etc. to iest/ chleb y wino wyświádcza y známionuie Rzeczy / to iest / ćiáło y krew Páńską: ktoremi słowy dawa znáć / iż ná Wieczerzy Páńskiey są dwie rzeczy/ Znák y Rzecz ktora się znáczy. Znák tylko znákiem iest / á nie rzeczą znáczącą: á Rzecz istotna nie iest znákiem / ále rzeczą własną. K temu/ iż się nie łamie sámá rzecz ná Wieczerzy Páńskiey/ ále znák rzeczy/ to iest chleb ktory názywa znákiem/ tedyć tám niemász przemienienia istotnego/ ále zostawa chleb chlebem. Do tego/ ponie-

Rokużył 1260. Tén uczył, iż Krystus iest właśnie oblubiencem Kośćiołá Contra Impugn religio. cap. 4. *y Głową Kośćiołá.* In cap. 12. Apoc *To nie Papież.*

waż nie widźimy oczymá ćiáłá y krwie/ále biorąc chleb y wino poświęcone vsty cielesnemi / wierzymy że w ten czás vżywamy ćiáłá y krwie Páńskiey duchownie. Toć się tám rzecz iedná w drugą nie wlewa / áni przemienia. Náostátek tá Prosa nie wierzy áby Krystus ten Sákráment miał vstáwić dla ofiáry vbłagálney / ále dla pámiątki; to iest/nie áby był ofiárą/ále pámiątką śmierći Páńskiey.

Canisius Iezuitá *in parvo Catechismo*: Co iest Sákráment ? Jest niewidomey łáski znák widomy/ dla nászego poświęcenia od Páná postánowiony. Abowiem insza iest rzecz/ ktorą w Sákrámenćie widźimy/insza ktorą w nim bierzemy. Znák widźimy zwierzchowny/á łáskę zás táiemną y duchowną/ ktora się zowie rzeczą Sákrámentu / bierzemy/ ꝛc. Coż może być nád te słowá iásnieyszego? zgadza się z Augustynem/á przećię Kálwiná szczypie/toż wierzącego / á tránsubstántiátią burzącego. Ponieważ Sákráment iest znákiem widomym rzeczy niewidomey/ponieważ inszą rzecz bierzemy/ á inszą wierzymy / á iákoż się tu zostáć może tránsubstántiátia ? nie czuią się co mowią / twierdząc to co my wierzymy: niedźiw/ y oślicá musi mowić/ Gen:22. y Káiphasz. Ioh. 11.

Ten Bellármin twierdźi iż Papież może być heretykiem y może go z Papiestwá złożyć, li.2:c.27 li:4.ca.2 de Rom. Pont.

Bellarminus *lib*:4.*cap*:19.*de Sacram*: *Eucharistiæ*. *Eucharistia* iest znákiem y repræsentátią śmierći Krystusowey/ ꝛc. To nie sámą rzeczą/to się w ćiáło istotnie nie przewierzga: á ieśli się przewierzga/ to nie iest znákiem/áni repræsentowániem.

Tę Skárgá pisze w procesie ná Konfederatią Iz Papie

Skárgá Articul.5. *fol*.335. y w kazániu ná Boże wstąpienie *fol*. 243. My / iáko nie przyznawamy zstąpienia(to iest/zwabienia ćiáłá Krystusowego z niebá pięćią słow) ták też wstąpienia (to iest z ołtarzá przesyłánia do niebá ćiáłá Krystusowe°) nie stánowimy/ále przemienieniem istoty chlebá/ po poświęceniu ćiáło Krystusowe tám być poczyna gdźie nie było: á gdy się zepsuią osoby/tám przestawa być gdźie było/vczymy y mocno wierzymy. Mowią przećiwnicy/że się Ewánielicy nie zgadzáią/ choć tego nie dowiodą / á sámi się nie widzą. Nie zgadza się Skárgá z Discypułem Mnichem/ y z Lochmáirem Kánonikiem/ ktorzy vczą/ co się we Mszey pokazáło / iż ksiądz z niebá pięćią słow zwabia Krystusá. Nie zgadza się z Grátianem/ ktory mowi/co się wyższey pokazáło/iż się chleb nie sstawa ćiáłem/ áni poczyna być ćiáłem. Jeśli ná ich żegnánie / chuchánie / y słow wyrzeczenie / nie zstępuie ćiáło Krystusowe z niebá : tedyć to ćiáło ktore iest z chlebá vczynione/ nie iest onym ćiáłem/ ktore się z P. Máryey národźiło/ále inszym/ktore dopiero poczyna być/gdźie nie było / y zásię przestawa być gdźie było / co nie może być rzeczono o włásnym ćiele P. Krystusowym z Máryey Pánny národzonym. Tenże ieszcze mowi w Postylli w kazániu ná wielki Czwartek *fol*. 157. Osobno Pan poświęćił ćiáło/ osobno krew. To też iest osobno ćiáło y osobno krew/ á zátym trzebá pod dwiemá osobámi vżywáć/ osobno ieść/ osobno pić. XIII. Przećiwna iest Tránsubstántiátia / nie tylko Pismu świętemu / W niebowstąpieniu Páńskiemu/ Conciliom/Doktorom/Papieżom/ Kárdynałom/ Biskupom/ Opátom / Mnichom dawnym; ále też Wierze. Bo gdźie sámá iest rzecz/nie trzebá wiáry/ słowu temu Sákráment / przez ktore / inszą rzecz widzimy/inszą wierzymy: Smákowi/ Zapáchowi

znicy dochowáli Ewánieliey práwey Ewánielikom, y one porodźili, fol.5.50 *Chwałá Bogu, to Ewánielicy máią práwá Ewánielia. Nie dźiw, dochowálić też Pháryzei Apostoło zakonn.*

chlebá y winá/ ná co oczy pátrzą y vstá czują/ Wikáryſtwu Papieſkiemu; bo ieſli ſię ćieleśnie przemienia chleb w ćiáło Kryſtuſowo/ y ieſli w Sákrámenćie ieſt prawdźiwie/ rzeczywiśćie/ iſtotnie ćiáło y krew/ weſpołek z duſzą y z boſtwem/ á zá tym zupełny Kryſtus/ iáko vczy Concilium Trydentſkie Can. 1. A iákoż Papież ieſt Wikáriem obecnego Kryſtuſá?

Piſze Nauclerus lib: 2. Gen: 37. y Martinus Polonus in vita illius, y Præmonſtratenſis lib. 3. cap. 39. iáko Wiktorá III. Papieżá/ w kielichu przy Mſzey/ Kárdynáli otruli. Dźiwna rzecz: krew do śiebie przypuśćiłá trućizne. A temu/ żegnánie iey nie odegnáło/ áni z winem w krew/ nie odmieniło. Bo ieſli żegnánie/ iáko nápiſał Skárgá Artic: 8. fol. 211. cont: Volanum, z chlebá czyni ćiáło / á czemu też trućizny nie przemieniło? Tenże lib. 2. Generat: 44. y Cromerus lib. 11. piſzą / iáko Mnich Dominikan w Sákrámenćie otruł Henryká Ceſárzá. VII. Spytay Rzymiánina/ przy poświęceniu y po poświęceniu/ przy czym zoſtáłá trućizna? Czyli przy ćiele? ćiáło nie truie / nic złego nie przyimuie: przy chlebie tedy zoſtáłá. A ták chleb nie vtraca iſtoty ſwoiey / przy ktorym oná trućizná zoſtáłá. Ponieważ tedy ták wiele mamy świádectw przećiwko tránſubſtántiátiey nowey/ á przedtym nieſłycháney/ niedbaymyż nic/ choć kośćioł Rzymſki/ ták wierzące/ iáko wierzył ſtáry kośćioł/ heretyku ie. A to y ták niektorzy wierzyli Papieżowie/ Kár-

> Tē Nauclerus kilka dowodow dowodzi, iż niewiáſtá byłá papieżē, ktora iednák mſzac, z chlebá ćiáłá uczynić nie mogłá, Gē. 29. A ták byli chlebochwalcámi, ktorzy przed iey ſtworzeniē á bo ſwiatośćia klękáli, chwalac.

> Cromerus obieranie Biſkupow w papieſtwie názywa ćienie, li. 7. & 25. Chrō. Papieże y Krole w tym winuiac, ktorzy ſię w to obieránie Biſkupow wdzieraia, ktore należy wſzytkiemu Kośćiołowi podług dawnych Conciliy y Doktorow Cōcil. Tol. 4. Cā. 18. Cypr. Ep. 68

dynałowie/ Mniſzy/ etc. ktorzy niechay będą ſędźiámi miedzy námi/ á miedzy dźiśieyſzemi Rzymiány. Inimici noſtri ſint Iudices, Deuter. 32. 31.

PYTANIE. O Mſzey/ ná ktorey Rzymiánie záłożyli zbáwienie ſwoie/ co też rozumieſz?

ODPOVVIEDZ. I. To ſłowo MISSA, Mſza/ nowe ieſt: Nie vżywáli go święći Apoſtołowie/ Wieczerzy Páńſkiey nie zwáli Mſzą / ále Wieczerzą Páńſką/ 1 Cor: 11. 20. od oney oſtáteczney Wieczerzy: Stołem Páńſkim/ 1 Cor: 10. 21. od Stołow: Łamániem chlebá/ Act. 20. 7. od łamánia: Społecznośćią/ 1 Cor: 10. 16. od ſpołecznego vżywánia: Chlebem y kubkiem błogoſłáwionym/ 1 Cor. 10. 16. od błogoſłáwienia/ ábo dźiękczynienia: Mſzą nigdy tey ſpráwy świętey nie názywáli. Nie znáyduie ſię v onych ſtárożytnych Doktorow y Hiſtorykow/ ták Łáćińſkich iáko y Greckich/ co zeznawa y ſamże Bellármin: ſłowá tego ſą/ Mężowie vczeni w ięzyku Zydowſkim/ iáko Origenes, Epiphanius, Iuſtinus, Hieronymus, tego ſłowá nigdy nie vżywáli/ etc. Nie wſpomináią tego ſłowá one Concilia dáwne / choć wzmiánkę czynią obchodu Wieczerzy Páńſkiey: iáko Ancyranum, Elibertinum, Nicænum, Arelatenſe, Gangrenſe, Carthaginenſe I. Antiochenum, Sardicenſe, Laodicænum, Conſtantinopolitanū, I. &c. A iż to ſłowo znáyduie ſię in Sermonibus, ktore przypiſuią Auguſtynowi: iednák to ma być wiádomo káżdemu/ iż te Sermones nie ſą Auguſtynowe/ ále od kogoś inſzego pod imieniem Auguſtynowym wydáne: Pokázuie ſię ſtąd. I. Te Sermones nie zgodzą ſię z Piſmy inſzymi Auguſtynowymi. II. Bellármin o tych Sermonarzách ták

> I. Słowo MSZA, nowe ieſt.

> Bellar. Lib. 1. Cap. 1. de Miſſa

> NOTA. Lib. 2. cap. 15. de bonis

operib.

mowi: Nie ieſt rzecz pewna/ ieſliże ten Sermonarz ieſt błogosłáwionego Auguſtyná. Támże: Te Sermonarze *de Tempore*, zdádzą ſię od inßego poślednieyßego Scriptorá tákiego być zebráne/ y według porządku Grzegorzowego ſpiſáne. III. Choć niektore *Sermones* mogą być Auguſtynowe/ iednák iż wiele do nich inßych Sermonarzow przymießano/ iáko *Eraſmus* zeznawa/ dla tegoż żaden nie może twierdźić/ iż te ábo owe ſą *Sermones* Auguſtynowe. K temu/ to słowko przećiwnicy vkázuią v Ignátiuſá/ Dionyziuſá/ Sozomená/ Socrateſá/ Hieronymá: tedy ieſt łatwia ná to odpowiedź. Commentarz *in Proverbia Solomonis* nie ieſt Hieronymow/ ále Bedy/ świádczy *Bruno*; á *Ignatius*, *Dionyſius*, &c. po Grecku piſáli: przetoż nie ich to ſą słowá/ ále tłumáczow. Co ſię też tycze liſtow Dekretálnych/ Biſkupow dawnych Rzymſkich/ z ktorych Rzymiánie dowodzą Mßey/ tedy to ieſt rzecz iáwna/ iż te liſty ſą podrzucone/ nie ſą pewnie onych mężow pobożnych: o czym kto chce niechay czyta dowody *in Cathalogo teſtium veritatis*, *fol*: 73 123. z ktorych y ſam Bellármin nie śmiał bráć dowodow ku podpárćiu tego słowká. Do czego służą y one słowá v Durándá. Tego słowká Mßa ná on czás/ nie słycháć było/ y w piśmie nie znáydowáło ſię.

Eraſm. Præfat. in Serm. de Tem.

Bruno. Præfat. in Prov. Solom.

NOTA.

Durand Lib. 4. ca. 1 Ratio.

II. To słowo *Mißa*, Mßa/ nie ieſt Zydowſkie/ Greckie/ Cháldeyſkie/ áni Syryiſkie. Co tenże Bellármin zeznawa mowiąc: v Grekow żadney wzmiánki niemáß słowá tego *Mißa*. Támże: Syrowie/ Máronitowie/ ktorzy Cháldeyſkim ięzykiem Boską Ofiárę odpráwuią/ nie máią tego názwiſká *Mißa*: Támże: Ieſliby to słowo było Zydowſkie/ nie *Mißa*, ále Miſſáh miáło być mowiono/ ktorym iednák ſpoſobem żaden nie piße áni mowi. Támże: To słowo nie było w vżywániu Apoſtołom. Abowiem ieſliby to słowo Zydowſkie w vżywániu Apoſtołom było/ záprawdę zátrzymáliby ie byli Grekowie y Syrowie/ tákże y inße narody/ iáko zátrzymáli inße podobne słowá: iáko *Amen*, *Alleluia*, *Sabaoth*, *Hoſanna*, *Sathan*, *Sabbatum*, *Paſcha*. Názwiſká bowiem Zydowſkie przez Greki do nas przyßły: gdyż też sámi Apoſtołowie y Doktorowie pierwßy Kośćiołá Bożego po Grecku piſáli/ ⁊c. Ieſt tedy to słowo *Mißa*, Łáćińſkie: ktore ſię ná ięzyk Polſki tłumáczy/ nie Mßa/ ále *Poſłána*, ábo *Poſłánie*. słowá ſą Bellárminowe: Dáleko podobnieyßa ieſt tych ſententia/ ktorzy vczą że to słowo *Mißa*, ieſt Łáćińſkie. *Reuchlinus* zás/ ktorego słowá przywodźi *Polydorus*, mowi: *Mißa* słowo/ áni Greckie/ áni Łáćińſkie/ ále Zydowſkie. Toż y inßy Piſárze Rzymſcy twierdzą/ iáko o tym świádczy *Bellarminus*, y Hárfá *fol.* 90. one słowá *Deuter.* 16. 10. do Mßey náćiągáiąc/ rozumieiąc iż to słowo *Mißa*, z Zydowſkiego vrosło *Mißah*, co ſię rozumie ofiárą dobrowolną/ co názywa Hárfá *fol.* 91. znośnym wykłádem. Alec záprawdę oná ofiárá dobrowolna/ nie ma nic z ofiárą Mßárſką/ z nią ſię żadnym ſpoſobem zgodźić nie może. Abowiem to ieſt ofiárá chętna y dobrowolna/ ktora ſię dźieie z chęći/ dobrowolnie/ bez żadnego przymußenia/ y obowiązánia wßelákiego ſpoſobem długu y powinnośći. Lecz Mßa nie ieſt ofiárą dobrowolną/ ále przymußoną/ poniewolną/ dłużną/ dobrze ſię opłacáiącą. Biſkupi gdy ią máią/ ſto grzywien: Kánonicy/ kopę: Xięża prośći/ po ſtá-

II. Słowo Miſſa, *nie ieſt Zydowſkie,* Lib. 1. cap: 1. de Miſſa.

Ibidem.

Zgodá. Polyd. lib. 5. cap. 12. de Invent.

Bellar. Ibidem.

remu groß zá nię biorą: á drudzy długiem fundáciy one w dni pewne/ ábo záwße odpráwuią/ dármo nic: ktorey gdyby nie miewáli/ grzywny/ kopy/ große/ fundácye pewnieby vpádły. Słußnie y prawdźiwie Mnich Kármelitá Mantuanus o Mßey y o inßych rzeczách nápiſał:

Lib. 3. Calamit

NOTA.

——————Venalia nobis
Templa, ſacerdotes, Altaria, Sacra, Coronæ.
Ignes, Thura, preces, cœlum eſt venale Deuſque.

A przetoż z oną Ofiárą Zakonną nie ma nic zgodnego.

III. Zgodá. To słowo miſſa, roznie wykłádáia.

III. To słowo Mißa, ácz niektorzy rozumieią ie być Łáćińſkim/ á słußnie: iednák przećię roznie ie miedzy ſobą wykłádáią. Co przypomina y Bellarminus mowiąc: Ktorzy to słowo Mißa, Łáćińſkim słowem chcą mieć/ nie iednákim ſpoſobem wßyſcy wykłádáią ie/ ꝛc.

Bell. li. 1 Cap. 1. de Miſſa

I. Roſpuſczenie

Bellar. Ibidem.

Alcuin. lib. de offi. Eccl

Bellar. Ibid.

Inn. li. 6 Cap. 12. de Sacr. altar.

Polid.

Jedni: Przez to słowo Mißa, rozumieią rozpußczenie ludu wßytkiego po nabożeńſtwie. Abowiem gdy ſię dokończyło nabożeńſtwo/ Dyakon głoſem mowił do ludu/ Ite mißa eſt, to ieſt/ iáko wykłáda Bellármin/ Już ieſt rozpußczenie zgromádzenia: godźi ſię wßytkim odeść. Tym ſpoſobem Mißa, bierze ſię v Caſſianá/ v Benedyktá/ v Alcuiná/ ktorzy tym słowem Mißa, zwáli Rozpußczenie zgromádzenia po nabożeńſtwie. Słowá ſą Alcuinowe: Mißa nic inßego nie ieſt/ iedno Rozpußczenie. Bellarminus przywiodßy Caſſianá/ Benedyktá/ Alcuiná/ mowi: Napodobnieyßa ieſt tych ſententia/ ktorzy chcą iż Mßa ieſt názwána od Posłánia/ ábo Rozpußczenia ludu/ ták/ iż iedno ieſt Mißa, co Pußczenie. Innocentius 3. Dicitur Mißa à dimittendo, quia tunc ad propria fidelis quiſque di-

mittebatur. A wźięli ten obyczay od Pogan/ co zeznawa Polydorus y Rhenanus: Káplan Iſidis, gdy było po nabożeńſtwie/ ſtánąwßy we drzwiách/ słowy Greckimi do ludu mowił/ λαοῖς ἄφεσις, Ludowi pußczenie: to ieſt/ ábo ſię dawa/ ábo ieſt/ áby dopiero w ten czás wßytkim ſię godźiło odeść. Tenże obyczay náßy záchowuią/ iż odpráwiwßy nabożeńſtwo/ Dyakon mowi: Ite Mißa eſt. Co toż ieſt/ iákoby rzeczono: Godźi ſię odeść/ ꝛc. Nie pomnią co Pan Bog powiedźiał: Drog Pogáńſkich niechćieycie ſię vczyć.

Lib. 5. cap. 12. de Invē- Rhen. in lib. 4. Tertul. contra Marci.

Levit. 18 Dev: 18. Ier. 10.

II. Rozpuſczenie Kátechumenow, opętánych, y niezbożnych.

Drudzy: Przez to słowo Mißa, rozumieią rozpußczenie Káthechumenow/ to ieſt/ tych ktorzy ſię dopiero wiáry Krześćiáńſkiey vczą/ opętánych/ niezbożnych/ y tych ktorzy nie máiąc żadney przyczyny słußney/ do ſpołecznośći świętey woley iść nie mieli/ po nabożeńſtwie/ iáko po czytániu/ po kazániu/ po Modlitwách/ przy czym wßytkim godźiło ſię im być/ áż do Rozpußczenia/ y zwano to Mißa Catechumenorum. Ktore nabożeńſtwo gdy ſię skończyło/ á miáłá być vsługá Wieczerzy Páńſkiey/ przy ktorey nie godźiło ſię być/ tylko ſámym wiernym y pobożnym/ Dyakon wſtąpiwßy wzgorę głoſem wołał/ mowiąc: [a] Ktorzykolwiek nie ieſteśćie wiernymi/ ále Kátechumenámi/ wynidźćie/ á wierni ſtoyćie. Abo/ [b] Wynidźćie precz/ ktorzy nie chcećie przyimowáć Sákrámentu: idźćie Kátechumenowie. Abo/ [c] Ktorzy nie ſą godni przyimowáć tey ofiáry Bożey niechay wynidą precz. Abo/ [d] Ktory nie ma przyſtępowáć/ niechay vſtąpi/ ꝛc. N[e] wychodźili tákowi wßyſcy/ ſámi tylko wierni zoſtawáli: ktorzy gdy wyßli/ ſpráwe Wieczerzy Páńſkiey zácżęto. A iż rozpußczenie Kátechumenow/

a Balſamon in can. 22. Laodic. Concil.

b Litur. Ætyop. Duran. lib. 4. cap. 1.

c Litur- Armen.

d Greg. l. 2. c. 23. Dialog.

e Liturg Chriſo.

opętánych/nie pokutuiących/po kazániu y po Modlitwách/przed záczęćiem Wieczerzy Páńskiey/názywano *Mißa*, pokázuie się stąd: *Concilium* Cárthágineńskie 4. mowi: Biskup żadnemu niechay nie broni weśćia do Kośćiołá y słuchánia słowá Bożego / bądź Pogáninowi / bądź Heretykowi / bądź Żydowi / *vsq; ad Mißam Catechumenorum*, to iest/áż do Rozpuszczenia Kátechumenow. *Concilium Illerdense* tákże *Mißam* bierze / iáko y *Carthaginense*. *Augustinus*: Oto po kazániu bywa *Mißa* Cátechumenow/zostáną wierni. *Isidorus*: *Mißa* czásu ofiáry iest / gdy Káthechumeny precz rozpuszczáią/kiedy woła Lewitá/Ieśli kto z Kátechumenow został/niechay precz wynidźie. Stądże rzeczona iest *Mißa*, iż przy Sákrámenćiech nie mogą być ći/ktorzy ieszcze odrodzeni nie są. Też słowá ma *Rabanus*,[a] *Innocentius*.[b] A *Rhenanus* zgadzáiąc się z tymi wszytkimi/ mowi: Tego słowá *Mißa*, on wiek vżywał / miásto słowá Rozpuszczenie: stądże ofierze to słowko przywłaszczone z tey okkázyey. Kátechumeni/ ktorych słucháczámi y słucháiącymi Tertullian názywa / w Kośćiele trwáli / áż Ewánielią wyłożył Biskup: tedy wołał Lewitá/Kátechumeni wychodźćie: ábo/Ieśli kto z Kátechumenow został/niechay wynidźie. Od tego tedy Rozpuszczenia Kátechumenow/pospolity człowiek to słowko *Mißa*, ofierze przywłaszczył. *Bellarminus* te *Concilia* y Doktory przywiodszy/ mowi: Ná ktorym mieyscu *Mißa*, nie może się bráć zá ofiárę/bądź zá Wieczerzą świętą: ábowiem tá nie byłá Kátechumenow/ále tylko wiernych/ áni zá Ewánielią / ktorą czytano przy Kátechumenách.

III. Trzeći: Przez to słowo *Mißa*, rozumieli zgromá-

& Concil. Agat. Cā. 37.
Can. 84.
Can. 4.
August. Ser. 237. de Tem.
Isidor. Lib. 6. cap. 18. Etymol.
Rabā. li. 1 Cap. 32 Instit.
Innocē. de Sacrā alta. lib. 6. Cap: 12.
Rhen. in lib. 4. Tertul. cont. Marcion
Bellar. Lib. 1. cap. 1. de Missa.

dzenie ná słuchánie słowá Bożego/ ná Modlitwy y ná śpiewánie / ktore rzeczy odpráwowáły się przed vżywániem Wieczerzey Páńskiey/co się z Cássianá pokázuie/ ktory ták mowi: *Post mißam vigilarum &c. Post mißam nocturnam &c. Post Mißam orationum &c. Augusti.* też to słowo *Mißa*, nie tylko zá rozpuszczenie ludu/ále y zá modlitwy y kazánia bierze. *Innocentius* 3. Papież/tegoż też iest rozumienia/słowá iego są: wszytko nabożeństwo názywa się Mszą/iákoby przesłánie/ dla tego iż wszytek lud wierny / przez vsługę księżą (ktory iest pośrzednikiem między Bogiem á ludźmi) modlitwy y prozby y służby przesyła naywyższemu Bogu. Toż mowi y *Rabanus*: á *Concilium Milevitanum* powieda: Podobáło się też y to/áby prosby/ábo modlitwy/bądź *Mißæ*, ktoreby były ná *Concilium* vchwalone/ bądź Przedmowy/ bądź zálecánia/ bądź wkłádánie rąk/ od wszytkich były záchowáne. *Concilium Valentinum* y *Agathense*, *Mißas* biorą zá modlitwy y kazánia: Co y sám Bellármin przyznawa/ *Lib. 1. Cap. 1. de Mis.*

Czwarći. przez to słowo *Mißa*, rozumieią społeczne vżywánie Sákrámentu ćiáłá y krwie Páná nászego Iezusá Krystusá. *Abdias* mowi: Gdy odpowiedzieli Amen/y táiemnice Páńskie odpráwowáne były/y *Mißam*, (to iest Sákráment) wszytek Kośćioł przyiął/ ⁊c. Leo Biskup Rzymski mowi: Chcemy też áby tego tákże przestrzegano / żeby/ gdy się w vroczyste święto większe zgromádzenie ludu zápowie / á w nieby się zeszłá táka wielkość ludu / ktoreyby ieden Kośćioł záraz ogárnąć nie mogł / ofiárá byłá powtarzána: to dla tego/áby snadź/ (gdyby tylko ći / ktorzy wprzod przyszli do

Zgromádzenie ná nabożeństwo
Cassian. lib. 2. de Modo Psal. Cap. 8. 13. 15.
Aug. Serm. 91. 237. 251. de Tēp.
Innocēt. de Missæ Myster. Cap. 12.
Raban. lib. 1. cap. 31. Institut. Li. 1. ca. 31. Insti.
Can. 12.
Can. 1. Cā. 21. 31
IV. Społeczne vżywánie Sákr:
Abdi. in vita S. Matth.
Leo Epist. 79. ad Dioscorum cap. 2.

tego nabożeństwá przypuszczeni byli) ći ktorzy się poźniey zgromádźili/ nie rozumieli się być nieprzypuszczonymi: gdyż też to iest rzecz pełna pobożnośći y baczenia/ áby/ ilekroć Kośćioł/ w ktorym się nabożeństwo odpráwuie/ nowy lud nápełnia/ tylekroć ofiárá byłá ofiárowána: A muśiáłáby iedná część ludu nabożeństwá swego być pozbáwiona/ gdyby iedne tylko Misse záchowawszy/ ofiáry nie mogli ofiárowáć/ iedno ći ktorzy się ráno zeszli/ ⁊c. Z tych słow Leonowych iáśnie się pokázuie. W stárym Kośćiele nie było prywatney/ osobney Missæ, ále pospolita/ spolna wszytkim/ ták duchownym iáko y świeckim/ wszyscy wespołek iednáko/ ták Duchowni iáko y świetcy ofiárowáli. Nie było wiele przy iednym mieśćie y Kośćiele Xięzey/ y ołtarzow ábo stołow. Náostátek: Leo przez to słowo Missa, nie rozumie dźiśieyszey Miszey Rzymskiey/ ále zgromádzenia ná vżywánie Sákrámentu/ ktore názywa Missą. Abowiem ná tym mieyscu między tym słowem Missa, á Ofiárá/ czyni rozdzielenie/ Missą názywa zgromádzenie/ á ofiárą Wieczerzą Páńską: dla tego iż iest pámiątką oney ofiáry raz ná krzyżu vczynioney/ o czym niżey mieć będźiemy. Ambrosius przez te słowá/ Missam facere cœpi, nie rozumiał ofiárowánia zá żywe y zá vmárłe/ ále spráwowánie Wieczerzy Páńskiey/ y oney vżywánie społeczne. Co się pokázuie z tych słow iego/ Apostoł każe ieden drugiego oczekiwáć/ áby ofiárá wiela/ wespołek záraz byłá odpráwowána/ áby y wszytkim rozdawána byłá. Rhenanus słowá tego Doktorá tákże rozumie. Concilium Tholetanum 4. Can: 2. y 12. Can: 5. Agathense Can: 14. Canones Apostolorum Can: 10. tym słowem Missa, Communią

Amb. Lib.5. Epist:33.
in 1 Cor 11.
In 1 Tim 3.
Lib.5. cap. 4. de Sacr.
In lib.4. Tert: côt Marcio.

názywáią. Do tych słow Leonowych należą y one Augustynowe/ ktory ták pisze Epist. 118. Gdźie iest więtsze y częstsze zgromádzenie/ dwá kroć bywa ofiárowano/ ráno y w wieczor.

Piąći/ przez to słowo Missa rozumieią/ iáłmużny ktore przynoszono y odsyłano do Kośćiołá/ iáko Alcuinus, ktory ták pisze: Ofiárę Xiądz ofiáruie/ ktorą wierni ofiárowáli/ áby byłá Bogu ofiárowána; ábowiem modlitwy y ofiáry (to iest/ iáłmużny) ktore wierni Bogu wszechmogącemu ofiárowáć żądáią/ przez służbę y modlitwę xięża do Bogá przesyłáią/ y ztądże od wielu názwána iest Missa. Z ktorych to iáłmużn/ część do Communiey bráno/ á ostátek vbogim po Communiey rozdawano/ świádkiem tego są Concilia y Doktorowie. Concil. Matisconense 2. mowi: Stánowiemy/ áby ná káżdą niedźielę ofiárá ołtarzna od wszytkich mężow y niewiast byłá ofiárowána/ ták chlebá iáko y winá. Concilium Carthaginense 4. mowi: Ofiáry niezgodney Bráćiey niechay nie będą przyimowáne. Liturgia Basilii: Pámiętay Pánie ná tych ktorzy te dáry ofiárowáli/ y przez ktore y zá ktoreć ofiárowáli. Cyprianus: Do Zboru przychodźisz bez ofiáry (to iest/ bez iáłmużny) á przećię z ofiáry ktorą vbogi ofiáruie/ bierzesz. Augustinus: Bonifáciusie/ zákazałem/ áby xięża ofiáry z domu twe° nie przyimowáli/ y tobie społecznośći zákázuię. Origenes: My z modlitwámi y z dźiękczynieniem zá dobrodźieystwá wźięte chleby ofiárowáne iemy. Hieronymus: Ci ktorzy się zchodźili do Kośćiołá/ ofiáry swoie káżdy z osobná ofiárowáli/ á po vżywániu/ cokolwiek im z ofiar pozostáło/ támże w Kośćiele spolną wieczerzą iedząc/ wespołek trawili. Socra-

V. Przynoszenie iáłmużny.
Alcuin. lib. de offi. Eccl
Concil. Matis. Can.4.
Concil. Cartha. Can. 93.
Cypr. li. de Eleæmosin.
Aug. Epist. 187.
Orig. li. 8. cont. Celsum
Hier. in 1 Cor. 11.
Socr. li. 5 Cap. 21.
Theod. lib. 5.

tes: Pod wieczor po ofierze/ táiemnic vżywáią. Theodoretus: Dáry do stołu świętego Theodosius Cesarz ofiárował. Clemens Papież: Tyle ná ołtarzu ofiar niechay ofiáruią/ ná ilu wßytek lud może mieć dosyć. Ambrosius: Apostoł/ káże ꝛc. ut suprà. Rabanus: Ofiáry w Kośćiele Bożym od wiernych odbieráią Diakonowie/ y ná ołtarzu kłádą/ Xiądz one ofiáry poświąca/ á oni poświęcone rozdawáią. Ordo Romanus: Spiewacy śpiewáią ofiárę/ á lud dawa ofiáry swoie/ to iest/ chleb y wino/ y ofiáruią w przod mężczyzny/ á potym niewiásty. Tedy wźiąwßy Archidiakon ofiáry/ tyle ich kłádźie ná ołtarz/ ile ich dla ludźi widźi być potrzebę. Honorius Presbyter: Przed tym rzesza z káżdego z osobná domu mąkę bráli/ co y Grekowie dźiśia záchowuią/ y z niey Páński chleb czynili: ábowiem zá ludźi ofiárowáli/ ktory potym poświęcony im rozdawáli. Toż y Humbertus o Grekách powiáda.

Szośći: Przez to słowo Mißa, rozumieią posłánie Anioła z niebá/ áby ćiáło Krystusowe poświęćił/ obżywił/ y do niebá doniosł: posłánie ofiáry do niebá: posłánie ludźiom od Oycá Syná z niebá/ przez wćielenie/ y záś od Xiędzá Oycu/ przez ofiárowánie. Lombardus: Mißa názwána iest stąd/ iż niebieski Posłániec/ (to iest Anioł) y dla poświęcenia/ y dla obżywienia ćiáłá przychodźi/ według słow Kápłaná mowiącego: Wßechmogący Boże/ roskaż te rzeczy odnieść przez ręce świętego Anioła twego ná ołtarz wysoki twoy: dla tegoż ieśliby Anioł nie przyßedł/ Mißa słusznie názwána być nie może. Tenże: Mißa názwána iest/ iże niebieski Posłániec przyßedł dla poświęcenia ćiáłá Páńskiego/ przez ktorego ná ołtarz niebieski bywa od-

Cap. 17. Clem. dist. 2. de Consecr. Cā. Tribus
Raban[9] lib. 1. ca. 7. & 8. Instit.
Ordo Rom. apud Cassand f. 51. & 53
Honor. lib. 1. Cap. 24. de Gemma animæ.
Humb. cont. Nicetā
VI. Posłánie Anioła z niebá, y Krystusa do niebá.
Lombar. lib. 4. Dist. 13. ca. Solet
Lib. 4. Dist. 24. capite, Ordo.

nieśiona ofiárá: y stądże rzeczono iest/ Idźćie posłána iest. Toż mowi Thomas, co Bellármin názywa rzeczą máło podobną. Innocentius, nápisał: A sámá ofiárá zowie się Mißa, iákoby przesłánie w przod nam oney od Oycá/ áby byłá z námi: potym Oycu od nas/ áby się przyczyniáłá zá námi do niego. Naprzod nam od Oycá przez wćielenie/ potym Oycu od nas przez vmęczenie: A w Sákrámenćie wprzod nam od Oycá przez poświęcenie/ potym Oycu od nas przez ofiárowánie/ ꝛc. Durandus przywiodßy te słowá Innocentiusowe/ mowi: Gdy Dyakon ná końcu Mßey mowi/ Ite Mißa est, toż iest/ iákoby mowił: Wroććie się do własnych spraw: ábo/ Idźćie zá Krystusem/ bo posłána ábo ofiárowána iest ofiárá zbáwienna zá nas ku vbłagániu Bogá. Támże: Anioł bywa posłány/ áby przez ręce iego ofiárá byłá ofiárowána ná wysokim ołtarzu Páńskim. O błedźie nád błędámi! O zgodá ktorą się przechwaláią. Ieśli Anioł zstępuie dla ofiárowánia/ poświęcenia y obżywienia ćiáłá Páná Krystusowego/ to nie Xiądz/ áni intentia/ áni one słowá/ To iest ćiáło moie/ áni żegnánie/ poświącáią ćiáło Páńskie. To nie Xiądz iest stworzyćielem swego stworzyćielá/ ále Anioł/ ktory gdy z niebá nie zstąpi/ chleb/ chlebem będźie/ á ći ktorzy on chleb zá Bogá chwalą/ chlebochwalcámi być muszą: To zacnieyßy iest Anioł/ ktory poświąca/ błogosłáwi ćiáło Páńskie/ niż sámo ćiáło/ ktore nie może być poświęcone/ y święte/ áż ie Anioł poświęći: co iest przećiwko Páwłowi ś. y rozumowi. Ieśli dla tego z niebá Anioł zstępuie/ áby ćiáło ono obżywił/ co Xiądz martwe/ bezduszne ćiáło czym żegnániem/ chuchániem/ ßemrániem/

Thomas 3. Par. q. 83. Art. 4
Bel. lib. 1 Cap. 1. de Missa.
Innocē. lib. de Miss. Myst. Cap. 12.
Durand. lib. 4. Cap. 1. & lib. 4. Cap. 57. Ration.
NOTA.
Heb. 7. 7, 28.

dopiero Anioł przyszedszy duszę w nie włoży / ono obżywi: á czemuż/choć to iest żywe/butwieie y myszom się dopuści ziesć? Jesli to ciáło przesyłáią do Oycá przez Aniołá/to go tám w niebie nie było przed tym: ále iż tám iest prawdziwe ono ciáło z Pánny národzone/ tedyć to ciáło dopiero z chlebá (Eph. 4. 10.) vczynione/nie iest onym ciáłem/ ktore się z Pánny národziło/y ná wszytki niebá wstąpiło/ále inszym. Jesli ciáło P. Krystusowe Oycu przesyłáią przez ofiárowánie/tedyć go znowu krzyżuią/zábiiáią; bo przez tego nie może być ofiárowánie: zá czym Xiężá są Krystusowymi mężoboycámi/ábo Krystusámi/ y ofiárą: ktoremu Krystusowi sámemu to należy / áby siebie sámego Bogu Oycu ofiárował/á (Hebr: 7. 9. 10.) od żadnego nie może być ofiárowány. Jesli też ten wykład Durándow/ Innocentego/Thomaszow/ Lombárdow/tych słow/*Ite Mißa est*, Idźcie posłána iest ofiárá vbłagálna do Bogá/ iest prawdziwy: tedy Polydorá / Rhenáná/ Bellárminá/ y inszych iest fałszywy/ktorzy przez te słowá rozumieią Rozpuszczenie ludu po nabożeństwie: o czym wyższey było. A gdźież tu oná zgodá? A co większa/ sámże *Lombardus* przez te słowá/*Ite mißa est*, ná inszym mieyscu/nie rozumie ofiáry Mszárskiey/ále one ofiárę wieczną/raz ná krzyżu ofiárowáną/ ktorey iest pámiątką tylko Msza: słowá iego są/ (Lomb. Lib. 4 Dist. 2. Cap. Ordo.) *Mißa* názwána iest/iż posłána iest ofiárá/ ktorey wspominánie dźieie się w onym obrzędźie: stądże bywa mowiono/Idźcie posłána iest; to iest/Idźcie zá ofiárą/ktora iest posłána ná wysokości/ bieżąc zá nią.

VII. Ofiarę ubłagálna.

Siodmi: Przez to słowo *Mißa*, rozumieią (iáko wszyscy Rzymiánie teráznieyszy) ofiárę istotną vbłagálną gniewu Bożego: to iest/ofiárowánie ciáłá z chlebá vczynionego/ y krwie z winá przetworzoney/zá żywe y zá vmárłe Bogu Oycu: ktorą raz z męką Syná Bożego rownáią / á drugi raz nád męke Syná Bożego onę przekłádáią/w niey Krystusá tworzą / ofiáruią / y zań się Bogu Oycu modlą/áby go poświęcił/náń łáskáwie weyźrzał/áby go w łáskę y do chwały swoiey przyiął. Co iż ták iest/słuchaymy y vważmy świádectwá. *Concilium* Tridentskie mowi/ Ktoby rzekł ofiárę Mszey być tylko chwały y dźiękczynienia/ ábo prostą pámiątką ofiáry ná krzyżu vczynioney/á nie vbłagániem: ábo/iż sámemu tylko biorącemu iest pożyteczna/á iż nie ma być ofiárowána zá żywe y zá vmárłe/ zá grzechy/zá karánia/ zá dosyć vczynienia/ y zá insze potrzeby / niech będźie przeklęctwem. (Can. 3. de Missa) Toż mowi Bellármin: Ofiárá Mszey iest ofiárą vbłagálną/ y vprászáiącą. (Bellar. Lib. 2. c: 2. 3. 6. 7. 8. de Missa.) *Mißale Cracoviense* y *Breviarium Franciscano*: Ták wiele waży Msza / iáko śmierć Krystusowá: ábowiem iáko śmierć Krystusowá odkupiłá nas od grzechow/ták Msza tego/ktory iey nabożnie słucha/ zbáwia od niebespieczeństwá ciělesnego y dusznego. (Impres. Argen. Anno M. D. X.) *Antoninus* nápisał: *Hist. part. 3. Tit. 24. Cap. 10.* Iż *Tollentinus* widźiał á ono dusze niektore wybáwiał Mszą nie tylko z Czyscá/ále y z piekłá. *Breviarium Franciscanorum* mowi: poki Xiądz Mszą ma / dusze/ zá ktore Mszą ma/ w Czyscu nie czuią męki/&c. Toćby mogli Mszyć bez przestánku we dnie y w nocy. Támże: Człowiek Mszey słucháiąc nie stárzeie się/&c. widźimy przećię wiele Xiężey zgrzybiáłey / á też ią prętko odpráwi. Támże: Jesliby kto nabożnie słuchał Mszey/nie wpada w grzech śmiertelny/&c. Jesli to prawdá: A czemuż Xiężá w nierządźie leżą? Tám-

że: Więcey waży iedná Mßa/ kto iey zá żywotá ſłucha/ á niżeli tyſiąc ich po śmierći: A czemuż mßą zá duße vſtáwicznie? Támże: Zá káżdą Mßą wiele duß z Czyſcá wychodźi/ ꝛc. owdźie mowią/ nie czuią mąk/ á tu/ iż wychodzą. Jeſli ták/ toć w Czyſcu częſto puſtki bywáią: bo częśćiey Mßą Xiężá/ niżeli ludźie vmieráią: zá czym częſto prożno mßą. Támże: Choćby człowiek po wßytkim świećie pielgrzymowáł/ z miłości Bogá/ y wßytkę máiętność ſwoię rozdałby vbogim/ nie ták mu to ieſt pożyteczno/ iáko iedney Mßey ſłuchánie/ ꝛc. Toć prożno zamki/ miáſtá/ wśi/ role nádano. *Catharinus Archiepiſcopus*: Smierć Páná Kryſtuſá gładźi tylko pierworodny grzech/ á Mßa wßytkie grzechy/ ktore człowiek po okrzczeniu popełnia/ gładźi/ ꝛc. *Michael Lochmair*, Kánonik Páſáwieński/ mowi: Ták wielka ieſt moc Kápłáńſka/ iż ſię ſtawa ſtworzyćielem ſwego ſtworzyćielá/ y Oycem ſwego Oycá. Támże: ktory mię ſtworzył/ dał mi ſię ſtworzyć. *Stella Clericorum* mowi: Ktory mię ſtworzył beze mnie/ ten bywa ſtworzony przez mię. Támże: O chwalebna doſtoynośći Kápłáńſka/ w ktorych ręku/ iákoby w żywocie Pánieńſkim Syn Boży wćiela ſię. Támże: Pod kßtałtem trochy chlebá/ zupełny Bog prawdźiwy y człowiek ieſt. *Lavacrum conſcientiæ*: Kápłan ieſt zacnieyßy nád Krole/ świętobliwßy nád Anioły/ y ſtworzyćiel ſwego ſtworzyćielá. *Diſcipulus* piße: Vczćił Pan Bog Kápłany w tym/ iż Kápłan ieſt niejáko podobny Máryey Pánnie: Jáko błogosłáwiona Pánná Márya pięćią ſłow poczęłá/ ták Kápłan przez pięć ſłow ćiáło Páná Kryſtuſowe czyni. *Innocentius* 3. A ſámá ofiárá/ ꝛc. *vt ſuprà. Canon mi-*

Catha. Lib: de Incr: Sacrifi: Loch. Serm: 113 de Nova Miſſa. Stella clericorum in medio. Ierem. 16.20. *Izali ſobie człowiek uczyni Bogá?* Lavacrũ Cap: 5. Diſcip. Dominica 14. poſt Tri Miſſal. Tomici. fol. 164.

nor: Przyimi Boże tę niepokaláną ofiárę/ ktorą ia niegodny ſługá twoy ofiáruię tobie Bogu moiemu/ żywemu y prawdźiwemu/ zá nierozliczne grzechy/ ꝛc. Támże: Przyimi Troyco ś. tę ofiárę ktorą tobie ofiáruiemy/ dla pámiątki męki zmartwychwſtánia y w niebowſtąpienia Jezuſá Kryſtuſá Páná náßego/ y ku czći błogosłáwioney Máriey: Przez tegoż Kryſtuſá/ Kryſtuſowi/ dla Kryſtuſá. ku czći Pánnie Máryey/ ofiáruią. Támże: Przydź niewidomy Pośwjęćićielu/ wßechmogący wieczny Boże/ y przeżegnay tę ofiárę imieniowi twemu nágotowáną przez Kryſtuſá Páná náßego/ ꝛc. Támże: Pośwjęć prośimy Pánie tę ofiárę/ ꝛc. Támże: Niechay ſię tobie podoba tá ofiárá/ ꝛc. Bog Oćiec/ nie Xiądz áni Anioł pośwjąca Kryſtuſá. *Canon Maior*: Te dáry/ te święte ofiáry niepokaláne/ ktore tobie ofiáruiemy błogosław. Támże: Ktorą ofiárę ty Boże rácz vczynić błogosłáwioną/ áby ſię nam ſtáłá ćiáłem y krwią Syná twoiego. Jeßcze oná ofiárá nie ieſt ćiáłem y krwią/ ále chlebem/ według Bellárminá: á coż ofiáruią? coż ofiárą vbłagálną názywáią? A ieſli ieſt ćiáłem oná ofiárá/ iáko Scholáſtykowie twierdzą/ czemuż proßą áby ſię ſtáłá ćiáłem? tedyć bez pośwjęcenia ćiáłem y ofiárą chleb był? Co ieſt przećiwko Auguſtynowi/ ktory mowi: Náß chleb y kubek nie ledá iáki/ ále pewnym pośwjęceniem ſtáie ſię nam duchownym/ á nie rodźi ſię. Y Ambrożemu/ ktory mowi: Chleb nim będźie pośwjęcony/ chleb ieſt. Támże w Kanonie: Ná ktore łáſkáwą y weſołą twarzą rácz weyźrzeć y one przyiąć/ iákoś raczył przyiąć/ ꝛc. Támże: Pokornie ćię prośimy Boże wßechmogący/ roſkaż te rzeczy odnieść przez rę-

Fol. 165. Fol: 166. Fol: 187. Fol. 188. Bellar. Lib: 2. ca: 23. de Miſſa. Vide Bielum: Lectio: 49. Auguſt. Lib. 20. cap: 13. cont: Fauſt: Lib: 4. cap: 5. de Sacram. Fol: 188. Fol: 189.

ce świętego Anyołá twego ná ołtarz twoy wyſo-
Fol. 192. ki. Támże. Niechay ſię tobie podoba Troyco świę-
tá poſługá ſłużby moiey: á day áby ofiárá/ ktorąm
oczom twoiego Máieſtatu ofiárował niegodny/
byłá przyiemna tobie/ á mnie y wßytkim zá kto-
rem ią ofiárował/ byłá z łáſki twoiey vbłagálną/
przez Kryſtuſá Páná náßego/ ꝛc. Kryſtuſá/ Kry-
ſtuſowi/ przez Kryſtuſá ofiáruię. O bluźnierſtwo
nád bluźnierſtwy: zá Kryſtuſem ſię modlić/ kto
kiedy ſłychał tákie ßkárádę bluźnierſtwo? czego
NOTA. choćby ſię záprzeć chćieli/ nie mogą. I. Te dáry/ te
ofiáry święte/ niepokaláne ſą/ według nich ćiá-
łem y krwią Páná Kryſtuſową/ á zgołá Kryſtu-
ſem ſámym doſkonáłym/ złożonym z Boſtwá/ z du-
Can: 1. ße/ y z ćiáłá iſtotnie: iáko vczy y twierdźi *Concilium*
de Euch: *Tridentinum*, y przeklina tych/ ktorzyby tego prżeli/
ták niewierząc: tedyć modlą ſię zá Kryſtuſem Bo-
gu Oycu/ czynią ſię przyczyńcámi v Bogá Oycá
zá Kryſtuſem. Jeſli te dáry y te ofiáry ſą ćiáłem
Kryſtuſowym/ á czemuż ſię modlą Bogu/ áby ie
poświęćił/ y wdźięcznie przyiął? Izali ćiáło Pá-
Ephes: 5. 2. ná Kryſtuſowe ſámo przez ſię nie ieſt święte? Bo-
gu Oycu wdźięczne/ ofiárą miłą y woniáiącą: iáko
Mat: 17. 5. świádczy Apoſtoł/ y ſam Bog Oćiec. II. *Gabriel*
Biel pißąc ná *Canon*, mowi: Ná ktore/ to ieſt/ ná
ćiáło y krew Kryſtuſá Syná twego łáſkáwą y we-
Zgodá. ſołą twarzą rácz weyźrzeć/ ꝛc. Nie zgadza ſię *Du-*
Duran. lib. 4. *randus* z Kanonem: *Canon* czyni Xięża Poyśrzedni-
Cap. 1. kámi między Oycem á Kryſtuſem: á *Durandus* zás
lib. 2. Xięża czyni Poyśrzednikámi między Bogiem y
Cap. 11. ludźmi/ mowiąc: we Mßey Poyśrzednikámi ſą
Auguſt. Kápłani między Bogiem y ludźmi. Auguſtyn ná
Lib: 2. tákową ſententią nigdyby ſię był nie podpiſał/ ták

Durándá/ iáko y Kanonu. Abowiem gánił to Pár- cap: 8.
menianowi/ ktory czynił Biſkupá Poyśrzednikiem Cont: Parme:
między Bogiem y ludźmi. Gánił y to/ áby ſię kto Serm. 17.
miał modlić zá Męczenniká/ mowiąc: Jeſt to krzy de verb:
wdá modlić ſię zá Męczenniká. A ieſlić to gánił Apoſt:
modlić ſię zá Męczenniki/ y czynić ſię śmiertelne-
mu człowiekowi v Bogá zá kogo Poyśrzedni-
kiem/ cożby teraz Papieſtwá nie gánił/ ktore ſię
we Mßey modli zá Kryſtuſem?

Náoſtátek. Acz niektorzy przez to słowo *Mißa*, *VIII.*
rozumieli ofiárę zwierzchowną/ ále przećię tego *Pámia-*
rozumienia nie byli/ áby Mßa miáłá być ofiárą *tká ofiá*
iſtotną/ vbłagálną/ prawdźiwą/ ſámą oną ktora *ry raz*
ſię raz ná krzyżu ſſtáłá: ále tylko *ſacrificium com-* *ná krzy*
memorativum, repræſentativum: to ieſt/ obchod/ pá- *żu uczy-*
miątkę ofiáry krzyżowey Páná Kryſtuſowey y mo- *nioney.*
dlitw/ ofiárą ábo Mßą názywáli. *Rabanus* Arcy- Raban[9]
biſkup Moguntyńſki mowi: Mßa ieſt poſelſtwo Lib: 1.
między Bogiem y człowiekiem/ ktorą obchodźi cap: 31.
Xiądz/ gdy proſby y modlitwy ludzkie (to nie Kry Inſtitu:
ſtuſá w chlebie y w winie) ofiáruie Bogu: A do-
brze ſię to pod ten czás ofiáry (to ieſt Wieczerzy
Páńſkiey) dźieie/ gdy pámiątká męki iego bywa
obchodzona. To ieſt pámiątká Poyśrzedniká one-
go/ między Bogiem y ludźmi/ ktory ſámego śiebie
(to go nie ofiáruie Xiądz) ofiárował Bogu zá
nas. Támże: Ofiárá názwána ieſt/ iákoby świętá
ſpráwá/ bo modlitwą świętą poświęcona bywa/
ná pámiątkę śmierći Páńſkiey. Toż mowił *Iſidorus*. Iſido.
A *Lombardus* mowi: To co bywa ofiárowano y Lib. 6.
poświęcono od Xiędzá/ zowie ſię ofiárą/ iż pámią- cap: 18.
tką ieſt/ y okazániem ofiáry prawdźiwey y świę- Etymo.
tego ofiárowánia/ ktore ſię ſſtáło ná ołtarzu krzy- Lomb. lib. 4.

dist. 12. cap. post

żá. Raz Krystus vmárł iest ná krzyżu/ y tám ofiá-
rowány iest sam w sobie: á ná káżdy dźień bywa o-
fiárowány w Sákrámenćie: ábowiem w Sákrá-
menćie dźieie śię rozpámiętywánie teo/ co śię ستá-
ło Raz. *Amalarius*: Jáwna rzecz iest/ iż Mßa by-
wa obchodzona/ osobliwie ná rozpámiętywánie
męki Páná nászego Jezuſá Krystuſá/ ná ktorego
pámiątkę dźieie śię/ z sámych słow/ ktore w Kano
nie bywáią czytáne/ iáwnie pokázuie śię. *Iacobus
Schœpperus* Presbyter: Tu rzecze podobno kto/
Jesliż/ iáko mowiß/ Krystus raz śię ofiárował o-
fiárą Bogu/ á tą ofiárą iedną wykonał ná wieki
poświęcenie/ iáko Páweł ś. świádczy/ Coż tedy
iest/ że wy Xięża ze Mßey wáßey czynićie ofiárę/ á
w niey Krystuſá ießcze dźiśia ná káżdy dźień ofiá-
ruiećie? Zeby śię tedy to tym lepiey okazáło/ ma-
my baczyć rozność niejáką/ miedzy ofiárą ná krzy-
żu ofiárowáną/ á ofiárą oną ktorą ná ołtarzu o-
fiárniemy. Ná krzyżu ofiárowan iest Krystus cie-
leśnie: á we Mßey tenże bywa ofiárowan ducho-
wnie. Támże: Ofiárá ná krzyżu ná wßytkieo świá-
tá oczyśćienie/ poiednánie/ y odkupienie sstáłá śię:
á ofiárá we Mßey/ ofiárá rozpámiętánia/ chwa-
ły/ y dźiękczynienia iest. Bo tám Krystuſá znowu
nie krzyżuiemy/ nie zábiiamy: bo iuż vmárł raz/
więcey iuż nie vmiera: Nie ofiáruiemy go tám iá-
ko iednaczá/ á zgłádźićielá grzechow: bo iednák
tákim obyczáiem iákośćie słyßeli/ sámego śiebie
ofiárował ná krzyżu ofiárą wieczną zá wßytkie/ y
ná wßelki czás skuteczną. Jeslibychmy my tedy
tym sposobem onego ofiárowáli/ vwłaczálibyśmy
przezto męki iego/ záſłudze iákoby nie doskonáley/
coby było rzeczą sprosną. Ale ofiárá ktora śię dźie-

Amal. Lib. 4. cap. 40. de Eccl. offic.

Schoep. Cõcio: de S. Nicolao.

NOTA. *Dla czego niektorzy Mßa zową ofiará.*

ie ná ołtarzu/ dźieie śię y dźiać śię ma tylko ná pá-
miątkę iego ofiáry/ ktorą zá nas Krystus oddał
ná krzyżu. Bo iednák/ nie mowić Pan/ To czyńćie
ná odpußczenie ábo odkupienie grzechow/ ále to
czyńćie ná pámiątkę moię. *Vicelius* też mowi: Mßa
iest wspominánie męki Krystuſowey/ ꝛc. Ci mężo-
wie záwołáni w Papieſtwie/ według *Concilium*
Trydentſkiego są przeklętymi/ iż vczą Mßą być
pámiątką ofiáry raz ná krzyżu vczynioney/ á nie
ofiárą sámą włáſną. A *Concilium* zás Trydentſkie/
iest według nich przeklęte/ záſłudze Syná Bożego
vwłaczáiące/ ktore Mßą názywa ofiárą vbłagál-
ną/ á nie pámiątką. A Bellármin zowie ią y ofiá-
rą y pámiątką: Co śię społem z sobą zgodźić nie
może. Bo inßa iest ofiárá/ inßa iest pámiątká o-
fiáry: Gdźie iest ofiárá/ tám niemáß pámiątki o-
fiáry/ gdźie iest pámiątká ofiáry/ tám niemáß sá-
mey ofiáry. Nie są bowiem rzeczą iedną pámiątká
ofiáry z sámą ofiárą/ ále dwiemá/ y roznymi/ iáko
zeznawa *Schœpperus*. Mußą tedy iednę rzecz v-
trácić/ ábo ofiárę/ ábo pámiątkę. Skárgá zás
Mßą názywa Wznawiániem ofiáry krzyżowey.
Słowá iego są: Oná raz krwáwa ofiárá w tey nie
krwáwey wznawia śię/ y do skutku śię y pożytku
wiernych przywodźi/ ꝛc. Jesli śię wznawia/ toć Kry
stus Pan znowu częſto kłoty bywa/ ćierpi/ y vmie-
ra. A ono iáko śię zostoi/ co mowi ś. Páweł: Już
dáley nie vmiera. Y święty Piotr: Krystus ćier-
piał raz zá grzechy. Tenże Skárgá ießcze támże
mowi: Mßa iest kluczem do onego skárbu odku-
pienia/ ꝛc. Jesli kluczem/ to nie sámą rzeczą? Opu-
ßczam Polydorá/ ktory śię z tymi wßytkimi wyż-
ßey pomienionymi nie zgadzáiąc/ mowi: *Mißa est*

Vicelius In Exami. Ordinat.

Can. 3. de Missa

Bellar. Lib. 1. cap. 15. de Missa

Skárgá Dominica. 17. post Trinit. fol. 397. 398.

Rom. 6. 9.

1 Pet. 3. 18.

Polid. Lib. 5. cap. 12. de Invẽ.

corporis & sangvinis Christi consecratio: Mßa iest ćiáłá y krwie Páńskiey poświęcenie. To nie ofiárowánie/ áni pámiątká.

IV. Złatánie Mßey. Platina in vita Sixti.

IV. Mßa Rzymska od rozmáitych ludźi ták iest złatána z rozmáitych ßtuczek/ nie ináczey/ iedno iákoby płaßcz żebráczy z roznego płáćia. Co y sámi zeznawáią Rzymiánie. Plátyná mowi: Proste rzeczy były w nabożeństwie z przodku y wßytko po prostu spráwowano: Piotr ś. przy poświącániu Modlitwy Páńskiey tylko vżywał. Tych táiemnic przyczynił Jákub Jerozolimski/ przyczynił y Basilius, przyczynili y inßy. Abowiem Celestinus Introit przydał do Mßey: Grzegorz/ Kyrie eleyzon: Telesphorus, Gloria in excelsis: Gelasius Collekty: Hieronym Epistołę y Ewánielią: Alleluią z Kośćiołá Jerozolimskiego wźięto: Symbolum wźięto z Concilium Niceńskiego: Pelagius wynálazł vmárłych wspominánie: Leo 3. kádźidło: Innocentius 1. Osculum pacis: Sergius Biskup postánowił/ áby śpiewano Agnus Dei, &c. Toż mowi Volateranus co y Plátiná. Polydorus mowi: Gołe z początku wßytkie rzeczy/ y po prostu táiemnice od Krystusá podáne/ v Apostołow były/ gdy wßytek Ceremoniy sposob/ więcey miał pobożnośći niżeli ozdoby. N przywiodßy Piotrá/ Jákubá/ Bázyliusá/ vkázuie kto co przydał/ nie zgadzáiąc się w niektorych rzeczách z Plátyną/ y przydawáiąc co opuśćił Plátyná. Mowi/ Damasus Spowiedź postánowił/ ktorą czyni Xiądz pierwey niż do ołtarzá przystąpi: á niektorzy Pontianowi to przypisuią. Kredá śpiewánie w dni święte postánowił Márek Biskup: Gelasius Prefátie przed Canonem: Sixtus postánowił áby śpiewano Sanctus, &c. Toż mowi Durandus y Valafridus, dokłádáiąc obá tego/ Ná początku Kośćiołá ináczey Mßą odpráwowano/ á niżeli teraz/ ꝛc. Jnßy zás Scribentowie ináczey pißą: o czym kto chce niech czyta Bellárminá/ y Hospinianá. Stąd się pokázuie/ iż Mßa z swoimi obrzędámi y ceremoniámi/ nie iest vstáwą Krystusową/ áni Apostolską/ ále ludzką/ ktorą ledwie złatał Symmachus Papież/ zeznawa Pántáleon ábo Grzegorz/ iáko piße Polydorus, ktore iednák rzeczy są sáme przez się dobre y święte; iáko Psálmow/ Kredá/ Sanctus śpiewánie/ Epistoły y Ewánieliey czytánie/ ꝛc. gdyby odpráwowáne iezykiem rozumnym/ y nie zámierzwione rozmáitym bałwochwálstwem były.

Volater. lib. 22. Anth.

Polyd. Lib. 5. cap. 11. de Invẽ.

Duran. Lib. 4. cap. 1. Valaf. lib. de Eccl. Reb[o] ca. 22.

Bell. li. 2. cap. 16 de Missa

Hospi. lib. 3. cap. 3. de Sacram.

Pantal. in vit. Sym.

Polid. loco cit:

V. Kto iest authorem Kanonu.

V. Kanon ktory się záczyna/ Te igitur clementissime pater, w ktorym się rzeszą zá Krystusem przyczyniáią/ w ktorym świętych zmárłych wzywáią/ w ktorych się modlą zá tych/ ktorzy w wierze prawdźiwey pomárli/ y w pokoiu odpoczywáią. Nie iest podániem Apostolskim: ábowiem Apostołowie spráwuiąc Wieczerzą Páná Krystusowę/ tego Kanonu nie vżywáli/ ále tylko przy spráwowániu Wieczerzy Páńskiey/ słow Krystusowych/ y modlitwy Páńskiey vżywáli. Grzegorz Biskup Rzymski o tym świádczy/ mowiąc: Obyczay ten był v Apostołow/ iż tylko przy sámey modlitwie Páńskiey ofiárowáną Hostyą poświącáli/ ꝛc. Hieronym: Krystus náuczył Apostoły swoie/ áby ná káżdy dźień mowli Oycze nász/ ꝛc. przy ofierze ćiáłá iego. Durandus mowi: Apostołowie Mßą rozßerzyli/ mowiąc w niey nie tylko słowá Páńskie/ ále też y modlitwę Páńską przydáiąc: á ták ći napierwey Piotr ná wschod słońcá iáko powiádáią Mßą od-

Grego. Lib. 7. Epist. 63 Regist.

Hiero. Lib. 3. con. Pelagi.

Duran. lib. 4. Cap. 1. Ration.

práwowal. Martinus Polonus nápisal: Piotr n wschod słońcá napierwszy mszą miał/ mowiąc tylko Paciérz. Toż y inszy wyznawáią. A Valafridus Opát człowiek vczony y zacny dokłáda/ Apostołowie y ich namiestnicy Mszą tylko odpráwowáli z modlitwą Páńską y z słowy Wieczerzy Páńskiey / iáko y teraz bywa Msza w wielki Piątek. Nie mieli Kanonu/ áni byli zwykli mowić/ ofiáruią zá żywe y zá vmárłe. Dosyćby y teraz było ná czytániu słow Wieczerzy Páńskiey/ ꝛc. Poniewaz nie iest ten Kanon od Apostołow złożony/ á ktoż iest iego autorem? kto? Jákiś Klechá/ Zak/ ábo Rybałt/ zeznawa y sam Grzegorz Papiez tymi słowy: Y zda mi się zá rzecz bárzo nieprzystoyną / ábysmy modlitwę (to iest Kanon) ktorą szkolny żak złożył/ nád ofiárą mowili/ ꝛc. Toż mowi Innocentius 3. y Durandus lib:4. cap:47. A iż tu mowi o Kanonie y o Klesze / pokázuie się z tych słow Papieżá Innocentiusá 3. Powiedáią iż Gelasius papież Kanon napierwey porządził: áleć Zak/ iáko błogosłáwiony Grzegorz twierdzi/ tę modlitwę złożył / ꝛc. Słusznie Grzegorz ten Kanon iákiemuś Klesze nieumieiętnemu przypisuie: ábowiem w nim iest wielka Thavtologia: co zeznawa y sam Micrologus.

Do tego Kanonu wiele przydano od wiela ludzi rozmáitego czásu/ zeznawáią sámi z Rzymiánie. Polydorus mowi: Skąd się pokázuie/ iż Kanon áni od iednego zupełny / áni ná ten ksztalt złożony iest/ iáko teraz iest: czego dowodē to iest/ iż Alexánder 1. ktory przed Gelázíusem y Syriciusem dobrze był położył: *Qui pridie quam pateretur, &c.* Potym Leo przydał / *Hanc igitur oblationem, &c.* Grzegorz przydał/ *Diesq; nostros, &c.* Y ták zá-

Martin. Polonus in vita S. Petri.
Valafrid lib. de Eccl. Reb. cap. 22.
Valaf. lib. de Eccl. Rebus, cap. 22.
Grego. Lib. 7. Epist 63.
Innocē. Lib:3. cap.10. de Myst. Missæ.
Lib. de observ. Eccl. ca. 13.
II. Do Kanonu wiele zá czásem przydano.
Lib.5. cap.11. de Invē.

myka: Ták y inszy insze rzeczy przydáli. Toż twierdzi a Innocentius 3. Isidorus, Valafridus, Durandus, Platina, ꝛc. A iákoż tedy śmie twierdzić Bellarminus, áby Kanon miał być vstáwą Apostolską? á on dobrze po Apostolech iest złatány. Co się y z tych świádkow pokázuie/ y z sámego Kanonu. A co dziwnieyszego/ przydano tákowych wiele rzeczy/ ktore się w piśmie świętym nie náyduią. Słowá są Durándowe: Słowá niektore są od niektorych Kanonowi przydáne / ktore się w texcie Ewánieliey świętey nie náyduią/ ꝛc. Jáko wzywánie świętych zmárłych przydał Syricius Papież / świádczy Durandus y Nauclerus. Co iest iáko przeciwko pismu ś. ták y przeciw Augustynowi/ ktory mowi: Swięći ná swoim mieyscu / swoim porządkiem bywáią miánowáni: wszákoż iednák od Xiędzá ktory ofiáruie/ nie bywáią wzywáni. Ofiárowánie zá vmárłe postánowił y do Kanonu przydał Pelagius Papież: świádczy Polydorus y Platina: potwierdził to Gregorius Papież w liście do Bonifáciusá / ktory list iest v Nauclerá: Ktory błąd ten to Bonifacius wielce forytował/ y inszy: o czym kto chce niech czyta Hospiniana. Skąd się pokázuie iáśnie/ iż w stárym Kościele nie wszędzie y nie záwsze się modlono zá vmárłe przy vżywániu Wieczerzy Páńskiey. A iesli się zá czásem ięto modlić / y zá nie y ofiáry czynić: tedy iednák nie zá te/ coby mieli być w Czyścu/ bo ieszcze ná on czás o Czyścu nie było słycháć/ zeznawa Polydorus: Ale zá ludzi święte/ ktorzy iuż byli w żywocie wiecznym / zá Pátryárchy/ Proroki/ ꝛc. Pokázuie się to zrzetelnie z Liturgiey Chryzostomowey/ Bázyliusowey/ Clemensowey / z Cypryaná / y z sámego tego Kanonu / ktory mowi/

a Lib 3. de Missa Myst.
Li.1.c.15 de offic.
L:de Ecc reb:c.22
L.5.Ratio. c.2. y lib: 4. cap.35.
In vita Sixti.
Bel.li.2. Cap.19. de Miss.
Durand. lib. 4. Cap. 35 Rat. Et lib.4. Cap. 38.
Naucl. in vita Syrric.
Psal. 51. Exod.20 Isa. 63.
August. Lib: 22. cap. 10. de Civi. Dei.
Polyd. li.6.c.9.
Plá. in vita Sixti.
Naucl. in vita Greg.3.
Hospin. li.3.ca.9 de Sacr.
Polyd.

lib. 8. cap. 1. de Invent.

Memento, &c. Pámiętay też Pánie ná sługi y służebnice twoie/ktorzy nas vprzedźili z znákiem wiáry/y śpią snem pokoiu: Onym Pánie y wszytkim w Krystuśie odpoczywáiącym / mieyscá ochłody/ świátłośći y pokoiu z łáski vżycz prośimy ćię. A spáć w pokoiu/y odpoczywáć w Krystuśie/nie iest záprawdę w Czyścu być dręczonym/ męczonym y polerowánym. Tedyć ten Kanon nie forytuie áni ofiar/áni modlitw zá dusze/áby były z mąk Czyścowych wybáwione y wykupione / ále tylko Bogu tych porucza/ ktorzy w wierze pomárli/ktorzy śpią w pokoiu/y w Krystuśie odpoczywáią. Iednák y tych słow/Memento, &c. Pámiętay/&c. niemász w stárych Exemplarzách ręką pisánych. Pokázuie

Viretus Li. 5. cap 48. de Adult: cœna.

się iáko z Viretá / ták y z xiąg złotymi literámi pisánych/ ktore są w Bibliothece Tigurskiey / ktore ten tytuł máią: In nomine Domini: Incipit liber Sacramentorum de Circulo anni, expositus à S. Gregorio

Dura. li. 4. c. 41. Bell. l. 4 Cap. 14. de Eucharist.

Ná koniec/ Przydáli w Kanonie do onych słow Páńskich czterech To iest ćiáło moie, piąte/Abowiē. Y insze przydátki támże opuszczam / nád ktorymi się kręći Bellármin. O ludzka zuchwáłośći głupiał Páná popráwuiesz/do słow iego przydawasz/ á co on mowił/ y czynić rozkazał / odćinasz. A dlaczegoż to słowo piąte przydáli? Aby ono/co nápisał Discipulus, mogło się zostáć ná plácu swoim: Iáko Pánná Márya pięćią słow poczęłá / ták y Xiądz pięćią słow czyni ćiáło Krystusowe/&c.

Discip. Domini ca 14. Post Trinit.

III. Kanon mowiono nád iáłmużnámi

Ten Kanon/ ácz od Szkolástiká iest dosyć głupie y nieporządnie złożony y vczyniony/iednák przećię nie mowiono go nád Sákrámentem ćiáłá y krwie Páńskiey / ále nád onymi iáłmużnámi ná zwánymi ofiárámi / ktore lud przynośił dla vbogich. Co się stąd pokázuie. I. Rabanus Arcybiskup mowi: Ofiáry w Kośćiele Bożym &c. vt suprà. Clemens : Pánie prośimy ćię ábyś łáskáwie weyźrzeć raczył ná te dáry położone przed oblicznośćią twoią. Amalarius: Te dáry ktore bywáią Bogu ofiárowáne / w ktorych się ofiárá chwały spráwuie / są chleb y wino. Valafridus Opát. Nie bez przyczyny w Kanonie się mowi : Ktorzy tobie ofiáruią : nie mowi się/ ktorzy ofiárowáli : ábyśmy rozumieli iż oni (to iest lud pospolity) máią przy ofiárowániu ták długo trwáć/áż rzeczy znieśione y ofiárowáne tego doydą/dla czego są ofiárowáne/to iest/áż do táiemnice ćiáłá y krwie Krystusowey/ y do społeczności będą przywiedźione. Liber Sacramentorum te słowá ma: Modlą się nád ofiárámi/&c. to iest/ nád iáłmużnámi: Czytay o tym kto chce szyroko-zo spiniáná.

nie nád Sákrá:

Raban. lib. 1. ca. 7. 8. Institut.

Clemēs lib. 8. cap. 17. & 19. Cōstit.

Valafr. lib. de Eccl. Rebus. cap. 22.

Lib: 3. c. 8. fo: 262 de Sacr.

II. Te słowá Kanonowe / Vniżenie ćię prośimy/ ábyś wdźięcznie przyiął y błogosłáwił/ te dáry/te vpominki/&c. Támże: Te tedy ofiárę posługi nászey/ ále y wszytkiey czeladki twoiey / prośimy ćię pánie/ábyś łáskáwie przyiął/ &c. Támże: Ná ktore łáskáwą y wesołą twarzą rácz weyźrzeć y wdźięcznie przyiąć/&c. Támże: Kaź te rzeczy przenieść przez ręce Aniołá twoiego ná wysoki ołtarz twoy/przed oblicze Máiestatu twego/ &c. Te mowię słowá pokázuią / że ten Canon mowiono nád iáłmużnámi/nie nád ćiáłem Páńskim: prosząc páná Bogá/naprzod/áby one ofiáry/ ktore dla vbogich przynoszono/poświęcił/ná nie weyźrzał/y one przyiął zá swoie. Co zeznawa Amalarius mowiąc: Te dáry/ktore bywáią Bogu ofiárowáne/&c. Clemens: Modlimy się też zá dar ofiárowány / áby go Bog przyiął zá przyczyną Krystusá swego/ná nie-

ut supra

Clemēs

Li. 8. ca: 17. 19. Constit. Chriso. In Litu: Biel. In Can:

bieſki ołtarz ſwoy/ ku wonney wdźięcznośći. *Chriſoſtom*: Sam poświęć tę ofiárę/ y weźmi ią do niebieſkiey twoiey świątnice. Támże: Wypuść Duchá twego ś. ná nas/ y ná te położone dáry. A ieſliby te słowá miáły być mowione nád ćiáłem Páńſkim/ y do ćiáłá należeć/ iáko dźiś rozumieią Rzymiánie/ z ktorych ieſt *Biel* y *Bellarmin*: tedyćby ſię tu dźiáłá wielka krzywdá y zelżywość Pánu Kryſtuſowi/ modląc ſię zá nim/ áby go Bog Oćiec poświęćił/ nań łáſkáwie weyźrzał y do niebá wźiął/

Bella. Li. 2. ca: 23. 24. de Miſſ.

III. Nád ofiárámi modlono ſię/ áby cząſtkę/ ktorą brano z onych ofiar dla vboſtwá przynieśionych ná vżywánie świątośći Páńſkich/ ſam Pan Bog poświęćił y vczynił Sákráment ćiáłá y krwie Syná ſwego Jezuſá Kryſtuſá wierzącym y przyimuiącym: to ieſt/ áby z chlebá proſtego y poſpolitego vczynił Eucháriſtią. Co ſię pokázuie z tych słow Kanonowych: Ktorą ofiárę/ ty Boże prośimy ćię rácz błogosłáwioną/ ſkuteczną/ rozumną/ y przyiemną vczynić/ áby ſię nam ſtáłá ćiáłem y krwią namilſzego Syná twego Páná náſzego Jezuſá Kryſtuſá. Te słowá do Kanonu wźięli z Ambrożego/ odmieniwſzy ie poniekąd/ ktory mowi: Tę ofiárę vczyń nam pewną/ rozumną/ przyiemną: co ieſt figurą ćiáłá y krwie Páná náſzego Jezuſá Kryſtuſá/ etc. A nie tylko ſię to pokázuie z ſámego Kanonu/ ále z modlitw táiemnych/ w ktorych Xięża proſzą Bogá/ áby im z onego chlebá y winá vczynił Sákráment ćiáłá y krwie Syná ſwoiego: Prośimy pánie te dáry poświęć. Támże: Dáry pánie ofiárowáne poświęć/ áby ſię nam ſtáły ćiáłem y krwią iednorodzonego twego. Támże: Dar pánie/ posługi náſzey/ ktory tobie ofiáruiemy/

Ambr. Lib. 4. cap: 5. de Sacr.

Miſſ. C. fol. 124. 135. 47.

ty nam vczyń zbáwiennym Sákrámentem. Tákże z włáſnych Scribentow Rzymſkich. *Alcuinus*: Prośimy Bogá/ áby ofiárę ná iego ołtarze włożoną/ y ták wielkimi modlitwámi zálecona/ on ſam przez moc Duchá ś. ták doſkonáłą Euchárıſtią vczynił/ iákoby we wſzytkim byłá poświęcona. Támże: Prośimy Bogá/ áby łáſkáwie y weſołą twarzą/ to ieſt/ okazawſzy łáſki ſwey przytomność/ ná podárki Kośćiołá ſwego weyźrzał/ y przyiemne/ to ieſt/ iemu ſię podobáiące áby były. Támże: Rzeczy ſtworzone/ y przed oblicznośc ſwoię ofiárowáne Bog poświęca/ ták iż te rzeczy ktore były ſtworzeniem proſtym/ świętymi ſię ſtáwáią. Tenże: Skoro Kápłan włoży rzecz przynieśioną ná ołtarz/ przez táiemną modlitwę ſpráwuie to/ iż nábywa názwiſká/ ábo ofiáry/ ábo dáru/ ábo podárku. *Amalarius* toż mowi. A Liturgia Chrizoſtomowá y Jákubowá mowi: Vczyń ten chleb ćiáłem Kryſtuſá twego. Támże: Sam poświęć tę ofiárę/ y weźmi ią do niebieſkiey Swiątnice twoiey. A Liturgia Clemenſowá y Bázyliuſowá mowi: Vkaż/ iż ieſt chleb ćiáłem páńſkim. Zgadzáiąc ſię z tymi wſzytkimi Bellarminus, á práwie zápomniawſzy ſię co miał niżey nápiſáć/ mowi: Nie modlimy ſię zá Euchárıſtią poświęconą/ ále zá chlebem y winem ktory ma być poświęcony: y nie prośimy/ áby Bog błogosłáwił y poświęćił ćiáło y krew Kryſtuſowę/ ále áby poświęćił y błogosłáwił chleb y wino/ iákoby przez to błogosłáwienie y poświęcenie ſtáły ſię ćiáłem y krwią Páńſką/ etc. Poniewaź proſzą áby ſam Bog Oćiec przez Duchá ś. Sákráment ćiáłá y krwie Syná ſwego vczynił: toć Xiądz słow pięćią/ chuchániem y żegnániem/

Alcui. Lib. de Div. off.

In præf. libro.

Amal. Lib. 3. cap. 23. de Eccl. offic.

Bellar. Lib. 1. cap. 27. Lib. 2. cap. 23. de Miſſ.

ćiáłá z chlebá/krwie z winá/nie czyni: á zá tym áni ma mocy z chlebá czynić ćiáłá/áni ieſt ſtworzyćielem ſwego ſtworzyćielá.

IV. Miſſa. *Dawnym Theologom byłá,* communio, *Społecznośc.*

Z Kanonu to ſię pokázuie/ iż w ſtárym Kośćiele/wſzyſcy ludźie ofiárowáli/poświęcáli/yſpolnie Sákrámentu vżywáli/ nie tylko ſam Xiądz/ iáko ſię dziś dźieie w Papieſtwie/ gdźie ſam Xiądz ofiáruie/poświęca y pożywa/á lud tylko pátrzy. A choć śpiewáią/Podźćie/iedźćie/ y piyćie wino ktoregom wam námieſzał/ iednák nikomu nie dádzą/ ſámi zieść wolą. Abowiem te ſą słowá w Kanonie: Pámiętay pánie ná ſługi y ſłużebnice twoie/y ná wſzytkie w około ſtoiące/ ktorych wiárá y nabożeńſtwo tobie wiádome ieſt/zá ktore tobie ofiáruiemy/ábo ktorzy tobie ofiáruią tę ofiárę chwały (ofiárá duchowna/ ktora w chwaleniu Bogá y w dźiękczynieniu zá dobrodźieyſtwá należy) záśiebie ſámych/y zá wſzytki ſwoie. Támże: *Communicantes & memoriam venerantes, &c.* Támże: Tę tedy ofiárę ſłużby náſzey/ále y wſzytkiey czeladki twey/ prośimy Pánie ábyś łáſkáwie przyiął. Támże: Spraw/ áby ilekolwiek nas z tey ſpołecznośći ołtarzá/ćiáło y krew Syná twego przyimie/wſzyſcy niebieſkim błogosłáwieńſtwem byli nápełnieni. Támże: Cochmy vſty bráli/to niechay myślą bierzemy: y z dáru doczeſnego niech ſię nam zſtánie lekárſtwo wieczne. Z Kanonem zgadzáią ſię/y modlitwy táiemne te/ ktore Xiądz mowi: Weyźrzy Pánie łáſkáwie ná vniżone modlitwy náſze/ á te ofiáry ſług y ſłużebnic twoich wdźięcznie przyimi/ áby to/co wſzyſcy ofiárowáli ná cześć imienia twego/wſzytkim ku zbáwieniu pomagáło. Nie tylko z tego Kanonu/ále y z inſzych świádectw to ſię po-

Miſſale Cra: fol 138.139.

kázuie/że nie było prywatney Mſzey/ ále ſpolne vżywánie wſzytkich Sákrámentu świętego. Liturgia Iákubowá y Bázyliuſowá te słowá ma: Pámiętay pánie ná tych/ ktorzy tobie te dáry ofiárowáli: y ná te/przez ktore y zá ktore one ofiárowáli. Támże: Wſzyſcy communicuią. *Liturgia Chriſoſt:* Skoro Xiądz przyimie ſpołecznośc z inſzymi/tedy bramę wielką otwieráią: Xiądz kielich vkázuie ludowi mowiąc: w boiáźni Bożey/y w wierze/ y w miłośći przybliżayćie ſię. Dyakon mowi/Przyſtępuyćie w pokoiu: lud odpowieda/W imię Páńſkie. Potym Dyakonowie Sákráment przyimuią: á táiemnice ná mieyſce/ná ktorym lud też ma one przyimowáć/bywáią odnoſzone. Liturgia Clemenſowá: Niech bierze Páſterz/zá nim ſtárſzy/y Dyakonowie/y Poddyakonowie/ y Lektorowie/ y śpiewacy/ y oſobnego ábo oddźielnego ſtanu ludźie/ y niewiáſty Dyakonow/y dźiewice/y wdowy/potym dźiatki y wſzytek lud porządkiem z pokorą y z vczćiwośćią/ bez pomieſzánia. A Páſterz niech dáie onę ofiárę/mowiąc/Ciáło Kryſtuſowo: á ten ktory bierze/niech mowi Amen. Dyakon niech trzyma kielich: á kiedy go dáie/niech mowi/Krew Kryſtuſowá: á ten co bierze/niech mowi Amen. A gdy ták będą bráć drudzy/ niech Pſalm 33. śpiewáią ábo mowią. Liturgia Iuſtynowá: W dźień Niedźielny bywa Zbor ludźi mieyſkich y wieyſkich. Támże: Piſmá Apoſtolſkie y Prorockie/ile może być czytáią. Potym gdy Lektor przeſtánie czytáć/przełożony Nápominánie czyni/ku náśládowániu ták vczćiwych rzeczy wzywáiąc. Potym záś wſzyſcy powſtáiemy y modły ofiáruiemy/ ktorych dokończywſzy przynoſzą chleb/ wino y wodę. Tedy ná ten

czás przełożony/iáko długo może ofiáruie modli-
twy y dźiękczynienie: á lud wszytek Amen przyśpie-
wuie. Y támże poświęcone rzeczy káżdemu zoso-
bná vdźieláne/y niebędącym przez Dyákony posy-
August. Epist: 59 — łáne bywáią. Liturgia Augustynowá: Prośby te
rozumiemy/ ktore czynimy przy obchodźie Sákrá-
mentow/ przedtym nim się pocznie ono / co iest ná
stole Páńskim błogosłáwić. Modlitwy/gdy to co
iest ná stole Páńskim/ bywa błogosłáwiono y po-
święcono/y ku rozdawániu rozłamano : ktorą to
poczę práwie wszytek Kośćioł modlitwą Páńską
Distin.2 deCōse: Can. Quia passus. — zámyka. Tenże mowi: W imię Krystusowe/iuż iá-
koby do kielichá Krystusowego przyszliśćie. Wy
iesteśćie przy stole/y w kielichu z námi iesteśćie: á-
bowiem wespoł to przyimuiemy/wespoł pijemy/iż
wespoł żyiemy. Tenże: Krystus ná káżdy dźień kar-
Serm.46 in Ioh. — mi/iego stoł w poyśrzodku iest postáwiony. Coż
iest zá przyczyná/o słuchácze/ iż stoł widźićie/ á do
Serm. 28 in Luc. — pokármu nie przystępuiećie. Tenże : Kto nie go-
dźien ná káżdy dźień przyimowáć/ nie godźien y
przez rok przyimowáć. Opuszczam tu Dyonizyusá/
Ambroziusá/Hieronimá/y insze/ábowiem ná swo-
ich mieyscách są położone ich sententie. Przypo-
mnię ieszcze Chrizostomá / ktory Mszom prywa-
tnym w brew znácznie dawa/mowiąc: Poprożnicy
mamy ná káżdy dźień ofiárę/ gdyż niemász żadne-
Chris. InEpist. Eph:Ho mil. 3. Ad Antioche: Hom:60 61. — go ktoryby wespoł przyimował. Támże: Ktokol-
wiek táiemnic vczestnikiem nie iest/niewstydliwie
y niezbożnie przy nich stoi. Támże: Gdyby kto ná
vcztę będąc proszony ręce vmył y śiadł / á z po-
traw żadney nie vkuśił / izali nie czyni zelżywość
vczte spráwuiącemu / od ktorego był wezwány?
ázaż było nie lepiey żeby się mu był táki Gość nie

sstáwił: ták y ty przyszedłeś/ śpiewałeś/ á nie v-
żywasz. Tenże: Gdy mamy vżywáć strásznych táie-
mnic/ tám niemász rożnice między Xiędzem / á ie- — Inz. Cor Epi: Ho. mil:18.
mu poddánym ludem : ábowiem iednáko wszyscy
onych vżywáć/ zá godne bywamy poczytáni. Nie
ták o w stárym Zakonie/częśći iedney pożywał Ká-
płan/á drugiey częśći lud/y nie godźiło się ludowi
vczestnikiem być tych rzeczy/ ktorych był vczestni-
kiem Kápłan: ále teraz nie ták/lecz przed wszytkie
iedno ćiáło bywa położone/y ieden kielich. Zámy-
kam Scribentámi Rzymskimi / z ktorych Gerhar- — Gerhar. Lib.3. de Missa publ.
dus Lorichius mowi: Z obrzędu podnoszenia przy-
wodzim / że Msza nie dobrze bywa spráwowána/
iedno ná pożytek pospolity Kośćiołá / to iest dla
ludu / ábo dla tego / ktoryby Sákráment ćiáłá y
krwie brał/ábo ofiárę chwały/modlitwy/y dźięk-
czynienia obchodźił : bo dla tego pożytku Sákrá-
ment podnoszą. Msze tedy prywatne/ktore się dźie-
ią w niebytnośći ludu Krześćiáńskiego/obrzydze-
niem prawdźiwiey/ niż ofiárą/ rzeczone być máią.
Támże : Bywa rozdźielána ofiárá/ áby nie tylko
Xiądz Mszą odpráwuiący/ále y ći ktorzy mu przy
niey służą/y owszem y wszyscy ludźie obecnie będą-
cy/onę przyimowáli. *Hoffmeisterus* w liśćie iednym
mowi: Rzecz sámá woła/że y w Greckim y Láćiń-
skim Kośćiele/ nie tylko Kápłani ofiáruiący/ále y
drudzy Presbyterowie/Dyákonowie/y k temu in-
szy lud/ ábo więc część nieiáka ludu/ Sákrámen-
tow ćiáłá y krwie vżywáli. Co iż vstáło / dźiwna
rzecz iest : á iżeby on dobry zwyczay Kośćiołowi
był przywrocony/ stáráć się potrzebá. *Durandus* — Duran. Lib.4. cap.53.
mowi: W stárożytnym kośćiele ná káżdy dźień/w-
szyscy / ktorzy przy odpráwowániu Mszey byli/

communicowáć byli zwykli: dla tego iż Apostołowie wßyscy z kielichá pili/ słucháiąc Páná mowiącego: Piyćie z tego wßyscy. Támże: Ofiárowáli chleb wielki / ná ktorymby wßyscy mogli dosyć mieć. Tenże: W niektorych Kośćielech / Xiądz iedną cząstkę bierze/ á drugą ná dwie częśći rozdźieli/ ktore Diakonowi y Subdiakonowi zieść dawa á potym też lud pożywa. *Valafridus* y *Durandus* mowią: Muśimy to zeznáć / że to iest słußna y prawdźiwa Mßa/ przy ktorey są/ Kápłan/ odpowiedácz/ ofiáruiący/ y communicuiący/ iáko sámo złożenie Kanonu ábo Modlitw iásnym dowodem to pokázuie. Támże: Stárßy náßy to podáli/ iż zá dawnych czásow/ ták się Mße zwykły były odpráwowáć/ iáko teraz w wielki Piątek (w ktory dźień v Rzymian Mße nie bywáią) communicowáćiechmy zwykli: to iest/ iż dawni Krześciánie zmowiwßy Pacierz/ ćiáło y krew Páńską przyimowáli/ ktorym dopußczono/ etc. *Micrologus*: Nie może być właśnie názwána społeczność / iesli więcey ludźi niż ieden/ iedneyże ofiáry nie przyimuią. *Haymo*: Kielich názywa się społecznośćią / iákoby vczestnictwem/ iż wßyscy z niego communicuią. *Bernardus*: Nie sam Xiądz ofiáruie/ nie sam poświęca/ ále wßytko zgromádzenie wiernych/ ktore stoi z Xiędzem/ poświęca/ y z nim ofiáruie. *Rhenanus* wywodząc iáko w stárym Kośćiele wßytek lud communicował/ zámyka: Stądże ießcze áż do tego dniá w ostátniey Pieśni społecznośći nazwisko zostáło/ etc. Jáwna tedy rzecz iest / iż nierzkąc áby w stárym Kośćiele Duchowieństwo lud prosty od Sákrámentow vżywánia odpycháć/ á prozniuiącym tylko *spectatorem* on czynić miáło / ále też y owßem ná

Ibid. cap. 54.

Lib. de Ec. reb. cap. 22. lib. 4. cap. 1.

Gdzie niemaß Cõmuniey, niemaß Mßey.

Microl. lib. de Eccl. offic. cap. 22.

Hay. in 1 Cor. 10

Bern. in festo Purific. Mariæ.

Rhen. In libr. Tertul: de Corõ Militis.

pospolitego człowieká/ ktory pátrząc ná spráwowánie świątośći / do Communiey nie szedł/ gniewáło się/ nárzekáło/ y ná niektorych mieyscách ludźi tákowych karano / excommunicowano/ z Kośćiołá wyganiano / nie dano im áni pátrzyć ná tych ktorzy communicowáli. Kanony Apostolskie mowią: Wßyscy wierni/ ktorzy się zchadzáią w vroczyste świętá ná nabożeństwo do Kośćiołá/ pism Apostolskich/ y Ewánieliey niechay słucháią. A ktorzyby nie trwáli w modlitwách áż się Wieczerza Páńska odpráwi / y świętey społecznośći nie przyięli / tákowych godźi się / iáko tych ktorzy Kośćiołowi niepokoy czynią/ od społecznośći oddalić. *Calixtus* mowi: Odpráwiwßy poświęcenie/ niechay wßyscy communicuią/ ktorzyby niechćieli z Kośćiołá być wygnáni. Abowiem ták Apostołowie postánowili/ y święty Kośćioł Rzymski trzyma. *Concilium Toletanum* I. O tych/ ktorzy do Kośćiołá wchodzą á nigdy nie communicuią/ to stánowimy/ áby byli w tym wprzod vpomnieni. A ieśliż nie communicuią/ niechayże do pokuty przystąpią. Stądże y *Conciliũ Nannesense*, ktore wspomina *Ivo in Decretal*: Xiężey zákázuie/ áby bez communicántow táiemnic świętych nie celebrowáli sámi/ ábowiem niektorzy Xięża sámi communicowáli/ iáko to dźiś y Rzymiánie czynią/ czego to Cõcilium zákazáło. á *Concilium Tridentinum* záś dopußcza/ *Seßi: 22. cap: 6.* privatney Communiey sámego Xiędzá.

Canon przedtym mowiono ięzykiem nie obcym/ ále rozumnym/ nie poßeptem/ ále głosem/ ták iż káżdy słyßał y rozumiał go : Co się pokázuie z tych świádkow. *Gigas* mowi: Przed tym niemal wßy-

Can. 10.

Calixtus Dist. 2. de Cons. Cã. Peracta.

Concil. Tolet. 1. Can. 13.

Part. 3. cap. 70.

Zgoda.

V. Kanon głosem y rozumnym

ięzykiẽ mowiono. Gigas in Floribus Temp. Durand lib. 4. cap. 35. Ration. Belet. lib. de Divin. offi. c. 44

scy/ zá vstáwicznym powszednim słuchániem Kanon vmieli/ ábowiem go głosem mowiono. Toż zeznawa Durandus, Czego potym zákazano z tey przyczyny dosyć głupiey / o ktorey pisze tenże Durandus ná mieyscu náznáczonym / Belet y inszy/ w te słowá: Przed tym iáwnie y głośno Canon mowiono / ták iż go wszyscy vmieli/ y po vlicách/ po polách/ śpiewáli. A gdy go niektorzy Pástuchowie ná rolách śpiewáli nád chlebem / ktory położyli ná iednym kámieniu/ ná słowá ich / chleb w ćiáło się obrocił/ á one Pásterze ogień z niebá spadszy spalił: y dlategoż Oycowie postánowili áby Canon mowiono ćicho/ zákázuiąc go pod przeklęctwem głośno mowić/ etc. Osobliwe bayki/ zeydą się owym bábom/ co śiadáią pod kądzielą/ ktore twierdzi y Bellarminus, po swemu ie ochyláiąc. Jesliże one Pásterze wszytkie ogień spalił/ á ktoż o oney Trágediey powiedział? Jesli ná słowá pástusze odmienił się chleb w ćiáło / bez ich święcenia Ołtarzow / Korporałow/ żegnánia / intenciey / etc. toć nic po tych rzeczách y dźiśia/ może być bez nich przemienienie: ábowiem oni pástuchowie bez tych rzeczy chleb mogli poświęćić y ćiáłem vczynić. Tá fábułá podobna iest oney fábule o Tullusie Hostiliusie Krolu/ ktory/ iáko pisze Plinius, gdy chćiał z xięgą Nummy/ tákąż ofiárą/ iáko y Nummá/ Jowiszá z niebá zwołáć/ iż w oney ofierze nie porządnie sobie w niektorych rzeczách poczynał / piorunem zábity iest. Innocentius 3. Papież inszą dawa przyczynę mowienia Kanonu ćicho/ poszeptem / Aby święte słowá w lekką wagę nie przyszły. A o Paciérz/ ktory głośno śpiewáią/ czemu się nie boią/ áby w lekką wagę nie przyszedł: izali Kanon Kleszyn ma być za-

Bell. Lib. 2. c. 12. de Missa.

Plin. Lib. 28. cap. 2.

Inno. Lib. 3. cap. 10. de Myst. Missæ.

cnieyszy niżeli modlitwá Páńska? Odpowieda Durandus: Iż modlitwá Páńska iest z Ewánieliey/ etc. Chwałá Bogu że to słyszymy / toć ich Canon nie iest z Ewánieliey. A ták tedy prawdziwa iest oná przypowieść: Iż co w Papiestwie głośno mowią y śpiewáią/ to iest czásem prawdá: á co po ćichu milczkiem y poszeptem/ to się ináczey naydźie. Lepiey áby wyználi/ iż odpráwowánie nabożeństwá ięzykiem nierozumnym y poszeptem wźięli od Pogan/ od Heretykow/ y od Czárnoksiężnikow/ áby ták y tym powagi swey ochronili/ y ono przed prostymi zátrzymáli / á ludźie żeby się też w zabobonách nie obaczyli. Abowiem Pogáni y Heretycy nabożeństwá swoie ięzykiem nie rozumnym y poszeptem odpráwowáli. Lactantius pisze o Pogániech: Stądże ludźie chytrzy postánowili ćiche nabożeństwá odpráwowánie / áby lud nie wiedźiał co chwali/ etc. Irrenæus záśię o Heretykách: Drudzy/ niektore słowá Zydowskie przydawáią/ áby ich nabożeństwo było w więtszym podźiwieniu v tych ktorzy się w nim obieráią/ etc. Chrisostomus też mowi: Heretyccy Xięża zámykáią drzwi prawdy: Abowiem wiedzą/ iż gdyby prawdá iáwna byłá/ żeby ich Kośćioł był opuszczony/ á sámi z dostoynośći Káznodźieyskiey będąc złożeni / między gmin pospolitego człeká byliby policzeni. O czárnoksiężnikách mowi Cornelius Agrippa: Czárnoxiężnicy z náuką swoią świátłá nienawidzą y obiáwienia/ á kocháią się w ćiemnośćiách: ich náuká milczeniem potwierdzenie/ obiáwieniem zniszczenie bierze/ etc. A nie dosyć im ná tym iż nabożeństwo swe ięzykiem nierozumnym y poszeptem odpráwuią / ále iesz cze vpornie tego błędu dowieść chcą: Lecz ich

Durand li. 4. ca. 47. Rat.

Lact. lib. 5. cap. 20.

Irren. li. 1. c. 18

Chriso: Oper: Imperf. Hō. 44.

Corne. De occul. Phil li. 3. c. 2.

dowody ſámy przez ſię vpadáią: bo ſą nikczemne/ doſyć głupie/ śmiechu godne/ od prawdy słowá Bożego/ y od Kośćiołá ſtárożytnego/ iáko słomá ſpłonieią. Náprzećiw ktorym te dowody zacne/ święte/y potężne wyſtáwuią ſię. I. Syn Boży ięzykiem Apoſtołom rozumnym/ y głośno/ ſpráwę

Bell. lib 2. ca. 11. lib. 2. c. 31. de eff Sacram. l. 2. c. 16. de verbo Dei. li. 1. 2. ca 12. de Miſſa. Io. 13. 15. 1 Cor. 14 37.

Wieczerzy świętey ſpráwowáł/ zeznawa Bellármin/y ták czynić roſkazał. Ktore roſkazánie Páweł ś. piſząc przećiw obcym ięzykom/ á chcąc áby w káżdym zborze ięzykiem rozumnym przyrodzonym nabożeńſtwo odpráwowano/ mowi: Jeſli ſię kto zda Prorokiem/ ábo Duchownym/ niechże pozna iż to co wam piſzę ſą Páńſkie roſkazánia. Należy tu oná Hiſtorya ktorą wſpomina *Æneas Sylvius*, ktora ieſt położona w Przemowie. II. Swięći Apoſtołowie głośno y ięzykiem rozumnym káżdemu zborowi vsługę Sákrámentow ś. odpráwowáli/y odpráwowáć tákże wßędźie kazáli. Pokázuie ſię z tych słow Páwłá świętego/ ktory piſząc przećiw ięzykom obcym/ roſkázuiąc ięzykiem ro-

1 Co. 14. 33. *Pátrz Swiádectwá Prze.* Bell. li. 2. cap. 12 de Miſſa Beſſa li. de Euchariſt. Hard. Sectio. 28. Cont. Ivel.

zumnym służbę Bożą odpráwowáć/ mowi: Ták we wßytkich Zborách świętych náuczam. III. Kośćioł ſtárożytny Krześćiáńſki ięzykiem rozumnym/ głośno/ znácznie/ y rozdźielnie nabożeńſtwo/ to ieſt/ Pieśni/ Modlitwy/ y vsługę Sákrámentow odpráwował. Co zeznawa y ſam Bellármin/ mowiąc: Słowá poświącánia w Kośćiele Wſchodnim głośno mowiono/ tego nie przymy/ ponieważ ſię to iáśnie pokázuie z Liturgiey Chrizoſtomowey/czego y nie gánimy/ꝛc. Toż mowi/ Beſſárion Kárdynał/ *Hardingus*, y inßy/ o czym czytay ßyroko w Przemowie. IV. Ceſárzowie zacni/ Krolowie mądrzy/ Papieżowie niektorzy/ ięzykiem ro-

zumnym/ y głośno/ Pieśni/ Modlitwy y Sákrámentá kazáli odpráwowáć/ o czym czytay świádectwá w Przemowie. *Innocentius* 3. mowi: Ponieważ w wielu kráiách/ w iednymże mieśćie y Dioceziey pomießáni ſą ludźie rozmáitych ięzykow/ máiący przy iedney wierze rożne obrzędy y obyczáie: przetoż roſkázuiemy/ áby Biſkupi tákowych miaſt y Dioceziy/ obmyślawáli o męzách godnych/ y ſpoſobnych/ ktorzyby im według rożnośći ięzykow y obrzędow nabożeńſtwo odpráwowáli/ y Kośćielnymi Sákrámenty ſłużyli. V. W Koronie Polſkiey náßey/ ięzykiem rozumnym náßym/ nabożeńſtwo odpráwowano: Przypomina z Długoßá Cromer/ iáko áż do wieku Długoßowego w Krákowie ná Kleparzu w Kośćiele Krzyżá ś. Słowieńſkim ięzykiem nabożeńſtwo odpráwowano.

Innocēt in Concilio Lateranen. Can. 9.

Crom. Lib. 15. Rer. Pol

VI. Rzymſka Mßa nie podobáłá ſię ludziom pobożnym.

VI. Mßa Rzymſka dźiśieyßa wielom ludźiom pobożnym/ zacnym/ y vczonym nie podobáłá ſię: oną ſię brzydźili/ przyiąć iey niechćieli/ ná nię nie chodźili/ gdy ią záczynano/ poſłuchawßy słowá Bożego/ y po modlitwách/ wychodźili: od niey ludźi odwodźili/ á prowádźili do oney przenadoſtoynieyßey y wiecznie trwáiącey ofiáry/ ktora ſię raz ná krzyżu ſtáłá/ y do ceremoniy od ſámego Syná Bożego/ Apoſtołow iego/ y ſtárego Kośćiołá poſtánowionych. A co ſię gniewáiąc Papieżowie/ iednák nie mogąc ießcze ná on czás ſwą mocą nikomu záßkodźić/ Ceſárze y Krole dźiwnym ſpoſobem przećiwko tákim podwodźili/ ktorzy/ choć niektore Kośćioły do niey przymußáli/ przećię oni iáko ná ofierze raz ná krzyżu vczynioney/ ták y ná ſtárych Formách z słowem Bożym zgodnych przeſtawáli/ o Mße Rzymſkie namniey niedbáiąc: iáko

Grekowie/Syrowie/Fráncuzowie/Angielczycy/Szkotowie/Hiſzpani/Mediolánczycy/Bulgárowie/&c. Beda mowi o Angielczykách: Pánowie nigdy do Kośćiołá nie przychodźili / iedno áby ſię modlili / y słowá Bożego słucháli / á Krol máiąc czás/z pięćią/ ábo z ßeśćią ſług przychodźił / á po kazániu odchodźił. Ciż Anglikowie nabożeńſtwá y Ceremoniy Rzymſkich niechćieli przyiąć / piße Beda, Galafridus, y Balæus, do czego áż ich przymuśił mieczem Krol Edilfridus, wiele ludźi pobożnych pozábiiawßy/tenże Beda świádczy. Leontius piße o Janie Elemoſinároyuśie/ kiedy Mßą záczął/ludźie wychodźili z Kośćiołá / niechcąc iey áni słucháć: á gdy wychodźili/on też opuśćiwßy Mßą/zá nimi wychodźił. Toż czynił lud Theodorowi Ráwenátſkiemu/piße Nauclerus, y Cezárinſowi: o co ná ſłuchácze ſwe bárzo nárzekał. Conradus Hager, co ſię pokázuie z Buly Othoná Biſkupá Herbipolſkiego/przez lat 24. vczył/że Mßa nie ieſt ofiárą/ nie ieſt pożyteczną żywym y vmárłym / nie ma być celebrowána: od ktorey był wiele ludźi odwiodł. dokłádáiąc y tego: Choćbym miał izbę pełną złotych czerwonych / nie dałbym y iednego zá Mßą. A co on mąż święty był do ćiemnice wrzucony. Senaldus Arcybiſkup Eboráceńſki / y Petrus Cantor Paryzyeńſki/przećiwko Mßey wiele piſáli/ y tego czáſu wyßłá kśiąßká ktora y teraz ießcze ieſt w Bibliotece Fuldeńſkiey/w ktorey ták ßtucznie y mądrze wymálowána ieſt nágość y ßkárádość papieſtwá y Mßey Rzymſkiey / że też y Vicelius, choć Apoſtátá/śmiał nápiſáć/iż Lutherus nie mogł gorzey nápiſáć o tym. Dominicus Chalderinus Mßą názywał błędem poſpolitym: ábowiem kiedy mu

Beda Lib. 3. cap. 26. Hiſt. Angli. Idem Lib. 2. cap. 2. Galafr. lib. 8. Cap. 4. Balæ. Centur. 14. ca. 21

Leo in vita Elemoſin.

Cæſar. Hom. 1.

Senal. In Breviloqui.

Petrus Inverbo abbrev.

Domin. apud Ladovic.

mowili iego przyiaciele/Podź z námi ná Mßą: on zwykł był mowić/Podźmy ná błąd poſpolity. Mantuanus Mnich názywał Mßą Rzymſką nabożeńſtwem nieſmácznym/y nie długo trwáłym. Gerardus Lorychius, Mße prywatne obrzydzeniem názywał: o czym wyżßey iego ſententia położona ieſt. Włodźimierz nabożeńſtwá Rzymſkiego przyiąć niechćiał/wſpomina Miechowitá/dla tego/ iż mu ſię ná on czás zdáły ceremonie Rzymſkie máło nabożne/y Kośćioły nie bárzo ochędożne. A Szkotowie zábili Kiliána/ ktory ich odwodźił od ceremoniy dawnych/á przywodźił ich do Rzymſkich/świádczy Otho Friſingenſis, y Trithemius, y Balæus. Fráncuzowie długo ceremoniy Rzymſkich nie vżywáli/ dopiero zá Pipiná ięli ich vżywáć/ktorego Záchá ryaß Papież Krolem Fráncuſkim vczynił / zrzućiwßy z Kroleſtwá Chilperiuſá Krolá właſnego/ ktorą łáſkę nágradzáiąc Pipinus Papieżowi/Mßą Rzymſką y z ceremoniámi do Kośćiołow Fráncuſkich wprowádźił: Kroniká Fráncuſka świádczy/ wydána roku 756. Saxones z przymußenia Kárłá wielkiego/ktore° vczynił Papież Leo 3. Ceſárzem/ nabożeńſtwo Rzymſkie z Ceremoniámi gwałtem muśieli przyiąć: Kroniká Fráncuſka świádczy/ wydána roku 805. Hiſzpanowie/oprocz Tholetu/ muśieli ſwoie dawne Formy y ceremonie opuśćić/ á przyiąć Formy y ceremonie Rzymſkie/ z wielkim iednák żalem y płáczem/ piße hiſtoria Alphonſowá/y Roderiuſowá/y Caſſander. Liturgią Ambrożego świętego y z ceremoniámi / Kárzel Ceſarz z nápráwy Adryaná Papieżá / ieżdżąc ſam po prowincyách palił/ á do Rzymſkiey przymußał/ kśięże do więźienia rzucáiąc / ktorzy iey przyiąć niechćie-

Mantuã. li:2. Faſt

Miech. li. 2. 6. 3. Chrõ.

Otho, lib. 5. cap. 13. Trith. lib. de Origin. Franco. Bal. Cẽtu. 1. ca. 79. y 14. cap. 23.

Caſſan. Præf. in Liturg.

Dur. lib. 5. cap. 2.

In Legē S. Greg.

li/ niechcąc odstąpić Medyolańskiey od Ambrożego ś. wydáney: pisze o tym Durandus, Iacobus de Voragine, pátrz słow w Przemowie. Ale co przypominam rzeczy dawne? poniewaz tymi czásy Papież Pius 5. Liturgie/ obrzędy/ ceremonie dawne/ przyięte/ vprzywileiowáne odmienił/ zniosł/ á swoie Rzymskie pod winą wtrącił y wszrobował / ktore

Vide Præf: in Missal.

xięża z sarkániem y z wzdychániem / á lud pospolity z nárzekániem y vrągániem / muśieli przyiąć/ czego Visitatorowie Biskupi przestrzegáią / stáre Mszały biorąc Xiężey / y paląc/ y sáme pœnuiąc/ gdyby ich vżywáli/ á nie Rzymskich: iednák przećię Kośćioły potężne/ ktorych iest bárzo wiele/ obrzędow Rzymskich nie záchowuią/ ná dawnych swych

Bellar. Lib. 1. ca. 18. de bonis operibus. lib. 2. cap. 18. de Missa

przestawáiąc/ czego nie mogł záprzeć y sam Bellármin/ ktorey y Zbory Ewánielickie nie vżywáią/ y owszem oną się obrażáią/ á słusznie/ ábowiem nie mász nic brzydliwszego Bogu y ludźiom pobożnym iáko Msza / w ktorey báránká niewiem iákiegoś martwego bez krwie ofiáruią / w ktorey iáko oni mowią/ wznawiáią mękę Syná Bożego / w ktorey się zá Krystusem z chlebá vtworzonym modlą/ y onego z ziemie do niebá przesyłáią / y świętych zmárłych wzywáią/ ktora iáko się ziáwiłá / Wieczerza Páńska zginęłá/ tylko iey ćień został/ ktora

Cohl. Lib. de Sacrif: Missæ. Vicel. Serm. in festo corporis.

chytrze vrosłá z vżywánia spolnego / twierdźi Cochlæus. ná co nárzeka Vicelius Rzymiánin/ mowiąc: O pobożny Kátholiku/ dla Bogá proszę/ vważ/ iáko się od stárożytnego Kośćiołá szczyrośći oblądźiło: Coż/ proszę/ wieczerzy Páńskiey społeczności zostáło / iedno ćień? Ktoraż zapłátá dźiś iest nápodleysza / iáko ćiáło chwalebne / á krew nadroższa? Wstyd y żal te rány Kośćiołá wyliczáć. To

Przełożonym Kośćiołá folguiąc mowię: Dayćie się náprawić/ náprawuyćie się/ reformuyćie się sámi/ by was kto inszy nie reformował.

Niezgodá o Mszeniu. I.

VII. O celebrowániu ábo o Mszeniu nie zgadzáią się Concilia niektore poślednieysze y Papieżowie nie dawni: to iest / Wiele rázow przez dźień ma Xiądz Mszyć/ czyli raz/ czyli więcey: Iedni mowią/ że ieden Xiądz może mieć kilká Mszy przez dźień. Beatus Rhenanus o Leonie Papieżu nápisał: Leo Papież/ iáko sam wyznawa/ przez ieden dźień/ śiedm kroć/ ábo ośm kroć Msze miewał.

Rhenan in lib. Tertull. de Corō Militis. Concil. Saleg. Can. 5. Concil. Oxon. Tom. 2. Concil.

Concilium záś Sálegunstádieńskie/ táki dekret vczyniło: Postánowiono iest/ áby się żaden Xiądz nie ważył więcey przez dźień/ iedno trzy Msze celebrowáć. A Concilium Oxonieńskie mowi: Zákázuiemy/ áby żaden Xiądz Mszey nie celebrował dwá kroć przez dźień / oprocz w dźień Bożego Národzenia / y w dźień zmartwychwstánia Páńskiego / ábo gdy pogrzebáią kogo.

Alexan. apud. Gratian dist. de celebratione. Cā. Sufficit.

Alexánder Papież nie zgadzáiąc się z tymi wszytkimi / ták vczy: Dosyć Xiędzu iednego dniá Mszą iedną mieć; ábowiem Krystus raz ćierpiał/ y wszytek świát odkupił: á wszákoż niektorzy/ ieśli tego iest potrzebá/ iedną Mszą máią zá vmárłe/ á drugą de die.

Innocēt. in Decretal. Gregor. cap. Consuluisti, de celebrat Missæ, lib. 3.

Innocentius III. Papież/ toż twierdźi ták pisząc: oprocz w dźień Bożego národzenia / ábo czásu potrzeby/ dosyć Xiędzu raz przez dźień iedną Mszą tylko mieć. O Grekách też nápisał Thomas Valdensis: Grecy / iedną tylko Mszą przez dźień miewáią; Y dla tegoż też ieden Ołtarz máią/ co o nich zeznawa y Gentianus Kanonik: W Kośćielech Greckich/ ieden iest tylko ołtarz y to w poyśrzodku choru. A ten ieden ołtarz ábo stoł wspomina y Chrisostom: ták mowiąc: Jeden

Thomas Valden. li. 6. c. 34

ieſt ſtol y iedná Krzćilnicá. Nie zgadzáią ſię wiele ma być przez dźień Mßy. Swięty Fránćißek w liśćie do bráciey Mnichow roſkazał / áby tylko iedne Mßą przez dźień miewáli iednego dniá / choćby ich było wiele. Słowá iego ſą: Nápominam was w Pánu / áby ná mieyſcách / ná ktorych mießkáią Brácia / iedná Mßa przez dźień bywáłá / według porządku Kośćiołá świętego Rzymſkiego. Co pochwala *Vrbevetanus*, pißąc ná one słowá ktore ſą *Tom. 2. Concil. in vita, Deus dedit*; (Ten poſtánowił wtorą Mßą między Xiężą) Abowiem ná ten czás przykłádem Grekow nie śpiewano w Kośćiele iednym / tylko podobno iednę Mßą / co więcey budowáło według dawnych Oycow: A *Honorius* III. Papież / ktory zá Fránćißká żył / każe w Kośćielech Collegiáckich nie iednę ále dwie Mße mieć. Nie zgadzáią ſię o ceremoniách Mßárſkich / iedni mowią / iáko *Ekhius* y *Durandus*, iż do iſtoty Mßey / należy / odźienie y naczynie poświęcone / ołtarz / kámień cáły / świece / rozmáite geſtá / iáko żegnánie / klękánie / głowy wznoßenie / náchylánie ſię / rąk rozßerzánie y ſtulánie / od rogu ołtarzá do drugiego biegánie / raz głoſem / drugi raz poßeptem mowienie / obrácánie ſię y tám yſám: Drudzy záſię mowią / iáko Bellármin / że te Ceremonie nie należą do iſtoty Mßey; á iednák przećię piße że bez grzechu nie mogą być opußczone. Nie wſpominam *Concilium* Agáteńſkiego / ktore *Can.* 14. pod karániem zákazáło Mßey miewáć we wśiách y ná polu w vroczyſte świętá / iedno w mieśćiech. Nie wſpominam *Concilium* Antiſiodorenſkiego y Vrbánickiego / ktore mowią: Nie godźi ſię ná iednym ołtarzu / iednego dniá dwu Mßy mieć / Y

Chriſo: Hom. 18. in 2. Corint.

II. Franci. Epiſt. ad fratres.

Honor. ca. Cum Creatura, de celebrat. Miſſæ. li. 3. in Decret.

III. Eccius lib. 1. Cap. 10. de Sacri. Miſſæ. Durã. li. Ration. Bell. li. 1 Cap. 1. & 5. de Miſſ. Lib. 1. c. 13. de Miſſa. y li. 4. ca. 15. de Sacram.

Teleſpho: Papieżá / ktory powiedźiał; Xiężá / nocy świętey národzenia Zbáwićielá / niechay Mße celebrują: ále inßych czáſow nie máią być Mße celebrowáne przed trzećią godźiną ná dźień: ábowiem tey godźiny Pan vkrzyżowan ieſt. Y Grzegorzá Papieżá / ktory w klaßtorzech zákazał miewáć Mßy publicznych / pißąc ták: Mßy publicznych koniecznie w klaßtorzech zákázuiemy. Tenże: Mßy publicznych w Klaßtorzech nie miewayćie. A *publica Mißa* Grzegorzowi ieſt / ná ktorey / iáko piße Bellármin / ludźi gromádá ieſt. Y *Canon* Kośćielny / ktory zákázuie Xiężey / Mßey privatney mieć / ná mieyſcu iáwnym / mowiąc: Mße privatne / ktore ſię dźieią w dni vroczyſte przez Xiężą / niechay ſię dźieią ná mieyſcu iáwnym. A *privata Mißa* Grátianowi ieſt / Oſobna y nie iáwna. A Tridenſkiemu *Concilium*, ná ktorey ſam Xiądz ie y pije. Y Mikołáiá Papieżá / ktory ták náucza: Żaden niechay nie ſłucha Mßey v tego Xiędzá / o ktorym wie że wßetecznie żyie. Y kśięgę / ktorą zową *ſtella Clericorum*, w ktorey ſą te słowá. Xiądz ktory zá pieniądze Mßą ma / mowi z Iudaßem: Co mi chcećie dáć / á ia go wam wydam. To dla tego ſię przypomina / iż y dźiśieyßy forytarze Mßárſcy / ináczey Mßą / á niżeli oni pierwßy wynálazce Mßey. Abowiem / niegodźi ſię teraz v nich iednemu Xiędzu iednego dniá mieć kilku Mßey oprocz w dźień Bożego národzenia; Jednego dniá / w iednym mieśćie ábo wśi / nie iedná / ále kilká y kilkádźieśiąt Mßey bywa: W świętá vroczyſte / nie tylko w mieśćiech / ále ná polu y we wśiách Mße odpráwuią: W klaßtorzech przy wielkiey kupie Mße miewáią: Lekty / ábo Mße czytáne / iáwnie bywá-

Euchari

IV. Concil. Antiſio. Can. 10. Concil. Vrban. apud Grati. de Conſecr. diſt. 2. Can. in Altari. Teleſphor. apud Grat diſt. 1. de Cõſecr. Can. Nocte. Greg. li. 4. Epiſt. 43. Lib. 5. Epiſtol. 46. Bell. li. 2. cap. 9. de Miſſ. Canon. Et hoc. Apud Grat. diſt. 2. de Conſecr. Gloſſ. Ibidem. Concil. Triden. Seſſ. 22. Cap. 6. Nice.

apud Grat. dist.32. Can. Nullus. Stell. Cleric. Circa finem.

ią: Ná iednym ołtarzu iednego dniá / y trzy Msze czytáią: W nocy Msze śpiewáią/ iáko w Adwent y skoro oświtnie / nie czekáiąc trzećiey godźiny ná dźień/ Mátury záczynáią : V wszeteczney Xiężey Mszey słucháią: Zá pieniądze Mszą ⁊c. A ktorym oni práwem przestępuią vstáwy przodkow swoich zstrony Mszenia/ Msząc iáko chcą / Tym práwem y my niedbamy o ich Msze/ ták publiczne/ iáko y privatne/ták o śpiewáne iáko y czytáne: ábowiem są zniewáżeniem/zesromoceniem/ podeptániem ofiáry raz ná krzyżu vczynioney : są znieśieniem / zgubieniem y pożárćiem Wieczerzy Páńskiey/ od Páná Krystusá / dla wszytkich wiernych vstáwioney. O ktorey to Mszey/możemy rzec: *Religio peperit divitias, & filia devoravit Matrē.* Czego nie przy y sam *Cochlæus*, nieprzyiaćiel głowny

Cochl. lib. de Sacrif. Miss.

Luterow/ktorego te są słowá: Przed tym/ ták xięża/iáko y láicy/ktorzy iedno byli przy Mszey / odpráwiwszy ofiárę/ z Xiędzem communicowáli (to iest spolnie wszyscy Sákrámentu vżywáli) iáko się iáśnie pokázuie z Canonow Apostolskich/y z ksiąg/ y z listow dawnych Doktorow Kośćielnych : Ale teraz / gdy on porządek spolnego vżywánia v nas vstał/ á to dla niedbálstwá y gnuśnośći/ták człowieká pospolitego / iáko y Xiężey/ Duch święty/ (ráczey Duch nieczysty) privatne Msze wynálazł zá lekárstwo ná ten niedostátek. Jeśliże Duch ś. wynálazł Msze privatne/ A czemuż ie gániły Concilia/y inszy ludźie pobożni/iákośmy słyszeli?

VIII. Msza Rzymska nie iest ofiárą ubła

VII. Msza Rzymska nie iest ofiárą błagáiącą Bogá/y dosyć czyniącą zá grzechy y karánia żywych y vmárłych. Co się iáśniey słońcá stąd pokázuie.

I. Jeśli iest Msza ofiárą błagáiącą Bogá/ y dosyć vczynieniem zá grzechy y karánia żywych y vmárłych: tedyć Páweł ś. nie słusznie powiedźiał/iż ofiárą iedyną / krwáwą / krzyżową/ (nie nie krwáwą) Krystus Pan Bogá Oycá vbłagał/y zá grzechy wszytkich weń wierzących dosyć vczynił. *gal na.*

Słowá Apostolskie są/ *Hebr.*10.12. Krystus spráwiwszy Jedne ofiárę zá grzechy/ná wieki vśiadł ná práwicy Bożey. Támże 14. Abowiem iedną ofiárą doskonáłymi vczynił ná wieki tych / ktorzy bywáią poświęceni. A iż te słowá od Apostołá/ słusznie y prawdźiwie Duchem świętym są powiedźiáne: Tedyć Msza nie iest ofiárą błagáiącą/y dosyć czyniącą zá grzechy/ ktora krwáwey ofierze Krystusá Páná vstąpić muśi/ spolku z nią y cząstki nie máiąc. Bo iesliby Msza zá grzech dosyć czyniłá/toćby/iáko mowi Apostoł/Krystus dármo vmárł. A iesliby y Msza y męká Páńska/ toć śmierć Páńska sámá przez się nie iest doskonáłą ofiárą/co iest przećiw Páwłowi świętemu. *Gal 2.21*

II. Jeśli we Mszey/ná dosyć vczynienie zá grzechy bywa ofiárowáne ćiáło y krew Krystusowá: tedyć Krystus nie iest Raz ofiárowány zá grzechy wszytkiego świátá/ále ilekroć Msza bywa/tyle kroć bywa ofiárowány. Ale pismo ś. świádczy/iż Raz iest ofiárowány Krystus: Tedyć we Mszey nie bywa ofiárowány. Świádectwá Pismá ś. te są: Páweł ś. mowi/ *Hebr*: 7. 27. Krystus nie potrzebuie/ iáko inszy Przednieyszy Ofiárownicy/ná káżdy dźień pierwey zá grzechy włásne zábitych ofiar spráwowáć/potym zá ludzkie : bo to vczynił Raz sámego śiebie ofiárowawszy. Támże *cap*: 9. 25. Nie iżeby często ofiárował sámego śiebie/iáko przednieyszy Ofiárownik wchodźi do Przybytkow świętych co rok ze krwią cudzą : Boćby mu 26.

trzebá było częſto ćierpieć od záłożenia świátá. Lecz
teraz przy ſkończeniu wiekow Raz okazány ieſt / ku
zgłádzeniu grzechu/przez ofiárowánie ſámego ſiebie.
Támże 28. Kryſtus Raz ieſt ofiárowan/áby zgłádźił
grzechy wiela ich. Drugi Raz krom grzechu okaże ſię/
tym ktorzy go oczekawáią ku zbáwieniu. Tenże cap.
10. 10. Przez ktorą wolą ieſtechmy poświęceni / przez
ofiárę ćiáłá Jezuſá KryſtuſáRaz vczynioną. Abo te-
dy Mßa plác otrzyma / ábo te Piſmá ś. twierdzące/
iż RazKryſtus ná vbłagánie grzechow ieſt ofiárowá-
ny/ á więcey áni może być ofiárowány / áni tego po-
trzebá/oſtáć ſię koniecznie mußą : bo iż Raz ofiáro-
wány ieſt/tedyć ſię dwá rázy nie ofiárował/krwáwie
y nie krwáwie.

III. Jeſliż Mßa ieſt ofiárą / tedyć ieſt ofiárą ábo
krwáwą/ ábo nie krwáwą. Jeſliż ieſt krwáwą ofiá-
rą/tedyć krew Kryſtuſowá z ćiáłá iego we Mßy wy-
lewa ſię / á zá tym Kryſtus we Mßy bywa prawdźi-
wie kłoty/y zábity/y prawdźiwie vmiera: co ieſt prze-
ćiwko náturze ćiáłá vwielbionego/ y Piſmu ś./ ktore
mowi Rom. 6. 9. Kryſtus powſtawßy z martwych/
więcey nie vmiera/śmierć mu więcey nie pánuie. Je-
ſliż ieſt nie krwáwą ofiárą/toć nie może być ofiárą v-
błagálną zá grzechy ludzkie: ponieważ iáko mowi ś.
Páwel/Heb. 9. 22. Bez wylania krwie nie bywa odpu-
ßczenie. Koniecznie tedy zá tym idźie/żeć Mßa nie ieſt
ofiárą żadną.

IV. Jeſliż po iedyney Ofierze Kryſtuſá Páná raz
ná krzyżu vczynioney Mßa Rzymſka ieſt ofiárą zá
grzechy ludzkie: tedyć w nabożeńſtwie Rzymſkim nie-
máß grzechow odpußczenia ſkutecznego/á zá tym zbá-
wienia w nim żaden nie doſtąpi. Jż to idźie zá tym/
pokázuie ſię z ſłow Apoſtolſkich. Páwel ś. powiedźia-

wßy / Heb. 10. 10. Poświęceni ieſteſmy przez ofiárę
ćiáłá Jezuſá Kryſtuſá raz vczynioną/ktorą on ſprá-
wiwßy iedną/vśiadł ná práwicy Bożey: dokłáda ni- 12.
żey / Gdźieć ieſt odpußczenie grzechow / iużći niemáß 18.
ofiáry zá grzech. Ktorymi ſłowy Apoſtoł vczy/ iż po
odpußczeniu grzechow / ktore mamy ſkutecznie w no-
wym Przymierzu/dla iedyney ofiáry krzyżowey / iuż
niemáß inßey błagáiącey / zá grzechy przeßłe terá-
źnieyße y przyßłe/ofiáry. Powtarzam ſłowá Apoſtol-
ſkie: Gdźie ieſt odpußczenie grzechow/iuż niemáß o-
fiáry zá grzech. W Papieſtwie ieſt ofiárá zá grzech/to
ieſt Mßa : Przetoż w Papieſtwie niemáß grzechow
odpußczenia. Abo tedy Mßey odſtąpić mußą / ábo
mieć odpußczenie grzechow z ofiáry krzyżowey Syná
Bożego raz vczynioney / przyznawáiąc iż krom niey/
niemáß inßey ofiáry zá grzech. Powtarzam znowu
ſłowá Apoſtolſkie: Gdźie ieſt odpußczenie grzechow/
iużći niemáß ofiáry zá grzech. W nowym Teſtámen-
ćie/ z iedyney ofiáry krzyżowey / ieſt wierzącym ſkute-
czne odpußczenie grzechow: Przetoż w nowym Teſtá-
menćie/ po ofierze krzyżowey raz vczynioney/ niemáß
inßey ofiáry vbłagálney zá grzechy.

V. Wßelka Ofiárá / ktorą ſpráwuią Kápłani tá-
kowi/ktorzy nie tylko zá ludzkie/ ále też y zá ſwe grze-
chy mußą ofiárowáć / ktorzy dla śmierći ćieleſney w
vrzędźie ſwym po ſobie namieſtniki máią / y wßelka
ofiárá ktora może być powtarzána/nie może być ofiá-
rą doſkonáłą/ ſkuteczną/ vbłagálną zá grzechy. A iż
Mßa ieſt ofiárą tákową / ktorą ſpráwuią Kápłani
grzeßni/śmiertelni/ ieſt ofiárą tákową / ktora ná ká-
żdy dźień ná wielu mieyſcách powtarza ſię : Tedyć
Mßa nie ieſt ofiárą vbłagálną zá grzech. Ten dowod
Piſmem ś. obiáśnić ſię może w ten ſpoſob : Apoſtoł

Páweł ś. vkázuiąc niepotężność / niedoſkonáłość onych ofiar ſtározakonnych/á chcąc wywieść y zálećić iedyną ofiárę krzyżową/ná wieki ſkuteczną/Kryſtuſá Páná/w liśćie do Zydow/miedzy inßymi rátiámi/tymi dwiemá ná Zydy ſtározakonnych ſię ofiar trzymáiących idźie. I. Wáße ofiáry ſpráwuią Kápłani śmiertelni/grzechem ſplugáwieni; tedyć nie ſą doſkonále: náßę záś ſpráwić raczył Kápłan wiecznie trwáiący/od grzechu wolny; tedyć ieſt nadoſkonálßa. Słowá Apoſtolſkie ſą/Heb. 7. 23. A onych wiele ſię ofiárowniki sſtawáło / dla tego iż im śmierć nie dopuśćiłá przetrwáć: Ale ten iż ná wieki trwa/ma Kápłáńſtwo ktore ná inne° przyść nie może: Abowiem tákowy ſię nam godźił przednieyßy Kápłan pobożny / bez zdrády/niepokalány/odłączony od grzeßnikow/y ktory ſię sſtał wyżßy ná niebioſá. Ktory nie potrzebuie ná kázdy dźień / iáko inßy przednieyßy Ofiárownicy / pierwey zá grzechy włáſne / potym zá ludzkie zábitych ofiar ſpráwowáć : Bo to vczynił raz ſámego śiebie ofiárowawßy. II. Idźie tym dowodem. Wáße ofiáry ná kázdy rok bez przeſtánku bywáią powtarzáne / w nich ná kázdy rok bywa przypominánie grzechow: Przetoż nie ſą doſkonále/nie ſą vbłagálne zá grzechy. Słowá Apoſtolſkie ſą/cap. 10. 1. Zakon nie może ofiárámi tymi/ ktore ná kázdy rok vſtáwicznie ofiáruią/ doſkonáłymi vczynić tych / ktorzy k nim przyſtępuią: Bo ázażby nie przeſtáły być ofiárowáne? Dla tego iżby więcey nie mieli żadnego ſumnienia zá grzechy ći/ ktorzyby przez nie Bogu ſłużyli / będąc raz oczyśćionymi : Ale w nich bywa przypominánie grzechow ná kázdy rok. Jeſliż te dowody Páwłá świętego ważyły przećiwko niepotężnośći y niedoſkonáłośći ofiar ſtározakonnych/ktore miáły do czáſu Mándat ſáme° Bo-

gá: y czemuż nie máią ważyć ku podwroceniu Mßey/ ktora ieſt wymyſłem ludzkim / nie ofiárą vbłagálną ſkuteczną zá grzechy ludzkie/ktora ſię vſtáwicznie powtarza przez Xiężą śmiertelną?

VI. Jeſliż Kryſtus ná kázdy dźień we Mßey bywa ofiárowány/ tedyć ná kázdy dźień zá grzech doſyć czyni. A iż Kryſtus zá grzechy ná kázdy dźień doſyć nie heb 1. 2. czyni: ále ſpráwiwßy grzechow odpußczenie przez śiebie ſáme°/vśiadł ná práwicy Bożey: Tedyć we Mßey ná kázdy dźień nie bywa ofiárowány/ á zá tym Mßa nie ieſt ofiárą vbłagálną zá grzechy. Ten dowod zrzetelnym piſmem ś. obiáśnić ſię może. Piſmo święte gdźiekolwiek wſpomina ofiárowánie Kryſtuſá Páná/to ieſt śmierć iego nadrożßą/ záraz y ſkutek nierozdźielny tego ofiárowánia iego przypomina / to ieſt/ grzechow odpußczenie/zá grzech doſyć vczynienie/Bogá vbłagánie : zá iednę rzecz biorąc / ofiárowáć ſię Kryſtuſowi/á doſyć vczynić zá grzech: iáko ono 1 Tim: 2. 6. Kryſtus ſámego śiebie wydał okupem zá wßytki. Rom. 5. 10. Poiednáni ieſteſmy z Bogiem przez śmierć Syná iego. Heb. 10. 10. Poświęceni ieſteſmy przez ofiárę ćiáłá Kryſtuſowego raz vczynioną. A iż toż Piſmo ś. świádczy/ iż to raz vczynił ná krzyżu doſkonále/á vczyniwßy vśiadł ná práwicy Bożey/iáko ś. Páweł świádczy/ Heb. 1. 3. Spráwiwßy oczyśćienie grzechow przez ſiebie ſámego / vśiadł ná práwicy Bożey. Tenże / Heb. 10. 12. Jedyną zá grzech ofiárę ſpráwiwßy/vśiadł ná práwicy Bożey : Tedyć Kryſtus Pan we Mßey ná kázdy dźień nie bywa ofiárowány. Abowiem ná krzyżu ofiárowawßy ſię/ábo doſkonále zá nas y zupełnie Bogu doſyć vczynił/ábo nie doſkonále y nie zupełnie. Aby Kryſtus nie doſkonále miał doſyć vczynić/żaden tego prawdźiwy Krześćiá-

nin/máiąc ſobie Kryſtuſá Páná zá doſkonálego ſpra-
wcę zbáwienia/ náwet nie pomyśli / nie rzkąc áby to
Ioh miał twierdźić : gdyż ſam woła/Wypełniło ſię. Po-
19. świádcza y Apoſtoł/iż doſkonále Cyrográf/ktory był
30. Col ná przećiwko nam/ zmázał / y ná wieki doſkonálymi
2.14 vczynił tych ktorzy bywáią poświęceni. Ieſliż doſko-
heb nále zá grzech ná krzyżu ofiárowawſzy ſię doſyć vczy-
10. nił / tedyć nie potrzebá áby ná káżdy dźień we Mſzey
14. był ofiárowány / á zá tym Mſza nie ieſt ofiárą vbła-
gálną zá grzechy.

VII. Ieſliż tá ieſt conditia ofiáry vbłagálney w nowym Teſtámenćie/iż ofiárá y Kápłan iedno ſą/toż ieſt ofiárá co y Kápłan/tenże ieſt Kápłanem ktory y ofiárą : á Mſzey nie ieſt tá conditia / ále w niey inſzy Kápłan/inſza ofiárá: Tedyć Mſza nie ieſt ofiárą vbłagálną zá grzechy w nowym Teſtámenćie. Ten dowod wźięty ieſt z ſzczyrego piſmá świętego/ ktore iáko vczy / iż iedyna ieſt ofiárá nowego Przymierza vbłagálna/Kryſtus ná śmierć wydány : ták też pokázuie/iż tey ofiáry żaden nie mogł/áni może ofiárowáć/ iedno ſámáż śiebie/Pan náſz Iezus Kryſtus. Stąd że Apoſtoł Epheſ. 5. 2. mowi: Kryſtus vmiłował nas/y wydał Sámeº śiebie zá nas ná ofiárę Bogu ku wonnośći dobrey woniey. Tenże/Heb. 7. 27. Raz Sámego śiebie ofiárował. Toż mowi Heb. 1. 3. 9. 14. 25. 26. 1 Tim. 2. 6. Nie przypiſuie tego Piſmo ś. áni Żydom/ ktorzy go wydáli / áni Rzymiánom ktorzy go krzyżowáli/ żeby mieli Kryſtuſá ofiárowáć : ále mowi Piſmo ś. iż ſámego śiebie ſam ofiárował/ vkázuiąc/iż tey ofiáry błagáiącey nowego Teſtámentu/ nikt nie może ofiárowáć z ludzi śmiertelnych/ áby tá doſtoyność nie náruſzona Kryſtuſowi Pánu zoſtálá/iż Sam ieſt ofiárą vbłagálną/ſamże też ieſt y Kápłanem. Iá-

ko z Piſmem ś. zgodnie Ambroży Doktor mowi: Amb.
Kryſtus Pan ieſt wieczną ofiárą przez krew ſwoię Lib. 3.
zá grzechy náſze: Tenże tedy ieſt Kápłanem / tenże cap. 5. de
y ofiárą. Toż mowi y Chriſoſtom : On ſam y ofiá- Fide.
rował y ofiárowan był : ofiárował według Du- Chryſ.
chá/ofiárowan był według ćiáłá. Nie Kryſtuſá Homil.
tedy/ktory od żadnego ſtworzenia/ ile teraz będąc de Cruce & la-
vwielbiony/ Xięża we Mſzey ofiáruią/ ále coś in- tro.
ſzego/ to ieſt/ chleb y wino: y w ten vrząd Kápłáńſki/wzgledem ofiáry pozwierzchney vbłagálney zá grzech/nie ſłuſznie ſię wdźieráią/ bez práwá ſię zá namieſtniki w vrzędźie Ofiárowniczym Kryſtuſowe vdawáią. Według Páwłá świętº/tám Suc- Hebreo.
ceſſorowie być muſzą / gdźie Anteceſſor z vrzędu 28.23.
przez śmierć bywa odięty: ále iż Kryſtus trwa ná wieki/á iuż więcey nie vmiera/tedyć bez Succeſſorá ma Kápłáńſtwo/ktore ná innego przypáść nie może. Iáwna tedy rzecz ieſt/ iż áni Xięża ſą Kápłanámi / áni we Mſzey Kryſtuſá Bogu ofiárowáć mogą : á zá tym y Mſza nie ieſt ofiárą vbłagálną zá grzechy.

VIII. Ieſliż Kryſtus Pan wykonawſzy ſpráwę zbáwienia náſzego/ chwalebne ćiáło ſwoie do niebá wnieść raczył/y tám śiedźi ná práwicy Bożey/ áż do ſkończenia wieku tego / tedyć we Mſzey nie może być ofiárowány. A iż to pewna rzecz ieſt/ że on náturę vwielbioną wniosł do niebá/y tám śiedźi ná práwicy Bożey/z támtąd nie przyidźie áż ná ſąd żywych y vmárłych: Tedyć we Mſzey nie może być ofiárowány. Tego dowodu podpieráią iáſne świádectwá Piſmá świętego. Sam Syn Boży mowi v Iená ś. cap. 16. 28. Opuſzczam świát/á idę do Oycá. Łukaſz ś. mowi Act: 1. 9. Podnieśion

11. ieſt Kryſtus wzgorę / á obłok go podiął od oczu
ich. Támże: Aniołowie mowią ; Ten Jezus ktory
wzgorę wźięt ieſt od was do niebá/tákći przyidźie
iákośćie go widźieli idącego do niebá. Piotr ś.
Act. 3. 21. Potrzebá Kryſtuſowi w niebie być / áż
do czáſow náprawienia wßytkich. Nuż Apoſtoł
Heb. 8. 1, 2, 4. 9. 24. 25. Páweł ś. tym wywodźi zacność Kápłáńſtwá
Kryſtuſowego nád Aaronowę : Nawyżßy Ká-
płan porządku Aaronowego / ná káżdy rok raz z
cudzą krwią wchodźił do Przybytku ręką vczynio-
neº: ále Kryſtus/Kápłan według porządku Mel-
chiſedekowego / raz wßedł do Przybytku nie ręką
vczynionego / ále do tego Przybytku ktory rozbił
Pan/á nie człowiek/to ieſt do niebá/y tám vśiadł
ná práwicy ſtolice wielmożnośći. Támże mowi A-
poſtoł : Jeſliby był ná ziemi/nie byłćiby Kápła-
nem. A iż ieſt Kápłanem Kryſtus Pan wiecznie
trwáiącym: tedyć go tu niemáß ná ziemi: á ponie-
waż go według ćiáłá niemáß ná ziemi / tedyć áni
we Mßey nie może być ofiárowány.

IX. Jeſliż Mßa ieſt ofiárą vbłagálną y w niey
ćiáło y krew ſyná Bożego ieſt ofiárowána : tedy
tá ofiárá bywa ſpráwowána/ábo ná powtorzenie
ofiáry krzyżowey/ábo ná odnowienie/ ábo ná pá-
miątkę/ábo ná dokonánie/ábo náprzywłaßczenie
wierzącym y do ſkutku przywiedzienie teyże ofiáry
krzyżowey. Nie bywa Mßa ſpráwowána ná po-
wtorzenie ofiáry krzyżowey : bo iż Kryſtus więcey
ćierpieć/vkrzyżowan być nie może/ták iáko mowi
Piotr ś. 1 Petr. 3. 18. Kryſtus ćierpiał raz zá grze-
chy/&c. tedyć oná iedyna ofiárá krzyżowa powto-
rzona być nie może. Ná odnowienie nie dźieie ſię
też/bo tenże ieſt Kryſtus z łáſką ſwą/ co y wczorá/

y iuż więcey śmierći ſwey nie odnawia / raz vmár-
ßy : Ták bowiem vczy Páweł ś. Jezus Kryſtus
wczorá y dźiś/tenże też ieſt y ná wieki. Rom. 6. 9.
Kryſtus powſtawßy zmartwych/ iuż dáley nie v-
miera/śmierć nád nim więcey nie pánuie. Nie ieſt
też Mßa/pámiątką ofiáry krwáwey / bo ktoryby
ták wierzył/tego Concilium Tridentſkie zá przeklę-
tego oſądza/ Can. 3. de Mißa. Nie może też być ſprá- He. 9. 28
wowána ná dokonánie teyże ofiáry krwáwey/ bo 7. 28. 10. 10, 12
krwáwey ofierze Kryſtuſowey / przywłaßcza do-
ſkonáłość táką Páweł ś. iż grzechy głádźi/poświą-
ca / doſkonáłymi ludźi wierzące czyni; ták iż ze
Mßey/do tey doſkonáłośći/ nic przybyć nie może.
Nie może też być we Mßey krew y ćiáło Kryſtu-
ſowe ofiárowáne/áby tám tá ofiárá krwáwa wier-
nym ápplicowána / przywłaßczona / y do ſkutku
przywiedźiona byłá. Co ſię ſtąd pokázuie: 1. Jáko
Pánu Kryſtuſowi nie potrzebá ſię znowu wćielić/
áby pożytki wćielenia iego wierzącym ápplicowá-
ne były: ták też áby ofiárá iego krwáwa do ſkutku
wierzących byłá przywiedźiona/nie potrzebá zno-
wu ſię ofiárowáć. 2. Gdyby Mßa byłá ápplicá-
tią y do ſkutku przywiedzieniem ofiáry vbłagál-
ney/ tedyć ſámá nie może być ofiárą vbłagálną: á
zgołá nie może być áni ofiárą/bo w ofierze/co/Bo-
gu ofiáruiemy; á gdyby Mßa byłá ápplicowá-
niem ofiáry krzyżowey / tedyby nie my Bogu / ále
Bog nam Syná ſwego ofiárował. 3. Sámey tyl-
ko wierze prawdźiwey / ktorą Duch ś. w ſercách
náßych z ſłuchánia Ewánieliey zbáwienney mno-
ży/Piſmo ś. to przywłaßcza/iż przez nię zſtawamy
ſię vczeſtnikámi/iáko Kryſtuſá Páná/ ták wßyt-
kich pożytkow ofiáry iego: ták iáko Apoſtoł Heb. 3.

14. mowi/ sstáli chmy się vczestniki Krystusá/ ieśliż początek podstáći/ (to iest wiárę / według niższych słow cap.11.1. Wiárá iestći podstáćią czego się nádziewamy) áż do końcá mocny zátrzymamy. Wiárę tedy z słuchánia słowá Bożego przez Duchá ś. w sercá wlaną/ przez vżywánie częste Sákrámentow vtwierdzoną/ iest ápplicátią/ to iest przywłaszczeniem/ y do skutku przywiedzieniem ofiáry krzyżowey krwáwey/ nie Mszá. Ponieważ tedy Mszá/ dla żadney z tych námienionych przyczyn spráwowána być nie ma/ tedyć nie ma żadnego społku z ofiárą krwáwą Syná Bożego/ y nie iest ofiárą/ áni iey więcey mieysce zostawa w Kośćiele Bożym.

Hofmeister in cap.24. Lucæ.

X. Ieśliż Pismo ś. Wieczerzy Páńskiey tego nie przywłaszcza/ áby miáłá być ofiárą zá grzechy vbłagálną/ ále iż iest tylko pámiątką ciáłá ná śmierć wydánego/ y krwie ná odpuszczenie grzechow wylaney / y opowiedánie śmierci Páńskiey/ tedyć dáleko mniey Mszá wymysł ludzki/ nie iest vbłagálną ofiárą. A iż to pewna rzecz/ że Wieczerza Páńska iest tylko pámiątką/ nie sámą ofiárą: Tedyć dáleko więcey Mszá nie może być tą ofiárą vbłagálną. To się Pismem ś. dowieść może. Krystus Pan vstáwiwszy Wieczerzą swoię święta / powiedziawszy/ Bierzćie/ iedzćie/ ⁊c. Piyćie z tego wszyscy: dokłáda/ iáko Łukasz ś. pisze/ cap. 22. 19. To czyńćie ná pámiątkę moię. Z ktorym się zgadzáiąc Apostoł/ 1 Cor: 11. mowi: Ilekroć będźiećie iedli ten chleb/ y kubek będźiećie pić / Smierć Páńską opowiedáć będźiećie áżby przyszedł. Coć iest pámiątką ofiáry y przypominániem / toć nie iest sámą ofiárą: Wieczerza Páńska iest pámiątką y przypominániem ofiáry vbłagálney : tedyć Wieczerza

Páńska nie iest ofiárą vbłagálną: á dáleko mniey Mszá / do ktorey/ dźiwna rzecz że tych słow Páńskich/ To czyńćie ná pámiątkę moię/ náciągáią. Bo ieśliż to Pan rzekł o Mszey/ To czyńćie ná pámiątkę moię: tedyć Mszá iest pámiątką ofiáry vbłagálney: á zá tym zbłądźiło Concilium Trydentskie/ ktore ták vczących przeklina. Ieśliż też według tegoż Concilium Mszá nie iest pámiątką ofiáry vbłagálney/ tedyć nie słusznie Páńskich słow / To czyńćie ná pámiątkę moię/ do Mszey náciągáią/ y niesłusznie/ To czyńćie/ przez te słowá/ To ofiáruyćie/ wykłádáią: ponieważ Mszey / pámiątką ofiáry/ Concilium Trydentskie mieć niechce. Can:3. de Miss:

Zostawa tedy ná plácu/ vtwierdzona dowodámi potężnymi z Pismá ś°/ prawdá sententiey Kośćiołá powszechnego / ktory vczy/ Iż Mszá Rzymska/ nie iest ofiárą błagáiącą Bogá / y zá grzechy żywych y vmárłych dosyć czyniącą. Ale sámá tylko męká / śmierć/ y krew Páná nászego Iezusá Krystusá o ktorey Prorocy prorokowáli/ Gen: 49. Isa: 50. 53. Psal: 22. 68. Zacha: 11. 12. 13. Dan: 9. 4. Ezd: 7. Figury zakonne/ Num: 21. Gen: 22. Ofiáry Aaronowe krwáwe/ Levit. 16. Num. 28. znáć dawáły. Co iáko Páweł ś. Heb. 9. 10. ták y Augustyn zeznawa/ słowá iego są/ lib: de Fide. cap. 2. y 19. W onych ofiárách przepowiedźiano że Syn Boży miał być zábity. Tenże mowi/ lib: 1. cap: 18. contra Adversa: legis & prophet: Przyszłá iedyna ofiárá/ ktorey ćieniem wszytkie insze były/ nie zniewążáiące tey iedyney/ ále one znáczące. Toż mowi cōt: Faustum Manich: lib: 20. cap: 21. y lib. 6. cap: 5.

IX. Doktorowie sámego Krystusá Ká-

IX. Nie tylko Pismo ś./ ále też y Doktorowie Krześćiáńscy / iáko tylko do iedynego Kápłaná

plánę, mękę iego o fiárą znaią

Iezuſá Kryſtuſá/ták też y do iedyney ofiáry vbłagálney/ śmierći y krwie nadrożſzey iego/ grzechy przeſzłe/ teráźnieyſze/ y przyſzłe gládzącey/ ználi ſię y do niey vkázowáli: ktorych ſententie przywodząc/ naprzod Greckie Doktory/ potym Láćińſkie położąſię. *Origen: Hō: 5. in Levit.* Częſtokroć vkázuiemy z piſm świętych/ iż Kryſtus ieſt y ofiárą/ ktora ſię zá grzechy świátá ofiárowálá/ y Kápłanem ktory ofiárę ofiárował. Támże: Kryſtus ſam ieſt ofiárą zá grzechy/ y on ſam ieſt ofiárą świętą świętych. *Chriſoſtomus Homil: 2. in Symbo:* Kryſtus ſámeᵒ śiebie zá nas ofiárował ná ofiárę wdzięczney woniey/ áby z więźniow wolne vczynił. Tęże/ *Hom: 13. in Epiſt: ad Heb:* Nie rozumieyże tedy/ gdyſłyſzyſz iż Kryſtus ieſt Ofiárownikiem/ áby miał vſtáwicznie Ofiárowniczy vrząd wykonywáć. Abowiem Kryſtus raz Kápłáńſki vrząd wykonawſzy/ potym vśiadł z Oycem. Támże: Niemáſz inſzey ofiáry/ iednáć nas oczyśćiłá/ po niey ogień y piekło. Támże: Jeden Kápłan/ iedná też y ofiárá. Támże: Kápłanem ſię ſtał/ kiedy ćiáło przyiął/ kiedy ofiárę ofiárował. Támże: Dla tego tedy zbáwia Kryſtus/ iż więcey nie vmiera/ ále záwſze żyie/ y nie ma namieſtniká: á ieſliż nie ma namieſtniká/ tedyć może być wſzytkim przytomny. Tenże *Homil. 11. in Epiſt. ad Hebr.* W niebie mamy świątnicę/ w niebie Kápłaná/ w niebie ofiárę. Tenże *Hom. 17. in Ioh.* Kryſtus nie tylko gdy vmęczon náſze grzechy zgłádźił/ ále z teyże męki ieſzcze głádźi. Nie záwſze bywa krzyżowány/ ábowiem iednę tylko zá grzechy náſze wykonał ofiárę/ ále záwſze przez nię nas oczyśćia. *Baſilius in cap. 1. Iſa.* Ná tym ſkończeniu wiekow vchwaloná ieſt iedyna ofiárá raz ofiárowána ná zgłádzenie grzechu: Abowiem Báránek Boży zgłádźił grzech świátá/ ſámego śiebie ofiárowawſzy ofiárą wdzię-

czney woniey/ Jedná ieſt ofiárá Kryſtus/ iedno zgłádzenie grzechu/ krew oná ktora ieſt wylana ná zbáwienie świátá. *Cyrillus Alexandrinus de excommunic. ad Neſtorium Epiſt. 10.* Oprocz ſámeᵒ Kryſtuſá/ innemu iákiemu człowiekowi bądź náźwiſká (to ieſt Kápłáńſkieᵒ) bądź rzeczy ſámey nie przypiſuiemy. Abowiem ſtał ſię Pośrzednikiem między Bogiem á ludźmi: á czyniąc pokoy ten iednácz/ śiebie ſámego Bogu y Oycu ku zapáchowi dobrey woniey ofiárował. Tenże *lib. 5. in cap. 17. Ioh.* Raz ieſt ofiárowány Kryſtus/ y iuż nigdy nie będźie ofiárowan. *Epiphanius Hæreſ. 55.* Kryſtus dla nas poſtánowiony ieſt Kápłanem według porządku Melchiſedekowego/ ktory nie ma namieſtniká: Abowiem trwa ná wieki/ dáry zá nas ofiáruiąc. A naprzod ſámego śiebie ofiárował/ áby oddalił ofiárę ſtárego Teſtámentu/ gdyż doſkonálſzą y żywą zá wſzytek świát ofiárował: Samże ofiárą/ ſamże Kápłanem/ ſam ołtarzem/ ſam Bogiem/ ſam człowiekiem/ ſam Krolem/ ſam Biſkupem/ ſam owcą/ ſam Báránkiem: Wſzytko we wſzytkim ſtał ſię zá nas/ áby ſię nam żywotem wſzelákimi ſpoſoby ſtał/ y áby nieodmienne Kápłáńſtwo ſwe vtwierdźił ná wieki wiekow/ iuż dáley ſucceſsiey Kápłáńſtwá według pokolenia nie dźieląc.

Tenże *Hæreſ. 44.* Mowi Pan Bog: Izali przez czterdźieśći lat ofiárowáliśćie mi ná puſzczy? &c. áby wiedźieli/ iż Bog przez przyśćie Pomázáńcá ſwego wſzelkie ſpráwowánie ofiar miał oddalić/ zá iedyną ofiárą/ ktora wſzytkie przeſzłe wypełniłá/ y onych dokonálá: á táć ieſt Kápłáńſtwo y ofiárá Kryſtuſá. Abowiem ofiárá náſzá wielkonocna/ ofiárowána ieſt/ Kryſtus.

Theophylactus in cap. 9. Hebr. Ták y Kryſtus raz ofiárowány ieſt. A od kogoż ofiárowány? Od śiebie ſámego/ nie od żadnego inſzego człowieká: ktory ácz ieſt Kápłanem/ iednák ſam też ieſt y ofiárą. Tenże *in cap. 10. Hebr.*

Sam Kryſtus iednę tylko y raz ofiárę ofiárował/to ieſt/ ćiáło ſwoie/zá grzechy náße/ktora nam będźie záwße wáżna ku zbáwieniu/ták iż drugiey niepotrzebuiemy. Támże: A náßá ofiárá iedynać ieſt/y raz ofiárowána/iáko wtym/ ták w onym żywoćie zupełna y nád inße doſkonálßa trwa.

Athanaſius cont. Arrian. Orat. 3. Zbáwićielowá ofiárá raz ofiárowána/odpráwiłá wßytko/y wiernie ná wßelki czás trwa. Aaronowi dáni ſą namieſtnicy/ y kápłáńſtwo zakonne dla śmierći y poſtępku czáſu / co raz to inße kápłany miáłá: ále Pan máiąc Kápłáńſtwo bez ſucceſſorá/ ktore ná niego przyść nie może/wiernym y wiecznie trwáiącym Kápłanem ſię ſtał ná wieki.

*Euſebius lib.*1.*cap.*3. *Hiſt.* Kryſtus nie linią y ſpadkiem pokolenia/(iáko był obyczay v Zydow) vrzędu nawyżßego Kápłáńſtwá doſtał.

Láćińſcy Doktorowie ſpolnym zezwoleniem/toż ſtátecznie twierdzą/ iż w Nowym przymierzu / iáko ieden ieſt tylko Kápłan ſam Kryſtus Pan: ták też y iedyna ofiárá/ doſkonále vbłagálna/ y wiecznie ku zbáwieniu wßytkich wierzących ſkuteczna/męká y śmierć Kryſtuſá Páná ieſt.

*Ambroſius in cap.*10. *Hebr.* W Kryſtuſie raz ofiárowána ieſt ofiárá potężna/ku wiecznemu zbáwieniu/ꝛc. Tenże Kryſtus pan/ *&c. ut ſupra.*

Auguſtinus lib. ad Petrum Diaconum cap:2. Zá nas ſámego śiebie ſam Syn Boży według ćiáłá miłośiernie ofiárowáł. Támże: Ten tedy/ ktory w ſobie iednym wßytko wykonał/co rozumiał być potrzebnego ku ſkutkowi náßego odkupienia/ſamże ieſt Kápłanem y ofiárą: ſamże Bogiem y Kośćiołem: Kápłanem ieſt/przez ktoregoſmy przeiednáni: ofiárą ieſt/przez ktorąſmy poiednáni: Kośćiołem ieſt/w ktorym ieſteſmy poiednáni; Bogiem ieſt/ktoremuſmy przeiednáni: A wßákże ſam przećię kápłanem/ ofiárą/y Kośćiołem. Tenże *lib.* 4. *cap.* 13. *de Trinit.* Kryſtus

śmierćią ſwoią/ iáko to iedyną ofiárą naprawdźiwßą/ zá nas ofiárowáną/cokolwiek w nas było grzechow/dla ktorych nas przełożeńſtwá ku wiecznym mękom w mocy trzymáły/to wßytko oczyśćił/oddalił/yzgłádźił: y ſwym zmartwychwſtániem nas przeyźrzánych ku nowemu żywotowi wezwał / wezwánych vſpráwiedliwił / vſpráwiedliwionych vwielbił. Támże: *cap.*14. Cztery rzeczy trzebá vważáć w káżdey ofierze. Pierwßa/komu ſię ofiáruie: Druga/ kto ofiáruie: Trzećia/co ſię ofiáruie: Czwarta/zá kogo ſię ofiáruie. Tenże ſam y ieden prawdźiwy Pośrzednik/przez ofiárę pokoiu iednáiąc nas z Bogiem/iedno trwa z tym ktoremu ofiárował/iedno vczynił w ſobie tych/zá ktorych ofiárował. Jeden tymże ieſt/ktory ofiárował/y tym/co ofiárował. Tenże *in Pſal.*132. Ktoż ieſt inßy Kápłanem/iedno ten/ktory był y ofiárą y Kápłanem; iedno ten/ ktory gdy ná świećie nie nálazł nic czyſtego ku ofierze / ſámego śiebie ofiárował. Tenże: *Lib.*3.*cap.*6.*cont. duas Epiſt. Pelag.* Ofiáry w zakonie zá grzech zwáły ſię vbłagálnemi/ ktore wßytkie były Figurámi ćiáłá Kryſtuſowego/ktore ieſt prawdźiwą y iedyną ofiárą/nie tylko zá te grzechy ktore ná krzćie bywáią zgłádzone/ále y zá te/ktore z krewkośći żywotá tego/po krzćie ſię wkradáią: dla ktorych wßytek kośćioł w modlitwie ná káżdy dźień woła : Odpuść nam náße winy; y bywáią nam przez tę oſobliwą ofiárę odpußczone. Tenże *in Levit. quæſt.* 57. Támtemi zakonnemi ofiárámi tá ſię iedyna znáczyłá/ w ktorey ieſt odpußczenie grzechow. Tenże *lib.*1.*cap.*18. *&* 20. *cont. aduerſ. legis.* W iedyney y w ſámey prawdźiwey ofierze/zá nas Kryſtuſowá krew wylaná ieſt. Tenże *Serm.*130. *de Temp.* Kryſtus y ofiárą był y Kápłanem: ofiárą według ćiáłá/á Kápłanem według Duchá. Tenże *lib.*10.*cap.*20.*de Civit. Dei.* Kryſtus ieſt y Kápłanem/ktory ſam ofiárował/ſam też y ofiárą.

Nie godzi się tu opuśćić Rzymskich pisárzow: ábowiem czásem y w gnoiu náyduie się perłá kosztowna. Thomas de Aquino mowi in cap. 6. Hebr. Dosyć iest ná iedyney Krystusowey ofierze ku zgłádzeniu grzechow wszytkiego rodzáiu ludzkiego / y przywodźi tám one pismá / Isa. 53. 1 Petr. 2. Lombardus lib. 3. Dist. 19. cap. Nunc. Krystus śmierćią swoią / iedyną prawdźiwą ofiárą / cokolwiek było grzechow / zgłádźił. Támże. Dist. 20. Krystus iest Kápłanem / tenże y ofiárą y zapłátą nászego poiednánia / ktory siebie sámego ná ołtarzu krzyżá / nie czártowi / ále Bogu ofiárowáł: zá wszytkie / względem dostáteczności zapłáty: ále zá przeyrzáne tylko względem skutku / ábowiem sámym tylko przeyrzánym zbáwienie spráwił. Toż mowi Gratianus in Can. Semel immolatus. Dist. 2. de Consec. Scotus lib: 4. Sentent. Dist. 15. Zá grzech nie może być dosyć vczyniono / tylko w mocy męki Krystusowey.

cap. Christus

Bellarminus lib. 1. cap. 3. de Missa. Ofiárá krzyżowa / to iest / Krystusowá męká y śmierć / nayprawdźiwsza y nadoskonálsza iest ofiárá / &c. y przywodźi sámże o tym pismá y Augustyná. Tenże lib. 1. cap. 25. de Missa. Ofiárá krzyżowa / wszytkie grzechy / przeszłe / teráźnieysze / y przyszłe / odpuśćiłá. Ponieważ zapłáty dostáłá dostáteczney zá grzechy wszytkiego świátá / y dla tegoż po wykonániu tey ofiáry / y po odpuszczeniu grzechow / nie pozostawa insza podobna zá grzech ofiárá / to iest / ku nábyćiu zapłáty / ku odpuszczeniu grzechow. A to ć iest co pisze Apostoł: Gdźie iest odpuszczenie grzechow / iuż ći niemász ofiáry zá grzech. Tenże lib. 1. cap. 6. de Missa. Ofiárá krzyżowa iest ofiárą ze wszech naydoskonálszą / náwet y nád ofiárę Mszey dáleko zacnieyszą. Tu się sam vłowił / y ná się miotłę przyniosł: czemuż inszych gáni / ktorzy się naydoskonálszey ofiáry vy-

muią / o niedoskonáłą nic nie dbáiąc?

Insze Scribenty Rzymskie opuszczam / ktorzy niech będą sędźiámi miedzy námi prawdę mowiącemi / á chwały Bożey broniącemi / á kośćiołem dźisieyszym Rzymskim / fałsz fortyfikuiącym / y zá sługę á mękę Syná Bożego łżącym y zniewazáiącym / wtrącáiąc iákoś ofiárę nową chlebową / nie pomniąc ná one słowá Izáiaszowe Cap. 66. (według wykłádu Bázyliuszá in Asceticis cap. 29. y Cyrillá in cap. 66. Esai. y Leopolitus) ktory ofiáruie chlebową ofiárę / iáko ten / ktory świnią krew ofiáruie.

X. Doktorowie Krześćiáńscy iż wieczerzą Páńską ofiárą názywáli / nie dla tego iednák / y nie tym vmysłem / áby mieli rozumieć / żeby wieczerza Páńska miáłá być ofiárą istotną / vstáwiczną / powtarzáną / zá grzechy żywych y vmárłych dosyć czyniącą / gniew Boży błagáiącą: boć to oni iedyney ofierze krzyżowey vbłagálney / niepowtarzáney / przywłaszczáli. Ale / Cześćią iż iest pámiątką ofiáry raz ná krzyżu vczynioney Bogu / ku zgłádzeniu grzechow nászych wszytkich przeszłych / teráźnieyszych / przyszłych: co się pokáżuie z Augustyná / ktory mowi lib. 10. Cap. 5. de Civit. Dei. Ofiárá widoma / iest Sákrámentem ofiáry niewidomey / to iest / znákiem świętym. Támże: To co ludźie názywáią ofiárą / iest znákiem prawdźiwey ofiáry. Tenże: Contr: Faustum lib. 20. Cap. 18. Krześćiánie ofiáry oney ná krzyżu vczynioney / pámiątkę obchodzą (nie mowi / onę ofiárę ofiáruią / ále / pámiątkę obchodzą) świętym ofiárowániem á rozdzielániem ćiáłá y krwie Páńskiey. Tenże in Psal. 21. Praef. 2. Abyśćie nie zápomnieli tego / co się raz stáło / tegoś się pámiątká / ná káżdy rok dźieie / ilekroć wielkanoc obchodźimy. Izali tylekroć Krystus bywa zábity? Nie: ále vroczysta pámiątká to

X. Doktorowie Wieczerzą Páńską zwáli Ofiárą.

nam repreſentuie y przed oczy wyſtáwia/ co ſię iuż dawno ſſtáło/ y ták nas vpomina/ iákobyſmy ná Páná ná krzyżu będącego pátrzáli. Tenże *apud Gratianum de Conſecr. Diſt. 2. Can. Cum.* Gdy bywa rozlámywánia ofiárá/ gdy z kielichá krew w vſtá wiernych leią: coż ſię inßego znáczy/ iedno Páńſkiego ćiáłá ofiárowánie/ y krwie iego z boku wylanie? Támże v tegoż Grátianá tenże mowi *Can: Hoc eſt.* Jáko niebieſki chleb/ ktory ieſt ćiáłem Kryſtuſowym/ ſwoim obyczáiem zowie ſię ćiáłem Kryſtuſowym/ gdyż ſámą rzeczą ieſt Sákrámentem ćiáłá Kryſtuſowego/ onego ktore widome/ dotykálne/ śmiertelne/ ná krzyżu było: y zowie ſię ſámym ofiárowániem ćiáłá/ ktore ſię dzieie przez ręce kięże/ męką/ śmierćią/ vkrzyżowániem/ nie wprawdzie ſámey rzeczy/ ále w wyświádczeniu táiemnice. *Gloſſa marginalis* ná słowá Auguſtynowe/ ktore ma y Proſper/ piſząc mowi: Bywa Kryſtus ofiárowány; to ieſt/ ofiárowánie iego ſię repreſentuie/ y dzieie ſię pámiątká męki iego. Tenże *Serm. de verb. Evangelii.* Tę ták wielką Páńſkiey ofiáry táiemnicę/ z iáką mamy pobożnośćią y miłośćią obchodźić/ ſam Pan zálecá mowiąc: Jlekroć to będźiećie czynić/ ná moie wſpominánie czynić będźiećie. Co wykłádáiąc Páweł ś. do Koryntow/ mowi: Jlekroć będźiećie pożywáć chlebá tego/ y kubek Páńſki będźiećie pić/ śmierć Páńſką opowiedáć będźiećie. *Onego tedy chlebá y winá ofiárowánie, śmierći Kryſtuſowey ieſt wſpominánie y opowiádánie,* ktore nie ták słowy/ iáko ſpráwámi táiemnemi bywa czynione/ przez ktore vmysłom náßym droga oná śmierć głębiey y mocniey bywa zálecona. Cobowiem ieſt śmierći Kryſtuſowey wſpominánie/ iedno miłośći iego zálecenie? Dla tegoż idąc ná mękę/ á máiąc z tego świátá przez chwałę zmartwychwſtánia y wniebowſtąpienia iść/ ten oſtátni Sákráment vczniom ſwym podał/ áby pámiątkę ták wielkiey miłośći/ przez ktorą ſámę/ bywamy

zbáwieni/ tym mocniey w ich vmysły mogł wbić. *Ambroſius in Cap. 11. Corinth. 1. Euchariſtia* ieſt lekárſtwo duchowne/ ꝛc. *Hieronymus in cap. 11. Epiſt. 1. ad Corinth.* Pan Kryſtus gdy miał ćierpieć ꝛc. Tych ſententiy pátrz w Tránſubſtántiátiey.

Gregorius de Conſecr. Diſt. 2. Can. Quid ſit. Kryſtus ſam w ſobie nieśmiertelnie żyiąc/ powtore w tey táiemnicy vmiera/ ćiáło iego ná zbáwienie ludu ćierpi. Ná te słowá piſząc *Gratian:* mowi: w tey táiemnicy vmiera y ćierpi/ to ieſt/ śmierć y męká ſię Kryſtuſowá repreſentuie. Opuſzczam Lombárdá: ktory *lib. 4. Diſt. 12.* Doktory o tymże przywodźi/ y ſwoię ſententią dawa/ ktora ieſt położona wyżßey. Toż mowią Greccy Doktorowie. *Chryſoſtomus Homil. 17. in Epiſt. ad Hebr.* To/ co czynimy/ ná przypominánie ſię tego dźieie/ co ſię iuż ſſtáło; bo mowi: To czyńćie ná pámiątkę moię. Nie drugiey ofiáry/ iáko naywyżßy Kápłan/ ále też ſámę ſpráwuiemy/ á ráczey pámiątkę ofiáry czynimy. Tenże: *Hom. 83. in Matth.* Jeſliż Kryſtus nie vmárł/ ktoreyże rzeczy háſłem y znákiem/ tá ofiárá ieſt? Przypátrz ſię iáko Pan pilnie ſię o to ſtárał/ ábyſmy záwße ná to pámiętáli/ iż on zá nas vmárł. Też słowá ma y *Ambroſius,* piſząc *in cap. 10. Hebr.*

Baſilius Serm. de Bapt. Cap. 3. Coż tedy ſą pożyteczne te słowá: Bierzćie/ iedzćie/ ꝛc. Bierzćie/ piyćie/ ꝛc.? Abyſmy iedząc y piiąc/ záwße pámiętáli ná tego/ ktory vmárł zá nas/ y z martwych powſtał. Tenże *in Liturg:* Kryſtus zoſtáwił nam pámiątkę zbáwienney męki ſwoiey/ ktorąſmy przed ſię wźięli według iego náuki. *Euſebius lib. 1. cap. 10. Demonſtr: Evang:* Kryſtus dla zbáwienia wßytkich nas/ dźiwne ofiárowánie ſpráwił/ y zacną ofiárę ofiárował/ dawßy nam też pámiątkę/ ktorą miáſto ofiáry záwße Bogu ofiáruiemy. *Cyrillus Alexandrinus lib. 12. Cap. 58. in Ioh:* Vżywánie Sákrámentu/ ieſt nietákim prawdźiwym wy-

znániem y przypominániem / iż dla nas / y zá nas Pan v-márł/zmartwychpowstał / y dla tegoż Boskim błogosłá-wieństwem nas nápełnia.

Theodoretus in cap.8. Epist: ad Hebr. Jesli Kápłáństwo stározakonne koniec wźięło / y Kápłan wedle porządku Melchisedeká ofiárował ofiárę/y vczynił áby inße ofiáry nie były potrzebne/ czemuż kápłani nowego Testámentu táiemną służbę ábo ofiárę spráwuią? Odpowiádam: iż iásna rzecz iest náuczonym w Boskich rzeczách / że my nie inßą ofiárę ofiárujemy / ále oney iedyney y zbáwienney/ pámiątkę czynimy/bo nam to sam Pan roskazał/mowiąc/ To czyńćie ná moie wspominánie: ábysmy przez tych figur przypátrowánie / y ná one męki/ ktore zá nas są podięte/ wspominálі: á przećiwko dobrodźieiowi wdźięczność zá-chowawßy/przyßłych dobr wźięćia oczekywáli. *Theophy-lactus in cap.10. Hebr.* Izaż y my sámi bez krwie ofiáruie-my? tákći iest w prawdźie/ále w ten czás śmierć Krystu-sowę przypominamy/ ábowiem tegoż záwße ofiáruiemy/ ábo ráczey ofiáry oney pámiątkę spráwuiemy/nie ináczey iedno iákoby w ten czás był ofiárowány.

Druga. Wieczerzą Páńską názywáli ofiárą/ iż ná niey bywa rozdawány Sákráment ćiáłá y krwie Páńskiey lu-dowi ku vżywániu/ktore rozdawánie(ácz nie właśnie)ná-zywáli ofiárowániem. *Cyprianus Serm. de Lapsis Cap. 20.* A gdy się obchody święte dokończyły / á kielich Dyákon ofiárowáć obecnym począł/przyßedł też czás inßym bráć/ tedy pánienká/etc.

Augustinus Epist.23. W Sákrámenćie nie tylko ná káżde święto wielkonocne/ále ná káżdy dźień ludowi bywa ofiá-rowány Krystus/dokłáda *Epi:59.* ku rozdawániu/y iedze-niu. *Ambro: in 1. Tim. 3.* Ná káżdy tydźień ofiárowáć po-trzebá: iesliż nie co dźień przychodniom / á obywátelom dwákroć w tegodniu.

Iacobus Schœpperus Concione de S. Nicolao. Gdy Doktorowie mowią/że Krystus sam/ábo iego ćiá-ło y krew w tym świętym nabożeństwie bywáią ofiárowáne/przez one słowá rozumieią/że tám Kry-stus bywa opowiedány / y nam ćiáło iego y krew ná pokarm y ná napoy bywa rozdawáne/etc.

Trzećia. Dla iáłmużn od ludu znoßonych/ktore y pismo ś. ofiárámi zowie/z ktorych cząstkę ná Sá- Heb. 13. 16.
kráment brano / á część ná vbogie obrácano. Co Phil. 4.
się wyżßey z Doktorow y z Canonu wywiodło. 18.

Czwarta y ostáteczna / dla ofiar duchownych/ ktore przy tym vżywániu świętym były Pánu Bo- Psal: 50. 14.
gu ofiárowáne / iáko Modlitwy / Dźiękczynienia Rom: 12
zá dobrodźieystwá / y ofiárowánie Bogu sámych 1.
śiebie/co wßytko iáko pismo ś. ták y Doktorowie/ Heb: 13.
zwáli ofiárą chwały/ábo ofiárą nie krwáwą. 15.

Eusebius lib. de Demonstrat. 1. cap. 6. & 10. Wspo-mniawßy ofiárę nie krwáwą/mowi: Wzniećiliś-my mu ołtarz nie krwáwych y rozumnych ofiár/ według nowych táiemnic/y wykłáda támże sáme-go śiebie/co to są ofiáry nie krwáwe. Ofiáruiemy y obiáty czynimy / częśćią czyniąc pámiątkę wiel-kiey oney ofiáry w obchodzeniu Sákrámentow od Páná vstáwionych / z dźiękowániem Pánu Bogu zá zbáwienie náße/przez pieśni nabożne/y prośby święte. Częśćią też wßyscy się zupełnie onemu na-wyżßemu Kápłanowi poświęcáiąc / y słowu się iego ćiáłem y dußą oddawáiąc.

Clemens lib. 6. cap. 23. Instit. Krystus przyßedßy ná świát/ofiárę inßym sposobem odmienił. Abo-wiem ná mieysce ofiar bydlęcych / rozumną/ táie-mną / y nie krwáwą ofiárę postánowił / ktorą ná pámiątkę śmierći Krystusowey/ przez znáki ćiáłá

y krwie iego odpráwuiemy.

Lithurgia Baſilij. Przyimi nas przyſtępuiące do ołtarzá twego/ według wielkiego miłośierdźia twego / ábyśmy godni byli ofiárowáć ofiárę nie krwáwą/ꝛc. y támże záraz vkázuie ktora to ieſt ofiárá nie krwáwa/ mowiąc: Ofiáruiemyć ofiárę chwały.

Lithurgia Chryſoſt. Ofiáruiemy tobie tę rozumną y niepokaláną ſłużbę: wzywamy/ y prośimy/ y przed tobą vpadamy. Wypuść Duchá twego świętego ná nas / y ná te położone dáry.

Iuſtinus Apolog. 2. Przełożony (przy ſpráwie wieczerzy Páńſkiey) chwałę y dźiękczynienie Oycu wßytkich rzeczy/ przez imię Syná y Duchá ś. ofiáruie. Tenże *in Dialog. cum Triph.* Jezus Kryſtus podał Ofiáry/ to ieſt/ Eucháriſtią/ Dźiękczynienie chlebá y winá. A modlitwy y dźiękczynienia / gdy bywáią przez ludźi godne / ſámy zá doſkonáłe y Bogu wdźięczne ſą miáne: bo tylko te ſámy ofiáry Krześćiánie wźięli/ áby przy ſuchym y mokrym pokármie przypominali to ſobie/ co im vczynił Bog/ y co zá nie ćierpiał Syn Boży.

Baſilius in cap. 1. *Iſai:* Odrzućiwßy Pan Bog ták wiele ofiar zakonnych/ iedney ofiáry chce / á zwłaßczá/ áby ſię káżdy iednał z Bogiem/ y ofiárował Bogu/ śiebie ſámego/ ſtáwiąc Bogu ná ofiárę żywą/ Bogu ſię podobáiącą/ przez rozumną ſłużbę ofiáruiąc Bogu ofiárę chwały.

Cyrillus in Epiſt. cont. Neſtor. Opowiedáiąc śmierć iednorodzonego Syná Bożego według ćiáłá/ y wyznawáiąc zmartwychſtánie y w niebowſtąpienie / nie krwáwą/ w kośćielech ſpráwuiemy ſłużbę ofiáry / y przyſtępuiemy do táiemnego błogosłáwieńſtwá/ y bywamy poświęceni/ y ſtawamy ſię vczeſtnikámi ćiáłá świętego / y drogiey krwie wßytkich nas zbáwićielá. Tenże: *Cont. Iulianum lib.* 10. My opuśćiwßy grubą ſłużbę Żydowſką/ mamy roſká-

zánie/ ábyśmy ſubtelną/ duchowną ofiárę ſpráwowáli. A ták ofiáruiemy Bogu ku woniey wdźięczney/ wßelákie cnoty/ wiárę/ nádźieię/ miłość/ posłußeńſtwo y chwałę.

Auguſtinus in Pſal. 94. 130. My ieſteśmy kośćiołem Bożym/ ołtarzem Bożym dußá nász á ieſt / ofiárą Bożą coż ieſt ? Tym ſpoſobem to odpráwuiemy: kłádźiemy ná ołtarz ofiárę kiedy Bogá chwalimy. Abowiem vczy nas Dawid mowiąc/ Ofiárá chwały vczći mię. A ieſliż potrzebuieß Kápłaná/ ná niebioſách ieſt/ y tám ſię zá tobą przyczynia/ ktory zá ćię ná ziemi vmárł. Toż mowi *Origenes lib.* 8. *cont. Celſum.* y *Nazianzenus Orat. cuius exordium, Deſiderabam.* Tenże Auguſtyn *lib. cont. Iud. Cap.* 9. Rękomá nie ofiáruiemy ćiáłá/ (w łeb Mßey) ále zupełnym ſercem y vſty ofiáruiemy chwałę / według onego co w Pſálmie powiedźiano / Ofiáruy Bogu chwałę. Opußczam *Conciliũ Conſtantinop.* 6 ktore *Can.* 28. zowie rozdawánie y ſpołeczne vżywánie Sákrámentu niekrwáwą (to ieſt duchowną) ofiárą. Nie ſłußnie tedy do ſwey Mßey Rzymiánie náćiągáią tego názwiſká *Incruentum Sacrificium*, to ieſt/ niekrwáwa ofiárá/ ktorym názwiſkiem iáko ſię wyżßey pokázáło/ nie Mßą priwatną ſámego Xiędzá / ále ſpolne vżywánie wieczerzy Páńſkiey w zgromádzeniu/ Doktorowie ozdobić chćieli. Bo ieſliż Mßa ieſt *Incruentum Sacrificium*, niekrwáwą ofiárą / tedyć nie ieſt vbłágálną zá grzechy ofiárą/ y grzechow (iáko ſię wyżßey dotknęło) gládźić nie może: y fałß ieſt co mowią / iż nie wino/ ále Krew ofiáruią/ (we krwi niekrwáwa ofiárá.) Jeden błąd ſtánowiąc/ drugi ſámiż wálą: iednego vchodząc/ w drugi wpádáią. Nie dźiw/

puśćili śię słowá Bożego.

XI. Wykład mieysc Pismá ś°. ktoremi Rzymiánie Mszey dowieść vśiłuią.

Niemász tákowego błędu żadnego / ktoregoby szátan bárwą słowá Bożego nie miał vbárwić. Opuśćiwszy wiele błędow / Mszą zdobią Rzymiánie / (bo v nich pismo woskowy nosek / da śię im náćiągnąć przedtemi ktorym go czytáć zákázuią) Figurámi / Proroctwy / y świádectwy: ále prozno.

Censur: Coloniens: fol. 7. Canisi⁹ in Cate: fol. 44.

1. Przywodzą ono mieysce / gdźie mowi Dawid: Psal. 110. *Tu es Sacerdos in æternum, secundùm ordinem Melchisedec.* Ty iesteś Kápłanem ná wieki / według porządku Melchisedekowego. Z ktorego ták Mszey dowodzą: Poniewasz Krystus iest Kápłanem według porządku Melchisedekowego; á Melchisedek nic nie ofiárował Bogu iedno chleb y wino: tedyć y Krystus pod osobą chlebá y winá / wypełniáiąc Kápłáństwo Melchisedekowe / ná ostátniey wieczerzy ćiáło swoie niekrwáwie ofiárował / y ná potym ofiárowáć Apostołom kazał. Co y czynią ich namiestnikowie. Ná co śię ták odpowiáda.

I. Pismo ś. nie mowi / áby miał Melchisedek chleb y wino ofiárowáć / ále mowi / że *protulit*, nie *obtulit*; wyniosł / nie ofiárował / słowá są Duchá ś. Gene. 14. Melchisedek Krol Salem wyniozszy chleb y wino / etc. nie mowi ofiárowawszy. Ták czyta *Cyprianus Serm. de Cœna.* y *Epist.* 63. *Augustinus lib.* 1. *Cap.* 20. *con adv. legis.* *Pagninus.* *Vulgata.* A Chryzostom Homil. 36. *in Gene.* czyta *attulit*, przyniosł. Bellármin też y to przyznawa / że wszyscy máią *pro ferens, lib.* 1. *cap.* 6. *de Mis.* Iż tedy Melchisedek nie ofiárował chlebá y winá: tedyć Krystus tey figury

VVyniosł, nie ofiárował.

ofiárą niekrwáwą pod osobą chlebá y winá nie wypełniał / áni śię ták ofiárował.

II. Wyniosł chleb y wino Melchisedek. Komuż? Acz pismo iáśnie nie wspomina / iednák / iáko z okoliczności textu ták y z Doktorow to śię pokázuie / że nie Bogu ofiárowáć / ále Abráhámowi y sługom iego / áby śię pośilili z pracey po porażce nieprzyiaćielskiey. *Flavius Iosephus* dawny Historyk ták pisze *lib.* 1. *Antiqu. Cap.* 18. Dał Melchisedek woysku Abráhámowemu wielki dostátek rzeczy potrzebnych / dawszy mu státią ábo poczte. *Tertullianus lib. cont. Iudæos: Cap.* 2. Melchisedek Abráhámowi z woyny śię wracáiącemu / chleb y wino ofiárował. *Ambrosius lib:* 4. *cap:* 3. *de Sacram:* Z zwyćięstwem śię wráca Abráhám / zábiega mu Melchisedek Kápłan / y ofiárował mu chleb y wino. *August: Quæst:* 109. *ex utroq; mixt:* Melchisedek Kápłan Bogá nawyższego / Abráhámowi z porażki Krolow wracáiącemu śię / wyniosł chleb y wino / y ofiárował mu / y błogosłáwił go. *Epiphanius Hæresi:* 55. Melchisedek sámemu Abráhámowi ofiárował chleb y wino. Támże: Zábiegł mu drogę / y położył przed Abráhámá chleb y wino. *Chrisostom: Homil:* 36. *in Genesin:* Gdy Melchisedek Krol Salem chleb y wino przyniosł / od niego Abráhám rzeczy dáne przyiął. *Basilius in Psal:* 109. Melchisedek Abráhámowi chleb y wino przyniosł. *Lombarbardus lib:* 4. *Dist:* 8. *Cap: post.* Melchisedek chleb y wino Abráhámowi ofiárował. *Leopolita* w swey Bibliey *in margin:* mowi: Melchisedek Kápłan zwyćiężcy Abráhámowi ofiáruie dáry. Toż twierdzą y Rábinowie Zydowscy / ktorych wykład y rozumienie przywodźi Ambroży *in cap.* 7. *Hebr.* pi-

Abráhámowi, nie Bogu.

ßąc / á námniey go nie gáni: Twierdzą Zydowie/ (mowi *Ambrosius*) iż Melchisedek był Sem pierworodny syn Noego. Nie iest to rzecz nowa / iesliże Melchisedek zwyćięzcy Abráhámowi drogę záßedł / y ná pośilenie iáko sámego Abráhámá ták też iego Zołnierzow/chleb y wino wyniosł/&c. Prawdźiwećto iest rozumienie/y wykład tych mężow/ iż Melchisedek Abráhámowi wyniosł chleb y wino: nie iżeby tego potrzebowáć miał Abráhám/ máiąc z sobą z łupu wßytkiego dosyć/ ále to vczynił Melchisedek/chęć swą/wdźięczność y ludzkość okázuiąc przećiwko Abráhámowi. Ktory obłok świádkow widząc Bellármin/powiedźieć muśiał: Nie przymy tego / iż chleb y wino dány był ku pokármowi Abráhámowi y towárzyßom iego / ále mowimy/iż był pierwey ofiárowány Bogu.&c. Zápomniał co był wprzod nápisał/*lib*: 4. *cap*:24. *de Eucharist*: Nie iest rzecz wiádoma/ieslız Melchisedek chleb y wino ku pokármu dał Abráhámowi/ czyli go tylko Bogu ofiárował/&c. Alec się mogł spráwić z Doktorow/ ktorzy mowią/iż Melchisedek to co wyniosł/ Abráhámowi ofiárował / nie Bogu. Poniewaz tedy Melchisedek Abráhámowi wyniosł chleb y wino / nie Bogu ná ofiárę / tedyć według rozumienia Rzymskiego Krystus pan nie krwáwie ofiárował się/nie Bogu Oycu / ále vczniom/wypełniáiąc figurę Melchisedekowę.

Bellar. Lib.1. cap:9. de Missa

III. Vulgatá w tym błądźi/iż te słowá kłádźie/ *Erat Enim sacerdos dei altißimi*: Abowiem był Káplanem Bogá nawyżßego: á ma być po peryodźie. *Et erat sacerdos dei altißimi, & benedixit ei*. A był Káplanem Bogá nawyżßego/y błogosłáwił mu. Ták czyta *Cyprianus Epistol*. 63. ták y *Epiphanius*

Vulgatá błądźi.

Hæres:55. ktorych te słowá są/Y był Káplanem nawyżßego ná on czás ktory błogosłáwił Abráhámowi. Ták czyta y *Pagninus*. Text też Zydowski nie ma tego słowá *Enim*, *Abowiem*, sámże Bellármin *lib*: 1. *cap*: 6. *de Mißa* zeznawa. A ták te słowá/Y był Káplanem Bogá nawyżßego / należą y ściągáią się nie do chlebá wyniesionego / ále do błogosłáwienia: to iest/wyniosł chleb y wino Melchisedek iáko Krol; błogosłáwił Abráhámowi błogosłáwieństwē káplánskim/y od niē wziął dźieśięćinę/ iáko Káplan. Co się obiáśnia z Páwłá ś./ ktory Kápláństwo Melchisedekowe nie do wyniesienia chlebá/ále do błogosłáwienia Abráhámowi referuie/*Heb*:7.1.6. vkázuiąc Melchisedekowę zacność w tym/iż mnieyße od więtßego bywa błogosłáwione/*Heb*:7.7. *Chrysostomus* zgadzáiąc się z Páwłem ś. mowi/*Orat*: 4. *adver*: *Iudæ*: Melchisedek dáleko zacnieyßy był nád Abráhámá. Naprzod/iż mu dał dźieśięćiny/ bo lud pospolity Káplanom dźieśięćinę dawał. Druga / iż błogosłáwieństwo od niego wziął: Abowiem ludźie świeccy od Káplánow błogosłáwieństwo biorą. Tegoż rozumienia iest y *Turrianus Tract*: 2. *cap*: 15. Iezuitá.

IV. Pismo ś. zowie P. Krystusá Káplanem/ wedle porządku Melchisedekowego. nie dla tego iż wyniosł chleb y wino Melchisedek: bo toż czynili Káplani porządku Aaronowego/ *Exod*:29. *Num*: 28. czym nie byłby Krystus áni Melchisedek rożny od nich / á on z nimi nie miał nic spolnego w ofiárowániu. Páweł też ś. wykłádáiąc ono Kápláństwo Melchisedekowe/á vkázuiąc/iż się w Krystuśie wypełniło / nie wspomina ofiáry chlebá y wi-

Dla czego iest Kristus Pan Káplanem wedle porządku Melchised:

Chriso. & Teoph Pręfat: in Epist: Hebr.

ná / czegoby był nie opuśćił áni zámilczał piſząc do Zydow wiernych/y okrzczonych/świádczą Chryzostom y *Theophilactus*, gdyby porządek tego Kápłáńſtwá w ofierze chlebá y winá należał. Wypiſał im rzeczy trudnieyſze/o oſobie y vrzędźie páná Kryſtuſowym / tey łácnieyſzey o ofierze pod oſobą chlebá y winá/ nie zániechałby był / ieſliby to było należáło do rożnice między Kápłáńſtwem Aaronowym á Melchiſedekowym.

Heb:7. 2,3.

Lecz dla tego Kryſtus Pan ieſt Kápłanem według porządku Melchiſedekowego / iáko Páweł ś. vkázuie. Naprzod: Jáko Melchiſedek był Krolem pokoiu y ſpráwiedliwośći y Kápłanem záraz w Figurze : ták y Pan Kryſtus ieſt tymże co Melchiſedek w prawdźie. Druga : Jáko Melchiſedek był bez oycá bez mátki: (to ieſt/z oſobliwey woley Bożey/áby był figurą Kryſtuſá/iego Geneálogiey Duch ś. zámilczał)ták Pan Kryſtus ieſt bez oycá względem człowieczeńſtwá/bez mátki względem Boſtwá. Trzećia : Jáko Melchiſedek był bez początku dni y dokończenia żywotá:(tego też dla teyże przyczyny Duch ś. zámilczał) ták y Pan Kryſtus był bez początku dni y dokończenia / w ſámey prawdźie od wieczności ná wiek wiekow trwáiąc. Czwarta: Jáko Melchiſedek był Kápłanem w ſwym vrzędźie/y przodká y namieſtniká nie máiącym: (bo piſmo dla figury/ komu on/ á kto iemu ſuccedował w vrzędźie/zámilczáło)ták y pan Kryſtus ieſt ſam Kápłanem wiecznym(w pleſz Rzymſkim Kápłáńcom)namieſtniká nie máiącym. Piąta: Jáko Melchiſedek błogosłáwił Abráhámowi Kápłáńſkim błogosłáwieńſtwem:ták y pan Kryſtus nam błogosłáwi iáko Kápłan iedyny y wie-

czny / zdiąwſzy z nas ono wieczne przeklęctwo / w tych rzeczách/y według tego porządku Apoſtoł vkázuie Kryſtuſá páná być Kápłanem według porządku Melchiſedekowego : to ieſt miánowićie/z ſtrony wiecznośći y zacnośći Kápłáńſtwá / nie z ſtrony ofiáry chlebá y winá/iáko Xięża przećiwko Apoſtołowi twierdźić śmieią. Z Apoſtołem/*Chryſoſtomus*, *Theophylactus*, *in cap*:7. *Hebr*: piſząc/y *Epiphanius Hæreſ*:55. *Baſil. in Pſal*.100. y inſzy w wykłádźie porządku Kápłáńſtwá Melchiſedekowego zgadzáią ſię toż rozumieiąc.

V. Doktorowie niektorzy puśćiwſzy ſię słow y compárácyi Apoſtolſkich/rozumieli/iż gdy Melchiſedek chleb y wino wynioſł/figurował ćiáło y krew Páńſką: ále iednák kiedy/y iáko/tę figurę pan Kryſtus wypełnił/ rożnie vkázuią. A naprzod twierdzą/iż onę figurę Pan wypełnił/ſámego śiebie ofiáruiąc ná krzyżu krwáwie. O czym Cypryan Doktor ták nápiſał/*Epiſt*. 63. Ktoż ieſt właśniey Kápłanem Bogá nawyżſzego / iáko pan náſz Jezus Kryſtus / ktory ofiárę Bogu Oycu ofiárował: á ofiárował też ſámę/ktorą Melchiſedek ofiárował był/to ieſt chleb y wino:to ieſt ſwoie ćiáło y krew/ etc. To ieſt:co Melchiſedek ofiárował w figurze/to Kryſtus Pan ná krzyżu w prawdźie. Tákże *Ambroſ*: o tym mowi : *in cap*: 5. *Hebr*: Kápłanem názwan ieſt Kryſtus / ktory raz ſię ofiárował ná ofiárę Bogu/(w brew częſtey nie krwáwey ofierze) iáko Raz o Melchiſedeku czytamy w piśmie ś. y o iego Kápłáńſtwie/ etc. Coby źle mowił Ambroży/ gdyby ſię y ná wieczerzy ś. nie krwáwie/y ná krzyżu krwáwie Bogu ofiárował. A ták te słowá tych Doktorow błąd Rzymſki burzą / ktorzy śmieią

Rozumienie Doktorow o Wynieſionym chlebie Melchiſedeká

twierdzić/iż się dwá rázy Pan Krystus ofiárował Bogu: Raz ná wieczerzy pod osobą chlebá niekrwáwie / á drugi raz ná krzyżu krwáwie: á ći Doktorowie powiedáią / że Raz/zgadzáiąc się w tym z Páwłem ś. ktory mowi Heb:9. 28. Raz iest ofiárowány Krystus: y twierdzą / że nie ná wieczerzy/ále ná krzyżu tę figurę wypełnił. bo iesliby rozumieli/że się dwá rázy ofiárował Pan / zadawáliby / co o nich nie godźi się rozumieć/ Páwłowi ś. kłamstwo/ ktory pisze/ iż Pan się raz ofiárował/ co y sámi twierdzą/że raz/ á pewnie ná krzyżu/nie ná oney wieczerzy ś. rozumieli. Po drugie: Doktorowie ieszcze vkázuią/iż one figurę Pan wypełnił ná Wieczerzy / wszák oż nie w iákim niekrwáwie ofiárowániu chlebá y winá/ábo śiebie sámego pod przypadkámi chlebá y winá Bogu/iáko mniemáią przećiwnicy: ále w rozdawániu chlebá y winá vczniom / y nam w osobie ich. Jáko Clemens Alexandr: lib:4. Stromat: Melchisedek Krol Salem/kápłan Bogá nawyższego/wino y chleb poświęcony dał/ (nie mowi ofiárował/ku żywnośći/(nie ku ofiárowániu) w figurze sákrámentu. Toż mowi Hieron Ep: ad Marcell: Et in cap:26. Mat: Euseb: lib:5. Demōst: Evā: cap:3. Cyprianus serm: de cœna Dni. Ambr: lib:5. c:1. de Sacr: Wiemy to/iż tych Sákrámentow figurá/zá czásow Abráhámowych vprzedźiłá/ kiedy Melchisedek ofiárę ofiárował. Tenże mowi in cap:5. Heb. One ofiáry bydlęce vstáły/ ktore według porządku Aarońskie° były/ nie wedle Melchisedekowego/ále to trwa postánowienie/ktore po wszytkim świećie w rozdawániu sákrámentu bywa obchodzone. Chrisost: in Psal:22. mowi: Pan záwsze ná podobieństwo ćiáłá y krwie swey / chleb y wino/ według porządku Melchisedekowego/nam vkázuie. Po trzećie: Doktorowie ofiárowánie Melchisedekowe wykłádáli o chlebie sákrámentálnym/ ktory ludowi ku iedzeniu rozdawáli/y ktory názywáli ofiárą dźiękczynienia/ á nie o ćiele istotnym/áni

o ofierze vbłagálney. Augustinus lib:17. cap:17. de Civ: Dei nápisał: Wszędźie ofiárowáno bywa pod kápłanem Krystusem/co wyniosł Melchisedek/kiedy błogosłáwił Abráhámowi. Tenże lib:1. ca:20. cont: adv: legis: Wiedzą ći/ktorzy czytáią co wyniosł Melchisedek / kiedy błogosłáwił Abráhámowi/y iuż są vczestniki tego/ widzą/iż táka ofiárá po wszytkim świećie teraz bywa spráwowána. y vkázuie/co to zá ofiárá, lib: de fide ad Petrū, ca:19. Ofiáry chlebá y winá/w wierze y w miłośći/Kośćioł powszechny po wszytkim świećie ofiárowáć nie przestawa. Komuż: Ludziom: Abowiem ták ná inszym mieyscu mowi: W sákrámenćie/nie tylko ná káżde święto/&c. Toż mowi y Ambro: Ná káżdy tydźień/&c. A Cypr: pisze/ A gdy się obchody/&c. ut sup: Ci tedy Doktorowie twierdzą/iż on chleb y wino/ figurował sákráment wieczerzy Pańskiey/ ktorego wierni vżywáią/ przy nim Bogu modlitwy y dźiękczynienia ofiáruiąc: nie ofiárę istotną/pod przypadkámi chlebá y winá zá żywe y vmárłe. Kte°/ Doktorowie wynieśienia chlebá y winá/w tym vkázowáli wypełnienie w Krystuśie/iż iáko Melchisedek wyniosł chleb y wino Abráhámowi/y ie° towárzystwu/ku posileniu: ták P. Krystus wiernym swoim dawa ćiáło y krew mocą Bostwá swe° duchownie/ku posileniu duszne°/ czego iest znákiem widomy sákráment. Jákożkolwiek: poniewaz Rzymiánie trzymáć się chcą Doktorow / ktorzy w onym wynieśionym chlebie y winie od Melchisedeká/figurę nieiáką (dla zálecenia wieczerey P.) vkázuią/niechayże powiedzą/ tá figurá/czyli iest od Páná wypełniona/bądź ná Wieczerzy/bądź ná krzyżu/czyli nie: Jesliż iest wypełniona/vpada ofiárá mszey: bo niepotrzebá áby tę figurę vstáwicznie wypełniał/ktora raz wypełniona iest. iesliż nie wypełnił/toć się one słowá nie zostoią/ consummatū est. Jż tedy wszytki figury przez krwáwą Krystusá P. ofiárę są wypełnione: tedyć chleb y wino/figurą

ofiáry będąc/ są oddalone. Do tº: Iż Rzymiánie trzymáią
się niektorych Doktorow/ ktorzy wyniesienie chlebá y wi-
ná/ ofiárowániem názywáią/ niechayże powiedzą/ támtá
ofiárá Melchised: iáka byłá/ czy vbłagálna/ czyli dziękczy
niąca: nie byłá vbłágálna/ ále dziękczyniąca Bogu zá zw
ycięstwo: co się obiáśnić może z słow Melchised: ktory mo
wi/ Błogosłáwiony Bog naywyższy/ ktory podał nieprzy
iacioły twoie w ręke twą, Gen: 14. 20. zá tym tedy idzie/ iż
Msza/ áby respondowáłá figurze swey/ muśi być tylko o-
fiárą dziękczyniącą/ nie vbłagálną zá żywe y vmárłe.

VI. Mogliby Rzymiánie figury Melchised: do Mszey
swey nie náćiągáć/ bo się z sobą nie zgodzą. Iáko iest prze
ćiwny ogień wodźie/ ták figurá Melchisedek: Mszey. Ná-
przod: Melchisedek chleb y wino wyniosł/ ábo choć we-
dług nich ofiárował: á oni nie chleb/ ále ćiáło y krew ofiá-
ruią. Nie vważáiąc tego co mowi Augustyn/ iż chleb y wi-
no/ nie ćiáło áni krew/ przykłádem Melchisede: Kośćioł
ma ofiárowáć: nie pomniąc też y ná Rábiny żydowskie (z
ktorych śmieći/ tá figurá chlebá y winá/ wźięta iest) ktore
przywodźi Bell: l: 1. c: 6. de Miß: ktorzy powiedáią/ iż zá Me
syaszá miano ofiárowáć (ludźiom) chleb y wino/ nie ćiáło
áni krew istotną. Słowá ich są: Zá czásu Mesyaszowego
wszytkie ofiáry vstáną/ ále ofiárá chlebá y winá nie vstá-
nie. Ná ktore pátrząc Eucherius, mowi/ lib: 2. c: 18. in Gene:
Ofiárę chlebá y winá/ to iest/ ćiáłá y krwie iego Sákrá-
ment/ ná ofiárę ofiáruimy. Druga: Melchisedek wino wy-
niosł/ ábo iáko oni mowią/ ofiárował: á oni wino z wodą
rostworzone ofiáruią/ nie pátrząc ná to/ iż się nie zgodźi z
figurą Melchised. Trzecia: Melchisedek/ iáko mowi Bell:
l: 1. c: 6. de Miß: ofiárowawszy on chleb y wino wprzod Bo-
gu/ dał ono Abrahámowi y sługom ieᵒ/ ku pokármu y na-
poiowi: á oni sámi poświęćiwszy/ ofiárowawszy/ zjedzą/ á
ludźie z ębśimi dzwonią/ ná nich pátrząc. Czwarta: Mel-

chisedek ofiárował pod dwiemá osobámi: A oni
mowią/ iáko Grodzicki Iezuitá/ Biel/ y inszy/ iż
dwie osobie nie należą do Mszey. Msza tedy ich z
oną figurą zgodźić się nie może/ á zá tym oná figu-
rá Mszey nie figurowáłá.

2. Przywodzą słowá/ ktore mowił Pan Bog
przez Máláchiaszá cap. 1. Ná káżdym mieyscu ofiá-
ruią imieniowi memu ofiárę czystą/ y one o Mszey
swoiey wykłádáią. Alec záprawdę słowá te o ich
Mszey nie mogą się rozumieć/ bo tu wspomina o-
fiárę czystą/ ktorą Msza być nie może. Abowiem
wszelka ofiárá/ ktora nie ma po sobie świádectw
pismá świętego/ obrzydliwośćią iest przed Bo-
giem. Msza nie ma Pismá ś. po sobie/ bo iest wy-
mysłem ludzkim: Tedyć Msza nie iest czystą ofiá-
rą/ lecz obrzydliwośćią przed Bogiem. Do tego:
Minhá/ ktorą wspomina Máláchiasz/ iest ofiárá
chlebowa/ ábo rzecz duszę w sobie nie máiąca. Iż
Msza/ (według wykłádu Rzymian) iest Minhą:
Tedyć iest ofiárą chlebową/ ábo rzeczy nie żywych:
zá czym vpada ich Tránsubstántiátia/ y prawdźi-
wego ábo cáłego Krystusá pod przypadkámi chle
bá y winá ofiárowánie. K temu: Tá ofiárá czysta/
ma być po wszytkim świećie/ ná káżdym mieyscu
ofiárowána/ y káżdego czásu. Msza nie po wszyt-
kim świećie/ iedno gdźie Papieżowi pochlebuią/
nie ná káżdym mieyscu/ tylko ná święconym/ nie
káżdego czásu/ tylko przed południem náczczo/ by-
wa spráwowána. Zá tym idźie/ żeć Msza nie iest
ofiárą czystą. Nád to: Gdyby Msza byłá ofiárą
od Máláchiaszá przepowiedźiáną/ według Pro-
roctwá/ spráwowáliby ią byli Apostołowie/ y po
nich Doktorowie Krześćiáńscy. Lecz iż żaden A-

Grodzicki w kazániu o iedney osobie.

Biel. apud Bellar. li. 4. cap. 24. de Sacr. Euchariftia.

II. Msza nie iest ofiárą oną czysta Máláchiaszową.

poſtoł iey nie ſpráwował / nawet o ofiárách / ná
wielu mieyſcách piſząc / namnieyßey wzmiánki o-
ney nie czynią/tákżey Doktorowie krześćiáńſcy: Zá
czym idźie / żeć Mßa nie ieſt ofiárą od Málachia-
ßá przepowiedźiáną. Ná oſtátek/po iedyney ofie-
rze Kryſtuſá Páná/ ſáme duchowne wewnętrzne
ofiáry/ſą czyſte y przyiemne ofiáry przed Bogiem/
iáko ſię wnet pokaże. Lecz Mßa nie ieſt ducho-
wną/ dźiękczyniącą/ ále powierzchną/ iſtotną/ v-
błagálną (według náuki Rzymian)ofiárą: Tedyć
Mßa nie ieſt czyſtą y przed Bogiem przyiemną o-
fiárą.

Ofiárá Duchowna Máláchiaßowá. Mowi tu tedy Pan Bog o ofierze duchowney/
ktorą mieli ofiárowáć y Pogáni náwroceni : iáko
ieſt/ chwalenie páná Bogá/ wzywánie imienia ie-
go / dźiękczynienie z ſercá vprzeymego Pánu / zá
święte iego dobrodźieyſtwá. Ktore ofiáry czyſte y
pánu Bogu przyiemne ſą / nie względem nas ludźi
nieczyſtych y grzeßnych: ále częśćią względem au-
torá ich Bogá / ktory iáko ie ſam ku chwale ſwey
poſtánowił / ták ie w nas przez Duchá świętego
ſpráwowáć raczy / my z śiebie ſámi onychbychmy
ſpráwowáć nie mogli: bo wßelka rzecz/ ktora ieſt
2.Cor. 3.5. od Bogá naświętßego ku chwale iego poſtáno-
wiona/iż ieſt ſpráwą Duchá świętego/ſámá przez
ſię czyſtą y świętą być muśi. Częśćią też wzglę-
dem Káplaná náßego Kryſtuſá Páná/przez kto-
rego bywáią ofiárowáne/ ktory y nas krwią ſwo-
ią przez Duchá świętego czyſtymi czyni/ iáko mo-
wi Páwel ś. Epheſ.5.25. Y dla niego ofiárá chwa-
ły/przezeń Bogu ofiárowána/ieſt czyſtą y przyie-
mną Pánu Bogu. Co vważáiąc *Irrenæus* Doktor
lib: 4. *cap*: 34. mowi: Ofiárá Kośćiołá Bożego/

ktorą Bog kazał po wßytkim świećie ofiárowáć/
zá czyſtą ofiárę poczytána ieſt v Bogá/y ieſt iemu
przyiemna. Tęć ofiárę Duchowną názywa Duch
ś. Minhá / słowem Zydowſkim/ ktore słowo zná-
czyło pewny rodzay ofiar niekrwáwych / iáko był
obyczay Duchá ś. ktory przez Proroki pod názwi-
ſki y figurámi ſtározakonnymi / wiele rzeczy Du-
chownych nowozakonnych opiſowáć zwykł. czyta-
my v tegoż Máláchiaßá *cap*.3. Wyczyśći ſyny Le-
wi/ á przepláwi ie by złoto y iáko śrebro / á będą
Pánu ofiárowáć ofiáry wſpráwiedliwośći. Gdźie
Prorok áccommoduiąc ſię nazwiſkom y figurom
ſtározakonnym / iáko przez Lewity rozumie lud
Krześćiáńſki / Káplánſtwo Krolewſkie / ták też
przez ofiáry / rozumie Duchowną chwałę Bożą/
ktorą wßytek lud Krześćiáńſki/krwią ſyná Boże-
go oczyśćiony/Bogu ofiáruie. Iż Máláchiaß ca:1.
mowi o tákich ofiárách / pokázuie ſię z piſmá ś°.
Dawid w Pſálmie 140 mowi / vżywáiąc tychże
słow ktorych Máláchiaß: Niech ſię ma k tobie mo- y 2.
dlitwá moiá / iáko kádzenie przed oblicznośćią
twoią : podnoßenie rąk moich / iáko ofiárá wie-
czorna. Słowá te zgadzáią ſię z Máláchiaßowy-
mi: bo text Zydowſki y Grecki te słowá ma : *Incen-*
ſum offertur nomini meo, & ſacrificium mundum: Ká
dzenie ofiáruie ſię imieniowi memu / y ofiárá czy-
ſta. Anoż ſyn Boży mowi *Ioh*.4. Przyidźie godźi- y 27.
ná/y teraz ieſt/gdy prawdźiwi chwalcy będą chwa
lić Oycá w Duchu y w prawdźie: bo y Oćiec táko-
wych ßuka/ꝛć. Ian ś. w Obiáwieniu *cap*:5. iáśnie
wykłáda co to ieſt *incenſum*, kádzenie / mowiąc: y 8.
Stárßy vpádli przed Báránkiem / máiąc káżdy
Hárfy y báńki złote / nápełnione kádzenia / ktore

ỹ 3. ſą modlitwy świętych. Tenże/*cap:8.* Dano Anio-
łowi wiele kádzenia / áby oddał z modlitw świę-
tych wßytkich/ná Ołtarz złoty/ktory ieſt przed ſto
licą/y wſtąpił dym kádzenia z Modlitw świętych
z ręki Aniołá przed oblicznośćią Bożą. Piotr ś. o-
fiáry Duchowne ludzi Krześćiáńſkich/ ktore przy-
iemne ſą Bogu przez Syná iego/ wſpomina/ mo-
ỹ 5. wiąc w liśćie 1.*cap:2.* Wy/iáko żywe kámienie bu-
duyćie ſię/ dom Duchowny/ Káplánſtwo święte/
ku przynoßeniu Duchownych ofiar/ przyiemnych
Bogu przez Jezuſá Kryſtuſá. Z ktorymi zgadzá-
ỹ 16. iąc ſię y Páweł ś. mowi *Rom:15.* Dáná mi ieſt łá-
ſká ku temu/ábych był ſługą Jezuſá Kryſtuſá mię
dzy Pogány / świątobliwie ſpráwuiąc Ewánie-
lią Bożą / áby byłá ofiárá Pogánow przyiemna/
poświęcona przez Duchá świętego. Tenże vkázu-
ỹ 15. ie ktora to ofiárá/*Heb:13.* Przez Kryſtuſá vſtáwi-
cznie ofiáruiemy Bogu ofiárę chwały/to ieſt/owoc
warg náßych wyznawáiących imieniowi iego. A o
ỹ 8. mieyſcu tey ofiáry mowi/*1.Tim.2.* Chcę áby męzo-
wie ſię modlili ná kázdym mieyſcu podnoßąc czy-
Rozumienie Doktorow o ofierze Máláchiaßowey. ſte ręce bez gniewow y ſwarow/ҁ. O tych Ducho-
wnych ofiárách celnieyßy Doktorowie Krześćiáń-
ſcy / to mieyſce Máláchiaßowe zgodnie rozumie-
ią. *Irrenæus lib:4.cap:33.* Ná kázdym mieyſcu ká-
dzenie ofiáruie ſię imieniowi memu y ofiárá czy-
ſta : á te kádzenia Jan w Obiáwieniu powieda
być modlitwy świętych. *Tertullianus lib: 3. cont. Marcion. cap. 15.* Od wſchodu słońcá áż do zacho-
du / ofiáruią mi ná kázdym mieyſcu ofiárę czyſtą:
to ieſt/chwały oddánie/błogosłáwienie/chwálá/y
pioſneczki. Tenże *lib:4.cont. Marcion: cap.2.* Ná
kázdym mieyſcu bywa mi ofiárowána ofiárá czy-

ſta / to ieſt modlitwá proſta z czyſtego ſumnienia. Tenże *lib. cont. Iud. cap. 4.* Lecz o Duchownych ofiárách mowi Bog: A ná wßelkim mieyſcu ofiáry czyſte/będą ſpráwowáne imieniowi memu. *Augustinus lib:1. cap:20. cont: aduerſ. legis:* Kádzenie ktore ſię zowie po Grecku *thymiama*, iáko wykłáda Jan ś. w Obiáwieniu/ ſąć modlitwy świętych. Ábowiem pan Bog mowi: Nie przyimę z domu twego Cielcow/ ofiáruy Bogu ofiárę chwały. Co ſię zá pewne dźiać miáło / to on iákoby ſię iuż ſtáło mowi przez Proroká: Od Wſchodu słońcá áż do Zachodu / ofiáruią imieniowi memu kádzenie y ofiárę czyſtą. *Hieronymus in cap: 1. Malach.* Mowi Bog: Ná wßelkim mieyſcu/ҁ. áby Zydowie wiedźieli/iż ná mieyſce ćieleſnych ofiar/Duchowne máią náſtąpić: y nie krew ćielcow ábo kozłow/ále kádzenie/to ieſt świętych modlitwy Bogu máią być ofiárowáne. *Euſebius lib. 1. cap:6. de Demonſtrat:* Modlitwy náße czyſtą ofiárą Prorok zowie. Támże: Ofiáruiemy Bogu ofiárę chwały / ofiáruiemy ofiárę/ktorą wſpomina Prorok / ſerce vpokorzone/ Duchá ſkrußonego / zápalamy mu kádzenie Prorockie ná wßelkim mieyſcu / ofiáruiąc mu wdźięczny owoc náßego nabożeńſtwá / modlitwy náße do niego. Támże : Jż ná wßelkim mieyſcu Prorok mowi / ofiárá y kádzenie ofiáruie ſię Bogu/coż inßego znáczy/iedno to że nie w Jeruzalem/ áni ogránicżenie ná tym ábo ná owym mieyſcu/to miáło być/ále w káżdey kráinie y we wßytkich narodźiech/modlitw kádzenie/ y ofiárá/ ktorą czyſtą názywa/nie przez krew/ále przez pobożne ſpráwy/ Bogu miáłá być ſpráwowána: *Chryſoſtomus Orat. 2. cont. Iud:* Nie przez dym y ſwąd / nie przez

krew y odkupienia zapłáty/ále przez łáskę Duchá/ ofiárá czysta bywa ofiárowána.

Co się tycze Doktorow. Prawdáć to iest/że Proroctwo Máláchiaszowe wykłádáli o Wieczerzy Páńskiey/ále iednák nie o Mszey/ czego chcą Rzymiánie. A nie tylko o Wieczerzy Páńskiey/ále y o przepowiedániu Ewánieliey wszędźie ná káżdym mieyscu/iáko Tertullian. lib. cont. Iud. cap. 4. á ma to z pismá onego Rom. 15. 16. O Iáłmużnách/iáko Irrenæus lib. 4. cap. 34. á ma to z pismá onego Heb. 13. 16. O ofiárowániu śiebie sámych/ iáko Euseb. lib. 1. cap. ult. de Demonstr. Evang. á ma to z pismá Rom. 12. 2. A dla tego to Proroctwo o Wieczerzy Páńskiey wykłádáli/ zdobiąc y zálecáiąc te spráwę świętą/iż przy vżywániu świętym/Zbor krześćiáński/ofiáruie ofiárę Bogu czystą/ to iest/ ofiárę chwały/ y dźiękczynienia zá dobrodźieystwá stworzenia/ wykupienia/ y poświęcenia/ znosząc też iáłmużny dla ludźi vbogich/y śiebie sámych ofiáruiąc ná ofiárę wdźięczney woniey: Nie dla ofiárowánia cálego Krystusá pod przypadkámi chlebá y winá/ co się wyższey ich świádectwy wywiodło. Opuszczam Ariæ Montanum, ktory to mieysce Máláchiaszowe wykłádał/ nie o Mszey/ ále o ofierze iuż ná ...czás zá Máláchiaszá duchownie od Pogan Bogu ofiárowáney.

Izáiaszowe ofiáry duchowne.

3. Przywodzą one słowá nápisáne v Izáiaszá cap: 66. Wezmę z nich zá Káplany: y one v tegoż proroká położone cap. 61. Wy Káplany Páńskimi będźiećie názwáni: tákże/ y te v tegoż Proroká cap. 56. Zápalone y inne ich ofiáry/będą mi przyiemne ná ołtarzu moim. Te słowá máią być rozumiáne o ofiárách/nie Mszárskich zwierzchownych/

℣ 21.
℣ 6.
℣ 7.

ále o duchownych ná ołtarzu sercá Bogu ofiárowánych/iáko Páwel święty wykłáda Heb. 13. y Iustinus mowiąc: Izáiasz nie obiecuie krwáwych ofiar przywrocenia/ ále prawdźiwe y duchowne ofiáry chwały y dźiękczynienia. Y dla tegoż wszytki krześćiány názywa/Ian święty/Káplanámi/ mowiąc: Iezus Krystus vczynił nas Káplany. A Piotr święty mowi: Wy iesteśćie Krolewskim Kápłaństwem. Ambrosius też nápisał: Wszyscy iesteśmy Káplany spráwiedliwośći/ ktorzy pomázániem rádośći ná Kápłáństwo bywamy poświęceni. Hieronim/y ten wykłádáiąc te słowá/mowi: Chwalcy Boży/ktorzy vmysłem ná Bogá pátrzą/ ofiáruią ofiáry duchowne z owocámi y z cnotámi duszę swey/ w naczyniu czystym/ to iest/ w świętym ćiele.

Iustin. dialog. cum Trypho.
Apoc. 1. 6. y 5. 10
1 Pet 2. 9.
Ambr. in cap. 17. Luc.
Hiero. in cap. 66. Isa.

IV. Dániel o ofierze zakonney mowi.

4. Przywodzą Proroctwo Dánielowe z kápituły 8. 11. 9. 27. 11. 3. 12. 11. o odięćiu ábo o zniesieniu ofiáry vstáwiczney/ y ono o Mszey wykłádáią. Ná ktorym wykłádźie bárzo się myią y oszukywáią. Abowiem Msza ich nie zgodźi się z oną ofiárą vstáwiczną/ ktorą wspomina Dániel: ktora ofiárá vstáwiczna ná iednym mieyscu byłá ofiárowána/ to iest w Ieruzalem dwá rázy przez dźień/ ráno y w wieczor/iáko czytamy Exod. 29. Num. 28. 1. Paral. 16. A Msza ná wielu mieyscách bywa spráwowána raz przez dźień ráno/ináczey nie godźi się Mszyć/ Dist. 1. de Consecr. Can. Sufficit. Msza tedy nie iest ofiárą vstáwiczną o ktorey Dániel mowi. To mieysce Dánielowe wykłádáią pismá święte/ y Doktorowie/ nie o Antykryśćie/nie o Mszey/ ále o ofierze zakonney/ y o Antyochu z Wespesyanem/ ktorzy onę ofiárę znieśli y odięli/ etc. iáko sam Syn

Boży zeznawa Matth. 24. 15. Luc. 21. 20. Theophylactus też mowi in ca. 24. Matth. Niektorzy o dniách Antykrystowych to rozumieią / ále tego rozumieć nie trzebá o Antykryście / ále o zburzeniu Jerozolimskim. Chrysostomus Antyochowi y Wespesyanowi odięcie ofiáry vstáwiczney / y obrzydzenie spustoszenia przypisuie / y przywodzi zá sobą słowá Páná Krystusowe y Jozefowe / słowá iego są Orat. 2. cont. Iud. Mieli ten obyczay Zydowie y w wieczor y ráno / y ná káżdy dzień Bogu ofiárę spráwowáć: y dla tey przyczyny onę ofiárę vstáwicznością názywáli. A ták przyszedszy Antyoch / ten obyczay zniosł / y odmienił. Támże: A iż to y o Rzymiániech powiedziano: y sam Jozef to twierdzi / Hieronymus ácz według niejákiey táiemnice odięcie to Antykrystowi przypisuie / ále przecię nie mowi áby miał Mszą Antykryst odiąć: ále mowi / Antykryst zábroni chwały Bożey / nie Mszey; ktora Msza / Wieczerzą Páńską niektorym odięłá / zniosłá / y odmieniłá / iáko Antyoch ofiáry zakonne odiął y zodmieniał.

Hiero. in cap. 12. Daniel.

V. Czyńcie rozumie się iedzcie, piyćie, nie ofiáruyćie. Vide Sade: de Miss. Hospi. Histo. Sacra.

5. Przywodzą one słowá Páńskie / To czyńcie ná pámiątkę moię: ktorych do Mszey náciągáiąc / powiádáią że to słowko Facite, Czyńcie, ma się rozumieć Offerte, Ofiáruyćie, dawáią rácią iż w pismie ś. Facite, Czyńcie, znáczy często ofiáruyćie. Wytrząśnienie słow zostáwiwszy inszym Theologom / ktorzy to wywodzą / iż słowo Greckie ποιεῖν, ktorego Ewánielistowie y Apostoł vżywáią / nigdy nie znáczy ofiárowáć: Opuściwszy y to / że nie idzie zá tym / ieśliż słowko Facite, Czyńcie / ná niektorych mieyscách z okoliczności rzeczy / znáczy ofiáruyćie / tedy y w tey spráwie też znáczy. Bo ácz

ná niektorych mieyscách to słowko Facite, znáczy / Ofiáruyćie; ále ná tym mieyscu przez to słowko nie rozumie się ofiáruyćie / ále Czyńcie: To iest / Jedzcie / piyćie ná pámiątkę moię. A iż to słowko ná tym mieyscu bierze się zá iedzenie / picie / nie zá ofiárowánie / pokázuie się z tych wywodow.

I. Nie może nam tego nikt prawdziwiey wyłożyć / iáko Apostoł Páwel ś. ktorego prawdziwemu wykłádowi Rzymskie Glozy vstąpić muszą; ten wpráwuiąc w klubę swą vsługę Wieczerzy Páńskiey / á wziąwszy postánowienie authorá iey sámego Krystusá Páná / áby náuczył iáko / y ku ktoremu celowi / tá spráwá święta ma być wykonywána / vkázuie / iż Czynić / nie iest / Krystusá pod przypadkámi chlebá y winá ofiárowáć / ále ieść z chlebá poświęconego / pić z kielichá Páńskiego ná opowiádánie y przypominánie śmierći Krystá Páná. Słowá iego są / 1. Cor. 11. 25. 26. Pan wziąwszy kubek po Wieczerzy / rzekł: Ten kubek iest nowy Testáment we krwi moiey; To czyńcie / ilekroć będziecie pić ná pámiątkę moię. Abowiem ilekroćbyśćie iedli ten chleb / y kubekbyśćie ten pili / (nie mowi / Ilekroćbyśćie ciáło y krew pod przypadkámi chlebá y winá ofiárowáli) śmierć Páńską opowiádáć będziecie / áż Pan przyidzie. Znáć że pátrzył Apostoł ná vstáwę Syná Bożego / ná cel / y vważył to / iż słowá / To czyńcie / ściągáią się do wyższych / Bierzcie / iedzcie / piyćie / miedzy ktoremi nie mász Ofiáruyćie. Vważył y to / że się sam Syn Boży wykłáda w tych słowiech: To czyńcie / ilekroć będziecie pić (nie mowi Syn Boży ofiárowáć /) ná pámiątkę moię.

II. Przy Apostole celnieyszy Doktorowie zgo-

dnie się popisuią / stoiąc státecznie przy tego wykłádźie/ktorych tylko kilku przypomnię. *Augustinus de verbis Euangelii*, mowi: Tę táiemnicę świętą záleca sam Pan mowiąc: Jlekroć byśćie to czynili/to czyńcie ná pámiątkę moię: Co wykłádáiąc Páwel ś. do Koryntow/mowi: Jlekroć będźiećie pożywáć chlebá tego / y kubek Páński będźiećie pić/śmierć Páńską opowiádáć będźiećie/áż przyidźie. *Basilius Serm. de Bapt.* Coż zá pożytek máią te słowá/To czyńcie ná pámiątkę moię? Abyśmy iedząc y piiąc (nie ofiáruiąc) záwsze pámiętáli ná tego ktory zá nas vmárł. *Chrysost. Serm. 3. Epist. Ephes.* Czterdźieśiątnicá nie czyni godnymi tych/ktorzy przystępuią: ále szczyrość y czystość vmysłu z ktorą záwsze przystępuy/ á bez niey nigdy: Jlekroć bowiem/ mowi Apostoł/ to czynićie / śmierć Páńską opowiedaćie/ To iest/ Pámiątkę zbáwienia / ktore się dla was stáło y dobrodźieystwá mego/czynićie: vśiądź á pożyway/ to iest/iáko ná inszym mieyscu mowi / *Homil. 61. ad Antioch.* Day Bogu chwałę á pożyway. *Bertramus* Mnich/y ten tegoż iest rozumienia / ábowiem ták pisze *Lib. de Carne & Sanguine Domini, Resp. 2.* Pan Krystus w Ewánieliey mowi: To czyńcie ná pámiątkę moię. Co wykłádáiąc Páwel święty mowi: Jlekroć będźiećie iedli &c. *Bernardus ad Fratres de monte Dei:* Nietáyna rzecz iest káżdemu/pobożnemu/iáko iest rzecz pożyteczna / wdźięczna y potrzebna / áby iedney przez dźień godźiny vważáć y przypominać sobie męki y odkupienia / Páńskiego dobrodźieystwá / co nic inszego nie iest / iedno duchownie pożywáć ćiáłá Krystusowego y pić krew iego / ná pámiątkę tego/ ktory wszytkim wierzącym roská-

zuie/mowiąc: To czyńcie ná pámiątkę moię &c. Opuszczam insze doktory á też żaden się z Doktorow nie znáyduie/ktoryby słowá Krystusowe To czyńcie/przez te słowá/ To ofiáruyćie pod przypadkámi chlebá y winá/rozumiał y wykłádał.

III. Aczćiby ludźiom słowu Bożemu posłusznym dosyć było ná tym wykłádźie Apostolskim: wszákże iż Rzymiánie nań niedbáiąc/przy swey omylney Głośie vpornie stoią/to zá trzećią rzecz pámiętáć potrzebá: Krystus Pan iż ná wieczerzy swoiey śiebie sámego nie ofiárował/pod przypadkámi chlebá y winá: tedyć też nie roskazał śiebie sámego pod przypadkámi chlebá y winá ofiárowáć. Bo to czynić roskazał w tey spráwie świętey / co sam czynił: tego sam nie czynił/ áby się miał pod przypadkámi chlebá y winá ofiárowáć. Tedyć tego czynić nie roskazał: záczym te słowá / To czyńcie/ nie mogą się rozumieć/To ofiáruyćie. To się wywodźi temi dowody. 1. W ofierze káżdey/ ći ktorzy ofiáruią Bogu/ przynoszą co / nie Pan Bog ofiáruiącym. W spráwie Wieczerzy Páńskiey/Apostołowie Bogu nic nie przynieśli ku dárowániu; ále náprzećiwko / Bog ráczey karmił ich ćiáłem y napawał krwią Syná swego. Tedyć tá spráwá święta nie byłá ofiárą: A zá tym Krystus Pan śiebie sámego niekrwáwie ná Wieczerzy swey nie ofiárował. 2. Kto Testáment spráwuie/ten komu co ná Testámenćie odkázuie/nie kto Testátorowi. Bog Oćiec przez Krystusá Páná ná oney Wieczerzy Testáment czynił: Tedyć on sam ná Testámencie vczniom dobrá duchowne odkazał / nie Apostołowie ofiárowáli iemu Syná. A też cokolwiek iest Testámentem/to nie iest ofiárą. Wiecze-

rza Páńſka ieſt Teſtámentem/*Lucæ* 22.20. Tedyć nie ieſt ofiárą / á zátym Kryſtus Pan ſámego śiebie w niey iſtotnie ofiárowáć nie kazał. 3. Ieſliż Kryſtus Pan ná Wieczerzy ſwey śiebie ſámego pod przypadkámi chlebá y winá ofiárował/ tedyć muśiał mieć dwoie ćiáło / iedno widome w ktorym śiedział zá ſtołem / drugie niewidome ktore ofiárował pod przypadkámi chlebá y winá : iedno dawáiące y ofiáruiące / od ktorego Apoſtołowie bráli/ drugie dáne y ofiárowáne/ ktore Apoſtołowie po ofiárowániu potym bráli: iedno z Pánny národzone / drugie z chlebá przewierzgnione : iedno niećierpiące/ drugie ćierpiące. A iż ták rozumieć/ieſt bluźnierſtwo: Tedyć zátym idźie / iż ſámego śiebie Kryſtus Pan ná Wieczerzy ſwey Bogu nie ofiárował. 4. Ieſliż Kryſtus Pan ſámego śiebie w oney ſpráwie świętey ofiárował / tedyć nie ſłuſznie Apoſtoł twierdźi / iż Kryſtus Raz śiebie ſámego ofiárował/*Hebr.*7.9.10. Nie ſłuſznie wywodźi/ iż Kryſtuſowá ofiárá ieſt iedyna/nieográniczoney mocy/y wiecznie ſkuteczna: Nieſłuſznie mowi/iż Kryſtuſowo kápłáńſtwo/ przeto iż on ſam ná wieki trwa / ná kogo inego przypáść nie może:bo krom iedyney ofiáry krzyżowey / byłáby druga ofiárá w Euchárystiey: krom iedynego kápłaná Kryſtuſá / byłoby wiele kápłanow do ktorych rzeczono / To czyńćie/to ieſt (według Rzymſkiey Glozy) To ofiáruyćie/ ná ktorychby ten vrząd kápłáńſki/ktory ſam Kryſtus Pan odpráwował / przypadł. A iż to zádáć Duchowi ś. ieſt bluźnierſtwo : Tedyć zá tym idźie/ że Kryſtus Pan ná Wieczerzy oſtátniey ſámego śiebie nie ofiárował.

Lecz Rzymiánie ofiárowánie Kryſtuſá Páná ná Wieczerzy iego chcą wywieść/z tąd/iż Kryſtus Pan mowi/iáko wßyſcy Ewánieliſtowie trzey / y Apoſtoł w Greckim texćie máią/*in præſenti*; Ktore ſię ćiáło dawa / ktora ſię krew wylewa ná odpuſzczenie grzechow. Y concluduią:

Tedyć ſię iuż ná ten czás ofiárował. Ná co odpowiáda ſię. Naprzod/Greckim textem Rzymiánom nie trzebá ſię záſłániáć/Vulgaty we wßytkich controverſiách/według Dekretu *Concilium* Tridentſkiego/ powinni vżywáć/ y ná niey przeſtáć / ktora *Vulgata* wßędźie kłádźie *in futuro*, Będźie dáne/Będźie wylane/iáko y *Leopolita* w Bibliey Polſkiey położył/y ſam Wuiek Iezuitá.

Ktemu/iż w Greckim texćie ieſt *in præſenti*,ktore ſię wydawa / ktora ſię wylewa/tedy tám *tempus præſens*, bierze ſię *pro futuro*, dla rzeczy/ktora miáłá być prędko/ktorych słow ten ieſt ſens : Ktora ſię wylewa / to ieſt / ná krzyżu będźie wylana/ná odpuſzczenie grzechow wáßych. Co częſto ma w obyczáiu Duch ś. iż czás teráźnieyßy bierze zá przyßły/iáko *Matth*.21. Weſel ſię corko Syońſka/oto krol twoy przychodźi. *Ioh*.10. Ia kłádę duſzę moię zá owieczki moie. *Luc*.22. Ießcze Iudaß śiedźiał z Pánem v ſtołu/á Pan mowił: Biádá temu/przez ktorego ſię Syn człowieczy wydawa. Z tądże wiele ieſt Doktorow/ktorzy czytáią *in futuro*, Będźie wylana. *Chryſoſtomus Homil*.83.*in Matth* y *in* 1.*Cor*.11. *Origenes in Matth. Tract*.35. *Cyprianus Epiſt*. 63. Náwet Kanon ich własny czyta/Będźie wylana. Poniewaz tedy y według Vulgaty/y z okoliczności rzeczy/ y z Canonu ſámego Rzymſkiego pokázuie ſię/ iż ku ofierze/ ná Wieczerzy ſwey Kryſtus Pan nie dawał ćiáłá ſwego/ y nie wylewał krwie ſwoiey / (ácz tym częſtował vcznie ſwoie miłe / ktorzy to bráli przez wiárę duchownie) áleto miał vczynić názáiutrz ná krzyżu: tedyć ná Wieczerzy ſwoiey/ ćiáłá y krwie ſwoiey/pod przypadkámi chlebá y winá nie ofiárował. A iż ſię nie ofiárował/tedyć w Euchárisiiey śiebie ſámego ofiárowáć nie kazał:záczym nieomylnie fałßywa ieſt Glozá Rzymiánow wykłádáiących / To czyńćie/przez te słowá/To ofiáruyćie.

6. Przywodzą one słowá Łukaßá ś. *Actor*. 13. ktory

pisze: A gdy Pánu służyli/ y pośćili/ ꝛc. Co wykłádáią: Gdy oni ofiárowáli Pánu. Y concluduią: Tedyć ofiárę Mszey spráwowáli. Ná co się ták odpowiáda.

I. Są przeklętemi Rzymiánie według Concilium Trydentskiego/ iż odstąpiwszy Vulgaty / ktora z Greckiego λειτουργούντων, ma Ministrantibus, gdy służyli Pánu/ vymnią się sámego Erásmá / ktory ma Sacrificantibus, gdy ofiárowáli. A w czymże służbá ich należáłá? Nie w ofiárowániu Krystusá Bogu/ pod przypadkámi chlebá y winá; (nigdźiey sobie tego Apostołowie vrzędu nie przypisowáli/ kápłany sámych śiebie/ odstrychnąwszy lud wierny/ nie zwáli:) ále w przepowiádániu słowá Bożego/ ktore nie Bogu przepowiádáli/ (iáko szydząc bluźnią Rzymiánie) ále ludowi Bożemu ku chwale Bożey / y ták Bogu służyli: ktore przepowiádánie słowá Bożego/ służbą zowie Krystusową Apostoł/ Ephes. 3. 4. Możećie wyrozumieć czytáiąc báczność moię w posłudze Krystusowey. Tenże Rom. 15. 16. Abym był służebnikiem Jezusá Krystusá miedzy Pogány. A w czymże? Sam się wykłáda Rom. 1. 1. mowiąc: Páweł sługá Jezusá Krystusá/ powołány Apostoł / odłączony ku Ewánieliey Bożey. Z tądże Chryzostom pisząc ná to mieysce Dźieiow Apostolskich mowi: Coż to iest/ Gdy służyli? to iest/ Gdy słowo Boże przepowiádáli/ ꝛc. nie mowi/ ofiárowáli.

II. Choćiabyśmy też tego pozwolili/ (czego nie pozwalamy) iż gdy mowi Łukasz ś. Gdy służyli/ ma się rozumieć/ Gdy ofiárowáli/ tedy iednák do Mszey nic nie concluduią. Bo coż to będźie zá dowod: Apostołowie ofiárowáli; Tedyć ofiárowáli Krystusá we Mszey pod przypadkámi chlebá y winá? Jákoby inszych ofiar nie było/ ktore Apostołowie w zgromádzeniu iáwnie Pánu Bogu mogli ofiárowáć? Mogli ofiárowáć ofiáry/ ktore sámi/ minąwszy Mszą/ zálecáią. Ktoreż? Vczy Apostoł Heb. 13. 15. Ofiá-

ruiemy przez Krystusá ofiárę chwały/ owoc warg wyznawáiących imieniowi Bożemu. Bez tey ofiáry wonney służby Bożey tám być nie mogło: bo Łukasz ś. wspomina post / ktory bez modlitwy nic nie iest: ten iż iáwny y pospolity wszytkiego zboru był/ tedyć też y modlitwy iáwne y pospolite wszytkiego zboru były/ ktory też Post bywa ku służbie Bożey odpráwowány / iáko mowi Apostoł Rom. 14. 6. Ktory nie ie/ Pánu nie ie/ ile iest przygotowániem do spraw świętych / á bywa obchodzony według przykłádu ludźi świętych/ y roskazánia Bożego ku czći ie°.

III. Bellármin lib. 1. cap. 15. de Missa. Acz tych słow náćiąga ku podpárćiu ofiáry Mszárskiey; wszákże muśiał to przyznáć/ iż z tego mieyscá żadna pewna ofiárá/ ábo osobna służbá wywieść się nie może. Słowá iego są: Jest to sententia probabilis, iż tu mowi Łukasz o posłudze przepowiedánia: ábowiem słowá Łukaszá ś. są powszechne/ y nie máią wyráźnie pewney iákiey posługi: ábowiem nie mowi Łukasz/ Gdy ofiárowáli (w brew Erásmowi) Pánu ofiárę ćiáłá Krystusowego: (w brew sámymże Rzymiánom) ále mowi in genere, Gdy służyli Pánu. O tym ktory przepowiáda słowo Boże nie z drogi możem rzec/ iż służy Pánu. Támże cap. 13. mowi: Przez tę służbę Łukasz ś. nie rozumie nic privatnego y wewnętrznego / ále coś pospolitego y pozwierzchnego/ ꝛc. A iż Msza nie iest pospolita/ ále privatna/ sámego księdzá kommunia: Tedyć iey przez służbę Łukasz ś. nie rozumiał.

7. Przywodzą też mieysce z Páwłá ś. ktory Heb. 5. mowi: Káżdy przednieyszy Biskup z ludźi wźięty/ zá ludźi bywa postánowion w spráwách Bożych/ áby przynośił y dáry y zábite ofiáry zá grzechy/ ꝛc. Ktorych słow náćiągáiąc do Mszey ták árgumentuią: Gdźie iest kápłan/ tám muśi być ołtarz y ofiárá. W nowym Testámenćie wspomina Apostoł kápłaná z ludźi wźiętego / á do spraw Bo-

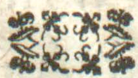
żych odłączonego : Tedyć muśi być y ołtarz y ofiárá / to iest Msza. Abo oczy ábo wstyd strácili Rzymiánie/iż ták iásnego mieyscá do swoiey Mszárskiey ofiáry náciągáią/ ktore mieysce z gruntu Mszą obala. Apostoł Páweł ś. nie tylko w tym piątym rozdźiale / ále w cáłym liśćie czyni colláthią/porownánie figury z prawdą / onych kápłanow nawyższych stározakonnych z Krystusem Pánem/áby wyniosł zacność vrzędu ie° nád Aaroná/ y wywiodł/ iż támto zakonne kápłáństwo figurą było Krystusowego. A czyni w tym rozdźiale porownánie w tych rzecząch. I. Jáko naywyższy kápłan stározakonny (ieszcze nie było przez Wespesyaná z gruntu wywrocone Aaronowe kápłáństwo) bywa z ludźi wźięty / y zá ludźi postánowiony w sprawách Boskich / iednák żaden nie bywa sámopostáńcem/ále bywa wezwan/iáko Aaron. Ták też nawyższy kápłan nowego Testámentu / iest ná ten vrząd wysádzony/ áby był Pośrzednikiem miedzy Bogiem y ludźmi/ná ktory vrząd ma wezwánie od Bogá Oycá / ktory mu rzekł: Tyś iest kápłanem ná wieki / wedle porządku Melchisedechowego. Ndlategoż támże dokłáda v:5. Ták y Krystus nie sam się/etc. II. Jáko kápłan nawyższy ofiárował Bogu dáry y zábite ofiáry zá grzechy swoie y ludzkie: Ták też naywyższy kápłan nowego Testámentu Krystus Pan/ ácz nie zá się/bo żadnym grzechem nie zmázan(tym też zacnieyszy będąc nád wszytkie stározakonne kápłany) wszák że zá lud ofiárował zábitą ofiárę/to iest śiebie sámego ná śmierć wydawszy. III. Jáko kápłan stározakonny / iż sam był obtoczony krewkośćią/ mogł miernie znośić nieumieietne y błądzące:ták Krystus Pan nawyższy kápłan/ iest we wszytkim skuszony oprocz grzechu/y vczestnikiem się stał krewkośći nászych/áby nam był miłośćiwym kápłanem/ ktory mocen y gotow iest wszytkich przystępuiących do Bogá przez się zbáwić. Nie mowi tu tedy o ká-

płaniech y ofiárách nowozakonnych / ále o stározakonnych/pokázuie się z tych słow : Ták y Krystus / etc. ktore wźięły koniec w Krystuśie / częśćią conferuiąc figurę z prawdą / częśćią też przekłádáiąc w wielu rzeczách kápłáństwo Krystusowe. Co zeznawáią y Doktorowie: Origenes Homil. 2. in Levit. Theophilactus in cap. 5. Hebr. y Ambrosius in cap. 5. Hebr. ktorego te słowá są : Kłádźie tu Apostoł niektore spolne rzeczy Krystusowi z kápłany stározakonnemi / niektore też zacnieysze/ etc. Coż mogło bárźiey poráźić Mszą y insze błędy Papieskie/nád to mieysce? Naprzod sámemu Krystusowi przypisuie kápłáństwo nawyższe/toć vpada primat Rzymski/ ábowiem Pan Vikáryego mieć nie może y Successorá / bo nie vmiera/ lecz trwa ná wieki. Hebr. 7. 24. Druga: Ofiáry inszey z ofiárámi zakonnemi nie conferuie Apostoł / iedno zábitą / ábo krwáwą / to iest krzyżową. Záczym Msza nie iest ofiárą Krystusową. Trzećia : Sámemu to Krystusowi przypisuie/ iż iest postánowiony ná vrząd pośrzedniczy miedzy Bogiem á ludźmi. A przetoż vpada *prærogativa* Rzymskich kápłáńcow/ ktorzy to sobie przypisuią. Náostátek: Apostoł opisuie nam Krystusá Páná/iż on iest tákim Kápłanem/ ktory skuśił wszelákich / krom grzechu / krewkośći / dla czego gotow iest y mocen wszytkich przez się do Bogá przystępuiących zbáwić. Tedyć vpada wzywánie ludźi świętych zmárłych / ktorych wzywáć każą Rzymiánie/ábo rozumieiąc / iż oni są miłośierniey szemi w krewkośćiách nászych / niż Krystus/ ábo nie vfáiąc áby przyczyná Krystusowá zá wszytkie mogłá sprostáć / ták iżeby mogł tych / ktorzy przez niego sámego do Bogá przystępuią/zbáwić. Ná czym się wielce według náuki Apostolskiey mylą. Lecz ieśliż vpornie do kápłáństwá swego Rzymiánie tych słow Apostolskich chcą náciągáć / tedyć muszą zábite ofiáry zá grzech sprawowáć/ Żydowstwo w

nowe przymierze wprowádźić. Abowiem y tu
Hebr.5.1. y 8.3. wspomniawszy kápłaná/ wspomi-
na zábitą zá grzech ofiárę/ y mowi: Káżdy prze-
dnieyszy kápłan bywa postánowion ku ofiárowá-
niu/ y dárow y ofiar zábitych:) skąd potrzebá by-
ło/ áby y Krystus miał coby ofiárowáł. Bo iesli-
by był ná ziemi/ (niemász Krystusá według ciá-
łá ná ziemi/ á iákoż może być ofiárowány? nie był-
ciby kápłanem. Czego iż nie czynią/ niechayże te-
go mieysca y inszych do swego zmyślonego kápłáń-
stwá nie náciągáią. A temu/ iesli vpornie chcą te
słowá o swoiey Mszey rozumieć/ Msza ich nizacz
Heb.10. 11. nie będźie stałá: ábowiem powiedziawszy Apo-
stoł/ káżdy przednieyszy Biskup/ ꝛc. dokłáda: ká-
żdy Biskup stoi ná káżdy dźień posługuiąc/ y też o-
fiáry zábite częstokroć ofiáruiąc/ ktore nigdy nie
mogą zgłádźić grzechu. Ergo Msza grzechow nie
głádźi. A iáko te słowá sámi Rzymiánie o ofie-
rze stározakonney rozumieią/ ták y te o ofierze tey-
że zakonney włáśnie máią być rozumiáne.

Wywiodło się tedy to zá pomocą Bożą/ iż no-
wego przymierza/ ofiárá vbłagálna prawdźiwa/
rzeczywista/ iest tylko iedyna/ raz vczyniona/ wie-
cznie skuteczna/ y przeto nie powtorzona/ ktorey
pámiątką iest społeczne vżywánie Sákrámentu
Wieczerzy Páńskiey/ to iest śmierć Syná Boże-
go: vkazáło się y to/ iż iedyny iest nowego Testá-
mentu włásnie tym tytułem názwány/ kápłan/ na-
miestniká w kápłáńskim vrzędźie nie máiący/ Je-
zus Krystus/ ktorego figurował on nawyższy ká-
płan stározakonny/ świádczy Augustyn Tract. 25.
in Ioh. ktoremu to nawyższemu kápłanowi/ niechay
będźie wieczna cześć y chwałá; á inszym kápła-

nom/ y ofiárom vbłagálnym pohańbienie/ zá-
wstydzenie y zesromocenie. A Rzymiánom/ iáko z
tego błędu/ ták y z inszych zabobonow Pánie Bo-
że day vpámiętánie. Nam też chwalcom swoim/
ná śmierći Syná twoiego iedynym á skutecznym
śrzodku zbáwiennym/ przestawáiącym/ day do
końcá przy prawdźie twey státeczne wy-
trwánie y żywot wieczny/ Amen.

Psal: LXVIII.

V twierdźźe to, o Boźe, coś ſam w nas ſpráwić racźył, Amen, Amen.